

ทยฺยรฏฺฐสฺส เตปิฏกํ

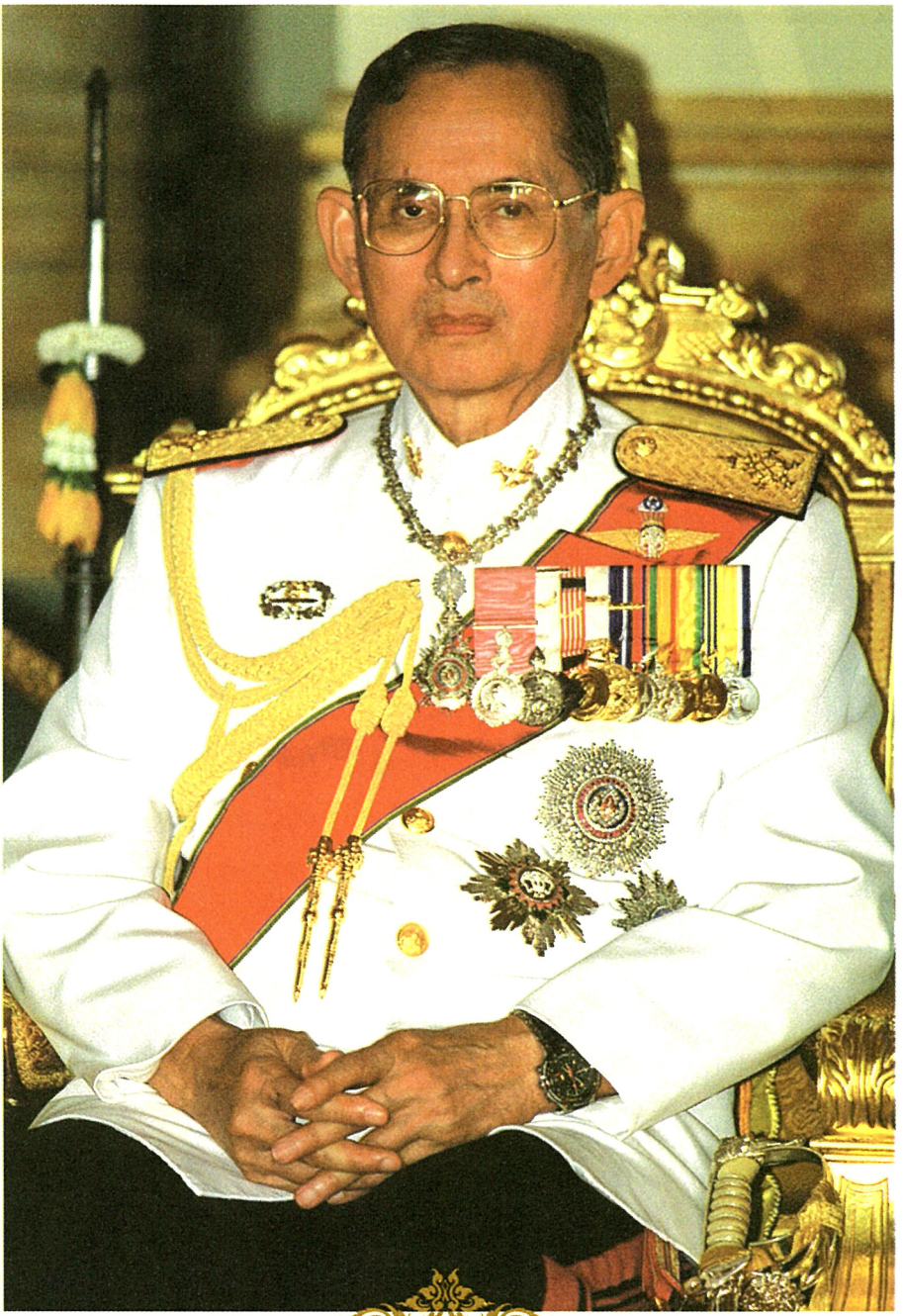
๒๕๔๙ พุทฺธวสฺเส

วินยปิฏเก มหาวคฺคปาลิ [ทุติโย ภาโค] ปาลิวิโสธกตฺเถเรหิ วิโสธิตา

ภูมิพลสฺส ปรมินฺทมหาราชวรสฺส
ปริปุณฺณสฏฺฐิวสฺเส สิริรชฺชมงฺคลมหกมฺมกาเล
ทยฺยสงฺฆมหาเถรสมาคเมน มุทฺทาปิตา

๕

ที่ระลึกในโอกาสพิธีรายสมบัติครบ ๖๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๔๙

คำนำ

มหาเถรสมาคม ได้ปรารภการจัดกิจกรรมร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ แล้วมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้มีความรู้และทรงธรรมวินัยพิจารณาตรวจสอบแก้ไขต้นฉบับให้ถูกต้อง โดยใช้พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับ เพราะได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระไตรปิฎกในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยและประชาชนชาวไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติไทย และพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะและเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกมาโดยตลอด ดังที่ปรากฏเป็นหลักฐาน เช่น

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง หลักที่ ๑ ด้าน ๒ *"คนเมืองสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยปั่ว ท่วยนาง ลูกเจ้าขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย ทั้งผู้หญิง ฝูงท่วย มีศรัทธาใน***พระพุทธศาสนา** *ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว..."*

พระบรมสัตยาธิฏฐานของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ตรัสประกาศแก่เทพยดาทั้งปวงว่า *"ให้บังเกิดมาในประยูรมหาเศวตฉัตร จะให้บำรุง***พระพุทธศาสนา** *ไฉนจึงมิช่วยให้สว่างแลเห็นข้าศึกเล่า" พอตกพระโอษฐ์ลง พระพายก็พัดควันอันเป็นหมอกมืดนั้นสว่างไป...*

น้ำพระราชหฤทัยและพระราชดำรัสของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช *"พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จะให้เราเข้ารีตดังนั้นหรือ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะในราชวงศ์ของเราก็นับถือ***พระพุทธศาสนา***มาช้านานแล้ว จะให้เปลี่ยน*

ศาสนา อย่างนี้เป็นการยากอยู่ และถ้าพระเจ้าผู้สร้างฟ้าสร้างดินจะต้องการให้คนทั่วโลกได้นับถือศาสนาอันเดียวกันแล้ว พระเจ้ามิจัดการให้เป็นเช่นนั้นเสียแล้วหรือ?" "จริงอยู่ เมื่อฟอลคอนในเวลาหมอบอยู่ข้างพระบาทเจ้ากรุงสยามได้แปลคำชักชวนที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้รับสั่งมากับราชทูตนั้น ฟอลคอนก็กลัวจนตัวสั่น และสมเด็จพระนารายณ์ทรงพระกรุณาโปรดให้อภัยแก่ฟอลคอน แต่ก็ได้รับสั่งว่า **ได้ทรงนับถือศาสนาอันได้นับถือต่อ ๆ กันมาถึง ๒,๒๒๕ ปีแล้ว เพราะฉะนั้น ที่จะให้พระองค์เปลี่ยนศาสนาเสียนั้นเป็นการที่พระองค์จะทำไม่ได้"**

พระราชปณิธานของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

"อันตัวพ่อ ชื่อว่า พระยาตาก
ทนทุกข์ยาก กู้ชาติ พระศาสนา
ถวายแผ่นดิน ให้เป็น พุทธบูชา
แด่พระศาสนา สมณะ พระพุทธโคดม
ให้ยืนยง คงถ้วน ห้าพันปี
สมณะพราหมณ์ชี ปฏิบัติ ให้พอสม
เจริญสมถะ วิปัสสนา พ่อชื่นชม
ถวายบังคม รอยบาท พระศาสดา
คิดถึงพ่อ พ่ออยู่ คู่กับเจ้า
ชาติของเรา คงอยู่ คู่พระศาสนา
พุทธศาสนา อยู่ยง คู่องค์กษัตรา
พระศาสดา ฝากไว้ ให้คู่กัน"

พระราชปณิธานของพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

*"ตั้งใจจะอุปถัมภก ยอยก***พระพุทธศาสนา**
ป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี"

พระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย *"ศุภมัสดุ ๑๑๗๙ ศก... พระบาทสมเด็จบรมธรรมิกมหาราชารามาธิราช บรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว...* **ทรงพระราชศรัทธาจะยกรื้อวิสาขบูชามหายัญพิธี** *อันขาดประเพณีมานั้นให้กลับคืนเจียรฐิติกาล ปรากฏสำหรับแผ่นดินสืบไปจะให้เป็นอัตตัตถประโยชน์และปรัตถประโยชน์ ทรงพระราชศรัทธาจะให้สัตว์โลก ข้าขอบขัณฑเสมาทั้งปวงจำเริญอายุและอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากทุกข์ภัยในชั่วนี้แลชั่วหน้า..."*

น้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว *"ด้วยกำลังทรงพระมหากรุณาเมตตากับไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเป็นอันมาก ทรงพระกรุณาดำรัสให้จดหมาย (คือ จด) กระแสพระราชโองการปฏิญาณยกพระนาม* **พระรัตนตรัยสรณาคมน์อันอุดมเป็นประธานพยานอันยิ่ง** *ให้เห็นความจริงในพระบรมหฤทัย แล้วทรงพระราชดำรัสยอมอนุญาตให้เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม พระยาศรีพัฒน์รัตนราชโกษา พระยาราชสุภาวดีกับขุนนางผู้น้อยทั้งปวง จงมีความสโมสรสามัคคีรสปรึกษาพร้อมกัน เมื่อเห็นว่าพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใดที่มีวัยวุฒิปรีชารอบรู้ราชานุวัตร* **จะเป็นศาสนูปถัมภกยกพระบวรพุทธศาสนา** *แลจะปกป้องไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎร์รักษาแผ่นดินให้เป็นสุขสวัสดิ์โดยยิ่ง เป็นที่ยินดีแก่มหาชนทั้งปวงได้ก็สุดแท้แต่จะเห็นดีประนีประนอมพร้อมใจกัน ยกพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์นั้นขึ้นเสวยมไหสวรรยาธิปัตย์ราชสืบสันตติวงศ์ดำรงราชประเพณีต่อไปเถิด อย่าได้กริ่งเกรงพระราชอัธยาศัยเลย เอาแต่ให้ได้เป็นสุขทั่วหน้าอย่าให้เกิดการรบราฆ่าฟันกันให้ได้ความทุกข์ร้อนแก่ราษฎร..."*

พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงประกาศพระราชทานส่วนพระราชกุศลในการที่ทรงบริจาคเพชรใหญ่ประดับพระอุณาโลมพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร *"การพระราชบริจาคอันนี้ทรงพระราชดำริ เห็นว่าไม่ขัดขวางเป็นเหตุให้ท่านผู้ใดขุ่นเคืองขัดใจเลย* **พระนครนี้เป็น**

ถิ่นที่ของคนนับถือพระพุทธศาสนามาแต่เดิม ไม่ใช่แผ่นดินของศาสนาอื่น *คนที่ถือศาสนาอื่นมาแต่อื่นก็ดี อยู่ในเมืองนี้ก็ดี จะโทมนัสน้อยใจด้วยริษยาแก่พระพุทธศาสนาเพราะบูชาอันนี้ไม่ได้ ด้วยไม่ใช่เมืองของศาสนาตัวเลย ถ้าโทมนัสก็ชื่อว่าโลภล่วงเกินไป...”*

พระราชปฏิญาณและพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช *“ข้าพเจ้าจะไม่มีจิตยินดีน้อมไปในศาสดาอื่นนอกจาก***สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระธรรมอันพระองค์ได้ตรัสรู้ชอบดีแล้ว กับทั้งพระสงฆ์หมู่ใหญ่** *อันได้ประพฤติตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเลยเป็นอันขาด จนตราบกว่าสิ้นชีวิต...”*

พระราชนิพนธ์และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว “พระพุทธศาสนา*เป็นศาสนาสำหรับชาติเรา เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดา มารดา และต้นโคตรวงศ์ของเรา... เมื่อรู้สึกแน่นอนแล้วว่า ศาสนาในสมัยนี้เป็นของที่แยกจากชาติไม่ได้... ถ้าข้าพเจ้าจะขอแก่ท่านทั้งหลายว่า* **พุทธศาสนาเป็นของไทย** เรามาชวนกันนับถือ**พระพุทธศาสนา***เถิด...* **ผู้ที่แปลงศาสนา คนเขาดูถูกยิ่งเสียกว่าผู้ที่แปลงชาติ...** *เพราะเหตุฉะนั้น เป็นความจำเป็นที่เราทั้งหลายผู้เป็นไทย จะต้องมั่นอยู่ในศาสนาพระพุทธซึ่งเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา...”* และพระองค์ได้พระราชทานความหมายแห่งไตรรงค์ไว้ดังนี้

“ขอรำพรรณบรรยาย ความคิดเครื่องหมาย
แห่งสีทั้งสามงามถนัด
*ขาวคือบริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์ **หมายพระไตรรัตน์***
และธรรมะคุ้มจิตไทย...”

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว *“แต่บ้านเมืองในลานนาถึงกาลวิบัติ* **พระพุทธศาสนา***ก็เศร้าหมองจนสงฆมณฑล*

*เสื่อมทรามระส่ำระสายมาช้านาน... มาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระปิยมหาราช พระบรมชนกนาถของเราจึงได้เริ่มทรงจัดการฟื้น***พระพุทธศาสนาในมณฑลนี้มาโดยทรงพระราชดำริจะให้พุทธจักรและอาณาจักรเจริญรุ่งเรืองสมกับสมัย** *เป็นต้นว่า ในการสั่งสอนประชาชนทั้งหลายให้รัฐบาลเอาเป็นธุระสั่งสอนส่วนคดีโลก ให้พระสงฆ์รับภาระการสั่งสอนส่วนคดีธรรมเป็นอุปการะแก่กัน ดังนี้ สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชของเราก็ได้โปรดให้จัดการสืบมาโดยทางนั้น"*

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลปัจจุบัน ได้ตรัสพระปฐมบรมราชโองการซึ่งเป็นพระราชปณิธานแก่ปวงชนชาวไทยในพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง ว่า **"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"** ได้มีพระราชดำรัสตรัสลาผนวชต่อพระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี คณะทูตานุทูต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และข้าราชการ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ ว่า "โดยที่**พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของเรา** *ทั้งตามความศรัทธาเชื่อมั่นของข้าพเจ้าก็เห็นเป็นศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่ง เนื่องในบรรดาสัจธรรมคำสั่งสอนอันชอบด้วยเหตุผล จึงเคยคิดอยู่ว่า ถ้าโอกาสอำนวย ข้าพเจ้าควรจักได้บวชสักเวลาหนึ่งตามราชประเพณี ซึ่งจักเป็นทางสนองพระคุณบุรพการีตามคตินิยมด้วย..."* และได้มีพระราชดำรัสในโอกาสพระสันตะปาปา จอห์น พอล ที่ ๒ เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ ว่า **"คนไทยเป็นศาสนิกที่ดีทั่วกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติ"**

การดำเนินงานตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกให้คงความบริสุทธิ์แห่งพระบาลีพุทธพจน์ซึ่งเป็นหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องอาศัยความสุขุมคัมภีรภาพด้านความรู้ความชำนาญในภาษาบาลีของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลาย จึงนับว่าเป็นงานที่มี

ความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นกุศลกิจอันยิ่งใหญ่ที่กระทำได้ยาก ดังนั้น การที่พระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายมีอิทธิบาทธรรมร่วมกันตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงควรแก่การอนุโมทนาสาธุการของบรรดาพุทธบริษัททั้งหลาย เพราะตราบใดที่พระไตรปิฎกยังคงความบริสุทธิ์อยู่ ย่อมเป็นที่มั่นใจได้ว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธก็ดำรงอยู่ ก่อให้เกิดสันติสุขแก่มวลมนุษยชาติตราบนั้น

ในนามของมหาเถรสมาคม ขอแสดงความชื่นชมยินดีต่อคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ นับเป็นการเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นพระราชกุศลแด่ สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เนื่องในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ดังกล่าว

ขออานุภาพแห่งมหากุศลอันยิ่งใหญ่ที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายที่ได้ร่วมกันพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยซึ่งถือว่าเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งนี้ ได้โปรดอภิบาลคุ้มครองรักษาสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตลอดถึงพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ให้ทรงพระเกษมสำราญ มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตมั่นเป็นมิ่งขวัญร่มเกล้าของเหล่าพสกนิกรชาวไทยสืบไปตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(สมเด็จพระพุฒาจารย์)

ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คำปรารภ

ศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เดิมทีนั้น เรียกว่า **พระธรรมวินัย** *พระธรรม* ได้แก่คำสั่งสอนที่แสดงหลักความจริงที่ควรรู้และแนะนำหลักความดีที่ควรประพฤติ *พระวินัย* ได้แก่ข้อบัญญัติที่ทรงวางไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอกัน กาลต่อมาเมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ทรงบัญญัติไว้ในกาลโอกาสต่าง ๆ มีความสำคัญยิ่งในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนพระพุทธองค์ โดยมีหลักฐานปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. ๑๐/๒๑๖) ว่า ขณะที่ทรงพระประชวรจวนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์หาได้ทรงตั้งพระสาวกรูปใดรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งพระบรมศาสดาไม่ หากแต่ตรัสกะท่านพระอานนท์พุทธอุปัฏฐากว่า

โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต, โส โว มมจฺจเยน สตฺถา.

แปลความว่า *"ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยอันใดที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอโดยกาลล่วงไปแห่งเรา"*

จากพระพุทธพจน์นี้เป็นหลักฐานยืนยันถึงความสำคัญของพระธรรมวินัย ซึ่งได้รับการสังคายนารวบรวมประมวลเป็นบทสวดสำหรับสอบทานความถูกต้องมิให้คลาดเคลื่อนไปจากที่พระพุทธองค์ตรัสสั่งสอนจริงด้วยสังฆานุมัติพร้อมกันครั้งแรกโดยพระอรหันตเถระ ๕๐๐ รูป ภายหลังพุทธปรินิพพานได้ ๓ เดือน การสังคายนาพระธรรมวินัยในครั้งแรกนั้นได้ยกเอาพระพุทธพจน์ที่ทรงแสดงโปรดเวไนยสัตว์ตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา ขึ้นสู่การพิจารณาสอบทานรับรองความบริสุทธิ์ถูกต้องในท่ามกลางสงฆ์ แล้วประมวลจัด

เป็นหมวด ไว้ ๓ หมวดใหญ่ เรียกว่า **พระไตรปิฎก** อันประกอบด้วย *พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก* และ*พระอภิธรรมปิฎก*

พระวินัยปิฎก *หมวดพระวินัย* ว่าด้วยพระพุทธบัญญัติที่ทรงวางหลักความประพฤติและมารยาทอันเป็นแบบอย่างเยี่ยงอารยชนของผู้เข้ามาบวชประพฤติพรหมจรรย์ชั้นสูงในพระพุทธศาสนา เป็นประมวลพระพุทธดำรัสตรัสสั่งสอนเกี่ยวกับศีลหรือสิกขาบทตลอดจนพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมของพระสงฆ์ อันเป็นกฎระเบียบที่พระภิกษุและพระภิกษุณีต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด นอกจากนี้ยังได้ประมวลเหตุการณ์พุทธประวัติที่สำคัญ ๆ นับตั้งแต่แรกตรัสรู้เสวยวิมุตติสุขเป็นต้นไปพร้อมทั้งประวัติการทำสังคายนาไว้ด้วย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ คือ *มหาวิภังค์ ภิกขุนีวิภังค์ มหาวรรค จุลลวรรค* และ*ปริวาร* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๘ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑ ถึงเล่มที่ ๘

พระสุตตันตปิฎก *หมวดพระสูตร* ว่าด้วยประมวลพระธรรมเทศนาตรัสบรรยายธรรมของพระพุทธองค์ที่ตรัสให้เหมาะแก่บุคคลและโอกาส เป็นประมวลหลักพุทธธรรมที่ทรงแสดงโดยบุคลาธิษฐานหรือทรงใช้สมมติโวหารตลอดจนบทคาถาประพันธ์ เรื่องเล่า และเรื่องราวชั้นเดิมที่แสดงถึงประวัติของพระพุทธองค์และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ เรียกว่า *นิกาย ๕* คือ *ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย* และ*ขุททกนิกาย* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๒๕ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๙ ถึงเล่มที่ ๓๓

พระอภิธรรมปิฎก *หมวดพระอภิธรรม* ว่าด้วยประมวลพระพุทธพจน์อันเกี่ยวกับหลักปรมัตถธรรมที่เป็นความหมายที่แท้จริงของสรรพสิ่ง เป็นประมวลคำอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาล้วน ๆ โดยธรรมาธิษฐาน

คือไม่ยกบุคคล สถานที่ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเป็นสมมติบัญญัติเข้ามาประกอบความ มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๗ คัมภีร์ คือ *ธัมมสังคณี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก* และ*ปัฏฐาน* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๑๒ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๔ ถึงเล่มที่ ๔๕

พระไตรปิฎก จัดเป็นหนึ่งในพระสัทธรรม ๓ คือปริยัตติสัทธรรมที่ประมวลไว้ซึ่งนวังคสัตถุศาสน์ทั้งหมด เป็นปทัฏฐานให้เกิดปฏิปัตติสัทธรรม คือศีล สมาธิ ปัญญา และนำไปสู่การบรรลุปฏิเวธสัทธรรม คือมรรค ผล นิพพานในที่สุด ดังนั้น จึงถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในทางพระพุทธศาสนา ดังพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในคราวจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ความว่า

> *"พระไตรปิฎกเป็นพระคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระอรหันตสาวกได้รับภารธุระสั่งสอนสืบต่อกันมา เป็นพระคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา เท่ากับเป็นสัญลักษณ์ของพระบรมศาสดา พระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนผู้สนใจพระพุทธศาสนามีความจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้จากพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้น คัมภีร์พระไตรปิฎกนี้พระเถรานุเถระแต่ปางก่อนจึงได้ช่วยกันรักษาสืบต่อกันมา ในการสร้างวัดวาอารามสมัยก่อนนั้น จะต้องสร้างหอไตรประจำวัด ซึ่งเป็นที่เก็บรักษาพระไตรปิฎกอันประกอบด้วยคัมภีร์ใบลาน พระภิกษุสามเณรผู้บวชในพระพุทธศาสนาจะเป็นศาสนทายาท ก็จำเป็นต้องศึกษาภาษาบาลีอันเป็นภาษาที่จารึกในคัมภีร์พระไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา โยชนา สัททาวิเสส อันเป็นคัมภีร์ประกอบเพื่อให้เข้าใจเนื้อความพระไตรปิฎกนั้น พระมหากษัตริย์ทรงนับถือพระพุทธศาสนาในปางก่อน*

จึงได้ให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ในพระไตรปิฎกนั้นๆ ให้แตกฉาน เพื่อนำเอาความรู้มาสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชน สำหรับในประเทศไทย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะมาตลอดสาย และได้ทรงให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมคือพระไตรปิฎกนี้สืบต่อกันมา ทรงถือเป็นพระราชกิจสำคัญ มีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้แสดงความรู้ที่ได้ศึกษาพระไตรปิฎกนั้นๆ และทรงปูนบำเหน็จความสามารถแก่พระภิกษุสามเณรผู้สอบไล่ได้พระปริยัติธรรม ซึ่งทุกวันนี้ได้ขยายวงกว้างออกมาเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีสนามหลวง ตลอดจนพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ให้พระภิกษุสามเณรผู้ทรงความรู้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎก ถือเป็นการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอันยิ่งใหญ่...”

พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้รับการนำสืบๆ กันมาด้วย*ภาษามคธ* หรือ*ภาษาบาลี* อันหมายถึงภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์ โดยวิธีมุขปาฐะหรือมุขบาฐ คือวิธีทรงจำนำสืบต่อ ๆ กันด้วยการสาธยายท่องจำกัน สั่งสอนกันจากปากสู่ปาก หรือวิธีบอกเล่ากล่าวสอนจากอาจารย์สู่ศิษย์โดยโวหารต่างๆ เป็นเวลาถึง ๔ พุทธศตวรรษ จึงได้รับการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงในใบลานในคราวสังคายนาครั้งที่ ๕ ในประเทศศรีลังกา เมื่อพุทธศักราช ๔๓๓ ตลอดระยะเวลาดังกล่าวนี้ ถ้าในสมัยใดมีความฟั่นเฝือเลอะเลือนจำกันมาผิด มีข้อบกพร่องผิดพลาดอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีคำสอนของลัทธิอื่นเข้ามาปะปนในพระไตรปิฎก อันเป็นเหตุให้พระสงฆ์ประพฤติผิดหลักพระธรรมวินัย บรรดาพระอรหันต์หรือพระมหาเถระในยุคสมัยนั้นๆ ก็จะถือเอาเป็นภารธุระดำเนินการประชุมพระสงฆ์ทำสังคายนาเพื่อสอบทานสวดรับรองความถูกต้องพร้อมกันเป็นครั้ง ๆ โดยประวัติการทำสังคายนานั้น สามครั้งแรกทำในประเทศอินเดีย ครั้งที่ ๔ และครั้งที่ ๕

ทำในประเทศศรีลังกา ซึ่งในการทำสังคายนาครั้งที่ ๕ นี้เอง พระเถระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายได้คำนึงถึงว่า *"ในอนาคต กุลบุตรคงมีศรัทธาน้อยลง และปัญญาที่จะทรงจำพระธรรมวินัยสืบอายุพระพุทธศาสนาคงน้อยลงด้วย ควรที่คณะสงฆ์จะสังคายนาพระธรรมวินัยแล้วลงบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร"* เพราะประจักษ์ที่พวกทมิฬไม่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งปกครองประเทศศรีลังกาแล้วทำให้เกิดภัยพิบัติอย่างใหญ่หลวงต่อพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้พระภิกษุสาวกทั้งหลายต่างพากันปลีกตนไปอยู่ตามป่าเขาอย่างลำเค็ญ มีความฝืดเคืองด้วยภิกษาหาร ต้องอดทนอยู่อย่างลำบากถึง ๑๒ ปี แต่ท่านเหล่านั้นหาคำนึงถึงความลำบากทางกายของตนไม่ ต่างช่วยกันทรงจำพระไตรปิฎกท่านละหนึ่งนิกายบ้าง สองนิกายบ้าง ถึงแม้ไม่มีอะไรจะฉันเป็นภัตตาหาร ก็ฉันใบไม้แทน เพื่อให้ร่างกายมีกำลังทรงอยู่เพียงเพื่อสาธยายท่องบ่นทบทวนพระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้น ทั้งนี้เพื่อมิให้พระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้นสูญไปพร้อมกับชีวิตของท่าน เพราะขณะนั้นพระภิกษุสาวกที่ทรงจำพระไตรปิฎกได้มีจำนวนน้อยเต็มที บางท่านเกิดเตโชธาตุในท้องกำเริบก็ต้องนอนเอาทรายกลบท้อง เพื่อให้ดูดความร้อนจากร่างกายแล้วสาธยายทบทวนพระไตรปิฎกนั้นมิให้ลืมเลือนสูญหายไป เมื่อได้ประจักษ์ชัดถึงการทรงจำพระไตรปิฎกด้วยวิธีมุขปาฐะว่าไม่อาจจะรักษาพระไตรปิฎกไว้ได้ต่อไป จึงได้มีมติจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยภาษามคธ พร้อมทั้งจารึกอรรถกถา (คัมภีร์อธิบายความแห่งพระไตรปิฎก) ด้วยภาษาสิงหล แล้วนำสืบเผยแผ่ไปยังประเทศต่างๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา และต่อมาเมื่อวิทยาการด้านการพิมพ์เจริญขึ้น ได้มีการพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นรูปเล่มหนังสือ โดยใช้อักษรของประเทศนั้น ๆ จึงปรากฏเป็นพระไตรปิฎกฉบับอักษรสิงหล ฉบับอักษรเทวนาครี ฉบับอักษรพม่า ฉบับอักษรขอม ฉบับอักษรไทย ฉบับอักษรโรมัน ฉบับอักษรมอญ เป็นต้น และเมื่อจะจัด

พิมพ์หรือจัดสร้างซ้ำแต่ละครั้งเนื่องในวโรกาสสำคัญๆ ก็จะมีการสังคายนาตรวจชำระสอบทานเพื่อคงความบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยการนำคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรต่าง ๆ มาเทียบเคียงกัน ตรวจสอบให้ลงกันสมกันเป็นสำคัญ โดยมีการจัดทำเครื่องหมายวรรคตอน จัดทำเชิงอรรถแสดงปาฐะที่ต่างกัน พร้อมทั้งจัดทำดัชนีคือปทานุกรม นามานุกรม คาถานุกรม และธัมมประเภทแสดงลำดับหมวดธรรม เพื่อสะดวกในการสืบค้นดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

สำหรับประเทศไทย ได้นำพระไตรปิฎกจากประเทศศรีลังกามาสืบทอดศึกษาเล่าเรียนกันโดยลำดับ โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการสังคายนาตรวจชำระสอบทานพระไตรปิฎกในประเทศไทย มีประวัติการดำเนินงานในแต่ละยุคสมัยที่พระบุรพมหากษัตริย์ไทยผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงโปรดฯ รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดังปรากฏตามหลักฐานที่บันทึกไว้ ดังนี้

ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ ได้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกจารึกลงในใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนาขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๐๒๐ ต่อมา ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ภายหลังจากที่ทรงกู้อิสรภาพจัดการบ้านเมืองไทยเสร็จแล้ว ทรงใฝ่พระทัยในการพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงปรารภว่าพระไตรปิฎกกระจัดกระจายเสียหายไปมาก จึงทรงโปรดฯ ให้อัญเชิญพระไตรปิฎกจากเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งมีความสมบูรณ์มารวบรวมไว้ที่กรุงธนบุรี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๑๓

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ทรงโปรดฯ ให้รวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกในส่วนที่กระจัดกระจายให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้วทรงอาราธนาพระเถรานุเถระและเชิญราชบัณฑิตผู้ทรงความรู้ ให้ทำการสังคายนาตรวจ

ชำระพระไตรปิฎก แล้วทรงโปรดฯ ให้ช่างคัดลอกจำลองพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถาและฎีกาจารึกด้วยอักษรขอมลงในใบลาน จำนวน ๓,๗๘๖ ผูก พร้อมทั้งปิดทองหีบ ปกหน้า ปกหลัง และกรอบ เรียกว่า *พระไตรปิฎกฉบับทอง* ต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงโปรดฯ ให้มีการซ่อมส่วนคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ชำรุดให้สมบูรณ์ และทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับรดน้ำแดง* แม้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก ๕ ฉบับ มี*ฉบับรดน้ำเอก ฉบับเทพชุมนุม* เป็นต้น พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้อาราธนาพระมหาเถระเข้าไปถวายพระธรรมเทศนาในพระบรมมหาราชวัง โดยให้เรียบเรียงพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา เป็นสำนวนพระธรรมเทศนา และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ขาดหายไปให้ครบสมบูรณ์ พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับล่องชาด*

พระไตรปิฎกทั้ง ๔ รัชสมัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ดังกล่าวมานี้ยังเป็นภาษาบาลีอักษรขอม ดังนั้น ในปีพุทธศักราช ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการสังคายนาชำระพระไตรปิฎกและปริวรรตบาลีอักษรขอมเป็นบาลีอักษรไทย และทรงโปรดฯ ให้จัดพิมพ์เป็นเล่มหนังสือขึ้นเป็นครั้งแรก จำนวน ๓๙ เล่ม รวม ๑,๐๐๐ ชุด เพื่อฉลองในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงมีพระราชประสงค์อุทิศพระราชกุศลถวายแด่พระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระต้นฉบับที่ขาดหายไปเพิ่มอีกจากที่มีอยู่ ๓๙ เล่ม และจัดพิมพ์เป็น ๔๕ เล่ม จบบริบูรณ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพรรษาที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ

พุทธกิจ การตรวจชำระพระไตรปิฎกครั้งนี้คณะสงฆ์กระทำอย่างโอฬารยิ่ง โดยปรับปรุงแก้ไขเครื่องหมายวรรคตอน ใช้เครื่องหมายพินทุแทนยามักการ เริ่มจัดทำตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๖๘ จนถึงปีพุทธศักราช ๒๔๗๓ จึงแล้วเสร็จ และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ** : *พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ* พิมพ์จำนวน ๑,๕๐๐ ชุด ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการจัดพิมพ์คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรไทยครบสมบูรณ์ และพระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐนี้ได้มีการพิมพ์ซ้ำสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม พระไตรปิฎกที่ได้รับการตรวจชำระและจัดพิมพ์ทั้งหมดนับแต่สมัยโบราณมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นภาษาบาลีหรือภาษามคธ แม้จะได้มีการแปลเป็นภาษาไทยมาช้านานแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ก็ยังมิได้มีการแปลอย่างเป็นทางการในนามของคณะสงฆ์ จึงต่อมา ในปีพุทธศักราช ๒๔๘๓ คณะสงฆ์โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ ได้ประชุมกันดำเนินการแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทยบริบูรณ์และจัดพิมพ์เป็นครั้งแรก เรียกว่า **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** โดยแปลตามความในพระไตรปิฎกภาษาบาลี แล้วพิมพ์เป็นเล่ม ๒,๕๐๐ ชุด ชุดละ ๘๐ เล่ม เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระชนมายุของพระพุทธเจ้าส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งแปลเป็นสำนวนเทศนา โดยถือเอาพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐเป็นต้นฉบับ พิมพ์ลงในใบลาน ๑,๒๕๐ กัณฑ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระอรหันตสาวกในครั้งพุทธกาลที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าโดยมินัดหมายเพื่อประชุมฟังพระโอวาทปาติโมกข์ในคราวจาตุรงคสันนิบาต ดิถีเพ็ญแห่งมาฆมาส อนึ่ง การแปลและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกครั้งนี้กระทำเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในโอกาสที่พระพุทธศาสนาได้ดำรงมั่นมาครบ ๒๕ พุทธศตวรรษ อีกส่วนหนึ่งด้วย

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงนี้ คณะสงฆ์ได้ดำเนินการตรวจชำระจัดพิมพ์สืบต่อมาเนื่องในวโรกาสสำคัญอีก ๓ วาระ รวมเป็น ๔ วาระด้วยกัน

กล่าวคือ วาระที่ ๒ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๔ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เนื่องในมหามงคลวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด ชุดละ ๔๕ เล่ม วาระที่ ๓ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๑ จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด และวาระที่ ๔ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด เนื่องในวโรกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี

ปีพุทธศักราช ๒๕๒๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีพระราชดำริว่า *พระพุทธวจนะอันเรียกว่าพระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความงอกงามรุ่งเรืองอยู่ตราบนั้น* จึงทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ในการสังคายนาพระไตรปิฎกถวายตามที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ถวายพระพร เนื่องในมงคลดิถีที่มีพระชนมพรรษาจะบรรจบ ๕ รอบนักษัตร ในวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐ และมีพระบรมราชโองการประกาศขออาราธนาสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระสงฆ์เปรียญธรรมพร้อมด้วยศาสนบัณฑิต เป็นภารธุระดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองสถาพรแห่งพระบวรพุทธศาสนาสืบไป

การสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกเนื่องในมหามงคลวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ นี้ คณะสงฆ์ได้มอบให้กระทรวงศึกษาธิการโดยกรมการศาสนา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับสนองงานคณะสงฆ์ขณะนั้นเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ โดยรัฐบาลซึ่งมี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็น

นายกรัฐมนตรีขณะนั้นได้จัดสรรงบประมาณอุดหนุน และได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธีพระฤกษ์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วได้ดำเนินการสังคายนาตรวจชำระในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วย คณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการปาลิวิโสธกะ คณะกรรมาธิการแห่งสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการศาสนบัณฑิต ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ และคณะกรรมการดำเนินการและประสานงาน และมีสังฆานุมัติให้ใช้ตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นสถานที่ตรวจชำระ โดยนำพระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจัดพิมพ์เป็นฉบับหลวงแล้วนั้นมาตรวจสอบให้มีความถูกต้องทั้งฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย กล่าวคือ ในส่วนของฉบับภาษาบาลี ได้ใช้ **พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ** เป็นต้นฉบับสอบเทียบกับพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ โดยได้ตั้งข้อ ย่อหน้า ยกหัวข้อสูตรหรือมาติกาให้เห็นชัดเจน และได้อ้างหน้าคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ฉบับฉัฏฐสังคีติ (อักษรพม่า) ฉบับอักษรเทวนาครี และฉบับอักษรโรมัน ในบรรทัดแรกของหน้านั้นๆ เพื่อสะดวกต่อการค้นคว้าของนักศึกษา รวมทั้งบอกเลขบรรทัดแต่ละหน้าของพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีนี้ไว้ด้วย สำหรับฉบับภาษาไทย ได้นำ **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** มาเป็นต้นฉบับในการตรวจสอบพิจารณาสำนวนแปล

การดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกตามที่กล่าวมานี้ได้แล้วเสร็จทันพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกํ ๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส** : *พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐* โดยจัดพิมพ์ฉบับภาษาบาลีจำนวน ๑,๐๐๐ ชุด และจัดพิมพ์ฉบับภาษาไทย จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด

ต่อมา พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยดังกล่าวนี้ได้มีพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธา

สร้างถวายวัดจนหมดลง โดยเหตุที่พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์ที่มีความสำคัญ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม**จึงเตรียมการที่จะจัดพิมพ์ซ้ำ แต่เพื่อให้เป็นไปตามประเพณีที่ทำกันมา คือก่อนจะจัดพิมพ์พระไตรปิฎกแต่ละครั้งต้องมีการประชุมสงฆ์ผู้ทรงความรู้และศาสนบัณฑิตตรวจชำระสอบทานความถูกต้องในเบื้องต้น กอปรกับได้พิจารณาเห็นว่าพระไตรปิฎกฉบับสังคายนาฯ ในส่วนภาษาบาลีนั้น แม้จะดำเนินการตรวจชำระจากคณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ในครั้งนั้นมาแล้ว แต่ก็ยังมีปาฐะที่บกพร่องผิดพลาดอยู่บ้างในบางเล่ม บางสูตร บางข้อ ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดด้านเวลาและขั้นตอนการจัดพิมพ์เป็นสำคัญ แม้ในส่วนฉบับภาษาไทยก็ปรากฏว่าสูตรเดียวกันซึ่งมีบทพระบาลีเหมือนกัน หรือข้อความพระบาลีอย่างเดียวกันแต่ปรากฏต่างที่กันกลับมีข้อความสำนวนแปลที่ไม่ลงกันสมกัน เป็นต้น ทั้งนี้เพราะเกิดจากคณะกรรมการแปลมีหลายชุดจึงแปลสำนวนต่างกัน แต่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนาสำหรับศึกษาค้นคว้าอ้างอิงของพุทธบริษัท หาใช่เป็นหนังสืออ่านทั่วไปไม่ แม้จะเป็นฉบับภาษาไทยก็ควรที่จะมีเอกภาพในด้านสำนวนคำแปลที่เป็นแบบอย่างและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของบัณฑิตชน ดังนั้น เพื่อให้การจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเผยแพร่ในปัจจุบันมีข้อบกพร่องผิดพลาดน้อยที่สุด คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมจึงแต่งตั้งคณะกรรมการสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้มีฉันทานุมัติชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ทั้ง ๔๕ เล่ม เป็นอันดับแรก โดยกำหนดแนวทาง คือ ให้สอบทานคำแปลของพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาให้ถูกต้องสมบูรณ์ มิให้ตกหล่นคลาดเคลื่อนจากบทปาฐะในพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา หากพบว่าตกหล่น ก็แปลเพิ่มให้สมบูรณ์ หากพบว่าคลาดเคลื่อน ก็แปลให้ถูกต้องตามนัยอรรถกถา และหากพบว่าสำนวนคำแปลของสูตรใด หรือข้อใดที่ปรากฏหลายที่ทั้งในเล่มเดียวกันหรือ

ต่างเล่มไม่ตรงกัน ซึ่งเมื่อเทียบเคียงกับฉบับภาษาบาลีแล้วปรากฏว่ามีข้อความพระบาลีอย่างเดียวกัน ก็ปรับแก้สำนวนให้ตรงกัน เป็นต้น

คณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้เพียรพยายามดำเนินการตรวจสอบต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาสำเร็จเพียงขั้นตอนการสอบทานคำแปลมิให้ตกหล่นจากต้นฉบับภาษาบาลี โดยมิได้ปรับแก้สำนวนคำแปลที่ลักลั่นกันในบางสูตรให้ลงกันสมกัน จึงต่อมา คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้มีมติให้ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิต) วัดราชโอรสาราม รับเป็นภารธุระดำเนินการสานต่อในขั้นตอนที่เหลือให้สำเร็จเรียบร้อย ซึ่งในเบื้องต้น พระธรรมกิตติวงศ์ ได้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ที่คณะกรรมการดังกล่าวได้สอบทานคำแปลกับฉบับภาษาบาลีไว้แล้วนั้นมาให้คณะศิษย์ดำเนินการบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์เพื่อให้เกิดความสะดวกในการปรับแก้สำนวนและการเชื่อมโยงข้อมูลแล้วได้ศึกษาการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อที่จะได้ดำเนินการปรับแก้สำนวนคำแปลในเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยตนเอง อันเป็นการลัดขั้นตอนที่ไม่ต้องพิมพ์ข้อมูลออกมาเป็นปรู๊ฟเพื่อตรวจและสั่งแก้ ซึ่งช่วยประหยัดทั้งด้านเวลาและวัสดุประกอบการพิมพ์ พร้อมทั้งได้เตรียมรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระไตรปิฎกภาษาไทยจากแหล่งต่างๆ ที่พระโบราณาจารย์ได้แปลไว้ เช่น พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับอื่นๆ เพื่อจัดหามาเป็นอุปการะสอบทานเทียบเคียงประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปล และที่สำคัญ ได้นำคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่นายพร รัตนสุวรรณ ได้ประชุมศาสนบัณฑิตตรวจชำระและจัดพิมพ์อย่างครบบริบูรณ์มาเป็นอุปกรณ์ประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปลให้ถูกต้องตามพุทธาธิบาย นอกจากนี้ยังได้จัดหาซีดีรอมพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ที่มหาวิทยาลัยมหิดลจัดทำไว้มาสืบค้นข้อความพระบาลีที่ซ้ำกันเพื่อจะได้ปรับสำนวนคำแปลให้เป็นเอกภาพกันอีกด้วย เมื่อเสร็จขั้นตอนการบันทึกข้อมูลดังกล่าวแล้ว จึงได้ดำเนินการ

ปรับแก้ข้อมูลสำนวนคำแปลพระไตรปิฎกภาษาไทยในเครื่องคอมพิวเตอร์ไปตามลำดับเล่ม จนแล้วเสร็จทั้ง ๔๕ เล่ม พร้อมที่จะให้พิสูจน์อักษรก่อนเสนออนุมัติจัดพิมพ์ แต่ได้พิจารณาเห็นว่า พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับสังคายนาที่พระโบราณาจารย์ได้แปลและจัดทำไว้นั้น มิได้ทำเชิงอรรถคือคำอธิบายศัพท์หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจไว้ ดังนั้น เพื่อเอื้อประโยชน์ ในการอ่านพระไตรปิฎกให้เข้าใจสำหรับประชาชนทั่วไปและสามารถเป็นแหล่งค้นคว้าอ้างอิงที่ถูกต้องอันเหมาะแก่ยุคสมัยปัจจุบันที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงได้เพิ่มขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถขึ้นโดยกำหนดแนวทางในการจัดทำ คือทำคำอธิบายเฉพาะคำศัพท์วิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งแปลทับศัพท์ไว้หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจ โดยตรวจดูคำอธิบายจากคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาฯ ที่อธิบายหรือแยกประเภทศัพท์หรือข้อความแห่งพระบาลีนั้นๆ เป็นเบื้องต้นแล้วแปลสรุปความเป็นภาษาไทยที่กะทัดรัด พร้อมทั้งอ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาเป็นอักษรย่อและบอกเล่มหรือหน้าไว้ในวงเล็บเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นอ้างอิงของผู้ต้องการหลักฐานอ้างอิงหรือต้องการศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นสูง ในกรณีคำแปลภาษาไทยที่ไม่นิยมใช้ซึ่งเกรงว่าคนทั่วไปอ่านแล้วไม่เข้าใจและต้องเสียเวลาเปิดดูความหมายในพจนานุกรม โดยที่คัมภีร์อรรถกถาก็ไม่ได้ให้คำอธิบายไว้ เช่น คำว่า *ทิม* ซึ่งหมายถึงศาลาแถวหรือห้องแถวสำหรับเป็นที่พักหรือเก็บของ ก็ได้ทำเชิงอรรถไว้โดยอ้างที่มาจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรืออธิบายเพิ่มเติมตามสมควร พร้อมทั้งบอกหน้ากำกับไว้เพื่อการสืบค้น เป็นต้น ซึ่งขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถพร้อมทั้งจัดหน้าวรรคตอนนี้ได้อาศัยความละเอียดและใช้เวลาในการจัดทำเป็นอย่างมาก

การจัดทำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ เพื่อเสนอจัดพิมพ์ดังกล่าวนี้ ได้ใช้เวลาในการดำเนินการจัดทำเป็นเวลานาน จึงแล้วเสร็จเป็นข้อมูลต้นฉบับอยู่ในคอมพิวเตอร์ ในส่วนของการจัดทำต้นฉบับ

พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ นั้นยังมิได้มีการตรวจชำระสอบทานแต่อย่างใด จนถึงปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม** ปรารภเหตุที่พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทรงดำรงอยู่ในฐานะองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์อันเกี่ยวเนื่องกับการพระพุทธศาสนานอกจากจะทรงอุปถัมภ์พระสงฆ์ให้สามารถบริหารงานปกครอง งานการศาสนศึกษา งานเผยแผ่ งานสาธารณูปการ งานสาธารณสงเคราะห์ และงานการศึกษาสงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว พระราชกรณียกิจอันเกี่ยวเนื่องกับการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอีกส่วนหนึ่ง ก็คือทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระจัดพิมพ์พระไตรปิฎก ซึ่งพระราชกรณียกิจส่วนนี้ได้อำนวยผลให้พระสงฆ์และประชาชนมีหลักในการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันก่อให้เกิดความดำรงมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาคู่กับชาติไทยตราบเท่าทุกวันนี้ ดังนั้น ในมหามงคลโรกาสที่ **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่วันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ นับเวลาถึงปัจจุบัน เป็นปีที่ ๖๐** สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ได้เสด็จดำรงสยามรัฐสีมาราชอาณาจักร ทรงประพฤติปฏิบัติพระองค์มั่นคงอยู่ในทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตร ประสิทธิ์ประสาทความไพบูลย์รุ่งเรืองวัฒนาสถาพร ทรงพระมหากรุณาแก่พสกนิกรถ้วนหน้า คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อพสกนิกร ประเทศชาติและพระพุทธศาสนา จึงมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย เพื่อเป็นการเฉลิมพระบุญญาธิการและเฉลิมพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพื่อเป็นการสืบสานพระไตรปิฎกให้เป็น

หลักสำคัญของพระพุทธศาสนาในการศึกษาสัมมาปฏิบัติของพุทธบริษัท ซึ่งกิจกรรมส่วนนี้นับเป็นหนึ่งในแปดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ ในวโรกาสมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๘ มหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ประกอบด้วยบรรพชิต ๔๑ รูป คฤหัสถ์ ๔ คน รวม ๔๕ รูป/คน โดยมี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ ป.ธ. ๙) วัดสระเกศ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานกรรมการ พระพรหมมุนี (จุนท์ พฺรหฺมคุตฺโต ป.ธ. ๙) วัดบวรนิเวศวิหาร พระพรหมเวที (สนิท ชวนปญฺโญ ป.ธ. ๙) วัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นรองประธานกรรมการ และพระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙) วัดเทวราชกุญชร เป็นเลขานุการ ซึ่งต่อมา เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๙ คณะกรรมการ ฯ นี้ได้ประชุมพิจารณาแนวทางในการดำเนินงานจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ และได้ข้อสรุปเป็นแนวปฏิบัติว่า ในการดำเนินงานตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาบาลี ให้นำพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา พุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับในการตรวจชำระ และให้นำพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ มาเทียบเคียงโดยให้ทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกันไว้ ส่วนการตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาไทย ให้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ ที่พระธรรมกิตติวงศ์และคณะได้จัดทำไว้แล้วตามมติมหาเถรสมาคม มาตรวจสอบคำแปลและจัดทำหัวข้อให้ตรงกันกับพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ ที่คณะกรรมการตรวจชำระแล้ว ทั้งนี้ประธานคณะกรรมการฯ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานกองงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เป็น ๓ กอง คือ

๑. คณะทำงานกองงานพระวินัยปิฎก จำนวน ๒๕ รูป/คน มี พระธรรมคุณาภรณ์ (เอื้อน หาสธมฺโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดสามพระยา เป็นประธาน

๒. คณะทำงานกองงานพระสุตตันตปิฎก จำนวน ๑๙ รูป มี พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙, พธ.ด. กิตติมศักดิ์) วัดปากน้ำ เป็นประธาน

๓. คณะทำงานกองงานพระอภิธรรมปิฎก จำนวน ๒๑ รูป/คน มี พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดพิชยญาติการาม เป็นประธาน

ในการพิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาบาลีนั้น ได้นำพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศมาเทียบเคียงตรวจสอบทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกัน จำนวน ๗ ฉบับ ประกอบด้วยพระไตรปิฎกบาลี อักษรไทย ๓ ฉบับ คือ (๑) ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฎกำ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส) (๒) สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฎกำ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส) (๓) มหาจุฬาเตปิฎกำ (อนุสฺสรณียำ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส) และพระไตรปิฎกบาลีอักษรต่างประเทศ ๔ ฉบับ คือ (๑) ฉฏฺฐสงฺคีติเตปิฎกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรพม่า ฉบับฉัฏฐสังคายนา พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๘) (๒) อิงฺคลิสเตปิฎกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์) (๓) สีหฬเตปิฎกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรสิงหล) (๔) นาลนฺทาเทวนาครีปาลิเตปิฎกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรเทวนาครี ฉบับมหาวิทยาลัยนาลันทา)

คณะทำงานแต่ละกองงานได้เพียรพยายามพิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มกำลังความสามารถ เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ เป็นต้นมา จึงทำให้การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ สำเร็จลุล่วงด้วยดี

บัดนี้ การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ได้บรรลุผลเสร็จสิ้นแล้ว นับว่าสำเร็จได้โดยอาศัยพระบารมีพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริยาธิราช กอปรด้วยความวิริยะอุตสาหะอุทิศเวลาเป็นพุทธบูชาของคณะกรรมการพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตผู้ดำเนินการพิจารณาตรวจต้นฉบับและความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและอานุภาพแห่งกุศลเจตนาในการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ครั้งนี้ จงเป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พร้อมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตในไอศวรรยราชสมบัติ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีจงเกิดมีในที่ทุกสถาน ขอให้รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจงประสบความสำเร็จในการบริหารราชการแผ่นดิน ขออาณาประชาราษฎร์และสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าจงอยู่เย็นเป็นสุขภายใต้พระบรมโพธิสมภาร เจริญงอกงามในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สทา ทิปฺปตุ สทฺธมฺโม ตถาคตปฺปเวทิโต
ทสฺเสนฺโต สพฺพโลกสฺส อุชุมคฺคํ วิสุทฺธิยา.

ขอพระสัทธรรมที่พระตถาคตเจ้าทรงประกาศไว้ แสดงทางตรงเพื่อความบริสุทธิ์แก่โลกทั้งปวง จงรุ่งเรืองทุกเมื่อ เทอญ.

มหาเถรสมาคม

THE PAḶĪ ALPHABET
IN THAI AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

อ = a -า = ā ◌ิ = i ◌ี = ī ◌ุ = u ◌ู = ū เ- = e โ- = o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

ก = ka	ข = kha	ค = ga	ฆ = gha	ง = ṅa
จ = ca	ฉ = cha	ช = ja	ฌ = jha	ญ = ña
ฏ = ṭa	ฐ = ṭha	ฑ = ḍa	ฒ = ḍha	ณ = ṇa
ต = ta	ถ = tha	ท = da	ธ = dha	น = na
ป = pa	ผ = pha	พ = ba	ภ = bha	ม = ma

ย = ya ร = ra ล = la ว = va ส = sa ห = ha ฬ = ḷa ◌ं = ṃ

VOWELS IN COMBINATION

ก = ka กา = kā กิ = ki กี = kī กุ = ku กู = kū เก = ke โก = ko

ข = kha ขา = khā ขิ = khi ขี = khī ขุ = khu ขู = khū เข = khe โข = kho

FIGURES

๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

ทยฺยรฏฺฐสฺส เตปิฏเก
สงฺเกตวิญฺญาปนํ

อิ.	=	อิงฺคลิสเตปิฏกํ
ฉ.	=	ฉฏฺฐสงฺคีติเตปิฏกํ
ทยฺ.	=	ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกํ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส)
เท.	=	นาลนฺทาเทวนาคริปาลิเตปิฏกํ
โป.	=	โปราณเตปิฏกํ
มหา.	=	มหาจุฬาเตปิฏกํ (อนุสฺสรณีย์ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส)
สี.	=	สีหฬเตปิฏกํ
สฺยา.	=	สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกํ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส)

วินยปิฎเก
มหาวคฺคปาลิยา ทุติยภาเค
กิตฺตนปตฺตํ

มาติกา **องฺเก**

๕. จมฺมกฺขนฺธโก

๑. โสณโกฬิวิสวตฺถุ ๑
โสณสฺส ปพฺพชฺชา ๕
๒. ทิคฺคณาทิอุปาหนปฏิกฺเขโป ๑๑
๓. สพฺพนีลิกาทิปฏิกฺเขโป ๑๒
๔. โอมุกฺกคณงฺคณุปาหนานุชานนา ๑๔
๕. อชฺฌาราเม อุปาหนปฏิกฺเขโป ๑๖
๖. กฏฺฐปาทุกาทิปฏิกฺเขโป ๑๘
๗. ยานาทิปฏิกฺเขโป ๒๓
๘. อุจฺจาสยนมหาสยนปฏิกฺเขโป ๒๕
๙. สพฺพจมฺมปฏิกฺเขโป ๒๕
๑๐. คิหิวิกตานุญฺญาตาทิ ๒๘
๑๑. โสณกุฏิกณฺณวตฺถุ ๒๙
๑๒. มหากจฺจานสฺส ปญฺจวรปริทสฺสนา ๓๐
ตสฺสุทฺทานํ. ๓๖

๖. เภสชฺชกฺขนฺธโก

๑. ปญฺจเภสชฺชกถา ๓๗
๒. มูลาทิเภสชฺชกถา ๔๐

มาติกา **องฺเก**

๓. ปิลินฺทวจฺฉวตฺถุ ๕๐
๔. คุพฺภาทิอนุชานนา ๕๕
๕. อนฺโตวุฏฺฐาทิปฏิกฺเขปกถา ๕๖
๖. อุคฺคหิตปฏิคฺคหณา ๕๘
๗. ปฏิคฺคหิตาทิอนุชานนา ๖๑
๘. สตฺถกมฺมปฏิกฺเขปกถา ๖๔
๙. มนุสฺสมังสปฏิกฺเขปกถา ๖๕
๑๐. หตฺถิมังสาทิปฏิกฺเขปกถา ๖๘
๑๑. ยาคุมธุโคพฺภานุชานนา ๗๑
๑๒. ตรุณปฺปสนฺนมหามตฺตวตฺถุ ๗๔
๑๓. เวลฏฺฐจฺจานวตฺถุ ๗๗
๑๔. ปาฏลิคามวตฺถุ ๘๑
๑๕. สุนีธวสฺสการวตฺถุ ๘๔
๑๖. โกฏิคาเม สจฺจกถา ๘๗
๑๗. อมฺพปาลีวตฺถุ ๘๘
๑๘. ลิจฺฉวิวตฺถุ ๘๙
๑๙. สีหเสนาปติวตฺถุ ๙๑
๒๐. กปฺปิยภูมิอนุชานนา ๑๐๐
๒๑. เมณฺฑกคหปติวตฺถุ ๑๐๓
๒๒. ปญฺจโครสาทิอนุชานนา ๑๑๐
๒๓. เกณิยชฏิลวตฺถุ ๑๑๒
๒๔. โรชมลฺลวตฺถุ ๑๑๕
๒๕. วุฑฺฒปพฺพชิตวตฺถุ ๑๑๙
๒๖. จตุมหาปเทสกถา ๑๒๑
ตสฺสุทฺทานํ ๑๒๓

มาติกา **องฺเก**

๗. กจินกฺขนฺธโก

๑. กจินานุชานนา ๑๒๕
๒. อาทายสตฺตกํ ๑๒๘
๓. สมาทายสตฺตกํ ๑๓๐
๔. อาทายฉกฺกํ ๑๓๑
๕. สมาทายฉกฺกํ ๑๓๒
๖. อาทายปณฺณรสกํ ๑๓๓
๗. สมาทายปณฺณรสกาทิ ๑๓๖
๘. วิปฺปกตสมาทายปณฺณรสกํ ๑๓๖
๙. อนาสาโทพฺพสกํ ๑๓๙
๑๐. อาสาโทพฺพสกํ ๑๔๒
๑๑. กรณียโทพฺพสกํ ๑๔๕
๑๒. อปวิลายนนวกํ ๑๔๗
๑๓. ผาสุวิหารปญฺจกํ ๑๕๑
๑๔. ปลิโพธาปลิโพธกถา ๑๕๒
ตสฺสุทฺทานํ ๑๕๔

๘. จีวรกฺขนฺธโก

๑. ชีวกวตฺถุ ๑๕๗
๒. เสฏฺฐิภริยาวตฺถุ ๑๖๒
๓. พิมฺพิสารราชวตฺถุ ๑๖๕
๔. ราชคหเสฏฺฐิวตฺถุ ๑๖๖
๕. เสฏฺฐิปุตฺตวตฺถุ ๑๗๐

มาติกา	องฺเก
๖. ปชฺโชตราชวตฺถุ	๑๗๑
๗. สิเวยฺยกทุสฺสยุคกถา	๑๗๕
๘. สมติ๎สวิเรจนกถา	๑๗๕
๙. วรยาจนกถา	๑๗๘
๑๐. กมฺพลานุชานนาทิกถา	๑๘๐
๑๑. ปฺสุกูลปริเยสนกถา	๑๘๑
๑๒. จีวรปฏิคฺคาหกสมฺมติกถา	๑๘๓
๑๓. ภณฺฑาคารสมฺมติอาทิกถา	๑๘๕
๑๔. จีวรรชนกถา	๑๘๘
๑๕. ฉินฺนกจีวรานุชานนา	๑๙๐
๑๖. ติจีวรานุชานนา	๑๙๑
๑๗. อติเรกจีวรกถา	๑๙๓
๑๘. วิสาขาวตฺถุ	๑๙๖
๑๙. นิสีทนาทิอนุชานนา	๒๐๒
๒๐. ปจฺฉิมวิกปฺปนุปคจีวราทิกถา	๒๐๖
๒๑. สงฺฆิกจีวรุปฺปาทกถา	๒๐๙
๒๒. อุปนนฺทสกฺยปุตฺตวตฺถุ	๒๑๑
๒๓. คิลานวตฺถุกถา	๒๑๓
๒๔. มตสนฺตกกถา	๒๑๗
๒๕. นคฺคิยปฏิกฺเขปกถา	๒๑๙
๒๖. กุสจีราทิปฏิกฺเขปกถา	๒๒๐
๒๗. สพฺพนีลกาทิปฏิกฺเขปกถา	๒๒๑
๒๘. วสฺสํ วุตฺถานํ อนุปฺปนฺนจีวรกถา	๒๒๒

มาติกา **องฺเก**

๒๙. สงฺเฆ ภินฺเน จีวรุปฺปาทกถา ๒๒๔
๓๐. ทุคฺคหิตสุคฺคหิตาทิกถา ๒๒๕
๓๑. อฏฺจจีวรมาติกา ๒๒๗
ตสฺสุทฺทานำ ๒๒๘

๙. จมฺเปยฺยกฺขนฺธโก

๑. กสฺสปโคตฺตภิกฺขุวตฺถุ ๒๓๑
๒. อกมฺเมน วคฺคาทิกมฺมกถา ๒๓๖
๓. ฌตฺติวิปนฺนกมฺมาทิกถา ๒๓๘
๔. จตุวคฺคกรณาทิกถา ๒๔๓
๕. ปาริวาสิกาทิกถา ๒๔๖
๖. เทฺวนิสฺสารณาทิกถา ๒๔๘
๗. อธมฺมกมฺมาทิกถา ๒๕๐
๘. อุปาลิปุจฺฉากถา ๒๕๔
๙. ตชฺชนียกมฺมกถา ๒๖๒
๑๐. นิยสฺสกมฺมกถา ๒๖๖
๑๑. ปพฺพาชนียกมฺมกถา ๒๖๗
๑๒. ปฏิสารณียกมฺมกถา ๒๖๗
๑๓. อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมกถา ๒๖๘
๑๔. อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมกถา ๒๖๘
๑๕. อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมกถา ๒๖๙
๑๖. ตชฺชนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา ๒๖๙
๑๗. นิยสฺสกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา ๒๗๑
๑๘. ปพฺพาชนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา ๒๗๒

มาติกา **องฺเก**

๑๙. ปฏิสารณียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา ๒๗๒
๒๐. อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา ๒๗๓
๒๑. อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา ๒๗๔
๒๒. อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา ๒๗๔
๒๓. ตชฺชนียกมฺมวิวาทกถา ๒๗๕
๒๔. นิยสฺสกมฺมวิวาทกถา ๒๗๘
๒๕. ปพฺพาชนียกมฺมวิวาทกถา ๒๗๘
๒๖. ปฏิสารณียกมฺมวิวาทกถา ๒๗๙
๒๗. อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมวิวาทกถา ๒๘๐
๒๘. อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมวิวาทกถา ๒๘๐
๒๙. อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมวิวาทกถา ๒๘๑
๓๐. ตชฺชนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา ๒๘๒
๓๑. นิยสฺสกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา ๒๘๕
๓๒. ปพฺพาชนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา ๒๘๖
๓๓. ปฏิสารณียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา ๒๘๖
๓๔. อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา ๒๘๗
๓๕. อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา ๒๘๘
๓๖. อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนีกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา ๒๘๙
ตสฺสุทฺทานํ ๒๙๐

๑๐. โกสมฺพิกฺขนฺธโก

๑. โกสมฺพิกวิวาทกถา ๒๙๖
๒. ทีฆาวุวตฺถุ ๓๐๕
๓. พาลกโลณกคมนกถา ๓๑๘

มาติกา **องฺเก**

๔. ปาจีนวํสคมนกถา ๓๑๙
๕. ปาริเลยฺยกคมนกถา ๓๒๒
๖. อฏฺฐารสวตฺถุกถา ๓๒๕
๗. โอสารณานุชานนา ๓๓๐
๘. สงฺฆสามคฺคีกถา ๓๓๑
๙. อุปาลิสงฺฆสามคฺคีปุจฺฉา ๓๓๓
ตสฺสุทฺทานํ ๓๓๗

ปทานุกฺกโม ๓๓๘
อสาธารณนามานิ ๔๐๔
คาถานุกฺกโม ๔๑๐
ธมฺมปฺปเภโท ๔๑๑

วินยปิฏเก
มหาวคฺคปาลิ
[ทุติโย ภาโค]

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๕. จมฺมกฺขนฺธโก

๑. โสณโกฬิวิสวตฺถุ

[๒๔๒] เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต. เตน โข ปน สมเยน ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร อสีติยา คามิกสหสฺเสสุ[๑] อิสฺสริยาธิปจฺจํ[๒] รชฺชํ กาเรติ. เตน โข ปน สมเยน จมฺปายํ โสโณ นาม โกฬิวิโส เสฏฺฐิปุตฺโต สุขุมาโล โหติ. ตสฺส ปาทตเลสุ โลมานิ ชาตานิ โหนฺติ. อถโข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ตานิ อสีตี[๓] คามิกสหสฺสานิ สนฺนิปาตาเปตฺวา เกนจิเทว กรณีเยน โสณสฺส โกฬิวิสสฺส สนฺติเก ทูตํ ปาเหสิ "อาคจฺฉตุ โสโณ, อิจฺฉามิ โสณสฺส อาคตนฺติ. อถโข โสณสฺส โกฬิวิสสฺส มาตาปิตโร โสณํ โกฬิวิสํ เอตทโวจุ "ราชา เต ตาต โสณ ปาเท ทกฺขิตุกาโม, มา โข ตฺวํ ตาต โสณ,

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. คามสหสฺเสสุ, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. อิสฺสราธิปจฺจํ [๓] สี. อสีติ

เยน ราชา, เตน ปาเท อภิปฺปสาเรยฺยาสิ, รญฺโญ ปุรโต ปลฺลงฺเกน นิสีท, นิสินฺนสฺส เต ราชา ปาเท ทกฺขิสฺสตีติ. อถโข โสณฺโ โกพิวิสํ สิวิกาย อาเนสุ. อถโข โสโณ โกพิวิโส, เยน ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ราชานํ มาคธํ เสนิยํ พิมฺพิสารํ อภิวาเทตฺวา รญฺโญ ปุรโต ปลฺลงฺเกน นิสีทิ. อทฺทสา[๑] โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร โสณสฺส โกพิวิสสฺส ปาทตเลสุ โลมานิ ชาตานิ. อถโข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ตานิ อสีติ คามิกสหสฺสานิ ทิฏฺฐธมฺมิเก อตฺเถ อนุสาสิตฺวา อุยฺโยเชสิ "ตุมฺเห ขฺวตฺถ ภเณ มยา ทิฏฺฐธมฺมิเก อตฺเถ อนุสาสิตา, คจฺฉถ [ ][๒] ภควนฺตํ ปยิรูปาสถ,[๓] โส โน ภควา สมฺปรายิเก อตฺเถ อนุสาสิสฺสตีติ.

อถโข ตานิ อสีติ คามิกสหสฺสานิ, เยน คิชฺฌกูโฏ ปพฺพโต, เตนุปสงฺกมึสุ. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สาคโต ภควโต อุปฏฺฐาโก โหติ. อถโข ตานิ อสีติ คามิกสหสฺสานิ, เยนายสฺมา สาคโต, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ สาคตํ เอตทโวจุ "อิมานิ ภนฺเต อสีติ คามิกสหสฺสานิ อิฏฺฐปสงฺกนฺตานิ ภควนฺตํ ทสฺสนาย, สาธุ มยํ ภนฺเต ลเภยฺยาม ภควนฺตํ ทสฺสนายาติ. "เตนหิ ตุมฺเห อายสฺมนฺโต มุหุตฺตํ อิเธว ตาว โหถ, ยาวาหํ ภควนฺตํ ปฏิเวเทมีติ. อถโข อายสฺมา สาคโต เตสํ อสีติยา คามิกสหสฺสานํ ปุรโต เปกฺขมานานํ ปาฏิกาย นิมฺมุชฺชิตฺวา ภควโต

---

[๑] อิ. อทฺทส, เอวมุปริปิ. [๒] สี.,ฉ.,อิ.,มหา. เอตฺถนฺตเร ตนฺติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ.
[๓] สี.,เท.,อิ. ปยิรุปาสถ

ปุรโต อุมฺมุชฺชิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "อิมานิ ภนฺเต อสีติ คามิกสหสฺสานิ อิฏฺฐปสงฺกนฺตานิ ภควนฺตํ ทสฺสนาย, ยสฺสทานิ ภนฺเต ภควา กาลํ มญฺญตีติ. "เตนหิ ตฺวํ สาคต วิหารปฺปจฺฉายายํ[๑] อาสนํ ปญฺญาเปหีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา สาคโต ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา ปีฐํ คเหตฺวา ภควโต ปุรโต นิมฺมุชฺชิตฺวา เตสํ อสีติยา คามิกสหสฺสานํ ปุรโต เปกฺขมานานํ ปาฏิกาย อุมฺมุชฺชิตฺวา วิหารปฺปจฺฉายายํ อาสนํ ปญฺญาเปสิ.[๒] อถโข ภควา วิหารา นิกฺขมิตฺวา วิหารปฺปจฺฉายายํ ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. อถโข ตานิ อสีติ คามิกสหสฺสานิ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. อถโข ตานิ อสีติ คามิกสหสฺสานิ อายสฺมนฺตํเยว สาคตํ สมนุนาหรนฺติ, โน ตถา ภควนฺตํ. อถโข ภควา เตสํ อสีติยา คามิกสหสฺสานํ เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย อายสฺมนฺตํ สาคตํ อามนฺเตสิ "เตนหิ ตฺวํ สาคต ภิยฺโยโส มตฺตาย อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อิทฺธิปาฏิหาริยํ ทสฺเสหีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา สาคโต ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อากาเส อนฺตลิกฺเข จงฺกมติปิ ติฏฺฐติปิ นิสีทติปิ เสยฺยํปิ กปฺเปติ ปธูปายติปิ[๓] ปชฺชลติปิ อนฺตรธายติปิ. อถโข อายสฺมา สาคโต อากาเส อนฺตลิกฺเข อเนกวิหิตํ อุตฺตริมนุสฺส-ธมฺมํ อิทฺธิปาฏิหาริยํ ทสฺเสตฺวา ภควโต ปาเท[๔] สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "สตฺถา เม ภนฺเต ภควา, สาวโกหมสฺมิ, สตฺถา เม ภนฺเต ภควา, สาวโกหมสฺมีติ. อถโข ตานิ อสีติ

---

[๑] สี.,เท.,อิ. วิหารปจฺฉายายํ, เอวมุปริปิ.
[๒] สี.,ฉ. ปญฺญเปติ, เอวมุปริปิ.
[๓] สี.,ฉ.,เท.,มหา. ธูมายติปิ, อิ. ธูปายติปิ
[๔] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ปาเทสุ

คามิกสหสฺสานิ “อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, สาวโก หิ[๑] นาม เอวมหิทฺธิโก ภวิสฺสติ เอวมหานุภาโว, อโห นูน สตฺถาติ ภควนฺตเยว สมนฺนาหรนฺติ, โน ตถา อายสฺมนฺตํ สาคตํ.

อถโข ภควา เตสํ อสีติยา คามิกสหสฺสานํ เจตสา เจโต-ปริวิตกฺกมญฺญาย อนุปุพฺพิกถํ[๒] กเถสิ. เสยฺยถีทํ.[๓] ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ กามานํ อาทีนวํ โอการํ สงฺกิเลสํ เนกฺขมฺเม อานิสํสํ ปกาเสสิ. ยทา เต ภควา อญฺญาสิ กลฺลจิตฺเต มุทุจิตฺเต วินีวรณจิตฺเต อุทคฺคจิตฺเต ปสนฺนจิตฺเต, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา, ตํ ปกาเสสิ ทุกฺขํ สมุทยํ นิโรธํ มคฺคํ. เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคณฺเหยฺย;[๔] เอวเมว[๕] เตสํ อสีติยา คามิกสหสฺสานํ ตสฺมึเยว อาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุ อุทปาทิ “ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ. เต ทิฏฺธมฺมา ปตฺตธมฺมา วิทิตธมฺมา ปริโยคาฬฺหธมฺมา ติณฺณวิจิกิจฺฉา วิคตกถกถา เวสารชฺชปฺปตฺตา อปรปฺปจฺจยา สตฺถุ สาสเน[๖] ภควนฺตํ เอตทโวจุ “อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, เสยฺยถาปิ ภนฺเต นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ธาเรยฺย ‘จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ; เอวเมว ภควตา อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอเต มยं ภนฺเต ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉาม ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสเก โน ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปเต สรณงฺคเตติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. สาวโกปิ [๒] สี.,ฉ.,เท. อนุปุพฺพึ กถํ, อนุปุพฺพิกถนฺติปิ ปาโฐ, มหาขนฺธโก (วิ.มหา. ๔/๒๖) ปสฺสิตพฺโพ. [๓] สี.,ฉ. เสยฺยถิทํ, เอวมุปริปิ. [๔] อิ. ปติคณฺเหยฺย [๕] สี.,ฉ. เอวเมวํ [๖] ฉ.,มหา. สตฺถุสาสเน

โสณสฺส ปพฺพชฺชา

[๒๔๓] อถโข โสณสฺส โกพิวิสสฺส เอตทโหสิ "ยถา ยถา โข อหํ ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุํ, ยนฺนูนาหํ เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพเชยฺยนฺติ. อถโข ตานิ อสีติ คามิกสหสฺสานิ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกมึสุ. อถโข โสโณ โกพิวิโส อจิรปกฺกนฺเตสุ [ ][1] อสีติยา คามิกสหสฺเสสุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โสโณ โกพิวิโส ภควนฺตเมตทโวจ "ยถา ยถาหํ ภนฺเต ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุํ, อิจฺฉามหํ ภนฺเต เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตุํ, ปพฺพาเชตุ มํ ภนฺเต ภควาติ. อลตฺถ โข โสโณ โกพิวิโส ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, อลตฺถ อุปสมฺปทํ. อจิรูปสมฺปนฺโน[2] จ ปนายสฺมา โสโณ สีตวเน วิหรติ. ตสฺส อจฺจารทฺธวิริยสฺส[3] จงฺกมโต ปาทา ภิชฺชึสุ. จงฺกโม โลหิเตน ผุฏฺโฐ[4] โหติ, เสยฺยถาปิ ควาฆาตนํ. อถโข อายสฺมโต โสณสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "เย โข เกจิ ภควโต สาวกา

---

[1] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. เอตฺถนฺตเร เตสูติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ. [2] อิ. อจิรูปสมฺปนฺโน
[3] ฉ.,เท.,มหา.,ทยฺ. อจฺจารทฺธวีริยสฺส, เอวมุปริปิ. [4] ฉ.,เท.,อิ. ผุโฏ, เอวมุปริปิ.

อารทฺธวิริยา วิหรนฺติ อหนฺเตสํ อญฺญตโร, อถ จ ปน เม นานุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ สํวิชฺชนฺติ โข ปน เม กุเล โภคา สกฺกา โภเค จ ภุญฺชิตุํ ปุญฺญานิ จ กาตุํ; ยนฺนูนาหํ หีนายาวตฺติตฺวา โภเค จ ภุญฺเชยฺยํ ปุญฺญานิ จ กเรยฺยนฺติ. อถโข ภควา อายสฺมโต โสณสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ[๑] วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย; เอวเมว คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต อนฺตรหิโต สีตวเน ปาตุรโหสิ. อถโข ภควา สมฺพหุเลหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ เสนาสนจาริกํ อาหิณฺฑนฺโต, เยนายสฺมโต โสณสฺส จงฺกโม, เตนุปสงฺกมิ. อทฺทสา โข ภควา อายสฺมโต โสณสฺส จงฺกมํ โลหิเตน ผุฏฺฐํ, ทิสฺวาน ภิกฺขู อามนฺเตสิ “กสฺส นฺวายํ ภิกฺขเว จงฺกโม โลหิเตน ผุฏฺโฐ, เสยฺยถาปิ ควาฆาตนนฺติ. อายสฺมโต ภนฺเต โสณสฺส อจฺจารทฺธวิริยสฺส จงฺกมโต ปาทา ภิชฺชึสุ, ตสฺสายํ จงฺกโม โลหิเตน ผุฏฺโฐ, เสยฺยถาปิ ควาฆาตนนฺติ.

อถโข ภควา, เยนายสฺมโต โสณสฺส วิหาโร, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. อายสฺมาปิ โข โสโณ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ โสณํ ภควา เอตทโวจ “นนุ เต โสณ รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ “เย โข เกจิ ภควโต สาวกา อารทฺธวิริยา วิหรนฺติ, อหนฺเตสํ อญฺญตโร, อถ จ ปน เม นานุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจติ; สํวิชฺชนฺติ โข ปน เม กุเล โภคา, สกฺกา โภเค จ ภุญฺชิตุํ ปุญฺญานิ จ กาตุํ;

---

[๑] สี.,ฉ. สมิญฺชิตํ, เอวมุปริปิ.

ยนฺนูนาหํ หีนายาวตฺติตฺวา โภเค จ ภุญฺเชยฺยํ ปุญฺญานิ จ กเรยฺยนฺติ. “เอวํ ภนฺเตติ. “ตํ กึ มญฺญสิ โสณ, กุสโล ตฺวํ ปุพฺเพ อาคาริกภูโต วีณาย ตนฺติสฺสเรติ. “เอวํ ภนฺเตติ. “ตํ กึ มญฺญสิ โสณ, ยทา เต วีณาย ตนฺติโย อจฺจายิกา[๑] โหนฺติ, อปิ นุ[๒] เต วีณา ตสฺมึ สมเย สรวตี วา โหติ กมฺมญฺญา วาติ. “โน เหตํ ภนฺเตติ. “ตํ กึ มญฺญสิ โสณ, ยทา เต วีณาย ตนฺติโย อติสิถิลา โหนฺติ, อปิ นุ เต วีณา ตสฺมึ สมเย สรวตี วา โหติ กมฺมญฺญา วาติ. “โน เหตํ ภนฺเตติ. “ตํ กึ มญฺญสิ โสณ, ยทา เต วีณาย ตนฺติโย เนว อจฺจายิกา โหนฺติ นาติสิถิลา สเม คุเณ ปติฏฺฐิตา, อปิ นุ เต วีณา ตสฺมึ สมเย สรวตี วา โหติ กมฺมญฺญา วาติ. “เอวํ ภนฺเตติ. “เอวเมว โข โสณ อจฺจารทฺธวิริยํ อุทฺธจฺจาย สํวตฺตติ, อติลีนวิริยํ[๓] โกสชฺชาย สํวตฺตติ; ตสฺมาติห ตฺวं โสณ วิริยสมตํ[๔] อธิฏฺฐาหิ,[๕] อินฺทฺริยานญฺจ สมตํ ปฏิวิชฺฌ, ตตฺถ จ นิมิตฺตํ คณฺหาหีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา โสโณ ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. อถโข ภควา อายสฺมนฺตํ โสณํ อิมินา โอวาเทน โอวทิตฺวา, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย; เอวเมว สีตวเน อายสฺมโต โสณสฺส ปมุเข[๖] อนฺตรหิโต คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต ปาตุรโหสิ. อถโข อายสฺมา โสโณ อปเรน สมเยน วิริยสมตํ อธิฏฺฐาสิ, อินฺทฺริยานญฺจ สมตํ ปฏิวิชฺฌิ, ตตฺถ จ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. อจฺจายตา, เอวมุปริปิ.
[๒] มหา. อปินุ, เอวมุปริปิ.
[๓] สี.,ฉ.,มหา.,ทยฺ. อติลีนวีริยํ
[๔] สี.,ฉ.,มหา.,ทยฺ. วีริยสมตํ
[๕] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. อธิฏฺฐห
[๖] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. สมฺมุเข

นิมิตฺตํ อคฺคเหสิ. อถโข อายสฺมา โสโณ เอโก วูปกฏฺโ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว, ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเ ว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ, "ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ.[๑] อญฺญตโร จ ปนายสฺมา โสโณ อรหตํ อโหสิ.

[๒๔๔] อถโข อายสฺมโต โสณสฺส อรหตฺตํ ปตฺตสฺส[๒] เอตทโหสิ "ยนฺนูนาหํ ภควโต สนฺติเก อญฺญํ พฺยากเรยฺยนฺติ. อถโข อายสฺมา โสโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา โสโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ "โย โส ภนฺเต ภิกฺขุ อรหํ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณ-ภวสโยชโน[๓] สมฺมทญฺญาวิมุตฺโต, โส ฉฏฺฐานานิ อธิมุตฺโต โหติ, เนกฺขมฺมาธิมุตฺโต โหติ, ปวิเวกาธิมุตฺโต โหติ, อพฺยาปชฺฌาธิมุตฺโต[๔] โหติ, อุปาทานกฺขยาธิมุตฺโต โหติ, ตณฺหกฺขยาธิมุตฺโต โหติ, อสมฺโมหาธิมุตฺโต โหติ.

สิยา โข ปน ภนฺเต อิเธกจฺจสฺส อายสฺมโต เอวมสฺส 'เกวลํ สทฺธามตฺตกํ นูน อยมายสฺมา นิสฺสาย เนกฺขมฺมาธิมุตฺโตติ, น โข ปเนตํ ภนฺเต เอวํ ทฏฺจพฺพํ, ขีณาสโว ภนฺเต ภิกฺขุ วุสิตวา กตกรณีโย กรณียมตฺตานํ อสมนุปสฺสนฺโต กตสฺส วา

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. อภิญฺญาสิ
[๒] สี.,ฉ.,เท.,มหา. อรหตฺตปฺปตฺตสฺส
[๓] สี.,ฉ. ปริกฺขีณภวสญฺโญชโน
[๔] สี.,ฉ.,เท. อพฺยาปชฺชาธิมุตฺโต, เอวมุปริปิ.

ปฏิจยํ ขยา ราคสฺส วีตราคตฺตา เนกฺขมฺมาธิมุตฺโต โหติ, ขยา โทสสฺส วีตโทสตฺตา เนกฺขมฺมาธิมุตฺโต โหติ, ขยา โมหสฺส วีตโมหตฺตา เนกฺขมฺมาธิมุตฺโต โหติ.

สิยา โข ปน ภนฺเต อิเธกจฺจสฺส อายสฺมโต เอวมสฺส 'ลาภสกฺการสิโลกํ นูน อยมายสฺมา นิกามยมาโน ปวิเวกาธิมุตฺโตติ, น โข ปเนตํ ภนฺเต เอวํ ทฏฺฐพฺพํ, ขีณาสโว ภนฺเต ภิกฺขุ วุสิตวา กตกรณีโย กรณียมตฺตานํ อสมนุปสฺสนฺโต กตสฺส วา ปฏิจยํ ขยา ราคสฺส วีตราคตฺตา ปวิเวกาธิมุตฺโต โหติ, ขยา โทสสฺส วีตโทสตฺตา ปวิเวกาธิมุตฺโต โหติ, ขยา โมหสฺส วีตโมหตฺตา ปวิเวกาธิมุตฺโต โหติ.

สิยา โข ปน ภนฺเต อิเธกจฺจสฺส อายสฺมโต เอวมสฺส 'สีลพฺพตปรามาสํ นูน อยมายสฺมา สารโต ปจฺจาคจฺฉนฺโต อพฺยาปชฺฌาธิมุตฺโตติ, น โข ปเนตํ ภนฺเต เอวํ ทฏฺฐพฺพํ, ขีณาสโว ภนฺเต ภิกฺขุ วุสิตวา กตกรณีโย กรณียมตฺตานํ อสมนุปสฺสนฺโต กตสฺส วา ปฏิจยํ ขยา ราคสฺส วีตราคตฺตา อพฺยาปชฺฌาธิมุตฺโต โหติ.

ขยา โทสสฺส วีตโทสตฺตา อพฺยาปชฺฌาธิมุตฺโต โหติ, ขยา โมหสฺส วีตโมหตฺตา อพฺยาปชฺฌาธิมุตฺโต โหติ, ขยา ราคสฺส วีตราคตฺตา อุปาทานกฺขยาธิมุตฺโต โหติ, ขยา โทสสฺส วีตโทสตฺตา อุปาทานกฺขยาธิมุตฺโต โหติ, ขยา โมหสฺส วีตโมหตฺตา อุปาทานกฺขยาธิมุตฺโต โหติ.

ขยา ราคสฺส วีตราคตฺตา ตณฺหกฺขยาธิมุตฺโต โหติ, ขยา โทสสฺส วีตโทสตฺตา ตณฺหกฺขยาธิมุตฺโต โหติ, ขยา โมหสฺส วีตโมหตฺตา ตณฺหกฺขยาธิมุตฺโต โหติ.

ขยา ราคสฺส วีตราคตฺตา อสมฺโมหาธิมุตฺโต โหติ, ขยา โทสสฺส วีตโทสตฺตา อสมฺโมหาธิมุตฺโต โหติ, ขยา โมหสฺส วีตโมหตฺตา อสมฺโมหาธิมุตฺโต โหติ.

เอวํ สมฺมาวิมุตฺตจิตฺตจิตฺตสฺส ภนฺเต ภิกฺขุโน ภุสา เจปิ จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา จกฺขุสฺส อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, เนวสฺส จิตฺตํ ปริยาทิยนฺติ, อมิสฺสีกตเมวสฺส จิตฺตํ โหติ จิตฺตํ อาเนญฺชปฺปตฺตํ,[๑] วยญฺจสฺสานุปสฺสติ. ภุสา เจปิ โสตวิญฺเญยฺยา สทฺทา ฯเปฯ ฆานวิญฺเญยฺยา คนฺธา ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ กายวิญฺเญยฺยา โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา มนสฺส อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, เนวสฺส จิตฺตํ ปริยาทิยนฺติ, อมิสฺสีกตเมวสฺส จิตฺตํ โหติ จิตฺตํ อาเนญฺชปฺปตฺตํ, วยญฺจสฺสานุปสฺสติ. เสยฺยถาปิ ภนฺเต เสโล ปพฺพโต อจฺฉิทฺโท อสุสิโร เอกฆโน ปุรตฺถิมาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย ภุสา วาตวุฏฺฐิ, เนว นํ สงฺกมฺเปยฺย น สมฺปกมฺเปยฺย น สมฺปเวเธยฺย, ปจฺฉิมาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย ภุสา วาตวุฏฺฐิ ฯเปฯ อุตฺตราย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย ภุสา วาตวุฏฺฐิ ฯเปฯ ทกฺขิณาย เจปิ ทิสาย อาคจฺเฉยฺย ภุสา วาตวุฏฺฐิ เนว นํ สงฺกมฺเปยฺย น สมฺปกมฺเปยฺย น สมฺปเวเธยฺย; เอวเมว โข ภนฺเต เอวํ สมฺมาวิมุตฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน ภุสา เจปิ จกฺขุวิญฺเญยฺยา รูปา จกฺขุสฺส อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, เนวสฺส จิตฺตํ ปริยาทิยนฺติ, อมิสฺสีกตเมวสฺส จิตฺตํ โหติ จิตฺตํ อาเนญฺชปฺปตฺตํ, วยญฺจสฺสานุปสฺสติ. ภุสา เจปิ โสตวิญฺเญยฺยา สทฺทา ฯเปฯ ฆานวิญฺเญยฺยา คนฺธา ฯเปฯ ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา รสา ฯเปฯ

---

[๑] อิ. อาเนชฺชปฺปตฺตํ, เอวมุปริปิ.

กายวิญฺเญยฺยา โผฏฺฐพฺพา ฯเปฯ มโนวิญฺเญยฺยา ธมฺมา มนสฺส อาปาถํ อาคจฺฉนฺติ, เนวสฺส จิตฺตํ ปริยาทิยนฺติ, อมิสฺสีกตเมวสฺส จิตฺตํ โหติ จิตฺตํ อาเนญฺชปฺปตฺตํ, วยญฺจสฺสานุปสฺสตีติ.

เนกฺขมฺมํ อธิมุตฺตสฺส ปวิเวกญฺจ เจตโส
อพฺยาปชฺฌาธิมุตฺตสฺส[๑] อุปาทานกฺขยสฺส จ.

ตณฺหกฺขยาธิมุตฺตสฺส อสมฺโมหญฺจ เจตโส
ทิสฺวา อายตนุปฺปาทํ สมฺมา จิตฺตํ วิมุจฺจติ.

ตสฺส สมฺมาวิมุตฺตสฺส สนฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน
กตสฺส ปฏิจโย นตฺถิ กรณียํ น วิชฺชติ.

เสโล ยถา เอกฆโน วาเตน น สมีรติ
เอวํ รูปา รสา สทฺทา คนฺธา ผสฺสา จ เกวลา.

อิฏฺฐา ธมฺมา อนิฏฺฐา จ นปฺปเวเธนฺติ[๒] ตาทิโน
จิตฺตํ จิตฺตสฺส วิปฺปมุตฺตสฺส วยญฺจสฺสานุปสฺสตีติ.

[ ][๓]

๒. ทิคุณาทิอุปาหนปฏิกฺเขโป

[๒๔๕] อถโข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "เอวํ โข ภิกฺขเว กุลปุตฺตา อญฺญํ พฺยากโรนฺติ, อตฺโถ จ วุตฺโต, อตฺตา จ อนุปนีโต, อถ จ ปนิเธกจฺเจ โมฆปุริสา หสมานกํ[๔] มญฺเญ อญฺญํ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. อพฺยาปชฺชาธิมุตฺตสฺส [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. น ปเวเธนฺติ
[๓] สี. เอตฺถนฺตเร โสณโกฬิวิสวตฺถุ นิฏฺฐิตนฺติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ. [๔] เท. หสมานกา

พฺยากโรนฺติ, เต ปจฺฉา วิฆาตํ อาปชฺชนฺตีติ. อถโข ภควา อายสฺมนฺตํ โสณํ อามนฺเตสิ "ตฺวํ โขสิ โสณ สุขุมาโล, อนุชานามิ เต โสณ เอกปลาสิกํ อุปาหนนฺติ. "อหํ โข ภนฺเต อสีติสกฏวาเห หิรญฺญํ โอหาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต สตฺตหตฺถิกญฺจ อนีกํ,[๑] [ ][๒] ตสฺส เม ภวิสฺสนฺติ วตฺตาโร 'โสโณ โกฬิวิโส อสีติสกฏวาเห หิรญฺญํ โอหาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต สตฺตหตฺถิกญฺจ อนีกํ, โสทานายํ เอกปลาสิกาสุ อุปาหนาสุ สตฺโตติ, สเจ ภควา ภิกฺขุสงฺฆสฺส อนุชานิสฺสติ, อหมฺปิ ปริภุญฺชิสฺสามิ, โน เจ ภควา ภิกฺขุสงฺฆสฺส อนุชานิสฺสติ, อหมฺปิ น ปริภุญฺชิสฺสามีติ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน [๓]เอตสฺมึ ปกรเณ[๓] ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อนุชานามิ ภิกฺขเว เอกปลาสิกํ อุปาหนํ, น ภิกฺขเว ทิคุณา อุปาหนา ธาเรตพฺพา, น ติคุณา อุปาหนา ธาเรตพฺพา, น คณงฺคณุปาหนา[๔] ธาเรตพฺพา; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

[ ][๕]

๓. สพฺพนีลิกาทิปฏิกฺเขโป

[๒๔๖] เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู สพฺพนีลิกา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ ฯเปฯ สพฺพปีติกา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ.

---

[๑] อิ. อนิกํ, เอวมุปริปิ. [๒] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร อถาหํ เอกปลาสิกํ เจ ปริหริสฺสามีติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ. [๓-๓] อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๔] สี.,ฉ. คุณงฺคุณูปาหนา, อิ. คณงฺคณูปาหนา
[๕] สี. เอตฺถนฺตเร ทิคุณาทิอุปาหนปฏิกฺเขโป นิฏฺฐิโตติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.

สพฺพโลหิติกา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. สพฺพมญฺเชฏฺฐิกา[๑] อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. สพฺพกณฺหา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. สพฺพมหารงฺครตฺตา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. สพฺพมหานามรตฺตา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “เสยฺยถาปิ คิหี กามโภคิโนติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “น ภิกฺขเว สพฺพนีลิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา ฯเปฯ น สพฺพปีติกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น สพฺพโลหิติกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น สพฺพมญฺเชฏฺฐิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น สพฺพกณฺหา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น สพฺพมหารงฺครตฺตา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น สพฺพมหานามรตฺตา อุปาหนา ธาเรตพฺพา; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู นีลกวทฺธิกา[๒] อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. ปีตกวทฺธิกา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. โลหิตกวทฺธิกา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. มญฺเชฏฺฐิกวทฺธิกา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. กณฺหวทฺธิกา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. มหารงฺครตฺตวทฺธิกา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. มหานามรตฺตวทฺธิกา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “เสยฺยถาปิ คิหี กามโภคิโนติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “น ภิกฺขเว นีลกวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา ฯเปฯ น ปีตกวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น โลหิตกวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น มญฺเชฏฺฐิกวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น กณฺหวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น มหารงฺครตฺตวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น มหานามรตฺตวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. สพฺพมญฺชิฏฺฐิกา, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. นีลกวฏฺฏิกา, เอวมุปริปิ.

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ขลฺลกวทฺธา[๑] อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. ปุฏวทฺธา[๒] อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. ปาลิคุณฺจิมา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. ตูลปุณฺณิกา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. ติตฺติรปตฺติกา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. เมณฺฑวิสาณวทฺธิกา[๓] อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. อชวิสาณวทฺธิกา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. วิจฺฉิกาพิกา[๔] อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. โมรปิญฺชปริสิพฺพิตา[๕] อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. จิตฺรา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “เสยฺยถาปิ คิหี กามโภคิโนติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “น ภิกฺขเว ขลฺลกวทฺธา อุปาหนา ธาเรตพฺพา ฯเปฯ น ปุฏวทฺธา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น ปาลิคุณฺจิมา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น ตูลปุณฺณิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น ติตฺติรปตฺติกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น เมณฺฑวิสาณวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น อชวิสาณวทฺธิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น วิจฺฉิกาพิกา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น โมรปิญฺชปริสิพฺพิตา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น จิตฺรา อุปาหนา ธาเรตพฺพา; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู สีหจมฺมปริกฺขฏา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ ฯเปฯ พฺยคฺฆจมฺมปริกฺขฏา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. ทีปิจมฺมปริกฺขฏา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. อชินจมฺมปริกฺขฏา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. อุทฺทจมฺมปริกฺขฏา อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. มชฺชารจมฺมปริกฺขฏา[๖] อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. กาพกจมฺมปริกฺขฏา

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ขลฺลกพทฺธา
[๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ปุฏพทฺธา, เอวมุปริปิ.
[๓] อิ. เมณฺฑวิสาณพนฺธิกา, เอวมุปริปิ.
[๔] อิ. วิจฺฉิกาลิกา, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท. โมรปิญฺฉปริสิพฺพิตา, อิ. โมรปิจฺฉปริสิพฺพิตา, เอวมุปริปิ.
[๖] สี.,ฉ.,เท. มชฺชารจมฺมปริกฺขฏา

อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. อุลูกจมฺมปริกฺขฏฺา[๑] อุปาหนาโย ธาเรนฺติ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "เสยฺยถาปิ คิหี กามโภคิโนติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "น ภิกฺขเว สีหจมฺมปริกฺขฏฺา อุปาหนา ธาเรตพฺพา ฯเปฯ น พฺยคฺฆจมฺมปริกฺขฏฺา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น ทีปิจมฺมปริกฺขฏฺา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น อชินจมฺมปริกฺขฏฺา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น อุทฺทจมฺมปริกฺขฏฺา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น มชฺชาริจมฺมปริกฺขฏฺา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น กาฬกจมฺมปริกฺขฏฺา อุปาหนา ธาเรตพฺพา. น อุลูกจมฺมปริกฺขฏฺา อุปาหนา ธาเรตพฺพา; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

[ ][๒]

๔. โอมุกฺกคณงฺคณุปาหนานุชานนา

[๒๔๗] อถโข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ อญฺญตเรน ภิกฺขุนา ปจฺฉาสมเณน. อถโข โส ภิกฺขุ ขญฺชมาโน ภควนฺตํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธิ. อทฺทสา โข อญฺญตโร อุปาสโก คณงฺคณุปาหนํ[๓] อาโรหิตฺวา ภควนฺตํ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตํ; ทิสฺวาน,[๔] อุปาหนา โอโรหิตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา, เยน โส ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ อภิวาเทตฺวา เอตทโวจ "กิสฺส ภนฺเต อยฺโย ขญฺชตีติ. "ปาทา เม อาวุโส

---

[๑] สี.,ฉ. ลุวกจมฺมปริกฺขฏฺา

[๒] สี. เอตฺถนฺตเร สพฺพนีลิกาทิปฏิกฺเขโป นิฏฺฐิโตติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.

[๓] ฉ.,มหา. คุณงฺคณุปาหนํ, อิ. คุณงฺคณูปาหนา　　[๔] ฉ.,อิ. ทิสฺวา

ผาลิตาติ.[๑] "คณฺห[๒] ภนฺเต อุปาหนาโยติ. "อลํ อาวุโส ปฏิกฺขิตฺตา ภควตา คณงฺคณุปาหนาติ. "คณฺหาเหตา ภิกฺขู อุปาหนาโยติ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อนุชานามิ ภิกฺขเว โอมุกฺกํ คณงฺคณุปาหนํ, น ภิกฺขเว นวา คณงฺคณุปาหนา ธาเรตพฺพา; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

[ ][๓]

๕. อชฺฌารามเม อุปาหนปฏิกฺเขโป

[๒๔๘] เตน โข ปน สมเยน ภควา อชฺโฌกาเส อนุปาหโน จงฺกมติ. "สตฺถา อนุปาหโน จงฺกมตีติ เถรา[๔] ภิกฺขู อนุปาหนา จงฺกมนฺติ. ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู สตฺถริ อนุปาหเน จงฺกมมาเน เถเรสุปิ ภิกฺขูสุ อนุปาหเนสุ จงฺกมมาเนสุ สอุปาหนา จงฺกมนฺติ. เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา ฯเปฯ เต อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "กถํ หิ นาม ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู สตฺถริ อนุปาหเน จงฺกมมาเน เถเรสุปิ ภิกฺขูสุ อนุปาหเนสุ จงฺกมมาเนสุ สอุปาหนา จงฺกมิสฺสนฺตีติ. อถโข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "สจฺจํ กิร ภิกฺขเว ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู สตฺถริ อนุปาหเน จงฺกมมาเน เถเรสุปิ ภิกฺขูสุ อนุปาหเนสุ จงฺกมมาเนสุ สอุปาหนา จงฺกมนฺตีติ. "สจฺจํ ภควาติ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา "กถํ หิ นาม เต ภิกฺขเว โมฆปุริสา สตฺถริ

---

[๑] ฉ. ผลิตาติ, เอวมุปริปิ. [๒] สี.,ฉ.,อิ. หนฺท

[๓] สี. เอตฺถนฺตเร โอมุกฺกคณงฺคณุปาหนานุชานนา นิฏฺจิตาติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.

[๔] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. เถราปิ

อนุปาหเน จงฺกมมาเน เถเรสุปิ ภิกฺขูสุ อนุปาหเนสุ จงฺกมมาเนสุ สอุปาหนา จงฺกมิสฺสนฺติ, อิเม หิ นาม ภิกฺขเว คิหิโน[๑] โอทาตวสนา[๒] อภิชีวนิกสฺส สิปฺปสฺส การณา อาจริเยสุ สคารวา สปฺปติสฺสา สภาควุตฺติกา วิหริสฺสนฺติ, อิธ โข ตำ ภิกฺขเว โสเภถ, ยำ ตุมฺเห เอวำ สฺวากฺขาเต ธมฺมวินเย ปพฺพชิตา สมานา อาจริเยสุ อาจริยมตฺเตสุ อุปชฺฌาเยสุ อุปชฺฌายมตฺเตสุ สคารวา สปฺปติสฺสา สภาควุตฺติกา[๓] วิหเรยฺยาถ, เนตำ ภิกฺขเว อปฺปสนฺนานำ วา ปสาทาย ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถำ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "น ภิกฺขเว อาจริเยสุ อาจริยมตฺเตสุ อุปชฺฌาเยสุ อุปชฺฌายมตฺเตสุ อนุปาหเนสุ จงฺกมมาเนสุ สอุปาหเนน จงฺกมิตพฺพำ; โย จงฺกเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. น [ ][๔] ภิกฺขเว อชฺฌาราเม อุปาหนา ธาเรตพฺพา; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

[๒๔๙] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน ปาทขีลาพาโธ[๕] โหติ. ภิกฺขู[๖] ตำ ภิกฺขุำ[๗] ปริคฺคเหตฺวา อุจฺจารำปิ ปสฺสาวำปิ นิกฺขาเมนฺติ. อทฺทสา โข ภควา เสนาสนจาริกำ อาหิณฺฑนฺโต เต ภิกฺขู ตำ ภิกฺขุำ ปริคฺคเหตฺวา อุจฺจารำปิ ปสฺสาวำปิ นิกฺขาเมนฺเต; ทิสฺวาน, เยน เต ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู เอตทโวจ "กึ อิมสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อาพาโธติ. "อิมสฺส ภนฺเต อายสฺมโต ปาทขีลาพาโธ, อิมำ มยำ ปริคฺคเหตฺวา อุจฺจารำปิ ปสฺสาวำปิ นิกฺขาเมมาติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. คิหี
[๒] สี.,ฉ. โอทาตวตฺถวสนกา
[๓] สี.,ฉ. อคารวา อปฺปติสฺสา อสภาควุตฺติกา
[๔] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ.
[๕] ฉ. ปาทขิลาพาโธ, เอวมุปริปิ.
[๖] สี.,อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๗] สี.,ฉ.,มหา. ภิกฺขู

อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถึ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อนุชานามิ ภิกฺขเว, ยสฺส ปาทา วา ทุกฺขา ปาทา วา ผาลิตา[๑] ปาทขีลาพาโธ วา[๒] อุปาหนำ ธาเรตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู อโธเตหิ ปาเทหิ มญฺจมฺปิ ปีฐมฺปิ อภิรูหนฺติ, จีวรมฺปิ เสนาสนมฺปิ ทูสฺสติ. ภควโต เอตมตฺถำ อาโรเจสุำ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ‘อิทานิ มญฺจำ วา ปีฐำ วา อภิรูหิสฺสามีติ อุปาหนำ ธาเรตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู รตฺติยา อุโปสถคฺคมฺปิ สนฺนิสชฺชมฺปิ คจฺฉนฺตา อนฺธกาเร ขาณณปิ กณฺฏกมฺปิ อกฺกมนฺติ, ปาทา ทุกฺขา โหนฺติ. ภควโต เอตมตฺถำ อาโรเจสุำ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อชฺฌาราเม อุปาหนำ ธาเรตุำ อุกฺกำ ปทีปำ กตฺตรทณฺฑนฺติ.

[ ][๓]

๖. กฏฺฐปาทุกาทิปฏิกฺเขโป

[๒๕๐] เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู รตฺติยา ปจฺจูสสมยำ ปจฺจุฏฺฐาย กฏฺฐปาทุกาโย อภิรูหิตฺวา อชฺโฌกาเส จงฺกมนฺติ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา ขฏขฏสทฺทา อเนกวิหิตำ ติรจฺฉานกถำ กเถนฺตา, เสยฺยถีทำ, ราชกถำ โจรกถำ มหามตฺตกถำ เสนากถำ ภยกถำ ยุทฺธกถำ อนฺนกถำ ปานกถำ วตฺถกถำ สยนกถำ มาลากถำ คนฺธกถำ ญาติกถำ ยานกถำ คามกถำ นิคมกถำ นครกถำ

---

[๑] สี. ผลิตา [๒] สี. ปาทขิโล วา อาพาโธ, ฉ.,อิ. ปาทขิลา วา อาพาโธ
[๓] สี. เอตฺถนฺตเร อชฺฌาราเม อุปาหนปฏิกฺเขโป นิฏฺฐิโตติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.

ชนปทกถํ อิตฺถีกถํ[๑] ปุริสกถํ สูรกถํ วิสิขากถํ กุมฺภฏฺฐานกถํ ปุพฺพเปตกถํ นานตฺตกถํ โลกกฺขายิกํ สมุทฺทกฺขายิกํ อิติภวาภวกถํ อิติ วา กีฏกมฺปิ อกฺกมิตฺวา มาเรนฺติ, ภิกฺขูปิ สมาธิมฺหา จาเวนฺติ. เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา ฯเปฯ เต อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "กถํ หิ นาม ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย กฏฺฐปาทุกาโย อภิรูหิตฺวา อชฺโฌกาเส จงฺกมิสฺสนฺติ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา ขฏฺขฏสทฺทา อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ กเถนฺตา, เสยฺยถีทํ, ราชกถํ โจรกถํ ฯเปฯ อิติภวาภวกถํ อิติ วา กีฏกมฺปิ อกฺกมิตฺวา มาเรสฺสนฺติ, ภิกฺขูปิ สมาธิมฺหา จาเวสฺสนฺตีติ. อถโข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. "สจฺจํ กิร ภิกฺขเว ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย กฏฺฐปาทุกาโย อภิรูหิตฺวา อชฺโฌกาเส จงฺกมนฺติ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา ขฏฺขฏสทฺทา อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ กเถนฺตา, เสยฺยถีทํ, ราชกถํ โจรกถํ ฯเปฯ อิติภวาภวกถํ อิติ วา กีฏกมฺปิ อกฺกมิตฺวา มาเรนฺติ, ภิกฺขูปิ สมาธิมฺหา จาเวนฺตีติ. "สจฺจํ ภควาติ ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "น ภิกฺขเว กฏฺฐปาทุกา ธาเรตพฺพา; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

อถโข ภควา ราชคเห ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน พาราณสี, เตน จาริกํ ปกฺกามิ; อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน พาราณสี, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา พาราณสิยํ วิหรติ อิสิปตเน มิคทาเย. เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ภควตา กฏฺฐปาทุกา ปฏิกฺขิตฺตาติ ตาลตรุเณ เฉทาเปตฺวา ตาลปตฺตปาทุกาโย ธาเรนฺติ,

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อิตฺถิกถํ

ตานิ ตาลตรุณานิ ฉินฺนานิ มิลายนฺติ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “กถํ หิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา ตาลตรุเณ เฉทาเปตฺวา ตาลปตฺตปาทุกาโย ธาเรสฺสนฺติ, [ ][1] ตาลตรุณานิ ฉินฺนานิ มิลายนฺติ เอกินฺทฺริยํ สมณา สกฺยปุตฺติยา ชีวํ วิเหเฐนฺตีติ. อสฺโสสุ โข ภิกฺขู เตสํ มนุสฺสานํ อุชฺฌายนฺตานํ ขียนฺตานํ วิปาเจนฺตานํ. อถโข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “สจฺจํ กิร ภิกฺขเว ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ตาลตรุเณ เฉทาเปตฺวา ตาลปตฺต-ปาทุกาโย ธาเรนฺติ, ตานิ ตาลตรุณานิ ฉินฺนานิ มิลายนฺตีติ. “สจฺจํ ภควาติ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา “กถํ หิ นาม เต ภิกฺขเว โมฆปุริสา ตาลตรุเณ เฉทาเปตฺวา ตาลปตฺตปาทุกาโย ธาเรสฺสนฺติ, ตานิ ตาลตรุณานิ ฉินฺนานิ มิลายนฺติ, ชีวสญฺญิโน หิ ภิกฺขเว มนุสฺสา รุกฺขสฺมึ เนตํ ภิกฺขเว อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “น ภิกฺขเว ตาลปตฺตปาทุกา ธาเรตพฺพา; โย ธาเรยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ภควตา ตาลปตฺต-ปาทุกา ปฏิกฺขิตฺตาติ เวฬุตรุเณ เฉทาเปตฺวา เวฬุปตฺตปาทุกาโย ธาเรนฺติ, ตานิ เวฬุตรุณานิ ฉินฺนานิ มิลายนฺติ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “กถํ หิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา เวฬุตรุเณ เฉทาเปตฺวา เวฬุปตฺตปาทุกาโย ธาเรสฺสนฺติ, ตานิ เวฬุตรุณานิ ฉินฺนานิ มิลายนฺติ, เอกินฺทฺริยํ สมณา สกฺยปุตฺติยา ชีวํ วิเหเฐนฺตีติ. อสฺโสสุ โข ภิกฺขู เตสํ มนุสฺสานํ อุชฺฌายนฺตานํ ขียนฺตานํ วิปาเจนฺตานํ. อถโข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ ฯเปฯ

---

[1] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา เอตฺถนฺตเร ตานีติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ.

“น ภิกฺขเว เวฬุปตฺตปาทุกา ธาเรตพฺพา; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

[๒๕๑] อถโข ภควา พาราณสิยํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน ภทฺทิยํ, เตน จาริกํ, ปกฺกามิ; อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน ภทฺทิยํ, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา ภทฺทิเย วิหรติ ชาติยาวเน. เตน โข ปน สมเยน ภทฺทิยา ภิกฺขู อเนกวิหิตํ ปาทุกมณฺฑนานุโยคมนุยุตฺตา วิหรนฺติ, ติณปาทุกํ กโรนฺติปิ การาเปนฺติปิ, มุญฺชปาทุกํ กโรนฺติปิ การาเปนฺติปิ, ปพฺพชปาทุกํ กโรนฺติปิ การาเปนฺติปิ, หินฺตาลปาทุกํ กโรนฺติปิ การาเปนฺติปิ, กมลปาทุกํ กโรนฺติปิ การาเปนฺติปิ, กมฺพลปาทุกํ กโรนฺติปิ การาเปนฺติปิ, ริญฺจนฺติ อุทฺเทสํ ปริปุจฺฉํ อธิสีลํ อธิจิตฺตํ อธิปญฺญํ. เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา ฯเปฯ เต อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “กถํ หิ นาม ภทฺทิยา ภิกฺขู อเนกวิหิตํ ปาทุกมณฺฑนานุโยคมนุยุตฺตา วิหริสฺสนฺติ, ติณปาทุกํ กริสฺสนฺติปิ การาเปสฺสนฺติปิ, มุญฺชปาทุกํ กริสฺสนฺติปิ การาเปสฺสนฺติปิ, ปพฺพชปาทุกํ กริสฺสนฺติปิ การาเปสฺสนฺติปิ, หินฺตาลปาทุกํ กริสฺสนฺติปิ การาเปสฺสนฺติปิ, กมลปาทุกํ กริสฺสนฺติปิ การาเปสฺสนฺติปิ, กมฺพลปาทุกํ กริสฺสนฺติปิ การาเปสฺสนฺติปิ, ริญฺจิสฺสนฺติ อุทฺเทสํ ปริปุจฺฉํ อธิสีลํ อธิจิตฺตํ อธิปญฺญนฺติ. อถโข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “สจฺจํ กิร ภิกฺขเว ภทฺทิยา ภิกฺขู อเนกวิหิตํ ปาทุกมณฺฑนานุโยคมนุยุตฺตา วิหรนฺติ, ติณปาทุกํ กโรนฺติปิ การาเปนฺติปิ, มุญฺชปาทุกํ กโรนฺติปิ การาเปนฺติปิ, ปพฺพชปาทุกํ กโรนฺติปิ การาเปนฺติปิ, หินฺตาลปาทุกํ กโรนฺติปิ การาเปนฺติปิ, กมลปาทุกํ กโรนฺติปิ การาเปนฺติปิ, กมฺพลปาทุกํ กโรนฺติปิ การาเปนฺติปิ, ริญฺจนฺติ อุทฺเทสํ ปริปุจฺฉํ อธิสีลํ อธิจิตฺตํ อธิปญฺญนฺติ. “สจฺจํ ภควาติ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา “กถํ หิ นาม

เต ภิกฺขเว โมฆปุริสา อเนกวิหิตํ ปาทุกมณฺฑนานุโยคมนุยุตฺตา วิหริสฺสนฺติ, ติณปาทุกํ กริสฺสนฺติปิ การาเปสฺสนฺติปิ, มุญฺชปาทุกํ กริสฺสนฺติปิ การาเปสฺสนฺติปิ, ปพฺพชปาทุกํ กริสฺสนฺติปิ การาเปสฺสนฺติปิ, หินฺตาลปาทุกํ กริสฺสนฺติปิ การาเปสฺสนฺติปิ, กมลปาทุกํ กริสฺสนฺติปิ การาเปสฺสนฺติปิ, กมฺพลปาทุกํ กริสฺสนฺติปิ การาเปสฺสนฺติปิ, ริญฺจิสฺสนฺติ อุทฺเทสํ ปริปุจฺฉํ อธิสีลํ อธิจิตฺตํ อธิปญฺญํ. เนตํ ภิกฺขเว อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “น ภิกฺขเว ติณปาทุกา ธาเรตพฺพา, น มุญฺชปาทุกา ธาเรตพฺพา, น ปพฺพชปาทุกา ธาเรตพฺพา, หินฺตาล-ปาทุกา ธาเรตพฺพา, น กมลปาทุกา ธาเรตพฺพา, น กมฺพลปาทุกา ธาเรตพฺพา, น โสวณฺณมยา ปาทุกา ธาเรตพฺพา, น รูปิยมยา ปาทุกา ธาเรตพฺพา, น มณิมยา ปาทุกา ธาเรตพฺพา, น เวฬุริยมยา ปาทุกา ธาเรตพฺพา, น ผลิกมยา ปาทุกา ธาเรตพฺพา, น กํสมยา ปาทุกา ธาเรตพฺพา, น กาจมยา ปาทุกา ธาเรตพฺพา, น ติปุมยา ปาทุกา ธาเรตพฺพา, น สีสมยา ปาทุกา ธาเรตพฺพา, น ตมฺพโลห-มยา ปาทุกา ธาเรตพฺพา; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. น จ ภิกฺขเว กาจิ สงฺกมนียา ปาทุกา ธาเรตพฺพา; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนุชานามิ ภิกฺขเว ติสฺโส ปาทุกาโย[๑] ธุวฏฺฐานิยา อสงฺกมนียาโย วจฺจปาทุกํ ปสฺสาวปาทุกํ อาจมนปาทุกนฺติ.

[๒๕๒] อถโข ภควา ภทฺทิเย ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน สาวตฺถี, เตน จาริกํ, ปกฺกามิ; อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน สาวตฺถี, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. ปาทุกา

อจิรวติยา นทิยา คาวีนํ ตรนฺตีนํ วิสาเณสุปิ คณฺหนฺติ, กณฺเณสุปิ คณฺหนฺติ, คีวายปิ คณฺหนฺติ, เฉปฺปายปิ[๑] คณฺหนฺติ, ปิฏฺฐีปิ อภิรูหนฺติ, รตฺตจิตฺตาปิ องฺคชาตํ ฉุปนฺติ, วจฺฉตรีปิ[๒] โอคาเหตฺวา มาเรนฺติ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "กถํ หิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา คาวีนํ ตรนฺตีนํ วิสาเณสุปิ คเหสฺสนฺติ, กณฺเณสุปิ คเหสฺสนฺติ, คีวายปิ คเหสฺสนฺติ, เฉปฺปายปิ คเหสฺสนฺติ, ปิฏฺฐีปิ อภิรูหิสฺสนฺติ, รตฺตจิตฺตาปิ องฺคชาตํ ฉุปิสฺสนฺติ, วจฺฉตรีปิ โอคาเหตฺวา มาเรสฺสนฺติ, เสยฺยถาปิ คิหี กามโภคิโนติ. อสฺโสสุ โข ภิกฺขู เตสं มนุสฺสานํ อุชฺฌายนฺตานํ ขียนฺตานํ วิปาเจนฺตานํ. อถโข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "น ภิกฺขเว คาวีนํ วิสาเณสุ คเหตพฺพํ, น กณฺเณสุ คเหตพฺพํ, น คีวาย คเหตพฺพํ, น เฉปฺปาย คเหตพฺพํ, น ปิฏฺฐิ อภิรูหิตพฺพา; โย อภิรูเหยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. น จ ภิกฺขเว รตฺตจิตฺเตน องฺคชาตํ ฉุปิตพฺพํ; โย ฉุเปยฺย, อาปตฺติ ถุลฺลจฺจยสฺส. น วจฺฉตรี มาเรตพฺพา; โย มาเรยฺย, ยถาธมฺโม กาเรตพฺโพติ.

[ ][๓]

๗. ยานาทิปฏิกฺเขโป

[๒๕๓] เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ยาเนน ยายนฺติ อิตฺถียุตฺเตนปิ ปุริสนฺตเรน ปุริสยุตฺเตนปิ อิตฺถินฺตเรน.

---

[๑] สี.,ฉ. เฉปฺปาปิ [๒] สี. วจฺฉตริมฺปิ, ฉ.,เท. วจฺฉตรีปิ
[๓] สี. เอตฺถนฺตเร กฏฺฐปาทุกาทิปฏิกฺเขโป นิฏฺฐิโตติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.

มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “เสยฺยถาปิ คงฺคามหิยายาติ.[๑] ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “น ภิกฺขเว ยาเนน ยายิตพฺพํ; โย ยาเยยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ โกสเลสุ ชนปเท[๒] สาวตฺถึ คจฺฉนฺโต ภควนฺตํ ทสฺสนาย อนฺตรามคฺเค คิลาโน โหติ. อถโข โส ภิกฺขุ มคฺคา โอกฺกมฺม อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล นิสีทิ. มนุสฺสา ตํ ภิกฺขุ ปสฺสิตฺวา[๓] เอตทโวจุ “กหํ ภนฺเต อยฺโย[๔] คมิสฺสตีติ. “สาวตฺถึ โข อหํ อาวุโส คมิสฺสามิ ภควนฺตํ ทสฺสนายาติ. “เอหิ ภนฺเต, คมิสฺสามาติ. “นาหํ อาวุโส สกฺโกมิ, คิลาโนมฺหีติ. “เอหิ ภนฺเต, ยานํ อภิรูหาติ. “อลํ อาวุโส, ปฏิกฺขิตฺตํ ภควตา ยานนฺติ. กุกฺกุจฺจายนฺโต ยานํ นาภิรูหิ. อถโข โส ภิกฺขุ สาวตฺถึ คนฺตฺวา ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ อาโรเจสิ. ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อนุชานามิ ภิกฺขเว คิลานสฺส ยานนฺติ. อถโข ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ “อิตฺถียุตฺตํ นุ โข, ปุริสยุตฺตํ นุ โขติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ปุริสยุตฺตํ หตฺถวฏฺฏกนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน ยานุคฺฆาเฏน พาหุหตรํ อผาสุ อโหสิ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว สิวิกํ ปาฏงฺกินฺติ.

[ ][๕]

---

[๑] อิ. กงฺคามหิยายาติ
[๒] อิ.,ทยฺ. ชนปเทสุ
[๓] สี.,ฉ.,เท.,มหา. ทิสฺวา
[๔] ฉ.,อิ. อยฺโย ภนฺเต
[๕] สี. เอตฺถนฺตเร ยานาทิปฏิกฺเขโป นิฏฺฐิโตติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.

๘. อุจฺจาสยนมหาสยนปฏิกฺเขโป

[๒๕๔] เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู อุจฺจาสยน-มหาสยนานิ ธาเรนฺติ, เสยฺยถีทํ, อาสนฺทึ ปลฺลงฺกํ โคณกํ[๑] จิตฺตกํ ปฏิกํ ปฏิลิกํ ตูลิกํ วิกติกํ อุทฺธโลมึ เอกนฺตโลมึ กฏิสฺสํ[๒] โกเสยฺยํ กุตฺตกํ หตฺถตฺถรํ อสฺสตฺถรํ รถตฺถรํ อชินปฺปเวณึ กทฺทลิมิคปวร-ปจฺจตฺถรณํ สอุตฺตรจฺฉทึ อุภโตโลหิตกูปธานึ. มนุสฺสา วิหารจาริกํ อาหิณฺฑนฺตา ปสฺสิตฺวา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “เสยฺยถาปิ คิหี กามโภคิโนติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “น ภิกฺขเว อุจฺจา-สยนมหาสยนานิ ธาเรตพฺพานิ, เสยฺยถีทึ, อาสนฺทิ ปลฺลงฺโก โคณโก จิตฺตโก[๓] ปฏิกา ปฏลิกา ตูลิกา วิกติกา อุทฺธโลมี เอกนฺตโลมี[๔] กฏิสฺสํ โกเสยฺยํ กุตฺตกึ หตฺถตฺถรึ อสฺสตฺถรึ รถตฺถรึ อชินปฺปเวณิ[๕] กทฺทลิมิคปวรปจฺจตฺถรณึ สอุตฺตรจฺฉทึ อุภโตโลหิตกูปธานึ; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

[ ][๖]

๙. สพฺพจมฺมปฏิกฺเขโป

[๒๕๕] เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู “ภควตา อุจฺจาสยนมหาสยนานิ ปฏิกฺขิตฺตานีติ มหาจมฺมานิ ธาเรนฺติ สีหจมฺมํ พฺยคฺฆจมฺมํ ทีปิจมฺมํ. ตานิ มญฺจปฺปมาเณนปิ ฉินฺนานิ โหนฺติ,

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. โคนกึ [๒] สี.,ฉ.,อิ. กฏฺฏิสฺสึ, เอวมุปริปิ. [๓] อิ. จิตฺตกา
[๔] สี.,เท.,มหา. อุทฺธโลมิ เอกนฺตโลมิ [๕] สี.,ฉ. อชินปเวณึ
[๖] สี. เอตฺถนฺตเร อุจฺจาสยนมหาสยนปฏิกฺเขโป นิฏฺฐิโตติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.

ปีรปฺปมาเณนปิ ฉินฺนานิ โหนฺติ, อนฺโตปิ มญฺเจ ปญฺญตฺตานิ โหนฺติ, พหิปิ มญฺเจ ปญฺญตฺตานิ โหนฺติ, อนฺโตปิ ปีเร ปญฺญตฺตานิ โหนฺติ, พหิปิ ปีเร ปญฺญตฺตานิ โหนฺติ. มนุสฺสา วิหารจาริกํ อาหิณฺฑนฺตา ปสฺสิตฺวา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "เสยฺยถาปิ คิหี กามโภคิโนติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "น ภิกฺขเว มหาจมฺมานิ ธาเรตพฺพานิ สีหจมฺมํ พฺยคฺฆจมฺมํ ทีปิจมฺมํ; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู "ภควตา มหาจมฺมานิ ปฏิกฺขิตฺตานีติ โคจมฺมานิ ธาเรนฺติ. ตานิ มญฺจปฺปมาเณนปิ ฉินฺนานิ โหนฺติ, ปีรปฺปมาเณนปิ ฉินฺนานิ โหนฺติ, อนฺโตปิ มญฺเจ ปญฺญตฺตานิ โหนฺติ, พหิปิ มญฺเจ ปญฺญตฺตานิ โหนฺติ, อนฺโตปิ ปีเร ปญฺญตฺตานิ โหนฺติ, พหิปิ ปีเร ปญฺญตฺตานิ โหนฺติ. อญฺญตโรปิ ปาปภิกฺขุ อญฺญตรสฺส ปาปุปาสกสฺส กุลูปโก โหติ. อถโข โส ปาปภิกฺขุ ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน ตสฺส ปาปุปาสกสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. อถโข โส ปาปุปาสโก,[๑] เยน [ ][๒] ปาปภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ปาปภิกฺขุํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เตน โข ปน สมเยน ตสฺส ปาปุปาสกสฺส วจฺฉโก โหติ ตรุโณ[๓] อภิรูโป ทสฺสนีโย ปาสาทิโก จิตฺโร, เสยฺยถาปิ ทีปิจฺฉาโป. อถโข โส ปาปภิกฺขุ ตํ วจฺฉกํ สกฺกจฺจํ อุปนิชฺฌายติ. อถโข โส ปาปุปาสโก ตํ ปาปภิกฺขุํ เอตทโวจ "กิสฺส ภนฺเต อยฺโย อิมํ วจฺฉกํ สกฺกจฺจํ อุปนิชฺฌายตีติ. "อตฺโถ

---

[๑] มหา. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. เอตฺถนฺตเร โสติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ.
[๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ตรุณโก

เม อาวุโส อิมสฺส วจฺฉกสฺส จมฺเมนาติ. อถโข โส ปาปุปาสโก ตํ วจฺฉกํ วธิตฺวา จมฺมํ วิธูนิตฺวา[๑] ตสฺส ปาปภิกฺขุโน อทาสิ.[๒] อถโข โส ปาปภิกฺขุ ตํ จมฺมํ สงฺฆาฏิยา ปฏิจฺฉาเทตฺวา อคมาสิ. อถโข สา คาวี วจฺฉคิทฺธินี ตํ ปาปภิกฺขุ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธิ. ภิกฺขู เอวมาหํสุ "กิสฺส ตฺยายํ อาวุโส คาวี ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพทฺธาติ.[๓] "อหัปิ โข อาวุโส น ชานามิ 'เกน มฺยายํ คาวี ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพทฺธาติ. เตน โข ปน สมเยน ตสฺส ปาปภิกฺขุโน สงฺฆาฏิ โลหิเตน มกฺขิตา โหติ. ภิกฺขู เอวมาหํสุ "อยํ ปน เต อาวุโส สงฺฆาฏิ กึ กตาติ. อถโข โส ปาปภิกฺขุ ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ อาโรเจสิ. "กึ ปน ตฺวํ อาวุโส ปาณาติปาเต สมาทเปสีติ. "เอวํ อาวุโสติ. เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา ฯเปฯ เต อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "กถํ หิ นาม ภิกฺขุ ปาณาติปาเต สมาทเปสฺสติ, นนุ ภควตา อเนกปริยาเยน ปาณาติปาโต ครหิโต, ปาณาติปาตา เวรมณี ปสตฺถาติ. อถโข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ.

อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตฺวา ตํ ปาปภิกฺขุ ปฏิปุจฺฉิ "สจฺจํ กิร ตฺวํ ภิกฺขุ ปาณาติปาเต สมาทเปสีติ. "สจฺจํ ภควาติ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา "กถํ หิ นาม ตฺวํ โมฆปุริส ปาณาติปาเต สมาทเปสฺสสิ, นนุ มยา โมฆปุริส อเนกปริยาเยน ปาณาติปาโต ครหิโต, ปาณาติปาตา เวรมณี ปสตฺถา, เนตํ โมฆปุริส อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "น ภิกฺขเว

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,มหา. วิธุนิตฺวา
[๒] สี.,เท.,อิ.,มหา. ปาทาสิ
[๓] สี.,ฉ.,มหา. อนุพนฺธีติ, เอวมุปริปิ.

ปาณาติปาเต สมาทเปตพฺพํ; โย สมาทเปยฺย, ยถาธมฺโม กาเรตพฺโพ. น จ[๑] ภิกฺขเว โคจมฺมํ ธาเรตพฺพํ; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. น [ ][๒] ภิกฺขเว กิณฺจิ จมฺมํ ธาเรตพฺพํ; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

[ ][๓]

๑๐. คิหิวิกตานุญฺญาตาทิ

[๒๕๖] เตน โข ปน สมเยน มนุสฺสานํ มญฺจปิ ปีฐปิ จมฺโมนทฺธานิ โหนฺติ จมฺมวินทฺธานิ. ภิกฺขู กุกฺกุจฺจายนฺตา นาภินิสีทนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว คิหิวิกตํ อภินิสีทิตุ, น เตวว อภินิปชฺชิตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน วิหารา จมฺมพนฺเธหิ[๔] โอคุมฺผิยนฺติ. ภิกฺขู กุกฺกุจฺจายนฺตา นาภินิสีทนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว พนฺธนมตฺตํ อภินิสีทิตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู สอุปาหนา คามํ ปวิสนฺติ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “เสยฺยถาปิ คิหี กามโภคิโนติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “น ภิกฺขเว สอุปาหเนน คาโม ปวิสิตพฺโพ; โย ปวิเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

[๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ.

[๓] สี. เอตฺถนฺตเร โอมุกฺกคณงฺคณปาหนานุชานนา นิฏฺฐิตาติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.

[๔] สี.,ฉ.,มหา. จมฺมวทฺเธหิ

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ คิลาโน โหติ, น สกฺโกติ วินา อุปาหเนน[๑] คามํ ปวิสิตุํ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว คิลาเนน ภิกฺขุนา สอุปาหเนน คามํ ปวิสิตุนฺติ.

[ ][๒]

๑๑. โสณกุฏิกณฺณวตฺถุ

[๒๕๗] เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหากจฺจาโน อวนฺตีสุ วิหรติ กุรรฆเร[๓] ปปาเต[๔] ปพฺพเต. เตน โข ปน สมเยน โสโณ อุปาสโก กุฏิกณฺโณ อายสฺมโต มหากจฺจานสฺส อุปฏฺฐาโก โหติ. อถโข โสโณ อุปาสโก กุฏิกณฺโณ, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โสโณ อุปาสโก กุฏิกณฺโณ อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ “ยถา ยถาหํ ภนฺเต อยฺเยน มหากจฺจาเนน ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุํ, อิจฺฉามหํ ภนฺเต เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตุํ, ปพฺพาเชตุ มํ ภนฺเต อยฺโย มหากจฺจาโนติ. [๕]เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา มหากจฺจาโน โสณํ อุปาสกํ กุฏิกณฺณํ เอตทโวจ[๕] “ทุกฺกรํ โข โสณ ยาวชีวํ

---

[๑] อิ. อุปาหเนน วินา

[๒] สี. เอตฺถนฺตเร คิหิวิกตานุญฺญาตาทิ นิฏฺฐิโตติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.

[๓] ฉ.,เท. กุรูรฆเร, มหา. กุรุรฆเร

[๔] สี.,ฉ. ปปตเก

[๕-๕] สี.,ฉ.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

เอกเสยฺยํ เอกภตฺตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุ,[๑] อิงฺฆ ตฺวํ โสณ ตตฺเถว อคาริกภูโต พุทฺธานํ สาสนํ อนุยุญฺช กาลยุตฺตํ เอกเสยฺยํ เอกภตฺตํ พฺรหฺมจริยนฺติ. อถโข โสณสฺส อุปาสกสฺส กุฏิกณฺณสฺส โย อโหสิ ปพฺพชฺชาภิสงฺขาโร, โส ปฏิปฺปสฺสมฺภิ. ทุติยมฺปิ โข โสโณ อุปาสโก กุฏิกณฺโณ ฯเปฯ ตติยมฺปิ โข โสโณ อุปาสโก กุฏิกณฺโณ, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โสโณ อุปาสโก กุฏิกณฺโณ อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ “ยถา ยถาหํ ภนฺเต อยฺเยน มหากจฺจาเนน ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺต-ปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุ, อิจฺฉามหํ ภนฺเต เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตุ, ปพฺพาเชตุ มํ ภนฺเต อยฺโย มหากจฺจาโนติ. อถโข อายสฺมา มหากจฺจาโน โสณํ อุปาสกํ กุฏิกณฺณํ ปพฺพาเชสิ. เตน โข ปน สมเยน อวนฺติทกฺขิณาปโถ อปฺปภิกฺขุโก โหติ. อถโข อายสฺมา มหากจฺจาโน ติณฺณํ วสฺสานํ อจฺจเยน กิจฺเฉน กสิเรน ตโต ตโต ทสวคฺคํ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตฺวา อายสฺมนฺตํ โสณํ อุปสมฺปาเทสิ.

๑๒. มหากจฺจานสฺส ปญฺจวรปริทสฺสนา

อถโข อายสฺมโต โสณสฺส วสฺสํ วุตฺถสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ “สุโตเยว โข เม

---

[๑] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

โส ภควา เอทิโส จ เอทิโส จาติ, น จ มยา สมฺมุขา ทิฏฺโฐ, คจฺเฉยฺยาหํ ตํ ภควนฺตํ ทสฺสนาย อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ, สเจ มํ อุปชฺฌาโย อนุชานาเนยฺยาติ. อถโข อายสฺมา โสโณ สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา โสโณ อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ “อิธ มยฺหํ ภนฺเต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ “สุโตเยว โข เม ‘โส ภควา เอทิโส จ เอทิโส จาติ, น จ มยา สมฺมุขา ทิฏฺโฐ, คจฺเฉยฺยาหํ ตํ ภควนฺตํ ทสฺสนาย อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ, สเจ มํ อุปชฺฌาโย อนุชานาเนยฺยาติ, คจฺเฉยฺยาหํ ภนฺเต ตํ ภควนฺตํ ทสฺสนาย อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ, สเจ มํ อุปชฺฌาโย อนุชานาตีติ. สาธุ สาธุ โสณ, คจฺฉ ตฺวํ โสณ ตํ ภควนฺตํ ทสฺสนาย อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ, ทกฺขิสฺสสิ ตฺวํ โสณ ตํ ภควนฺตํ ปาสาทิกํ ปสาทนียํ สนฺตินฺทฺริยํ สนฺตมานสํ อุตฺตมทมถสมถมนุปฺปตฺตํ ทนฺตํ คุตฺตํ ยตินฺทฺริยํ นาคํ, เตนหิ ตฺวํ โสณ มม วจเนน ภควโต ปาเท สิรสา วนฺท ‘อุปชฺฌาโย เม ภนฺเต อายสฺมา มหากจฺจาโน ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทตีติ, เอวญฺจ วเทหิ ‘อวนฺติทกฺขิณาปโถ ภนฺเต อปฺปภิกฺขุโก, ติณฺณํ เม วสฺสานํ อจฺจเยน กิจฺเฉน กสิเรน ตโต ตโต ทสวคฺคํ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตฺวา อุปสมฺปทํ อลตฺถํ, อปฺเปวนาม ภควา อวนฺติทกฺขิณาปเถ อปฺปตเรน คเณน อุปสมฺปทํ อนุชาเนยฺย, อวนฺติทกฺขิณาปเถ ภนฺเต กณฺหุตฺตรา ภูมิ ขรา โคกณฺฏกหตา, อปฺเปวนาม ภควา อวนฺติทกฺขิณาปเถ คณงฺ-คณุปาหนํ อนุชาเนยฺย, อวนฺติทกฺขิณาปเถ ภนฺเต นหานครุกา มนุสฺสา อุทกสุทฺธิกา, อปฺเปวนาม ภควา อวนฺติทกฺขิณาปเถ

ฐวนหานํ อนุชาเนยฺย, อวนฺติทกฺขิณาปเถ ภนฺเต จมฺมานิ อตฺถรณานิ; เอฬกจมฺมํ อชจมฺมํ มิคจมฺมํ, เสยฺยถาปิ ภนฺเต มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ เอรกุ โมรกุ มชฺชารุ ชนฺตุ;[๑] เอวเมว โข ภนฺเต อวนฺติทกฺขิณาปเถ จมฺมานิ อตฺถรณานิ; เอฬกจมฺมํ อชจมฺมํ มิคจมฺมํ, อปฺเปวนาม ภควา อวนฺติทกฺขิณาปเถ จมฺมานิ อตฺถรณานิ อนุชาเนยฺย; เอฬกจมฺมํ อชจมฺมํ มิคจมฺมํ, 'เอตรหิ ภนฺเต มนุสฺสา นิสฺสีมคตานํ ภิกฺขูนํ จีวรํ เทนฺติ, 'อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส เทมาติ, เต อาคนฺตฺวา อาโรเจนฺติ 'อิตฺถนฺนาเมหิ เต อาวุโส มนุสฺเสหิ จีวรํ ทินฺนนฺติ, เต กุกฺกุจฺจายนฺตา น สาทิยนฺติ 'มา โน นิสฺสคฺคิยํ อโหสีติ, อปฺเปวนาม ภควา จีวเร ปริยายํ อาจิกฺเขยฺยาติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา โสโณ อายสฺมโต มหากจฺจานสฺส ปฏิสฺสุณิตฺวา อุฏฺฐายาสนา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน สาวตฺถี, เตน ปกฺกามิ, อนุปุพฺเพน, เยน สาวตฺถี, เชตวนํ อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราโม, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. อถโข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "อิมสฺส อานนฺท อาคนฺตุกสฺส ภิกฺขุโน เสนาสนํ ปญฺญาเปหีติ. อถโข อายสฺมา อานนฺโท "ยสฺส โข มํ ภควา อาณาเปติ 'อิมสฺส อานนฺท อาคนฺตุกสฺส ภิกฺขุโน เสนาสนํ ปญฺญาเปหีติ, อิจฺฉติ ภควา เตน ภิกฺขุนา สทฺธึ เอกวิหาเร วตฺถุํ, อิจฺฉติ ภควา อายสฺมตา โสเณน สทฺธึ เอกวิหาเร วตฺถุนฺติ, ยสฺมึ วิหาเร ภควา วิหรติ, ตสฺมึ วิหาเร อายสฺมโต โสณสฺส เสนาสนํ ปญฺญาเปสิ.

---

[๑] สี.,ฉ.,อิ. เอรกู โมรกู มชฺชารู ชนฺตู, เอวมุปริปิ.

[๒๕๘] อถโข ภควา พหุเทว รตฺตึ อชฺโฌกาเส วีตินาเมตฺวา วิหารํ ปาวิสิ. อายสฺมาปิ โข โสโณ พหุเทว รตฺตึ อชฺโฌกาเส วีตินาเมตฺวา วิหารํ ปาวิสิ. อถโข ภควา รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย อายสฺมนฺตํ โสณํ อชฺเฌสิ "ปฏิภาตุ ตํ ภิกฺขุ ธมฺโม ภาสิตุนฺติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา โสโณ ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา สพฺพาเนว อฏฺฐกวคฺคิกานิ สเรน อภาสิ. อถโข ภควา อายสฺมโต โสณสฺส สรภญฺญปริโยสาเน อพฺภานุโมทิ "สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สุคฺคหิตานิ โข เต ภิกฺขุ อฏฺฐกวคฺคิกานิ สุมนสิกตานิ สูปธาริตานิ, กลฺยาณิยาสิ วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฏฺฐาย อเนลคลาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา, กติวสฺโสสิ ตฺวํ ภิกฺขูติ. "เอกวสฺโส อหํ ภควาติ. "กิสฺส ปน ตฺวํ ภิกฺขุ เอวํจิรํ อกาสีติ. "จิรํ ทิฏฺโจ เม ภนฺเต กาเมสุ อาทีนโว, อปิจ สมฺพาธา ฆราวาสา พหุกิจฺจา พหุกรณียาติ. อถโข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ทิสฺวา อาทีนวํ โลเก　　ญตฺวา ธมฺมํ นิรูปธึ[๑]
อริโย น รมตี ปาเป　　ปาเป น รมตี สุจีติ.[๒]

อถโข อายสฺมา โสโณ "ปฏิสมฺโมทติ โข มํ ภควา อยํ ขฺวสฺส กาโล ยํ เม อุปชฺฌาโย ปริทสฺสีติ อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "อุปชฺฌาโย เม ภนฺเต อายสฺมา มหากจฺจาโน ภควโต ปาเทสุ สิรสา วนฺทติ, เอวญฺจ วเทติ 'อวนฺติทกฺขิณาปโถ ภนฺเต

---

[๑] อิ. นิรูปธิ　　[๒] อิ. สาสเน รมติ สุจีติ.

อปฺปภิกฺขุโก, ติณฺณํ เม วสฺสานํ อจฺจเยน กิจฺเฉน กสิเรน ตโต ตโต ทสวคฺคํ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตฺวา อุปสมฺปทำ อลตฺถํ, อปฺเปวนาม ภควา อวนฺติทกฺขิณาปเถ อปฺปตเรน คเณน อุปสมฺปทำ อนุชาเนยฺย, อวนฺติทกฺขิณาปเถ ภนฺเต กณฺหุตฺตรา ภูมิ ขรา โค-กณฺฏกหตา, อปฺเปวนาม ภควา อวนฺติทกฺขิณาปเถ คณงฺคณุปาหนำ อนุชาเนยฺย, อวนฺติทกฺขิณาปเถ ภนฺเต นหานครุกา มนุสฺสา อุทกสุทฺธิกา, อปฺเปวนาม ภควา อวนฺติทกฺขิณาปเถ ธุวนหานำ อนุชาเนยฺย, อวนฺติทกฺขิณาปเถ ภนฺเต จมฺมานิ อตฺถรณานิ; เอฬกจมฺมำ อชจมฺมำ มิคจมฺมำ, เสยฺยถาปิ ภนฺเต มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ เอรกุ โมรกุ มชฺชารุ ชนฺตุ; เอวเมว โข ภนฺเต อวนฺติทกฺขิณาปเถ จมฺมานิ อตฺถรณานิ; เอฬกจมฺมำ อชจมฺมำ มิคจมฺมำ, อปฺเปวนาม ภควา อวนฺติทกฺขิณาปเถ จมฺมานิ อตฺถรณานิ อนุชาเนยฺย; เอฬกจมฺมำ อชจมฺมำ มิคจมฺมำ, เอตรหิ ภนฺเต มนุสฺสา นิสฺสีมคตานำ ภิกฺขูนำ จีวรำ เทนฺติ 'อิมำ จีวรำ อิตฺถนฺนามสฺส เทมาติ, เต อาคนฺตฺวา อาโรเจนฺติ 'อิตฺถนฺนาเมหิ เต อาวุโส มนุสฺเสหิ จีวรำ ทินฺนนฺติ, เต กุกฺกุจฺจายนฺตา น สาทิยนฺติ 'มา โน นิสฺสคฺคิยำ อโหสีติ, อปฺเปวนาม ภควา จีวเร ปริยายำ อาจิกฺเขยฺยาติ.

[๒๕๙] อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถำ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อวนฺติทกฺขิณาปโถ ภิกฺขเว อปฺปภิกฺขุโก, อนุชานามิ ภิกฺขเว สพฺพปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ วินยธรปญฺจเมน คเณน อุปสมฺปทำ. ตตฺรีเม ปจฺจนฺติมา ชนปทา ปุรตฺถิมาย ทิสาย กชงฺคลำ[๑] นาม นิคโม, ตสฺส ปเรน มหาสาลา, ตโต ปรา

---

[๑] สี.,ฉ. คชงฺคลำ

ปจฺจนฺติมา ชนปทา, โอรโต มชฺเฌ. ปุรตฺถิมทกฺขิณาย ทิสาย สลฬวตี นาม นที, ตโต ปรา ปจฺจนฺติมา ชนปทา, โอรโต มชฺเฌ. ทกฺขิณาย ทิสาย เสตกณฺณิกํ นาม นิคโม, ตโต ปรา ปจฺจนฺติมา ชนปทา, โอรโต มชฺเฌ. ปจฺฉิมาย ทิสาย ถูนํ นาม พฺราหฺมณคาโม, ตโต ปรา ปจฺจนฺติมา ชนปทา, โอรโต มชฺเฌ. อุตฺตราย ทิสาย อุสีรทฺธโช นาม ปพฺพโต, ตโต ปรา ปจฺจนฺติมา ชนปทา, โอรโต มชฺเฌ. อนุชานามิ ภิกฺขเว เอวรูเปสุ ปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ วินยธรปญฺจเมน คเณน อุปสมฺปทํ. อวนฺติทกฺขิณาปเถ ภิกฺขเว กณฺหุตฺตรา ภูมิ ขรา โคกณฺฏกหตา, อนุชานามิ ภิกฺขเว สพฺพปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ คณงฺคณูปาหนํ. อวนฺติทกฺขิณาปเถ ภิกฺขเว นหานครุกา มนุสฺสา อุทกสุทฺธิกา, อนุชานามิ ภิกฺขเว สพฺพปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ ธุวนหานํ. อวนฺติทกฺขิณาปเถ ภิกฺขเว จมฺมานิ อตฺถรณานิ เอฬกจมฺมํ อชจมฺมํ มิคจมฺมํ, เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ เอรกุ โมรกุ มชฺชารุ ชนฺตุ; เอวเมว โข ภิกฺขเว อวนฺติทกฺขิณาปเถ จมฺมานิ อตฺถรณานิ เอฬกจมฺมํ อชจมฺมํ มิคจมฺมํ, อนุชานามิ ภิกฺขเว สพฺพปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ จมฺมานิ อตฺถรณานิ เอฬกจมฺมํ อชจมฺมํ มิคจมฺมํ. อิธ ปน ภิกฺขเว มนุสฺสา นิสฺสีมคตานํ ภิกฺขูนํ จีวรํ เทนฺติ ‘อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส เทมาติ, อนุชานามิ ภิกฺขเว สาทิตุํ, น ตาว ตํ คณนุปคํ[๑] ยาว น หตฺถํ คจฺฉตีติ.

จมฺมกฺขนฺธโก ปญฺจโม.[๒]

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. คณนูปคํ

[๒] เท.,อิ.,สฺยา. จมฺมกฺขนฺธกํ ปญฺจมํ. อิมมฺหิ ขนฺธเก วตฺถู เตสฏฺฐี.

ตสฺสุทฺทานํ.

ราชา จ[๑] มาคโธ โสโณ อสีติสหสฺสิสฺสโร
สาคโต คิชฺฌกูฏสฺมึ พหุ ทสฺเสสิ อุตฺตรึ.
ปพฺพชฺชารทฺธภิชฺชึสุ วีณํ เอกปลาสิกํ
นีลา ปีตา โลหิติกา มญฺเชฏฺฐา กณฺหเมว จ.
มหารงฺค มหานามา วทฺธิกา จ ปฏิกฺขิปิ
ขลฺลกา ปูฏปาลี จ ตูลติตฺติรเมณฺฑกา.
วิจฺฉิกา โมรจิตฺรญฺจ[๒] สีหพฺยคฺฆา จ ทีปิกา
อชินุทฺทา มชฺชารี จ กาโพลูกปริกฺขฏา.
ผาลิตุปาหนา ขีลา โธตขาณุขฏฺขฏา
ตาลเวฏฺฏิณญฺเจว มุญฺชปพฺพหินฺตลา.[๓]
กมลกมฺพลโสวณฺณา รูปิกา มณิ เวฬุรี[๔]
ผลิกา กึสกาจา จ ติปุสีสญฺจ ตมฺพกา.
คาวี ยานํ คิลาโน จ ปุริสยุตฺตสีวิกา
สยนานิ มหาจมฺมา โคจมฺเมหิ จ ปาปโก.
คิหีนํ จมฺมวทฺเธหิ ปวิสนฺติ คิลายโน
มหากจฺจายโน โสโณ สเรนฏฺฐกวคฺคิกึ.
อุปสมฺปทำ ปญฺจหิ คณา ธุวสินายนา[๕]
จมฺมตฺถรณานุญฺญาสิ น ตาว คณนูปคำ
อทาสีเม วเร ปญฺจ โสณตฺเถรสฺส นายโกติ.

อิมมฺหิ ขนฺธเก วตฺถูนิ เตสฏฺฐี.

จมฺมกฺขนฺธโก นิฏฺฐิโต.

---

[๑] อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. โมรจิตฺรา จ [๓] สี.,ฉ.,มหา. มุญฺชปพฺพหินฺตาลา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. เวพุริยา [๕] อิ. อุปสมฺปทำ ปญฺจคณำ คณงฺคณา ธุวสินา

๖. เภสชฺชกฺขนฺธโก[๑]

๑. ปญฺจเภสชฺชกถา

[๒๖๐] เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขูนํ สารทิเกน อาพาเธน ผุฏฺฐานํ ยาคุปิ ปีตา อุคฺคจฺฉติ, ภตฺตมฺปิ ภุตฺตํ อุคฺคจฺฉติ. เต เตน กิสา โหนฺติ ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตา. อทฺทสา โข ภควา เต ภิกฺขู กิเส ลูเข ทุพฺพณฺเณ อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาเต ธมนิสนฺถตคตฺเต; ทิสฺวาน อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “กินฺนุ โข อานนฺท เอตรหิ ภิกฺขู กิสา ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตาติ. “เอตรหิ ภนฺเต ภิกฺขูนํ สารทิเกน อาพาเธน ผุฏฺฐานํ ยาคุปิ ปีตา อุคฺคจฺฉติ, ภตฺตมฺปิ ภุตฺตํ อุคฺคจฺฉติ, เต เตน กิสา [ ][๒] ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตาติ. อถโข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ “เอตรหิ โข ภิกฺขูนํ สารทิเกน อาพาเธน ผุฏฺฐานํ ยาคุปิ ปีตา อุคฺคจฺฉติ, ภตฺตมฺปิ ภุตฺตํ อุคฺคจฺฉติ, เต เตน กิสา ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตา, กินฺนุ โข อหํ ภิกฺขูนํ เภสชฺชํ อนุชานेยฺยํ, ยํ เภสชฺชญฺเจว อสฺส เภสชฺชสมฺมตญฺจ โลกสฺส, อาหารตฺถญฺจ[๓] ผเรยฺย, น จ โอพาริโก อาหาโร ปญฺญาเยยฺยาติ. อถโข ภควโต เอตทโหสิ “อิมานิ โข ปญฺจ เภสชฺชานิ, เสยฺยถีทํ, สปฺปิ นวนีตํ

---

[๑] สี.,สฺยา. เภสชฺชกฺขนฺธกํ

[๒] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร โหนฺตีติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ.

[๓] อิ. อาหารตฺตญฺจ

เตลํ มธุ ผาณิตํ, เภสชฺชานิ เจว เภสชฺชสมฺมตานิ จ โลกสฺส, อาหารตฺถญฺจ ผรนฺติ, น จ โอพาริโก อาหาโร ปญฺญายติ, ยนฺนูนาหํ ภิกฺขูนํ อิมานิ ปญฺจ เภสชฺชานิ อนุชาเนยฺยํ กาเล ปฏิคฺคเหตฺวา กาเล ปริภุญฺชิตุนฺติ. อถโข ภควา สายณฺหสมเย ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถึ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อิธ มยฺหํ ภิกฺขเว รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ 'เอตรหิ โข ภิกฺขูนํ สารทิเกน อาพาเธน ผุฏฺฐานํ ยาคุปิ ปีตา อุคฺคจฺฉติ, ภตฺตมฺปิ ภุตฺตํ อุคฺคจฺฉติ, เต เตน กิสา ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตา, กินฺนุ โข อหํ ภิกฺขูนํ เภสชฺชํ อนุชาเนยฺยํ, ยํ เภสชฺชญฺเจว อสฺส เภสชฺชสมฺมตญฺจ โลกสฺส, อาหารตฺถญฺจ ผเรยฺย, น จ โอพาริโก อาหาโร ปญฺญาเยยฺยาติ, ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ 'อิมานิ โข ปญฺจ เภสชฺชานิ, เสยฺยถีทํ, สปฺปิ นวนีตํ เตลํ มธุ ผาณิตํ, เภสชฺชานิ เจว เภสชฺชสมฺมตานิ จ โลกสฺส, อาหารตฺถญฺจ ผรนฺติ, น จ โอพาริโก อาหาโร ปญฺญายติ, ยนฺนูนาหํ ภิกฺขูนํ อิมานิ ปญฺจ เภสชฺชานิ อนุชาเนยฺยํ กาเล ปฏิคฺคเหตฺวา กาเล ปริภุญฺชิตุนฺติ. อนุชานามิ ภิกฺขเว ตานิ ปญฺจ เภสชฺชานิ กาเล ปฏิคฺคเหตฺวา กาเล ปริภุญฺชิตุนฺติ.

[๒๖๑] เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ตานิ ปญฺจ เภสชฺชานิ กาเล ปฏิคฺคเหตฺวา กาเล ปริภุญฺชนฺติ. เตสํ ยานิปิ ตานิ ปากติกานิ ลูขานิ โภชนานิ, ตานิปิ นจฺฉาเทนฺติ, ปเคว เสเนสิกานิ.[๑] เต เตน เจว สารทิเกน อาพาเธน ผุฏฺฐา อิมินา จ ภตฺตาจฺฉาทเกน[๒]

---

[๑] ฉ. เสเนสิตานิ [๒] สี. ภตฺตจฺฉาทเกน, อิ. ภตฺตาจฺฉนฺทเกน

ตทุภเยน ภิยฺโยโส มตฺตาย กิสา โหนฺติ ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตา. อทฺทสา โข ภควา เต ภิกฺขู ภิยฺโยโส มตฺตาย กิเส ลูเข ทุพฺพณฺเณ อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาเต ธมนิสนฺถตคตฺเต; ทิสฺวาน อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “กินฺนุ โข อานนฺท เอตรหิ ภิกฺขู ภิยฺโยโส มตฺตาย กิสา ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตาติ. “เอตรหิ ภนฺเต ภิกฺขู ตานิ ปญฺจ เภสชฺชานิ กาเล ปฏิคฺคเหตฺวา กาเล ปริภุญฺชนฺติ, เตสํ ยานิปิ ตานิ ปากติกานิ ลูขานิ โภชนานิ, ตานิปิ นจฺฉาเทนฺติ, ปเคว เสเนสิกานิ เต เตน เจว สารทิเกน อาพาเธน ผุฏฺฐา อิมินา จ ภตฺตาจฺฉาทเกน ตทุภเยน ภิยฺโยโส มตฺตาย กิสา ลูขา ทุพฺพณฺณา อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตา ธมนิสนฺถตคตฺตาติ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อนุชานามิ ภิกฺขเว ตานิ ปญฺจ เภสชฺชานิ ปฏิคฺคเหตฺวา กาเลปิ วิกาเลปิ ปริภุญฺชิตุนฺติ.

[๒๖๒] เตน โข ปน สมเยน คิลานานํ ภิกฺขูนํ วเสหิ เภสชฺเชหิ อตฺโถ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว วสานิ เภสชฺชานิ อจฺฉวสํ มจฺฉวสํ สุสุกาวสํ สูกรวสํ คทฺรภวสํ กาเล ปฏิคฺคหิตํ กาเล นิปกฺกํ[๑] กาเล สํสฏฺฐํ[๒] เตลปริโภเคน ปริภุญฺชิตุ. วิกาเล เจ ภิกฺขเว ปฏิคฺคหิตํ วิกาเล นิปกฺกํ วิกาเล สํสฏฺฐํ, ตญฺเจ ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ติณฺณํ ทุกฺกฏานํ. กาเล เจ ภิกฺขเว ปฏิคฺคหิตํ วิกาเล นิปกฺกํ วิกาเล สํสฏฺฐํ, ตญฺเจ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. นิปฺปกฺกํ [๒] สี. สํสตฺตํ

ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทฺวินฺนํ ทุกฺกฏานํ. กาเล เจ ภิกฺขเว ปฏิคฺคหิตํ กาเล นิปกฺกํ วิกาเล สมฺภฏฺจ, ตญฺเจ ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. กาเล เจ ภิกฺขเว ปฏิคฺคหิตํ กาเล นิปกฺกํ กาเล สมฺภฏฺจ, ตญฺเจ ปริภุญฺเชยฺย, อนาปตฺตีติ.

๒. มูลาทิเภสชฺชกถา

[๒๖๓] เตน โข ปน สมเยน คิลานานํ ภิกฺขูนํ มูเลหิ เภสชฺเชหิ อตฺโถ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว มูลานิ เภสชฺชานิ หลิทฺทึ สิงฺคิเวรึ วจํ วจตฺถ[๑] อติวิสํ กฏุกโรหิณึ อุสีรึ ภทฺทมุตฺตกึ, ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ มูลานิ เภสชฺชานิ เนว ขาทนีเย ขาทนิยตฺถ[๒] ผรนฺติ, น โภชนีเย โภชนียตฺถ[๓] ผรนฺติ ตานิ ปฏิคฺคเหตฺวา ยาวชีวํ ปริหริตุ, สติ ปจฺจเย ปริภุญฺชิตุ, อสติ ปจฺจเย ปริภุญฺชนฺตสฺส อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน คิลานานํ ภิกฺขูนํ มูเลหิ เภสชฺเชหิ ปิฏฺเจหิ อตฺโถ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว นิสทํ นิสทโปตนฺติ.[๔]

เตน โข ปน สมเยน คิลานานํ ภิกฺขูนํ กสาเวหิ เภสชฺเชหิ อตฺโถ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว กสาวานิ เภสชฺชานิ นิมฺพกสาวํ กุฏชกสาวํ ปโฏลกสาวํ[๕]

---

[๑] ฉ. วจตฺถ [๒] สี. ขาทนียตฺถ, อิ. ขาทนิยตฺถ [๓] อิ. โภชนียตฺถ
[๔] สี.,มหา. นิสทโปตกนฺติ [๕] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

ปคฺควกสาวํ[๑] นตฺตมาลกสาวํ, ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ กสาวานิ เภสชฺชานิ เนว ขาทนีเย ขาทนียตฺถํ ผรนฺติ, น โภชนีเย โภชนียตฺถํ ผรนฺติ, ตานิ ปฏิคฺคเหตฺวา ยาวชีวํ ปริหริตุํ, สติ ปจฺจเย ปริภุญฺชิตุํ, อสติ ปจฺจเย ปริภุญฺชนฺตสฺส อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน คิลานานํ ภิกฺขูนํ ปณฺเณหิ เภสชฺเชหิ อตฺโถ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ปณฺณานิ เภสชฺชานิ นิมฺพปณฺณํ กุฏชปณฺณํ ปโฏลปณฺณํ สุลสิ-ปณฺณํ กปฺปาสิปณฺณนฺ,[๒] ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ ปณฺณานิ เภสชฺชานิ เนว ขาทนีเย ขาทนียตฺถํ ผรนฺติ, น โภชนีเย โภชนียตฺถํ ผรนฺติ, ตานิ ปฏิคฺคเหตฺวา ยาวชีวํ ปริหริตุํ, สติ ปจฺจเย ปริภุญฺชิตุํ, อสติ ปจฺจเย ปริภุญฺชนฺตสฺส อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน คิลานานํ ภิกฺขูนํ ผเลหิ เภสชฺเชหิ อตฺโถ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ผลานิ เภสชฺชานิ วิลงฺคํ ปิปฺผลึ มริจํ หรีตกํ วิภีตกํ อามลกํ โคธผลนฺ, ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ ผลานิ เภสชฺชานิ เนว ขาทนีเย ขาทนียตฺถํ ผรนฺติ, น โภชนีเย โภชนียตฺถํ ผรนฺติ, ตานิ ปฏิคฺคเหตฺวา ยาวชีวํ ปริหริตุํ, สติ ปจฺจเย ปริภุญฺชิตุํ, อสติ ปจฺจเย ปริภุญฺชนฺตสฺส อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน คิลานานํ ภิกฺขูนํ ชตูหิ เภสชฺเชหิ อตฺโถ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว

---

[๑] สี. สิคฺควกสาวํ, ฉ. ผคฺควกสาวํ, อิ. ปกฺกวกสาวํ [๒] อิ. กปฺปาสิกปณฺณนฺ

ชตูนิ เภสชฺชานิ หิงฺคุ[๑] หิงฺคุชตุ[๒] หิงฺคุสิปาติกํ ตกฺ ตกปตฺตึ ตกปณฺณึ สชฺชุลสํ, ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ ชตูนิ เภสชฺชานิ เนว ขาทนีเย ขาทนียตฺถํ ผรนฺติ, น โภชนีเย โภชนียตฺถํ ผรนฺติ, ตานิ ปฏิคฺคเหตฺวา ยาวชีวํ ปริหริตุมฺ สติ ปจฺจเย ปริภุญฺชิตุ, อสติ ปจฺจเย ปริภุญฺชนฺตสฺส อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน คิลานานํ ภิกฺขูนํ โลเณหิ เภสชฺเชหิ อตฺโถ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว โลณานิ เภสชฺชานิ สามุทฺทํ กาฬโลณํ สินฺธวํ อุพฺภิทํ พิลมฺ,[๓] ยานิ วา ปนญฺญานิปิ อตฺถิ โลณานิ เภสชฺชานิ เนว ขาทนีเย ขาทนียตฺถํ ผรนฺติ, น โภชนีเย โภชนียตฺถํ ผรนฺติ, ตานิ ปฏิคฺคเหตฺวา ยาวชีวํ ปริหริตุ, สติ ปจฺจเย ปริภุญฺชิตุ, อสติ ปจฺจเย ปริภุญฺชนฺตสฺส อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

[๒๖๔] เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต อานนฺทสฺส อุปชฺฌายสฺส อายสฺมโต เวลฏฺฐสีสสฺส[๔] ถุลฺลกจฺฉาพาโธ โหติ. ตสฺส ลสิกาย จีวรานิ กาเย ลคฺคนฺติ. ตานิ ภิกฺขู อุทเกน เตเมตฺวา เตเมตฺวา อปกฑฺฒนฺติ. อทฺทสา โข ภควา เสนาสนจาริกํ อาหิณฺฑนฺโต เต ภิกฺขู ตานิ จีวรานิ อุทเกน เตเมตฺวา เตเมตฺวา อปกฑฺฒนฺเต; ทิสฺวาน, เยน เต ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู เอตทโวจ "กิมิมสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อาพาโธติ. "อิมสฺส ภนฺเต อายสฺมโต ถุลฺลกจฺฉาพาโธ, ลสิกาย จีวรานิ กาเย ลคฺคนฺติ, ตานิ มยํ อุทเกน เตเมตฺวา เตเมตฺวา อปกฑฺฒามาติ. อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู

---

[๑] อิ. หิงฺคุ [๒] สี.,อิ. หิงฺคุชตุ [๓] สี. พิฬาลํ [๔] สี. เวลฏฺจิสีสสฺส, อิ. เพลฏฺจสีสสฺส

อามนฺเตสิ “อนุชานามิ ภิกฺขเว ยสฺส กณฺฑุ วา ปิฬกา วา อสฺสาโว วา ถุลฺลกจฺฉา[๑] วา อาพาโธ กาโย วา ทุคฺคนฺโธ จุณฺณานิ เภสชฺชานิ, อคิลานสฺส ฉกนํ มตฺติกํ รชนนิปกฺกํ, อนุชานามิ ภิกฺขเว อุทุกฺขลํ มุสลนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน คิลานานํ ภิกฺขูนํ จุณฺเณหิ เภสชฺเชหิ จาลิเตหิ อตฺโถ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว จุณฺณจาลนินฺติ.[๒] สณฺเหหิ อตฺโถ โหติ. [ ][๓] “อนุชานามิ ภิกฺขเว ทุสฺสจาลนินฺติ.[๔]

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน อมนุสฺสิกาพาโธ โหติ. ตํ อาจริยุปชฺฌายา อุปฏฺฐหนฺตา นาสกฺขึสุ อโรคํ กาตุํ. โส สูกรสูนํ คนฺตฺวา อามกมํสํ ขาทิ, อามกโลหิตํ ปิวิ, ตสฺส โส อมนุสฺสิกาพาโธ ปฏิปฺปสฺสมฺภิ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อมนุสฺสิกาพาเธ อามกมํสํ อามกโลหิตนฺติ.

[๒๖๕] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน จกฺขุโรคาพาโธ โหติ. ตํ ภิกฺขู[๕] ปริคฺคเหตฺวา อุจฺจารมฺปิ ปสฺสาวมฺปิ นิกฺขาเมนฺติ. อทฺทสา โข ภควา เสนาสนจาริกํ อาหิณฺฑนฺโต เต ภิกฺขู ตํ ภิกฺขุํ ปริคฺคเหตฺวา อุจฺจารมฺปิ ปสฺสาวมฺปิ นิกฺขาเมนฺเต; ทิสฺวาน, เยน เต ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู เอตทโวจ “กิมิมสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อาพาโธติ. “อิมสฺส ภนฺเต อายสฺมโต จกฺขุโรคาพาโธ, อิมํ มยํ ปริคฺคเหตฺวา อุจฺจารมฺปิ ปสฺสาวมฺปิ นิกฺขาเมมาติ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ

---

[๑] สี.,มหา. ถุลฺลกจฺฉุ
[๒] สี.,มหา. จุณฺณจาลินินฺติ.
[๓] เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุนฺติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.
[๔] สี.,เท.,มหา. ทุสฺสจาลินินฺติ.
[๕] อิ. ภิกฺขุ

ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อนุชานามิ ภิกฺขเว อญฺชนํ กาพญฺชนํ รสญฺชนํ โสตญฺชนํ เครุกํ กปลฺลนฺติ.[๑] อญฺชนุป-ปีสเนหิ[๒] อตฺโถ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว จนฺทนํ ตครํ กาพานุสาริยํ ตาลีสํ ภทฺทมุตฺตกนฺติ. เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ปิฏฺฐานิ อญฺชนานิ ถาลเกสุปิ[๓] สราวเกสุปิ นิกฺขิปนฺติ, ติณจุณฺเณหิปิ ปสุเกหิปิ โอกิรียนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อญฺชนินฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู อุจฺจาวจา อญฺชนิโย ธาเรนฺติ โสวณฺณมยํ รูปิยมยํ.[๔] มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “เสยฺยถาปิ นาม[๕] คิหี กามโภคิโนติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “น ภิกฺขเว อุจฺจาวจา อญฺชนี[๖] ธาเรตพฺพา; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนุชานามิ ภิกฺขเว อฏฺฐิมยํ ทนฺตมยํ วิสาณมยํ นฬมยํ เวฬุมยํ กฏฺฐมยํ ชตุมยํ ผลมยํ โลหมยํ สงฺขนาภิมยนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺชนี[๗] อปารุตา โหนฺติ ติณจุณฺเณหิปิ ปสุเกหิปิ โอกิรียนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อปิธานนฺติ. อปิธานํ นิปตติ.[๘] “อนุชานามิ ภิกฺขเว สุตฺตเกน พนฺธิตฺวา อญฺชนิยา พนฺธิตุนฺติ. อญฺชนี ผลติ.[๙] “อนุชานามิ ภิกฺขเว สุตฺตเกน สิพฺเพตุนฺติ.

---

[๑] สี. กปลฺลกนฺติ
[๒] สี. อญฺชนูปปีสเนหิ
[๓] ฉ. จรุเกสุปิ, อิ. ถาลิเกสุ
[๔] สี. รูปีมยํ, เอวมุปริปิ.
[๕] สี.,เท.,อิ.,มหา. นามสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๖] สี. อญฺชนิโย, อิ. อญฺชนี
[๗] สี.,เท.,มหา. อญฺชนิโย
[๘] สี. ปตติ
[๙] อิ. นิปตติ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู องฺคุลิยา อญฺชนฺติ, อกฺขีนิ ทุกฺขานิ โหนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อญฺชนีสลากนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู อุจฺจาวจา อญฺชนี-สลากาโย ธาเรนฺติ โสวณฺณมยํ รูปิยมยํ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “เสยฺยถาปิ คิหี กามโภคิโนติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “น ภิกฺขเว อุจฺจาวจา อญฺชนีสลากา ธาเรตพฺพา; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนุชานามิ ภิกฺขเว อฏฺฐิมยํ ทนฺตมยํ วิสาณมยํ ฯเปฯ สงฺขนาภิมยนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺชนีสลากา ภูมิยํ ปตติ[๑] ผรุสา โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว สลาโกธานิยนฺติ.[๒]

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู อญฺชนีปิ อญฺชนีสลากมฺปิ หตฺเถน ปริหรนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อญฺชนิตฺถวิกนฺติ. อสวทฺธโก[๓] น โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อสวทฺธกํ[๔] พนฺธนสุตฺตกนฺติ.[๕]

[๒๖๖] เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต ปิลินฺทวจฺฉสฺส[๖] สีสาภิตาโป โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว มุทฺธนิ เตลกนฺติ. นกฺขมนีโย[๗] โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ

---

[๑] สี.,อิ.,มหา. ปติตา [๒] ฉ. สลากธานิยนฺติ [๓] สี. อสวฏฺฏโก, อิ. อสพนฺธโก, เอวมุปริปิ.
[๔] สี. อสวฏฺฏกํ, อิ. อสพนฺธกํ, เอวมุปริปิ. [๕] สี. พนฺธนสุตฺตนฺติ, เอวมุปริปิ.
[๖] สี. ปิลินฺทิวจฺฉสฺส, เอวมุปริปิ. [๗] สี. นกฺขมณีโย, อิ. น ขมนีโย, เอวมุปริปิ.

อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว นตฺถุกมฺมนฺติ. นตฺถุ คลติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว นตฺถุกรณินฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู อุจฺจาวจา นตฺถุกรณิโย ธาเรนฺติ โสวณฺณมยํ รูปิยมยํ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “เสยฺยถาปิ คิหี กามโภคิโนติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “น ภิกฺขเว อุจฺจาวจา นตฺถุกรณี ธาเรตพฺพา; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนุชานามิ ภิกฺขเว อฏฺฐิมยํ ฯเปฯ สงฺขนาภิมยนฺติ. นตฺถุ วิสมํ อาสิญฺจิยติ.[๑] ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ยมกํ นตฺถุกรณินฺติ.[๒] นกฺขมนีโย โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ธูมํ ปาตุนฺติ. ตญฺเจว วฏฏึ อาลิมฺเปตฺวา ปิวนฺติ, กณฺโจ[๓] ทหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ธูมเนตฺตนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู อุจฺจาวจานิ ธูมเนตฺตานิ ธาเรนฺติ โสวณฺณมยํ รูปิยมยํ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “เสยฺยถาปิ คิหี กามโภคิโนติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “น ภิกฺขเว อุจฺจาวจานิ ธูมเนตฺตานิ ธาเรตพฺพานิ; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนุชานามิ ภิกฺขเว อฏฺฐิมยํ ฯเปฯ สงฺขนาภิมยนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ธูมเนตฺตานิ อปารุตานิ โหนฺติ, ปาณกา ปวิสนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อปิธานนฺติ.

---

[๑] สี. นตฺถุ วิสมํ อาสิญฺจียติ, ฉ.,เท.,อิ. นตฺถุ วิสมํ อาสิญฺจนฺติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ยมกนตฺถุกรณินฺติ [๓] อิ. กณฺจ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ธูมเนตฺตานิ หตฺเถน ปริหรนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ธูมเนตฺตตฺถวิกนฺติ. เอกโต ฆสิยนฺติ.[๑] ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ยมกตฺถวิกนฺติ. อสวทฺธโก น โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อสวทฺธกํ พนฺธนสุตฺตกนฺติ.

[๒๖๗] เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต ปิลินฺทวจฺฉสฺส วาตาพาโธ โหติ. เวชฺชา เอวมาหํสุ “เตลํ ปจิตพฺพนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว เตลปากนฺติ. ตสฺมึ โข [ ][๒] เตลปาเก มชฺชํ ปกฺขิปิตพฺพํ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว เตลปาเก มชฺชํ ปกฺขิปิตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู อติปกฺขิตฺตมชฺชานิ เตลานิ ปจนฺติ, ตานิ ปิวิตฺวา มชฺชนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “น ภิกฺขเว อติปกฺขิตฺตมชฺชํ เตลํ ปาตพฺพํ; โย ปิเวยฺย, ยถาธมฺโม กาเรตพฺโพ. อนุชานามิ ภิกฺขเว ยสฺมึ เตลปาเก มชฺชสฺส น วณฺโณ น คนฺโธ น รโส ปญฺญายติ, เอวรูปํ มชฺชปกฺขิตฺตํ เตลํ ปาตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขูนํ พหุ อติปกฺขิตฺตมชฺชํ เตลํ ปกฺกํ โหติ. อถโข ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ “กถนฺนุ โข อติปกฺขิตฺตมชฺเช เตเล ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อพฺภญฺชนํ อธิฏฺเจาตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต ปิลินฺทวจฺฉสฺส พหุ[๓] เตลํ ปกฺกํ โหติ. เตลภาชนํ น วิชฺชติ.[๔] ภควโต เอตมตฺถํ

---

[๑] สี. ฆสียนฺติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ.,มหา. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโท ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. พหุตรํ [๔] อิ. สวิชฺชติ.

อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ตีณิ[๑] ตุมฺพานิ โลหตุมฺพํ กฏฺฐตุมฺพํ ผลตุมฺพนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต ปิลินฺทวจฺฉสฺส องฺควาโต โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว เสทกมฺมนฺติ. นกฺขมนีโย โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว สมฺภารเสทนฺติ. นกฺขมนีโย โหติ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว มหาเสทนฺติ. นกฺขมนีโย โหติ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ภงฺโคทกนฺติ. นกฺขมนีโย โหติ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อุทกโกฏฺฐกนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต ปิลินฺทวจฺฉสฺส ปพฺพวาโต โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว โลหิตํ โมเจตุนฺติ. นกฺขมนีโย โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว โลหิตํ โมเจตฺวา วิสาเณน คเหตุนฺติ.[๒]

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต ปิลินฺทวจฺฉสฺส ปาทา ผาลิตา[๓] โหนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ปาทพฺภญฺชนนฺติ. นกฺขมนีโย โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ปชฺชุ อภิสงฺขริตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน คณฺฑาพาโธ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว สตฺถกมฺมนฺติ. กสาโวทเกน อตฺโถ โหติ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว กสาโวทกนฺติ. ติลกกฺเกน อตฺโถ โหติ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ติลกกฺกนฺติ. กพฬิกาย[๔] อตฺโถ โหติ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว กพฬิกนฺติ. วณพนฺธนโจเลน[๕]

---

[๑] สี. ตีนิ
[๒] ฉ. คาเหตุนฺติ
[๓] สี.,ฉ. ผลิตา
[๔] สี. กพลิกาย
[๕] สี. วณพนฺธนโจลเกน

อตฺโถ โหติ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว วณพนฺธนโจลนฺติ. วโณ กณฺฑุวติ.[๑] “อนุชานามิ ภิกฺขเว สาสปกุณฺฑเฑน โธวิตุนฺติ.[๒] วโณ กิลิชฺชิตฺถ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ธูมํ กาตุนฺติ. วฑฺฒมํสํ วุฏฺฐาติ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว โลณสกฺขริกาย ฉินฺทิตุนฺติ. วโณ น รูหติ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว วณเตลนฺติ. เตลํ คลติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว วิกาสิกํ สพฺพํ วณปฏิกมฺมนฺติ.

[๒๖๘] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ อหินา ทฏฺโฐ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว จตฺตาริ มหาวิกฏานิ ทาตุํ คูถํ มุตฺตํ ฉาริกํ มตฺติกนฺติ. อถโข ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ “อปฺปฏิคฺคหิตานิ นุ โข อุทาหุ ปฏิคฺคเหตพฺพานีติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว สติ กปฺปิยการเก ปฏิคฺคหาเปตุํ, อสติ กปฺปิยการเก สามํ คเหตฺวา ปริภุญฺชิตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตเรน ภิกฺขุนา วิสํ ปีตํ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว คูถํ ปาเยตุนฺติ. อถโข ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ “อปฺปฏิคฺคหิโต นุ โข อุทาหุ ปฏิคฺคเหตพฺโพติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว, ยํ กโรนฺโต ปฏิคฺคณฺหาติ, เสฺวว ปฏิคฺคโห กโต, น ปุน ปฏิคฺคเหตพฺโพติ.

[๒๖๙] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน ฆรทินฺนกาพาโธ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว สีตาโลพึ ปาเยตุนฺติ.

---

[๑] สี.,มหา. กณฺฑุวติ [๒] สี. สาสปกุณฺเฑน โผสิตุนฺติ, ฉ. สาสปกุฏฺเฐน โผสิตุนฺติ, อิ.,มหา. สาสปกุตฺเตน โผสิตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ ทุฏฺฐคหณิโก โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อามิสขารํ ปาเยตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน ปณฺฑุโรคาพาโธ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว มุตฺตหรีฏกํ ปาเยตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน ฉวิโทสาพาโธ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว คนฺธาเลปกาตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ อภิสนฺนกาโย โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว วิเรจนํ ปาตุนฺติ. อจฺฉกญฺชิยา อตฺโถ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อจฺฉกญฺชิกนฺติ. อกฏฺยูเสน อตฺโถ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อกฏฺยูสนฺติ. กฏากเฏน อตฺโถ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว กฏากฏนฺติ. ปฏิจฺฉาทนีเยน อตฺโถ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ปฏิจฺฉาทนียนฺติ.

๓. ปิลินฺทวจฺฉวตฺถุ

[๒๗๐] เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ[๑] ราชคเห ปพฺภารํ โสธาเปติ เลนํ กตฺตุกาโม. อถโข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร, เยน อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา

---

[๑] สี. ปิลินฺทิวจฺโฉ

อายสฺมนฺตํ ปิลินฺทวจฺฉํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร อายสฺมนฺตํ ปิลินฺทวจฺฉํ เอตทโวจ “กึ ภนฺเต เถโร การาเปตีติ. “ปพฺภารํ มหาราช โสธาเปมิ เลนํ กตฺตุกาโมติ. “อตฺโถ ภนฺเต อยฺยสฺส อารามิเกนาติ. “น โข มหาราช ภควตา อารามิโก อนุญฺญาโตติ. “เตนหิ ภนฺเต ภควนฺตํ ปฏิปุจฺฉิตฺวา มม อาโรเจยฺยาถาติ. “เอวํ มหาราชาติ โข อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส ปจฺจสฺโสสิ.

อถโข อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ ราชานํ มาคธํ เสนิยํ พิมฺพิสารํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ. อถโข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร อายสฺมตา ปิลินฺทวจฺเฉน ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต อุฏฺฐายาสนา อายสฺมนฺตํ ปิลินฺทวจฺฉํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถโข อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ ภควโต สนฺติเก ทูตํ ปาเหสิ “ราชา ภนฺเต มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร อารามิกํ ทาตุกาโม, กถํ นุ โข ภนฺเต ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อนุชานามิ ภิกฺขเว อารามิกนฺติ. ทุติยมฺปิ โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร, เยนายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ ปิลินฺทวจฺฉํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร อายสฺมนฺตํ ปิลินฺทวจฺฉํ เอตทโวจ “อนุญฺญาโต ภนฺเต ภควตา อารามิโกติ. “เอวํ มหาราชาติ. “เตนหิ ภนฺเต อยฺยสฺส อารามิกํ ทมฺมีติ. อถโข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร

อายสฺมโต ปิลินฺทวจฺฉสฺส อารามิกํ ปฏิสฺสุณิตฺวา วิสฺสริตฺวา จิเรน สตึ ปฏิลภิตฺวา อญฺญตรํ สพฺพตฺถกํ มหามตฺตํ อามนฺเตสิ “โย มยา ภเณ อยฺยสฺส อารามิโก ปฏิสฺสุโต, ทินฺโน โส อารามิโกติ. “น โข เทว อยฺยสฺส อารามิโก ทินฺโนติ. “กีวจิรํ นุ โข ภเณ อิโต รตฺติ[๑] โหตีติ. อถโข โส มหามตฺโต รตฺติโย คเณตฺวา[๒] ราชานํ มาคธํ เสนิยํ พิมฺพิสารํ เอตทโวจ “ปญฺจ เทว รตฺติสตานีติ. “เตนหิ ภเณ อยฺยสฺส ปญฺจ อารามิกสตานิ เทหีติ.[๓] “เอวํ เทวาติ โข โส มหามตฺโต รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส ปฏิสฺสุณิตฺวา อายสฺมโต ปิลินฺทวจฺฉสฺส ปญฺจ อารามิกสตานิ อทาสิ.[๔] ปาฏิเยกฺโก คาโม นิวิสิ. อารามิกคามโกติปิ นํ อาหํสุ, ปิลินฺทวจฺฉคามโกติปิ[๕] นํ อาหํสุ.

[๒๗๑] เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ ตสฺมึ คามเก กุลุปโก โหติ. อถโข อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ปิลินฺทวจฺฉคามกํ[๖] ปิณฺฑาย ปาวิสิ. เตน โข ปน สมเยน ตสฺมึ คามเก อุสฺสโว โหติ. ทารกา อลงฺกตา มาลากิตา กีฬนฺติ. อถโข อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ ปิลินฺทวจฺฉคามเก[๗] สปทานํ ปิณฺฑาย จรมาโน, เยน อญฺญตรสฺส อารามิกสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. เตน โข ปน สมเยน ตสฺสา อารามิกินิยา ธีตา อญฺเญ ทารเก อลงฺกเต มาลากิเต ปสฺสิตฺวา โรทติ “มาลํ เม เทถ อลงฺการํ เม เทถาติ. อถโข อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ ตํ อารามิกินึ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. หิ ตํ [๒] สี.,เท.,อิ. วิคเณตฺวา [๓] อิ. เทถาติ. [๔] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ปาทาสิ
[๕] สี. ปิลินฺทิคาโมติปิ, ฉ. ปิลินฺทคามโกติปิ, เท.,อิ. ปิลินฺทคาโมติปิ
[๖] สี. ปิลินฺทิคามํ, ฉ.,เท.,อิ. ปิลินฺทคามํ [๗] สี. ปิลินฺทิคามเก, ฉ.,เท.,อิ. ปิลินฺทคามเก

เอตทโวจ "กิสฺสายํ ทาริกา โรทตีติ. "อยํ ภนฺเต ทาริกา อญฺเญ ทารเก อลงฺกเต มาลากิเต ปสฺสิตฺวา โรทติ มาลํ[๑] เม เทถ, อลงฺการํ เม เทถาติ. "กุโต อมฺหากํ ทุคฺคตานํ มาลา, กุโต อลงฺกาโรติ. อถโข อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ อญฺญตรํ ติณณฺฑุปกํ คเหตฺวา ตํ อารามิกินึ เอตทโวจ "หนฺทิมํ ติณณฺฑุปกํ ตสฺสา ทาริกาย สีเส ปฏิมุญฺจาหีติ.[๒] อถโข สา อารามิกินี ตํ ติณณฺฑุปกํ คเหตฺวา ตสฺสา ทาริกาย สีเส ปฏิมุญฺจิ. สา อโหสิ สุวณฺณมาลา อภิรูปา ทสฺสนียา ปาสาทิกา. นตฺถิ ตาทิสา รญฺโญปิ อนฺเตปุเร สุวณฺณมาลา. มนุสฺสา รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส อาโรเจสุํ "อมุกสฺส เทว อารามิกสฺส ฆเร สุวณฺณมาลา อภิรูปา ทสฺสนียา ปาสาทิกา, นตฺถิ ตาทิสา เทวสฺสาปิ อนฺเตปุเร สุวณฺณมาลา, กุโต ตสฺส ทุคฺคตสฺส, นิสฺสํสยํ โจริกาย อาภตาติ.

อถโข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ตํ อารามิกกุลํ พนฺธาเปสิ. ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ปิลินฺทวจฺฉคามกํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ. ปิลินฺทวจฺฉคามเก สปทานํ ปิณฺฑาย จรมาโน, เยน ตสฺส อารามิกสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปฏิวิสฺสเก ปุจฺฉิ "กหํ อิทํ[๓] อารามิกกุลํ คตนฺติ. "เอติสฺสา ภนฺเต สุวณฺณมาลาย การณา รญฺญา พนฺธาปิตนฺติ. อถโข อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ, เยน รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. อถโข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร, เยนายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา

---

[๑] มหา. มาลา　　[๒] สี.,เท.,อิ. ปฏิมุญฺจาติ　　[๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อิมํ

อายสฺมนฺตํ ปิลินฺทวจฺฉํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ราชานํ มาคธํ เสนิยํ พิมฺพิสารํ อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ เอตทโวจ "กิสฺส มหาราช อารามิกกุลํ พนฺธาปิตนฺติ. "ตสฺส ภนฺเต อารามิกสฺส ฆเร สุวณฺณมาลา อภิรูปา ทสฺสนียา ปาสาทิกา, นตฺถิ ตาทิสา อมฺหากมฺปิ อนฺเตปุเร สุวณฺณมาลา, กุโต ตสฺส ทุคฺคตสฺส, นิสฺสํสยํ โจริกาย อาภตาติ. อถโข อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส ปาสาทํ สุวณฺณนฺติ อธิมุจฺจิ. โส อโหสิ สพฺพโสวณฺณมโย. "อิทํ ปน เต มหาราช ตาว พหุ สุวณฺณํ กุโตติ. "อญฺญาตํ ภนฺเต, อยฺยสฺส เสเวโส[๑] อิทฺธานุภาโวติ ตํ อารามิกกุลํ มุญฺจาเปสิ. มนุสฺสา "อยฺเยน กิร ปิลินฺทวจฺเฉน สราชิกาย ปริสาย อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อิทฺธิปาฏิหาริยํ ทสฺสิตนฺติ อตฺตมนา อภิปฺปสนฺนา อายสฺมโต ปิลินฺทวจฺฉสฺส ปญฺจ เภสชฺชานิ อภิหรึสุ. เสยฺยถีทํ. สปฺปึ[๒] นวนีตํ เตลํ มธุ ผาณิตํ.[๓] ปกติยาปิจายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ ลาภี โหติ ปญฺจนฺนํ เภสชฺชานํ ลทฺธํ ลทฺธํ ปริสาย วิสฺสชฺเชติ. ปริสา จสฺส โหติ พาหุลฺลิกา,[๔] ลทฺธํ ลทฺธํ โกลมฺเพปิ ฆเฏปิ ปูเรตฺวา ปฏิสาเมติ, ปริสฺสาวนานิปิ ถวิกาโยปิ ปูเรตฺวา วาตปาเนสุ ลคฺเคติ.[๕] ตานิ โอลีนวีลินานิ ติฏฺฐนฺติ. อุนฺทุเรหิปิ วิหารา โอกิณฺณวิกิณฺณา โหนฺติ. มนุสฺสา วิหารจาริกํ อาหิณฺฑนฺตา ปสฺสิตฺวา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "อนฺโตโกฏฺฐาคาริกา อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยา, เสยฺยถาปิ ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโรติ. อสฺโสสุ โข ภิกฺขู เตสํ มนุสฺสานํ อุชฺฌายนฺตานํ ขียนฺตานํ วิปาเจนฺตานํ. เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา

---

[๑] เท. อยฺยสฺเสเวโส, อิ. อยฺยสฺส เอโส [๒] สี. สปฺปิ
[๓] สี.,อิ. ผาณิตนฺติ. [๔] สี. พาหุลิกา [๕] อิ. ลคฺคนฺติ.

ฯเปฯ[๑] เต อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "กถํ หิ นาม ภิกฺขู เอวรูปาย พาหุลฺลาย เจเตสฺสนฺตีติ. อถโข เต ภิกฺขู [ ][๒] ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "สจฺจํ กิร ภิกฺขเว ภิกฺขู เอวรูปาย พาหุลฺลาย เจเตสฺสนฺตีติ.[๓] "สจฺจํ ภควาติ ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ยานิ โข ปน ตานิ คิลานานํ ภิกฺขูนํ ปฏิสายนียานิ เภสชฺชานิ, เสยฺยถีทํ, สปฺปิ นวนีตํ เตลํ มธุ ผาณิตํ, ตานิ ปฏิคฺคเหตฺวา สตฺตาหปรมํ สนฺนิธิการกํ ปริภุญฺชิตพฺพานิ, ตํ อติกฺกามยโต ยถาธมฺโม กาเรตพฺโพติ.

เภสชฺชอนุญฺญาตภาณวาโร นิฏฺฐิโต ปฐโม.[๔]

๔. คุฬาทิอนุชานนา

[๒๗๒] อถโข ภควา สาวตฺถิยํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน ราชคหํ, เตน จาริกํ ปกฺกามิ. อทฺทสา[๕] โข อายสฺมา กงฺขาเรวโต อนฺตรามคฺเค คุฬกรณํ โอกฺกมิตฺวา คุเฬ ปิฏฺฐึปิ ฉาริกมฺปิ ปกฺขิปนฺเต; ทิสฺวาน "อกปฺปิโย คุโฬ สามิโส, น กปฺปติ คุโฬ วิกาเล ปริภุญฺชิตุนฺติ กุกฺกุจฺจายนฺโต สปริโส คุฬึ น ปริภุญฺชติ. เยปิสฺส โสตพฺพึ มญฺญนฺติ, เตปิ คุฬึ น ปริภุญฺชนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "กิมตฺถาย ภิกฺขเว คุเฬ ปิฏฺฐึปิ ฉาริกมฺปิ ปกฺขิปนฺตีติ. "พนฺธนตฺถาย ภควาติ. "สเจ ภิกฺขเว พนฺธนตฺถาย[๖] คุเฬ ปิฏฺฐึปิ

---

[๑] มหา. เปยฺยาโล น ทิสฺสติ. อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.
[๒] มหา. เอตฺถนฺตเร เต อเนกปริยาเยน วิครหิตฺวาติ
[๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. เจเตนฺตีติ.
[๔] สี. เภสชฺชอนุญฺญาตภาณวาโร ปฐโม, สฺยา. เภสชฺชอนุญฺญาตภาณวารํ ปฐมํ.
[๕] อิ. อทฺทส
[๖] ฉ.,อิ. ถทฺธนตฺถาย, เท. ถทฺธตฺถาย, เอวมุปริปิ.

ฉาริกำปิ ปกฺขิปนฺติ, โส จ คุโฬเตฺววว สงฺขยำ[๑] คจฺฉติ, อนุชานามิ ภิกฺขเว ยถาสุขำ คุฬำ ปริภุญฺชิตุนฺติ. อทฺทสา โข อายสฺมา กงฺขาเรวโต อนฺตรามคฺเค วจฺเจ มุคฺคำ ชาตำ; ปสฺสิตฺวา อกปฺปิยา มุคฺคา ปกฺกาปิ มุคฺคา ชายนฺตีติ กุกฺกุจฺจายนฺโต สปริโส มุคฺคำ น ปริภุญฺชติ. เยปิสฺส โสตพฺพำ มญฺญนฺติ, เตปิ มุคฺคำ น ปริภุญฺชนฺติ. ภควโต เอตมตฺถำ อาโรเจสุำ. “สเจ ภิกฺขเว ปกฺกาปิ มุคฺคา ชายนฺติ, อนุชานามิ ภิกฺขเว ยถาสุขำ มุคฺคำ ปริภุญฺชิตุนฺติ.

[๒๗๓] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน อุทรวาตาพาโธ โหติ. โส โลณโสจิรกำ[๒] อปายิ. ตสฺส โส อุทรวาตาพาโธ ปฏิปฺปสฺสมฺภิ. ภควโต เอตมตฺถำ อาโรเจสุำ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ยถาสุขำ[๓] คิลานสฺส โลณโสจิรกำ, อคิลานสฺส อุทกสมฺภินฺนำ ปานปริโภเคน ปริภุญฺชิตุนฺติ.

๕. อนฺโตวุฏฺฐาทิปฏิกฺเขปกถา

[๒๗๔] อถโข ภควา อนุปุพฺเพน จาริกำ จรมาโน, เยน ราชคหำ, ตทวสริ. ตตฺร สุทำ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน ภควโต อุทรวาตาพาโธ โหติ. อถโข อายสฺมา อานนฺโท “ปุพฺเพปิ ภควโต อุทรวาตาพาโธ เตกฏฺฐลาย ยาคุยา ผาสุ โหตีติ สามำ ติลำปิ ตณฺฑุลำปิ มุคฺคำปิ วิญฺญาเปตฺวา อนฺโต วาเสตฺวา อนฺโต สามำ ปจิตฺวา ภควโต

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. สงฺขำ [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. โลณโสวีรกำ, เอวมุปริปิ.
[๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อุปนาเมสิ “ปิวตุ ภควา เตกฏฺฐลํ ยาคุนฺติ. ชานนฺตาปิ ตถาคตา ปุจฺฉนฺติ, ชานนฺตาปิ น ปุจฺฉนฺติ. กาลํ วิทิตฺวา ปุจฺฉนฺติ, กาลํ วิทิตฺวา น ปุจฺฉนฺติ. อตฺถสญฺหิตํ ตถาคตา ปุจฺฉนฺติ, โน อนตฺถสญฺหิตํ, อนตฺถสญฺหิเต เสตุฆาโต ตถาคตานํ. ทฺวีหากาเรหิ พุทฺธา ภควนฺโต ภิกฺขู ปฏิปุจฺฉนฺติ “ธมฺมํ วา เทเสสฺสาม สาวกานํ วา สิกฺขาปทํ ปญฺญาเปสฺสามาติ. อถโข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “กุตายํ อานนฺท ยาคูติ. อถโข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสิ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา “อนนุจฺฉวิกํ[๑] อานนฺท อนนุโลมิกํ อปฺปฏิรูปํ อสฺสามณกํ อกปฺปิยํ อกรณียํ, กถํ หิ นาม ตฺวํ อานนฺท เอวรูปาย พาหุลฺลาย เจเตสฺสสิ, ยทปิ อานนฺท อนฺโต วุตฺถํ, ตทปิ อกปฺปิยํ, ยทปิ อนฺโต ปกฺกํ, ตทปิ อกปฺปิยํ, ยทปิ สามํ ปกฺกํ, ตทปิ อกปฺปิยํ, เนตํ อานนฺท อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “น ภิกฺขเว อนฺโต วุตฺถํ, อนฺโต ปกฺกํ สามํ ปกฺกํ ปริภุญฺชิตพฺพํ; โย ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนฺโต เจ ภิกฺขเว วุตฺถํ, อนฺโต ปกฺกํ, สามํ ปกฺกํ, ตญฺเจ ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ติณฺณํ ทุกฺกฏานํ. อนฺโต เจ ภิกฺขเว วุตฺถํ, อนฺโต ปกฺกํ, อญฺเญหิ ปกฺกํ, ตญฺเจ ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทฺวินฺนํ ทุกฺกฏานํ. อนฺโต เจ ภิกฺขเว วุตฺถํ, พหิ ปกฺกํ, สามํ ปกฺกํ, ตญฺเจ ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทฺวินฺนํ ทุกฺกฏานํ. พหิ เจ ภิกฺขเว วุตฺถํ, อนฺโต ปกฺกํ, สามํ ปกฺกํ, ตญฺเจ ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทฺวินฺนํ ทุกฺกฏานํ. อนฺโต เจ ภิกฺขเว วุตฺถํ, พหิ ปกฺกํ, อญฺเญหิ ปกฺกํ,

---

[๑] อิ. อนนุจฺฉวิยं

ตญฺเจ ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. พหิ เจ ภิกฺขเว วุตฺถํ, อนฺโต ปกฺกํ, อญฺเญหิ ปกฺกํ, ตญฺเจ ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. พหิ เจ ภิกฺขเว วุตฺถํ, พหิ ปกฺกํ, สามํ ปกฺกํ, ตญฺเจ ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. พหิ เจ ภิกฺขเว วุตฺถํ, พหิ ปกฺกํ, อญฺเญหิ ปกฺกํ, ตญฺเจ ปริภุญฺเชยฺย, อนาปตฺตีติ.

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู "ภควตา สามปาโก[๑] ปฏิกฺขิตฺโตติ ปุนปาเก กุกฺกุจฺจายนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว ปุนปากํ ปจิตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ราชคหํ ทุพฺภิกฺขํ โหติ. มนุสฺสา โลณมฺปิ เตลมฺปิ ตณฺฑุลมฺปิ ขาทนียมฺปิ อารามํ อาหรนฺติ. ตานิ ภิกฺขู พหิ วาเสนฺติ, อุกฺกปิณฺฑกาปิ ขาทนฺติ, โจราปิ หรนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว อนฺโต วาเสตุนฺติ. อนฺโต วาเสตฺวา พหิ ปาเจนฺติ, ทมกา ปริวาเรนฺติ. ภิกฺขู อวิสฺสฏฺฐา ปริภุญฺชนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว อนฺโต ปจิตุนฺติ. ทุพฺภิกฺเข กปฺปิยการกา พหุตรํ หรนฺติ, อปฺปตรํ ภิกฺขูนํ เทนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว สามํ ปจิตุ, อนุชานามิ ภิกฺขเว อนฺโต วุตฺถํ อนฺโต ปกฺกํ สามํ ปกฺกนฺติ.

๖. อุคฺคหิตปฏิคฺคหณา

[๒๗๕] เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู กาสีสุ วสฺสํ วุตฺถา ราชคหํ คจฺฉนฺตา ภควนฺตํ ทสฺสนาย อนฺตรามคฺเค น ลภึสุ

---

[๑] สี.,มหา. สามํ ปาโก, ฉ.,อิ. สามปาโก

ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูรึ, พหุญฺจ ฯเปฯ ผลขาทนียํ อโหสิ, กปฺปิยการโก จ น อโหสิ. อถโข เต ภิกฺขู กิลนฺตรูปา, เยน ราชคหํ เวพฺภารนฺ กลนฺทกนิวาโป, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. อาจิณฺณนฺ โข ปเนตํ พุทฺธานนฺ ภควนฺตานนฺ อาคนฺตุเกหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ ปฏิสมฺโมทิตุนฺ. อถโข ภควา เต ภิกฺขู เอตทโวจ "กจฺจิ ภิกฺขเว ขมนียนฺ, กจฺจิ ยาปนียนฺ, กจฺจิตฺถ อปฺปกิลมเถน อทฺธานนฺ อาคตา, กุโต จ ตุมฺเห ภิกฺขเว อาคจฺฉถาติ. "ขมนียนฺ ภควา, ยาปนียนฺ ภควา, อิธ มยนฺ ภนฺเต กาสีสุ วสฺสนฺ วุตฺถา ราชคหนฺ อาคจฺฉนฺตา ภควนฺตนฺ ทสฺสนาย อนฺตรามคฺเค น ลภิมฺหา ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถนฺ ปาริปูรึ, พหุญฺจ ผลขาทนียนฺ อโหสิ, กปฺปิยการโก จ น อโหสิ, เตน มยนฺ กิลนฺตรูปา อทฺธานนฺ อาคตาติ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถนฺ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อนุชานามิ ภิกฺขเว ยตฺถ ผลขาทนียนฺ ปสฺสติ, กปฺปิยการโก จ น โหติ, สามนฺ คเหตฺวา หริตฺวา กปฺปิยการนฺ[๑] ปสฺสิตฺวา ภูมิยนฺ นิกฺขิปิตฺวา ปฏิคฺคหาเปตฺวา ปริภุญฺชิตุนฺ, อนุชานามิ ภิกฺขเว อุคฺคหิตนฺ ปฏิคฺคเหตุนฺติ.[๒]

[๒๗๖] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส พฺราหฺมณสฺส นวา จ ติลา นวญฺจ มธุ[๓] อุปฺปนฺนา โหนฺติ. อถโข ตสฺส พฺราหฺมณสฺส เอตทโหสิ "ยนฺนูนาหนฺ นเว จ ติเล นวญฺจ มธุนฺ พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทเทยฺยนฺติ. อถโข โส พฺราหฺมโณ,

---

[๑] มหา. กปฺปิยการเก [๒] สี. อุคฺคหีตปฏิคฺคหีตกนฺติ, ฉ.,อิ.,มหา. อุคฺคหิตนฺ ปฏิคฺคหิตุนฺติ, เท. อุคฺคหิตปฏิคฺคหิตนฺติ [๓] อิ. มธุนฺ

เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. เอกมนฺตํ ฐิโต โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อธิวาเสตุ เม ภนฺเต ภวํ โคตโม สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน. อถโข โส พฺราหฺมโณ ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา ปกฺกามิ. อถโข โส พฺราหฺมโณ ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลํ อาโรจาเปสิ "กาโล โภ โคตม, นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ. อถโข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน ตสฺส พฺราหฺมณสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน. อถโข โส พฺราหฺมโณ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สมฺปวาเรตฺวา ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ตํ พฺราหฺมณํ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

อถโข ตสฺส พฺราหฺมณสฺส อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ "เยสํ โข มยา อตฺถาย พุทฺธปฺปมุโข ภิกฺขุสงฺโฆ นิมนฺติโต 'นเว จ ติเล นวญฺจ มธุ์ ทสฺสามีติ, เต มยา ปมุฏฺฐา ทาตุ์, ยนฺนูนาหํ นเว จ ติเล นวญฺจ มธุ์ โกลมฺเพหิ จ ฆเฏหิ จ อารามํ หราเปยฺยนฺติ. อถโข โส พฺราหฺมโณ นเว จ ติเล นวญฺจ มธุ์ โกลมฺเพหิ จ ฆเฏหิ จ อารามํ หราเปตฺวา,[๑] เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. เอกมนฺตํ

---

[๑] สี.,อิ. อาหราเปตฺวา

จิโต โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ “เยสํ โข มยา โภ โคตม อตฺถาย พุทฺธปฺปมุโข ภิกฺขุสงฺโฆ นิมนฺติโต ‘นเว จ ติเล นวญฺจ มธุ์ ทสฺสามีติ, เต มยา ปมุฏฺฐา ทาตุ์, ปฏิคฺคณฺหาตุ เม ภวํ โคตโม นเว จ ติเล นวญฺจ มธุนฺติ. “เตนหิ ตฺวํ[1] พฺราหฺมณ ภิกฺขูนํ เทหีติ. เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ทุพฺภิกฺเข อปฺปมตฺตเกปิ ปวาเรนฺติ, ปฏิสงฺขาปิ ปฏิกฺขิปนฺติ, สพฺโพ จ สงฺโฆ ปวาริโต โหติ. ภิกฺขู กุกฺกุจฺจายนฺตา น ปฏิคฺคณฺหนฺติ. “ปฏิคฺคณฺหถ ภิกฺขเว, ปริภุญฺชถ, อนุชานามิ ภิกฺขเว ตโต นีหฏ์ ภุตฺตาวินา ปวาริเตน อนติริตฺตํ ปริภุญฺชิตุนฺติ.

๗. ปฏิคฺคหิตาทิอนุชานนา

[๒๗๗] เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต อุปนนฺทสฺส สกฺยปุตฺตสฺส อุปฏฺฐากกุลํ สงฺฆสฺส อตฺถาย ขาทนียํ ปาเหสิ “อยฺยสฺส อุปนนฺทสฺส ทสฺเสตฺวา สงฺฆสฺส ทาตพฺพนฺติ. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อุปนนฺโท สกฺยปุตฺโต คามํ ปิณฺฑาย ปวิฏฺโฐ โหติ. อถโข เต มนุสฺสา อารามํ คนฺตฺวา ภิกฺขู ปุจฺฉึสุ กหํ ภนฺเต อยฺโย อุปนนฺโทติ. เอสาวุโส อายสฺมา อุปนนฺโท สกฺยปุตฺโต คามํ ปิณฺฑาย ปวิฏฺโฐติ. “อิทํ ภนฺเต ขาทนียํ อยฺยสฺส อุปนนฺทสฺส ทสฺเสตฺวา สงฺฆสฺส ทาตพฺพนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ์. “เตนหิ ภิกฺขเว ปฏิคฺคเหตฺวา นิกฺขิปถ ยาว อุปนนฺโท อาคจฺฉตีติ. อถโข อายสฺมา อุปนนฺโท สกฺยปุตฺโต ปุเรภตฺตํ กุลานิ ปยิรุปาสิตฺวา ทิวา อาคจฺฉติ. เตน โข ปน

[1] สี.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

สมเยน ภิกฺขู ทุพฺภิกฺเข อปฺปมตฺตเกปิ ปวาเรนฺติ, ปฏิสงฺขาปิ ปฏิกฺขิปนฺติ, สพฺโพ จ สงฺโฆ ปวาริโต โหติ. ภิกฺขู กุกฺกุจฺจายนฺตา น ปฏิคฺคณฺหนฺติ. “ปฏิคฺคณฺหถ ภิกฺขเว, ปริภุญฺชถ, อนุชานามิ ภิกฺขเว ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ ภุตฺตาวินา ปวาริเตน อนติริตฺตํ ปริภุญฺชิตุนฺติ.

[๒๗๘] อถโข ภควา ราชคเห ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน สาวตฺถี, เตน จาริกํ ปกฺกามิ. อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน สาวตฺถี, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส กายทาหาพาโธ โหติ. อถโข อายสฺมา มหา-โมคฺคลฺลาโน, เยนายสฺมา สาริปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ “ปุพฺเพ เต อาวุโส สาริปุตฺต กายทาหาพาโธ เกน ผาสุ โหตีติ. “ภิเสหิ จ เม อาวุโส มูลาลิกาหิ จาติ. อถโข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย; เอวเมว เชตวเน อนฺตรหิโต มนฺทากินิยา โปกฺขรณิยา ตีเร ปาตุรโหสิ. อทฺทสา โข อญฺญตโร นาโค อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตํ, ทิสฺวาน อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ เอตทโวจ “เอตุ โข ภนฺเต อยฺโย มหาโมคฺคลฺลาโน, สฺวาคตํ ภนฺเต อยฺยสฺส มหาโมคฺคลฺลานสฺส, เกน ภนฺเต อยฺยสฺส อตฺโถ, กึ ทมฺมีติ. “ภิเสหิ จ เม อาวุโส อตฺโถ มูลาลิกาหิ จาติ. อถโข โส นาโค อญฺญตรํ นาคํ อาณาเปสิ “เตนหิ ภเณ อยฺยสฺส ภิเส จ มูลาลิกาโย จ ยาวทตฺถํ เทหีติ. อถโข โส นาโค มนฺทากินึ โปกฺขรณึ โอคาเหตฺวา โสณฺฑาย

ภิสมูลาลิกาโย[๑] อพฺพาหิตฺวา[๒] สุวิกฺขาลิตํ วิกฺขาเลตฺวา ภณฺฑิกํ พนฺธิตฺวา, เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เตนุปสงฺกมิ. อถโข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย; เอวเมว มนฺทากินิยา โปกฺขรณิยา ตีเร อนฺตรหิโต เชตวเน ปาตุรโหสิ. โสปิ โข นาโค มนฺทากินิยา โปกฺขรณิยา ตีเร อนฺตรหิโต เชตวเน ปาตุรโหสิ. อถโข โส นาโค อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส ภิเส จ มูลาลิกาโย จ ปฏิคฺคหาเปตฺวา เชตวเน อนฺตรหิโต มนฺทากินิยา โปกฺขรณิยา ตีเร ปาตุรโหสิ. อถโข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ภิเส จ มูลาลิกาโย จ อุปนาเมสิ. อถโข อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ภิเส จ มูลาลิกาโย จ ปริภุตฺตสฺส กายทาหาพาโธ ปฏิปฺปสฺสมฺภิ. พหู ภิสา จ มูลาลิกาโย จ อวสิฏฺฐา โหนฺติ. เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ทุพฺภิกฺเข อปฺปมตฺตเกปิ ปวาเรนฺติ, ปฏิสงฺขาปิ ปฏิกฺขิปนฺติ, สพฺโพ จ สงฺโฆ ปวาริโต โหติ. ภิกฺขู กุกฺกุจฺจายนฺตา น ปฏิคฺคณฺหนฺติ. “ปฏิคฺคณฺหถ ภิกฺขเว, ปริภุญฺชถ, อนุชานามิ ภิกฺขเว วนฏฺฐํ โปกฺขรฏฺฐํ ภุตฺตาวินา ปวาริเตน อนติริตฺตํ ปริภุญฺชิตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน สาวตฺถิยํ พหุ ผลขาทนียํ อุสฺสนฺนํ[๓] โหติ, กปฺปิยการโก จ น โหติ. ภิกฺขู กุกฺกุจฺจายนฺตา ผลํ น ปริภุญฺชนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อพีชํ นิพฺพฏฺฏพีชํ[๔] อกตกปฺปํ ผลํ ปริภุญฺชิตุนฺติ.

---

[๑] สี.,อิ.,มหา. ภิสญฺจ มุพาลิญฺจ, เท. ภิสํ จ มุพาลิกํ จ [๒] สี. อพฺพาเหตฺวา
[๓] สี.,ฉ. อุปฺปนฺนํ [๔] สี. นิพฺพฏฺฏพีชํ, ฉ.,เท.,อิ. นิพฺพตฺตพีชํ

๘. สตฺถกมฺมปฏิกฺเขปกถา

[๒๗๙] อถโข ภควา สาวตฺถิยํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน ราชคหํ, เตน จาริกํ ปกฺกามิ. อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน ราชคหํ, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน ภคนฺทลาพาโธ โหติ. อากาสโคตฺโต เวชฺโช สตฺถกมฺมํ กโรติ. อถโข ภควา เสนาสนจาริกํ อาหิณฺฑนฺโต, เยน ตสฺส ภิกฺขุโน วิหาโร, เตนุปสงฺกมิ. อทฺทสา โข อากาสโคตฺโต เวชฺโช ภควนฺตํ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตํ; ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจ "อาคจฺฉตุ ภวํ โคตโม, อิมสฺส ภิกฺขุโน วจฺจมคฺคํ ปสฺสตุ, เสยฺยถาปิ โคธามุขนฺติ. อถโข ภควา "มมํ[๑] ขฺวายํ โมฆปุริโส อุปฺปณฺเฑตีติ ตโต ว ปฏินิวตฺติตฺวา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตฺวา ภิกฺขู ปฏิปุจฺฉิ "อตฺถิ [ ][๒] ภิกฺขเว อมุกสฺมึ วิหาเร ภิกฺขุ คิลาโนติ. "อตฺถิ ภควาติ. "กินฺตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อาพาโธติ. ตสฺส ภนฺเต อายสฺมโต ภคนฺทลาพาโธ, อากาสโคตฺโต เวชฺโช สตฺถกมฺมํ กโรตีติ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา "อนนุจฺฉวิกํ ภิกฺขเว ตสฺส โมฆปุริสสฺส อนนุโลมิกํ อปฺปฏิรูปฺ อสฺสามณกํ อกปฺปิยํ อกรณียํ, กถํ หิ นาม โส ภิกฺขเว โมฆปุริโส สมฺพาเธ สตฺถกมฺมํ การาเปสฺสติ.[๓] สมฺพาเธ ภิกฺขเว สุขุมา ฉวิ, ทุโรปโย วโณ, ทุปฺปริหารํ สตฺถํ, เนตํ ภิกฺขเว อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ

---

[๑] มหา. โส มํ

[๒] เท.,อิ.,มหา. เอตฺถนฺตเร กิรสทฺโท ทิสฺสติ.

[๓] อิ. การาเปสฺสตีติ.

"น ภิกฺขเว สมฺพาเธ สตฺถกมฺมำ การาเปตพฺพำ; โย การาเปยฺย, อาปตฺติ ถุลฺลจฺจยสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ภควตา สตฺถกมฺมำ ปฏิกฺขิตฺตนฺติ วตฺถิกมฺมำ การาเปนฺติ. เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา ฯเปฯ เต อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "กถำ หิ นาม ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู วตฺถิกมฺมำ การาเปสฺสนฺตีติ. อถโข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถำ อาโรเจสุำ. "สจฺจำ กิร ภิกฺขเว ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู วตฺถิกมฺมำ การาเปนฺตีติ. "สจฺจำ ภควาติ ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถำ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "น ภิกฺขเว สมฺพาธสฺส สามนฺตา ทฺวงฺคุเล[๑] สตฺถกมฺมำ วา วตฺถิกมฺมำ วา การาเปตพฺพำ; โย การาเปยฺย, อาปตฺติ ถุลฺลจฺจยสฺสาติ.

๙. มนุสฺสมำสปฏิกฺเขปกถา

[๒๘๐] อถโข ภควา ราชคเห ยถาภิรนฺตำ วิหริตฺวา, เยน พาราณสี, เตน จาริกำ ปกฺกามิ. อนุปุพฺเพน จาริกำ จรมาโน, เยน พาราณสี, ตทวสริ. ตตฺร สุทำ ภควา พาราณสิยำ วิหรติ อิสิปตเน มิคทาเย. เตน โข ปน สมเยน พาราณสิยำ สุปฺปิโย จ อุปาสโก สุปฺปิยา จ อุปาสิกา อุโภ[๒] ปสนฺนา โหนฺติ ทายกา การกา สงฺฆุปฏฺฐากา. อถโข สุปฺปิยา อุปาสิกา อารามำ คนฺตฺวา วิหาเรน วิหารำ ปริเวเณน ปริเวณำ อุปสงฺกมิตฺวา ภิกฺขู ปุจฺฉติ "โก ภนฺเต คิลาโน, กสฺส กึ อาหริยตูติ.[๓] เตน โข ปน สมเยน

---

[๑] สี.,เท.,อิ. ทฺวงฺคุลา, มหา. ทิวงฺคุลา [๒] เท. อุภโตปสนฺนา, อิ.,มหา. อุภโต
[๓] สี. อาหรียตูติ, อิ. อาหริยฺยตูติ.

อญฺญตเรน ภิกฺขุนา วิเรจนํ ปีตํ โหติ. อถโข โส ภิกฺขุ สุปฺปิยํ อุปาสิกํ เอตทโวจ “มยา โข ภคินิ วิเรจนํ ปีตํ, อตฺโถ เม ปฏิจฺฉาทนีเยนาติ. “สุฏฺฐุ อยฺย อาหริยิสฺสตีติ ฆรํ คนฺตฺวา อนฺเตวาสึ อาณาเปสิ คจฺฉ ภเณ ปวตฺตมังสํ ชานาหีติ. “เอวํ อยฺเยติ โข โส ปุริโส สุปฺปิยาย อุปาสิกาย ปฏิสฺสุณิตฺวา เกวลกปฺปํ พาราณสึ อาหิณฺฑนฺโต น อทฺทส ปวตฺตมังสํ. อถโข โส ปุริโส, เยน สุปฺปิยา อุปาสิกา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา สุปฺปิยํ อุปาสิกํ เอตทโวจ “นตฺถยฺเย ปวตฺตมังสํ, มาฆาโต อชฺชาติ. อถโข สุปฺปิยาย อุปาสิกาย เอตทโหสิ “ตสฺส โข คิลานสฺส ภิกฺขุโน ปฏิจฺฉาทนียํ อลภนฺตสฺส อาพาโธ วา อภิวฑฺฒิสฺสติ, กาลกิริยา[๑] วา ภวิสฺสติ, น โข เม ตํ ปฏิรูปํ, ยาหํ ปฏิสฺสุณิตฺวา น หราเปยฺยนฺติ, โปตฺถนิกํ คเหตฺวา อูรุมังสํ อุกฺกนฺติตฺวา ทาสิยา อทาสิ “หนฺท เช อิมํ มังสํ สมฺปาเทตฺวา อมุกสฺมึ วิหาเร ภิกฺขุ คิลาโน, ตสฺส ทชฺเชหิ,[๒] โย จ มํ ปุจฺฉติ, ‘คิลานาติ ปฏิเวเทหีติ อุตฺตราสงฺเคน อูรุๆ เวเจตฺวา โอวรกํ ปวิสิตฺวา มญฺจเก นิปชฺชิ. อถโข สุปฺปิโย อุปาสโก ฆรๆ คนฺตฺวา ทาสึ ปุจฺฉิ “กหํ สุปฺปิยาติ. “เอสายฺย โอวรเก นิปนฺนาติ. อถโข สุปฺปิโย อุปาสโก, เยน สุปฺปิยา อุปาสิกา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา สุปฺปิยํ อุปาสิกํ เอตทโวจ “กิสฺส นิปนฺนาสีติ. “คิลานมฺหีติ. “กินฺเต อาพาโธติ. อถโข สุปฺปิยา อุปาสิกา สุปฺปิยสฺส อุปาสกสฺส เอตมตฺถํ อาโรเจสิ. อถโข สุปฺปิโย อุปาสโก “อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, ยาว สทฺธายํ สุปฺปิยา ปสนฺนา, ยตฺร หิ นาม อตฺตโนปิ มังสานิ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กาลงฺกิริยา [๒] ฉ.,เท. ทชฺชาหิ

ปริจฺจตฺตานิ, กึ ปนิมาย[๑] อญฺญำ กิญฺจิ อเทยฺยำ ภวิสฺสตีติ หฏฺโฐ อุทคฺโค, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ. เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข สุปฺปิโย อุปาสโก ภควนฺตำ เอตทโวจ "อธิวาเสตุ เม ภนฺเต ภควา สฺวาตนาย ภตฺตำ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน. อถโข สุปฺปิโย อุปาสโก ภควโต อธิวาสนำ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณำ กตฺวา ปกฺกามิ. อถโข สุปฺปิโย อุปาสโก ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปณีตำ ขาทนียำ โภชนียำ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลำ อาโรจาเปสิ "กาโล ภนฺเต, นิฏฺฐิตำ ภตฺตนฺติ. อถโข ภควา ปุพฺพณฺหสมยำ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน สุปฺปิยสฺส อุปาสกสฺส นิเวสนำ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน. อถโข สุปฺปิโย อุปาสโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ อฏฺฐาสิ. เอกมนฺตำ ฐิตำ โข สุปฺปิยำ อุปาสกำ ภควา เอตทโวจ "กหำ สุปฺปิยาติ. "คิลานา ภควาติ. "เตนหิ อาคจฺฉตูติ. "น ภควา อุสฺสหตีติ. "เตนหิ ปริคฺคเหตฺวาปิ อาเนถาติ. อถโข สุปฺปิโย อุปาสโก สุปฺปิยำ อุปาสิกำ ปริคฺคเหตฺวา อาเนสิ. ตสฺสา สห ทสฺสเนน ภควโต ตาวมหา วโณ[๒] รูฬฺโห อโหสิ สุจฺฉวิ โลมชาโต. อถโข สุปฺปิโย จ อุปาสโก สุปฺปิยา จ อุปาสิกา "อจฺฉริยำ วต โภ, อพฺภุตำ วต โภ, ตถาคตสฺส มหิทฺธิกตา มหานุภาวตา, ยตฺร หิ นาม สห ทสฺสเนน ภควโต ตาวมหา วโณ รูฬฺโห ภวิสฺสติ สุจฺฉวิ โลมชาโตติ หฏฺฐา อุทคฺคา พุทฺธปฺปมุขำ ภิกฺขุสงฺฆำ ปณีเตน

---

[๑] ฉ. กิมฺปิมาย, อิ. กึ ปน อิมาย　　[๒] สี.,ฉ.,เท. ตาว มหาวโณ

ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สปฺปวาเรตฺวา ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. อถโข ภควา สุปฺปิยญฺจ อุปาสกํ สุปฺปิยญฺจ อุปาสิกํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตฺวา ภิกฺขู ปฏิปุจฺฉิ “โก ภิกฺขเว สุปฺปิยํ อุปาสิกํ มํสํ วิญฺญาเปสีติ. เอวํ วุตฺเต, โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “อหํ โข ภนฺเต สุปฺปิยํ อุปาสิกํ มํสํ วิญฺญาเปสินฺติ. “อาหริยิตฺถ ภิกฺขูติ. “อาหริยิตฺถ ภควาติ. “ปริภุญฺชิ ตฺวํ ภิกฺขูติ. “ปริภุญฺชาหํ[๑] ภควาติ. “ปฏิเวกฺขิ ตฺวํ ภิกฺขูติ. “นาหํ ภควา ปฏิเวกฺขินฺติ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา “กถํ หิ นาม ตฺวํ โมฆปุริส อปฺปฏิเวกฺขิตฺวา มํสํ ปริภุญฺชิสฺสสิ, มนุสฺสมํสํ โข ตยา โมฆปุริส ปริภุตฺตํ, เนตํ โมฆปุริส อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “สนฺติ ภิกฺขเว มนุสฺสา สทฺธา ปสนฺนา เตหิ อตฺตโนปิ มํสานิ ปริจฺจตฺตานิ, น ภิกฺขเว มนุสฺสมํสํ ปริภุญฺชิตพฺพํ; โย ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ถุลฺลจฺจยสฺส, น จ ภิกฺขเว อปฺปฏิเวกฺขิตฺวา มํสํ ปริภุญฺชิตพฺพํ; โย ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

๑๐. หตฺถิมํสาทิปฏิกฺเขปกถา

[๒๘๑] เตน โข ปน สมเยน รญฺโญ หตฺถี มรนฺติ. มนุสฺสา ทุพฺภิกฺเข หตฺถิมํสํ ปริภุญฺชนฺติ, ภิกฺขูนํ ปิณฺฑาย จรนฺตานํ

---

[๑] มหา. ปริภุญฺชามหํ

หตฺถิมํสํ เทนฺติ. ภิกฺขู หตฺถิมํสํ ปริภุญฺชนฺติ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “กถํ หิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา หตฺถิมํสํ ปริภุญฺชิสฺสนฺติ, ราชงฺคํ หตฺถี, สเจ ราชา ชาเนยฺย, น เตสํ[๑] อตฺตมโน อสฺสาติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. “น ภิกฺขเว หตฺถิมํสํ ปริภุญฺชิตพฺพํ; โย ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน รญฺโญ อสฺสา มรนฺติ. มนุสฺสา ทุพฺภิกฺเข อสฺสมํสํ ปริภุญฺชนฺติ, ภิกฺขูนํ ปิณฺฑาย จรนฺตานํ อสฺสมํสํ เทนฺติ. ภิกฺขู อสฺสมํสํ ปริภุญฺชนฺติ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “กถํ หิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา อสฺสมํสํ ปริภุญฺชิสฺสนฺติ, ราชงฺคํ อสฺสา, สเจ ราชา ชาเนยฺย, น เตสํ อตฺตมโน อสฺสาติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. “น ภิกฺขเว อสฺสมํสํ ปริภุญฺชิตพฺพํ; โย ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน มนุสฺสา ทุพฺภิกฺเข สุนขมํสํ ปริภุญฺชนฺติ, ภิกฺขูนํ ปิณฺฑาย จรนฺตานํ สุนขมํสํ เทนฺติ. ภิกฺขู สุนขมํสํ ปริภุญฺชนฺติ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “กถํ หิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา สุนขมํสํ ปริภุญฺชิสฺสนฺติ, เชคุจฺโฉ สุนโข ปฏิกฺกูโลติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. “น ภิกฺขเว สุนขมํสํ ปริภุญฺชิตพฺพํ; โย ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน มนุสฺสา ทุพฺภิกฺเข อหิมํสํ ปริภุญฺชนฺติ, ภิกฺขูนํ ปิณฺฑาย จรนฺตานํ อหิมํสํ เทนฺติ. ภิกฺขู อหิมํสํ ปริภุญฺชนฺติ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “กถํ หิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา อหิมํสํ ปริภุญฺชิสฺสนฺติ, เชคุจฺโฉ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ.,มหา. เนสํ

อหิ ปฏิกฺกูโลติ. สุปสฺโสปิ[๑] นาคราชา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. เอกมนฺตํ ฐิโต โข สุปสฺโส นาคราชา ภควนฺตํ เอตทโวจ "สนฺติ ภนฺเต นาคา อสฺสทฺธา อปฺปสนฺนา, เต อปฺปมตฺตเกปิ ภิกฺขู วิเหเฐยฺยุ, สาธุ ภนฺเต, อยฺยา อหิมํสํ น ปริภุญฺเชยฺยุนฺติ. อถโข ภควา สุปสฺสํ นาคราชานํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ. อถโข สุปสฺโส นาคราชา ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "น ภิกฺขเว อหิมํสํ ปริภุญฺชิตพฺพํ; โย ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน ลุทฺธกา[๒] สีหํ หนฺตฺวา สีหมํสํ[๓] ปริภุญฺชนฺติ, ภิกฺขูนํ ปิณฺฑาย จรนฺตานํ สีหมํสํ เทนฺติ. ภิกฺขู สีหมํสํ ปริภุญฺชิตฺวา อรญฺเญ วิหรนฺติ. สีหา สีหมํสคนฺเธน ภิกฺขู ปริปาเตนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. "น ภิกฺขเว สีหมํสํ ปริภุญฺชิตพฺพํ; โย ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน ลุทฺธกา พฺยคฺฆึ หนฺตฺวา พฺยคฺฆมํสํ ปริภุญฺชนฺติ, ภิกฺขูนํ ปิณฺฑาย จรนฺตานํ พฺยคฺฆมํสํ เทนฺติ. ภิกฺขู พฺยคฺฆมํสํ ปริภุญฺชิตฺวา อรญฺเญ วิหรนฺติ. พฺยคฺฆา พฺยคฺฆมํสคนฺเธน ภิกฺขู ปริปาเตนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. "น ภิกฺขเว พฺยคฺฆมํสํ ปริภุญฺชิตพฺพํ; โย ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

---

[๑] สี. สุผสฺโส [๒] สี.,เท.,อิ.,มหา. ลุทฺทกา [๓] อิ. มํสํ

เตน โข ปน สมเยน ลุทฺธกา ทีปึ หนฺตฺวา ทีปิมํสํ ปริภุญฺชนฺติ, ภิกฺขูนํ ปิณฺฑาย จรนฺตานํ ทีปิมํสํ เทนฺติ. ภิกฺขู ทีปิมํสํ ปริภุญฺชิตฺวา อรญฺเญ วิหรนฺติ. ทีปึ ทีปิมํสคนฺเธน ภิกฺขู ปริปาเตนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “น ภิกฺขเว ทีปิมํสํ ปริภุญฺชิตพฺพํ; โย ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน ลุทฺธกา อจฺฉึ หนฺตฺวา อจฺฉมํสํ ปริภุญฺชนฺติ, ภิกฺขูนํ ปิณฺฑาย จรนฺตานํ อจฺฉมํสํ เทนฺติ. ภิกฺขู อจฺฉมํสํ ปริภุญฺชิตฺวาอรญฺเญ วิหรนฺติ. อจฺฉา อจฺฉมํสคนฺเธน ภิกฺขู ปริปาเตนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “น ภิกฺขเว อจฺฉมํสํ ปริภุญฺชิตพฺพํ; โย ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน ลุทฺธกา ตรจฺฉึ หนฺตฺวา ตรจฺฉมํสํ ปริภุญฺชนฺติ, ภิกฺขูนํ ปิณฺฑาย จรนฺตานํ ตรจฺฉมํสํ เทนฺติ. ภิกฺขู ตรจฺฉมํสํ ปริภุญฺชิตฺวา อรญฺเญ วิหรนฺติ. ตรจฺฉา ตรจฺฉมํสคนฺเธน ภิกฺขู ปริปาเตนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “น ภิกฺขเว ตรจฺฉมํสํ ปริภุญฺชิตพฺพํ; โย ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

สุปฺปิยภาณวาโร นิฏฺฐิโต ทุติโย.[๑]

๑๑. ยาคุมธุโคพกานุชานนา

[๒๘๒] อถโข ภควา พาราณสิยํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน อนฺธกวินฺทึ, เตน จาริกํ ปกฺกามิ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อฑฺฒเตรเสหิ ภิกฺขุสเตหิ. เตน โข ปน สมเยน ชานปทา มนุสฺสา พหุๆ โลณมฺปิ เตลมฺปิ ตณฺฑุลมฺปิ ขาทนียมฺปิ สกเฏสุ

---

[๑] สฺยา. สุปฺปิยภาณวารํ นิฏฺฐิตํ ทุติยํ.

อาโรเปตฺวา พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพทฺธา โหนฺติ "ยทา ปฏิปาฏึ ลภิสฺสาม, ตทา ภตฺตํ กริสฺสามาติ. ปญฺจมตฺตานิ จ วิฆาสาทสตานิ. อถโข ภควา อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน อนฺธกวินฺทํ, ตทวสริ. อถโข อญฺญตรสฺส พฺราหฺมณสฺส ปฏิปาฏึ อลภนฺตสฺส เอตทโหสิ "อธิกานิ[๑] โข เม เทฺว มาสานิ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ อนุพทฺธสฺส[๒] 'ยทา ปฏิปาฏึ ลภิสฺสามิ, ตทา ภตฺตํ กริสฺสามีติ, น จ เม ปฏิปาฏิ ลพฺภติ, อหญฺจมฺหิ เอกโก,[๓] พหุ จ เม ฆราวาสตฺโถ หายติ, ยนฺนูนาหํ ภตฺตคฺคํ โอโลเกยฺยํ, ยํ ภตฺตคฺเค นาสฺส, ตํ ปฏิยาเทยฺยนฺติ. อถโข โส พฺราหฺมโณ ภตฺตคฺคํ โลโลเกนฺโต เทฺว นาทฺทส ยาคุญฺจ มธุโคพกญฺจ. อถโข โส พฺราหฺมโณ, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ "อิธ เม โภ อานนฺท ปฏิปาฏึ อลภนฺตสฺส เอตทโหสิ 'อธิกานิ โข เม เทฺว มาสานิ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ อนุพทฺธสฺส 'ยทา ปฏิปาฏึ ลภิสฺสามิ, ตทา ภตฺตํ กริสฺสามีติ, น จ เม ปฏิปาฏิ ลพฺภติ, อหญฺจมฺหิ เอกโก, พหุ จ เม ฆราวาสตฺโถ หายติ, ยนฺนูนาหํ ภตฺตคฺคํ โอโลเกยฺยํ, ยํ ภตฺตคฺเค นาสฺส, ตํ ปฏิยาเทยฺยนฺติ, โส โข อหํ โภ อานนฺท ภตฺตคฺคํ โอโลเกนฺโต เทฺว นาทฺทสํ ยาคุญฺจ มธุโคพกญฺจ, สจาหํ โภ อานนฺท ปฏิยาเทยฺยํ ยาคุญฺจ มธุโคพกญฺจ, ปฏิคฺคณฺเหยฺย เม ภวํ โคตฺโมติ. "เตนหิ พฺราหฺมณ ภควนฺตํ ปฏิปุจฺฉิสฺสามีติ.[๔] อถโข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสิ. "เตนหิ อานนฺท ปฏิยาเทตูติ. "เตนหิ พฺราหฺมณ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ.,มหา. อตีตานิ
[๒] สี.,เท.,มหา. อนุพนฺธนฺตสฺส
[๓] ฉ. เอกตฺตโก
[๔] อิ. ปุจฺฉิสฺสามีติ.

ปฏิยาเทหีติ. อถโข โส พฺราหฺมโณ ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปหูตํ ยาคุญฺจ มธุโคพกญฺจ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต อุปนาเมสิ "ปฏิคฺคณฺหาตุ เม ภวํ โคตโม ยาคุญฺจ มธุโคพกญฺจาติ. "เตนหิ พฺราหฺมณ ภิกฺขูนํ เทหีติ. ภิกฺขู กุกฺกุจฺจายนฺตา น ปฏิคฺคณฺหนฺติ. "ปฏิคฺคณฺหถ ภิกฺขเว, ปริภุญฺชถาติ. อถโข โส พฺราหฺมโณ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปหูตาย ยาคุยา จ มธุโคพเกน จ สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สมฺปวาเรตฺวา ภควนฺตํ โธตหตฺถํ โอนีตปตฺตปาณึ เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ตํ พฺราหฺมณํ ภควา เอตทโวจ "ทสยิเม[๑] พฺราหฺมณ อานิสํสา ยาคุยา. กตเม ทส. ยาคุ เทนฺโต อายุํ เทติ, วณฺณํ เทติ, สุขํ เทติ, พลํ เทติ, ปฏิภาณํ เทติ, ยาคุ ปีตา ขุทํ[๒] ปฏิหนติ, ปิปาสํ ปฏิวิโนเทติ,[๓] วาตํ อนุโลเมติ, วตฺถึ โสเธติ, อามาวเสสํ ปาเจติ; อิเม โข พฺราหฺมณ ทสานิสํสา ยาคุยาติ.

โย สญฺญตานํ ปรทตฺตโภชินํ
กาเลน สกฺกจฺจ[๔] ททาติ ยาคุํ
ทสสฺส ฐานานิ อนุปฺปเวจฺฉติ
อายุญฺจ วณฺณญฺจ สุขํ พลญฺจ.
ปฏิภาณมสฺส อุปชายเต[๕] ตโต
ขุทํ ปิปาสํ พฺยปเนติ วาตํ
โสเธติ วตฺถึ ปริณาเมติ ภตฺตํ
เภสชฺชเมตํ สุคเตน วณฺณิตํ.

---

[๑] สี. ทส อิเม, อิ. ทสิเม　[๒] ฉ. ขุทฺทํ　[๓] สี. ปฏิวิเนติ, อิ. วิโนเทติ, ฉ.,เท. วิเนติ
[๔] อิ. สกฺกจฺจํ　[๕] อิ. อุปาชายติ

ตสฺมา หิ ยาคุ์ อลเมว ทาตุ์
นิจฺจ์ มนุสฺเสน สุขตฺถิเกน
ทิพฺพานิ วา ปตฺถยตา สุขานิ
มนุสฺสโสภคฺคตมิจฺฉตา[๑] **วาติ.**

อถโข ภควา ตำ พฺราหฺมณ์ อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ[๒] ธมฺมึ กถ์ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อนุชานามิ ภิกฺขเว ยาคุญฺจ มธุโคพกญฺจาติ.

๑๒. ตรุณปฺปสนฺนมหามตฺตวตฺถุ

[๒๘๓] อสฺโสสุ์ โข มนุสฺสา "ภควตา กิร ภิกฺขูน์ ยาคุ อนุญฺญาตา มธุโคพกญฺจาติ. เต กาลสฺเสว โภชฺชยาคุ์ ปฏิยาเทนฺติ มธุโคพกญฺจ. ภิกฺขู กาลสฺเสว โภชฺชยาคุยา[๓] ธาตา มธุโคพเกน จ ภตฺตคฺเค น จิตฺตรูป์ ภุญฺชนฺติ. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตเรน ตรุณปฺปสนฺเนน มหามตฺเตน สฺวาตนาย พุทฺธปฺปมุโข ภิกฺขุสงฺโฆ นิมนฺติโต โหติ.

อถโข ตสฺส ตรุณปฺปสนฺนสฺส มหามตฺตสฺส เอตทโหสิ "ยนฺนูนาห์ อฑฺฒเตรสนฺน์ ภิกฺขุสตาน์ อฑฺฒเตรสานิ[๔] มำสปาตีสตานิ ปฏิยาเทยฺย์, เอกเมกสฺส ภิกฺขุโน เอกเมก์ มำสปาตึ อุปนาเมยฺยนฺติ. อถโข โส ตรุณปฺปสนฺโน มหามตฺโต ตสฺสา

---

[๑] สี. มนุสฺสโสภคฺยตมิจฺฉตา, อิ. มนุสฺสโสภาคฺยตำ, เท.,มหา. มนุสฺสโสภคฺยมิจฺฉตา
[๒] อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ. [๓] สี. โภชฺชาย ยาคุยา [๔] สี. อฑฺฒเตฬสานิ

รตฺติยา อจฺจเยน ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา อฑฺฒเตรสานิ จ มัสปาตีสตานิ ภควโต กาลํ อาโรจาเปสิ “กาโล ภนฺเต, นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ. อถโข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน ตสฺส ตรุณปฺปสนฺนสฺส มหามตฺตสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน. อถโข โส ตรุณปฺปสนฺโน มหามตฺโต ภตฺตคฺเค ภิกฺขู ปริวิสติ. ภิกฺขู เอวมาหํสุ “โถกํ อาวุโส เทหิ, โถกํ อาวุโส เทหีติ. “มา โข ตุมฺเห ภนฺเต ‘อยํ ตรุณปฺปสนฺโน มหามตฺโตติ โถกํ โถกํ ปฏิคฺคณฺหถ,[๑] พหุ๋ เม ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยตฺตํ, อฑฺฒเตรสานิ จ มัสปาตีสตานิ, เอกเมกสฺส ภิกฺขุโน เอกเมกํ มัสปาตึ อุปนาเมสฺสามิ[๒] ปฏิคฺคณฺหถ ภนฺเต ยาวทตฺถนฺติ. “น โข มยํ อาวุโส เอตฺตาวตา โถกํ โถกํ ปฏิคฺคณฺหาม, อปิจ มยํ กาลสฺเสว โภชฺชยาคุยา ธาตา มธุโกพฺเกน จ, เตน มยํ โถกํ โถกํ ปฏิคฺคณฺหามาติ. อถโข โส ตรุณปฺปสนฺโน มหามตฺโต อุชฺฌายติ ขียติ วิปาเจติ “กถํ หิ นาม ภทนฺตา[๓] มยา นิมนฺติตา อญฺญสฺส โภชฺชยาคุ๋ ปริภุญฺชิสฺสนฺติ, น จาหํ ปฏิพโล ยาวทตฺถํ ทาตุนฺติ, กุปิโต อนตฺตมโน อาสาทนาเปกฺโข ภิกฺขูนํ ปตฺเต ปูเรนฺโต อคมาสิ “ภุญฺชถ วา หรถ วาติ. อถโข โส ตรุณปฺปสนฺโน มหามตฺโต พุทฺธปฺปมุขัว ภิกฺขุสงฺฆ๋ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สมฺปวาเรตฺวา ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ตํ ตรุณปฺปสนฺนํ มหามตฺตํ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

---

[๑] สี. ปติคณฺหิตฺถ　[๒] อิ.,มหา. อุปนาเมสฺสามีติ　[๓] สี.,มหา. ภทนฺตา

อถโข ตสฺส ตรุณปฺปสนฺนสฺส มหามตฺตสฺส อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต อหุเทว กุกฺกุจฺจํ, อหุ วิปฺปฏิสาโร “อลาภา วต เม, น วต เม ลาภา, ทุลฺลทฺธํ วต เม, น วต เม สุลทฺธํ, โยหํ กุปิโต อนตฺตมโน อาสาทนาเปกฺโข ภิกฺขูนํ ปตฺเต ปูเรนฺโต อคมาสึ ‘ภุญฺชถ วา หรถ วาติ, กินฺนุ โข มยา พหุ ปสุตํ ปุญฺญํ วา อปุญฺญํ วาติ. อถโข โส ตรุณปฺปสนฺโน มหามตฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ตรุณปฺปสนฺโน มหามตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ “อิธ มยฺหํ ภนฺเต อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต อหุเทว กุกฺกุจฺจํ อหุ วิปฺปฏิสาโร ‘อลาภา วต เม, น วต เม ลาภา, ทุลฺลทฺธํ วต เม, น วต เม สุลทฺธํ, โยหํ กุปิโต อนตฺตมโน อาสาทนาเปกฺโข ภิกฺขูนํ ปตฺเต ปูเรนฺโต อคมาสึ ‘ภุญฺชถ วา หรถ วาติ, ‘กินฺนุ โข มยา พหุ ปสุตํ ปุญฺญํ วา อปุญฺญํ วาติ, ‘กินฺนุ โข มยา ภนฺเต พหุ ปสุตํ ปุญฺญํ วา อปุญฺญํ วาติ. “ยทคฺเคน ตยา อาวุโส สุวาตนาย พุทฺธปฺปมุโข ภิกฺขุสงฺโฆ นิมนฺติโต, ตทคฺเคน เต พหุ ปุญฺญํ ปสุตํ, ยทคฺเคน เต เอกเมเกน ภิกฺขุนา เอกเมกํ สิตฺถํ ปฏิคฺคหิตํ, ตทคฺเคน เต พหุ ปุญฺญํ ปสุตํ, สคฺคา เต อารทฺธาติ. อถโข โส ตรุณปฺปสนฺโน มหามตฺโต “ลาภา กิร เม, สุลทฺธํ กิร เม, พหุ กิร มยา ปุญฺญํ ปสุตํ, สคฺคา กิร เม อารทฺธาติ, หฏฺโฐ อุทคฺโค อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตฺวา ภิกฺขู ปฏิปุจฺฉิ “สจฺจํ กิร ภิกฺขเว ภิกฺขู อญฺญตฺร นิมนฺติตา อญฺญสฺส โภชฺชยาคุํ ปริภุญฺชนฺตีติ. “สจฺจํ ภควาติ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา “กถํ หิ นาม เต ภิกฺขเว โมฆปุริสา อญฺญตฺร

นิมนฺติตา อญฺญสฺส โภชฺชยาคุ์ ปริภุญฺชิสฺสนฺติ, เนตๆ ภิกฺขเว อปฺปสนฺนานๆ วา ปสาทาย ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถๆ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "น ภิกฺขเว อญฺญตฺร นิมนฺติเตน อญฺญสฺส โภชฺชยาคุ ปริภุญฺชิตพฺพา; โย ปริภุญฺเชยฺย, ยถาธมฺโม กาเรตพฺโพติ.

๑๓. เวลฏฺฐกจฺจานวตฺถุ[๑]

[๒๘๔] อถโข ภควา อนฺธกวินฺเท ยถาภิรนฺตๆ วิหริตฺวา, เยน ราชคหๆ, เตน จาริกๆ ปกฺกามิ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อฑฺฒเตรเสหิ ภิกฺขุสเตหิ. เตน โข ปน สมเยน เวลฏฺโฐ[๒] กจฺจาโน ราชคหา อนฺธกวินฺทๆ อทฺธานมคฺคปฏิปนฺโน โหติ ปญฺจมตฺเตหิ สกฏสเตหิ สพฺเพเหว คุพฺพกุมฺภปูเรหิ. อทฺทสา โข ภควา เวลฏฺฐๆ กจฺจานๆ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตๆ; ทิสฺวาน มคฺคา โอกฺกมฺม อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล นิสีทิ. อถโข เวลฏฺโฐ กจฺจาโน, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตๆ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตๆ อฏฺฐาสิ. เอกมนฺตๆ ฐิโต โข เวลฏฺโฐ กจฺจาโน ภควนฺตๆ เอตทโวจ "อิจฺฉามหๆ ภนฺเต เอกเมกสฺส ภิกฺขุโน เอกเมกๆ คุพฺพกุมฺภๆ ทาตุนฺติ. "เตนหิ ตฺวๆ กจฺจาน เอกๆเยว คุพฺพกุมฺภๆ อาหราติ. "เอวๆ ภนฺเตติ โข เวลฏฺโฐ กจฺจาโน ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา เอกๆเยว คุพฺพกุมฺภๆ อาทาย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตๆ เอตทโวจ "อาหโฏ[๓]

---

[๑] ฉ.,เท. เพลฏฺฐกจฺจานวตฺถุ [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. เพลฏฺโฐ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. อาภโต

ภนฺเต คุพกุมฺโภ, กถาหํ ภนฺเต ปฏิปชฺชามีติ. “เตนหิ ตฺวํ กจฺจาน ภิกฺขูนํ คุพฺพ เทหีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เวลฏฺโฐ กจฺจาโน ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา ภิกฺขูนํ คุพฺพ ทตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “ทินฺโน ภนฺเต ภิกฺขูนํ คุโพ, พหุ จายํ คุโพ อวสิฏฺโฐ, กถาหํ ภนฺเต ปฏิปชฺชามีติ. “เตนหิ ตฺวํ กจฺจาน ภิกฺขูนํ คุพฺพ ยาวทตฺถํ เทหีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เวลฏฺโฐ กจฺจาโน ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา ภิกฺขูนํ คุพฺพ ยาวทตฺถํ ทตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “ทินฺโน ภนฺเต ภิกฺขูนํ คุโพ ยาวทตฺโถ, พหุ จายํ คุโพ อวสิฏฺโฐ, กถาหํ ภนฺเต ปฏิปชฺชามีติ. “เตนหิ ตฺวํ กจฺจาน ภิกฺขู คุเพหิ สนฺตปฺเปหีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เวลฏฺโฐ กจฺจาโน ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา ภิกฺขู คูเพหิ สนฺตปฺเปสิ. เอกจฺเจ ภิกฺขู ปตฺเตปิ ปูเรสุ, ปริสฺสาวนานิปิ ถวิกาโยปิ ปูเรสุ. อถโข เวลฏฺโฐ กจฺจาโน ภิกฺขู คุเพหิ สนฺตปฺเปตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “สนฺตปฺปิตา ภนฺเต ภิกฺขู คุเพหิ, พหุ จายํ คุโพ อวสิฏฺโฐ, กถาหํ ภนฺเต ปฏิปชฺชามีติ. “เตนหิ ตฺวํ กจฺจาน วิฆาสาทานํ คุพฺพ เทหีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เวลฏฺโฐ กจฺจาโน ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา วิฆาสาทานํ คุพฺพ ทตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “ทินฺโน ภนฺเต วิฆาสาทานํ คุโพ, พหุ จายํ คุโพ อวสิฏฺโฐ, กถาหํ ภนฺเต ปฏิปชฺชามีติ. “เตนหิ ตฺวํ กจฺจาน วิฆาสาทานํ คุพฺพ ยาวทตฺถํ[๑] เทหีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เวลฏฺโฐ กจฺจาโน ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา วิฆาสาทานํ คุพฺพ ยาวทตฺถํ ทตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “ทินฺโน ภนฺเต วิฆาสาทานํ คุโพ ยาวทตฺโถ, พหุ จายํ คุโพ อวสิฏฺโฐ, กถาหํ ภนฺเต ปฏิปชฺชามีติ. “เตนหิ

---

[๑] อิ. ยาวทตฺถํ คุพฺพ, เอวมุปริปิ.

ตฺวํ กจฺจาน วิฆาสาเท คุเพหิ สนฺตปฺเปหีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เวลฏฺโฐ กจฺจาโน ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา วิฆาสาเท คุเพหิ สนฺตปฺเปสิ. เอกจฺเจ วิฆาสาทา โกลมฺเพปิ ฆเฏปิ ปูเรสุ, ปิฏกานิปิ อุจฺฉงฺเคปิ ปูเรสุ. อถโข เวลฏฺโฐ กจฺจาโน วิฆาสาเท คุเพหิ สนฺตปฺเปตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “สนฺตปฺปิตา ภนฺเต วิฆาสาทา คุเพหิ, พหุ จายํ คุโพ อวสิฏฺโฐ, กถาหํ ภนฺเต ปฏิปชฺชามีติ. “นาหนฺตํ กจฺจาน ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย, ยสฺส โส[๑] คุโพ ปริภุตฺโต สมฺมาปริณามํ คจฺเฉยฺย อญฺญตฺร ตถาคตสฺส วา ตถาคตสาวกสฺส วา, เตนหิ ตฺวํ กจฺจาน ตํ คุพฺพ อปหริเต วา ฉฑฺเฑหิ, อปฺปาณเก วา อุทเก โอปิลาเปหีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข เวลฏฺโฐ กจฺจาโน ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา ตํ คุพฺพ อปฺปาณเก อุทเก โอปิลาเปสิ. อถโข โส คุโพ อุทเก ปกฺขิตฺโต จิจฺจิฏายติ จิฏิจิฏายติ สนฺธูปายติ[๒] สมฺปธูปายติ. เสยฺยถาปิ นาม ผาโล ทิวสํ สนฺตตฺโต อุทเก ปกฺขิตฺโต จิจฺจิฏายติ จิฏิจิฏายติ สนฺธูปายติ สมฺปธูปายติ; เอวเมว โส คุโพ อุทเก ปกฺขิตฺโต จิจฺจิฏายติ จิฏิจิฏายติ สนฺธูปายติ สมฺปธูปายติ.

อถโข เวลฏฺโฐ กจฺจาโน สํวิคฺโค โลมหฏฺฐชาโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนสฺส โข เวลฏฺฐสฺส กจฺจานสฺส ภควา อนุปุพฺพึกถํ กเถสิ. เสยฺยถีทํ. ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ กามานํ อาทีนวํ โอกาโร สงฺกิเลสํ เนกฺขมฺเม อานิสํสํ ปกาเสสิ. ยทา ภควา

---

[๑] สี. ยสฺเสโส [๒] ฉ. ปธูปายติ

อญฺญาสิ เวลฏฺโฐ กจฺจานํ กลฺลจิตฺตํ มุทุจิตฺตํ วินีวรณจิตฺตํ อุทคฺคจิตฺตํ ปสนฺนจิตฺตํ, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา, ตํ ปกาเสสิ ทุกฺขํ สมุทยํ นิโรธํ มคฺคํ. เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคณฺเหยฺย; เอวเมว เวลฏฺฐสฺส กจฺจานสฺส ตสฺมึเยวาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุ์ อุทปาทิ "ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ. อถโข เวลฏฺโฐ กจฺจาโน ทิฏฺฐธมฺโม ปตฺตธมฺโม วิทิตธมฺโม ปริโยคาฬฺหธมฺโม ติณฺณวิจิกิจฺโฉ วิคตกถกโถ เวสารชฺชปฺปตฺโต อปรปฺปจฺจโย สตฺถุ สาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, เสยฺยถาปิ ภนฺเต นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ธาเรยฺย, 'จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ;[๑] เอวเมวํ ภควตา อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอสาหํ ภนฺเต ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกํ มं ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ.

อถโข ภควา อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน ราชคหํ, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน ราชคเห คุโฬ อุสฺสนฺโน โหติ. ภิกฺขู "คิลานสฺเสว ภควตา คุโฬ อนุญฺญาโต, โน อคิลานสฺสาติ กุกฺกุจฺจายนฺตา คุฬํ น ปริภุญฺชนฺติ.[๒] ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว คิลานสฺส คุฬํ อคิลานสฺส คุโฬทกนฺติ.

---

[๑] สี.,เท. ทกฺขินฺตีติ

[๒] เท.,มหา. ภุญฺชนฺติ

๑๔. ปาฏลิคามวตฺถุ

[๒๘๕] อถโข ภควา ราชคเห ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน ปาฏลิคาโม, เตน จาริกํ ปกฺกามิ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อฑฺฒเตรเสหิ ภิกฺขุสเตหิ. อถโข ภควา อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน ปาฏลิคาโม, ตทวสริ. อสฺโสสุ โข ปาฏลิคามิกา อุปาสกา "ภควา กิร ปาฏลิคามํ อนุปฺปตฺโตติ. อถโข ปาฏลิคามิกา อุปาสกา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข ปาฏลิคามิเก อุปาสเก ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ. อถโข ปาฏลิคามิกา อุปาสกา ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิตา สมาทปิตา สมุตฺเตชิตา สมฺปหํสิตา ภควนฺตํ เอตทโวจุ "อธิวาเสตุ โน ภนฺเต ภควา อาวสถาคารํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน. อถโข ปาฏลิคามิกา อุปาสกา ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา, เยน อาวสถาคารํ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา สพฺพสนฺถรึ [ ][1] อาวสถาคารํ สนฺถริตฺวา อาสนานิ ปญฺญาเปตฺวา อุทกมณิกํ ปติฏฺฐาเปตฺวา เตลปฺปทีปึ อาโรเปตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุ. เอกมนฺตํ ฐิตา โข ปาฏลิคามิกา อุปาสกา ภควนฺตํ เอตทโวจุ "สพฺพสนฺถรึ สนฺถตํ[2] ภนฺเต อาวสถาคารํ, อาสนานิ ปญฺญตฺตานิ, อุทกมณิโก ปติฏฺฐาปิโต, เตลปฺปทีโป อาโรปิโต; ยสฺสทานิ ภนฺเต ภควา กาลํ มญฺญตีติ.

---

[1] อิ. เอตฺถนฺตเร สนฺถตนฺติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ. [2] ฉ.,เท. สพฺพสนฺถริสนฺถตํ

อถโข ภควา [ ][1] นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน, เยน อาวสถาคารํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปาเท ปกฺขาเลตฺวา อาวสถาคารํ ปวิสิตฺวา มชฺฌิมํ ถมฺภํ นิสฺสาย ปุรตฺถาภิมุโข[2] นิสีทิ. ภิกฺขุสงฺโฆปิ โข ปาเท ปกฺขาเลตฺวา อาวสถาคารํ ปวิสิตฺวา ปจฺฉิมํ ภิตฺตึ นิสฺสาย ปุรตฺถาภิมุโข นิสีทิ ภควนฺตเมว ปุรกฺขตฺวา. ปาฏลิคามิกาปิ โข อุปาสกา ปาเท ปกฺขาเลตฺวา อาวสถาคารํ ปวิสิตฺวา ปุรตฺถิมํ ภิตฺตึ นิสฺสาย ปจฺฉาภิมุขา[3] นิสีทึสุ ภควนฺตเมว ปุรกฺขตฺวา. อถโข ภควา ปาฏลิคามิเก อุปาสเก อามนฺเตสิ

"ปญฺจิเม คหปตโย อาทีนวา ทุสฺสีลสฺส สีลวิปตฺติยา. กตเม ปญฺจ. อิธ คหปตโย ทุสฺสีโล สีลวิปนฺโน ปมาทาธิกรณํ มหตึ โภคชานึ นิคจฺฉติ. อยํ ปฐโม อาทีนโว ทุสฺสีลสฺส สีลวิปตฺติยา. ปุน จปรํ คหปตโย ทุสฺสีลสฺส สีลวิปนฺนสฺส ปาปโก กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉติ. อยํ ทุติโย อาทีนโว ทุสฺสีลสฺส สีลวิปตฺติยา. ปุน จปรํ คหปตโย ทุสฺสีโล สีลวิปนฺโน ยญฺญเทว ปริสํ อุปสงฺกมติ ยทิ ขตฺติยปริสํ ยทิ พฺราหฺมณปริสํ ยทิ คหปติปริสํ ยทิ สมณปริสํ, อวิสารโท อุปสงฺกมติ มงฺกุภูโต. อยํ ตติโย อาทีนโว ทุสฺสีลสฺส สีลวิปตฺติยา. ปุน จปรํ คหปตโย ทุสฺสีโล สีลวิปนฺโน สมฺมูฬฺโห กาลํ กโรติ. อยํ จตุตฺโถ อาทีนโว ทุสฺสีลสฺส สีลวิปตฺติยา. ปุน จปรํ คหปตโย ทุสฺสีโล สีลวิปนฺโน กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ. อยํ ปญฺจโม อาทีนโว

---

[1] อิ. เอตฺถนฺตเร ปุพฺพณฺหสมยนฺติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ. [2] อิ. ปุรตฺถิมาภิมุโข
[3] สี.,เท.,อิ.,มหา. ปจฺฉิมาภิมุขา

ทุสฺสีลสฺส สีลวิปตฺติยา. อิเม โข คหปตโย ปญฺจ อาทินวา ทุสฺสีลสฺส สีลวิปตฺติยา.

ปญฺจิเม คหปตโย อานิสංสา สีลวโต สีลสมฺปทาย. กตเม ปญฺจ. อิธ คหปตโย สีลวา สีลสมฺปนฺโน อปฺปมาทาธิกรณං มหนฺตං โภคกฺขนฺธං อธิคจฺฉติ. อยං ปฐโม อานิสංโส สีลวโต สีลสมฺปทาย. ปุน จปรං คหปตโย สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉติ. อยං ทุติโย อานิสංโส สีลวโต สีลสมฺปทาย. ปุน จปรං คหปตโย สีลวา สีลสมฺปนฺโน ยญฺญเทว ปริสං อุปสงฺกมติ ยทิ ขตฺติยปริสං ยทิ พฺราหฺมณปริสං ยทิ คหปติปริสං ยทิ สมณปริสං วิสารโท อุปสงฺกมติ อมงฺกุภูโต. อยං ตติโย อานิสංโส สีลวโต สีลสมฺปทาย. ปุน จปรං คหปตโย สีลวา สีลสมฺปนฺโน อสมฺมูฬฺโห กาลං กโรติ. อยං จตุตฺโถ อานิสංโส สีลวโต สีลสมฺปทาย. ปุน จปรං คหปตโย สีลวา สีลสมฺปนฺโน กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคං โลกං อุปปชฺชติ. อยං ปญฺจโม อานิสංโส สีลวโต สีลสมฺปทาย. อิเม โข คหปตโย ปญฺจ อานิสංสา สีลวโต สีลสมฺปทายาติ.

อถโข ภควา ปาฏลิคามิเก อุปาสเก พหุเทว รตฺตึ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหංเสตฺวา อุยฺโยเชสิ “อภิกฺกนฺตา โข คหปตโย รตฺติ, ยสฺสทานි ตුมฺเห[๑] กาลං มญฺญถาติ. “เอวං ภนฺเตติ โข ปาฏลิคามิกา อุปาสกา ภควโต ปฏิสฺสුณิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตං อภิวาเทตฺวา ปทกฺขිණං กตฺวා ปกฺกමිංสු. อถโข ภควา อจิรปกฺกนฺเตสු ปาฏลิคามිเกสු อุปาสเกสු สුญฺญාคාරං පාවිසි.

---

[๑] สี.,อิ. อยං ปาโฐ น ทිස්සති.

๑๕. สุนีธวสฺสการวตฺถุ

[๒๘๖] เตน โข ปน สมเยน สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ปาฏลิคาเม นครํ มาเปนฺติ วชฺชีนํ ปฏิพาหาย. อทฺทสา โข ภควา รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สมฺพหุลา เทวตาโย ปาฏลิคาเม วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติโย. ยสฺมึ ปเทเส มเหสกฺขา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ, มเหสกฺขานํ ตตฺถ ราชูนํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ, ยสฺมึ ปเทเส มชฺฌิมา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ, มชฺฌิมานํ ตตฺถ ราชูนํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ, ยสฺมึ ปเทเส นีจา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ, นีจานํ ตตฺถ ราชูนํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ. อถโข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “เก นุ โข เต อานนฺท ปาฏลิคาเม นครํ มาเปนฺตีติ. “สุนีธวสฺสการา ภนฺเต มคธมหามตฺตา ปาฏลิคาเม นครํ มาเปนฺติ วชฺชีนํ ปฏิพาหายาติ. “เสยฺยถาปิ นาม[๑] อานนฺท เทเวหิ ตาวตึเสหิ สทฺธึ มนฺเตตฺวา; เอวเมว โข อานนฺท สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ปาฏลิคาเม นครํ มาเปนฺติ วชฺชีนํ ปฏิพาหาย. อิธาหํ อานนฺท รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย อทฺทสํ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สมฺพหุลา เทวตาโย ปาฏลิคาเม วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติโย, ยสฺมึ ปเทเส มเหสกฺขา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ, มเหสกฺขานํ ตตฺถ ราชูนํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ, ยสฺมึ ปเทเส มชฺฌิมา เทวตา วตฺถูนิ

---

[๑] สี.,เท.,อิ. นามสทฺโท น ทิสฺสติ.

ปริคฺคณฺหนฺติ, มชฺฌิมานํ ตตฺถ ราชูนํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ, ยสฺมึ ปเทเส นีจา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ, นีจานํ ตตฺถ ราชูนํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ, ยาวตา อานนฺท อริยานํ[๑] อายตนํ, ยาวตา วณิชฺชปโถ,[๒] อิทํ อคฺคนครํ ภวิสฺสติ ปาฏลิปุตฺตํ ปุฏเภทนํ, ปาฏลิปุตฺตสฺส โข อานนฺท ตโย อนฺตรายา ภวิสฺสนฺติ อคฺคิโต วา อุทกโต วา อพฺภนฺตรโต วา มิถุเภทาติ.

อถ โข สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทึสุ, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุ. เอกมนฺตํ ฐิตา โข สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ "อธิวาเสตุ โน ภวํ โคตโม อชฺชตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน. อถโข สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา[๓] ปกฺกมึสุ. อถโข สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลํ อาโรจาเปสุ๋ "กาโล โภ โคตม, นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ. อถโข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน สุนีธ-วสฺสการานํ มคธมหามตฺตานํ ปริเวสนา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน. อถโข สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สมฺปวาเรตฺวา ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺต-

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อริยํ　　[๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. วณิปฺปโถ

[๓] สี.,เท.,อิ.,มหา. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

ปาณึ เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข สุนีธวสฺสกาเร มคธมหามตฺเต ภควา อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิ

"ยสฺมึ ปเทเส กปฺเปติ วาสํ ปณฺฑิตชาติโย
สีลวนฺเตตฺถ โภเชตฺวา สญฺญเต พฺรหฺมจาริโน.[๑]
ยา ตตฺถ เทวตา อาสุ ตาสํ ทกฺขิณมาทิเส
ตา ปูชิตา ปูชยนฺติ มานิตา มานยนฺติ นํ.
ตโต นํ อนุกมฺปนฺติ มาตา ปุตฺตํว โอรสํ
เทวตานุกมฺปิโต โปโส สทา ภทฺรานิ ปสฺสตีติ.

อถโข ภควา สุนีธวสฺสกาเร มคธมหามตฺเต อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ. เตน โข ปน สมเยน สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ภควนฺตํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพทฺธา[๒] โหนฺติ "ยนฺชชฺช สมโณ โคตโม ทฺวาเรน นิกฺขมิสฺสติ, ตํ โคตมทฺวารํ นาม ภวิสฺสติ, เยน ติตฺเถน คงฺคํ นที อุตฺตริสฺสติ, ตํ โคตมติตฺถํ นาม ภวิสฺสตีติ. อถโข ภควา เยน ทฺวาเรน นิกฺขมิ, ตํ โคตมทฺวารํ นาม อโหสิ. อถโข ภควา, เยน คงฺคา นที, เตนุปสงฺกมิ. เตน โข ปน สมเยน คงฺคา นที ปูรา โหติ สมติตฺติกา กากเปยฺยา. มนุสฺสา อญฺเญ นาวํ ปริเยสนฺติ, อญฺเญ อุพฺพมฺปี ปริเยสนฺติ, อญฺเญ กุลลํ พนฺธนฺติ, โอรา ปารํ คนฺตุกามา. อทฺทสา โข ภควา เต มนุสฺเส อญฺเญ นาวํ ปริเยสนฺเต อญฺเญ อุพฺพมฺปี ปริเยสนฺเต อญฺเญ กุลลํ พนฺธนฺเต โอรา ปารํ คนฺตุกาเม; ทิสฺวาน, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย; เอวเมว ภควา

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. พฺรหฺมจารโย, อิ. พฺรหฺมจริเย. [๒] เท.,มหา. อนุพนฺธา

คงฺคาย นทิยา โอริเม ตีเร อนฺตรหิโต ปาริเม ตีเร ปจฺจุฏฺฐาสิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน. อถโข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"เย ตรนฺติ อณฺณวํ สรํ
เสตุํ กตฺวาน วิสชฺช ปลฺลลานิ,
กุลฺลํ หิ ชโน ปพนฺธติ
ติณฺณา เมธาวิโน ชนาติ.

๑๖. โกฏิคาเม สจฺจกถา

[๒๘๗] อถโข ภควา, เยน โกฏิคาโม, เตนุปสงฺกมิ. ตตฺร สุทํ ภควา โกฏิคาเม วิหรติ. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "จตุนฺนํ ภิกฺขเว อริยสจฺจานํ อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ทีฆมทฺธานํ สนฺธาวิตํ สํสริตํ มมญฺเจว ตุมฺหากญฺจ. กตเมสํ จตุนฺนํ. ทุกฺขสฺส ภิกฺขเว อริยสจฺจสฺส อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ทีฆมทฺธานํ สนฺธาวิตํ สํสริตํ มมญฺเจว ตุมฺหากญฺจ. ทุกฺขสมุทยสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธสฺส อริยสจฺจสฺส ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อริยสจฺจสฺส[๑] อนนุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ทีฆมทฺธานํ สนฺธาวิตํ สํสริตํ มมญฺเจว ตุมฺหากญฺจ, ตยิทํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจํ อนุพุทฺธํ ปฏิวิทฺธํ, ทุกฺขสมุทโย[๒] อริยสจฺจํ อนุพุทฺธํ ปฏิวิทฺธํ, ทุกฺขนิโรโธ[๓] อริยสจฺจํ

---

[๑] อิ. ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสจฺจสฺส [๒] สี. ทุกฺขสมุทยํ, ฉ.,เท.,อิ. สมุทยํ
[๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ทุกฺขนิโรธํ

อนุพุทฺธํ ปฏิวิทฺธํ, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ อนุพุทฺธํ ปฏิวิทฺธํ, อุจฺฉินฺนา ภวตณฺหา, ขีณา ภวเนตฺตี, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ.

"จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ ยถาภูตํ อทสฺสนา
สํสิตํ ทีฆมทฺธานํ ตาสุ ตาเสฺวว ชาติสุ.
ตานิ เอตานิ ทิฏฺฐานิ ภวเนตฺตี สมูหตา
อุจฺฉินฺนํ มูลํ ทุกฺขสฺส นตฺถิทานิ ปุนพฺภโวติ.

๑๗. อมฺพปาลีวตฺถุ

[๒๘๘] อสฺโสสิ โข อมฺพปาลี คณิกา "ภควา กิร โกฏิคามํ อนุปฺปตฺโตติ. อถ โข อมฺพปาลี คณิกา ภทฺรานิ ภทฺรานิ ยานานิ โยชาเปตฺวา ภทฺรํ ยานํ[๑] อภิรูหิตฺวา ภทฺเรหิ ภทฺเรหิ ยาเนหิ เวสาลิยา นิยฺยาสิ ภควนฺตํ ทสฺสนาย, ยาวติกา ยานสฺส ภูมิ, ยาเนน คนฺตฺวา ยานา ปจฺโจโรหิตฺวา ปตฺติกา ว, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อมฺพปาลึ คณิกํ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ. อถโข อมฺพปาลี คณิกา ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิตา สมาทปิตา สมุตฺเตชิตา สมฺปหํสิตา ภควนฺตํ เอตทโวจ "อธิวาเสตุ เม ภนฺเต ภควา สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน. อถโข อมฺพปาลี คณิกา ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ.

---

[๑] ฉ.,เท. ภทฺรํ ภทฺรํ ยานํ, อิ. ภทฺรยานิ

๑๘. ลิจฺฉวิวตฺถุ

[๒๘๙] อสฺโสสุ โข เวสาลิกา ลิจฺฉวี "ภควา กิร โกฏิคามํ อนุปฺปตฺโตติ. อถโข เวสาลิกา ลิจฺฉวี ภทฺรานิ ภทฺรานิ ยานานิ โยชาเปตฺวา ภทฺรํ ภทฺรํ ยานํ อภิรูหิตฺวา ภทฺเรหิ ภทฺเรหิ ยาเนหิ เวสาลิยา นิยฺยึสุ[๑] ภควนฺตํ ทสฺสนาย. อปฺเปกจฺเจ ลิจฺฉวี นีลา โหนฺติ นีลวณฺณา นีลวตฺถา นีลาลงฺการา, อปฺเปกจฺเจ ลิจฺฉวี ปีตา โหนฺติ ปีตวณฺณา ปีตวตฺถา ปีตาลงฺการา, อปฺเปกจฺเจ ลิจฺฉวี โลหิตกา โหนฺติ โลหิตกวณฺณา โลหิตกวตฺถา โลหิตกาลงฺการา, อปฺเปกจฺเจ ลิจฺฉวี โอทาตา โหนฺติ โอทาตวณฺณา โอทาตวตฺถา โอทาตาลงฺการา. อถโข อมฺพปาลี คณิกา ทหรานํ ทหรานํ ลิจฺฉวีนํ อีสาย อีสํ ยุเคน ยุคํ จกฺเกน จกฺกํ อกฺเขน อกฺขํ ปฏิวตฺเตสิ.[๒] อถโข เต ลิจฺฉวี อมฺพปาลึ คณิกํ เอตทโวจุ๋ "กิสฺส เช อมฺพปาลิ อมฺหากํ[๓] ทหรานํ ทหรานํ ลิจฺฉวีนํ อีสาย อีสํ ยุเคน ยุคํ จกฺเกน จกฺกํ อกฺเขน อกฺขํ ปฏิวตฺเตสีติ. "ตถา หิ ปน มยา อยฺยปุตฺตา สฺวาตนาย พุทฺธปฺปมุโข ภิกฺขุสงฺโฆ นิมนฺติโตติ. "เทหิ เช อมฺพปาลิ อมฺหากํ เอตํ ภตฺตํ สตสหสฺเสนาติ. "สเจปิ เม อยฺยปุตฺตา เวสาลึ สาหารํ ทชฺเชยฺยาถ, เนว ทชฺชาหํ ตํ ภตฺตนฺติ. อถโข เต ลิจฺฉวี องฺคุลึ[๔] โปเจสุ๋ "ปราชิตมฺห[๕] วต โภ อมฺพกาย, ปราชิตมฺห วต โภ อมฺพกายาติ. อถโข เต ลิจฺฉวี, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ. อทฺทสา โข ภควา เต ลิจฺฉวี ทูรโต ว อาคจฺฉนฺเต; ทิสฺวาน ภิกฺขู อามนฺเตสิ "เยหิ

---

[๑] สี. นียึสุ, ฉ.,เท.,อิ. นิยฺยาสุ๋ [๒] สี. ปติวฏฺเฏสิ, ฉ.,อิ. ปฏิวฏฺเฏสิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๔] อิ. องฺคูลึ [๕] เท.,อิ. ชิตมฺหา

ภิกฺขเว ภิกฺขูหิ เทวา ตาวตึสา อทิฏฺฐปุพฺพา, โอโลเกถ ภิกฺขเว ลิจฺฉวิปริสํ, อปโลเกถ ภิกฺขเว ลิจฺฉวิปริสํ, อุปสํหรถ ภิกฺขเว ลิจฺฉวิปริสํ ตาวตึสปริสนฺติ. อถโข เต ลิจฺฉวี ยาวติกา ยานสฺส ภูมิ ยาเนน คนฺตฺวา ยานา ปจฺโจโรหิตฺวา ปตฺติกา ว, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต ลิจฺฉวี ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ. อถโข เต ลิจฺฉวี ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิตา สมาทปิตา สมุตฺเตชิตา สมฺปหํสิตา ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ "อธิวาเสตุ โน ภนฺเต ภควา สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. "อธิวุตฺโถมฺหิ ลิจฺฉวี สฺวาตนาย อมฺพปาลิยา คณิกาย ภตฺตนฺติ. อถโข เต ลิจฺฉวี องฺคุลึ โปเจสุ๋ "ปราชิตมฺห[๑] วต โภ อมฺพกาย, ปราชิตมฺห วต โภ อมฺพกายาติ. อถโข เต ลิจฺฉวี ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกมึสุ.

อถโข ภควา โกฏิคาเม ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน นาทิกา,[๒] เตนุปสงฺกมิ. ตตฺร สุทํ ภควา นาทิเก วิหรติ คิญฺชกาวสเถ. อถโข อมฺพปาลี คณิกา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน สเก อาราเม ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลํ อาโรจาเปสิ "กาโล ภนฺเต, นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ. อถโข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน อมฺพปาลิยา คณิกาย ปริเวสนา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ สทฺธึ

---

[๑] เท.,อิ. ชิตมฺหา [๒] สี.,ฉ.,เท. นาติกา, อิ. ญาติกา

ภิกฺขุสงฺเฆน. อถโข อมฺพปาลี คณิกา พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สมฺปวาเรตฺวา ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข อมฺพปาลี คณิกา ภควนฺตํ เอตทโวจ "อิมาหํ ภนฺเต อมฺพปาลิวนํ[๑] พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทมฺมีติ. ปฏิคฺคเหสิ ภควา อารามํ. อถโข ภควา อมฺพปาลึ คณิกํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา, เยน มหาวนํ, เตนุปสงฺกมิ. ตตฺร สุทํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ.

ลิจฺฉวิภาณวาโร นิฏฺฐิโต ตติโย.[๒]

๑๙. สีหเสนาปติวตฺถุ

[๒๙๐] เตน โข ปน สมเยน อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี สนฺถาคาเร[๓] สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกปริยาเยน พุทฺธสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, ธมฺมสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, สงฺฆสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ. เตน โข ปน สมเยน สีโห เสนาปติ นิคณฺฐสาวโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺโน โหติ. อถโข สีหสฺส เสนาปติสฺส เอตทโหสิ "นิสฺสํสยํ โข โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภวิสฺสติ, ตถา หีเม อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี สนฺถาคาเร สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกปริยาเยน พุทฺธสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, ธมฺมสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, สงฺฆสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, ยนฺนูนาหํ ตํ ภควนฺตํ

---

[๑] ฉ.,เท.,มหา. อมฺพวนํ [๒] สฺยา. ลิจฺฉวิภาณวารํ นิฏฺฐิตํ. [๓] ฉ. สนฺถาคาเร

ทสฺสนาย อุปสงฺกเมยฺยํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ. อถโข สีโห เสนาปติ, เยน นิคณฺโฐ นาฏปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา นิคณฺฐํ นาฏปุตฺตํ [๑]อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สีโห เสนาปติ นิคณฺฐํ นาฏปุตฺตํ[๑] เอตทโวจ "อิจฺฉามหํ ภนฺเต สมณํ โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตุนฺติ. "กึ ปน ตฺวํ สีห กิริยวาโท สมาโน อกิริยวาทํ สมณํ โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิสฺสสิ, สมโณ หิ สีห โคตโม อกิริยวาโท อกิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. อถโข สีหสฺส เสนาปติสฺส, โย อโหสิ คมิกาภิสงฺขาโร ภควนฺตํ ทสฺสนาย, โส ปฏิปฺปสฺสมฺภิ. ทุติยมฺปิ โข ฯเปฯ ตติยมฺปิ โข อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี สนฺถาคาเร สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกปริยาเยน พุทฺธสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, ธมฺมสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, สงฺฆสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ. ตติยมฺปิ โข สีหสฺส เสนาปติสฺส เอตทโหสิ "นิสฺสํสยํ โข โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภวิสฺสติ, ตถา หีเม อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี สนฺถาคาเร สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกปริยาเยน พุทฺธสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, ธมฺมสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, สงฺฆสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, กึ หิ เม กริสฺสนฺติ นิคณฺฐา อปโลกิตา วา อนปโลกิตา วา, ยนฺนูนาหํ อนปโลเกตฺวา ว นิคณฺเฐ ตํ ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปสงฺกเมยฺยํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ.

อถโข สีโห เสนาปติ ปญฺจหิ รถสเตหิ ทิวา ทิวสฺส เวสาลิยา นิยฺยาสิ ภควนฺตํ ทสฺสนาย, ยาวติกา ยานสฺส, ภูมิ ยาเนน คนฺตฺวา ยานา ปจฺโจโรหิตฺวา ปตฺติโก ว, เยน ภควา

[๑-๑] อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สีโห เสนาปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ “สุตมฺเมตํ ภนฺเต อกิริยวาโท สมโณ โคตโม อกิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ, เย เต ภนฺเต เอวมาหํสุ ‘อกิริยวาโท สมโณ โคตโม อกิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ, กจฺจิ เต ภนฺเต ภควโต วุตฺตวาทิโน, น จ ภควนฺตํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขนฺติ, ธมฺมสฺส จ อนุธมฺมํ พฺยากโรนฺติ, น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุวาโท[๑] คารยฺหฏฺฐานํ[๒] อาคจฺฉติ, อนพฺภกฺขาตุกามา หิ มยํ ภนฺเต ภควนฺตนฺติ.

[๒๙๑] “อตฺถิ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘อกิริยวาโท สมโณ โคตโม อกิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. อตฺถิ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘กิริยวาโท สมโณ โคตโม กิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. อตฺถิ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘อุจฺเฉทวาโท สมโณ โคตโม อุจฺเฉทาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. อตฺถิ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘เชคุจฺฉี สมโณ โคตโม เชคุจฺฉิตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. อตฺถิ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘เวนยิโก สมโณ โคตโม วินยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. อตฺถิ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘ตปสฺสี สมโณ โคตโม ตปสฺสิตาย ธมฺมํ

---

[๑] สี. วาทานุวาเท [๒] สี.,เท. คารยฺหํ ฐานํ

เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. อตฺถิ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'อปคพฺโภ สมโณ โคตโม อปคพฺภตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. อตฺถิ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'อสฺสตฺโถ สมโณ โคตโม อสฺสาสาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ.

[๒๙๒] กตโม จ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺเย 'อกิริยวาโท สมโณ โคตโม อกิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. อหญฺหิ สีห อกิริยํ วทามิ กายทุจฺจริตสฺส วจีทุจฺจริตสฺส มโนทุจฺจริตสฺส, อเนกวิหิตานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อกิริยํ วทามิ; อยํ โข สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'อกิริยวาโท สมโณ โคตโม อกิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ.

กตโม จ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'กิริยวาโท สมโณ โคตโม กิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. อหญฺหิ สีห กิริยํ วทามิ กายสุจริตสฺส วจีสุจริตสฺส มโนสุจริตสฺส, อเนกวิหิตานํ กุสลานํ ธมฺมานํ กิริยํ วทามิ; อยํ โข สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'กิริยวาโท สมโณ โคตโม กิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ.

กตโม จ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'อุจฺเฉทวาโท สมโณ โคตโม อุจฺเฉทาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. อหญฺหิ สีห อุจฺเฉทํ วทามิ ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส, อเนกวิหิตานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อุจฺเฉทํ วทามิ; อยํ โข สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน

สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘อุจฺเฉทวาโท สมโณ โคตโม อุจฺเฉทาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ.

กตโม จ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘เชคุจฺฉี สมโณ โคตโม เชคุจฺฉิตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. อหญฺหิ สีห ชิคุจฺฉามิ กายทุจฺจริเตน วจีทุจฺจริเตน มโนทุจฺจริเตน, อเนกวิหิตานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา ชิคุจฺฉิตาย ธมฺมํ เทเสมิ; อยํ โข สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘เชคุจฺฉี สมโณ โคตโม เชคุจฺฉิตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ.

กตโม จ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘เวนยิโก สมโณ โคตโม วินยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. อหญฺหิ สีห วินยาย ธมฺมํ เทเสมิ ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส, อเนกวิหิตานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ วินยาย ธมฺมํ เทเสมิ; อยํ โข สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘เวนยิโก สมโณ โคตโม วินยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ.

กตโม จ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘ตปสฺสี สมโณ โคตโม ตปสฺสิตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. ตปนียาหํ สีห ปาปเก อกุสเล ธมฺเม วทามิ กายทุจฺจริตํ วจีทุจฺจริตํ มโนทุจฺจริตํ, ยสฺส โข สีห ตปนียา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ กตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา, ตมหํ ‘ตปสฺสีติ วทามิ. ตถาคตสฺส โข สีห ตปนียา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ กตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา.

อยํ โข สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘ตปสฺสี สมโณ โคตโม ตปสฺสิตาย ธมฺมํ เทเสติ เตน จ สาวเก วิเนตีติ.

กตโม จ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘อปคพฺโภ สมโณ โคตโม อปคพฺภตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. ยสฺส โข สีห อายตึ คพฺภเสยฺยา ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ กตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา, ตมหํ ‘อปคพฺโภติ วทามิ. ตถาคตสฺส โข สีห อายตึ คพฺภเสยฺยา ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ ปหีนา อุจฺฉินฺน-มูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํ กตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา. อยํ โข สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘อปคพฺโภ สมโณ โคตโม อปคพฺภตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ.

กตโม จ สีห ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘อสฺสตฺโถ สมโณ โคตโม อสฺสาสาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. อหญฺหิ สีห อสฺสตฺโถ ปรเมน อสฺสาเสน อสฺสาสาย จ[๑] ธมฺมํ เทเสมิ, เตน จ สาวเก วิเนมิ; อยํ โข สีห ปริยาโย เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ‘อสฺสตฺโถ สมโณ โคตโม อสฺสาสาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ.

[๒๙๓] เอวํ วุตฺเต, สีโห เสนาปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ “อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, เสยฺยถาปิ ภนฺเต นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ

---

[๑] มหา. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ธาเรยฺย, จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ; เอวเมวํ ภควตา อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอสาหํ ภนฺเต ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกํ มं ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ. อนุวิจฺจการ์[๑] โข สีห กโรหิ อนุวิจฺจกาโร ตุมฺหาทิสานํ ญาตมนุสฺสานํ สาธุ โหตีติ. "อิมินาปาหํ ภนฺเต ภควโต วจเนน[๒] ภิยฺโยโส มตฺตาย อตฺตมโน อภิรทฺโธ, ยํ มं ภควา เอวมาห 'อนุวิจฺจการ์ โข สีห กโรหิ อนุวิจฺจกาโร ตุมฺหาทิสานํ ญาตมนุสฺสานํ สาธุ โหตีติ. มं[๓] หิ ภนฺเต อญฺญติตฺถิยา สาวกํ ลภิตฺวา เกวลกปฺปํ เวสาลึ ปฏากํ ปริหเรยฺยุ 'สีโห โข อมฺหากं เสนาปติ สาวกตฺตํ อุปคโตติ. อถ จ ปน มं ภควา เอวมาห 'อนุวิจฺจการ์ โข สีห กโรหิ, อนุวิจฺจกาโร ตุมฺหาทิสานํ ญาตมนุสฺสานํ สาธุ โหตีติ, เอสาหํ ภนฺเต ทุติยมฺปิ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกं มं ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ. "ทีฆรตฺตํ โข เต สีห นิคณฺฐานํ โอปานภูตं กุลं, เยน เนสं อุปคตานํ ปิณฺฑกं[๔] ทาตพฺพํ มญฺเญยฺยาสีติ. "อิมินาปาหं ภนฺเต ภควโต วจเนน ภิยฺโยโส มตฺตาย อตฺตมโน อภิรทฺโธ, ยํ มं ภควา เอวมาห 'ทีฆรตฺตํ โข เต สีห นิคณฺฐานํ โอปานภูตं กุลं, เยน เนสं อุปคตานํ ปิณฺฑกं ทาตพฺพํ มญฺเญยฺยาสีติ. "สุตมฺเมตं ภนฺเต 'สมโณ โคตโม เอวมาห 'มยฺหเมว ทานํ ทาตพฺพं, น อญฺเญสं ทานํ ทาตพฺพं, มยฺหเมว สาวกานํ ทานํ

---

[๑] อิ. อนุวิชฺชการ์, เอวมุปริปิ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.
[๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. มมํ
[๔] อิ. ปิณฺฑปาตํ

ทาตพฺพํ, น อญฺเญสํ สาวกานํ ทานํ ทาตพฺพํ, มยฺหเมว ทินฺนํ มหปฺผลํ, น อญฺเญสํ ทินฺนํ มหปฺผลํ, มยฺหเมว สาวกานํ ทินฺนํ มหปฺผลํ, น อญฺเญสํ สาวกานํ ทินฺนํ มหปฺผลนฺติ. อถ จ ปน มํ ภควา นิคณฺเจสุปิ ทาเน สมาทเปติ, อปิจ ภนฺเต มยเมตฺถ กาลํ ชานิสฺสาม, เอสาหํ ภนฺเต ตติยมฺปิ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกํ มํ ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ.

อถโข ภควา สีหสฺส เสนาปติสฺส อนุปุพฺพีกถํ กเถสิ. เสยฺยถีทํ. ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ กามานํ อาทีนวํ โอการํ สงฺกิเลสํ เนกฺขมฺเม อานิสํสํ ปกาเสสิ. ยทา ภควา อญฺญาสิ สีหํ เสนาปตึ กลฺลจิตฺตํ มุทุจิตฺตํ วินีวรณจิตฺตํ อุทคฺคจิตฺตํ ปสนฺนจิตฺตํ, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา ตํ ปกาเสสิ ทุกฺขํ สมุทยํ นิโรธํ มคฺคํ. เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธं วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคณฺเหยฺย; เอวเมว สีหสฺส เสนาปติสฺส ตสฺมึเยวาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ "ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ. อถโข สีโห เสนาปติ ทิฏฺฐธมฺโม ปตฺตธมฺโม วิทิตธมฺโม ปริโยคาฬฺหธมฺโม ติณฺณวิจิกิจฺโฉ วิคตกถังฺกโถ เวสารชฺชปฺปตฺโต อปรปฺปจฺจโย สตฺถุ สาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจ "อธิวาเสตุ เม ภนฺเต ภควา สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน. อถโข สีโห เสนาปติ ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ.

[๒๙๔] อถโข สีโห เสนาปติ อญฺญตรํ ปุริสํ อาณาเปสิ "คจฺฉ ภเณ ปวตฺตมังสํ ชานาหีติ. อถโข สีโห เสนาปติ ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต

กาลํ อาโรจาเปสิ “กาโล ภนฺเต, นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ. อถโข ภควา ปุพฺพณฺหสมยं นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน สีหสฺส เสนาปติสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน.

เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา นิคณฺฐา เวสาลิยํ รถิยาย รถิยํ[๑] สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกํ พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ “อชฺช สีเหน เสนาปตินา ถุลฺลํ ปสุ วธิตฺวา สมณสฺส โคตมสฺส ภตฺตํ กตํ, ตํ สมโณ โคตโม ชานํ อุทฺทิสฺส กตं มํสं ปริภุญฺชติ ปฏิจฺจกมฺมนฺติ. อถโข อญฺญตโร ปุริโส, เยน สีโห เสนาปติ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา สีหสฺส เสนาปติสฺส อุปกณฺณเก อาโรเจสิ “ยคฺเฆ ภนฺเต ชาเนยฺยาสิ, เอเต สมฺพหุลา นิคณฺฐา เวสาลิยํ รถิยาย รถิยं สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกํ พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ ‘อชฺช สีเหน เสนาปตินา ถุลฺลํ ปสุ วธิตฺวา สมณสฺส โคตมสฺส ภตฺตํ กตं, ตํ สมโณ โคตโม ชานํ อุทฺทิสฺส กตं มํสं ปริภุญฺชติ ปฏิจฺจกมฺมนฺติ. “อลं อยฺย[๒] ทีฆรตฺตํปิ เต อายสฺมนฺตา อวณฺณกามา พุทฺธสฺส, อวณฺณกามา ธมฺมสฺส, อวณฺณกามา สงฺฆสฺส, น จ ปน เต อายสฺมนฺตา กีรนฺติ[๓] ตํ ภควนฺตं อสตา ตุจฺฉา มุสา [ ][๔] อภูเตน อพฺภาจิกฺขนฺตา, น จ มยं ชีวิตเหตุปิ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปยฺยามาติ. อถโข สีโห เสนาปติ พุทฺธปฺปมุขं ภิกฺขุสงฺฆं ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สมฺปวาเรตฺวา ภควนฺตं ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ เอกมนฺตं นิสีทิ.

---

[๑] สี.,เท. รถิกำ
[๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยฺโย
[๓] สี.,ฉ.,เท.,มหา. ชิรินฺติ, อิ. ชีรนฺติ
[๔] อิ. เอตฺถนฺตเร วสทฺโท ทิสฺสติ.

เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข สีหํ เสนาปตึ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “น ภิกฺขเว ชานํ อุทฺทิสฺส กตํ มํสํ ปริภุญฺชิตพฺพํ; โย ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนุชานามิ ภิกฺขเว ติโกฏิปริสุทฺธํ มจฺฉมํสํ อทิฏฺฐํ อสฺสุตํ อปริสงฺกิตนฺติ.

๒๐. กปฺปิยภูมิอนุชานนา

[๒๙๕] เตน โข ปน สมเยน เวสาลี สุภิกฺขา โหติ สุสสฺสา สุลภปิณฺฑา สุกรา อุญฺเฉน ปคฺคเหน ยาเปตุํ. อถโข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ “ยานิ ตานิ มยา ภิกฺขูนํ อนุญฺญาตานิ ทุพฺภิกฺเข ทุสฺสสฺเส ทุลฺลภปิณฺเฑ อนฺโตวุตฺถํ อนฺโตปกฺกํ สามํปกฺกํ อุคฺคหิตปฏิคฺคหิตกํ ตโต นีหฏฺฐํ ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ วนฏฺฐํ โปกฺขรฏฺฐํ, อชฺชาปิ นุ โข ตานิ ภิกฺขู ปริภุญฺชนฺตีติ. อถโข ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “ยานิ ตานิ อานนฺท มยา ภิกฺขูนํ อนุญฺญาตานิ ทุพฺภิกฺเข ทุสฺสสฺเส ทุลฺลภปิณฺเฑ อนฺโตวุตฺถํ อนฺโตปกฺกํ สามํปกฺกํ อุคฺคหิตปฏิคฺคหิตกํ ตโต นีหฏฺฐํ ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ วนฏฺฐํ โปกฺขรฏฺฐํ, อชฺชาปิ นุ โข ตานิ ภิกฺขู ปริภุญฺชนฺตีติ. “ปริภุญฺชนฺติ ภควาติ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “ยานิ ตานิ ภิกฺขเว มยา ภิกฺขูนํ อนุญฺญาตานิ ทุพฺภิกฺเข ทุสฺสสฺเส ทุลฺลภปิณฺเฑ อนฺโตวุตฺถํ อนฺโตปกฺกํ สามํปกฺกํ อุคฺคหิตปฏิคฺคหิตกํ

ตโต นีหฏฺ ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ วนฏฺจ โปกฺขรฏฺจ, ตานาหํ อชฺชตคฺเค ปฏิกฺขิปามิ, น ภิกฺขเว อนฺโตวุตฺถํ อนฺโตปกฺกํ สามปกฺกํ อุคฺคหิตปฏิคฺคหิตกํ ปริภุญฺชิตพฺพ; โย ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. น จ ภิกฺขเว ตโต นีหฏฺ ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ วนฏฺจ โปกฺขรฏฺจ ภุตฺตาวินา ปวาริเตน อนติริตฺตํ ปริภุญฺชิตพฺพ; โย ปริภุญฺเชยฺย, ยถาธมฺโม กาเรตพฺโพ.

เตน โข ปน สมเยน ชานปทา มนุสฺสา พหุ โลณมฺปิ เตลมฺปิ ตณฺฑุลมฺปิ ขาทนียมฺปิ สกเฏสุ อาโรเปตฺวา พหารามโกฏฺจเก สกฏปริวตฺตํ กริตฺวา อจฺฉนฺติ “ยทา ปฏิปาฏึ ลภิสฺสาม, ตทา ภตฺตํ กริสฺสามาติ. มหา จ เมโฆ อุคฺคโต โหติ. อถโข เต มนุสฺสา, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจุ “อิธ ภนฺเต อานนฺท พหุ โลณมฺปิ เตลมฺปิ ตณฺฑุลมฺปิ ขาทนียมฺปิ สกเฏสุ อาโรปิตา ติฏฺจนฺติ, มหา จ เมโฆ อุคฺคโต, กถ นุ โข ภนฺเต อานนฺท ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. อถโข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต เอตมตฺถ อาโรเจสิ. “เตนหิ อานนฺท สงฺโฆ ปจฺจนฺติมํ วิหารํ กปฺปิยภูมึ สมฺมนฺนิตฺวา ตตฺถ วาเสตุ, ยํ สงฺโฆ อากงฺขติ วิหารํ วา อฑฺฒโยคํ วา ปาสาทํ วา หมฺมิยํ วา คุหํ วา. เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว สมฺมนฺนิตพฺโพ.[๑] พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สงฺโฆ ญาเปตพฺโพ

‘สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ วิหารํ กปฺปิยภูมึ สมฺมนฺเนยฺย; เอสา ญตฺติ.

---

[๑] สี.,เท.,มหา. สมฺมนฺนิตพฺพา.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส วิหารสฺส กปฺปิยภูมึ สมฺมนฺนติ. ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส วิหารสฺส กปฺปิยภูมิยา สมฺมติ, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺย.

สมฺมโต สงฺเฆน อิตฺถนฺนาโม วิหาโร กปฺปิยภูมิ. ขมติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตุณฺหี. เอวเมตํ ธารยามีติ.

เตน โข ปน สมเยน มนุสฺสา ตตฺเถว สมฺมติกาย[๑] กปฺปิยภูมิยา ยาคุโย ปจนฺติ, ภตฺตานิ ปจนฺติ, สูปานิ สปฺปาเทนฺติ, มํสานิ โกฏฺเฏนฺติ, กฏฺฐานิ ผาเลนฺติ, อุจฺจาสทฺทํ มหาสทฺทํ กโรนฺติ. อสฺโสสิ โข ภควา รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย อุจฺจาสทฺทํ มหาสทฺทํ กาโกรวสทฺทํ; สุตฺวาน อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "กินฺนุ โข โส อานนฺท อุจฺจาสทฺโท มหาสทฺโท กาโกรวสทฺโทติ. "เอตรหิ ภนฺเต มนุสฺสา ตตฺเถว สมฺมติกาย กปฺปิยภูมิยา ยาคุโย ปจนฺติ, ภตฺตานิ ปจนฺติ, สูปานิ สมฺปาเทนฺติ, มํสานิ โกฏฺเฏนฺติ, กฏฺฐานิ ผาเลนฺติ, โส เอโส ภควา อุจฺจาสทฺโท มหาสทฺโท กาโกรวสทฺโทติ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถึ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "น ภิกฺขเว สมฺมติกา กปฺปิยภูมิ ปริภุญฺชิตพฺพา; โย ปริภุญฺเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนุชานามิ ภิกฺขเว ติสฺโส กปฺปิยภูมิโย อุสฺสาวนนฺติกึ โคนิสาทิกึ คหปติกนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ยโสโช คิลาโน โหติ. ตสฺสตฺถาย เภสชฺชานิ อาหริยนฺติ. ตานิ ภิกฺขู พหิ วาเสนฺติ.[๒] อุกฺกปิณฺฑกาปิ ขาทนฺติ, โจราปิ หรนฺติ. ภควโต เอตมตฺถึ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. สมฺมุติยา [๒] อิ. ฐเปนฺติ.

อาโรเจสุ๎. “อนุชานามิ ภิกฺขเว สมฺมติกำ กปฺปิยภูมึ ปริภุญฺชิตุ๎. อนุชานามิ ภิกฺขเว จตสฺโส กปฺปิยภูมิโย อุสฺสาวนนฺติกำ โคนิสาทิกำ คหปติกำ สมฺมติกนฺติ.

สีหภาณวาโร นิฏฺฐิโต จตุตฺโถ.

๒๑. เมณฺฑกคหปติวตฺถุ

[๒๙๖] เตน โข ปน สมเยน ภทฺทิเย นคเร[๑] เมณฺฑโก คหปติ ปฏิวสติ. ตสฺส เอวรูโป อิทฺธานุภาโว โหติ; สีสำ นฺหายิตฺวา ธญฺญาคารำ สมฺมชฺชาเปตฺวา พหิทฺวาเร นิสีทติ. อนฺตลิกฺขา ธญฺญสฺส ธารา โอปติตฺวา ธญฺญาคารำ ปูเรติ. ภริยาย เอวรูโป อิทฺธานุภาโว โหติ; เอกำเยว อาฬฺหกถาลิกำ อุปนิสีทิตฺวา เอกญฺจ สูปคิญฺชรกำ[๒] ทาสกมฺมกรโปริสำ ภตฺเตน ปริวิสติ. น ตาว ตำ ขียติ, ยาว สา น วุฏฺฐาติ. ปุตฺตสฺส เอวรูโป อิทฺธานุภาโว โหติ; เอกำเยว สหสฺสตฺถวิกำ คเหตฺวา ทาสกมฺมกรโปริสสฺส ฉมฺมาสิกำ[๓] เวตนำ เทติ. น ตาว ตำ ขียติ, ยาวสฺส หตฺถคตา. สุณิสาย เอวรูโป อิทฺธานุภาโว โหติ; เอกำเยว จตุโทณิกำ ปิฏฺฐกำ อุปนิสีทิตฺวา ทาสกมฺมกรโปริสสฺส ฉมฺมาสิกำ ภตฺตำ เทติ. น ตาว ตำ ขียติ, ยาว สา น วุฏฺฐาติ. ทาสสฺส เอวรูโป อิทฺธานุภาโว โหติ; เอเกน นงฺคเลน กสนฺตสฺส สตฺต สีตาโย คจฺฉนฺติ.

อสฺโสสิ โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร “อมฺหากำ กิร วิชิเต ภทฺทิเย นคเร เมณฺฑโก คหปติ ปฏิวสติ, ตสฺส เอวรูโป

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ภทฺทิยนคเร [๒] สี.,ฉ.,มหา. สูปภิญฺชนกำ, เท.,อิ. สูปวฺยญฺชนกำ
[๓] สี.,มหา. ฉมาสิกำ, เอวมุปริปิ.

อิทฺธานุภาโว, สีสํ นฺหายิตฺวา ธญฺญาคารํ สมฺมชฺชาเปตฺวา พหิทฺวาเร นิสีทติ, อนฺตลิกฺขา ธญฺญสฺส ธารา โอปติตฺวา ธญฺญาคารํ ปูเรติ. ภริยาย เอวรูโป อิทฺธานุภาโว, เอกเมว อาฬฺหกถาลิกํ อุปนิสีทิตฺวา เอกญฺจ สูปคิญฺชรกํ ทาสกมฺมกรโปริสํ ภตฺเตน ปริวิสติ, น ตาว ตํ ขียติ, ยาว สา น วุฏฺฐาติ. ปุตฺตสฺส เอวรูโป อิทฺธานุภาโว, เอกเมว สหสฺสตฺถวิกํ คเหตฺวา ทาสกมฺมกรโปริสสฺส ฉมฺมาสิกํ เวตนํ เทติ, น ตาว ตํ ขียติ, ยาวสฺส หตฺถคตา. สุณิสาย เอวรูโป อิทฺธานุภาโว, เอกเมว จตุโทณิกํ ปิฏฺกํ อุปนิสีทิตฺวา ทาสกมฺมกรโปริสสฺส ฉมฺมาสิกํ ภตฺตํ เทติ, น ตาว ตํ ขียติ, ยาว สา น วุฏฺฐาติ. ทาสสฺส เอวรูโป อิทฺธานุภาโว, เอเกน นงฺคเลน กสนฺตสฺส สตฺต สีตาโย คจฺฉนฺตีติ. อถโข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร อญฺญตรํ สพฺพตฺถกํ มหามตฺตํ อามนฺเตสิ “อมฺหากํ กิร ภเณ วิชิเต ภทฺทิเย นคเร เมณฺฑโก คหปติ ปฏิวสติ, ตสฺส เอวรูโป อิทฺธานุภาโว, สีสํ นฺหายิตฺวา ธญฺญาคารํ สมฺมชฺชาเปตฺวา พหิทฺวาเร นิสีทติ, อนฺตลิกฺขา ธญฺญสฺส ธารา โอปติตฺวา ธญฺญาคารํ ปูเรติ ฯเปฯ ทาสสฺส เอวรูโป อิทฺธานุภาโว, เอเกน นงฺคเลน กสนฺตสฺส สตฺต สีตาโย คจฺฉนฺติ. คจฺฉ ภเณ, ชานาหิ, ยถา มยา สามํ ทิฏฺโจ, เอวํ ตว ทิฏฺโจ ภวิสฺสตีติ.

[๒๙๗] “เอวํ เทวาติ โข โส มหามตฺโต รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส ปฏิสฺสุณิตฺวา จตุรงฺคินิยา เสนาย, เยน ภทฺทิยํ, เตน ปายาสิ อนุปุพฺเพน, เยน ภทฺทิยํ, เยน เมณฺฑโก คหปติ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เมณฺฑกํ คหปตึ เอตทโวจ “อหญฺหิ คหปติ รญฺญา อาณตฺโต ‘อมฺหากํ กิร ภเณ วิชิเต ภทฺทิเย นคเร เมณฺฑโก คหปติ ปฏิวสติ, ตสฺส เอวรูโป

อิทฺธานุภาโว, สีสํ นหายิตฺวา ธญฺญาคารํ สมฺมชฺชาเปตฺวา พหิทฺวาเร นิสีทติ, อนฺตลิกฺขา ธญฺญสฺส ธารา โอปติตฺวา ธญฺญาคารํ ปูเรติ ฯเปฯ ทาสสฺส เอวรูโป อิทฺธานุภาโว, เอเกน นงฺคเลน กสนฺตสฺส สตฺต สีตาโย คจฺฉนฺติ, คจฺฉ ภเณ, ชานาหิ, ยถา มยา สามํ ทิฏฺโฐ, เอวํ ตว ทิฏฺโฐ ภวิสฺสตีติ, ปสฺสาม เต คหปติ อิทฺธานุภาวนฺติ. อถโข เมณฺฑโก คหปติ สีสํ นฺหายิตฺวา ธญฺญาคารํ สมฺมชฺชาเปตฺวา พหิทฺวาเร นิสีทิ. อนฺตลิกฺขา ธญฺญสฺส ธารา โอปติตฺวา ธญฺญาคารํ ปูเรสิ. “ทิฏฺโฐ เต คหปติ อิทฺธานุภาโว, ภริยาย เต อิทฺธานุภาวํ ปสฺสามาติ.[๑] อถโข เมณฺฑโก คหปติ ภริยํ อาณาเปสิ “เตนหิ จตุรงฺคินึ เสนํ ภตฺเตน ปริวิสาติ. อถโข เมณฺฑกสฺส คหปติสฺส ภริยา เอกเยว อาพฺพกถาลิกํ อุปนิสีทิตฺวา เอกญฺจ สูปคิญฺชรกํ จตุรงฺคินึ เสนํ ภตฺเตน ปริวิสิ. น ตาว ตํ ขียติ,[๒] ยาว สา น วุฏฺฐาติ.[๓] “ทิฏฺโฐ เต คหปติ ภริยาย อิทฺธานุภาโว, ปุตฺตสฺส เต อิทฺธานุภาวํ ปสฺสามาติ. อถโข เมณฺฑโก คหปติ ปุตฺตํ อาณาเปสิ “เตนหิ จตุรงฺคินิยา เสนาย ฉมฺมาสิกํ เวตนํ เทหีติ. อถโข เมณฺฑกสฺส คหปติสฺส ปุตฺโต เอกเยว สหสฺสตฺถวิกํ คเหตฺวา จตุรงฺคินิยา เสนาย ฉมฺมาสิกํ เวตนํ อทาสิ. น ตาว ตํ ขียติ, ยาวสฺส หตฺถคตา. “ทิฏฺโฐ เต คหปติ ปุตฺตสฺส อิทฺธานุภาโว, สุณิสาย เต อิทฺธานุภาวํ ปสฺสามาติ. อถโข เมณฺฑโก คหปติ สุณิสํ อาณาเปสิ “เตนหิ จตุรงฺคินิยา เสนาย ฉมฺมาสิกํ ภตฺตํ เทหีติ. อถโข เมณฺฑกสฺส คหปติสฺส สุณิสา เอกเยว จตุโทณิกํ ปิฏฺกํ อุปนิสีทิตฺวา จตุรงฺคินิยา

---

[๑] สี.,เท.,อิ. ปสฺสิสฺสามาติ, เอวมุปริปิ. [๒] เท. ขียิ [๓] เท. น วุฏฺฐาสิ.

เสนาย ฉมฺมาสิกำ ภตฺตำ อทาสิ. น ตาว ตำ ขียติ, ยาว สา น วุฏฺฐาติ. "ทิฏฺโฐ เต คหปติ สุณิสาย อิทฺธานุภาโว, ทาสสฺส เต อิทฺธานุภาวำ ปสฺสามาติ. "มยฺหำ โข สามิ ทาสสฺส อิทฺธานุภาโว เขตฺเต ปสฺสิตพฺโพติ. "อลำ คหปติ ทิฏฺโฐ เต ทาสสฺสปิ อิทฺธานุภาโวติ. อถโข โส มหามตฺโต จตุรงฺคินิยา เสนาย ปุนเทว ราชคหำ ปจฺจาคจฺฉิ,[๑] เยน ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส เอตมตฺถำ อาโรเจสิ.

[๒๙๘] อถโข ภควา เวสาลิยำ ยถาภิรนฺตำ วิหริตฺวา, เยน ภทฺทิยำ, เตน จาริกำ ปกฺกามิ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อฑฺฒเตรเสหิ ภิกฺขุสเตหิ. อถโข ภควา อนุปุพฺเพน จาริกำ จรมาโน, เยน ภทฺทิยำ, ตทวสริ. ตตฺร สุทำ ภควา ภทฺทิเย วิหรติ ชาติยาวเน. อสฺโสสิ โข เมณฺฑโก คหปติ "สมโณ ขลุ โภ โคตโม สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต ภทฺทิยำ อนุปฺปตฺโต ภทฺทิเย วิหรติ ชาติยาวเน, ตำ โข ปน ภวนฺตำ โคตมำ เอวำกลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต 'อิติปิ โส ภควา อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ[๒] สตฺถา เทวมนุสฺสานำ พุทฺโธ ภควา,[๓] โส อิมำ โลกำ สเทวกำ สมารกำ สพฺรหฺมกำ สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชำ สเทวมนุสฺสำ สยำ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติ, โส ธมฺมำ เทเสติ อาทิกลฺยาณำ มชฺเฌกลฺยาณำ ปริโยสานกลฺยาณำ, สาตฺถำ[๔] สพฺยญฺชนำ เกวลปริปุณฺณำ ปริสุทฺธำ

---

[๑] เท. ปจฺจาคญฺฉิ [๒] เท. ปุริสทมฺมสารถี [๓] เท.,มหา. ภควาติ [๔] อิ. สตฺถำ

พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ; สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหตีติ. อถโข เมณฺฑโก คหปติ ภทฺรานิ ภทฺรานิ ยานานิ โยชาเปตฺวา ภทฺรํ ภทฺรํ ยานํ อภิรูหิตฺวา[๑] ภทฺเรหิ ภทฺเรหิ ยาเนหิ ภทฺทิยา นิยฺยาสิ ภควนฺตํ ทสฺสนาย. อทฺทสํสุ โข สมฺพหุลา ติตฺถิยา เมณฺฑกํ คหปตึ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตํ; ทิสฺวาน เมณฺฑกํ คหปตึ เอตทโวจุ๋ "กหํ ตฺวํ คหปติ คจฺฉสีติ. "คจฺฉามหํ ภนฺเต [ ][๒] สมณํ โคตมํ ทสฺสนายาติ. "กึ ปน ตฺวํ คหปติ กิริยวาโท สมาโน อกิริยวาทํ สมณํ โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิสฺสสิ, สมโณ หิ คหปติ โคตโม อกิริยวาโท อกิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตีติ. อถโข เมณฺฑกสฺส คหปติสฺส เอตทโหสิ "นิสฺสํสยํ โข โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภวิสฺสติ ยถายิเม[๓] ติตฺถิยา อุสูยนฺตีติ. ยาวติกา ยานสฺส ภูมิ ยาเนน คนฺตฺวา ยานา ปจฺโจโรหิตฺวา ปตฺติโก ว, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนสฺส โข เมณฺฑกสฺส คหปติสฺส ภควา อนุปุพฺพึกถํ กเถสิ. เสยฺยถีทํ. ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ กามานํ อาทีนวํ โอการํ สงฺกิเลสํ เนกฺขมฺเม อานิสํสํ ปกาเสสิ. ยทา ภควา อญฺญาสิ เมณฺฑกํ คหปตึ กลฺลจิตฺตํ มุทุจิตฺตํ วินีวรณจิตฺตํ อุทคฺคจิตฺตํ ปสนฺนจิตฺตํ, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา, ตํ ปกาเสติ ทุกฺขํ สมุทยํ นิโรธํ มคฺคํ. เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคณฺเหยฺย; เอวเมว เมณฺฑกสฺส คหปติสฺส

---

[๑] เท. อภิรุหิตฺวา
[๒] สี.,เท. เอตฺถนฺตเร ภควนฺตนฺติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ.
[๓] สี.,เท. ยถยิเม

ตสฺมึเยวาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ “ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธมฺมนฺติ. อถโข เมณฺฑโก คหปติ ทิฏฺฐธมฺโม ปตฺตธมฺโม วิทิตธมฺโม ปริโยคาฬฺหธมฺโม ติณฺณวิจิกิจฺโฉ วิคตกถกโถ เวสารชฺชปฺปตฺโต อปรปฺปจฺจโย สตฺถุ สาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจ “อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, เสยฺยถาปิ ภนฺเต นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตํ ธาเรยฺย ‘จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ; เอวเมวํ ภควตา อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอสาหํ ภนฺเต ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกํ มํ ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตํ, อธิวาเสตุ จ เม ภนฺเต ภควา สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน. อถโข เมณฺฑโก คหปติ ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ.

อถโข เมณฺฑโก คหปติ ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลํ อาโรจาเปสิ “กาโล ภนฺเต, นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ. อถโข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน เมณฺฑกสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน. อถโข เมณฺฑกสฺส คหปติสฺส ภริยา จ ปุตฺโต จ สุณิสา จ ทาโส จ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เตสํ ภควา อนุปุพฺพึกถํ กเถสิ. เสยฺยถีทํ. ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ กามานํ อาทีนวํ โอการํ สงฺกิเลสํ เนกฺขมฺเม อานิสํสํ ปกาเสสิ. ยทา ภควา

อญฺญาสิ เต กลฺลจิตฺเต มุทุจิตฺเต วินีวรณจิตฺเต อุทคฺคจิตฺเต ปสนฺนจิตฺเต, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา, ตํ ปกาเสสิ ทุกฺขํ สมุทยํ นิโรธํ มคฺคํ. เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย; เอวเมว เตสํ ตสฺมึเยวาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุ อุทปาทิ “ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ. เต ทิฏฺฐธมฺมา ปตฺตธมฺมา วิทิตธมฺมา ปริโยคาฬฺหธมฺมา ติณฺณวิจิกิจฺฉา วิคตกถังกถา เวสารชฺชปฺปตฺตา อปรปฺปจฺจยา สตฺถุ สาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจุ “อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต; เสยฺยถาปิ ภนฺเต นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตं ธาเรยฺย ‘จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ; เอวเมวํ ภควตา อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอเต มยं ภนฺเต ภควนฺตं สรณํ คจฺฉาม ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสเก โน ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปเต สรณํ คเตติ. อถโข เมณฺฑโก คหปติ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สมฺปวาเรตฺวา ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตं นิสินฺโน โข เมณฺฑโก คหปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ “ยาว ภนฺเต ภควา ภทฺทิเย วิหรติ, ตาว[1] อหํ พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ธุวภตฺเตนาติ. อถโข ภควา เมณฺฑกํ คหปตึ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

---

[1] สฺยา. ตาวสทฺโท น ทิสฺสติ.

๒๒. ปญฺจโครสาทิอนุชานนา

[๒๙๙] อถโข ภควา ภทฺทิเย ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา เมณฺฑกํ คหปตึ อนาปุจฺฉา, เยน องฺคุตฺตราโป, เตน จาริกํ ปกฺกามิ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อฑฺฒเตรเสหิ ภิกฺขุสเตหิ. อสฺโสสิ โข เมณฺฑโก คหปติ "ภควา กิร, เยน องฺคุตฺตราโป, เตน จาริกํ ปกฺกนฺโต มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อฑฺฒเตรเสหิ ภิกฺขุสเตหีติ. อถโข เมณฺฑโก คหปติ ทาเส จ กมฺมกเร จ อาณาเปสิ "เตนหิ ภเณ พหุ โลณมฺปิ เตลมฺปิ ตณฺฑุลมฺปิ ขาทนียมฺปิ สกเฏสุ อาโรเปตฺวา อาคจฺฉถ, อฑฺฒเตรสานิ จ โคปาลกสตานิ อฑฺฒเตรสานิ [ ][1] เธนุสตานิ อาทาย อาคจฺฉนฺตุ, ยตฺถ ภควนฺตํ ปสฺสิสฺสาม, ตตฺถ ธารุณเหน[2] ขีเรน โภเชสฺสามาติ. อถโข เมณฺฑโก คหปติ ภควนฺตํ อนฺตรามคฺเค กนฺตาเร สมฺภาเวสิ. อถโข เมณฺฑโก คหปติ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. เอกมนฺตํ ฐิโต โข เมณฺฑโก คหปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อธิวาเสตุ เม ภนฺเต ภควา สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน. อถโข เมณฺฑโก คหปติ ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา[3] ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ.

อถโข เมณฺฑโก คหปติ ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลํ อาโรจาเปสิ "กาโล ภนฺเต, นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ. อถโข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ

---

[1] ฉ.,เท. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ. [2] สี.,ฉ.,อิ. ตรุเณน [3] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน เมณฺฑกสฺส คหปติสฺส ปริเวสนา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน. อถโข เมณฺฑโก คหปติ อฑฺฒเตรสานิ โคปาลกสตานิ อาณาเปสิ "เตนหิ ภเณ เอกเมกํ เธนนฺ คเหตฺวา เอกเมกสฺส ภิกฺขุโน อุปติฏฺฐถ, ธารุณฺเหน ขีเรน โภเชสฺสามาติ. อถโข เมณฺฑโก คหปติ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ ธารุณฺเหน จ ขีเรน. ภิกฺขู กุกฺกุจฺจายนฺตา ขีรํ นปฺปฏิคฺคณฺหนฺติ. "ปฏิคฺคณฺหถ ภิกฺขเว, ปริภุญฺชถาติ. อถโข เมณฺฑโก คหปติ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สมฺปวาเรตฺวา ธารุณฺเหน จ ขีเรน ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข เมณฺฑโก คหปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ "สนฺติ ภนฺเต มคฺคา กนฺตารา อปฺโปทกา อปฺปภกฺขา, น สุกรา อปาเถยฺเยน คนฺตุํ, สาธุ ภนฺเต, ภควา ภิกฺขูนํ ปาเถยฺยํ อนุชานาตูติ. อถโข ภควา เมณฺฑกํ คหปตึ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ[๑] กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อนุชานามิ ภิกฺขเว ปญฺจ โครเส ขีรํ ทธึ ตกฺกํ นวนีตํ สปฺปึ. สนฺติ ภิกฺขเว มคฺคา กนฺตารา อปฺโปทกา อปฺปภกฺขา, น สุกรา อปาเถยฺเยน คนฺตุํ. อนุชานามิ ภิกฺขเว ปาเถยฺยํ ปริเยสิตุํ, ตณฺฑุโล ตณฺฑุลตฺถิเกน, มุคฺโค มุคฺคตฺถิเกน, มาโส มาสตฺถิเกน, โลณํ ปญฺจโครสํ.

---

[๑] อิ. ธมฺมิกถํ

โลณตฺถิเกน, คุโฬ คุฬตฺถิเกน, เตลํ เตลตฺถิเกน, สปฺปิ สปฺปิตฺถิเกน. สนฺติ ภิกฺขเว มนุสฺสา สทฺธา ปสนฺนา, เต กปฺปิยการกานํ หตฺเถ หิรญฺญสุวณฺณํ[๑] อุปนิกฺขิปนฺติ 'อิมินา ยํ อยฺยสฺส กปฺปิยํ, ตํ เทถาติ. อนุชานามิ ภิกฺขเว, ยํ ตโต กปฺปิยํ, ตํ สาทิตุํ, น เตฺววาหํ ภิกฺขเว 'เกนจิ ปริยาเยน ชาตรูปรชตํ สาทิตพฺพํ ปริเยสิตพฺพนฺติ วทามีติ.

๒๓. เกณิยชฏิลวตฺถุ

[๓๐๐] อถโข ภควา อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน อาปณํ, ตทวสริ. อสฺโสสิ โข เกณิโย ชฏิโล "สมโณ ขลุ โภ โคตโม สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต อาปณํ อนุปฺปตฺโต, ตํ โข ปน ภวนฺตํ[๒] โคตมํ เอวํกลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต 'อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา, โส อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติ, โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ, สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ; สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหตีติ. อถโข เกณิยสฺส ชฏิลสฺส เอตทโหสิ "กินฺนุ โข อหํ สมณสฺส โคตมสฺส หราเปยฺยนฺติ. อถโข เกณิยสฺส ชฏิลสฺส

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. หิรญฺญํ [๒] อิ. ภควนฺตํ

เอตทโหสิ “เยปิ โข เต พฺราหฺมณานํ ปุพฺพกา อิสโย มนฺตานํ กตฺตาโร มนฺตานํ ปวตฺตาโร, เยสมิทํ เอตรหิ พฺราหฺมณา โปราณํ มนฺตปทํ คีตํ ปวุตฺตํ สมิหิตํ, ตทนุคายนฺติ, ตทนุภาสนฺติ, ภาสิตมนุภาสนฺติ, วาจิตมนุวาเจนฺติ, เสยฺยถีทํ, อฏฺฐโก วามโก วามเทโว เวสฺสามิตฺโต ยมตคฺคิ องฺคิรโส ภารทฺวาโช วาเสฏฺโฐ กสฺสโป ภคุ, รตฺตูปรตา วิรตา วิกาลโภชนา, เต เอวรูปานิ ปานานิ สาทิยึสุ. สมโณปิ โคตโม รตฺตูปรโต วิรโต วิกาลโภชนา, อรหติ สมโณปิ โคตโม เอวรูปานิ ปานานิ สาทิตุนฺติ. ปหูตํ ปานํ ปฏิยาทาเปตฺวา กาเชหิ คาหาเปตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. เอกมนฺตํ ฐิโต โข เกณิโย ชฏิโล ภควนฺตํ เอตทโวจ “ปฏิคฺคณฺหาตุ เม ภวं โคตโม ปานนฺติ. “เตนหิ เกณิย ภิกฺขูนํ เทหีติ. ภิกฺขู กุกฺกุจฺจายนฺตา นปฺปฏิคฺคณฺหนฺติ. “ปฏิคฺคณฺหถ ภิกฺขเว, ปริภุญฺชถาติ. อถโข เกณิโย ชฏิโล พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปหูเตหิ ปาเนหิ สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สมฺปวาเรตฺวา ภควนฺตํ โธตหตฺถํ โอนีตปตฺตปาณึ เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตं นิสินฺนํ โข เกณิยं ชฏิลํ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ. อถโข เกณิโย ชฏิโล ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต ภควนฺตํ เอตทโวจ “อธิวาเสตุ เม ภวं โคตโม สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. “มหา โข เกณิย ภิกฺขุสงฺโฆ อฑฺฒเตรสานิ ภิกฺขุสตานิ, ตฺวญฺจ พฺราหฺมเณสุ อภิปฺปสนฺโนติ. ทุติยมฺปิ โข เกณิโย ชฏิโล ภควนฺตํ เอตทโวจ “กิญฺจาปิ โภ โคตม มหา ภิกฺขุสงฺโฆ อฑฺฒเตรสานิ ภิกฺขุสตานิ, อหญฺจ พฺราหฺมเณสุ

อภิปฺปสนฺโน, อธิวาเสตุ เม ภวํ โคตโม สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. "มหา โข เกณิย ภิกฺขุสงฺโฆ อฑฺฒเตรสานิ ภิกฺขุสตานิ, ตฺวญฺจ พฺราหฺมเณสุ อภิปฺปสนฺโนติ. ตติยมฺปิ โข เกณิโย ชฏิโล ภควนฺตํ เอตทโวจ "กิญฺจาปิ โภ โคตม มหาภิกฺขุสงฺโฆ อฑฺฒเตรสานิ ภิกฺขุสตานิ, อหญฺจ พฺราหฺมเณสุ อภิปฺปสนฺโน, อธิวาเสตุ เม ภวํ โคตโม สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน. อถโข เกณิโย ชฏิโล ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อนุชานามิ ภิกฺขเว อฏฺฐ ปานานิ อมฺพปานํ ชมฺพุปานํ โจจปานํ โมจปานํ มธุปานํ[๑] มุทฺทิกปานํ สาลุกปานํ ผารุสก-ปานํ. อนุชานามิ ภิกฺขเว สพฺพํ ผลรสํ จเปตฺวา ธญฺญผลรสํ. อนุชานามิ ภิกฺขเว สพฺพํ ปตฺตรสํ[๒] จเปตฺวา ปกฺกฑากรสํ.[๓] อนุชานามิ ภิกฺขเว สพฺพํ ปุปฺผรสํ จเปตฺวา มธุกปุปฺผรสํ. อนุชานามิ ภิกฺขเว อุจฺฉุรสนฺติ.

อถโข เกณิโย ชฏิโล ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน สเก อสฺสเม ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลํ อาโรจาเปสิ "กาโล โภ โคตม, นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ. อถโข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน เกณิยสฺส ชฏิลสฺส อสฺสโม, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นีสีทิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน. อถโข เกณิโย ชฏิโล พุทฺธปฺปมุขं ภิกฺขุสงฺฆं ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สมฺปวาเรตฺวา

---

[๑] ฉ. มธูกปานํ [๒] อิ. ผลรสํ [๓] ฉ.,เท.,อิ. ฑากรสํ

ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข เกณิยํ ชฏิลํ ภควา อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิ

"อคฺคิหุตฺตมุขา ยญฺญา สาวิตฺตี[๑] ฉนฺทโส มุขํ
ราชา มุขํ มนุสฺสานํ นทีนํ สาคโร มุขํ.
นกฺขตฺตานํ มุขํ จนฺโท อาทิจฺโจ ตปตํ มุขํ
ปุญฺญํ อากงฺขมานานํ สงฺโฆ เว ยชตํ[๒] มุขนฺติ.

อถโข ภควา เกณิยํ ชฏิลํ อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

๒๔. โรชมลฺลวตฺถุ

[๓๐๑] อถโข ภควา อาปเณ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน กุสินารา, เตน จาริกํ ปกฺกามิ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อฑฺฒเตรเสหิ ภิกฺขุสเตหิ. อสฺโสสุ โข โกสินารกา มลฺลา "ภควา กิร กุสินารๆ อาคจฺฉติ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อฑฺฒเตรเสหิ ภิกฺขุสเตหีติ. เต สงฺครๆ อกํสุ "โย ภควโต ปจฺจุคฺคมนํ น กริสฺสติ, ปญฺจ สตานิ[๓] ทณฺโฑติ. เตน โข ปน สมเยน โรโช มลฺโล อายสฺมโต อานนฺทสฺส สหาโย โหติ. อถโข ภควา อนุปุพฺเพน จาริกๆ จรมาโน, เยน กุสินารา, ตทวสริ. อถโข[๔] โกสินารกา มลฺลา ภควโต ปจฺจุคฺคมนํ อกํสุ. อถโข โรโช มลฺโล ภควโต ปจฺจุคฺคมนํ กริตฺวา, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ;

---

[๑] อิ. สาวิตฺถี　[๒] อิ. ชยตๆ　[๓] ฉ.,เท. ปญฺจสตานิสฺส, เอวมุปริปิ.
[๔] สฺยา. อยๆ ปาโร น ทิสฺสติ.

อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. เอกมนฺตํ ฐิตํ โข โรชํ มลฺลํ อายสฺมา อานนฺโท เอตทโวจ "อุฬารํ โข เต อิทํ อาวุโส โรช, ยํ ตฺวํ ภควโต ปจฺจุคฺคมนํ อกาสีติ. "นาหํ ภนฺเต อานนฺท พหุกโต [๑]พุทฺเธน วา ธมฺเมน วา สงฺเฆน วา,[๑] อปิจ ญาตีหิ สงฺคโร กโต, โย ภควโต ปจฺจุคฺคมนํ น กริสฺสติ, ปญฺจ สตานิ ทณฺโฑติ, โส[๒] โข อหํ ภนฺเต อานนฺท ญาตีนํ ทณฺฑภยา เอวํ[๓] ภควโต ปจฺจุคฺคมนํ อกาสินฺติ. อถโข อายสฺมา อานนฺโท อนตฺตมโน อโหสิ "กถํ หิ นาม โรโช มลฺโล เอวํ วกฺขตีติ. อถโข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "อยํ ภนฺเต โรโช มลฺโล อภิญฺญาโต ญาตมนุสฺโส, มหิทฺธิโก โข ปน เอวรูปานํ ญาตมนุสฺสานํ อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ปสาโท, สาธุ ภนฺเต, ภควา ตถา กโรตุ, ยถา โรโช มลฺโล อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ปสีเทยฺยาติ. "น โข ตํ อานนฺท ทุกฺกรํ ตถาคเตน, ยถา โรโช มลฺโล อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ปสีเทยฺยาติ.

อถโข ภควา โรชํ มลฺลํ เมตฺเตน จิตฺเตน ผริตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปาวิสิ. อถโข โรโช มลฺโล ภควโต[๔] เมตฺเตน จิตฺเตน ผุฏฺโฐ, เสยฺยถาปิ นาม คาวี ตรุณวจฺฉา;[๕] เอวเมว วิหาเรน วิหารํ ปริเวเณน ปริเวณํ อุปสงฺกมิตฺวา ภิกฺขู ปุจฺฉติ "กหํ นุ โข ภนฺเต เอตรหิ โส ภควา วิหรติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ทสฺสนกามา

๑-๑ ฉ. พุทฺเธ วา ธมฺเม วา ธมฺเม วา สงฺเฆ วา
๒ อิ. ส
๓ สี.,ฉ.,เท.,อิ. เอวาหํ
๔ เท.,อิ. ภควตา
๕ สี.,ฉ. คาวี ตรุณวจฺโฉ

หิ มยํ ตํ ภควนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ. “เอสาวุโส โรช วิหาโร สำวุตทฺวาโร, เตน อปฺปสทฺโท อุปสงฺกมิตฺวา อตรมาโน อาลินฺทำ[๑] ปวิสิตฺวา อุกฺกาสิตฺวา อคฺคฬำ อาโกเฏหิ, วิวริสฺสติ เต ภควา ทฺวารนฺติ. อถโข โรโช มลฺโล, เยน โส วิหาโร สำวุตทฺวาโร, เตน อปฺปสทฺโท อุปสงฺกมิตฺวา อตรมาโน อาลินฺทำ ปวิสิตฺวา อุกฺกาสิตฺวา อคฺคฬำ อาโกเฏติ. วิวริ ภควา ทฺวารำ. อถโข โรโช มลฺโล วิหารำ ปวิสิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ. เอกมนฺตำ นิสินฺนสฺส โข โรชสฺส มลฺลสฺส ภควา อนุปุพฺพีกถำ กเถสิ. เสยฺยถีทำ. ทานกถำ สีลกถำ สคฺคกถำ กามานำ อาทีนวำ โอการำ สงฺกิเลสำ เนกฺขมฺเม อานิสำสำ ปกาเสสิ. ยทา ภควา อญฺญาสิ โรชำ มลฺลำ กลฺลจิตฺตำ มุทุจิตฺตำ วินีวรณจิตฺตำ อุทคฺคจิตฺตำ ปสนฺนจิตฺตำ, อถ ยา พุทฺธานำ สามุกฺกำสิกา ธมฺมเทสนา, ตำ ปกาเสสิ ทุกฺขำ สมุทยำ นิโรธำ มคฺคำ. เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธำ วตฺถำ อปคตกาฬกำ สมฺมเทว รชนำ ปฏิคฺคเณฺหยฺย; เอวเมว โข โรชสฺส มลฺลสฺส ตสฺมึเยวาสเน วิรชำ วีตมลำ ธมฺมจกฺขุำ อุทปาทิ “ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมำ, สพฺพนฺตำ นิโรธธมฺมนฺติ. อถโข โรโช มลฺโล ทิฏฺฐธมฺโม ปตฺตธมฺโม วิทิตธมฺโม ปริโยคาฬฺหธมฺโม ติณฺณวิจิกิจฺโฉ วิคตกถำกโถ เวสารชฺชปฺปตฺโต อปรปฺปจฺจโย สตฺถุ สาสเน ภควนฺตำ เอตทโวจ “สาธุ ภนฺเต, อยฺยา มมญฺเญว ปฏิคฺคณฺเหยฺยุำ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารำ, โน อญฺเญสนฺติ. “เยสำ โข โรช เสกฺเขน[๒] ญาเณน เสกฺเขน ทสฺสเนน ธมฺโม ทิฏฺโจ, เสยฺยถาปิ ตยา, เตสำปิ เอวำ โหติ

---

[๑] ฉ. อาพินฺทำ, เอวมุปริปิ. [๒] เท.,อิ. เสเขน, เอวมุปริปิ

'อโห นูน อยฺยา อมฺหากญฺเญว ปฏิคฺคณฺเหยฺยุ๋ จีวรปิณฺฑปาต-เสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ, โน อญฺเญสนฺติ. เตนหิ โรช ตว เจว ปฏิคฺคณฺหิสฺสนฺติ อญฺเญสญฺจาติ.

[๓๐๒] เตน โข ปน สมเยน กุสินารายํ ปณีตานํ ภตฺตานํ ภตฺตปฏิปาฏิ อฏฺจิตา[๑] โหติ. อถโข โรชสฺส มลฺลสฺส ปฏิปาฏี อลภนฺตสฺส เอตทโหสิ "ยนฺนูนาหํ ภตฺตคฺคํ โอโลเกยฺยํ, ยํ ภตฺตคฺเค นาสฺส,[๒] ตํ ปฏิยาเทยฺยนฺติ. อถโข โรโช มลฺโล ภตฺตคฺคํ โอโลเกนฺโต เทฺว นาทฺทส ฑากญฺจ ปิฏฺจขาทนียญฺจ. อถโข โรโช มลฺโล, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ "อิธ เม ภนฺเต อานนฺท ปฏิปาฏี อลภนฺตสฺส เอตทโหสิ 'ยนฺนูนาหํ ภตฺตคฺคํ โอโลเกยฺยํ, ยํ ภตฺตคฺเค นาสฺส, ตํ ปฏิยาเทยฺยนฺติ, โส โข อหํ ภนฺเต อานนฺท ภตฺตคฺคํ โอโลเกนฺโต เทฺว นาทฺทสํ ฑากญฺจ ปิฏฺจขาทนียญฺจ, สจาหํ ภนฺเต อานนฺท ปฏิยาเทยฺยํ ฑากญฺจ ปิฏฺจขาทนียญฺจ, ปฏิคฺคณฺเหยฺย เม ภควาติ. "เตนหิ โรช ภควนฺตํ ปฏิปุจฺฉิสฺสามีติ. อถโข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสิ. "เตนหิ อานนฺท ปฏิยาเทตูติ. "เตนหิ โรช ปฏิยาเทหีติ. อถโข โรโช มลฺโล ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปหูตํ ฑากญฺจ ปิฏฺจขาทนียญฺจ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต อุปนาเมสิ "ปฏิคฺคณฺหาตุ เม ภนฺเต ภควา ฑากญฺจ ปิฏฺจขาทนียญฺจาติ. "เตนหิ โรช ภิกฺขูนํ เทหีติ. ภิกฺขู กุกฺกุจฺจายนฺตา นปฺปฏิคฺคณฺหนฺติ. "ปฏิคฺคณฺหถ ภิกฺขเว, ปริภุญฺชถาติ. อถโข โรโช มลฺโล พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปหูเตหิ ฑาเกหิ จ ปิฏฺจขาทนีเยหิ จ สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สมฺปวาเรตฺวา ภควนฺตํ โธตหตฺถํ โอนีตปตฺตปาณึ

---

[๑] เท. อธิฏฺจิตา [๒] อิ. นาทฺทสํ

เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข โรชํ มลฺลํ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อนุชานามิ ภิกฺขเว สพฺพญฺจ ฑากํ สพฺพญฺจ ปิฏฺฐขาทนียนฺติ.

๒๕. วุฑฺฒปพฺพชิตวตฺถุ

[๓๐๓] อถโข ภควา กุสินารายํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน อาตุมา, เตน จาริกํ ปกฺกามิ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อฑฺฒเตรเสหิ ภิกฺขุสเตหิ. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร นหาปิตปุพฺโพ[๑] วุฑฺฒปพฺพชิโต อาตุมายํ ปฏิวสติ. ตสฺส เทฺว ทารกา โหนฺติ มญฺชุกา ปฏิภาเณยฺยกา[๒] ทกฺขา ปริโยทาตสิปฺปา สเก อาจริยเก นหาปิตกมฺเม. อสฺโสสิ โข โส วุฑฺฒปพฺพชิโต "ภควา กิร อาตุมํ อาคจฺฉติ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อฑฺฒเตรเสหิ ภิกฺขุสเตหีติ. อถโข โส วุฑฺฒปพฺพชิโต เต ทารเก เอตทโวจ "ภควา กิร ตาตา[๓] อาตุมํ อาคจฺฉติ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อฑฺฒเตรเสหิ ภิกฺขุสเตหิ, คจฺฉถ ตุมฺเห ตาตา, ขุรภณฺฑํ อาทาย นาฬิยาวาปเกน อนุฆรกํ อนุฆรกํ อาหิณฺฑถ, โลณมฺปิ เตลมฺปิ ตณฺฑุลมฺปิ ขาทนียมฺปิ สหรถ, ภควโต อาคตสฺส ยาคุปานํ[๔] กริสฺสามาติ. "เอวํ ตาตาติ โข เต ทารกา ตสฺส วุฑฺฒปพฺพชิตสฺส ปฏิสฺสุณิตฺวา[๕] ขุรภณฺฑํ อาทาย นาฬิยาวาปเกน อนุฆรกํ อนุฆรกํ อาหิณฺฑนฺติ โลณมฺปิ

---

[๑] สี.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ปฏิภาเนยฺยกา
[๓] อิ. ตาต
[๔] สี. ยาคุทานํ
[๕] สี. ปฏิสฺสุตฺวา, อิ. ปฏิสฺสุณิตฺวา

เตลมฺปิ ตณฺฑุลมฺปิ ขาทนียมฺปิ สหรนฺตา. มนุสฺสา เต ทารเก มญฺชุเก ปฏิภาเณยฺยเก ปสฺสิตฺวา, เยปิ น การาเปตุกามา, เตปิ การาเปนฺติ, การาเปตฺวาปิ พหุ เทนฺติ. อถโข เต ทารกา พหุ โลณมฺปิ เตลมฺปิ ตณฺฑุลมฺปิ ขาทนียมฺปิ สหรึสุ.

อถโข ภควา อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน อาตุมา, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา อาตุมายํ วิหรติ ภูสาคาเร.[๑] อถโข โส วุฑฺฒปพฺพชิโต ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปหูตํ ยาคุํ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต อุปนาเมสิ "ปฏิคฺคณฺหาตุ เม ภนฺเต ภควา ยาคุนฺติ. ชานนฺตาปิ ตถาคตา ปุจฺฉนฺติ, ชานนฺตาปิ น ปุจฺฉนฺติ, กาลํ วิทิตฺวา ปุจฺฉนฺติ, กาลํ วิทิตฺวา น ปุจฺฉนฺติ, อตฺถสญฺหิตํ ตถาคตา ปุจฺฉนฺติ, โน อนตฺถสญฺหิตํ, อนตฺถสญฺหิเต เสตุฆาโต ตถาคตานํ. ทฺวีหากาเรหิ พุทฺธา ภควนฺโต ภิกฺขู ปฏิปุจฺฉนฺติ "ธมฺมํ วา เทเสสฺสาม, สาวกานํ วา สิกฺขาปทํ ปญฺญาเปสฺสามาติ. อถโข ภควา ตํ วุฑฺฒปพฺพชิตํ เอตทโวจ "กุตายํ[๒] ภิกฺขุ ยาคูติ. อถโข โส วุฑฺฒปพฺพชิโต ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสิ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา "อนนุจฺฉวิกํ โมฆปุริส อนนุโลมิกํ อปฺปฏิรูปํ อสฺสามณกํ อกปฺปิยํ อกรณียํ, กถํ หิ นาม ตฺวํ โมฆปุริส ปพฺพชิโต อกปฺปิเย สมาทเปสฺสสิ;[๓] เนตํ โมฆปุริส อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "น ภิกฺขเว ปพฺพชิเตน อกปฺปิเย สมาทเปตพฺพํ; โย สมาทเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. น จ ภิกฺขเว นหาปิตปุพฺเพน ขุรภณฺฑํ ปริหริตพฺพํ; โย ปริหเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,มหา. ภุสาคาเร [๒] สี. กุโตยํ [๓] สี.,อิ. สมาทเปสฺสสิ, ฉ.,เท. สมาทเปสิ

อถโข ภควา อาตุมายํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน สาวตฺถี, เตน จาริกํ ปกฺกามิ. อถโข ภควา อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน สาวตฺถี, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน สาวตฺถิยํ พหุ ผลขาทนียํ อุสฺสนฺนํ โหติ. อถโข ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "กินฺนุ โข ภควตา ผลขาทนียํ อนุญฺญาตํ, กึ อนนุญฺญาตนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว สพฺพํ ผลขาทนียนฺติ.

[๓๐๔] เตน โข ปน สมเยน สงฺฆิกานิ พีชานิ ปุคฺคลิกาย ภูมิยา โรปียนฺติ, ปุคฺคลิกานิ พีชานิ สงฺฆิกาย ภูมิยา โรปียนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. "สงฺฆิกานิ ภิกฺขเว พีชานิ ปุคฺคลิกาย ภูมิยา โรปิตานิ ภาคํ ทตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพานิ; ปุคฺคลิกานิ พีชานิ สงฺฆิกาย ภูมิยา โรปิตานิ ภาคํ ทตฺวา ปริภุญฺชิตพฺพานีติ.

๒๖. จตุมหาปเทสกถา

[๓๐๕] เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขูนํ กิสฺมิญฺจิ กิสฺมิญฺจิ ฐาเน กุกฺกุจฺจํ อุปฺปชฺชติ "กินฺนุ โข ภควตา อนุญฺญาตํ, กึ อนนุญฺญาตนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. "ยํ ภิกฺขเว มยา 'อิทํ น กปฺปตีติ อปฺปฏิกฺขิตฺตํ, ตญฺจ อกปฺปิยํ อนุโลเมติ, กปฺปิยํ ปฏิพาหติ, ตํ โว น กปฺปติ. ยํ ภิกฺขเว มยา 'อิทํ น กปฺปตีติ อปฺปฏิกฺขิตฺตํ, ตญฺเจ กปฺปิยํ อนุโลเมติ, อกปฺปิยํ ปฏิพาหติ, ตํ โว กปฺปติ. ยं[๑] ภิกฺขเว มยา 'อิทํ กปฺปตีติ อนนุญฺญาตํ, ตญฺเจ

---

[๑] อิ. ยญฺจ

อกปฺปิยํ อนุโลเมติ, กปฺปิยํ ปฏิพาหติ, ตํ โว น กปฺปติ. ยํ ภิกฺขเว มยา 'อิทํ กปฺปตีติ อนนุญฺญาตํ, ตญฺเจ กปฺปิยํ อนุโลเมติ, อกปฺปิยํ ปฏิพาหติ, ตํ โว กปฺปตีติ.

อถโข ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "กปฺปติ นุ โข ยาวกาลิเกน ยามกาลิกํ, น นุ โข กปฺปติ. กปฺปติ นุ โข ยาวกาลิเกน สตฺตาหกาลิกํ, น นุ โข กปฺปติ. กปฺปติ นุ โข ยาวกาลิเกน ยาวชีวิกํ, น นุ โข กปฺปติ. กปฺปติ นุ โข ยามกาลิเกน สตฺตาหกาลิกํ, น นุ โข กปฺปติ. กปฺปติ นุ โข ยามกาลิเกน ยาวชีวิกํ, น นุ โข กปฺปติ. กปฺปติ นุ โข สตฺตาหกาลิเกน ยาวชีวิกํ, น นุ โข กปฺปตีติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "ยาวกาลิเกน ภิกฺขเว ยามกาลิกํ, ตทหุปฏิคฺคหิตํ กาเล กปฺปติ, วิกาเล น กปฺปติ. ยาวกาลิเกน ภิกฺขเว สตฺตาหกาลิกํ, ตทหุปฏิคฺคหิตํ กาเล กปฺปติ, วิกาเล น กปฺปติ. ยาวกาลิเกน ภิกฺขเว ยาวชีวิกํ, ตทหุปฏิคฺคหิตํ กาเล กปฺปติ, วิกาเล น กปฺปติ. ยามกาลิเกน ภิกฺขเว สตฺตาหกาลิกํ, ตทหุปฏิคฺคหิตํ ยาเม กปฺปติ, ยามาติกฺกนฺเต น กปฺปติ. ยามกาลิเกน ภิกฺขเว ยาวชีวิกํ, ตทหุปฏิคฺคหิตํ ยาเม กปฺปติ, ยามาติกฺกนฺเต น กปฺปติ. สตฺตาหกาลิเกน ภิกฺขเว ยาวชีวิกํ, ตทหุปฏิคฺคหิตํ[๑] สตฺตาหํ กปฺปติ, สตฺตาหาติกฺกนฺเต น กปฺปตีติ.

เภสชฺชกฺขนฺธโก นิฏฺฐิโต ฉฏฺโฐ.[๒]

---

[๑] ฉ.,เท. ปฏิคฺคหิตํ, อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

[๒] สฺยา. เภสชฺชกฺขนฺธกํ นิฏฺฐิตํ ฉฏฺฐํ. เท. เภสชฺชกขนฺธกํ ฉฏฺฐํ.

ตสฺสุทฺทานํ

สารทิเก วิกาเลปิ วสํ มูเล ปิฏฺเจหิ จ
กสาเวหิ ปณฺณํ ผลํ ชตุ โลณํ จ ฉกฺกณฺ.[๑]

จุณฺณํ จาลินี[๒] มสญฺจ อญฺชนํ อุปปีสนํ[๓]
อญฺชนี อุจฺจาปารุตฺตา[๔] สลากา สลาโกทนี.[๕]

ถวิกํ วทฺธกํ[๖] สุตฺตํ มุทฺธนิเตลนตฺถุ จ
นตฺถุกรณี ธูมญฺจ เนตฺตญฺจาปิธนตฺถวิ.[๗]

เตลปาเกสุ มชฺชญฺจ อติกฺขิตฺตํ อพฺภญฺชนํ
ตุมฺพํ เสทํ สมฺภารญฺจ มหาภงฺโคทกํ ตถา.

ทกโกฏฺจ์ โลหิตญฺจ วิสาณํ ปาทพฺภญฺชนํ
มชฺชํ[๘] สตฺถํ กสาวญฺจ ติลกญฺกพฬิกํ.[๙]

โจลํ สาสปกุฑฺฑญฺจ[๑๐] ธูมสกฺขริกาย จ
วณเตลํ วิกาสายํ[๑๑] วิกฏญฺจ ปฏิคฺคหํ.

คูถ กโรนฺโต โลพี จ[๑๒] ขารํ มุตฺตหรีฏกี[๑๓]
คนฺธา วิเรจนญฺเจว อจฺฉากฏฺ กฏากฏฺ.

ปฏิจฺฉาทนี ปพฺภารา อารามี[๑๔] สตฺตเหน[๑๕] จ
คุพฺพ มุคฺคํ สุจีรญฺจ[๑๖] สามปากา[๑๗] ปุนาปเจ.

---

[๑] เท.,อิ. ชตุ โลณ ฉกณ จ. [๒] สี.,เท. จาลินิ [๓] สี.,เท. อุปปิสนี, อิ. อุปปิสนิ, มหา. อุปปีสนี [๔] อิ. อจฺจปรุตา [๕] สี.,ฉ.,เท.,อิ. สลากจานี. [๖] สี. สพทฺธกิ, เท. สมฺพทฺธกิ, อิ. พทฺธกิ, มหา. สวทฺธกิ [๗] อิ. เนตฺตญฺจาปิธานิ ถวิ. [๘] ฉ.,เท.,อิ.,มหา. ปชฺชิ [๙] เท.,มหา. ติลกกฺกิ กพพีกิ. [๑๐] ฉ.,เท. สาสปกุฏฺฏ จ, อิ. สาสปกุฏฺฏญฺจ [๑๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. วิกาสิกิ [๑๒] สี.,เท.,อิ.,มหา. โลพิญฺจ [๑๓] สี. มุตฺตหรีตกิ, ฉ.,เท.,มหา. มุตฺตหรีฏกิ [๑๔] สี.,ฉ.,เท. อาราม, อิ. อารามิ [๑๕] สี.,ฉ.,เท. สตฺตาเหน [๑๖] สี.,เท.,อิ. โสวิรญฺจ, มหา. โสวีรญฺจ [๑๗] สี.,เท.,มหา. สามปากา

ปุนานุญฺญาสิ ทุพฺภิกฺเข ผลญฺจ ติลขาทนี[๑]
ปุเรภตฺตํ กายทาโห นิพฺพฏฺฏญฺจ ภคนฺทลํ.
วตฺถิกมฺมญฺจ สุปฺปี จ[๒] มนุสฺสมํสเมว จ
หตฺถิอสฺสา สุนโข จ อหิ สีหพฺยคฺฆทีปิกํ.[๓]
อจฺฉตรจฺฉมํสญฺจ ปฏิปาฏิ จ ยาคุ จ
ตรุณํ อญฺญตร คุพฺพ สุนีธาวสถาครํ.[๔]
คงฺคา โกฏิสจฺจกถา อมฺพปาลี จ ลิจฺฉวี[๕]
อุทฺทิสฺส กตํ สุภิกฺขํ ปุนเรว[๖] ปฏิกฺขิปิ.
เมโฆ ยโส [ ][๗]เมณฺฑโก จ โครสํ ปาเถยฺยเกน จ
เกณี[๘] อมฺโพ ชมฺพุ โจจ- โมจมฺพุทฺทิกสาลุกํ.
ผารุสกฺกาปิฏฺจ[๙] อาตุมายํ นหาปิโต
สาวตฺถิยํ ผลํ พีชํ[๑๐] กิสฺมึ ฐาเน จ กาลิกาติ.[๑๑]

อิมมฺหิ ขนฺธเก วตฺถู[๑๒] เอกสตํ ฉวตฺถู.

เภสชฺชกฺขนฺธโก นิฏฺฐิโต.

---

๑ อิ. ติลขาทนิ ๒ สี.,เท.,มหา. สุปฺปิญฺจ, อิ. สปฺปิ จ ๓ ฉ. อหิ สีหญฺจ ทีปกํ.
๔ สี.,ฉ.,เท.,อิ. สุนิธาวสถาคารํ, มหา. สุนีธาวสถาคารํ. ๕ อิ. อมฺพปาลี จ ลิจฺฉวี คงฺคา โกฏิสจฺจกถา ๖ สี.,เท.,อิ. ปุนเทว ๗ เท. เอตฺถนฺตเร โยติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ.
๘ สี.,ฉ.,เท.,มหา. เกณิ, อิ. เกนิ ๙ สี.,เท.,อิ.,มหา. ผารุสกา ฑากปิฏฺจ ๑๐ อิ. ผลพีชํ
๑๑ สี.,เท. กาลิเกติ, อิ. กาลิโกติ. ๑๒ สี.,มหา. วตฺถู, เท. วตฺถูนิ

๗. กฐินกฺขนฺธโก[๑]

๑. กฐินานุชานนา

[๓๐๖] เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ตีสมตฺตา ปาเจยฺยกา[๒] ภิกฺขู สพฺเพ อารญฺญกา[๓] สพฺเพ ปิณฺฑปาติกา สพฺเพ ปํสุกูลิกา สพฺเพ เตจีวริกา[๔] สาวตฺถึ คจฺฉนฺตา[๕] ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปกฏฺฐาย วสฺสูปนายิกาย นาสกฺขึสุ สาวตฺถิยํ วสฺสูปนายิกํ สมฺภาเวตุํ, อนฺตรามคฺเค สาเกเต วสฺสํ อุปคจฺฉึสุ. เต อุกฺกณฺจิต-รูปา วสฺสํ วสึสุ "อาสนฺเน ว โน ภควา วิหรติ อิโต ฉสุ โยชเนสุ, น จ มยํ ลภาม ภควนฺตํ ทสฺสนายาติ. อถโข เต ภิกฺขู วสฺสํ วุตฺถา เตมาสจฺจเยน กตาย ปวารณาย เทเว วสฺสนฺเต อุทกสงฺคเห อุทกจิกฺขลฺเล โอกปุณฺเณหิ จีวเรหิ กิลนฺตรูปา, เยน สาวตฺถี, เชตวนํ[๖] อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราโม, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. อาจิณฺณํ โข ปเนตํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ อาคนฺตุเกหิ ภิกฺขูหิ[๖] สทฺธึ ปฏิสมฺโมทิตุํ. อถโข ภควา เต ภิกฺขู เอตทโวจ "กจฺจิ ภิกฺขเว ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิ สมคฺคา สมฺโมทมานา อวิวทมานา ผาสุกํ วสฺสํ วสิตฺถ, น จ ปิณฺฑเกน กิลมิตฺถาติ. "ขมนียํ ภควา, ยาปนียํ ภควา, สมคฺคา จ มยํ ภนฺเต

---

[๑] ฉ. กถินกฺขนฺธก, สฺยา.,เท. กจินกฺขนฺธกํ
[๒] ฉ.,เท. ปาเวยฺยกา
[๓] สี.,ฉ.,อิ. อารญฺญิกา
[๔] มหา. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๕] สี.,มหา. อาคจฺฉนฺตา
[๖] มหา. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

สมฺโมทมานา อวิวทมานา วสฺสํ วสิมฺหา, น จ ปิณฺฑเกน กิลมิมฺหา, อิธ มยํ ภนฺเต ตีสมตฺตา ปาเจยฺยกา ภิกฺขู สาวตฺถึ อาคจฺฉนฺตา ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปกฏฺฐาย วสฺสูปนายิกาย นาสกฺขิมฺหา สาวตฺถิยํ วสฺสูปนายิกํ สมฺภาเวตุํ, อนฺตรามคฺเค สาเกเต วสฺสํ อุปคจฺฉิมฺหา, เต มยํ ภนฺเต อุกฺกณฺจิตรูปา วสฺสํ วสิมฺหา 'อาสนฺเน ว โน ภควา วิหรติ อิโต ฉสุ โยชเนสุ, น จ มยํ ลภาม ภควนฺตํ ทสฺสนายาติ, อถโข มยํ ภนฺเต วสฺสํ วุตฺถา เตมาสจฺจเยน กตาย ปวารณาย เทเว วสฺสนฺเต อุทกสงฺคเห อุทกจิกฺขลฺเล โอกปุณฺเณหิ จีวเรหิ กิลนฺตรูปา อทฺธานํ อาคตาติ.

อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อนุชานามิ ภิกฺขเว วสฺสํ วุตฺถานํ ภิกฺขูนํ กจินํ อตฺถริตุํ. อตฺถตกจินานํ โว ภิกฺขเว ปญฺจ กปฺปิสฺสนฺติ, อนามนฺตจาโร อสมาทานจาโร คณโภชนํ ยาวทตฺถจีวรํ โย จ ตตฺถ จีวรุปฺปาโท โส เนสํ ภวิสฺสตีติ. อตฺถตกจินานํ โว ภิกฺขเว อิมานิ ปญฺจ กปฺปิสฺสนฺติ. เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว กจินํ อตฺถริตพฺพํ. พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สงฺโฆ ญาเปตพฺโพ

[๓๐๗] 'สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, อิทํ สงฺฆสฺส กจินทุสฺสํ อุปฺปนฺนํ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิมํ กจินทุสฺสํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทเทยฺย กจินํ อตฺถริตุํ; เอสา ญตฺติ.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, อิทํ สงฺฆสฺส กจินทุสฺสํ อุปฺปนฺนํ, สงฺโฆ อิมํ กจินทุสฺสํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน เทติ กจินํ อตฺถริตุํ, ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิมสฺส กจินทุสฺสสฺส อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทานํ กจินํ อตฺถริตุํ, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺย.

ทินฺนํ อิทํ สงฺเฆน กจินทุสฺสํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน กจินํ อตฺถริตุํ, ขมติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตุณฺหี; เอวเมตํ ธารยามีติ.

เอวํ โข ภิกฺขเว อตฺถตํ โหติ กจินํ, เอวํ อนตฺถตํ.

[๓๐๘] กถญฺจ [ ][1] ภิกฺขเว อนตฺถตํ โหติ กจินํ. น อุลฺลิขิตมตฺเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น โธวนมตฺเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น จีวรวิจารณมตฺเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น เฉทนมตฺเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น พนฺธนมตฺเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น โอวฏฺฏิกกรณมตฺเตน[2] อตฺถตํ โหติ กจินํ. น กณฺฑสกรณมตฺเตน[3] อตฺถตํ โหติ กจินํ. น ทฬฺหีกมฺมกรณมตฺเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น อนุวาตกรณมตฺเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น ปริภณฺฑกรณมตฺเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น โอวฏฺเฏยฺยกรณมตฺเตน[4] อตฺถตํ โหติ กจินํ. น กมฺพลมทฺทนมตฺเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น นิมิตฺตกเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น ปริกถากเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น กุกฺกุกเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น สนฺนิธิกเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น นิสฺสคฺคิเยน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น อกปฺปกเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น อญฺญตฺร สงฺฆาฏิยา อตฺถตํ โหติ กจินํ. น อญฺญตฺร อุตฺตราสงฺเคน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น อญฺญตฺร อนฺตรวาสเกน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น อญฺญตฺร ปญฺจเกน วา อติเรกปญฺจเกน วา ตทเหว สญฺฉินฺเนน สมณฺฑลีกเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. น[5]

---

[1] ฉ.,เท. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโท ทิสฺสติ.

[2] สี.,ฉ. โอวฏฺฏิยกรณมตฺเตน, เท. โอวฏฺฏิกรณมตฺเตน, อิ. โอวฏฺฏิกกรณมตฺเตน

[3] ฉ.,เท.,อิ. กณฺฑุสกรณมตฺเตน, มหา. กณฺฑูสกรณมตฺเตน

[4] สี.,ฉ.,เท.,อิ. โอวทฺเธยฺยกรณมตฺเตน

[5] สี.,อิ. นสทฺโท น ทิสฺสติ.

อญฺญตฺร ปุคฺคลสฺส อตฺถารา อตฺถตํ โหติ กจินํ. น[๑] สมฺมา เจว[๒] อตฺถตํ โหติ กจินํ. ตญฺเจ นิสฺสีมฏฺโฐ อนุโมทติ, เอวมฺปิ อนตฺถตํ โหติ กจินํ. เอวํ โข ภิกฺขเว อนตฺถตํ โหติ กจินํ.

[๓๐๙] กถญฺจ ภิกฺขเว อตฺถตํ โหติ กจินํ. อหเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. อหตกปฺเปน อตฺถตํ โหติ กจินํ. ปิโลติกาย อตฺถตํ โหติ กจินํ. ปสุกูเลน อตฺถตํ โหติ กจินํ. ปาปณิเกน อตฺถตํ โหติ กจินํ. อนิมิตฺตกเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. อปริกถากเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. อกุกฺกุกเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. อสนฺนิธิกเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. อนิสฺสคฺคิเยน อตฺถตํ โหติ กจินํ. กปฺปกเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. สงฺฆาฏิยา อตฺถตํ โหติ กจินํ. อุตฺตราสงฺเคน อตฺถตํ โหติ กจินํ. อนฺตรวาสเกน อตฺถตํ โหติ กจินํ. ปญฺจเกน วา อติเรกปญฺจเกน วา ตทเหว สญฺฉินฺเนน สมณฺฑลีกเตน อตฺถตํ โหติ กจินํ. ปุคฺคลสฺส อตฺถารา อตฺถตํ โหติ กจินํ. สมฺมา เจว อตฺถตํ โหติ กจินํ. ตญฺเจ สีมฏฺโฐ อนุโมทติ, เอวมฺปิ อตฺถตํ โหติ กจินํ. เอวํ โข ภิกฺขเว อตฺถตํ โหติ กจินํ.

[๓๑๐] กถญฺจ ภิกฺขเว อุพฺภตํ โหติ กจินํ. อฏฺจิมา ภิกฺขเว มาติกา กจินสฺส อุพฺภาราย, ปกฺกมนนฺติกา นิฏฺฐานนฺติกา สนฺนิฏฺฐานนฺติกา นาสนนฺติกา สวนนฺติกา อาสาวจฺเฉทิกา สีมาติกฺกนฺติกา สหุพฺภาราติ.

๒. อาทายสตฺตกํ

[๓๑๑] ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน กตจีวรํ อาทาย ปกฺกมติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน ปกฺกมนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑)

---

[๑] ฉ.,เท. นสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ. เจ

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ “อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๒)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ “เนวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๓)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ “อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ตํ จีวรํ กยิรมานํ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๔)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวรํ กาเรติ, โส กตจีวโร สุณาติ “อุพฺภตํ กิร ตสฺมึ อาวาเส กจินนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สวนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๕)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวรํ กาเรติ. โส กตจีวโร “ปจฺเจสฺสํ ปจฺเจสฺสนฺติ พหิทฺธา กจินุทฺธารํ วีตินาเมติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สีมาติกฺกนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๖)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวรํ กาเรติ, โส กตจีวโร “ปจฺเจสฺสํ ปจฺเจสฺสนฺติ สมฺภุณาติ กจินุทฺธารํ, ตสฺส ภิกฺขุโน สห ภิกฺขูหิ กจินุทฺธาโร. (๗)

อาทายสตฺตกํ นิฏฺฐิตํ.[๑]

---

[๑] สฺยา.,มหา. อาทายสตฺตกํ นิฏฺฐิตํ ปรมํ, เท. สมาทายสตฺตกํ ทุติยํ นิฏฺฐิตํ.

๓. สมาทายสตฺตกํ

[๓๑๒] ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน กตจีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน ปกฺกมนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๒)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "เนวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๓)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน ตํ จีวรํ กยิรมานํ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร.[๑] (๔)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวรํ กาเรติ, โส กตจีวโร สุณาติ "อุพฺภตํ กิร ตสฺมึ อาวาเส กจินนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สวนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๕)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวรํ กาเรติ, โส กตจีวโร "ปจฺเจสฺสํ ปจฺเจสฺสนฺติ, พหิทฺธา กจินุทฺธารํ วีตินาเมติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สีมาติกฺกนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๖)

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวรํ กาเรติ, โส กตจีวโร "ปจฺเจสฺสํ ปจฺเจสฺสนฺติ, สมฺภุณาติ กจินุทฺธารํ, ตสฺส ภิกฺขุโน สห ภิกฺขูหิ กจินุทฺธาโร. (๗)

สมาทายสตฺตกํ นิฏฺฐิตํ.[๑]

๔. อาทายฉกฺกํ

[๓๑๓] ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ อาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ อาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "เนวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๒)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ อาทาย ปกฺกมติ ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ตํ จีวรํ กยิรมานํ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๓)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ อาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวรํ กาเรติ, โส กตจีวโร สุณาติ "อุพฺภตํ กิร ตสฺมึ อาวาเส กจินนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สวนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๔)

---

[๑] สฺยา.,มหา. สมาทายสตฺตกํ นิฏฺฐิตํ ทุติยํ.

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ อาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวรํ กาเรติ, โส กตจีวโร "ปจฺเจสฺสํ ปจฺเจสฺสนฺติ, พหิทฺธา กจินุทฺธารํ วีตินาเมติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สีมาติกฺกนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๕)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ อาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวรํ กาเรติ, โส กตจีวโร "ปจฺเจสฺสํ ปจฺเจสฺสนฺติ, สมฺภุณาติ กจินุทฺธารํ, ตสฺส ภิกฺขุโน สห ภิกฺขูหิ กจินุทฺธาโร. (๖)

อาทายฉกฺกํ นิฏฺฐิตํ.[๑]

๕. สมาทายฉกฺกํ

[๓๑๔] ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "เนวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๒)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ตํ จีวรํ กยิรมานํ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๓)

---

[๑] สฺยา.,มหา. อาทายฉกฺกํ นิฏฺฐิตํ ตติยํ

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวรํ กาเรติ, โส กตจีวโร สุณาติ "อุพฺภตํ กิร ตสฺมึ อาวาเส กจินนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สวนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๔)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวรํ กาเรติ, โส กตจีวโร "ปจฺเจสฺสํ ปจฺเจสฺสนฺติ, พหิทฺธา กจินุทฺธารํ วีตินาเมติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สีมาติกฺกนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๕)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวรํ กาเรติ, โส กตจีวโร "ปจฺเจสฺสํ ปจฺเจสฺสนฺติ, สมฺภุณาติ กจินุทฺธารํ, ตสฺส ภิกฺขุโน สห ภิกฺขูหิ กจินุทฺธาโร. (๖)

สมาทายฉกฺกํ นิฏฺฐิตํ.[๑]

๖. อาทายปณฺณรสกํ

[๓๑๕] ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเชวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "เนวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๒)

---

[๑] สฺยา.,มหา. สมาทายฉกฺกํ นิฏฺฐิตํ จตุตฺถํ, เท.,อิ. สมาทายฉกกํ.

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ตํ จีวรํ กยิรมานํ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๓)

ติกํ.

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๔)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "เนวิมํ จีวรํ กาเรสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๕)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ตํ จีวรํ กยิรมานํ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๖)

ติกํ.

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ อนธิฏฺจิเตน, เนวสฺส โหติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, น ปนสฺส โหติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๗)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ อนธิฏฺจิเตน, เนวสฺส โหติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, น ปนสฺส โหติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ,

ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวำ โหติ “เนวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินฺทุฏฺฐาโร. (๘)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรำ อาทาย ปกฺกมติ อนธิฏฺฐิเตน, เนวสฺส โหติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, น ปนสฺส โหติ “น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวำ โหติ “อิเธวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตำ จีวรำ กาเรติ, ตสฺส ตำ จีวรำ กยิรมานำ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินฺทุฏฺฐาโร. (๙)

ติกำ.

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรำ อาทาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวำ โหติ “อิเธวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตำ จีวรำ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินฺทุฏฺฐาโร. (๑๐)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรำ อาทาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวำ โหติ “เนวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินฺทุฏฺฐาโร. (๑๑)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรำ อาทาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวำ โหติ “อิเธวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตำ จีวรำ กาเรติ, ตสฺส ตำ จีวรำ กยิรมานำ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินฺทุฏฺฐาโร. (๑๒)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรำ อาทาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตำ จีวรำ กาเรติ, โส กตจีวโร สุณาติ “อุพฺภตำ กิร ตสฺมึ อาวาเส กจินนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สวนนฺติโก กจินฺทุฏฺฐาโร. (๑๓)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรำ อาทาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตำ จีวรำ กาเรติ, โส กตจีวโร “ปจฺเจสฺสำ ปจฺเจสฺสนฺติ,

พหิทฺธา กจินุทฺธารํ วีตินาเมติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สีมาติกฺกนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑๔)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวรํ กาเรติ, โส กตจีวโร "ปจฺเจสฺสํ ปจฺเจสฺสนฺติ, สมฺภุณาติ กจินุทฺธารํ, ตสฺส ภิกฺขุโน สห ภิกฺขูหิ กจินุทฺธาโร. (๑๕)

ฉกฺกํ.

อาทายปณฺณรสกํ นิฏฺฐิตํ.[๑]

๗. สมาทายปณฺณรสกาทิ

[๓๑๖] ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ ฯเปฯ (อาทายวารสทิสํ[๒] เอวํ วิตฺถาเรตพฺพํ.)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ อาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเชวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร ฯเปฯ (สมาทายวารสทิสํ[๓] เอวํ วิตฺถาเรตพฺพํ.)

๘. วิปฺปกตสมาทายปณฺณรสกํ

[๓๑๗] ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเชวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น

---

[๑] เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒] อิ. อาทายปกฺกมนวารสทิสํ
[๓] อิ. สมาทายปกฺกมนอารสทิสํ

ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตำ จีวรำ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรำ สมาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวำ โหติ "เนวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๒)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรำ สมาทาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวำ โหติ "อิเธวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตำ จีวรำ กาเรติ, ตสฺส ตำ จีวรำ กยิรมานำ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๓)

ติกำ.

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรำ สมาทาย ปกฺกมติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวำ โหติ "อิเธวิมำ จีวรำ กาเรสฺสนฺติ, โส ตำ จีวรำ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๔)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรำ สมาทาย ปกฺกมติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวำ โหติ "เนวิมำ จีวรำ กาเรสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๕)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรำ สมาทาย ปกฺกมติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวำ โหติ "อิเธวิมำ จีวรำ กาเรสฺสนฺติ, โส ตำ จีวรำ กาเรติ, ตสฺส ตำ จีวรำ กยิรมานำ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๖)

ติกำ.

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ อนธิฏฺจิเตน, เนวสฺส โหติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, น ปนสฺส โหติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺจานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๗)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ อนธิฏฺจิเตน, เนวสฺส โหติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, น ปนสฺส โหติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "เนวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺจานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๘)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ อนธิฏฺจิเตน, เนวสฺส โหติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, น ปนสฺส โหติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ตํ จีวรํ กยิรมานํ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๙)

ติกํ.

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺจานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑๐)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "เนวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺจานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑๑)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรํ สมาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น

ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตำ จีวรำ กาเรติ, ตสฺส ตำ จีวรำ กยิรมานำ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑๒)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรำ สมาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตำ จีวรำ กาเรติ, โส กตจีวโร สุณาติ "อุพฺภตำ กิร ตสฺมึ อาวาเส กจินนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สวนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑๓)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรำ สมาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตำ จีวรำ กาเรติ, โส กตจีวโร "ปจฺเจสฺสำ ปจฺเจสฺสนฺติ, พหิทฺธา กจินุทฺธารำ วีตินาเมติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สีมาติกฺกนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑๔)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน วิปฺปกตจีวรำ สมาทาย ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตำ จีวรำ กาเรติ, โส กตจีวโร "ปจฺเจสฺสำ ปจฺเจสฺสนฺติ, สมฺภุณาติ กจินุทฺธารำ, ตสฺส ภิกฺขุโน สห ภิกฺขูหิ กจินุทฺธาโร. (๑๕)

ฉกฺกำ.

สมาทายปณฺณรสกำ.

อาทายภาณวาโร นิฏฺฐิโต.[๑]

๙. อนาสาโทพสกำ

[๓๑๘] ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ, โส พหิสีมคโต ตำ จีวราสำ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวำ โหติ "อิเธวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตำ จีวรำ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑)

---

[๑] สฺยา.,เท. อาทายภาณวารำ นิฏฺฐิตำ.

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวํ โหติ “เนวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๒)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ตํ จีวรํ กยิรมานํ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๓)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ “อิเธวิมํ จีวราสํ ปยิรุปาสิสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, ตสฺส สา จีวราสา อุปจฺฉิชฺชติ, ตสฺส ภิกฺขุโน อาสาวจฺเฉทิโก กจินุทฺธาโร. (๔)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ “น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๕)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ “น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวํ โหติ “เนวิมํ จีวรํ กาเรสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๖)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ “น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ

กาเรติ, ตสฺส ตำ จีวรำ กยิรมานำ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินฺทฺธาโร. (๗)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวำ โหติ "อิเธวิมำ จีวราสำ ปยิรุปาสิสฺสนฺติ, โส ตำ จีวราสำ ปยิรุปาสติ, ตสฺส สา จีวราสา อุปจฺฉิชฺชติ, ตสฺส ภิกฺขุโน อาสาวจฺเฉทิโก กจินฺทฺธาโร. (๘)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ อนธิฏฺจิเตน, เนวสฺส โหติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, น ปนสฺส โหติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตำ จีวราสำ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวำ โหติ "อิเธวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตำ จีวรำ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินฺทฺธาโร. (๙)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ อนธิฏฺจิเตน, เนวสฺส โหติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, น ปนสฺส โหติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตำ จีวราสำ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวำ โหติ "เนวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินฺทฺธาโร. (๑๐)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ อนธิฏฺจิเตน, เนวสฺส โหติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, น ปนสฺส โหติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตำ จีวราสำ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวำ โหติ "อิเธวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตำ จีวรำ กาเรติ, ตสฺส ตำ จีวรำ กยิรมานำ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินฺทฺธาโร. (๑๑)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ อนธิฏฺจิเตน, เนวสฺส โหติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, น ปนสฺส โหติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส

พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ “อิเธวิมํ จีวราสํ ปยิรุปาสิสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, ตสฺส สา จีวราสา อุปจฺฉิชฺชติ, ตสฺส ภิกฺขุโน อาสาวจฺเฉทิโก กจินุทฺธาโร. (๑๒)

อนาสาโทพสกํ นิฏฺฐิตํ.

๑๐. อาสาโทพสกำ

[๓๑๙] ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อาสาย ลภติ, อนาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อาสาย ลภติ, อนาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวํ โหติ “เนวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๒)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อาสาย ลภติ, อนาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ตํ จีวรํ กยิรมานํ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๓)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ “อิเธวิมํ จีวราสํ ปยิรุปาสิสฺสํ, น

ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, ตสฺส สา จีวราสา อุปจฺฉิชฺชติ, ตสฺส ภิกฺขุโน อาสาวจฺเฉทิโก กจินุทฺธาโร. (๔)

ภิกฺขู อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต สุณาติ “อุพฺภตํ กิร ตสฺมึ อาวาเส กจินนฺติ, ตสฺส เอวํ โหติ “ยโต ตสฺมึ อาวาเส อุพฺภตํ กจินํ, อิเชวิมํ จีวราสํ ปยิรุปาสิสฺสนฺติ, โส ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อาสาย ลภติ, อนาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อิเชวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๕)

ภิกฺขู อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต สุณาติ “อุพฺภตํ กิร ตสฺมึ อาวาเส กจินนฺติ, ตสฺส เอวํ โหติ “ยโต ตสฺมึ อาวาเส อุพฺภตํ กจินํ, อิเชวิมํ จีวราสํ ปยิรุปาสิสฺสนฺติ, โส ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อาสาย ลภติ, อนาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวํ โหติ “เนวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๖)

ภิกฺขู อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต สุณาติ “อุพฺภตํ กิร ตสฺมึ อาวาเส กจินนฺติ, ตสฺส เอวํ โหติ “ยโต ตสฺมึ อาวาเส อุพฺภตํ กจินํ, อิเชวิมํ จีวราสํ ปยิรุปาสิสฺสนฺติ, โส ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อาสาย ลภติ, อนาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อิเชวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ตํ จีวรํ กยิรมานํ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๗)

ภิกฺขู อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต สุณาติ “อุพฺภตํ กิร ตสฺมึ อาวาเส กจินนฺติ,

ตสฺส เอวํ โหติ “ยโต ตสฺมึ อาวาเส อุพฺภตํ กจินํ, อิเธวิมํ จีวราสํ ปยิรุปาสิสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, ตสฺส สา จีวราสา อุปจฺฉิชฺชติ, ตสฺส ภิกฺขุโน อาสาวจฺเฉทิโก กจินุทฺธาโร. (๘)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อาสาย ลภติ, อนาสาย น ลภติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, โส กตจีวโร สุณาติ “อุพฺภตํ กิร ตสฺมึ อาวาเส กจินนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สวนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๙)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ “อิเธวิมํ จีวราสํ ปยิรุปาสิสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, ตสฺส สา จีวราสา อุปจฺฉิชฺชติ, ตสฺส ภิกฺขุโน อาสาวจฺเฉทิโก กจินุทฺธาโร. (๑๐)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อาสาย ลภติ, อนาสาย น ลภติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, โส กตจีวโร “ปจฺเจสฺสํ ปจฺเจสฺสนฺติ, พหิทฺธา กจินุทฺธารํ วีตินาเมติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สีมาติกฺกนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑๑)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน จีวราสาย ปกฺกมติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, โส พหิสีมคโต ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อาสาย ลภติ, อนาสาย น ลภติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, โส กตจีวโร “ปจฺเจสฺสํ ปจฺเจสฺสนฺติ, สมฺภุณาติ กจินุทฺธารํ, ตสฺส ภิกฺขุโน สห ภิกฺขูหิ กจินุทฺธาโร. (๑๒)

อาสาโทพฺพสกํ นิฏฺฐิตํ.

๑๑. กรณียโทพสกำ

[๓๒๐] ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน เกนจิเทว กรณีเยน ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส จีวราสา อุปฺปชฺชติ, โส ตำ จีวราสำ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวำ โหติ "อิเธวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตำ จีวรำ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินฺทฺธาโร. (๑)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน เกนจิเทว กรณีเยน ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส จีวราสา อุปฺปชฺชติ, โส ตำ จีวราสำ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวำ โหติ "เนวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินฺทฺธาโร. (๒)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน เกนจิเทว กรณีเยน ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส จีวราสา อุปฺปชฺชติ, โส ตำ จีวราสำ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวำ โหติ "อิเธวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตำ จีวรำ กาเรติ, ตสฺส ตำ จีวรำ กยิรมานำ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินฺทฺธาโร. (๓)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน เกนจิเทว กรณีเยน ปกฺกมติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส จีวราสา อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เอวำ โหติ "อิเธวิมำ จีวราสำ ปยิรุปาสิสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตำ จีวราสำ ปยิรุปาสติ, ตสฺส สา จีวราสา อุปจฺฉิชฺชติ, ตสฺส ภิกฺขุโน อาสาวจฺเฉทิโก กจินฺทฺธาโร. (๔)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน เกนจิเทว กรณีเยน ปกฺกมติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส จีวราสา อุปฺปชฺชติ, โส ตำ จีวราสำ ปยิรุปาสติ อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส

เอวํ โหติ “อิเชวิมํ จีวรํ กาเรสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๕)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน เกนจิเทว กรณีเยน ปกฺกมติ “น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส จีวราสา อุปฺปชฺชติ, โส ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวํ โหติ “เนวิมํ จีวรํ กาเรสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๖)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน เกนจิเทว กรณีเยน ปกฺกมติ “น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส จีวราสา อุปฺปชฺชติ, โส ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อิเชวิมํ จีวรํ กาเรสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ตํ จีวรํ กยิรมานํ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๗)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน เกนจิเทว กรณีเยน ปกฺกมติ “น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส จีวราสา อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อิเชวิมํ จีวราสํ ปยิรุปาสิสฺสนฺติ, โส ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, ตสฺส สา จีวราสา อุปจฺฉิชฺชติ, ตสฺส ภิกฺขุโน อาสาวจฺเฉทิโก กจินุทฺธาโร. (๘)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน เกนจิเทว กรณีเยน ปกฺกมติ อนธิฏฺฐิเตน, เนวสฺส โหติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, น ปนสฺส โหติ “น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส จีวราสา อุปฺปชฺชติ, โส ตํ จีวราสํ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวํ โหติ “อิเชวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตํ จีวรํ กาเรติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๙)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน เกนจิเทว กรณีเยน ปกฺกมติ อนธิฏฺฐิเตน, เนวสฺส โหติ “ปจฺเจสฺสนฺติ, น ปนสฺส โหติ “น ปจฺเจสฺสนฺติ,

ตสฺส พหิสีมคตสฺส จีวราสา อุปฺปชฺชติ, โส ตำ จีวราสำ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวำ โหติ "เนวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑๐)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน เกนจิเทว กรณีเยน ปกฺกมติ อนธิฏฺจิเตน, เนวสฺส โหติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, น ปนสฺส โหติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส จีวราสา อุปฺปชฺชติ, โส ตำ จีวราสำ ปยิรุปาสติ, อนาสาย ลภติ, อาสาย น ลภติ, ตสฺส เอวำ โหติ "อิเธวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตำ จีวรำ กาเรติ, ตสฺส ตำ จีวรำ กยิรมานำ นสฺสติ, ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑๑)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน เกนจิเทว กรณีเยน ปกฺกมติ อนธิฏฺจิเตน, เนวสฺส โหติ "ปจฺเจสฺสนฺติ, น ปนสฺส โหติ "น ปจฺเจสฺสนฺติ, ตสฺส พหิสีมคตสฺส จีวราสา อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เอวำ โหติ "อิเธวิมำ จีวราสำ ปยิรุปาสิสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ, โส ตำ จีวราสำ ปยิรุปาสติ, ตสฺส สา จีวราสา อุปจฺฉิชฺชติ, ตสฺส ภิกฺขุโน อาสาวจฺเฉทิโก กจินุทฺธาโร. (๑๒)

กรณียโทพฺพสกำ นิฏฺจิตำ.

๑๒. อปวิลายนนวกำ

[๓๒๑] ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน ทิสงฺคมิโก ปกฺกมติ จีวรปฏิวิสำ[๑] อปวิลายมาโน,[๒] ตเมนำ ทิสงฺคตำ ภิกฺขู ปุจฺฉนฺติ "กหำ ตฺวำ อาวุโส วสฺสำ วุตฺโถ, กตฺถ จ เต จีวรปฏิวิโสติ. โส เอวำ วเทติ "อมุกสฺมึ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. จีวรปฏิวีสำ, มหา. จีวรปฏิวีสำ, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. อปจินยมาโน, เอวมุปริปิ.

อาวาเส วสฺสํ วุตฺโถมฺหิ, ตตฺถ จ เม จีวรปฏิวิโสติ. เต เอวํ วเทนฺติ[๑] "คจฺฉาวุโส, ตํ จีวรํ อาหร, มยนฺเต อิธ จีวรํ กริสฺสามาติ. โส ตํ อาวาสํ คนฺตฺวา ภิกฺขู ปุจฺฉติ "กหํ เม อาวุโส จีวร-ปฏิวิโสติ. เต เอวํ วเทนฺติ "อยนฺเต อาวุโส จีวรปฏิวิโส, กหํ คมิสฺสสีติ. โส เอวํ วเทติ "อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เม ภิกฺขู จีวรํ กริสฺสนฺตีติ. เต เอวํ วเทนฺติ "อลํ อาวุโส มา อคมาสิ, มยนฺเต อิธ จีวรํ กริสฺสามาติ. ตสฺส เอวํ โหติ "อิเชวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ. โส ตํ จีวรํ กาเรติ. ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน ทิสงฺคมิโก ปกฺกมติ ฯเปฯ ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๒)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน ทิสงฺคมิโก ปกฺกมติ ฯเปฯ ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๓)

[๓๒๒] ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน ทิสงฺคมิโก ปกฺกมติ จีวรปฏิวิสํ อปวิลายมาโน, ตเมนํ ทิสงฺคตํ ภิกฺขู ปุจฺฉนฺติ "กหํ ตฺวํ อาวุโส วสฺสํ วุตฺโถ, กตฺถ จ เต จีวรปฏิวิโสติ. โส เอวํ วเทติ "อมุกสฺมึ อาวาเส วสฺสํ วุตฺโถมฺหิ, ตตฺถ จ เม จีวรปฏิวิโสติ. เต เอวํ วเทนฺติ "คจฺฉาวุโส, ตํ จีวรํ อาหร, มยนฺเต อิธ จีวรํ กริสฺสามาติ. โส ตํ อาวาสํ คนฺตฺวา ภิกฺขู ปุจฺฉติ "กหํ เม อาวุโส จีวร-ปฏิวิโสติ. เต เอวํ วเทนฺติ "อยนฺเต อาวุโส จีวรปฏิวิโสติ. โส ตํ จีวรํ อาทาย ตํ อาวาสํ คจฺฉติ. ตเมนํ อนฺตรามคฺเค ภิกฺขู ปุจฺฉนฺติ "อาวุโส กหํ คมิสฺสสีติ. โส เอวํ วเทติ "อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เม ภิกฺขู จีวรํ กริสฺสนฺตีติ. เต เอวํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วทนฺติ

วเทนฺติ “อลำ อาวุโส, มา อคมาสิ, มยนฺเต อิธ จีวรำ กริสฺสามาติ. ตสฺส เอวำ โหติ “อิเธวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ. โส ตำ จีวรำ กาเรติ. ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๔)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน ทิสงฺคมิโก ปกฺกมติ จีวรปฏิวิสำ อปวิลายมาโน, ตเมนำ ทิสงฺคตำ ภิกฺขู ปุจฺฉนฺติ “กหำ ตฺวำ อาวุโส วสฺสำ วุตฺโถ, กตฺถ จ เต จีวรปฏิวิโสติ. โส เอวำ วเทติ “อมุกสฺมึ อาวาเส วสฺสำ วุตฺโถมฺหิ, ตตฺถ จ เม จีวรปฏิวิโสติ. เต เอวำ วเทนฺติ “คจฺฉาวุโส, ตำ จีวรำ อาหร, มยนฺเต อิธ จีวรำ กริสฺสามาติ. โส ตำ อาวาสำ คนฺตฺวา ภิกฺขู ปุจฺฉติ “กหำ เม อาวุโส จีวรปฏิวิโสติ. เต เอวำ วเทนฺติ “อยนฺเต อาวุโส จีวรปฏิวิโสติ. โส ตำ จีวรำ อาทาย ตำ อาวาสำ คจฺฉติ. ตเมนำ อนฺตรามคฺเค ภิกฺขู ปุจฺฉนฺติ “อาวุโส กหำ คมิสฺสสีติ. โส เอวำ วเทติ “อมุกำ นาม อาวาสำ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เม ภิกฺขู จีวรำ กริสฺสนฺตีติ. เต เอวำ วเทนฺติ “อลำ อาวุโส มา อคมาสิ, มยนฺเต อิธ จีวรำ กริสฺสามาติ. ตสฺส เอวำ โหติ “เนวิมำ จีวรำ กาเรสฺสำ, น ปจฺเจสฺสนฺติ. ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๕)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน ทิสงฺคมิโก ปกฺกมติ จีวรปฏิวิสำ อปวิลายมาโน, ตเมนำ ทิสงฺคตำ ภิกฺขู ปุจฺฉนฺติ “กหำ ตฺวำ อาวุโส วสฺสำ วุตฺโถ, กตฺถ จ เต จีวรปฏิวิโสติ. โส เอวำ วเทติ “อมุกสฺมึ อาวาเส วสฺสำ วุตฺโถมฺหิ, ตตฺถ จ เม จีวรปฏิวิโสติ. เต เอวำ วเทนฺติ “คจฺฉาวุโส, ตำ จีวรำ อาหร, มยนฺเต อิธ จีวรำ กริสฺสามาติ. โส ตำ อาวาสำ คนฺตฺวา ภิกฺขู ปุจฺฉติ “กหำ เม อาวุโส จีวรปฏิวิโสติ. เต เอวำ วเทนฺติ “อยนฺเต อาวุโส จีวรปฏิวิโสติ. โส ตำ จีวรำ อาทาย ตำ อาวาสำ คจฺฉติ. ตเมนำ อนฺตรามคฺเค ภิกฺขู ปุจฺฉนฺติ “อาวุโส กหำ คมิสฺสสีติ. โส เอวำ วเทติ “อมุกำ นาม อาวาสำ คมิสฺสามิ,

ตตฺถ เม ภิกฺขู จีวรํ กริสฺสนฺตีติ. เต เอวํ วเทนฺติ "อลํ อาวุโส, มา อคมาสิ, มยนฺเต อิธ จีวรํ กริสฺสามาติ. ตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ. โส ตํ จีวรํ กาเรติ. ตสฺส ตํ จีวรํ กยิรมานํ นสฺสติ. ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๖)

[๓๒๓] ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน ทิสงฺคมิโก ปกฺกมติ จีวรปฏิวิสํ อปวิลายมาโน, ตเมนํ ทิสงฺคตํ ภิกฺขู ปุจฺฉนฺติ "กหํ ตฺวํ อาวุโส วสฺสํ วุตฺโถ, กตฺถ จ เต จีวรปฏิวิโสติ. โส เอวํ วเทติ "อมุกสฺมึ อาวาเส วสฺสํ วุตฺโถมฺหิ, ตตฺถ จ เม จีวรปฏิวิโสติ. เต เอวํ วเทนฺติ "คจฺฉาวุโส, ตํ จีวรํ อาหร, มยนฺเต อิธ จีวรํ กริสฺสามาติ. โส ตํ อาวาสํ คนฺตฺวา ภิกฺขู ปุจฺฉติ "กหํ เม อาวุโส จีวร-ปฏิวิโสติ. เต เอวํ วเทนฺติ "อยนฺเต อาวุโส จีวรปฏิวิโสติ. โส ตํ จีวรํ อาทาย ตํ อาวาสํ คจฺฉติ. ตสฺส ตํ อาวาสํ คตสฺส เอวํ โหติ "อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ. โส ตํ จีวรํ กาเรติ. ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๗)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน ทิสงฺคมิโก ปกฺกมติ ฯเปฯ "เนวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ. ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๘)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน ทิสงฺคมิโก ปกฺกมติ ฯเปฯ อิเธวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ. โส ตํ จีวรํ กาเรติ. ตสฺส ตํ จีวรํ กยิรมานํ นสฺสติ. ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๙)

อปวิลายนนวกํ[๑] นิฏฺฐิตํ.

---

[๑] อิ. อปจินนวกํ

๑๓. ผาสุวิหารปญฺจกํ

[๓๒๔] ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน ผาสุวิหาริโก จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ "อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เจ[๑] เม ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, ปจฺเจสฺสนฺติ. ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "อิเชวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ. โส ตํ จีวรํ กาเรติ. ตสฺส ภิกฺขุโน นิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๑)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน ผาสุวิหาริโก จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ "อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, ปจฺเจสฺสนฺติ. ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ โหติ "เนวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ. ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺนิฏฺฐานนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๒)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน ผาสุวิหาริโก จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ "อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, ปจฺเจสฺสนฺติ. ตสฺส พหิสีมคตสฺส เอวํ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. เจสทฺโท น ทิสฺสติ.

โหติ "อิเชวิมํ จีวรํ กาเรสฺสํ, น ปจฺเจสฺสนฺติ. โส ตํ จีวรํ กาเรติ. ตสฺส ตํ จีวรํ กยิรมานํ นสฺสติ. ตสฺส ภิกฺขุโน นาสนนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๓)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน ผาสุวิหาริโก จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ "อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, ปจฺเจสฺสนฺติ. โส พหิสีมคโต ตํ จีวรํ กาเรติ. โส กตจีวโร "ปจฺเจสฺสํ ปจฺเจสฺสนฺติ พหิทฺธา กจินุทฺธารํ วีตินาเมติ. ตสฺส ภิกฺขุโน สีมาติกฺกนฺติโก กจินุทฺธาโร. (๔)

ภิกฺขุ อตฺถตกจิโน ผาสุวิหาริโก จีวรํ อาทาย ปกฺกมติ "อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, อมุกํ นาม อาวาสํ คมิสฺสามิ, ตตฺถ เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, วสิสฺสามิ, โน เจ เม ผาสุ ภวิสฺสติ, ปจฺเจสฺสนฺติ. โส พหิสีมคโต ตํ จีวรํ กาเรติ. โส กตจีวโร "ปจฺเจสฺสํ ปจฺเจสฺสนฺติ สมฺภุณาติ กจินุทฺธารํ. ตสฺส ภิกฺขุโน สห ภิกฺขูหิ กจินุทฺธาโร. (๕)

ผาสุวิหารปญฺจกํ นิฏฺฐิตํ.

๑๔. ปลิโพธาปลิโพธกถา

[๓๒๕] เทฺวเม ภิกฺขเว กจินสฺส ปลิโพธา, เทฺว อปลิโพธา. กตเม จ ภิกฺขเว เทฺว กจินสฺส ปลิโพธา. อาวาสปลิโพโธ จ

จีวรปลิโพโธ จ. กถญฺจ ภิกฺขเว อาวาสปลิโพโธ โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วสติ[๑] วา ตสฺมึ อาวาเส สาเปกฺโข วา ปกฺกมติ "ปจฺเจสฺสนฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว อาวาสปลิโพโธ โหติ. กถญฺจ ภิกฺขเว จีวรปลิโพโธ โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จีวรํ อกตํ วา โหติ วิปฺปกตํ วา, จีวราสา วา อนุปจฺฉินฺนา. เอวํ โข ภิกฺขเว จีวรปลิโพโธ โหติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว กจินสฺส ปลิโพธา.

กตเม จ ภิกฺขเว เทฺว กจินสฺส อปลิโพธา. อาวาสา-ปลิโพโธ[๒] จ จีวราปลิโพโธ[๓] จ. กถญฺจ ภิกฺขเว อาวาสาปลิโพโธ โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปกฺกมติ ตมฺหา อาวาสา จตฺเตน วนฺเตน มุตฺเตน อนเปกฺเขน[๔] "น ปจฺเจสฺสนฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว อาวาสาปลิโพโธ โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว จีวราปลิโพโธ โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จีวรํ กตํ วา โหติ นฏฺโ วา วินฏฺโ วา ทฑฺโ วา, จีวราสา วา อุปฺปจฺฉินฺนา. เอวํ โข ภิกฺขเว จีวราปลิโพโธ โหติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว กจินสฺส อปลิโพธาติ.

กจินกฺขนฺธโก นิฏฺฐิโต สตฺตโม.[๕]

อิมมฺหิ ขนฺธเก วตฺถู[๖] โทพฺพส เปยฺยาลมุขานิ เอกํ สตํ อฏฺจารส.[๗]

---

[๑] อิ. วสฺสติ
[๒] สี.,เท.,อิ.,มหา. อาวาสอปลิโพโธ, เอวมุปริปิ.
[๓] สี.,เท.,อิ.,มหา. จีวรอปลิโพโธ
[๔] สี.,ฉ.,เท. อนเปกฺโข
[๕] สฺยา.,เท. กจินกฺขนฺธกํ นิฏฺจิตํ สตฺตมํ, อิ. กจินขนฺธกํ สตฺตมํ
[๖] อิ. วตฺถุ
[๗] เท. อิมมฺหิ ฯเปฯ อฏฺจารสาติ อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

ตสฺสุทฺทานํ

ตีส ปาเจยฺยกา ภิกฺขู สาเกตุกฺกณฺฐิตา วสุ
วสฺสํ วุตฺโถกปุณฺเณหิ อาคมุ[๑] ชินทสฺสนํ.

อิทํ วตฺถุ กฐินสฺส กปฺปิสฺสนฺติ[๒] จ ปญฺจกา
อนามนฺตา อสมาจารา ตเถว คณโภชนํ.

ยาวทตฺถญฺจ อุปฺปาโท อตฺถตานํ ภวิสฺสติ
ณตฺติ เอวตฺถตญฺเจว เอวญฺเจว อนตฺถตํ.

อุลฺลิขิ โธวนา เจว วิจารณญฺจ เฉทนํ
พนฺธโนวฏฺฏิกณฺฑุส- ทฬฺหิกมฺมานุวาติกา.

ปริภณฺฑํ โอวฏฺเฏยฺยุ มทฺทนา นิมิตฺตกถา[๓]
กุกฺกุ สนฺนิธิ นิสฺสคฺคิ นกปฺปญฺญตฺร เต ตโย.

อญฺญตฺร ปญฺจาติเรเก สญฺฉินฺเนน สมณฺฑลี
นาญฺญตฺร ปุคฺคลา สมฺมา นิสฺสีมฏฺโฐนุโมทติ.

กฐินํ อนตฺถตํ[๔] โหติ เอวํ พุทฺเธน เทสิตํ
อหตกปฺปปิโลติ-[๕] ปสุปาปณิกาย จ.

อนิมิตฺตาปริกถา อกุกฺกุ อสนฺนิธิ จ[๖]
อนิสฺสคฺคิ กปฺปกเต ตถา ติจีวเรน จ.

ปญฺจเก วาติเรเก วา ฉินฺเน สมณฺฑลีกเต
ปุคฺคลสฺสตฺถรา สมฺมา สีมฏฺโฐ อนุโมทติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. อคมุ
[๒] อิ. กปฺปิยนฺติ
[๓] สี.,เท.,มหา. นิมิตฺตํ กถา
[๔] สี.,เท.,มหา. กฐินานตฺถตํ
[๕] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อหตากปฺปปิโลติ-
[๖] เท.,มหา. อกุกฺกุ จ อสนฺนิธิ, อิ. อกุกฺกุ อสนฺนิธิ จ

เอวํ กฐินตฺถรณํ อุพฺภารสฺสฏฺฐมาติกา
ปกฺกมนนฺติ นฏฺฐานํ[๑] สนฺนิฏฺฐานญฺจ นาสนํ.

สวนํ อาสาวจฺเฉทิ สีมาสอุพฺภรฏฺฐมี
กตจีวรมาทาย น ปจฺเจสฺสนฺติ คจฺฉติ.

ตสฺส ตํ กฐินุทฺธาโร โหติ ปกฺกมนนฺติโก
อาทาย จีวรํ ยาติ นิสฺสีเม อิธ[๒] จินฺตยิ.

กาเรสฺสํ น ปจฺเจสฺสนฺติ นิฏฺฐาเน กฐินุทฺธโร[๓]
อาทาย นิสฺสีมํ เนว น ปจฺเจสฺสนฺติ มานโส.

ตสฺส ตํ กฐินุทฺธาโร สนฺนิฏฺฐานนฺติโก ภเว
อาทาย จีวรํ ยาติ นิสฺสีเม อิธ จินฺตยิ.

กาเรสฺสํ น ปจฺเจสฺสนฺติ กยิรนฺตสฺส นสฺสติ
ตสฺส ตํ กฐินุทฺธาโร ภวติ นาสนนฺติโก.

อาทาย ยาติ ปจฺเจสฺสํ พหิ กาเรติ จีวรํ
กตจีวโร[๔] สุณาติ อุพฺภตํ กฐินํ ตหึ.

ตสฺส ตํ กฐินุทฺธาโร ภวติ สวนนฺติโก
อาทาย ยาติ ปจฺเจสฺสํ พหิ กาเรติ จีวรํ.

กตจีวโร พหิทฺธา นาเมติ กฐินุทฺธรํ
ตสฺส ตํ กฐินุทฺธาโร สีมาติกฺกนฺติโก ภเว.

อาทาย ยาติ ปจฺเจสฺสํ พหิ กาเรติ จีวรํ
กตจีวโร ปจฺเจสฺสํ สมฺโภติ กฐินุทฺธรํ.

---

[๑] สี.,เท.,มหา. นิฏฺฐานํ [๒] สี.,เท.,มหา. อิทํ [๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. กฐินุทฺธาโร
[๔] อิ. จีวรกโต, เอวมุปริปิ.

ตสฺส ตำ กฐินุทฺธาโร สห ภิกฺขูหิ ชายติ
อาทาย จ[๑] สมาทาย สตฺต สตฺต วิธี ภเว.[๒]
ปกฺกมนนฺติกา นตฺถิ ฉกฺเก[๓] วิปฺปกเต คติ
อาทาย นิสฺสีมคตำ กาเรสฺสำ อิติ ชายติ.
นิฏฺฐานำ สนฺนิฏฺฐานญฺจ นาสนญฺจ อิเม ตโย
อาทาย น ปจฺเจสฺสนฺติ พหิสีเม กโรมิติ.
นิฏฺฐานำ สนฺนิฏฺฐานมฺปิ นาสนมฺปิ อิทนฺตโย
อนธิฏฺฐิเตน เนวสฺส เหฏฺฐา ตีณิ นยา วิธี.[๔]
อาทาย ยาติ ปจฺเจสฺสำ พหิสีเม กโรมิติ
น ปจฺเจสฺสนฺติ กาเรติ นิฏฺฐาเน กฐินุทฺธโร.
สนฺนิฏฺฐานำ นาสนญฺจ สวนำ สีมติกฺกมา
สห ภิกฺขูหิ ชาเยถ เอวำ ปณฺณรสำ คติ.
สมาทาย วิปฺปกตา สมาทาย ปุนา ตถา
อิเม เต จตุโร วารา สพฺเพ ปณฺณรสา วิธี.
อนาสาย จ อาสาย กรณีโย จ เต ตโย
นยโต ตำ วิชาเนยฺย ตโย ทฺวาทส ทฺวาทส.
อปวิลายมาเนว[๕] ผาสุ ปญฺจวิธี[๖] ตหึ
ปลิโพธาปลิโพธา อุทฺทานำ นยโต กตนฺติ.

อิมมฺหิ ขนฺธเก วตฺถู โทฬส เปยฺยาลมุขานิ เอกำ สตำ อฏฺฐารส.

กฐินกฺขนฺธโก นิฏฺฐิโต.[๗]

---

[๑] อิ. อาทาย สมาทาย จ
[๒] ฉ.,เท. สตฺตสตฺตวิธา คติ, อิ. สตฺตสตฺตวิธิ คติ.
[๓] อิ. ฉจฺจา วิปฺปกตา
อิ. อปจินนา นเวตฺถ
[๔] สี.,ฉ.,เท. นยาวิธิ.
[๕] สี.,เท. อปวิลานา นเวตฺถ,
[๖] สี.,เท. ปญฺจวิธา
[๗] เท. กฐินกฺขนฺธกำ นิฏฺฐิตำ.

๘. จีวรกฺขนฺธโก[๑]

๑. ชีวกวตฺถุ

[๓๒๖] เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน เวสาลี อิทฺธา เจว โหติ ผีตา จ พหุชนา [ ][๒] อากิณฺณมนุสฺสา [ ][๓] สุภิกฺขา จ, สตฺต จ ปาสาทสหสฺสานิ สตฺต จ ปาสาทสตานิ สตฺต จ ปาสาทา, สตฺต จ กูฏาคารสหสฺสานิ สตฺต จ กูฏาคารสตานิ สตฺต จ กูฏาคารานิ, สตฺต จ อารามสหสฺสานิ สตฺต จ อารามสตานิ สตฺต จ อารามา, สตฺต จ โปกฺขรณีสหสฺสานิ สตฺต จ โปกฺขรณีสตานิ สตฺต จ โปกฺขรณิโย; อมฺพปาลี จ คณิกา อภิรูปา โหติ ทสฺสนียา ปาสาทิกา ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคตา, ปทกฺขา[๔] นจฺเจ จ คีเต จ วาทิเต จ, อภิสฏา อตฺถิกานำ อตฺถิกานำ มนุสฺสานำ ปญฺญาสาย จ รตฺตึ คจฺฉติ. ตาย จ เวสาลี ภิยฺโยโส มตฺตาย อุปโสภติ. อถโข ราชคหโก เนคโม เวสาลึ อคมาสิ เกนจิเทว กรณีเยน. อทฺทสา โข ราชคหโก เนคโม เวสาลึ อิทฺธญฺจ ผีตญฺจ พหุชนำ [ ][๕] อากิณฺณมนุสฺสำ [ ][๖] สุภิกฺขญฺจ, สตฺต จ ปาสาท-สหสฺสานิ สตฺต จ ปาสาทสตานิ สตฺต จ ปาสาเท, สตฺต จ กูฏาคารสหสฺสานิ สตฺต จ กูฏาคารสตานิ สตฺต จ กูฏาคารานิ, สตฺต จ อารามสหสฺสานิ สตฺต จ อารามสตานิ สตฺต จ

---

[๑] สฺยา.,เท. จีวรกฺขนฺธกำ
[๒] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ.
[๓] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ.
[๔] สี.,ฉ.,อิ. ปทกฺขิณา, ปทกฺขา
[๕] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ.
[๖] ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ.

อาราเม, สตฺต จ โปกฺขรณีสหสฺสานิ สตฺต จ โปกฺขรณีสตานิ สตฺต จ โปกฺขรณิโย; อมฺพปาลิญฺจ คณิกํ อภิรูปึ ทสฺสนียํ ปาสาทิกํ ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคตํ, ปทกฺขึ นจฺเจ จ คีเต จ วาทิเต จ, อภิสฏฺ อตฺถิกานํ อตฺถิกานํ มนุสฺสานํ ปญฺญาสาย จ รตฺตึ คจฺฉนฺตึ, ตาย จ เวสาลึ ภิยฺโยโส มตฺตาย อุปโสภนฺตึ.[๑]

[๓๒๗] อถโข ราชคหโก เนคโม เวสาลิยํ ตํ กรณียํ ตีเรตฺวา ปุนเทว ราชคหํ ปจฺฉาคจฺฉิ, เยน ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ราชานํ มาคธํ เสนิยํ พิมฺพิสารํ เอตทโวจ "เวสาลี เทว อิทฺธา เจว ผีตา จ พหุชนา [ ][๒] อากิณฺณมนุสฺสา [ ][๓] สุภิกฺขา จ, สตฺต จ ปาสาทสหสฺสานิ สตฺต จ ปาสาทสตานิ สตฺต จ ปาสาทา, สตฺต จ กูฏาคารสหสฺสานิ สตฺต จ กูฏาคารสตานิ สตฺต จ กูฏาคารา, สตฺต จ อารามสหสฺสานิ สตฺต จ อารามสตานิ สตฺต จ อารามา, สตฺต จ โปกฺขรณีสหสฺสานิ สตฺต จ โปกฺขรณีสตานิ สตฺต จ โปกฺขรณิโย; อมฺพปาลี จ คณิกา อภิรูปา ทสฺสนียา ปาสาทิกา ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคตา, ปทกฺขา นจฺเจ จ คีเต จ วาทิเต จ, อภิสฏา อตฺถิกานํ อตฺถิกานํ มนุสฺสานํ ปญฺญาสาย จ รตฺตึ คจฺฉติ, ตาย จ เวสาลี ภิยฺโยโส มตฺตาย อุปโสภติ; สาธุ เทว มยํปิ คณิกํ วุฏฺฐาเปยฺยามาติ.[๔] "เตนหิ ภเณ ตาทิสึ กุมารึ ชานาถ[๕] 'ยํ ตุมฺเห คณิกํ วุฏฺฐาเปยฺยาถาติ. เตน โข ปน สมเยน

---

[๑] อิ. อุปโสภิตนฺติ
[๒] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ.
[๓] สี.,ฉ.,มหา. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ.
[๔] สี.,ฉ. วุฏฺฐเปสฺสามาติ.
[๕] อิ. ชานาหิ

ราชคเห สาลวตี นาม กุมารี อภิรูปา โหติ ทสฺสนียา ปาสาทิกา ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคตา. อถโข ราชคหโก เนคโม สาลวตึ กุมารึ คณิกํ วุฏฺฐาเปสิ. อถโข สาลวตี คณิกา นจิรสฺเสว ปทกฺขา อโหสิ นจฺเจ จ คีเต จ วาทิเต จ, อภิสฏฺา อตฺถิกานํ อตฺถิกานํ มนุสฺสานํ ปฏิสเตน จ รตฺตึ คจฺฉติ. อถโข สาลวตี คณิกา นจิรสฺเสว คพฺภินี อโหสิ. อถโข สาลวติยา คณิกาย เอตทโหสิ "อิตฺถี โข คพฺภินี ปุริสานํ อมนาปา, สเจ มํ โกจิ ชานิสฺสติ 'สาลวตี คณิกา คพฺภินีติ, สพฺโพ เม สกฺกาโร ปริหายิสฺสติ,[๑] ยนฺนูนาหํ คิลานํ[๒] ปฏิเวเทยฺยนฺติ. อถโข สาลวตี คณิกา โทวาริกํ อาณาเปสิ "มา ภเณ โทวาริก โกจิ ปุริโส ปาวิสิ, โย จ มํ ปุจฺฉติ 'คิลานาติ ปฏิเวเทหีติ. "เอวํ อยฺเยติ โข โส โทวาริโก สาลวติยา คณิกาย ปจฺจสฺโสสิ. อถโข สาลวตี คณิกา ตสฺส คพฺภสฺส ปริปากมนฺวาย ปุตฺตํ วิชายิ. อถโข สาลวตี คณิกา ทาสึ อาณาเปสิ "หนฺท เช อิมํ ทารกํ กตฺตรสุปฺเป ปกฺขิปิตฺวา นีหริตฺวา สงฺการกูเฏ ฉฑฺเฑหีติ. "เอวํ อยฺเยติ โข สา ทาสี สาลวติยา คณิกาย ปฏิสฺสุณิตฺวา[๓] ตํ ทารกํ กตฺตรสุปฺเป ปกฺขิปิตฺวา นีหริตฺวา สงฺการกูเฏ ฉฑฺเฑสิ.

[๓๒๘] เตน โข ปน สมเยน อภโย นาม ราชกุมาโร กาลสฺเสว ราชุปฏฺฐานํ คจฺฉนฺโต อทฺทส ตํ ทารกํ กาเกหิ สมฺปริกิณฺณํ; ทิสฺวาน มนุสฺเส ปุจฺฉิ "กิเมตํ ภเณ กาเกหิ สมฺปริกิณฺณนฺติ. "ทารโก เทวาติ. "ชีวติ ภเณติ. "ชีวติ เทวาติ. "เตนหิ ภเณ ตํ ทารกํ อมฺหากํ อนฺเตปุรํ เนตฺวา ธาตีนํ เทถ

---

[๑] สี.,ฉ. ภญฺชิสฺสติ [๒] อิ. คิลานาติ [๓] สี.,ฉ.,เท. ปฏิสฺสุตฺวา, อิ. ปฏิสฺสุณิตฺวา

โปเสตุนฺติ. “เอวํ เทวาติ โข เต มนุสฺสา อภยสฺส ราชกุมารสฺส ปฏิสฺสุณิตฺวา ตํ ทารกํ อภยสฺส ราชกุมารสฺส อนฺเตปุรํ เนตฺวา ธาตีนํ อทํสุ “โปเสถาติ. ตสฺส “ชีวตีติ ชีวโกติ นามํ อกํสุ, “กุมาเรน โปสาปิโตติ โกมารภจฺโจติ นามํ อกํสุ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ นจิรสฺเสว วิญฺญุตํ ปาปุณิ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ, เยน อภโย ราชกุมาโร, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อภยํ ราชกุมารํ เอตทโวจ “กา เม เทว มาตา, โก ปิตาติ. “อหัปิ โข เต ภเณ ชีวก มาตรํ น ชานามิ, อปิจาหํ เต ปิตา, ตฺวํ[๑] มยาปิ[๒] โปสาปิโตติ. อถโข ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส เอตทโหสิ “อิมานิ โข ราชกุลานิ น สุกรานิ อสิปฺเปน อุปชีวิตุํ, ยนฺนูนาหํ สิปฺปํ สิกฺเขยฺยนฺติ.

[๓๒๙] เตน โข ปน สมเยน ตกฺกสิลายํ ทิสาปาโมกฺโข เวชฺโช ปฏิวสติ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ อภยํ ราชกุมารํ อนาปุจฺฉา, เยน ตกฺกสิลา, เตน ปกฺกามิ; อนุปุพฺเพน, เยน ตกฺกสิลา, เยน โส เวชฺโช, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ เวชฺชํ เอตทโวจ “อิจฺฉามหํ อาจริย สิปฺปํ สิกฺขิตุนฺติ. “เตนหิ ภเณ ชีวก สิกฺขสฺสูติ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ พหุญฺจ คณฺหาติ, ลหุญฺจ คณฺหาติ, สุฏฺฐุ[๓] จ อุปธาเรติ, คหิตญฺจสฺส น ปมุสฺสติ.[๔] อถโข ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส สตฺตนฺนํ วสฺสานํ อจฺจเยน เอตทโหสิ “อหํ โข พหุญฺจ คณฺหามิ, ลหุญฺจ คณฺหามิ, สุฏฺฐุ จ อุปธาเรมิ, คหิตญฺจ เม น ปมุสฺสติ, สตฺต จ เม วสฺสานิ อธียนฺตสฺส

---

[๑] สี.,ฉ.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒] สี.,ฉ.,เท. มยาสิ
[๓] อิ. สุฏฺฐุ
[๔] สี.,ฉ.,เท. สมฺมุสฺสติ.

นยิมสฺส สิปฺปสฺส อนฺโต ปญฺญายติ, กทา อิมสฺส สิปฺปสฺส อนฺโต ปญฺญายิสฺสตีติ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ, เยน โส เวชฺโช, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ เวชฺชํ เอตทโวจ "อหํ โข อาจริย พหุญฺจ คณฺหามิ, ลหุญฺจ คณฺหามิ, สุฏฺฐุ จ อุปธาเรมิ, คหิตญฺจ เม น ปมุสฺสติ, สตฺต จ เม วสฺสานิ อธียนฺตสฺส นยิมสฺส สิปฺปสฺส อนฺโต ปญฺญายติ, กทา อิมสฺส สิปฺปสฺส อนฺโต ปญฺญายิสฺสตีติ. "เตนหิ ภเณ ชีวก ขนิตฺตึ อาทาย ตกฺกสิลาย สมนฺตา โยชนํ อาหิณฺฑิตฺวา[๑] ยงฺกิญฺจิ อเภสชฺชํ ปสฺเสยฺยาสิ, ตํ อาหราติ. "เอวํ อาจริยาติ โข ชีวโก โกมารภจฺโจ ตสฺส เวชฺชสฺส ปฏิสฺสุณิตฺวา ขนิตฺตึ อาทาย ตกฺกสิลาย สมนฺตา โยชนํ อาหิณฺฑนฺโต น กิญฺจิ อเภสชฺชํ อทฺทส. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ, เยน โส เวชฺโช, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ เวชฺชํ เอตทโวจ "อาหิณฺฑนฺโตมฺหิ อาจริย ตกฺกสิลาย สมนตา โยชนํ, น กิญฺจิ อเภสชฺชํ อทฺทสนฺติ. "สิกฺขิโตสิ[๒] ภเณ ชีวก, อลนฺเต เอตฺตกํ ชีวิกายาติ ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส ปริตฺตํ ปาเถยฺยํ ปาทาสิ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ ตํ ปริตฺตํ ปาเถยฺยํ อาทาย, เยน ราชคหํ, เตน ปกฺกามิ. อถโข ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส ตํ ปริตฺตํ ปาเถยฺยํ อนฺตรามคฺเค สาเกเต ปริกฺขยํ อคมาสิ. อถโข ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส เอตทโหสิ "อิเม โข มคฺคา กนฺตารา อปฺโปทกา อปฺปภกฺขา น สุกรา อปาเถยฺเยน คนฺตุํ, ยนฺนูนาหํ ปาเถยฺยํ ปริเยเสยฺยนฺติ.

---

[๑] อิ. อาหิณฺฑนฺโต

[๒] สี.,เท.,มหา. สุสิกฺขิโตสิ

๒. เสฏฺฐิภริยาวตฺถุ

[๓๓๐] เตน โข ปน สมเยน สาเกเต เสฏฺฐิภริยาย สตฺตวสฺสิโก สีสาพาโธ โหติ. พหู มหนฺตา มหนฺตา ทิสาปาโมกฺขา เวชฺชา อาคนฺตฺวา ติกิจฺฉนฺตา[๑] นาสกฺขึสุ อโรคํ กาตุํ, พหุๆ หิรญฺญํ อาทาย อคมํสุ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ สาเกตํ ปวิสิตฺวา มนุสฺเส ปุจฺฉิ "โก ภเณ คิลาโน, กึ ติกิจฺฉามีติ. "เอติสฺสา อาจริย เสฏฺฐิภริยาย สตฺตวสฺสิโก สีสาพาโธ, คจฺฉ อาจริย, เสฏฺฐิภริยํ ติกิจฺฉาหีติ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ, เยน เสฏฺฐิสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา โทวาริกํ อาณาเปสิ "คจฺฉ ภเณ โทวาริก, เสฏฺฐิภริยาย ปาวท 'เวชฺโช อยฺเย อาคโต, โส ตํ ทฏฺฐุกาโมติ. "เอวมาจริยาติ[๒] โข โส โทวาริโก ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส ปฏิสฺสุณิตฺวา, เยน เสฏฺฐิภริยา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เสฏฺฐิภริยํ เอตทโวจ "เวชฺโช อยฺเย อาคโต, โส ตํ ทฏฺฐุกาโมติ. "กีทิโส ภเณ โทวาริก เวชฺโชติ. "ทหรโก อยฺเยติ. "อลํ ภเณ โทวาริก, กึ เม ทหรโก เวชฺโช กริสฺสติ, พหู มหนฺตา มหนฺตา ทิสาปาโมกฺขา เวชฺชา อาคนฺตฺวา ติกิจฺฉนฺตา นาสกฺขึสุ อโรคํ กาตุํ, พหุๆ หิรญฺญํ อาทาย อคมํสูติ. อถโข โส โทวาริโก, เยน ชีวโก โกมารภจฺโจ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ชีวกํ โกมารภจฺจํ เอตทโวจ "เสฏฺฐิภริยา อาจริย เอวมาห 'อลํ ภเณ โทวาริก, กึ เม ทหรโก เวชฺโช กริสฺสติ, พหู มหนฺตา มหนฺตา ทิสาปาโมกฺขา เวชฺชา อาคนฺตฺวา ติกิจฺฉนฺตา นาสกฺขึสุ อโรคํ กาตุํ, พหุๆ หิรญฺญํ อาทาย อคมํสูติ. "คจฺฉ ภเณ โทวาริก,

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] สี.,อิ.,มหา. เอวํ อาจริยาติ

เสฏฺฐิภริยาย ปาวท ‘เวชฺโช อยฺเย เอวมาห ‘มา กิร อยฺเย ปุเร กิญฺจิ อทาสิ, ยทา อโรคา อโหสิ, ตทา ยํ อิจฺเฉยฺยาสิ, ตํ ทชฺเชยฺยาสีติ. “เอวํ อาจริยาติ โข โส โทวาริโก ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส ปฏิสฺสุณิตฺวา, เยน เสฏฺฐิภริยา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เสฏฺฐิภริยํ เอตทโวจ “เวชฺโช อยฺเย เอวมาห ‘มา กิร อยฺเย ปุเร กิญฺจิ อทาสิ, ยทา อโรคา อโหสิ, ตทา ยํ อิจฺเฉยฺยาสิ, ตํ ทชฺเชยฺยาสีติ. “เตนหิ ภเณ โทวาริก เวชฺโช อาคจฺฉตูติ. “เอวํ อยฺเยติ โข โส โทวาริโก เสฏฺฐิภริยาย ปฏิสฺสุณิตฺวา, เยน ชีวโก โกมารภจฺโจ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ชีวกํ โกมารภจฺจํ เอตทโวจ “เสฏฺฐิภริยา ตํ อาจริย ปกฺโกสตีติ.

อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ, เยน เสฏฺฐิภริยา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เสฏฺฐิภริยาย วิการํ สลฺลกฺเขตฺวา เสฏฺฐิภริยํ เอตทโวจ “ปสเตน เม[๑] อยฺเย สปฺปินา อตฺโถติ. อถโข เสฏฺฐิภริยา ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส ปสตํ สปฺปึ ทาเปสิ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ ตํ ปสตํ สปฺปึ นานาเภสชฺเชหิ นิปฺปจิตฺวา เสฏฺฐิภริยํ มญฺจเก อุตฺตานํ นิปชฺชาเปตฺวา[๒] นตฺถุโต อทาสิ. อถโข ตํ สปฺปึ[๓] นตฺถุโต ทินฺนํ มุขโต อุคฺคจฺฉิ. อถโข เสฏฺฐิภริยา ตํ[๔] ปฏิคฺคเห นุฏฺฐุหิตฺวา[๕] ทาสึ อาณาเปสิ “หนฺท เช อิมํ สปฺปึ ปิจุนา คณฺหาหีติ. อถโข ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส เอตทโหสิ “[๖]อจฺฉริยํ วต โภ,[๖] ยาว ลูขายํ ฆรณี, ยตฺร หิ นาม อิมํ ฉฑฺฑนียธมฺมํ สปฺปึ ปิจุนา

---

[๑] สี.,อิ.,มหา. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒] สี.,ฉ. นิปาเตตฺวา
[๓] อิ.,มหา. สปฺปิ
[๔] สี.,เท. อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๕] สี.,ฉ.,เท. นิฏฺฐุภิตฺวา
[๖-๖] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

คาหาเปสฺสติ, พหุกานิ จ เม มหคฺฆานิ มหคฺฆานิ เภสชฺชานิ อุปคตานิ, กิมฺปิมายํ กญฺจิ[๑] เทยฺยธมฺมํ ทสฺสตีติ. อถโข เสฏฺฐิภริยา ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส วิการํ สลฺลกฺเขตฺวา ชีวกํ โกมารภจฺจํ เอตทโวจ "กิสฺส ตฺวํ อาจริย วิมโนสีติ. "อิธ เม เอตทโหสิ 'อจฺฉริยํ วต โภ, ยาว ลูขายํ ฆรณี, ยตฺร หิ นาม อิมํ ฉฑฺฑนียธมฺมํ สปฺปึ ปิจุนา คาหาเปสฺสติ, พหุกานิ จ เม มหคฺฆานิ มหคฺฆานิ เภสชฺชานิ อุปคตานิ, กิมฺปิมายํ กญฺจิ เทยฺยธมฺมํ ทสฺสตีติ. "มยํ โข อาจริย อาคาริกา นาม อุปชานาเมตสฺส สญฺญมสฺส, วรเมตํ สปฺปึ ทาสานํ วา กมฺมกรานํ วา ปาทพฺภญฺชนํ วา ปทีปกรเณ วา อาสิตฺตํ, มา ตฺวํ อาจริย วิมโน อโหสิ, น เต เทยฺยธมฺโม หายิสฺสตีติ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ เสฏฺฐิภริยาย สตฺตวสฺสิกํ สีสาพาธํ เอเกเนว นตฺถุกมฺเมน อปกฑฺฒิ. อถโข เสฏฺฐิภริยา อโรคา สมานา ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส จตฺตาริ สหสฺสานิ ปาทาสิ. ปุตฺโต "มาตา เม อโรคา จิตาติ จตฺตาริ สหสฺสานิ ปาทาสิ. สุณิสา "สสฺสู[๒] เม อโรคา จิตาติ จตฺตาริ สหสฺสานิ ปาทาสิ. เสฏฺฐี คหปติ "ภริยา เม อโรคา จิตาติ จตฺตาริ สหสฺสานิ ปาทาสิ, ทาสญฺจ ทาสิญฺจ อสฺสรถญฺจ อทาสิ.[๓]

อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ ตานิ โสพสสหสฺสานิ อาทาย ทาสญฺจ ทาสิญฺจ อสฺสรถญฺจ, เยน ราชคหํ, เตน ปกฺกามิ, อนุปุพฺเพน, เยน ราชคหํ, เยน อภโย ราชกุมาโร, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อภยํ ราชกุมารํ เอตทโวจ "อิทํ เม เทว ปจฺจมกมฺมํ โสพสสหสฺสานิ ทาโส จ ทาสี จ อสฺสรโถ จ,

---

[๑] สี.,ฉ. กิญฺจิ [๒] สี.,มหา. สสฺสุ [๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

ปฏิคฺคณฺหาตุ เม เทโว โปสาวนิกนฺติ. “อลํ ภเณ ชีวก, ตุยฺหเมว[๑] โหตุ, อมฺหากญฺจ[๒] อนฺเตปุเร นิเวสนํ มาเปหีติ. “เอวํ เทวาติ โข ชีวโก โกมารภจฺโจ อภยสฺส ราชกุมารสฺส ปฏิสฺสุณิตฺวา อภยสฺส ราชกุมารสฺส อนฺเตปุเร นิเวสนํ มาเปสิ.

๓. พิมฺพิสารราชวตฺถุ

[๓๓๑] เตน โข ปน สมเยน รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส ภคนฺทลาพาโธ โหติ. สาฏกา โลหิเตน มกฺขิยนฺติ. เทวิโย ทิสฺวา อุปฺผณฺเฑนฺติ “อุตุนีทานิ เทโว, ปุปฺผํ เทวสฺส อุปฺปนฺนํ, นจิรสฺเสว[๓] เทโว วิชายิสฺสตีติ. เตน ราชา มงฺกุ โหติ. อถโข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร อภยํ ราชกุมารํ เอตทโวจ “มยฺหํ โข ภเณ อภย ตาทิโส อาพาโธ, สาฏกา โลหิเตน มกฺขิยนฺติ, เทวิโย [ ][๔] ทิสฺวา อุปฺผณฺเฑนฺติ ‘อุตุนีทานิ เทโว, ปุปฺผํ เทวสฺส อุปฺปนฺนํ, นจิรสฺเสว เทโว วิชายิสฺสตีติ, อิงฺฆ ภเณ อภย ตาทิสํ เวชฺชํ ชานาหิ ‘โย มํ ติกิจฺเฉยฺยาติ. “อยํ เทว อมฺหากํ ชีวโก เวชฺโช ตรุโณ ภทฺรโก, โส เทวํ ติกิจฺฉิสฺสตีติ. “เตนหิ ภเณ อภย ชีวกํ เวชฺชํ อาณาเปหิ ‘โส มํ ติกิจฺฉิสฺสตีติ. อถโข อภโย ราชกุมาโร ชีวกํ โกมารภจฺจํ อาณาเปสิ “คจฺฉ ภเณ ชีวก ราชานํ ติกิจฺฉาหีติ. “เอวํ เทวาติ โข ชีวโก โกมารภจฺโจ อภยสฺส ราชกุมารสฺส ปฏิสฺสุณิตฺวา นเขน เภสชฺชํ อาทาย, เยน ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร,

---

[๑] สี.,เท.,ฉ. ตุยฺหเมว, อิ. ตุยฺหํเมว　　[๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อมฺหากญฺเญว
[๓] สี.,ฉ.,เท. นจิรํ　　[๔] สี.,เท.,อิ.,มหา. เอตฺถนฺตเร มนฺติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ.

เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ราชานํ มาคธํ เสนิยํ พิมฺพิสารํ เอตทโวจ "อาพาธํ เต[๑] เทว ปสฺสามีติ.[๒] อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส ภคนฺทลาพาธํ เอเกเนว อาเลเปน อปกฑฺฒิ. อถโข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร อโรโค สมาโน ปญฺจ อิตฺถีสตานิ สพฺพาลงฺการํ วิภูสาเปตฺวา[๓] โอมุญฺจาเปตฺวา ปุญฺชํ การาเปตฺวา ชีวกํ โกมารภจฺจํ เอตทโวจ "เอตํ ภเณ ชีวก ปญฺจนฺนํ อิตฺถีสตานํ สพฺพาลงฺการํ ตุยฺหํ โหตูติ. "อลํ เทว, อธิการํ เม เทโว สรตูติ. "เตนหิ ภเณ ชีวก มํ อุปฏฺฐห, อิตฺถาคารญฺจ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆญฺจาติ. "เอวํ เทวาติ โข ชีวโก โกมารภจฺโจ รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส ปจฺจสฺโสสิ.

๔. ราชคหเสฏฺฐิวตฺถุ

[๓๓๒] เตน โข ปน สมเยน ราชคหกสฺส เสฏฺฐิสฺส สตฺตวสฺสิโก สีสาพาโธ โหติ. พหู มหนฺตา มหนฺตา ทิสาปาโมกฺขา เวชฺชา อาคนฺตฺวา ติกิจฺฉนฺตา นาสกฺขึสุ อโรคํ กาตุํ, พหุํ หิรญฺญํ อาทาย อคมํสุ. อปิจ เวชฺเชหิ ปจฺจกฺขาโต โหติ. เอกจฺเจ เวชฺชา เอวมาหํสุ "ปญฺจมํ ทิวสํ เสฏฺฐี คหปติ กาลํ กริสฺสตีติ. เอกจฺเจ เวชฺชา เอวมาหํสุ "สตฺตมํ ทิวสํ เสฏฺฐี คหปติ กาลํ กริสฺสตีติ. อถโข ราชคหกสฺส เนคมสฺส เอตทโหสิ "อยํ โข เสฏฺฐี คหปติ พหูปกาโร รญฺโญ เจว เนคมสฺส จ, อปิจ เวชฺเชหิ ปจฺจกฺขาโต, เอกจฺเจ เวชฺชา เอวมาหํสุ 'ปญฺจมํ

---

[๑] อิ. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ. [๒] สี.,เท.,อิ. ปสฺสามาติ [๓] สี.,ฉ.,อิ. ภูสาเปตฺวา

ทิวสํ เสฏฺฐี คหปติ กาลํ กริสฺสตีติ, เอกจฺเจ เวชฺชา เอวมาหํสุ 'สตฺตมํ ทิวสํ เสฏฺฐี คหปติ กาลํ กริสฺสตีติ, อยํ จ รญฺโญ ชีวโก เวชฺโช ตรุโณ ภทฺรโก, ยนฺนูน มยํ ราชานํ ชีวกํ เวชฺชํ ยาเจยฺยาม เสฏฺฐึ คหปตึ ติกิจฺฉิตุนฺติ. อถโข ราชคหโก เนคโม, เยน ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ราชานํ มาคธํ เสนิยํ พิมฺพิสารํ เอตทโวจ "อยํ เทว เสฏฺฐี คหปติ พหูปกาโร เทวสฺส เจว เนคมสฺส จ, อปิจ เวชฺเชหิ ปจฺจกฺขาโต, เอกจฺเจ เวชฺชา เอวมาหํสุ 'ปญฺจมํ ทิวสํ เสฏฺฐี คหปติ กาลํ กริสฺสตีติ, เอกจฺเจ เวชฺชา เอวมาหํสุ 'สตฺตมํ ทิวสํ เสฏฺฐี คหปติ กาลํ กริสฺสตีติ, สาธุ เทโว ชีวกํ เวชฺชํ อาณาเปตุ เสฏฺฐึ คหปตึ ติกิจฺฉิตุนฺติ.

อถโข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ชีวกํ โกมารภจฺจํ อาณาเปสิ "คจฺฉ ภเณ ชีวก เสฏฺฐึ คหปตึ ติกิจฺฉาหีติ. "เอวํ เทวาติ โข ชีวโก โกมารภจฺโจ รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส ปฏิสฺสุณิตฺวา, เยน เสฏฺฐี คหปติ, เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา เสฏฺฐิสฺส คหปติสฺส วิกาโรสลฺลกฺเขตฺวา เสฏฺฐึ คหปตึ เอตทโวจ "สจาหนฺตํ[๑] คหปติ อโรคํ กเรยฺยํ,[๒] กึ เม อสฺส เทยฺยธมฺโมติ. "สพฺพํ สาปเตยฺยญฺจ เต อาจริย โหตุ, อหญฺจ เต ทาโสติ. "สกฺขสิ ปน ตฺวํ คหปติ เอเกน ปสฺเสน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุนฺติ. "สกฺโกมหํ อาจริย เอเกน ปสฺเสน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุนฺติ. "สกฺขสิ ปน ตฺวํ คหปติ ทุติเยน ปสฺเสน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุนฺติ. "สกฺโกมหํ อาจริย ทุติเยน ปสฺเสน สตฺต

---

[๑] สี. สเจ ตฺวํ [๒] สี.,เท. อโรโค ภเวยฺยาสิ, อิ. อาโรคาเปยฺยํ

มาเส นิปชฺชิตุนฺติ. “สกฺขสิ[๑] ปน ตฺวํ คหปติ อุตฺตาโน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุนฺติ. “สกฺโกมหํ อาจริย อุตฺตาโน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุนฺติ.

อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ เสฏฺฐึ คหปตึ มญฺจเก นิปชฺชาเปตฺวา[๒] มญฺจเก สมฺพนฺธิตฺวา สีสจฺฉวึ อุปฺปาเฏตฺวา[๓] สิพฺพินึ วินาเมตฺวา เทฺว ปาณเก นีหริตฺวา ชนสฺส[๔] ทสฺเสสิ “ปสฺสถ[๕] อิเม เทฺว ปาณเก เอกํ ขุทฺทกํ เอกํ มหลฺลกํ, เย เต อาจริยา เอวมาหํสุ ‘ปญฺจมํ ทิวสํ เสฏฺฐี คหปติ กาลํ กริสฺสตีติ, เตหายํ มหลฺลโก ปาณโก ทิฏฺโฐ, ปญฺจมํ ทิวสํ เสฏฺฐิสฺส คหปติสฺส มตฺถลุงฺคํ ปริยาทยิสฺสติ,[๖] มตฺถลุงฺคสฺส ปริยาทานา เสฏฺฐี คหปติ กาลํ กริสฺสติ, สุทิฏฺโฐ เตหิ อาจริเยหิ, เยปิ เต อาจริยา เอวมาหํสุ ‘สตฺตมํ ทิวสํ เสฏฺฐี คหปติ กาลํ กริสฺสตีติ, เตหายํ ขุทฺทโก ปาณโก ทิฏฺโฐ, สตฺตมํ ทิวสํ เสฏฺฐิสฺส คหปติสฺส มตฺถลุงฺคํ ปริยาทยิสฺสติ, มตฺถลุงฺคสฺส ปริยาทานา เสฏฺฐี คหปติ กาลํ กริสฺสติ, สุทิฏฺโฐ เตหิปิ[๗] อาจริเยหีติ, สิพฺพินึ สมฺปฏิจฺฉาเทตฺวา[๘] สีสจฺฉวึ สิพฺเพตฺวา อาเลปึ อทาสิ. อถโข เสฏฺฐี คหปติ สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ชีวกํ โกมารภจฺจํ เอตทโวจ “นาหํ อาจริย สกฺโกมิ เอเกน ปสฺเสน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุนฺติ. “นนุ เม ตฺวํ คหปติ ปฏิสฺสุณิ ‘สกฺโกมหํ อาจริย เอเกน ปสฺเสน สตฺต

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. สกฺขิสฺสสิ, เอวมุปริปิ.
[๒] สี.,ฉ. นิปาเตตฺวา
[๓] อิ. อุปฺผาเลตฺวา, เอวมุปริปิ.
[๔] สี.,ฉ.,เท.,มหา. มหาชนสฺส
[๕] สี.,มหา. ปสฺสถยฺเย, เท. ปสฺเสยฺยาถ, อิ. ปสฺสถยฺโย
[๖] สี.,อิ.,มหา. ปริยาทิยิสฺสติ, เอวมุปริปิ.
[๗] สี.,ฉ.,เท. อิ. เตหิ
[๘] สี. สมฺปฏิปาเฏตฺวา, อิ. สมฺปฏิปาเทตฺวา

มาเส นิปชฺชิตุนฺติ. “สจฺจาหํ อาจริย ปฏิสฺสุณึ, อปาหํ มริสฺสามิ, นาหํ สกฺโกมิ เอเกน ปสฺเสน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุนฺติ. “เตนหิ ตฺวํ คหปติ ทุติเยน ปสฺเสน สตฺต มาเส นิปชฺชาหีติ. อถโข เสฏฺฐี คหปติ สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ชีวกํ โกมารภจฺจํ เอตทโวจ “นาหํ อาจริย สกฺโกมิ ทุติเยน ปสฺเสน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุนฺติ. “นนุ เม ตฺวํ คหปติ ปฏิสฺสุณิ ‘สกฺโกมหํ อาจริย ทุติเยน ปสฺเสน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุนฺติ. “สจฺจาหํ อาจริย ปฏิสฺสุณึ, อปาหํ มริสฺสามิ, นาหํ [ ][1] สกฺโกมิ ทุติเยน ปสฺเสน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุนฺติ. “เตนหิ ตฺวํ คหปติ อุตฺตาโน สตฺต มาเส นิปชฺชาหีติ. อถโข เสฏฺฐี คหปติ สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ชีวกํ โกมารภจฺจํ เอตทโวจ “นาหํ อาจริย สกฺโกมิ อุตฺตาโน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุนฺติ. “นนุ เม ตฺวํ คหปติ ปฏิสฺสุณิ ‘สกฺโกมหํ อาจริย อุตฺตาโน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุนฺติ. “สจฺจาหํ อาจริย ปฏิสฺสุณึ, อปาหํ มริสฺสามิ, นาหํ สกฺโกมิ อุตฺตาโน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุนฺติ. “อหญฺเจ ตํ คหปติ น วเทยฺยํ, เอตฺตกมฺปิ ตฺวํ น นิปชฺเชยฺยาสิ, อปิจ ปฏิกจฺเจวาสิ[2] มยา ญาโต ‘ตีหิ สตฺตาเหหิ เสฏฺฐี คหปติ อโรโค ภวิสฺสตีติ, อุฏฺเจหิ คหปติ, อโรโคสิ, ชานาหิ, กึ เม เทยฺยธมฺโมติ. “สพฺพํ สาปเตยฺยญฺจ เต อาจริย โหตุ, อหญฺจ เต ทาโสติ. “อลํ คหปติ, มา เม ตฺวํ สพฺพํ สาปเตยฺยํ อทาสิ, มา จ เม ทาโส, รญฺโญ สตสหสฺสํ เทหิ, มยฺหํ สตสหสฺสนฺติ. อถโข เสฏฺฐี คหปติ อโรโค สมาโน รญฺโญ สตสหสฺสํ อทาสิ ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส สตสหสฺสํ.

---

[1] สี.,อิ.,มหา. เอตฺถนฺตเร อาจริยาติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ.

[2] สี.,ฉ.,เท. ปฏิกจฺเจว, อิ. ปฏิคจฺเจว

๕. เสฏฺฐิปุตฺตวตฺถุ

[๓๓๓] เตน โข ปน สมเยน พาราณเสยฺยกสฺส เสฏฺฐิ-ปุตฺตสฺส โมกฺขจิกาย กีฬนฺตสฺส อนฺตคณฺฐาพาโธ โหติ. เตน[๑] ยาคุปิ ปีตา น สมฺมาปริณามํ คจฺฉติ, ภตฺตมฺปิ ภุตฺตํ น สมฺมา-ปริณามํ คจฺฉติ, อุจฺจาโรปิ ปสฺสาโวปิ น ปคุโณ. โส เตน กิโส โหติ ลูโข ทุพฺพณฺโณ อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาโต ธมนิสนฺถตคตฺโต. อถโข พาราณเสยฺยกสฺส เสฏฺฐิสฺส เอตทโหสิ "มยฺหํ โข ปุตฺตสฺส ตาทิโส[๒] อาพาโธ, [ ][๓] ยาคุปิ ปีตา น สมฺมาปริณามํ คจฺฉติ, ภตฺตมฺปิ ภุตฺตํ น สมฺมาปริณามํ คจฺฉติ, อุจฺจาโรปิ ปสฺสาโวปิ น ปคุโณ, โส เตน กิโส ลูโข ทุพฺพณฺโณ อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาโต ธมนิสนฺถตคตฺโต, ยนฺนูนาหํ ราชคหํ คนฺตฺวา ราชานํ ชีวกํ เวชฺชํ ยาเจยฺยํ ปุตฺตํ เม ติกิจฺฉิตุนฺติ. อถ โข พาราณเสยฺยโก เสฏฺฐี ราชคหํ คนฺตฺวา, เยน ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ราชานํ มาคธํ เสนิยํ พิมฺพิสารํ เอตทโวจ "มยฺหํ โข เทว ปุตฺตสฺส ตาทิโส อาพาโธ, ยาคุปิ ปีตา น สมฺมาปริณามํ คจฺฉติ, ภตฺตมฺปิ ภุตฺตํ น สมฺมาปริณามํ คจฺฉติ, อุจฺจาโรปิ ปสฺสาโวปิ น ปคุโณ, โส เตน กิโส ลูโข ทุพฺพณฺโณ อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาโต ธมนิสนฺถตคตฺโต, สาธุ เทโว ชีวกํ เวชฺชํ อาณาเปตุ ปุตฺตํ เม ติกิจฺฉิตุนฺติ.

อถโข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ชีวกํ โกมารภจฺจํ อาณาเปสิ "คจฺฉ ภเณ ชีวก, พาราณสึ คนฺตฺวา พาราณเสยฺยกํ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. เยน [๒] อิ. กีทิโส [๓] สี.,ฉ.,เท. เอตฺถนฺตเร เยนาติ อยํ ปาโจ ทิสฺสติ.

เสฏฺฐิปุตฺตํ ติกิจฺฉาหีติ. “เอวํ เทวาติ โข ชีวโก โกมารภจฺโจ รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส ปฏิสฺสุณิตฺวา พาราณสึ คนฺตฺวา, เยน พาราณเสยฺยโก เสฏฺฐิปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา พาราณเสยฺยกสฺส เสฏฺฐิปุตฺตสฺส วิการํ สลฺลกฺเขตฺวา ชนฺ อุสฺสาเรตฺวา ติโรกรณึ[๑] ปริกฺขิปิตฺวา ถมฺเภ อุปนิพนฺธิตฺวา[๒] ภริยํ ปุรโต ฐเปตฺวา อุทรจฺฉวึ อุปฺปาเฏตฺวา อนฺตคณฺฐึ นีหริตฺวา ภริยาย ทสฺเสสิ “ปสฺส เต สามิกสฺส อาพาธ, อิมินา ยาคุปิ ปีตา น สมฺมาปริณามํ คจฺฉติ, ภตฺตมฺปิ ภุตฺตํ น สมฺมาปริณามํ คจฺฉติ, อุจฺจาโรปิ ปสฺสาโวปิ น ปคฺโฆ, อิมินายํ กิโส ลูโข ทุพฺพณฺโณ อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาโต ธมนิสนฺถตคตฺโตติ อนฺตคณฺฐึ วินิเวเฐตฺวา อนฺตานิ ปฏิปเวเสตฺวา อุทรจฺฉวึ สิพฺเพตฺวา อาเลปึ อทาสิ. อถโข พาราณเสยฺยโก เสฏฺฐิปุตฺโต นจิรสฺเสว อโรโค อโหสิ. อถโข พาราณเสยฺยโก เสฏฺฐี “ปุตฺโต เม อโรโค จิโตติ ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส โสพฺส สหสฺสานิ ปาทาสิ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ ตานิ โสพฺส สหสฺสานิ อาทาย ปุนเทว ราชคหํ ปจฺจาคจฺฉิ.

๖. ปฺโชตราชวตฺถุ

[๓๓๔] เตน โข ปน สมเยน อุชฺเชนิยํ[๓] รญฺโญ ปชฺโชตสฺส ปณฺฑุโรคาพาโธ โหติ. พหู มหนฺตา มหนฺตา ทิสาปาโมกฺขา เวชฺชา อาคนฺตฺวา ติกิจฺฉนฺตา นาสกฺขึสุ อโรคํ กาตุ, พหุ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ติโรกรณิยํ　　[๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อุพฺพนฺธิตฺวา
[๓] สี.,ฉ.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

หิรญฺญํ อาทาย อคมํสุ. อถโข ราชา ปชฺโชโต รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส สนฺติเก ทูตํ ปาเหสิ “มยฺหํ โข เทว[๑] ตาทิโส อาพาโธ, สาธุ เทโว ชีวกํ เวชฺชํ อาณาเปตุ, โส มํ ติกิจฺฉิสฺสตีติ. อถโข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ชีวกํ โกมารภจฺจํ อาณาเปสิ “คจฺฉ ภเณ ชีวก, อุชฺเชนึ คนฺตฺวา ราชานํ ปชฺโชตํ ติกิจฺฉาหีติ. “เอวํ เทวาติ โข ชีวโก โกมารภจฺโจ รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส ปฏิสฺสุณิตฺวา อุชฺเชนึ คนฺตฺวา, เยน ราชา ปชฺโชโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา รญฺโญ ปชฺโชตสฺส วิการํ สลฺลกฺเขตฺวา ราชานํ ปชฺโชตํ เอตทโวจ “สปฺปึ เทว[๒] นิปฺปจิสฺสามิ, ตํ เทโว ปิวิสฺสตีติ. “อลํ ภเณ ชีวก, ยนฺเต สกฺกา วินา สปฺปินา อโรคํ กาตุํ, ตํ กโรหิ, เชคุจฺฉึ เม สปฺปิ ปฏิกูลนฺติ. อถโข ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส เอตทโหสิ “อิมสฺส โข รญฺโญ ตาทิโส อาพาโธ, น สกฺกา มยา[๓] วินา สปฺปินา อโรคํ กาตุํ, ยนฺนูนาหํ สปฺปึ นิปฺปเจยฺยํ กสาววณฺณํ กสาวคนฺธํ กสาวรสนฺติ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ นานาเภสชฺเชหิ สปฺปึ นิปฺปจิ กสาววณฺณํ กสาวคนฺธํ กสาวรสํ. อถโข ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส เอตทโหสิ “อิมสฺส โข รญฺโญ สปฺปิ ปีตํ ปริณาเมนฺตํ อุทฺเทกํ ทสฺสติ จณฺฑายํ[๔] ราชา ฆาตาเปยฺยาปิ มํ,[๕] ยนฺนูนาหํ ปฏิกจฺเจว อาปุจฺเฉยฺยนฺติ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ, เยน ราชา ปชฺโชโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ราชานํ ปชฺโชตํ เอตทโวจ “มยํ โข เทว เวชฺชา นาม ตาทิเสน มุหุตฺเตน มูลานิ อุทฺธราม, เภสชฺชานิ สํหราม, สาธุ เทโว วาหนาคาเรสุ จ ทฺวาเรสุ จ อาณาเปตุ ‘เยน วาหเนน ชีวโก อิจฺฉติ, เตน

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] ฉ. เทหิ [๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๔] สี.,เท.,มหา. จณฺโฑยํ คชา [๕] อิ. ฆาตาเปยฺยาสิมํ

วาหเนน คจฺฉตุ, เยน ทฺวาเรน อิจฺฉติ, เตน ทฺวาเรน คจฺฉตุ, ยํ กาลํ อิจฺฉติ, ตํ กาลํ คจฺฉตุ, ยํ กาลํ อิจฺฉติ, ตํ กาลํ ปวิสตูติ. อถโข ราชา ปฺโชโต วาหนาคาเรสุ จ ทฺวาเรสุ จ อาณาเปสิ "เยน วาหเนน ชีวโก อิจฺฉติ, เตน วาหเนน คจฺฉตุ, เยน ทฺวาเรน อิจฺฉติ, เตน ทฺวาเรน คจฺฉตุ, ยํ กาลํ อิจฺฉติ, ตํ กาลํ คจฺฉตุ, ยํ กาลํ อิจฺฉติ, ตํ กาลํ ปวิสตูติ.

เตน โข ปน สมเยน รญฺโญ ปฺโชตสฺส ภทฺทวติกา นาม หตฺถินิกา ปญฺญาสโยชนิกา โหติ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ รญฺโญ ปฺโชตสฺส ตํ สปฺปึ อุปนาเมสิ "กสาวํ เทโว ปิวตูติ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ ราชานํ ปฺโชตํ สปฺปึ ปาเยตฺวา หตฺถิสาลํ คนฺตฺวา ภทฺทวติกาย หตฺถินิกาย นครมฺหา นิปฺปติ.

อถโข รญฺโญ ปฺโชตสฺส ตํ สปฺปิ ปีตํ ปริณาเมนฺตํ อุทฺเทกํ อทาสิ. อถโข ราชา ปฺโชโต มนุสฺเส เอตทโวจ "ทุฏฺเฐน ภเณ ชีวเกน สปฺปึ ปายิโตมฺหิ, เตนหิ ภเณ ชีวกํ เวชฺชํ วิจินาถาติ. "ภทฺทวติกาย เทว หตฺถินิกาย นครมฺหา นิปฺปโตติ.[๑] เตน โข ปน สมเยน รญฺโญ ปฺโชตสฺส กาโก นาม ทาโส สฏฺฐิโยชนิโก โหติ, อมนุสฺเสน ปฏิจฺจ ชาโต. อถโข ราชา ปฺโชโต กากํ ทาสํ อาณาเปสิ "คจฺฉ ภเณ กาก, ชีวกํ เวชฺชํ นิวตฺเตหิ 'ราชา ตํ อาจริย นิวตฺตาเปตีติ, เอเต โข ภเณ กาก เวชฺชา นาม พหุมายา, มา จสฺส กิญฺจิ ปฏิกุคเหสีติ.

อถโข กาโก ทาโส ชีวกํ โกมารภจฺจํ อนฺตรามคฺเค โกสมฺพิยํ สมฺภาเวสิ ปาตราสํ กโรนฺตํ. อถโข กาโก ทาโส

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. นิปฺปติโตติ.

ชีวกํ โกมารภจฺจํ เอตทโวจ “ราชา ตํ อาจริย นิวตฺตาเปตีติ. “อาคเมหิ ภเณ กาก, ยาว ภุญฺชามิ,[๑] หนฺท ภเณ กาก ภุญฺชสฺสูติ. “อลํ อาจริย รญฺญามฺหิ อาณตฺโต ‘เอเต โข ภเณ กาก เวชฺชา นาม พหุมายา, มา จสฺส กิญฺจิ ปฏิคฺคเหสีติ. เตน โข ปน สมเยน ชีวโก โกมารภจฺโจ นเขน เภสชฺชํ โอลุมฺเปตฺวา อามลกญฺจ ขาทติ, ปานียญฺจ ปิวติ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ กากํ ทาสํ เอตทโวจ “หนฺท ภเณ กาก อามลกญฺจ ขาท, ปานียญฺจ ปิวสฺสูติ. อถโข กาโก ทาโส อยํ โข เวชฺโช อามลกญฺจ ขาทติ, ปานียญฺจ ปิวติ, น อรหติ กิญฺจิ ปาปกํ โหตุนฺติ อุปฑฺฒามลกญฺจ ขาทิ ปานียญฺจ อปายิ. ตสฺส ตํ อุปฑฺฒามลกํ ขาทิตํ ตตฺเถว นิจฺฉาเรสิ. อถโข กาโก ทาโส ชีวกํ โกมารภจฺจํ เอตทโวจ “อตฺถิ เม อาจริย ชีวิตนฺติ. “มา ภเณ กาก ภายิ, ตฺวญฺเจว อโรโค ภวิสฺสสิ, ราชา จ จณฺโฑ โส ราชา ฆาตาเปยฺยาปิ มํ, เตนาหํ น นิวตฺตามีติ ภทฺทวติกํ หตฺถินิกํ กากสฺส นิยฺยาเทตฺวา, เยน ราชคหํ, เตน ปกฺกามิ, อนุปุพฺเพน, เยน ราชคหํ, เยน ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส เอตมตฺถํ อาโรเจสิ. “สุฏฺฐุ ภเณ ชีวก อกาสิ, ยํปิ น นิวตฺโต จณฺโฑ, โส ราชา ฆาตาเปยฺยาปิ ตนฺติ. อถโข ราชา ปชฺโชโต อโรโค สมาโน ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส สนฺติเก ทูตํ ปาเหสิ “อาคจฺฉตุ ชีวโก วรํ ทสฺสามีติ. “อลํ เทว,[๒] อธิการํ เม เทโว สรตูติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,อิ. ภุญฺชาม [๒] ฉ.,เท.,อิ. อยฺโย

๗. สิเวยฺยกทุสฺสยุคกถา[๑]

[๓๓๕] เตน โข ปน สมเยน รญฺโญ ปเสฺสนทิสฺส สิเวยฺยกํ ทุสฺสยุคํ อุปฺปนฺนํ โหติ พหูนฺน[๒] ทุสฺสานํ พหูนฺนํ ทุสฺสยุคานํ พหูนฺนํ ทุสฺสยุคสตานํ พหูนฺนํ ทุสฺสยุคสหสฺสานํ พหูนฺนํ ทุสฺสยุคสตสหสฺสานํ อคฺคญฺจ เสฏฺฐญฺจ ปาโมกฺขญฺจ[๓] อุตฺตมญฺจ ปวรญฺจ. อถโข ราชา ปเสฺสนทิโต ตํ สิเวยฺยกํ ทุสฺสยุคํ ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส ปาเหสิ. อถโข ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส เอตทโหสิ "อิทํ โข เม สิเวยฺยกํ ทุสฺสยุคํ รญฺญา ปเสฺสนทินา ปหิตํ พหูนฺนํ ทุสฺสานํ พหูนฺนํ ทุสฺสยุคานํ พหูนฺนํ ทุสฺสยุคสตานํ พหูนฺนํ ทุสฺสยุคสหสฺสานํ พหูนฺนํ ทุสฺสยุคสตสหสฺสานํ อคฺคญฺจ เสฏฺฐญฺจ ปาโมกฺขญฺจ อุตฺตมญฺจ ปวรญฺจ, นยิมํ อญฺโญ โกจิ ปจฺจารหติ ปริภุญฺชิตุ[๔] อญฺญตฺร เตน ภควตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน รญฺญา วา มาคเธน เสนิเยน พิมฺพิสาเรนาติ.

๘. สมตีสวิเรจนกถา

[๓๓๖] เตน โข ปน สมเยน ภควโต กาโย โทสาภิสนฺโน โหติ. อถโข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "โทสาภิสนฺโน โข อานนฺท ตถาคตสฺส กาโย, อิจฺฉติ ตถาคโต วิเรจนํ ปาตุนฺติ. อถโข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ชีวโก โกมารภจฺโจ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ชีวกํ โกมารภจฺจํ เอตทโวจ "โทสาภิสนฺโน โข

---

[๑] เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท. พหูนํ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ. โมกฺขญฺจ, อิ. โมกฺขํ จ
[๔] สี.,ฉ.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อาวุโส ชีวก ตถาคตสฺส กาโย, อิจฺฉติ ตถาคโต วิเรจนํ ปาตุนฺติ. "เตนหิ ภนฺเต อานนฺท ภควโต กายํ กติปาหํ สิเนเหถาติ. อถโข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต กายํ กติปาหํ สิเนเหตฺวา, เยน ชีวโก โกมารภจฺโจ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ชีวกํ โกมารภจฺจํ เอตทโวจ "สินิทฺโธ โข อาวุโส ชีวก ตถาคตสฺส กาโย, ยสฺสทานิ กาลํ มญฺญสีติ. อถโข ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส เอตทโหสิ "น โข เม ตํ ปฏิรูปํ, โยหํ ภควโต โอพาริกํ วิเรจนํ ทเทยฺยํ,[๑] [๒]ยนฺนูนาหํ ตีณิ อุปฺปลหตฺถานิ นานาเภสชฺเชหิ ปริภาเวตฺวา ตถาคตสฺส อุปนาเมยฺยนฺติ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ[๒] ตีณิ อุปฺปลหตฺถานิ นานาเภสชฺเชหิ ปริภาเวตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกํ อุปฺปลหตฺถํ ภควโต อุปนาเมสิ "อิมํ ภนฺเต ภควา ปฐมํ อุปฺปลหตฺถํ อุปสิงฺฆตุ, อิทํ ภควนฺตํ ทสกฺขตฺตุํ วิเรเจสฺสตีติ, ทุติยํ อุปฺปลหตฺถํ ภควโต อุปนาเมสิ "อิมํ ภนฺเต ภควา ทุติยํ อุปฺปลหตฺถํ อุปสิงฺฆตุ, อิทํ ภควนฺตํ ทสกฺขตฺตุํ วิเรเจสฺสตีติ, ตติยํ อุปฺปลหตฺถํ ภควโต อุปนาเมสิ "อิมํ ภนฺเต ภควา ตติยํ อุปฺปลหตฺถํ อุปสิงฺฆตุ, อิทํ ภควนฺตํ ทสกฺขตฺตุํ วิเรเจสฺสตีติ,[๓] เอวํ ภควโต สมตีสาย วิเรจนํ ภวิสฺสตีติ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ ภควโต สมตีสาย วิเรจนํ ทตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถโข ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส พหิทฺวารโกฏฺฐกา นิกฺขนฺตสฺส เอตทโหสิ "มยา โข ภควโต สมตีสาย วิเรจนํ ทินฺนํ, โทสาภิสนฺโน ตถาคตสฺส กาโย,

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ทเทยฺยนฺติ

[๒-๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

[๓] สฺยา. วิเรเจสฺสตี

น ภควนฺตำ สมติ๎สกฺขตฺตุำ วิเรเจสฺสติ, เอกูนติ๎สกฺขตฺตุำ ภควนฺตำ วิเรเจสฺสติ, อปิจ ภควา วิริตฺโต นฺหายิสฺสติ, นฺหาตำ ภควนฺตำ สกึ วิเรเจสฺสติ, เอวำ ภควโต สมติ๎สาย วิเรจนำ ภวิสฺสตีติ.

อถ โข ภควา ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส เจตสา เจโต-ปริวิตกฺกมญฺญาย อายสฺมนฺตำ อานนฺทำ อามนฺเตสิ “อิธานนฺท ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส พหิทฺวารโกฏฺ๎ฐกา นิกฺขนฺตสฺส เอตทโหสิ ‘มยา โข ภควโต สมติ๎สาย วิเรจนำ ทินฺนำ, โทสาภิสนฺโน ตถาคตสฺส กาโย, น ภควนฺตำ สมติ๎สกฺขตฺตุำ วิเรเจสฺสติ, เอกูนติ๎สกฺขตฺตุำ ภควนฺตำ วิเรเจสฺสติ, อปิจ ภควา วิริตฺโต นฺหายิสฺสติ, นฺหาตำ ภควนฺตำ สกึ วิเรเจสฺสติ, เอวำ ภควโต สมติ๎สาย วิเรจนำ ภวิสฺสตีติ, เตนหานนฺท อุณฺโหทกำ ปฏิยาเทหีติ.[๑] “เอวำ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา อุโณฺหทกำ ปฏิยาเทสิ.

อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ. เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข ชีวโก โกมารภจฺโจ ภควนฺตำ เอตทโวจ “วิริตฺโต ภนฺเต ภควาติ. “วิริตฺโตมฺหิ ชีวกาติ. “อิธ มยฺหำ ภนฺเต พหิทฺวาร-โกฏฺ๎ฐกา นิกฺขนฺตสฺส เอตทโหสิ ‘มยา โข ภควโต สมติ๎สาย วิเรจนำ ทินฺนำ, โทสาภิสนฺโน ตถาคตสฺส กาโย, น ภควนฺตำ สมติ๎สกฺขตฺตุำ วิเรเจสฺสติ, เอกูนติ๎สกฺขตฺตุำ ภควนฺตำ วิเรเจสฺสติ, อปิจ ภควา วิริตฺโต นฺหายิสฺสติ, นฺหาตำ ภควนฺตำ สกึ วิเรเจสฺสติ, เอวำ ภควโต สมติ๎สาย วิเรจนำ ภวิสฺสตีติ, นฺหายตุ ภนฺเต ภควา, นฺหายตุ สุคโตติ. อถโข ภควา อุโณฺหทกำ นฺหายิ, นฺหาตำ

---

[๑] อิ. ปฏิยาเทถาติ.

ภควนฺตํ สกึ วิเรเจสิ, เอวํ ภควโต สมตีสาย วิเรจนํ อโหสิ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ ภควนฺตํ เอตทโวจ "ยาว ภนฺเต ภควโต กาโย ปกตตฺโต โหติ, อลํ ยูสปิณฺฑเกนาติ.[๑]

๙. วรยาจนกถา[๒]

[๓๓๗] อถโข ภควโต กาโย นจิรสฺเสว ปกตตฺโต อโหสิ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ ตํ สิเวยฺยกํ ทุสฺสยุคํ อาทาย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ชีวโก โกมารภจฺโจ ภควนฺตํ เอตทโวจ "เอกาหํ ภนฺเต ภควนฺตํ วรํ ยาจามีติ. "อติกฺกนฺตวรา โข ชีวก ตถาคตาติ. "ยญฺจ ภนฺเต กปฺปติ, ยญฺจ อนวชฺชนฺติ. "วเทหิ ชีวกาติ. "ภควา ภนฺเต ปูสกูลิโก ภิกฺขุสงฺโฆ จ, อิทํ เม ภนฺเต สิเวยฺยกํ ทุสฺสยุคํ รญฺญา ปชฺโชเตน ปหิตํ พหุนฺนํ ทุสฺสานํ พหุนฺนํ ทุสฺสยุคานํ พหุนฺนํ ทุสฺสยุคสตานํ พหุนฺนํ ทุสฺสยุคสหสฺสานํ พหุนฺนํ ทุสฺสยุคสตสหสฺสานํ อคฺคญฺจ เสฏฺฐญฺจ ปาโมกฺขญฺจ อุตฺตมญฺจ ปวรญฺจ, ปฏิคฺคณฺหาตุ เม ภนฺเต ภควา สิเวยฺยกํ ทุสฺสยุคํ ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ คหปติจีวรํ อนุชานาตูติ. ปฏิคฺคเหสิ ภควา สิเวยฺยกํ ทุสฺสยุคํ. อถโข ภควา ชีวกํ โกมารภจฺจํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต อุฏฺฐายาสนา

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อลํ ยูสปิณฺฑปาเตนาติ. [๒] สี.,ฉ.,เท. วรยาจนากถา

ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อนุชานามิ ภิกฺขเว คหปติจีวรํ, โย อิจฺฉติ, ปสุกูลิโก โหตุ, โย อิจฺฉติ, คหปติจีวรํ สาทิยตุ, อิตรีตเรน จาหํ[๑] ภิกฺขเว สนฺตุฏฺฐึ วณฺเณมีติ.

อสฺโสสุ โข ราชคเห มนุสฺสา "ภควตา กิร ภิกฺขูนํ คหปติจีวรํ อนุญฺญาตนฺติ. เต จ มนุสฺสา หฏฺฐา อเหสุ อุทคฺคา "อิทานิ โข มยํ ทานานิ ทสฺสาม ปุญฺญานิ กริสฺสาม, ยโต ภควตา ภิกฺขูนํ คหปติจีวรํ อนุญฺญาตนฺติ. เอกาเหเนว ราชคเห พหูนิ จีวรสหสฺสานิ อุปฺปชฺชึสุ. อสฺโสสุ โข ชานปทา มนุสฺสา "ภควตา กิร ภิกฺขูนํ คหปติจีวรํ อนุญฺญาตนฺติ. เต จ มนุสฺสา หฏฺฐา อเหสุ อุทคฺคา "อิทานิ โข มยํ ทานานิ ทสฺสาม, ปุญฺญานิ กริสฺสาม, ยโต ภควตา ภิกฺขูนํ คหปติจีวรํ อนุญฺญาตนฺติ. เอกาเหเนว ชนปเทปิ พหูนิ จีวรสหสฺสานิ อุปฺปชฺชึสุ.

เตน โข ปน สมเยน สงฺฆสฺส ปาวาโร อุปฺปนฺโน โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว ปาวารนฺติ.

โกเสยฺยปาวาโร อุปฺปนฺโน โหติ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว โกเสยฺยปาวารนฺติ.

โกชวํ อุปฺปนฺนํ โหติ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว โกชวนฺติ.

ปฐมภาณวาโร นิฏฺฐิโต.[๒]

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อิตรีตเรนปาหํ

[๒] สฺยา.,เท. ปฐมภาณวารํ นิฏฺฐิตํ, อิ. ปฐมกภาณวารํ นิฏฺฐิตํ.

๑๐. กมฺพลานุชานนาทิกถา

[๓๓๘] เตน โข ปน สมเยน กาสีราชา ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส อฑฺฒกาสิยं[๑] กมฺพลํ ปาเหสิ อุปฑฺฒกาสีนญ[๒] อุปมานญ.[๓] อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ ตํ อฑฺฒกาสิยं กมฺพลํ อาทาย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ชีวโก โกมารภจฺโจ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อยํ เม ภนฺเต อฑฺฒกาสิโย กมฺพโล กาสิรญฺญา ปหิโต อุปฑฺฒกาสีนญ อุปมาโน, ปฏิคฺคณฺหาตุ เม ภนฺเต ภควา กมฺพลํ, ยํ มม อสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. ปฏิคฺคเหสิ ภควา กมฺพลํ. อถโข ภควา ชีวกญ โกมารภจฺจญ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ. อถโข ชีวโก โกมารภจฺโจ ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณญ กตฺวา ปกฺกามิ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน [๔]เอตสฺมึ ปกรเณ[๔] ธมฺมึ กถญ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อนุชานามิ ภิกฺขเว กมฺพลนฺติ.

[๓๓๙] เตน โข ปน สมเยน สงฺฆสฺส อุจฺจาวจานิ จีวรานิ อุปฺปชฺชนฺติ.[๕] อถโข ภิกฺขูนญ เอตทโหสิ "กึ นุ โข ภควตา จีวรํ อนุญฺญาตญ กึ อนนุญฺญาตนฺติ. ภควโต เอตมตฺถญ อาโรเจสุญ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว ฉ จีวรานิ โขมญ กปฺปาสิกญ โกเสยฺยญ กมฺพลญ สาณญ ภงฺคนฺติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อฑฺฒกาสิกญ [๒] สี.,ฉ.,อิ. อุปฑฺฒกาสินญ [๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. คมมานญ
[๔-๔] อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ. [๕] สี.,ฉ. อุปฺปนฺนานิ โหนฺติ.

[๓๔๐] เตน โข ปน สมเยน, เย[๑] เต ภิกฺขู คหปติจีวรํ สาทิยนฺติ, เต กุกฺกุจฺจายนฺตา ปัสุกูลํ น สาทิยนฺติ "เอกเยว ภควตา จีวรํ อนุญฺญาตํ, น เทฺวติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว คหปติจีวรํ สาทิยนฺเตน ปัสุกูลมฺปิ สาทิตุ,[๒] ตทุภเยน จาหํ[๓] ภิกฺขเว สนฺตุฏฺฐึ วณฺเณมีติ.

[ ][๔]

๑๑. ปัสุกูลปริเยสนกถา

[๓๔๑] เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู โกสเลสุ ชนปเทสุ[๕] อทฺธานมคฺคปฏิปนฺนา โหนฺติ. เอกจฺเจ ภิกฺขู สุสานํ โอกฺกมึสุ ปัสุกูลาย เอกจฺเจ ภิกฺขู นาคเมสุ. เย เต ภิกฺขู สุสานํ โอกฺกมึสุ ปัสุกูลาย, เต ปัสุกูลานิ ลภึสุ. เย เต ภิกฺขู นาคเมสุ, เต เอวมาหํสุ "อมฺหากมฺปิ อาวุโส ภาคํ เทถาติ. เต เอวมาหํสุ "น มยํ อาวุโส ตุมฺหากํ ภาคํ ทสฺสาม, กิสฺส ตุมฺเห นาคมิตฺถาติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว นาคเมนฺตานํ นากามา ภาคํ ทาตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู โกสเลสุ ชนปเทสุ อทฺธานมคฺคปฏิปนฺนา โหนฺติ. เอกจฺเจ ภิกฺขู สุสานํ โอกฺกมึสุ ปัสุกูลาย, เอกจฺเจ ภิกฺขู อาคเมสุ. เย เต ภิกฺขู สุสานํ โอกฺกมึสุ ปัสุกูลาย, เต ปัสุกูลานิ ลภึสุ. เย เต ภิกฺขู อาคเมสุ, เต

---

[๑] สี.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒] สี.,ฉ. ตทุภเยนปาหํ, เท.,มหา. สาทิยิตุ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปาหํ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.
[๔] สี. เอตฺถนฺตเร กมฺพลานุชานนาทิกตา นิฏฺจิตาติ
[๕] สี. ชนปเท, เอวมุปริปิ.

เอวมาหสุ อมฺหากมฺปิ "อาวุโส ภาคํ เทถาติ. เต เอวมาหสุ "น มยํ อาวุโส ตุมฺหากํ ภาคํ ทสฺสาม, กิสฺส ตุมฺเห น โอกฺกมิตฺถาติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว อาคเมนฺตานํ อกามา ภาคํ ทาตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู โกสเลสุ ชนปเทสุ อทฺธานมคฺคปฏิปนฺนา โหนฺติ. เอกจฺเจ ภิกฺขู ปจมํ สุสานํ โอกฺกมึสุ ปสฺกูลาย, เอกจฺเจ ภิกฺขู ปจฺฉา โอกฺกมึสุ. เย เต ภิกฺขู ปจมํ สุสานํ โอกฺกมึสุ ปสฺกูลาย, เต ปสฺกูลานิ ลภึสุ. เย เต ภิกฺขู ปจฺฉา โอกฺกมึสุ, เต น ลภึสุ. เต เอวมาหสุ "อมฺหากมฺปิ อาวุโส ภาคํ เทถาติ. เต เอวมาหสุ "น มยํ อาวุโส ตุมฺหากํ ภาคํ ทสฺสาม, กิสฺส ตุมฺเห ปจฺฉา โอกฺกมิตฺถาติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว ปจฺฉา โอกฺกมนฺตานํ[๑] นากามา ภาคํ ทาตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู โกสเลสุ ชนปเทสุ อทฺธานมคฺคปฏิปนฺนา โหนฺติ. เต สทิสา สุสานํ โอกฺกมึสุ ปสฺกูลาย, เอกจฺเจ ภิกฺขู ปสฺกูลานิ ลภึสุ, เอกจฺเจ ภิกฺขู น ลภึสุ. เย เต ภิกฺขู น ลภึสุ, เต เอวมาหสุ "อมฺหากมฺปิ อาวุโส ภาคํ เทถาติ. เต เอวมาหสุ "น มยํ อาวุโส ตุมฺหากํ ภาคํ ทสฺสาม, กิสฺส ตุมฺเห น ลภิตฺถาติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว สทิสานํ โอกฺกมนฺตานํ อกามา ภาคํ ทาตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู โกสเลสุ ชนปเทสุ อทฺธานมคฺคปฏิปนฺนา โหนฺติ. เต กติกํ กตฺวา สุสานํ โอกฺกมึสุ

---

[๑] สี.,ฉ.,อิ. โอกฺกนฺตานํ

ปํสุกูลาย, เอกจฺเจ ภิกฺขู ปํสุกูลานิ ลภึสุ, เอกจฺเจ ภิกฺขู น ลภึสุ. เย เต ภิกฺขู น ลภึสุ, เต เอวมาหํสุ "อมฺหากมฺปิ อาวุโส ภาคํ เทถาติ. เต เอวมาหํสุ "น มยํ อาวุโส ตุมฺหากํ ภาคํ ทสฺสาม, กิสฺส ตุมฺเห น ลภิตฺถาติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว กติกํ กตฺวา โอกฺกมนฺตานํ อกามา ภาคํ ทาตุนฺติ.

[ ][1]

๑๒. จีวรปฏิคฺคาหกสมฺมติกถา[2]

[๓๔๒] เตน โข ปน สมเยน มนุสฺสา จีวรํ อาทาย อารามํ อาคจฺฉนฺติ. เต ปฏิคฺคาหกํ อลภมานา ปฏิหรนฺติ. จีวรํ ปริตฺตํ อุปฺปชฺชติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคตํ ภิกฺขุํ จีวรปฏิคฺคาหกํ สมฺมนฺนิตุํ; โย น ฉนฺทาคตึ คจฺเฉยฺย, น โทสาคตึ คจฺเฉยฺย, น โมหาคตึ คจฺเฉยฺย, น ภยาคตึ คจฺเฉยฺย, คหิตาคหิตญฺจ ชาเนยฺย. เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว สมฺมนฺนิตพฺโพ. ปฐมํ ภิกฺขุ ยาจิตพฺโพ. ยาจิตฺวา พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สงฺโฆ ญาเปตพฺโพ

'สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ จีวรปฏิคฺคาหกํ สมฺมนฺเนยฺย; เอสา ญตฺติ.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ จีวรปฏิคฺคาหกํ สมฺมนฺนติ. ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส

---

[1] สี. เอตฺถนฺตเร ปํสุกูลปริเยสนกถา นิฏฺฐิตาติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.

[2] สี.,ฉ. จีวรปฏิคฺคาหกสมฺมุติกถา

ภิกฺขุโน จีวรปฏิคฺคาหกสฺส สมฺมติ,[๑] โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺย.

สมฺมโต สงฺเฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ จีวรปฏิคฺคาหโก. ขมติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตุณฺหี. เอวเมตํ ธารยามีติ.

เตน โข ปน สมเยน จีวรปฏิคฺคาหกา ภิกฺขู จีวรํ ปฏิคฺคเหตฺวา ตตฺเถว อุชฺฌิตฺวา ปกฺกมนฺติ. จีวรํ นสฺสติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคตํ ภิกฺขุ๋ จีวรนิทาหกํ[๒] สมฺมนฺนิตุ๋; โย น ฉนฺทาคตึ คจฺเฉยฺย, น โทสาคตึ คจฺเฉยฺย, น โมหาคตึ คจฺเฉยฺย, น ภยาคตึ คจฺเฉยฺย, นิทหิตานิทหิตญฺจ[๓] ชาเนยฺย. เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว สมฺมนฺนิตพฺโพ. ปจมํ ภิกฺขุ ยาจิตพฺโพ ยาจิตฺวา พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สงฺโฆ ญาเปตพฺโพ

‘สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุ๋ จีวรนิทาหกํ สมฺมนฺเนยฺย; เอสา ญตฺติ.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุ๋ จีวรนิทาหกํ สมฺมนฺนติ. ยสฺสายสฺมโต ขมติ, อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน จีวรนิทาหกสฺส สมฺมติ, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺย.

สมฺมโต สงฺเฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ จีวรนิทาหโก. ขมติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตุณฺหี. เอวเมตํ ธารยามีติ.

[ ][๔]

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. สมฺมุติ, เอวมุปริปิ. [๒] ฉ. จีวรนิทหกํ [๓] ฉ.,เท.,อิ. นิหิตานิหิตญฺจ
[๔] สี. เอตฺถนฺตเร จีวรปฏิคฺคาหกสมฺมุติกถา นิฏฺจิตาติ อิเม ปาจา ทิสฺสนฺติ.

๑๓. ภณฺฑาคารสมฺมติอาทิกถา[๑]

[๓๔๓] เตน โข ปน สมเยน จีวรนิทาหกา ภิกฺขู[๒] มณฺฑเปปิ รุกฺขมูเลปิ นิมฺพโกเสปิ[๓] อชฺโฌกาเสปิ[๔] จีวรํ นิทหนฺติ.[๕] อุนฺทุเรหิปิ[๖] อุปจิกาหิปิ ขชฺชนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว ภณฺฑาคารํ สมฺมนฺนิตุ; ยํ สงฺโฆ อากงฺขติ วิหารํ วา อฑฺฒโยคํ วา ปาสาทํ วา หมฺมิยํ วา คุหํ วา. เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว สมฺมนฺนิตพฺโพ. พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สงฺโฆ ญาเปตพฺโพ

'สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ วิหารํ ภณฺฑาคารํ สมฺมนฺเนยฺย; เอสา ญตฺติ.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ วิหารํ ภณฺฑาคารํ สมฺมนฺนติ. ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส วิหารสฺส ภณฺฑาคารสฺส สมฺมติ, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ โส ภาเสยฺย.

สมฺมโต สงฺเฆน อิตฺถนฺนาโม วิหาโร ภณฺฑาคารํ. ขมติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตุณฺหี. เอวเมตํ ธารยามีติ.

เตน โข ปน สมเยน สงฺฆสฺส ภณฺฑาคาเร จีวรํ อคุตฺตํ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคตํ ภิกฺขุ ภณฺฑาคาริกํ สมฺมนฺนิตุ; โย น ฉนฺทาคตี

---

[๑] สี. ภณฺฑาคารสมฺมุติอาทิกถา
[๒] สี. จีวรนิทานโก ภิกฺขุ, ฉ. จีวรนิทหโก ภิกฺขุ, เท. จีวรนิทหกา ภิกฺขู
[๓] สี.,ฉ. นิพฺพโกเสปิ
[๔] สี.,ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๕] สี.,ฉ. นิทหติ.
[๖] สี.,ฉ.,เท.,มหา. อุนฺทูเรหิปิ

คจฺเฉยฺย, น โทสาคตึ คจฺเฉยฺย, น โมหาคตึ คจฺเฉยฺย, น ภยาคตึ คจฺเฉยฺย, คุตฺตาคุตฺตญฺจ ชาเนยฺย. เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว สมฺมนฺนิตพฺโพ. ปฐมํ ภิกฺขุ ยาจิตพฺโพ. ยาจิตฺวา พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สงฺโฆ ญาเปตพฺโพ

'สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุ ภณฺฑาคาริกํ สมฺมนฺเนยฺย; เอสา ญตฺติ.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุ ภณฺฑาคาริกํ สมฺมนฺนติ. ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ภณฺฑาคาริกสฺส สมฺมติ, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺย.

สมฺมโต สงฺเฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ ภณฺฑาคาริโก. ขมติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตุณฺหี. เอวเมตं ธารยามีติ.

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู ภณฺฑาคาริกํ วุฏฺฐาเปนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "น ภิกฺขเว ภณฺฑาคาริโก วุฏฺฐาเปตพฺโพ; โย วุฏฺฐาเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน สงฺฆสฺส ภณฺฑาคาเร จีวรํ อุสฺสนฺนํ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว สมฺมุขีภูเตน สงฺเฆน ภาเชตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน สพฺโพ[๑] สงฺโฆ จีวรํ ภาเชนฺโต โกลาหลํ อกาสิ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคตํ ภิกฺขุ จีวรภาชกํ สมฺมนฺนิตุ; โย น ฉนฺทาคตึ คจฺเฉยฺย, น โทสาคตึ คจฺเฉยฺย, น โมหาคตึ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

คจฺเฉยฺย, น ภยาคตึ คจฺเฉยฺย, ภาชิตาภาชิตญฺจ ชาเนยฺย. เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว สมฺมนฺนิตพฺโพ. ปฐมํ ภิกฺขุ ยาจิตพฺโพ. ยาจิตฺวา พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สงฺโฆ ญาเปตพฺโพ

'สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุ์ จีวรภาชกํ สมฺมนฺเนยฺย; เอสา ญตฺติ.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุ์ จีวรภาชกํ สมฺมนฺนติ. ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน จีวรภาชกสฺส สมฺมติ, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺย.

สมฺมโต สงฺเฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ จีวรภาชโก. ขมติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตุณฺหี. เอวเมตํ ธารยามีติ.

อถโข จีวรภาชกานํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "กถํ นุ โข จีวรํ ภาเชตพฺพนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ์. "อนุชานามิ ภิกฺขเว ปฐมํ อุจฺจินิตฺวา ตุลยิตฺวา วณฺณาวณฺณํ กตฺวา ภิกฺขู คเณตฺวา วคฺคํ พนฺธิตฺวา จีวรปฏิวิสํ ฐเปตุนฺติ.

อถโข จีวรภาชกานํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "กถํ นุ โข สามเณรานํ จีวรปฏิวิโส ทาตพฺโพติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ์. "อนุชานามิ ภิกฺขเว สามเณรานํ อุปฑฺฒปฏิวิสํ ทาตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ สเกน ภาเคน อุตฺตริตุกาโม โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ์. "อนุชานามิ ภิกฺขเว อุตฺตรนฺตสฺส สกํ ภาคํ ทาตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ อติเรกภาเคน อุตฺตริตุกาโม โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ์. "อนุชานามิ ภิกฺขเว อนุกฺเขเป ทินฺเน อติเรกภาคํ ทาตุนฺติ.

อถโข จีวรภาชกานำ ภิกฺขูนำ เอตทโหสิ “กถำ นุ โข จีวร-ปฏิวิโส ทาตพฺโพ, อาคตปฏิปาฏิยา นุ โข, อุทาหุ ยถาวุฑฺฒนฺติ. ภควโต เอตมตฺถำ อาโรเจสุำ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว วิกลเก โตเสตฺวา กุสปาตำ กาตุนฺติ.

[ ][๑]

๑๔. จีวรรชนกถา

[๓๔๔] เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ฉกเณนปิ ปณฺฑุ-มตฺติกายปิ จีวรำ รเชนฺติ.[๒] จีวรำ ทุพฺพณฺณำ โหติ. ภควโต เอตมตฺถำ อาโรเจสุำ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ฉ รชนานิ มูลรชนำ ขนฺธรชนำ ตจรชนำ ปตฺตรชนำ ปุปฺผรชนำ ผลรชนนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู สีตูทกาย[๓] จีวรำ รเชนฺติ. จีวรำ ทุคฺคนฺธำ โหติ. ภควโต เอตมตฺถำ อาโรเจสุำ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว รชนำ ปจิตุำ จูฬรชนกุมฺภินฺติ.[๔] รชนำ อุตฺตริยติ. ภควโต เอตมตฺถำ อาโรเจสุำ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อุตฺตราพุวำ[๕] พนฺธิตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู น ชานนฺติ รชนำ ปกฺกำ วา อปกฺกำ วา. ภควโต เอตมตฺถำ อาโรเจสุำ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อุทเก วา นขปิฏฺฐิกาย วา เถวกำ ทาตุนฺติ.

---

[๑] สี. เอตฺถนฺตเร ภณฺฑาคารสมฺมุติอาทิกถา นิฏฺฐิตาติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.
[๒] สี.,ฉ.,เท.,อ.,มหา. รชนฺติ. [๓] สี.,ฉ.,เท. สีตุทกาย, อิ. สีตุนฺนกาย
[๔] สี.,ฉ.,เท. จุลฺลำ รชนกุมฺภินฺติ, อิ. จุลฺลรชนกุมฺภินฺติ.
[๕] สี.,ฉ.,อิ. อุตฺตราพุมฺปำ, เท. อุตฺตราลุพุมฺปำ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู รชนํ โอโรเปนฺตา กุมฺภึ อาวฏฺฏนฺติ,[๑] กุมฺภี ภิชฺชติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว รชนุพฺพุงฺกํ ทณฺฑกถาลิกนฺติ.[๒]

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขูนํ รชนภาชนํ น สณฺวิชฺชติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว รชนโกลมฺพํ รชนฆฏนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ปาติยาปิ ปตฺเตปิ จีวรํ มทฺทนฺติ.[๓] จีวรํ ปริภิชฺชติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว รชนโทณิกนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ฉมายํ จีวรํ ปตฺถรนฺติ จีวรํ ปสุกิตํ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ติณสนฺถารกนฺติ. ติณสนฺถารโก อุปจิกาหิ ขชฺชติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว จีวรวํสํ จีวร-รชฺชุนฺติ. มชฺเฌน ลคฺเคนฺติ รชนํ อุภโต คลติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว กณฺเณ พนฺธิตุนฺติ. กณฺโณ ชีรติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว กณฺณสุตฺตกนฺติ. รชนํ เอกโต คลติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว สมฺปริวตฺตกํ สมฺปริวตฺตกํ รเชตุํ, น จ อจฺฉินฺเน เถเว ปกฺกมิตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน จีวรํ ปตฺถินฺนํ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อุทเก โอสาเทตุนฺติ.[๔]

---

[๑] สี.,ฉ. อาวิญฺชนฺติ, เท. อาวิจฺฉนฺติ, อิ. อาวชฺชนฺติ [๒] สี.,ฉ.,เท. ทณฺฑกถาลกนฺติ.
[๓] สี.,มหา. โอมทฺทนฺติ, อิ. สมฺมทฺทนฺติ. [๔] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. โอสาเรตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน จีวรํ ผรุสํ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว ปาณินา อาโกเฏตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา[๑] ภิกฺขู อจฺฉินฺนกานิ จีวรานิ[๒] ธาเรนฺติ, ทนฺตกสาวานิ[๓] ธาเรนฺติ.[๔] มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ. [ ][๕] ภิกฺขู[๖] ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “น ภิกฺขเว อจฺฉินฺนกานิ จีวรานิ ธาเรตพฺพานิ; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

[ ][๗]

๑๕. ฉินฺนกจีวรานุชานนา

[๓๔๕] อถโข ภควา ราชคเห ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน ทกฺขิณาคิริ, เตน จาริกํ ปกฺกามิ. อทฺทสา[๘] โข ภควา มาคธกฺเขตฺตํ[๙] อจฺจิพทฺธํ[๑๐] ปาลิพทฺธํ[๑๑] มริยาทพทฺธํ สิงฺฆาฏกพทฺธํ, ทิสฺวาน อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “ปสฺสสิ โน ตฺวํ อานนฺท มาคธกฺเขตฺตํ อจฺจิพทฺธํ ปาลิพทฺธํ มริยาทพทฺธํ สิงฺฆาฏกพทฺธนฺติ. “เอวํ ภนฺเตติ. “อุสฺสหสิ ตฺวํ อานนฺท ภิกฺขูนํ เอวรูปานิ จีวรานิ สංวิทหิตุนฺติ. “อุสฺสหามิ ภควาติ. อถโข ภควา ทกฺขิณาคิริสฺมึ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยं ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒] อิ. อยं ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,อิ. ทนฺตกาสาวานิ
[๔] มหา. อยं ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๕] ฉ.,มหา. เอตฺถนฺตเร “เสยฺยถาปิ นาม คีหี กามโภคิโนติ อิเม ปาจา ทิสฺสนฺติ.
[๖] ฉ.,มหา. อยं ปาโฐ น ทิสฺสติ. อิเม ปาจา ทิสฺสนฺติ.
[๗] สี. เอตฺถนฺตเร จีวรรชนกถา นิฏฺจิตาติ
[๘] อิ. อทฺทส
[๙] สี.,ฉ.,เท.,อิ. มคธกฺเขตฺตं
[๑๐] สี.,เท.,อิ. อจฺฉิพทฺธं
[๑๑] สี. ปาพิพทฺธं

ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา ปุนเทว ราชคหํ ปจฺฉาคจฺฉิ. อถโข อายสฺมา อานนฺโท สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ จีวรานิ สංวิทหิตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "ปสฺสตุ เม ภนฺเต ภควา จีวรานิ สංวิทหิตานีติ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ปณฺฑิโต ภิกฺขเว อานนฺโท, มหาปญฺโญ ภิกฺขเว อานนฺโท, ยตฺร หิ นาม มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานิสฺสติ, กุสิมฺปิ นาม กริสฺสติ, อฑฺฒกุสิมฺปิ นาม กริสฺสติ, มณฺฑลมฺปิ นาม กริสฺสติ, อฑฺฒมณฺฑลมฺปิ นาม กริสฺสติ, วิวฏฺฏมฺปิ นาม กริสฺสติ, อนุวิวฏฺฏมฺปิ นาม กริสฺสติ, ดีเวยฺยกมฺปิ นาม กริสฺสติ, ชงฺเฆยฺยกมฺปิ นาม กริสฺสติ, พาหนฺตมฺปิ นาม กริสฺสติ, ฉินฺนกญฺจ[๑] ภวิสฺสติ สตฺถลูขं สมณสารุปฺปํ ปจฺจตฺถิกานญฺจ อนภิชฺฌิตं, อนุชานามิ ภิกฺขเว ฉินฺนกं สงฺฆาฏึ ฉินฺนกं อุตฺตราสงฺคं ฉินฺนกं อนฺตรวาสกนฺติ.

[ ][๒]

๑๖. ติจีวรานุชานนา

[๓๔๖] อถโข ภควา ราชคเห ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน เวสาลี, เตน จาริกं ปกฺกามิ. อทฺทสา โข[๓] ภควา อนฺตรา จ ราชคหํ อนฺตรา จ เวสาลึ อทฺธานมคฺคปฏิปนฺโน สมฺพหุเล ภิกฺขู

---

[๑] สี.,ฉ. ฉินฺนกํ [๒] สี. เอตฺถนฺตเร ฉินฺนกจีวรานุชานนา นิฏฺจิตาติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.
[๓] ฉ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.

จีวเรหิ อุพฺภณฺฑีกเต[๑] สีเสปิ จีวรภิสึ กริตฺวา ขนฺเธปิ จีวรภิสึ กริตฺวา กฏิยาปิ จีวรภิสึ กริตฺวา อาคจฺฉนฺเต; ทิสฺวาน ภควโต เอตทโหสิ “อติลหุ๎ โข อิเม โมฆปุริสา จีวเร พาหุลฺลาย อาวฏฺฏา, ยนฺนูนาหํ ภิกฺขูนํ จีวเร สีมํ พนฺเธยฺยํ, มริยาทำ ฐเปยฺยนฺติ. อถโข ภควา อนุปุพฺเพน จาริกำ จรมาโน, เยน เวสาลี, ตทวสริ. ตตฺร สุทำ ภควา เวสาลิยำ วิหรติ โคตมเก เจติเย. เตน โข ปน สมเยน ภควา สีตาสุ เหมนฺติกาสุ รตฺตีสุ อนฺตรฏฺฐกาสุ หิมปาต-สมเย รตฺตึ อชฺโฌกาเส เอกจีวโร นิสีทิ, น ภควนฺตำ สีตำ อโหสิ. นิกฺขนฺเต ปฐเม ยาเม สีตำ ภควนฺตำ อโหสิ; ทุติยำ ภควา จีวรำ ปารุปิ, น ภควนฺตำ สีตำ อโหสิ. นิกฺขนฺเต มชฺฌิเม ยาเม สีตำ ภควนฺตำ อโหสิ; ตติยำ ภควา จีวรำ ปารุปิ, น ภควนฺตำ สีตำ อโหสิ. นิกฺขนฺเต ปจฺฉิเม ยาเม อุทฺธเต[๒] อรุเณ นนฺทิมุขิยา รตฺติยา สีตำ ภควนฺตำ อโหสิ; จตุตฺถำ ภควา จีวรำ ปารุปิ, น ภควนฺตำ สีตำ อโหสิ. อถโข ภควโต เอตทโหสิ “เยปิ โข เต กุลปุตฺตา อิมสฺมึ ธมฺมวินเย สีตาลุกา สีตภีรุกา, เตปิ สกฺโกนฺติ ติจีวเรน ยาเปตุ๎, ยนฺนูนาหำ ภิกฺขูนำ จีวเร สีมำ พนฺเธยฺยำ, มริยาทำ ฐเปยฺยำ, ติจีวรำ อนุชานเยฺยนฺติ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถำ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อิธาหำ ภิกฺขเว อนฺตรา จ ราชคหำ อนฺตรา จ เวสาลึ อทฺธานมคฺคปฏิปนฺโน อทฺทสำ สมฺพหุเล ภิกฺขู จีวเรหิ อุพฺภณฺฑีกเต สีเสปิ จีวรภิสึ กริตฺวา ขนฺเธปิ จีวรภิสึ กริตฺวา กฏิยาปิ จีวรภิสึ กริตฺวา อาคจฺฉนฺเต; ทิสฺวาน เม เอตทโหสิ ‘อติลหุ๎ โข อิเม โมฆปุริสา

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อุพฺภณฺฑิเต

[๒] สี.,ฉ.,มหา. อุทฺธสฺเต

จีวเร พาหุลฺลาย อาวฏฺฏา, ยนฺนูนาหํ ภิกฺขูนํ จีวเร สีมํ พนฺเธยฺยํ, มริยาทํ ฐเปยฺยนฺติ. อิธาหํ ภิกฺขเว สีตาสุ เหมนฺติกาสุ รตฺตีสุ อนฺตรฏฺฐกาสุ หิมปาตสมเย รตฺตึ อชฺโฌกาเส เอกจีวโร นิสีทึ, น มํ สีตํ อโหสิ. นิกฺขนฺเต ปฐเม ยาเม สีตํ มํ อโหสิ; ทุติยาหํ จีวรํ ปารุปึ, น มํ สีตํ อโหสิ. นิกฺขนฺเต มชฺฌิเม ยาเม สีตํ มํ อโหสิ; ตติยาหํ จีวรํ ปารุปึ, น มํ สีตํ อโหสิ. นิกฺขนฺเต ปจฺฉิเม ยาเม อุทฺธเต อรุเณ นนฺทิมุขิยา รตฺติยา สีตํ มํ อโหสิ; จตุตฺถาหํ จีวรํ ปารุปึ, น มํ สีตํ อโหสิ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ 'เยปิ โข เต กุลปุตฺตา อิมสฺมึ ธมฺมวินเย สีตาลุกา สีตภีรุกา, เตปิ สกฺโกนฺติ ติจีวเรน ยาเปตุํ, ยนฺนูนาหํ ภิกฺขูนํ จีวเร สีมํ พนฺเธยฺยํ, มริยาทํ ฐเปยฺยํ, ติจีวรํ อนุชานาเนยฺยนฺติ. อนุชานามิ ภิกฺขเว ติจีวรํ ทฺวิคุณํ[๑] สงฺฆาฏึ, เอกจฺจิยํ อุตฺตราสงฺคํ, เอกจฺจิยํ อนฺตรวาสกนฺติ.

[ ][๒]

๑๗. อติเรกจีวรกถา

[๓๔๗] เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู "ภควตา ติจีวรํ อนุญฺญาตนฺติ อญฺเญเนว ติจีวเรน คามํ ปวิสนฺติ, อญฺเญเนว[๓] ติจีวเรน อาราเม อจฺฉนฺติ, อญฺเญเนว ติจีวเรน นฺหานํ โอตรนฺติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ทิคุณํ [๒] สี. เอตฺถนฺตเร ติจีวรานุชานนา นิฏฺฐิตาติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.
[๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อญฺเญน

เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา ฯเปฯ เต อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “กถํ หิ นาม ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู อติเรกจีวรํ ธาเรสฺสนฺตีติ. อถโข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “น ภิกฺขเว อติเรกจีวรํ ธาเรตพฺพํ; โย ธาเรยฺย, ยถาธมฺโม กาเรตพฺโพติ.

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต อานนฺทสฺส อติเรกจีวรํ อุปฺปนฺนํ โหติ. อายสฺมา จ อานนฺโท ตํ จีวรํ อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ทาตุกาโม โหติ. อายสฺมา จ สาริปุตฺโต สาเกเต วิหรติ. อถโข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ “ภควตา ปญฺญตฺตํ ‘น อติเรกจีวรํ ธาเรตพฺพนฺติ, อิทญฺจ เม อติเรกจีวรํ อุปฺปนฺนํ, อหญฺจิมํ จีวรํ อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ทาตุกาโม, อายสฺมา จ สาริปุตฺโต สาเกเต วิหรติ, กถํ นุ โข มยา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. อถโข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสิ. “กีวจิรํ ปนานนฺท สาริปุตฺโต อาคจฺฉิสฺสตีติ. “นวมํ วา ภควา ทิวสํ ทสมํ วาติ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อนุชานามิ ภิกฺขเว ทสาหปรมํ อติเรกจีวรํ ธาเรตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขูนํ อติเรกจีวรํ อุปฺปนฺนํ โหติ.[๑] อถโข ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ “กถํ นุ โข อมฺเหหิ[๒] อติเรกจีวเร ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว อติเรกจีวรํ วิกปฺเปตุนฺติ.

---

[๑] อิ. อุปฺปชฺชติ. [๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

[๓๔๘] อถโข ภควา เวสาลิยํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน พาราณสี, เตน จาริกํ ปกฺกามิ. อนุปุพฺเพน, จาริกํ จรมาโน, เยน พาราณสี, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา พาราณสิยํ วิหรติ อิสิปตเน มิคทาเย. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรวาสโก ฉิทฺโท โหติ. อถโข ตสฺส ภิกฺขุโน เอตทโหสิ ภควตา ติจีวรํ อนุญฺญาตํ, ทฺวิคุณา สงฺฆาฏิ, เอกจฺจิโย อุตฺตราสงฺโค, เอกจฺจิโย อนฺตรวาสโก, อยญฺจ เม อนฺตรวาสโก ฉิทฺโท, ยนฺนูนาหํ อคฺคฬํ อจฺฉุเปยฺยํ, สมนฺตโต ทุปฏฺฏา ภวิสฺสติ, มชฺเฌ เอกจฺจิยนฺติ. อถโข โส ภิกฺขุ อคฺคฬํ อจฺฉุเปสิ. อทฺทสา โข ภควา เสนาสนจาริกํ อาหิณฺฑนฺโต ตํ ภิกฺขุํ อคฺคฬํ อจฺฉุเปนฺตํ; ทิสฺวาน, เยน โส ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตं ภิกฺขุํ เอตทโวจ "กึ ตฺวํ ภิกฺขุ กโรสีติ. "อคฺคฬํ ภควา อจฺฉุเปมีติ. "สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สาธุ โข ตฺวํ ภิกฺขุ อคฺคฬํ อจฺฉุเปสีติ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อนุชานามิ ภิกฺขเว อหตานํ ทุสฺสานํ อหตกปฺปานํ ทฺวิคุณํ สงฺฆาฏึ เอกจฺจิยํ อุตฺตราสงฺคํ เอกจฺจิยํ อนฺตรวาสกํ, อุตุทฺธตานํ ทุสฺสานํ จตุคฺคุณํ สงฺฆาฏึ ทฺวิคุณํ อุตฺตราสงฺคํ ทฺวิคุณํ อนฺตรวาสกํ, ปสุกูเล ยาวทตฺถํ, ปาปณิเก อุสฺสาโห กรณีโย. อนุชานามิ ภิกฺขเว อคฺคฬํ ตุนฺนํ โอวฏฺฏิกํ กณฺฑุสกํ ทพฺหีกมฺมนฺติ.

[ ][1]

---

[1] สี. เอตฺถนฺตเร อติเรกจีวรกถา นิฏฺฐิตาติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.

๑๘. วิสาขาวตฺถุ

[๓๔๙] อถโข ภควา พาราณสิยํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน สาวตฺถี เตน จาริกํ ปกฺกามิ. อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน สาวตฺถี, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถโข วิสาขา มิคารมาตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข วิสาขํ มิคารมาตรํ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ. อถโข วิสาขา มิคารมาตา ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิตา สมาทปิตา สมุตฺเตชิตา สมฺปหํสิตา ภควนฺตํ เอตทโวจ "อธิวาเสตุ เม ภนฺเต ภควา สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน. อถโข วิสาขา มิคารมาตา ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ.

เตน โข ปน สมเยน ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน จาตุทฺทีปิโก มหาเมโฆ ปาวสฺสิ. อถโข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ยถา ภิกฺขเว เชตวเน วสฺสติ, เอวํ จตูสุ ทีเปสุ วสฺสติ, โอวสฺสาเปถ ภิกฺขเว กายํ, อยํ ปจฺฉิมโก จาตุทฺทีปิโก มหาเมโฆติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา นิกฺขิตฺตจีวรา กายํ โอวสฺสาเปนฺติ. อถโข วิสาขา มิคารมาตา ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา ทาสึ อาณาเปสิ "คจฺฉ เช, อารามํ คนฺตฺวา กาลํ อาโรเจหิ 'กาโล ภนฺเต, นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ. "เอวํ อยฺเยติ โข สา ทาสี วิสาขาย มิคารมาตุยา ปฏิสฺสุณิตฺวา อารามํ คนฺตฺวา อทฺทสฺส ภิกฺขู นิกฺขิตฺตจีวเร กายํ โอวสฺสาเปนฺเต; ทิสฺวาน "นตฺถิ อาราเม ภิกฺขู, อาชีวกา กายํ โอวสฺสาเปนฺตีติ, เยน วิสาขา มิคารมาตา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา วิสาขํ มิคารมาตรํ เอตทโวจ "นตฺถยฺเย

อาราเม ภิกฺขู อาชีวกา กายํ โอวสฺสาเปนฺตีติ. อถโข วิสาขาย มิคารมาตุยา ปณฺฑิตาย วิยตฺตาย เมธาวินิยา เอตทโหสิ "นิสฺสํสยํ โข อยฺยา นิกฺขิตฺตจีวรา กายํ โอวสฺสาเปนฺติ,[๑] สายํ พาลา มญฺญิตฺถ 'นตฺถิ อาราเม ภิกฺขู, อาชีวกา กายํ โอวสฺสาเปนฺตีติ. [ ][๒] ทาสึ อาณาเปสิ "คจฺฉ เช, อารามํ คนฺตฺวา กาลํ อาโรเจหิ 'กาโล ภนฺเต, นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ. อถโข เต ภิกฺขู คตฺตานิ สีติกริตฺวา[๓] กลฺลกายา จีวรานิ คเหตฺวา ยถาวิหารํ ปวิสึสุ. อถโข สา ทาสี อารามํ คนฺตฺวา ภิกฺขู อปสฺสนฺตี "นตฺถิ อาราเม ภิกฺขู สุญฺโญ อาราโมติ, เยน วิสาขา มิคารมาตา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา วิสาขํ มิคารมาตรํ เอตทโวจ "นตฺถยฺเย อาราเม ภิกฺขู, สุญฺโญ อาราโมติ. อถโข วิสาขาย มิคารมาตุยา ปณฺฑิตาย วิยตฺตาย เมธาวินิยา เอตทโหสิ "นิสฺสํสยํ โข อยฺยา คตฺตานิ สีติกริตฺวา กลฺลกายา จีวรานิ คเหตฺวา ยถาวิหารํ ปวิฏฺฐา, สายํ พาลา มญฺญิตฺถ 'นตฺถิ อาราเม ภิกฺขู, สุญฺโญ อาราโมติ. ปุน[๔] ทาสึ อาณาเปสิ "คจฺฉ เช, อารามํ คนฺตฺวา กาลํ อาโรเจหิ 'กาโล ภนฺเต, นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ.

[๓๕๐] อถโข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "สนฺนหถ[๕] ภิกฺขเว ปตฺตจีวรํ, กาโล ภตฺตสฺสาติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. อถโข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย; โกฏฺฐเก ปาตุรโหสิ. นิสีทิ ภควา ปญฺญตฺเต อาสเน สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน. อถโข วิสาขา มิคารมาตา

---

[๑] อิ. โอวสฺสาเปนฺตีติ [๒] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร ปุนสทฺโท ทิสฺสติ.
[๓] สี.,ฉ.,เท. สีตึ กริตฺวา [๔] อิ. ปุนสทฺโท น ทิสฺสติ. [๕] สี.,ฉ.,เท. สนฺทหถ

"อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, ตถาคตสฺส มหิทฺธิกตา มหานุภาวตา, ยตฺร หิ นาม ชนฺนุกมตฺเตสุปิ โอเฆสุ วตฺตมาเนสุ[๑] กฏิมตฺเตสุปิ โอเฆสุ วตฺตมาเนสุ น หิ นาม เอกภิกฺขุสฺสาปิ ปาทา วา จีวรานิ วา อลฺลานิ ภวิสฺสนฺตีติ, หฏฺฐา อุทคฺคา พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สมฺปวาเรตฺวา ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข วิสาขา มิคารมาตา ภควนฺตํ เอตทโวจ "อฏฺฐาหํ ภนฺเต ภควนฺตํ วรานิ ยาจามีติ. "อติกฺกนฺตวรา โข วิสาเข ตถาคตาติ. "ยานิ จ ภนฺเต กปฺปนฺติ[๒] ยานิ จ อนวชฺชานีติ. "วเทหิ วิสาเขติ. "อิจฺฉามหํ ภนฺเต สงฺฆสฺส ยาวชีวํ วสฺสิกสาฏิกํ ทาตุํ, อาคนฺตุกภตฺตํ ทาตุํ, คมิกภตฺตํ ทาตุํ, คิลานภตฺตํ ทาตุํ, คิลานุปฏฺฐากภตฺตํ ทาตุํ, คิลานเภสชฺชํ ทาตุํ, ธุวยาคุํ ทาตุํ, ภิกฺขุนีสงฺฆสฺส อุทกสาฏิกํ ทาตุนฺติ. "กึ ปน ตฺวํ วิสาเข อตฺถวสํ สมฺปสฺสมานา ตถาคตํ อฏฺฐ วรานิ ยาจสีติ.

"อิธาหํ ภนฺเต ทาสึ อาณาเปสึ 'คจฺฉ เช อารามํ คนฺตฺวา กาลํ อาโรเจหิ 'กาโล ภนฺเต, นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ, อถโข สา ภนฺเต ทาสี อารามํ คนฺตฺวา อทฺทส ภิกฺขู นิกฺขิตฺตจีวเร กายํ โอวสฺสาเปนฺเต; ทิสฺวาน 'นตฺถิ อาราเม ภิกฺขู, อาชีวกา กายํ โอวสฺสาเปนฺตีติ, เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ เอตทโวจ 'นตฺถยฺเย อาราเม ภิกฺขู, อาชีวกา กายํ โอวสฺสาเปนฺตีติ, อสุจิ ภนฺเต นคฺคิยํ เชคุจฺฉํ[๓] ปฏิกูลํ, อิมาหํ ภนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมานา อิจฺฉามิ สงฺฆสฺส ยาวชีวํ วสฺสิกสาฏิกํ ทาตุํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปวตฺตมาเนสุ [๒] ฉ.,เท.,อิ.,มหา. กปฺปิยานิ
[๓] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

ปุน จปรํ ภนฺเต, อาคนฺตุโก ภิกฺขุ น วีถิกุสโล น โคจรกุสโล กิลนฺโต ปิณฺฑาย จรติ, โส เม อาคนฺตุกภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา วีถิกุสโล โคจรกุสโล อกิลนฺโต ปิณฺฑาย จริสฺสติ 'อิมาหํ ภนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมานา อิจฺฉามิ สงฺฆสฺส ยาวชีวํ อาคนฺตุกภตฺตํ ทาตุ'ํ.

ปุน จปรํ ภนฺเต, คมิโก ภิกฺขุ อตฺตโน ภตฺตํ ปริเยสมาโน สตฺถา วา วิหายิสฺสติ, ยตฺถ วา วาสํ คนฺตุกาโม ภวิสฺสติ, ตตฺถ วิกาเล อุปคจฺฉิสฺสติ, กิลนฺโต อทฺธานํ คมิสฺสติ, โส เม คมิกภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา สตฺถา น วิหายิสฺสติ, ยตฺถ วาสํ คนฺตุกาโม ภวิสฺสติ, ตตฺถ วิกาเล น อุปคจฺฉิสฺสติ,[๑] อกิลนฺโต อทฺธานํ คมิสฺสติ, อิมาหํ ภนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมานา อิจฺฉามิ สงฺฆสฺส ยาวชีวํ คมิกภตฺตํ ทาตุ'ํ.

ปุน จปรํ ภนฺเต, คิลานสฺส ภิกฺขุโน สปฺปายานิ โภชนานิ อลภนฺตสฺส อาพาโธ วา อภิวฑฺฒิสฺสติ, กาลกิริยา[๒] วา ภวิสฺสติ, ตสฺส เม คิลานภตฺตํ ภุตฺตสฺส อาพาโธ นาภิวฑฺฒิสฺสติ, กาลกิริยา น ภวิสฺสติ, อิมาหํ ภนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมานา อิจฺฉามิ สงฺฆสฺส ยาวชีวํ คิลานภตฺตํ ทาตุ'ํ.

ปุน จปรํ ภนฺเต, คิลานุปฏฺฐาโก ภิกฺขุ อตฺตโน ภตฺตํ ปริเยสมาโน คิลานสฺส อุสฺสูเร ภตฺตํ นีหริสฺสติ, ภตฺตจฺเฉทํ กริสฺสติ, โส เม คิลานุปฏฺฐากภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา คิลานสฺส กาเลน ภตฺตํ นีหริสฺสติ, ภตฺตจฺเฉทํ น กริสฺสติ, อิมาหํ ภนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมานา อิจฺฉามิ สงฺฆสฺส ยาวชีวํ คิลานุปฏฺฐากภตฺตํ ทาตุ'ํ.

---

[๑] สี.,ฉ.,มหา. กาเล อุปคจฺฉิสฺสติ, อิ. กาเลน อุปคจฺฉิสฺสติ. [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. กาลงฺกิริยา

ปุน จปรํ ภนฺเต, คิลานสฺส ภิกฺขุโน สปฺปายานิ เภสชฺชานิ อลภนฺตสฺส อาพาโธ วา อภิวฑฺฒิสฺสติ, กาลกิริยา วา ภวิสฺสติ, ตสฺส เม คิลานเภสชฺชํ ปริภุตฺตสฺส อาพาโธ นาภิวฑฺฒิสฺสติ, กาลกิริยา น ภวิสฺสติ, อิมาหํ ภนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมานา อิจฺฉามิ สงฺฆสฺส ยาวชีวํ คิลานเภสชฺชํ ทาตุํ.

ปุน จปรํ ภนฺเต, ภควตา อนฺธกวินฺเท ทสานิสํเส สมฺปสฺสมาเนน ยาคุ อนุญฺญาตา, ตฺยาหํ ภนฺเต อานิสํเส สมฺปสฺสมานา อิจฺฉามิ สงฺฆสฺส ยาวชีวํ ธุวยาคุํ ทาตุํ.

อิธ ภนฺเต ภิกฺขุนิโย อจิรวติยา นทิยา เวสิยาหิ สทฺธึ นคฺคา เอกติตฺเถ นหายนฺติ, ตา ภนฺเต เวสิยา ภิกฺขุนิโย อุปฺปณฺเฑสุ “กินฺนุ โข นาม ตุมฺหากํ อยฺเย ทหรานํ พฺรหฺมจริยํ จิณฺเณ นนุ นาม กามา ปริภุญฺชิตพฺพา, ยทา ชิณฺณา ภวิสฺสถ, ตทา พฺรหฺมจริยํ จริสฺสถ, เอวํ ตุมฺหากํ อุโภ อนฺตา ปริคฺคหิตา ภวิสฺสนฺตีติ. ตา ภนฺเต ภิกฺขุนิโย เวสิยาหิ อุปฺปณฺฑิยมานา มงฺกู อเหสุ. ‘อสุจิ ภนฺเต มาตุคามสฺส นคฺคิยํ เชคุจฺฉํ ปฏิกูลํ, อิมาหํ ภนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมานา อิจฺฉามิ ภิกฺขุนีสงฺฆสฺส ยาวชีวํ อุทกสาฏิกํ ทาตุนฺติ.

[๓๕๑] “กึ ปน ตฺวํ วิสาเข อานิสํสํ สมฺปสฺสมานา ตถาคตํ อฏฺฐ วรานิ ยาจสีติ. “อิธ ภนฺเต ทิสาสุ วสฺสํ วุตฺถา ภิกฺขู สาวตฺถึ อาคจฺฉิสฺสนฺติ ภควนฺตํ ทสฺสนาย, เต ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิสฺสนฺติ ‘อิตฺถนฺนาโม ภนฺเต ภิกฺขุ กาลกโต, ตสฺส กา คติ, โก อภิสมฺปราโยติ, ตํ ภควา พฺยากริสฺสติ โสตาปตฺติผเล วา สกทาคามิผเล วา อนาคามิผเล วา อรหตฺเต วา, ตฺยาหํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิสฺสามิ ‘อาคตปุพฺพา นุ โข ภนฺเต เตน อยฺเยน

สาวตฺถีติ, สเจ เม วกฺขนฺติ 'อาคตปุพฺพา เตน ภิกฺขุนา สาวตฺถีติ, นิฏฺฐเมตฺถ คจฺฉิสฺสามิ 'นิสฺสยํ [ ][1] ปริภุตฺตา[2] เตน อยฺเยน วสฺสิกสาฏิกา วา อาคนฺตุกภตฺตํ วา คมิกภตฺตํ วา คิลานภตฺตํ วา คิลานุปฏฺฐากภตฺตํ วา คิลานเภสชฺชํ วา ธุวยาคุ วาติ, ตสฺสา เม ตทนุสฺสรนฺติยา ปามุชฺชํ ชายิสฺสติ, ปมุทิตาย ปีติ ชายิสฺสติ, ปีติมนาย กาโย ปสฺสมฺภิสฺสติ, ปสฺสทฺธกายา สุขํ เวทยิสฺสามิ, สุขินิยา จิตฺตํ สมาธิยิสฺสติ, สา เม ภวิสฺสติ อินฺทฺริยภาวนา พลภาวนา โพชฺฌงฺคภาวนา, อิมาหํ ภนฺเต อานิสํสํ สมฺปสฺสมานา ตถาคตํ อฏฺฐ วรานิ ยาจามีติ. "สาธุ สาธุ วิสาเข, สาธุ โข ตฺวํ วิสาเข อิมํ อานิสํสํ สมฺปสฺสมานา ตถาคตํ อฏฺฐ วรานิ ยาจสิ, อนุชานามิ เต วิสาเข อฏฺฐ วรานีติ. อถโข ภควา วิสาขํ มิคารมาตรํ อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิ

"ยา อนฺนปานํ ททตี ปโมทิตา[3]
สีลูปปนฺนา สุคตสฺส สาวิกา
ททาติ ทานํ อภิภุยฺย มจฺฉรํ
โสวคฺคิกํ โสกนุทํ สุขาวหํ.

ทิพฺพํ พลํ สา ลภเต จ อายุ[4]
อาคมฺม มคฺคํ วิรชํ อนงฺคณํ
สา ปุญฺญกามา สุขินี อนามยา
สคฺคมฺหิ กายมฺหิ จิรํ ปโมทตีติ.

---

[1] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร เมติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ.
[2] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ปริภุตฺตํ
[3] สี.,ฉ.,เท. ททติปฺปโมทิตา, อิ. อติปโมทิตา
[4] สี.,เท.,อิ. ทิพฺพํ สา ลภเต อายุ, ฉ. ทิพฺพํ สา ลภเต จ อายุ

[๓๕๒] อถโข ภควา วิสาขํ มิคารมาตรํ อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อนุชานามิ ภิกฺขเว วสฺสิกสาฏิกํ อาคนฺตุกภตฺตํ คมิกภตฺตํ คิลานภตฺตํ คิลานุปฏฺฐากภตฺตํ คิลานเภสชฺชํ ธุวยาคุํ ภิกฺขุนีสงฺฆสฺส อุทกสาฏิกนฺติ.

[ ][1]

วิสาขาภาณวาโร นิฏฺฐิโต.[2]

๑๙. นิสีทนาทิอนุชานนา

[๓๕๓] เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ปณีตานิ โภชนานิ ภุญฺชิตฺวา มุฏฺฐสฺสตี อสมฺปชานา นิทฺทํ โอกฺกมนฺติ. เตสํ มุฏฺฐสฺสตีนํ อสมฺปชานานํ นิทฺทํ โอกฺกมนฺตานํ สุปินนฺเตน อสุจิ มุจฺจติ, เสนาสนํ อสุจินา มกฺขียติ.

อถโข ภควา อายสฺมตา อานนฺเทน ปจฺฉาสมเณน เสนาสนจาริกํ อาหิณฺฑนฺโต อทฺทส เสนาสนํ อสุจินา มกฺขิตํ; ทิสฺวาน อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "กิเมตํ อานนฺท เสนาสนํ มกฺขิตนฺติ. "เอตรหิ ภนฺเต ภิกฺขู ปณีตานิ โภชนานิ ภุญฺชิตฺวา มุฏฺฐสฺสตี อสมฺปชานา นิทฺทํ โอกฺกมนฺติ, เตสํ มุฏฺฐสฺสตีนํ อสมฺปชานานํ นิทฺทํ โอกฺกมนฺตานํ สุปินนฺเตน อสุจิ มุจฺจติ, ตยิทํ ภควา

---

[1] สี. เอตฺถนฺตเร วิสาขาวตฺถุ นิฏฺฐิตนฺติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ.
[2] สฺยา. วิสาขาภาณวารํ นิฏฺฐิตํ.

เสนาสนํ อสุจินา มกฺขิตนฺติ. “เอวเมตํ อานนฺท, เอวเมตํ อานนฺท, มุจฺจติ หิ อานนฺท เตสํ[๑] มุฏฺฐสฺสตีนํ อสมฺปชานานํ นิทฺทาโอกฺกมนฺตานํ สุปินนฺเตน อสุจิ, เย เต อานนฺท ภิกฺขู อุปฏฺฐิตสฺสตี สมฺปชานา นิทฺทาโอกฺกมนฺติ, เตสํ อสุจิ น มุจฺจติ, เยปิ เต อานนฺท ปุถุชฺชนา กาเมสุ วีตราคา, เตสํ อสุจิ น มุจฺจติ, อฏฺฐานเมตํ อานนฺท อนวกาโส, ยํ อรหโต อสุจิ มุจฺเจยฺยาติ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “อิธาหํ ภิกฺขเว อานนฺเทน ปจฺฉาสมเณน เสนาสนจาริกํ อาหิณฺฑนฺโต อทฺทสํ เสนาสนํ อสุจินา มกฺขิตํ; ทิสฺวาน อานนฺทํ อามนฺเตสิ[๒] ‘กิเมตํ อานนฺท เสนาสนํ มกฺขิตนฺติ, เอตรหิ ภนฺเต ภิกฺขู ปณีตานิ โภชนานิ ภุญฺชิตฺวา มุฏฺฐสฺสตี อสมฺปชานา นิทฺทาโอกฺกมนฺติ, เตสํ มุฏฺฐสฺสตีนํ อสมฺปชานานํ นิทฺทาโอกฺกมนฺตานํ สุปินนฺเตน อสุจิ มุจฺจติ, ตยิทํ ภควา เสนาสนํ อสุจินา มกฺขิตนฺติ, ‘เอวเมตํ อานนฺท, เอวเมตํ อานนฺท, มุจฺจติ หิ อานนฺท เตสํ มุฏฺฐสฺสตีนํ อสมฺปชานานํ นิทฺทาโอกฺกมนฺตานํ สุปินนฺเตน อสุจิ, เย เต อานนฺท ภิกฺขู อุปฏฺฐิตสฺสตี สมฺปชานา นิทฺทาโอกฺกมนฺติ, เตสํ อสุจิ น มุจฺจติ, เยปิ เต อานนฺท ปุถุชฺชนา กาเมสุ วีตราคา, เตสํ[๓] อสุจิ น มุจฺจติ, อฏฺฐานเมตํ อานนฺท, อนวกาโส, ยํ อรหโต อสุจิ มุจฺเจยฺยาติ.

ปญฺจิเม ภิกฺขเว อาทีนวา มุฏฺฐสฺสติสฺส อสมฺปชานสฺส นิทฺทาโอกฺกมโต;[๔] ทุกฺขํ สุปติ, ทุกฺขํ ปฏิพุชฺฌติ, ปาปกํ สุปินํ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ. [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อามนฺเตสิ
[๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. เตสัปิ [๔] อิ. โอกฺกมยโต

ปสฺสติ, เทวตา น รกฺขนฺติ, อสุจิ มุจฺจติ; อิเม โข ภิกฺขเว ปญฺจ อาทีนวา มุฏฺฐสฺสติสฺส อสมฺปชานสฺส นิทฺทำ โอกฺกมโต.

ปญฺจิเม ภิกฺขเว อานิสංสา อุปฏฺฐิตสฺสติสฺส สมฺปชานสฺส นิทฺทำ โอกฺกมโต; สุขำ สุปติ, สุขำ ปฏิพุชฺฌติ, น ปาปกำ สุปินำ ปสฺสติ, เทวตา รกฺขนฺติ, อสุจิ น มุจฺจติ, อิเม โข ภิกฺขเว ปญฺจ อานิสංสา อุปฏฺฐิตสฺสติสฺส สมฺปชานสฺส นิทฺทำ โอกฺกมโต.

อนุชานามิ ภิกฺขเว กายคุตฺติยา จีวรคุตฺติยา เสนาสนคุตฺติยา นิสีทนนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อติขุทฺทกำ นิสีทนำ น สพฺพำ เสนาสนำ โคเปติ.[๑] ภควโต เอตมตฺถำ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว ยาวมหนฺตำ ปจฺจตฺถรณำ อากงฺขติ ตาวมหนฺตำ ปจฺจตฺถรณำ กาตุนฺติ.

[๓๕๔] เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต อานนฺทสฺส อุปชฺฌายสฺส อายสฺมโต เวลฏฺฐสีสสฺส ถุลฺลกจฺฉาพาโธ โหติ. ตสฺส ลสิกาย จีวรานิ กาเย ลคฺคนฺติ. ตานิ ภิกฺขู อุทเกน เตเมตฺวา เตเมตฺวา อปกฑฺฒนฺติ. อถโข[๒] ภควา เสนาสนจาริกำ อาหิณฺฑนฺโต เต ภิกฺขู ตานิ จีวรานิ อุทเกน เตเมตฺวา เตเมตฺวา อปกฑฺฒนฺเต ทิสฺวาน, เยน เต ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู เอตทโวจ "กึ อิมสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อาพาโธติ. "อิมสฺส ภนฺเต อายสฺมโต ถุลฺลกจฺฉาพาโธ, ลสิกาย จีวรานิ กาเย ลคฺคนฺติ, ตานิ มยำ อุทเกน เตเมตฺวา เตเมตฺวา อปกฑฺฒามาติ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถำ กตฺวา ภิกฺขู

---

[๑] สี.,ฉ.,มหา. สංโคเปติ [๒] สี.,อิ. อทฺทส โข, ฉ.,เท.,มหา. อทฺทสา โข

อามนฺเตสิ "อนุชานามิ ภิกฺขเว ยสฺส กณฺฑุ วา ปิฬกา วา อสฺสาโว วา ถุลฺลกจฺฉา วา อาพาโธ, กณฺฑุปฏิจฺฉาทินฺติ.

[๓๔๕] อถโข วิสาขา มิคารมาตา มุขปุญฺฉนโจลํ[๑] อาทาย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข วิสาขา มิคารมาตา ภควนฺตํ เอตทโวจ "ปฏิคฺคณฺหาตุ เม ภนฺเต [ ][๒] มุขปุญฺฉนโจลํ, ยํ มม อสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. ปฏิคฺคเหสิ ภควา มุขปุญฺฉนโจลํ. อถโข ภควาวิสาขํ มิคารมาตรํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ. อถโข วิสาขา มิคารมาตา ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิตา สมาทปิตา สมุตฺเตชิตา สมฺปหํสิตา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อนุชานามิ ภิกฺขเว มุขปุญฺฉนโจลนฺติ.

[๓๔๖] เตน โข ปน สมเยน โรโช มลฺโล อายสฺมโต อานนฺทสฺส สหาโย โหติ. โรชสฺส มลฺลสฺส โขมปิโลติกา อายสฺมโต อานนฺทสฺส หตฺเถ นิกฺขิตฺต โหติ. อายสฺมโต จ อานนฺทสฺส โขมปิโลติกาย อตฺโถ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคตสฺส วิสฺสาสํ คเหตุ; สนฺทิฏฺโ จ โหติ, สมฺภตฺโต จ, อาลปิโต จ, ชีวติ จ, ชานาติ จ 'คหิเต เม อตฺตมโน ภวิสฺสตีติ, อนุชานามิ ภิกฺขเว อิเมหิ ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคตสฺส วิสฺสาสํ คเหตุนฺติ.

---

[๑] สี.,เท.,อิ. มุขปุญฺฉนโจลกํ, ฉ. มุขปุญฺฉนโจฬํ, เอวมุปริปิ.
[๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. เอตฺถนฺตเร ภควาติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ.

[๓๕๗] เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขูนํ ปริปุณฺณํ โหติ ติจีวรํ อตฺโถ จ โหติ ปริสฺสาวเนหิปิ ถวิกาหิปิ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว ปริกฺขารโจลนฺติ.

๒๐. ปจฺฉิมวิกปฺปนุปตจีวราทิกถา

[๓๕๘] อถโข ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "ยานิ ตานิ ภควตา อนุญฺญาตานิ ติจีวรนฺติ วา, วสฺสิกสาฏิกาติ วา, นิสีทนนฺติ วา, ปจฺจตฺถรณนฺติ วา, กณฺฑุปฏิจฺฉาทีติ วา, มุขปุญฺฉนโจลนฺติ วา, ปริกฺขารโจลนฺติ วา, สพฺพานิ ตานิ อธิฏฺฐาตพฺพานิ นุ โข, อุทาหุ วิกปฺเปตพฺพานีติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว ติจีวรํ อธิฏฺฐาตุํ น วิกปฺเปตุํ; วสฺสิกสาฏิกํ วสฺสานํ จาตุมฺมาสํ อธิฏฺฐาตุํ ตโต ปรํ วิกปฺเปตุํ; นิสีทนํ อธิฏฺฐาตุํ น วิกปฺเปตุํ; ปจฺจตฺถรณํ อธิฏฺฐาตุํ น วิกปฺเปตุํ; กณฺฑุปฏิจฺฉาทึ ยาว อาพาธา อธิฏฺฐาตุํ ตโต ปรํ วิกปฺเปตุํ; มุขปุญฺฉนโจลํ อธิฏฺฐาตุํ น วิกปฺเปตุํ; ปริกฺขารโจลํ อธิฏฺฐาตุํ น วิกปฺเปตุนฺติ.

อถโข ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "กิตฺตกํ ปจฺฉิมํ นุ โข จีวรํ วิกปฺเปตพฺพนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว อายามเมน อฏฺฐงฺคุลํ สุคตงฺคุเลน จตุรงฺคุลวิตฺถตํ ปจฺฉิมํ จีวรํ วิกปฺเปตุนฺติ.

[๓๕๙] เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส ปสุกูลิกโต[๑] ครุโก โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ

---

[๑] สี.,อิ. มหาปสุกูลกโต, เท. ปสุกูลกโต

ภิกฺขเว สุตฺตลูขํ กาตุนฺติ. วิกณฺโณ โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว วิกณฺณํ อุทฺธริตุนฺติ. สุตฺตา โอกิริยนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว อนุวาตํ ปริภณฺฑํ อาโรเปตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน สงฺฆาฏิยา ปตฺตา ลุชฺชนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว อฏฺฐปทกํ กาตุนฺติ.

[๓๖๐] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน จีวเร กริยมาเน[๑] สพฺพํ ฉินฺนกํ นปฺปโหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว เทฺว ฉินฺนกานิ เอกํ อจฺฉินฺนกนฺติ.

เทฺว ฉินฺนกานิ เอกํ อจฺฉินฺนกํ นปฺปโหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว เทฺว อจฺฉินฺนกานิ เอกํ ฉินฺนกนฺติ.

เทฺว อจฺฉินฺนกานิ เอกํ ฉินฺนกํ นปฺปโหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว อนฺวาธิกมฺปิ อาโรเปตุ, น จ ภิกฺขเว สพฺพํ อจฺฉินฺนกํ ธาเรตพฺพํ; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

[๓๖๑] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน พหุ จีวรํ อุปฺปนฺนํ โหติ. โส จ ตํ จีวรํ มาตาปิตูนํ[๒] ทาตุกาโม โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "มาตาปิตโรติ โข ภิกฺขเว ททมาเน, กึ วเทยฺยามิ,[๓] อนุชานามิ ภิกฺขเว มาตาปิตูนํ ทาตุ, น จ ภิกฺขเว สทฺธาเทยฺยํ วินิปาเตตพฺพํ; โย วินิปาเตยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ติจีวเร กยิรมาเน [๒] อิ. มาตาปิตุนฺนํ [๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. วเทยฺยาม

[๓๖๒] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ อนฺธวเน จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา สนฺตรุตฺตเรน คามํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ. โจรา ตํ จีวรํ อวหรึสุ. โส ภิกฺขุ ทุจฺโจโล โหติ ลูขจีวโร. ภิกฺขู เอวมาหํสุ "กิสฺส ตฺวํ อาวุโส ทุจฺโจโล ลูขจีวโรติ. "อิธาหํ อาวุโส อนฺธวเน จีวรํ นิกฺขิปิตฺวา สนฺตรุตฺตเรน คามํ ปิณฺฑาย ปาวิสึ, โจรา ตํ จีวรํ อวหรึสุ, เตนาหํ ทุจฺโจโล ลูขจีวโรติ.[๑] ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. "น ภิกฺขเว สนฺตรุตฺตเรน คาโม ปวิสิตพฺโพ; โย ปวิเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อานนฺโท อสติยา สนฺตรุตฺตเรน คามํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ. ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจุํ "นนุ [ ][๒] อาวุโส อานนฺท ภควตา ปญฺญตฺตํ 'น สนฺตรุตฺตเรน คาโม ปวิสิตพฺโพติ, กิสฺส ตฺวํ อาวุโส [ ][๓] สนฺตรุตฺตเรน คามํ ปวิฏฺโฐติ. "สจฺจํ อาวุโส ภควตา ปญฺญตฺตํ 'น สนฺตรุตฺตเรน คาโม ปวิสิตพฺโพติ, อปิจาหํ อาวุโส[๔] อสติยา ปวิฏฺโฐติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ.

[๕]อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ[๕]

"ปญฺจิเม ภิกฺขเว ปจฺจยา สงฺฆาฏิยา นิกฺเขปาย; คิลาโน วา โหติ, วสฺสิกสงฺเกตํ วา โหติ, นทีปารํ คนฺตุํ วา โหติ, อคฺคฬปริกฺขิตฺโต วา โหติ, อตฺถตกถินํ วา โหติ, อิเม โข ภิกฺขเว ปญฺจ ปจฺจยา สงฺฆาฏิยา นิกฺเขปาย.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. ลูขจีวโรติ. [๒] เท.,อิ.,มหา. เอตฺถนฺตเร โขสทฺโท ทิสฺสติ.
[๓] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร อานนฺทาติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ.
[๔] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ [๕-๕] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.

ปญฺจิเม ภิกฺขเว ปจฺจยา อุตฺตราสงฺคสฺส นิกฺเขปาย; คิลาโน วา โหติ, วสฺสิกสงฺเกตํ วา โหติ, นทีปารํ คนฺตุ วา โหติ, อคฺคฬปริกฺขิตฺโต วา โหติ, อตฺถตกจีวรํ วา โหติ, อิเม โข ภิกฺขเว ปญฺจ ปจฺจยา อุตฺตราสงฺคสฺส นิกฺเขปาย.

ปญฺจิเม ภิกฺขเว ปจฺจยา อนฺตรวาสกสฺส นิกฺเขปาย; คิลาโน วา โหติ, วสฺสิกสงฺเกตํ วา โหติ, นทีปารํ คนฺตุ วา โหติ, อคฺคฬปริกฺขิตฺโต วา โหติ, อตฺถตกจีวรํ วา โหติ, อิเม โข ภิกฺขเว ปญฺจ ปจฺจยา อนฺตรวาสกสฺส นิกฺเขปาย.

ปญฺจิเม ภิกฺขเว ปจฺจยา วสฺสิกสาฏิกาย นิกฺเขปาย; คิลาโน วา โหติ, นิสฺสีมํ คนฺตุ วา โหติ, นทีปารํ คนฺตุ วา โหติ, อคฺคฬปริกฺขิตฺโต วา โหติ, วสฺสิกสาฏิกา อกตา วา โหติ วิปฺปกตา วา, อิเม โข ภิกฺขเว ปญฺจ ปจฺจยา วสฺสิกสาฏิกาย นิกฺเขปายาติ.

๒๑. สงฺฆิกจีวรุปฺปาทกถา

[๓๖๓] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ เอโก วสฺสํ วสิ. ตตฺถ มนุสฺสา สงฺฆสฺส เทมาติ จีวรานิ อทํสุ. อถโข ตสฺส ภิกฺขุโน เอตทโหสิ "ภควตา ปญฺญตฺตํ 'จตฺตฺวาโร ปจฺฉิโม สงฺโฆติ, อหญฺจมฺหิ เอกโก อิเม จ มนุสฺสา 'สงฺฆสฺส เทมาติ จีวรานิ อทํสุ, ยนฺนูนาหํ อิมานิ สงฺฆิกานิ จีวรานิ สาวตฺถึ หเรยฺยนฺติ. อถโข โส ภิกฺขุ ตานิ จีวรานิ อาทาย สาวตฺถึ คนฺตฺวา ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสิ. "ตุยฺเหว ภิกฺขุ ตานิ จีวรานิ ยาว กจินสฺส อุพฺภารายาติ. "อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอโก วสฺสํ วสติ, ตตฺถ มนุสฺสา 'สงฺฆสฺส เทมาติ จีวรานิ เทนฺติ. อนุชานามิ ภิกฺขเว ตสฺเสว ตานิ จีวรานิ ยาว กจินสฺส อุพฺภารายาติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ อุตุกาลํ เอโก วสิ. ตตฺถ มนุสฺสา "สงฺฆสฺส เทมาติ จีวรานิ อทํสุ. อถโข ตสฺส ภิกฺขุโน เอตทโหสิ "ภควตา ปญฺญตฺตํ 'จตฺวคฺโค ปจฺฉิโม สงฺโฆติ, อหญฺจมฺหิ เอกโก, อิเม จ มนุสฺสา สงฺฆสฺส 'เทมาติ จีวรานิ อทํสุ, ยนฺนูนาหํ อิมานิ สงฺฆิกานิ จีวรานิ สาวตฺถึ หเรยฺยนฺติ. อถโข โส ภิกฺขุ ตานิ จีวรานิ อาทาย สาวตฺถึ คนฺตฺวา ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ อาโรเจสิ. ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "อนุชานามิ ภิกฺขเว สมฺมุขีภูเตน สงฺเฆน ภาเชตุ, อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุตุกาลํ เอโก วสติ, ตตฺถ มนุสฺสา 'สงฺฆสฺส เทมาติ จีวรานิ เทนฺติ. อนุชานามิ ภิกฺขเว เตน ภิกฺขุนา ตานิ จีวรานิ อธิฏฺฐาตุ 'มยฺหิมานิ จีวรานีติ. ตสฺส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตํ จีวรํ อนธิฏฺฐิเต[๑] อญฺโญ ภิกฺขุ อาคจฺฉติ, สมโก ทาตพฺโพ ภาโค. เตหิ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขูหิ ตํ จีวรํ ภาชิยมาเน อปาติเต กุเส อญฺโญ ภิกฺขุ อาคจฺฉติ, สมโก ทาตพฺโพ ภาโค. เตหิ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขูหิ ตํ จีวรํ ภาชิยมาเน ปาติเต กุเส อญฺโญ ภิกฺขุ อาคจฺฉติ, นากามา ทาตพฺโพ ภาโคติ.

เตน โข ปน สมเยน เทฺว ภาตุกา[๒] เถรา อายสฺมา จ อิสิทาโส อายสฺมา จ อิสิภตฺโต[๓] สาวตฺถิยํ วสฺสํ วุตฺถา อญฺญตรํ คามกาวาสํ อคมํสุ. มนุสฺสา "จิรสฺสาปิ เถรา อาคตาติ สจีวรานิ ภตฺตานิ อทํสุ. อาวาสิกา ภิกฺขู เถเร ปุจฺฉิสุ "อิมานิ ภนฺเต สงฺฆิกานิ จีวรานิ เถเร อาคมฺม อุปฺปนฺนานิ, สาทิยิสฺสนฺติ เถรา ภาคนฺติ. เถรา เอวมาหํสุ "ยถา โข มยํ อาวุโส ภควตา ธมฺมํ

---

[๑] อิ. อนธิฏฺฐิเตน [๒] สี.,ฉ.,เท.,มหา. ภาติกา [๓] สี.,ฉ. อิสิภโฏ, เท. อิสิภทฺโท

เทสิตํ อาชานาม, ตุมฺหากเมว ตานิ จีวรานิ ยาว กจินสฺส อุพฺภารายาติ.

เตน โข ปน สมเยน ตโย ภิกฺขู ราชคเห วสฺสํ วสนฺติ. ตตฺถ มนุสฺสา "สงฺฆสฺส เทมาติ จีวรานิ เทนฺติ. อถโข เตสํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "ภควตา ปญฺญตฺตํ 'จตุวคฺโค ปจฺฉิโม สงฺโฆติ, มยญฺจมฺห[๑] ตโย ชนา, อิเม จ มนุสฺสา 'สงฺฆสฺส เทมาติ จีวรานิ เทนฺติ, กถํ นุ โข อมฺเหหิ ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา เถรา อายสฺมา จ นีลวาสี[๒] อายสฺมา จ สาณวาสี อายสฺมา จ โคปโก[๓] อายสฺมา จ ภคุ อายสฺมา จ ผลิกสนฺทาโน[๔] ปาฏลิปุตฺเต วิหรนฺติ กุกฺกุฏาราเม. อถโข เต ภิกฺขู ปาฏลิปุตฺตํ คนฺตฺวา เถเร ปุจฺฉึสุ. เถรา เอวมาหํสุ "ยถา โข มยํ อาวุโส ภควตา ธมฺมํ เทสิตํ อาชานาม, ตุมฺหากเมว ตานิ จีวรานิ ยาว กจินสฺส อุพฺภารายาติ.

๒๒. อุปนนฺทสกฺยปุตฺตวตฺถุ

[๓๖๔] เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อุปนนฺโท สกฺยปุตฺโต สาวตฺถิยํ วสฺสํ วุตฺโถ อญฺญตรํ คามกาวาสํ อคมาสิ. ตตฺถ จ[๕] ภิกฺขู จีวรํ ภาเชตุกามา สนฺนิปตึสุ. เต เอวมาหํสุ "อิมานิ โข อาวุโส สงฺฆิกานิ จีวรานิ ภาชิยิสฺสนฺติ, สาทิยิสฺสสิ ภาคนฺติ. "อามาวุโส สาทิยิสฺสามีติ, ตโต จีวรภาคํ คเหตฺวา อญฺญํ อาวาสํ อคมาสิ. ตตฺถปิ ภิกฺขู จีวรํ ภาเชตุกามา สนฺนิปตึสุ. เตปิ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. มยญฺจมฺหา
[๒] ฉ.,อิ. นิลวาสี
[๓] สี.,ฉ. โคตโก
[๔] สี.,ฉ. ผพิกสนฺตาโน
[๕] สฺยา.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

เอวมาหํสุ “อิมานิ โข อาวุโส สงฺฆิกานิ จีวรานิ ภาชิยิสฺสนฺติ, สาทิยิสฺสสิ ภาคนฺติ. “อามาวุโส สาทิยิสฺสามีติ, ตโตปิ จีวรภาคํ คเหตฺวา อญฺญํ อาวาสํ อคมาสิ. ตตฺถปิ ภิกฺขู จีวรํ ภาเชตุกามา สนฺนิปตึสุ. เตปิ เอวมาหํสุ “อิมานิ โข อาวุโส สงฺฆิกานิ จีวรานิ ภาชิยิสฺสนฺติ, สาทิยิสฺสสิ ภาคนฺติ. “อามาวุโส สาทิยิสฺสามีติ, ตโตปิ จีวรภาคํ คเหตฺวา มหนฺตํ จีวรภณฺฑิกํ อาทาย ปุนเทว สาวตฺถึ ปจฺจาคจฺฉิ. ภิกฺขู เอวมาหํสุ “มหาปุญฺโญสิ ตฺวํ อาวุโส อุปนนฺท, พหุ เต จีวรํ อุปฺปนฺนนฺติ. “กุโต เม อาวุโส ปุญฺญํ, อิธาหํ [ ][1] สาวตฺถิยํ วสฺสํ วุตฺโถ อญฺญตรํ คามกาวาสํ อคมาสึ; ตตฺถ ภิกฺขู จีวรํ ภาเชตุกามา สนฺนิปตึสุ, เต มํ เอวมาหํสุ ‘อิมานิ โข อาวุโส สงฺฆิกานิ จีวรานิ ภาชิยิสฺสนฺติ, สาทิยิสฺสสิ ภาคนฺติ, อามาวุโส สาทิยิสฺสามีติ, ตโต จีวรภาคํ คเหตฺวา อญฺญํ อาวาสํ อคมาสึ, ตตฺถปิ ภิกฺขู จีวรํ ภาเชตุกามา สนฺนิปตึสุ, เตปิ มํ เอวมาหํสุ ‘อิมานิ โข อาวุโส สงฺฆิกานิ จีวรานิ ภาชิยิสฺสนฺติ, สาทิยิสฺสสิ ภาคนฺติ, ‘อามาวุโส สาทิยิสฺสามีติ, ตโตปิ จีวรภาคํ คเหตฺวา อญฺญํ อาวาสํ อคมาสึ, ตตฺถปิ ภิกฺขู จีวรํ ภาเชตุกามา สนฺนิปตึสุ, เตปิ มํ เอวมาหํสุ ‘อิมานิ โข อาวุโส สงฺฆิกานิ จีวรานิ ภาชิยิสฺสนฺติ, สาทิยิสฺสสิ ภาคนฺติ, ‘อามาวุโส สาทิยิสฺสามีติ, ตโตปิ จีวรภาคํ อคฺคเหสึ, เอวํ เม พหุ จีวรํ อุปฺปนฺนนฺติ. “กึ ปน ตฺวํ อาวุโส อุปนนฺท อญฺญตฺร วสฺสํ วุตฺโถ อญฺญตฺร จีวรภาคํ สาทิยีติ.[2] “เอวมาวุโสติ. เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา ฯเปฯ เต อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “กถํ หิ นาม อายสฺมา อุปนนฺโท สกฺยปุตฺโต อญฺญตฺร วสฺสํ วุตฺโถ อญฺญตฺร จีวรภาคํ

---

[1] สี.,ฉ.,เท.,อิ. เอตฺถนฺตเร อาวุโสติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ. [2] อิ. สาทิยิสฺสสีติ

สาทิยิสฺสตีติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “สจฺจํ กิร ตฺวํ อุปนนฺท อญฺญตฺร วสฺสํ วุตฺโถ อญฺญตฺร จีวรภาคํ สาทิยีติ. “สจฺจํ ภควาติ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา “กถํ หิ นาม ตฺวํ โมฆปุริส อญฺญตฺร วสฺสํ วุตฺโถ อญฺญตฺร จีวรภาคํ สาทิยิสฺสสิ, เนตํ โมฆปุริส อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “น ภิกฺขเว อญฺญตฺร วสฺสํ วุตฺเถน อญฺญตฺร จีวรภาโค สาทิตพฺโพ; โย สาทิเยยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อุปนนฺโท สกฺยปุตฺโต เอโก ทฺวีสุ อาวาเสสุ วสฺสํ วสิ “เอวํ เม พหุํ จีวรํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ. อถโข เตสํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ “กถํ นุ โข อายสฺมโต อุปนนฺทสฺส สกฺยปุตฺตสฺส จีวรปฏิวิโส[๑] ทาตพฺโพติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “เทถ ภิกฺขเว โมฆปุริสสฺส เอกาธิปฺปายํ, อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอโก ทฺวีสุ อาวาเสสุ วสฺสํ วสติ ‘เอวํ เม พหุํ จีวรํ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ, สเจ อมุตฺร อุปฑฺฒํ อมุตฺร อุปฑฺฒํ วสติ, อมุตฺร อุปฑฺโฒ อมุตฺร อุปฑฺโฒ จีวรปฏิวิโส ทาตพฺโพ, ยตฺถ วา ปน พหุตรํ วสติ, ตโต จีวรปฏิวิโส ทาตพฺโพติ.

๒๓. คิลานวตฺถุกถา

[๓๖๕] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน กุจฺฉิวิการาพาโธ โหติ. โส สเก มุตฺตกรีเส ปลิปนฺโน เสติ. อถโข ภควา อายสฺมตา อานนฺเทน ปจฺฉาสมเณน เสนาสนจาริกํ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. จีวรปฏิวีโส, มหา. จีวรปฏิวีโส, เอวมุปริปิ.

อาหิณฺฑนฺโต, เยน ตสฺส ภิกฺขุโน วิหาโร, เตนุปสงฺกมิ. อทฺทสา โข ภควา ตํ ภิกฺขุ์ สเก มุตฺตกรีเส ปลิปนฺนํ สยมานํ; ทิสฺวาน, เยน โส ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุ์ เอตทโวจ "กินฺเต ภิกฺขุ อาพาโธติ. "กุจฺฉิวิกาโร เม ภควาติ. "อตฺถิ ปน เต ภิกฺขุ อุปฏฺฐาโกติ. "นตฺถิ ภควาติ. "กิสฺส ตํ ภิกฺขู น อุปฏฺเฐนฺตีติ.[๑] "อหํ โข ภนฺเต ภิกฺขูนํ อการโก, เตน มํ ภิกฺขู น อุปฏฺเฐนฺตีติ. อถโข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "คจฺฉานนฺท, อุทกํ อาหร, อิมํ ภิกฺขุ์ นหาเปสฺสามาติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา อุทกํ อาหริ.[๒] ภควา อุทกํ อาสิญฺจิ, อายสฺมา อานนฺโท ปริโธวิ, ภควา สีสโต อคฺคเหสิ, อายสฺมา อานนฺโท ปาทโต อุจฺจาเรตฺวา, มญฺจเก นิปาเตสุ์. อถโข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ภิกฺขุสงฺฆ์ สนฺนิปาตาเปตฺวา ภิกฺขู ปฏิปุจฺฉิ "อตฺถิ ภิกฺขเว อมุกสฺมึ วิหาเร ภิกฺขุ คิลาโนติ. "อตฺถิ ภควาติ. "กินฺตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อาพาโธติ. "ตสฺส ภนฺเต อายสฺมโต กุจฺฉิวิการาพาโธติ. "อตฺถิ ปน ภิกฺขเว ตสฺส ภิกฺขุโน อุปฏฺฐาโกติ. "นตฺถิ ภควาติ. "กิสฺส ตํ ภิกฺขู น อุปฏฺเฐนฺตีติ. "เอโส ภนฺเต ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ อการโก, เตน ตํ ภิกฺขู น อุปฏฺเฐนฺตีติ. "นตฺถิ โว[๓] ภิกฺขเว มาตา, นตฺถิ ปิตา, เย โว อุปฏฺฐเหยฺยุ์, ตุมฺเห เจ ภิกฺขเว อญฺญมญฺญ์ น อุปฏฺฐหิสฺสถ, อถ โกจรหิ อุปฏฺฐหิสฺสติ, โย ภิกฺขเว มํ อุปฏฺฐเหยฺย, โส คิลานํ อุปฏฺฐเหยฺย. สเจ อุปชฺฌาโย โหติ อุปชฺฌาเยน ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตพฺโพ, วุฏฺฐานสฺส[๔] อาคเมตพฺพ์. สเจ อาจริโย โหติ,

---

[๑] สี.,เท. อุปฏฺฐหนฺตีติ.
[๒] อิ. อาหริตฺวา
[๓] อิ. เต, เอวมุปริปิ.
[๔] สี.,ฉ.,เท.,มหา. วุฏฺฐานมสฺส

อาจริเยน ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตพฺโพ, วุฏฺฐานสฺส อาคเมตพฺพํ. สเจ สทฺธิวิหาริโก โหติ, สทฺธิวิหาริเกน ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตพฺโพ, วุฏฺฐานสฺส อาคเมตพฺพํ. สเจ อนฺเตวาสิโก โหติ, อนฺเตวาสิเกน ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตพฺโพ, วุฏฺฐานสฺส อาคเมตพฺพํ. สเจ สมานุปชฺฌายโก โหติ, สมานุปชฺฌายเกน ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตพฺโพ, วุฏฺฐานสฺส อาคเมตพฺพํ. สเจ สมานาจริยโก โหติ, สมานาจริยเกน ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตพฺโพ, วุฏฺฐานสฺส อาคเมตพฺพํ. สเจ น โหติ อุปชฺฌาโย วา อาจริโย วา สทฺธิวิหาริโก วา อนฺเตวาสิโก วา สมานุปชฺฌายโก วา สมานาจริยโก วา, สงฺเฆน อุปฏฺฐาตพฺโพ. โน เจ อุปฏฺฐเหยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส.

[๓๖๖] ปญฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต คิลาโน ทูปฏฺฐาโก[๑] โหติ; อสปฺปายการี โหติ, สปฺปาเย มตฺตํ น ชานาติ, เภสชฺชํ น ปฏิเสวิตา โหติ, อตฺถกามสฺส คิลานุปฏฺฐากสฺส ยถาภูตํ อาพาธํ นาวิกตฺตา โหติ "อภิกฺกมนฺตํ วา อภิกฺกมตีติ, "ปฏิกฺกมนฺตํ วา ปฏิกฺกมตีติ, "จิตํ วา จิโตติ, อุปฺปนฺนานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ติพฺพานํ ขรานํ กฏุกานํ อสาตานํ อมนาปานํ ปาณหรานํ อนธิวาสกชาติโก โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคโต คิลาโน ทูปฏฺฐาโก โหติ.

ปญฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต คิลาโน สูปฏฺฐาโก โหติ; สปฺปายการี โหติ, สปฺปาเย มตฺตํ ชานาติ, เภสชฺชํ ปฏิเสวิตา โหติ, อตฺถกามสฺส คิลานุปฏฺฐากสฺส ยถาภูตํ อาพาธํ อาวิกตฺตา

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,มหา. ทูปฏฺโฐ, อิ. ทุปฏฺฐาโก, เอวมุปริปิ.

โหติ “อภิกฺกมนฺตํ วา อภิกฺกมตีติ, “ปฏิกฺกมนฺตํ วา ปฏิกฺกมตีติ, “จิตฺตํ วา จิโตติ, อุปฺปนฺนานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ติพฺพานํ ขรานํ กฏุกานํ อสาตานํ อมนาปานํ ปาณหรานํ อธิวาสกชาติโก โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคโต คิลาโน สูปฏฺฐาโก โหติ.

ปญฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต คิลานุปฏฺฐาโก นาลํ คิลานํ อุปฏฺฐาตุํ; น ปฏิพโล โหติ เภสชฺชํ สํวิธาตุํ, สปฺปายาสปฺปายํ น ชานาติ, อสปฺปายํ อุปนาเมติ, สปฺปายํ อปนาเมติ, อามิสนฺตโร คิลานํ อุปฏฺเจติ[๑] โน เมตฺตจิตฺโต, เชคุจฺฉี โหติ อุจฺจารํ วา ปสฺสาวํ วา เขฬํ วา วนฺตํ วา นีหาตุํ, น ปฏิพโล โหติ คิลานํ กาเลน กาลํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตุํ สมาทเปตุํ สมุตฺเตเชตุํ สมฺปหํเสตุํ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคโต คิลานุปฏฺฐาโก นาลํ คิลานํ อุปฏฺฐาตุํ.

ปญฺจหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคโต คิลานุปฏฺฐาโก อลํ คิลานํ อุปฏฺฐาตุํ; ปฏิพโล โหติ เภสชฺชํ สํวิธาตุํ, สปฺปายาสปฺปายํ ชานาติ, อสปฺปายํ อปนาเมติ, สปฺปายํ อุปนาเมติ, เมตฺตจิตฺโต คิลานํ อุปฏฺเจติ โน อามิสนฺตโร, อเชคุจฺฉี โหติ อุจฺจารํ วา ปสฺสาวํ วา เขฬํ วา วนฺตํ วา นีหาตุํ, ปฏิพโล โหติ คิลานํ กาเลน กาลํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตุํ สมาทเปตุํ สมุตฺเตเชตุํ สมฺปหํเสตุํ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคโต คิลานุปฏฺฐาโก อลํ คิลานํ อุปฏฺฐาตุนฺติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. อุปฏฺฐาติ, เอวมุปริปิ.

๒๔. มตสนฺตกกถา

[๓๖๗] เตน โข ปน สมเยน เทฺว ภิกฺขู โกสเลสุ ชนปเท[๑] อทฺธานมคฺคปฏิปนฺนา โหนฺติ. เต อญฺญตรํ อาวาสํ อุปคจฺฉึสุ. ตตฺถ อญฺญตโร ภิกฺขุ คิลาโน โหติ. อถโข เตสํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "ภควตา โข อาวุโส คิลานุปฏฺฐานํ วณฺณิตํ, หนฺท มยํ อาวุโส อิมํ ภิกฺขุํ อุปฏฺเฐมาติ. เต ตํ อุปฏฺฐหึสุ. โส เตหิ อุปฏฺฐิยมาโน[๒] กาลมกาสิ. อถโข เต ภิกฺขู ตสฺส ภิกฺขุโน ปตฺต-จีวรมาทาย สาวตฺถึ คนฺตฺวา ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ. "ภิกฺขุสฺส ภิกฺขเว กาลกเต สงฺโฆ สามี ปตฺตจีวเร, อปิจ คิลานุปฏฺฐากา พหูปการา. อนุชานามิ ภิกฺขเว สงฺเฆน ติจีวรญฺจ ปตฺตญฺจ คิลานุปฏฺฐากานํ ทาตุํ. เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว ทาตพฺพํ. เตน คิลานุปฏฺฐาเกน ภิกฺขุนา สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวมสฺส วจนีโย 'อิตฺถนฺนาโม ภนฺเต ภิกฺขุ กาลกโต, อิทํ ตสฺส ติจีวรญฺจ ปตฺโต จาติ. พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สงฺโฆ ญาเปตพฺโพ

'สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ กาลกโต, อิทํ ตสฺส ติจีวรญฺจ ปตฺโต จ. ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิมํ ติจีวรญฺจ ปตฺตญฺจ คิลานุปฏฺฐากานํ ทเทยฺย; เอสา ญตฺติ.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ กาลกโต, อิทํ ตสฺส ติจีวรญฺจ ปตฺโต จ. สงฺโฆ อิมํ ติจีวรญฺจ ปตฺตญฺจ คิลานุปฏฺฐากานํ เทติ. ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิมสฺส ติจีวรสฺส จ ปตฺตสฺส จ คิลานุปฏฺฐากานํ ทานํ, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺย.

---

[๑] สฺยา.,อิ. ชนปเทสุ [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อุปฏฺฐหิยมาโน

ทินฺนํ อิทํ สงฺเฆน ติจีวรญฺจ ปตฺโต จ คิลานุปฏฺฐากานํ. ขมติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตุณฺหี. เอวเมตํ ธารยามีติ.

[๓๖๘] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร สามเณโร กาลกโต โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "สามเณรสฺส ภิกฺขเว กาลกเต สงฺโฆ สามี ปตฺตจีวเร, อปิจ คิลานุปฏฺฐากา พหูปการา. อนุชานามิ ภิกฺขเว สงฺเฆน จีวรญฺจ ปตฺตญฺจ คิลานุปฏฺฐากานํ ทาตุํ. เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว ทาตพฺพํ. เตน คิลานุปฏฺฐาเกน ภิกฺขุนา สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวมสฺส วจนีโย 'อิตฺถนฺนาโม ภนฺเต สามเณโร กาลกโต, อิทํ ตสฺส จีวรญฺจ ปตฺโต จาติ. พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สงฺโฆ ญาเปตพฺโพ

'สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, อิตฺถนฺนาโม สามเณโร กาลกโต, อิทํ ตสฺส จีวรญฺจ ปตฺโต จ. ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ อิมํ จีวรญฺจ ปตฺตญฺจ คิลานุปฏฺฐากานํ ทเทยฺย; เอสา ญตฺติ.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, อิตฺถนฺนาโม สามเณโร กาลกโต, อิทํ ตสฺส จีวรญฺจ ปตฺโต จ. สงฺโฆ อิมํ จีวรญฺจ ปตฺตญฺจ คิลานุปฏฺฐากานํ เทติ. ยสฺสายสฺมโต ขมติ, อิมสฺส จีวรสฺส จ ปตฺตสฺส จ คิลานุปฏฺฐากานํ ทานํ โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺย.

ทินฺนํ อิทํ สงฺเฆน จีวรญฺจ ปตฺโต จ คิลานุปฏฺฐากานํ. ขมติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตุณฺหี. เอวเมตํ ธารยามีติ.

[๓๖๙] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ จ สามเณโร จ คิลานํ อุปฏฺฐหึสุ. โส เตหิ อุปฏฺฐหิยมาโน กาลมกาสิ. อถโข ตสฺส คิลานุปฏฺฐากสฺส ภิกฺขุโน เอตทโหสิ "กถํ นุ โข

คิลานุปฏฺฐากสฺส สามเณรสฺส จีวรปฏิวิโส ทาตพฺโพติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “อนุชานามิ ภิกฺขเว คิลานุปฏฺฐากสฺส สามเณรสฺส สมกํ ปฏิวิสํ ทาตุนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ พหุภณฺโฑ พหุปริกฺขาโร กาลกโต โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “ภิกฺขุสฺส ภิกฺขเว กาลกเต สงฺโฆ สามี ปตฺตจีวเร, อปิจ คิลานุปฏฺฐากา พหูปการา. อนุชานามิ ภิกฺขเว สงฺเฆน ติจีวรญฺจ ปตฺตญฺจ คิลานุปฏฺฐากานํ ทาตุํ, ยํ ตตฺถ ลหุภณฺฑํ ลหุปริกฺขารํ, ตํ สมฺมุขีภูเตน สงฺเฆน ภาเชตุํ; ยํ ตตฺถ ครุภณฺฑํ ครุปริกฺขารํ ตํ อาคตานาคตสฺส จาตุทฺทิสสฺส สงฺฆสฺส อวิสฺสชฺชิกํ อเวภงฺคิกนฺติ.

๒๕. นคฺคิยปฏิกฺเขปกถา[๑]

[๓๗๐] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ นคฺโค หุตฺวา, เยน [ ][๒] ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “ภควา ภนฺเต อเนกปริยาเยน อปฺปิจฺฉสฺส สนฺตุฏฺฐสฺส สลฺเลขสฺส ธุตสฺส ปาสาทิกสฺส อปจยสฺส วิริยารมฺภสฺส วณฺณวาที, อิทํ ภนฺเต นคฺคิยํ อเนกปริยาเยน อปฺปิจฺฉตาย สนฺตุฏฺฐตาย[๓] สลฺเลขาย ธุตตฺตาย[๔] ปาสาทิกตาย อปจยาย วิริยารมฺภาย สํวตฺตติ, สาธุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขูนํ นคฺคิยํ อนุชานาตูติ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา “อนนุจฺฉวิกํ โมฆปุริส อนนุโลมิกํ อปฺปฏิรูปํ อสฺสามณกํ

---

[๑] เท. นคฺคิกปฏิกฺเขปกถา
[๒] อิ. เอตฺถนฺตเร หิสทฺโท ทิสฺสติ.
[๓] ฉ. สนฺตุฏฺฐิตาย, เท.,มหา. สนฺตุฏฺฐิตาย, อิ. สนฺตุฏฺฐิยา
[๔] ฉ. ธุตตาย, เท.,อิ.,มหา. ธุตตฺตาย

อกปฺปิยํ อกรณียํ; กถํ หิ นาม ตฺวํ โมฆปุริส นคฺคิยํ ติตฺถิย-สมาทานํ สมาทิยิสฺสสิ, เนตํ โมฆปุริส อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “น ภิกฺขเว นคฺคิยํ ติตฺถิยสมาทานํ สมาทิยิตพฺพํ; โย สมาทิเยยฺย, อาปตฺติ ถุลฺลจฺจยสฺสาติ.

๒๖. กุสจีราทิปฏิกฺเขปกถา

[๓๗๑] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ กุสจีรํ นิวาเสตฺวา ฯเปฯ วากจีรํ นิวาเสตฺวา ฯเปฯ ผลกจีรํ นิวาเสตฺวา ฯเปฯ เกสกมฺพลํ นิวาเสตฺวา ฯเปฯ วาลกมฺพลํ นิวาเสตฺวา ฯเปฯ อุลูกปกฺขํ นิวาเสตฺวา ฯเปฯ อชินกฺขิปึ นิวาเสตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “ภควา ภนฺเต อเนกปริยาเยน อปฺปิจฺฉสฺส สนฺตุฏฺฐสฺส สลฺเลขสฺส ธูตสฺส ปาสาทิกสฺส อปจยสฺส วิริยารมฺภสฺส วณฺณวาที, อิทํ ภนฺเต อชินกฺขิปึ อเนกปริยาเยน อปฺปิจฺฉตาย สนฺตุฏฺฐตาย สลฺเลขาย ธูตตฺตาย ปาสาทิกตาย อปจยาย วิริยารมฺภาย สํวตฺตติ, สาธุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขูนํ อชินกฺขิปึ อนุชานาตูติ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา “อนนุจฺฉวิกํ โมฆปุริส อนนุโลมิกํ อปฺปฏิรูปึ อสฺสามณกํ อกปฺปิยํ อกรณียํ; กถํ หิ นาม ตฺวํ โมฆปุริส อชินกฺขิปึ ติตฺถิยทฺธชํ ธาเรสฺสสิ, เนตํ โมฆปุริส อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “น ภิกฺขเว อชินกฺขิปึ ติตฺถิยทฺธชํ ธาเรตพฺพํ; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ถุลฺลจฺจยสฺสาติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ อกฺกนาลं[๑] นิวาเสตฺวา ฯเปฯ โปตฺถกํ นิวาเสตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "ภควา ภนฺเต อเนกปริยาเยน อปฺปิจฺฉสฺส สนฺตุฏฺฐสฺส สลฺเลขสฺส ธูตสฺส ปาสาทิกสฺส อปจยสฺส วิริยารมฺภสฺส วณฺณวาที, อยํ ภนฺเต โปตฺถโก อเนกปริยาเยน อปฺปิจฺฉตาย สนฺตุฏฺฐตาย สลฺเลขาย ธูตตฺตาย ปาสาทิกตาย อปจยาย วิริยารมฺภาย สํวตฺตติ, สาธุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขูนํ โปตฺถกํ อนุชานาตู"ติ. วิครหี พุทฺโธ ภควา "อนนุจฺฉวิกํ โมฆปุริส ฯเปฯ กถํ หิ นาม ตฺวํ โมฆปุริส โปตฺถกํ นิวาเสสฺสสิ, เนตํ โมฆปุริส อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "น ภิกฺขเว โปตฺถโก นิวาเสตพฺโพ; โย นิวาเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

๒๗. สพฺพนีลกาทิปฏิกฺเขปกถา

[๓๗๒] เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู สพฺพนีลกานิ จีวรานิ ธาเรนฺติ ฯเปฯ สพฺพปีตกานิ จีวรานิ ธาเรนฺติ ฯเปฯ สพฺพโลหิตกานิ จีวรานิ ธาเรนฺติ ฯเปฯ สพฺพมญฺเชฏฺฐกานิ[๒] จีวรานิ ธาเรนฺติ ฯเปฯ สพฺพกณฺหานิ จีวรานิ ธาเรนฺติ ฯเปฯ สพฺพมหารงฺครตฺตานิ จีวรานิ ธาเรนฺติ ฯเปฯ สพฺพมหานามรตฺตานิ จีวรานิ ธาเรนฺติ ฯเปฯ อจฺฉินฺนทสานิ จีวรานิ ธาเรนฺติ ฯเปฯ ทีฆทสานิ จีวรานิ ธาเรนฺติ ฯเปฯ ปุปฺผทสานิ จีวรานิ ธาเรนฺติ ฯเปฯ ผณทสานิ จีวรานิ ธาเรนฺติ ฯเปฯ กญฺจุกํ ธาเรนฺติ ฯเปฯ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. อกฺกนาฬํ　　[๒] สี.,ฉ.,เท. สพฺพมญฺชิฏฺฐกานิ

ติรีฏกํ ธาเรนฺติ ฯเปฯ เวจนํ ธาเรนฺติ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "เสยฺยถาปิ คิหี กามโภคิโนติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "น ภิกฺขเว สพฺพนีลกานิ จีวรานิ ธาเรตพฺพานิ, น สพฺพปีตกานิ จีวรานิ ธาเรตพฺพานิ, น สพฺพโลหิตกานิ จีวรานิ ธาเรตพฺพานิ, น สพฺพมญฺเชฏฺฐกานิ จีวรานิ ธาเรตพฺพานิ, น สพฺพกณฺหานิ จีวรานิ ธาเรตพฺพานิ, น สพฺพมหารงฺครตฺตานิ จีวรานิ ธาเรตพฺพานิ, น สพฺพมหานามรตฺตานิ จีวรานิ ธาเรตพฺพานิ, น อจฺฉินฺนทสานิ จีวรานิ ธาเรตพฺพานิ, น ทีฆทสานิ จีวรานิ ธาเรตพฺพานิ, น ปุปฺผทสานิ จีวรานิ ธาเรตพฺพานิ, น ผณทสานิ จีวรานิ ธาเรตพฺพานิ, น กญฺจุกํ ธาเรตพฺพํ, น ติรีฏกํ ธาเรตพฺพํ, น เวจนํ ธาเรตพฺพํ; โย ธาเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

๒๙. วสฺสํ วุตฺถานํ อนุปฺปนฺนจีวรกถา

[๓๗๓] เตน โข ปน สมเยน วสฺสํ วุตฺถา ภิกฺขู อนุปฺปนฺเน จีวเร ปกฺกมนฺติปิ, วิพฺภมนฺติปิ, กาลํปิ กโรนฺติ, สามเณราปิ ปฏิชานนฺติ, สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตกาปิ ปฏิชานนฺติ, อนฺติมวตฺถุํ อชฺฌาปนฺนกาปิ ปฏิชานนฺติ, อุมฺมตฺตกาปิ ปฏิชานนฺติ, ขิตฺตจิตฺตาปิ ปฏิชานนฺติ, เวทนฏฺฏาปิ[๑] ปฏิชานนฺติ, อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิตฺตกาปิ ปฏิชานนฺติ, อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺขิตฺตกาปิ ปฏิชานนฺติ, ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺขิตฺตกาปิ ปฏิชานนฺติ, ปณฺฑกาปิ ปฏิชานนฺติ, เถยฺยสวาสกาปิ ปฏิชานนฺติ, ติตฺถิยปกฺกนฺตกาปิ ปฏิชานนฺติ, ติรจฺฉานคตาปิ ปฏิชานนฺติ,

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เวทนาฏฺฏาปิ

มาตุฆาตกาปิ ปฏิชานนฺติ, ปิตุฆาตกาปิ ปฏิชานนฺติ, อรหนฺต-ฆาตกาปิ ปฏิชานนฺติ, ภิกฺขุนีทูสกาปิ ปฏิชานนฺติ, สงฺฆเภทกาปิ ปฏิชานนฺติ, โลหิตุปฺปาทกาปิ ปฏิชานนฺติ, อุภโตพฺยญฺชนกาปิ ปฏิชานนฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ.

[๓๗๔] "อิธ ปน ภิกฺขเว วสฺสํ วุตฺโถ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺเน จีวเร ปกฺกมติ. สนฺเต ปฏิรูเป คาหเก ทาตพฺพํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว วสฺสํ วุตฺโถ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺเน จีวเร วิพฺภมติ, กาลํ กโรติ, สามเณโร ปฏิชานาติ, สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตโก ปฏิชานาติ, อนฺติมวตฺถุ์ อชฺฌาปนฺนโก ปฏิชานาติ. สงฺโฆ สามี.

อิธ ปน ภิกฺขเว วสฺสํ วุตฺโถ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺเน จีวเร อุมฺมตฺตโก ปฏิชานาติ, ขิตฺตจิตฺโต ปฏิชานาติ, เวทนฏฺโฏ ปฏิชานาติ, อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิตฺตโก ปฏิชานาติ, อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺขิตฺตโก ปฏิชานาติ, ปาปิกาย ทิฏฺิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺขิตฺตโก ปฏิชานาติ. สนฺเต ปฏิรูเป คาหเก ทาตพฺพํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว วสฺสํ วุตฺโถ ภิกฺขุ อนุปฺปนฺเน จีวเร ปณฺฑโก ปฏิชานาติ, เถยฺยสวาสโก ปฏิชานาติ, ติตฺถิยปกฺกนฺตโก ปฏิชานาติ, ติรจฺฉานคโต ปฏิชานาติ, มาตุฆาตโก ปฏิชานาติ, ปิตุฆาตโก ปฏิชานาติ, อรหนฺตฆาตโก ปฏิชานาติ, ภิกฺขุนีทูสโก ปฏิชานาติ, สงฺฆเภทโก ปฏิชานาติ, โลหิตุปฺปาทโก ปฏิชานาติ, อุภโตพฺยญฺชนโก ปฏิชานาติ. สงฺโฆ สามี.

[๓๗๕] อิธ ปน ภิกฺขเว วสฺสํ วุตฺโถ ภิกฺขุ อุปฺปนฺเน จีวเร อภาชิเต ปกฺกมติ. สนฺเต ปฏิรูเป คาหเก ทาตพฺพํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว วสฺสํ วุตฺโถ ภิกฺขุ อุปฺปนฺเน จีวเร อภาชิเต วิพฺภมติ, กาลํ กโรติ, สามเณโร ปฏิชานาติ, สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตโก ปฏิชานาติ, อนฺติมวตฺถุ์ อชฺฌาปนฺนโก ปฏิชานาติ. สงฺโฆ สามี.

อิธ ปน ภิกฺขเว วสฺสํ วุตฺโถ ภิกฺขุ อุปฺปนฺเน จีวเร อภาชิเต อุมฺมตฺตโก ปฏิชานาติ, ขิตฺตจิตฺโต ปฏิชานาติ, เวทนฏฺโฏ ปฏิชานาติ, อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิตฺตโก ปฏิชานาติ, อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺขิตฺตโก ปฏิชานาติ, ปาปิกาย ทิฏฺิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺขิตฺตโก ปฏิชานาติ. สนฺเต ปฏิรูเป คาหเก ทาตพฺพํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว วสฺสํ วุตฺโถ ภิกฺขุ อุปฺปนฺเน จีวเร อภาชิเต ปณฺฑโก ปฏิชานาติ ฯเปฯ อุภโตพฺยญฺชนโก ปฏิชานาติ. สงฺโฆ สามี.

๒๙. สงฺเฆ ภินฺเน จีวรุปฺปาทกถา

[๓๗๖] อิธ ปน ภิกฺขเว วสฺสํ วุตฺถานํ ภิกฺขูนํ อนุปฺปนฺเน จีวเร, สงฺโฆ ภิชฺชติ. ตตฺถ มนุสฺสา เอกสฺมึ ปกฺเข อุทกํ เทนฺติ, เอกสฺมึ ปกฺเข จีวรํ เทนฺติ “สงฺฆสฺส เทมาติ. สงฺฆสฺเสวตํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว วสฺสํ วุตฺถานํ ภิกฺขูนํ อนุปฺปนฺเน จีวเร, สงฺโฆ ภิชฺชติ. ตตฺถ มนุสฺสา เอกสฺมึ ปกฺเข อุทกํ เทนฺติ, ตสฺมึเยว ปกฺเข จีวรํ เทนฺติ ‘สงฺฆสฺส เทมาติ. สงฺฆสฺเสวตํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว วสฺสํ วุตฺถานํ ภิกฺขูนํ อนุปฺปนฺเน จีวเร, สงฺโฆ ภิชฺชติ. ตตฺถ มนุสฺสา เอกสฺมึ ปกฺเข อุทกํ เทนฺติ, เอกสฺมึ ปกฺเข จีวรํ เทนฺติ ‘ปกฺขสฺส เทมาติ. ปกฺขสฺเสวตํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว วสฺสํ วุตฺถานํ ภิกฺขูนํ อนุปฺปนฺเน จีวเร, สงฺโฆ ภิชฺชติ. ตตฺถ มนุสฺสา เอกสฺมึ ปกฺเข อุทกํ เทนฺติ, ตสฺมึเยว ปกฺเข จีวรํ เทนฺติ 'ปกฺขสฺส เทมาติ. ปกฺขสฺเสวตํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว วสฺสํ วุตฺถานํ ภิกฺขูนํ อุปฺปนฺเน จีวเร อภาชิเต, สงฺโฆ ภิชฺชติ. สพฺเพสํ สมกํ ภาเชตพฺพนฺติ.

๓๐. ทุคฺคหิตสุคฺคหิตาทิกถา

[๓๗๗] เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา เรวโต อญฺญตรสฺส ภิกฺขุโน หตฺเถ อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส จีวรํ ปาเหสิ "อิมํ จีวรํ เถรสฺส เทหีติ. อถโข โส ภิกฺขุ อนฺตรามคฺเค อายสฺมโต เรวตสฺส วิสฺสาสา ตํ จีวรํ อคฺคเหสิ. อถโข อายสฺมา เรวโต อายสฺมตา สาริปุตฺเตน สมาคนฺตฺวา ปุจฺฉิ "อหํ ภนฺเต เถรสฺส จีวรํ ปาเหสึ, สมฺปตฺตํ ตํ จีวรนฺติ. "นาหนฺตํ อาวุโส จีวรํ ปสฺสามีติ. อถโข อายสฺมา เรวโต ตํ ภิกฺขุ์ เอตทโวจ "อหํ อาวุโส อายสฺมโต หตฺเถ เถรสฺส จีวรํ ปาเหสึ, กหนฺตํ จีวรนฺติ. "อหํ ภนฺเต อายสฺมโต วิสฺสาสา ตํ จีวรํ อคฺคเหสินฺติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ์.

[๓๗๘] "อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ 'อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส เทหีติ. โส อนฺตรามคฺเค, โย ปหิณติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, สุคฺคหิตํ. ยสฺส ปหียติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, ทุคฺคหิตํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ 'อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส เทหีติ. โส อนฺตรามคฺเค, ยสฺส ปหียติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, ทุคฺคหิตํ. โย ปหิณติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, สุคฺคหิตํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ ‘อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส เทหีติ. โส อนฺตรามคฺเค สุณาติ ‘โย ปหิณติ, โส กาลกโตติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ สฺวธิฏฺฐิตํ.[๑] ยสฺส ปหียติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, ทุคฺคหิตํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ ‘อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส เทหีติ. โส อนฺตรามคฺเค สุณาติ ‘ยสฺส ปหียติ, โส กาลกโตติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ, ทฺวธิฏฺฐิตํ.[๒] โย ปหิณติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, สุคฺคหิตํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ ‘อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส เทหีติ. โส อนฺตรามคฺเค สุณาติ ‘อุโภ กาลกตาติ, โย ปหิณติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ, สฺวธิฏฺฐิตํ. ยสฺส ปหียติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ, ทฺวธิฏฺฐิตํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ ‘อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ทมฺมีติ. โส อนฺตรามคฺเค, โย ปหิณติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, ทุคฺคหิตํ. ยสฺส ปหียติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, สุคฺคหิตํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ ‘อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ทมฺมีติ. โส อนฺตรามคฺเค, ยสฺส ปหียติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, สุคฺคหิตํ. โย ปหิณติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, ทุคฺคหิตํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ ‘อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ทมฺมีติ. โส อนฺตรามคฺเค สุณาติ ‘โย

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. สฺวาธิฏฺฐิตํ, เอวมุปริปิ. [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. ทฺวาธิฏฺฐิตํ, เอวมุปริปิ.

ปหิณติ, โส กาลกโตติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ, ทุวธิฏฺฐิตํ. ยสฺส ปหียติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, สุคฺคหิตํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ 'อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ทมฺมีติ. โส อนฺตรามคฺเค สุณาติ 'ยสฺส ปหียติ, โส กาลกโตติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ, สุวธิฏฺฐิตํ. โย ปหิณติ, ตสฺส วิสฺสาสา คณฺหาติ, ทุคฺคหิตํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภิกฺขุสฺส หตฺเถ จีวรํ ปหิณติ 'อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ทมฺมีติ. โส อนฺตรามคฺเค สุณาติ 'อุโภ กาลกตาติ, โย ปหิณติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ, ทุวธิฏฺฐิตํ. ยสฺส ปหียติ, ตสฺส มตกจีวรํ อธิฏฺฐาติ, สุวธิฏฺฐิตํ.

๓๑. อฏฺฐจีวรมาติกา

[๓๗๙] อฏฺฐิมา ภิกฺขเว มาติกา จีวรสฺส อุปฺปาทาย; สีมาย เทติ, กติกาย เทติ, ภิกฺขาปญฺญตฺติยา เทติ, สงฺฆสฺส เทติ, อุภโตสงฺฆสฺส เทติ, วสฺสํ วุตฺถสฺส สงฺฆสฺส เทติ, อาทิสฺส เทติ, ปุคฺคลสฺส เทติ. สีมาย เทติ, ยาวติกา ภิกฺขู อนฺโตสีมคตา เตหิ ภาเชตพฺพํ. กติกาย เทติ, สมฺพหุลา อาวาสา สมานลาภา โหนฺติ, เอกสฺมึ อาวาเส ทินฺเน สพฺพตฺถ ทินฺนํ โหติ. ภิกฺขาปญฺญตฺติยา เทติ, ยตฺถ สงฺฆสฺส ธุวการา กริยนฺติ, ตตฺถ เทติ.[๑] สงฺฆสฺส เทติ, สมฺมุขีภูเตน สงฺเฆน ภาเชตพฺพํ. อุภโตสงฺฆสฺส เทติ, พหุกาปิ ภิกฺขู โหนฺติ, เอกา ภิกฺขุนี โหติ, อุปฑฺฒํ ทาตพฺพํ. พหุกาปิ

---

[๑] อิ. เทมาติ.

ภิกฺขุนิโย โหนฺติ, เอโก ภิกฺขุ โหติ, อุปฑฺฒํ ทาตพฺพํ. วสฺสํ วุตฺถสฺส สงฺฆสฺส เทติ, ยาวติกา ภิกฺขู ตสฺมึ อาวาเส วสฺสํ วุตฺถา เตหิ ภาเชตพฺพํ. อาทิสฺส เทติ, ยาคุยา วา ภตฺเต วา ขาทนีเย วา จีวเร วา เสนาสเน วา เภสชฺเช วา. ปุคฺคลสฺส เทติ, อิมํ จีวรํ อิตฺถนฺนามสฺส ทมฺมีติ.

จีวรกฺขนฺธโก อฏฺฐโม.[๑]

ตสฺสุทฺทานํ

ราชคหโก เนคโม ทิสฺวา เวสาลิยํ คณึ[๒]
ปุน ราชคหํ คนฺตฺวา รญฺโญ ตํ ปฏิเวทยิ.

ปุตฺโต สาลวติกาย อภยสฺส หิ อตฺรโช
ชีวตีติ กุมาเรน สงฺขาโต ชีวโก อิติ.

โส หิ ตกฺกสิลํ คนฺตฺวา อุคฺคเหตฺวา มหาภิโส
สตฺตวสฺสิกอาพาธํ นตฺถุกมฺเมน นาสยิ.

รญฺโญ ภคนฺทลาพาธํ อาเลเปน อปากฑฺฒิ[๓]
มมญฺจ อิตฺถาคารญฺจ พุทฺธสงฺฆญฺจุปฏฺฐห.[๔]

ราชคหโก จ เสฏฺฐี อนฺตคณฺฐิติกิจฺฉิตํ[๕]
ปชฺโชตสฺส มหาโรคํ ฆฏปาเนน นาสยิ.

---

[๑] สฺยา. จีวรกฺขนฺธกํ นิฏฺฐิตํ อฏฺฐมํ, เท.,อิ. จีวรกฺขนฺธกํ อฏฺฐมํ. [๒] อิ. คณิ
[๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อปากฑฺฒิ [๔] สี.,ฉ. พุทฺธสงฺฆํ อุปฏฺฐหิ, เท.,มหา. พุทฺธสงฺฆญฺจุปฏฺฐหิ.
[๕] มหา. อนฺตคณฺฐิ ติกิจฺฉิตํ

อธิการญฺจ สิเวยฺยํ อภิสนฺนํ สิเนหยิ[๑]
ตีหิ อุปฺปลหตฺเถหิ[๒] สมตฺตึสวิเรจนํ.

ปกตตฺตํ วรํ ยาจิ สิเวยฺยญฺจ ปฏิคฺคหิ
จีวรญฺจ คิหิทานํ อนุญฺญาสิ ตถาคโต.

ราชคเห ชนปเท พหุ อุปฺปชฺชิ จีวรํ
ปาวาโร โกสิยญฺเจว โกชโว อฑฺฒกาสิกํ.

อุจฺจาวจา จ สนฺตุฏฺฐิ นาคเมสาคเมสุ จ[๓]
ปญฺจมํ ปจฺฉา สทิสา กติกา จ ปฏิหรุ.[๔]

ภณฺฑาคารํ อคุตฺตญฺจ วุฏฺฐาเปนฺติ ตเถว จ
อุสฺสนฺนํ โกลาหลญฺจ กถํ ภาเชฯ กถํ ทเท.

สกาติเรกภาเคน ปฏิวิโส[๕] กถํ ทเท
ฉกเณน[๖] สีตุณฺหํ[๗] จ อุตฺตริตุ๋ น ชานเร.

โอโรเปนฺตา[๘] ภาชนญฺจ ปาติยา จ ฉมาย จ
อุปจิกา มชฺเฌ ชีรนฺติ เอกโต ปตฺถิเนน จ.

ผรุสาฉินฺนจุจิพหุธา[๙] อทฺทสาสิ อุภณฺฑิเต[๑๐]
วีมํสิตฺวา สกฺยมุนิ อนุญฺญาสิ ติจีวรํ.

อญฺเญน อติเรเกน อุปฺปชฺชิ ฉิทฺทเมว จ
จาตุทฺทีโป วรํ ยาจิ ทาตุ๋ วสฺสิกสาฏิกํ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. สิเนหติ [๒] อิ. ตีณิ อุปฺปลหตฺเถน [๓] สี.,ฉ.,มหา. นาคเมสาคเมสุ จ
[๔] เท. ปฏีหรุ. [๕] สี.,ฉ.,เท. ปฏิวีโส, มหา. ปฏิวีโส [๖] มหา. ฉกเนน
[๗] สี.,ฉ. สีตุทกา, เท. สีตุณฺหกา, อิ. สีตุณฺหิ จ [๘] สี. อาโรเปนฺตา, อิ. โอโรเปนฺโต
[๙] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. ผรุสาจฺฉินฺนจุจิพนฺธา [๑๐] สี.,ฉ.,เท. อุพฺภณฺฑิเต

อาคนฺตุคมิคิลานำ อุปฏฺฐากญฺจ เภสชฺชำ
ธุวำ อุทกสาฏี จ ปณีตำ อติขุทฺทกำ.

ถุลฺลกจฺฉุ มุขำ โขมำ ปริปุณฺณำ อธิฏฺฐนำ
ปจฺฉิมำ กโต ครุโก วิกณฺโณ สุตฺตโมกิริ.

ลุชฺชนฺติ นปฺปโหนฺติ จ อนฺวาธิกำ พหูนิ จ
อนฺธวเน อสติยา เอโก วสฺสำ อุตุมฺหิ จ.

เทฺว ภาตุกา ราชคเห อุปนนฺโท ปุน ทฺวิสุ
กุจฺฉิวิกาโร คิลาโน อุโภ เจว คิลายนา.[๑]

นคฺคา กุสา วากจีรำ ผลกำ[๒] เกสกมฺพลำ
วาลอุลูกปกฺขญฺจ อชินำ อกฺกนาลกำ.

โปตฺถกำ นีลปีตญฺจ โลหิตำ มญฺเชฏฺเฐน จ
กณฺหา มหารงฺคนาม- อจฺฉินฺนทสิกา ตถา.

ทีฆปุปฺผผณทสา กญฺจุตีรีฏฺเวจนำ
อนุปฺปนฺเน ปกฺกมติ สงฺโฆ ภิชฺชติ ตาวเท.

ปกฺเข ททนฺติ สงฺฆสฺส อายสฺมา เรวโต ปหิ
วิสฺสาสคาหาธิฏฺฐาติ อฏฺฐ จีวรมาติกาติ.

อิมมฺหิ ขนฺธเก วตฺถู ฉนฺนวุติ.

จีวรกฺขนฺธโก นิฏฺฐิโต[๓]

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. คิลานกา [๒] สี.,ฉ.,อิ. ผลโก [๓] เท. จีวรกฺขนฺธกำ นิฏฺฐิตำ

๙. จมฺเปยฺยกฺขนฺธโก

๑. กสฺสปโคตฺตภิกฺขุวตฺถุ

[๓๘๐] เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา จมฺปายํ วิหรติ คคฺครายโปกฺขรณิยา ตีเร. เตน โข ปน สมเยน กาสีสุ ชนปเทสุ[๑] วาสภคาโม นาม โหติ. ตตฺถ กสฺสปโคตฺโต นาม ภิกฺขุ อาวาสิโก โหติ ตนฺติพทฺโธ อุสฺสุกฺกํ อาปนฺโน "กินฺติ อนาคตา จ เปสลา ภิกฺขู อาคจฺเฉยฺยุ๋, อาคตา จ เปสลา ภิกฺขู ผาสุ๋[๒] วิหเรยฺยุ๋, อยญฺจ อาวาโส วุฑฺฒึ วิรุฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺเชยฺยาติ. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู กาสีสุ จาริกํ จรมานา, เยน วาสภคาโม, ตทวสรึสุ.[๓] อทฺทสา โข กสฺสปโคตฺโต ภิกฺขู เต ภิกฺขู ทูรโต ว อาคจฺฉนฺเต; ทิสฺวาน อาสนํ ปญฺญาเปสิ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหสิ, ปานีเยน อาปุจฺฉิ นฺหาเน อุสฺสุกฺกํ อกาสิ, อุสฺสุกฺกํปิ อกาสิ ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมึ. อถโข เตสํ อาคนฺตุกานํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "ภทฺทโก โข อยํ อาวุโส อาวาสิโก ภิกฺขุ นฺหาเน อุสฺสุกฺกํ กโรติ, อุสฺสุกฺกํปิ กโรติ ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมึ, หนฺท มยํ อาวุโส อิเธว วาสภคาเม นิวาสํ กปฺเปมาติ. อถโข เต อาคนฺตุกา ภิกฺขู ตตฺเถว วาสภคาเม นิวาสํ กปฺเปสุ๋.

อถโข กสฺสปโคตฺตสฺส ภิกฺขุโน เอตทโหสิ "โย โข อิเมสํ อาคนฺตุกานํ ภิกฺขูนํ อาคนฺตุกกิลมโถ, โส ปฏิปฺปสฺสทฺโธ, เยปีเม โคจเร อปฺปกตญฺญุโน, เตทานีเม โคจเร ปกตญฺญุโน, ทุกฺกรํ โข

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. ชนปเท, เอวมุปริปิ. [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ผาสุ [๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ตทวสรุ๋.

ปน ปรกุเลสุ ยาวชีวํ อุสฺสุกฺกํ กาตุํ, วิญฺญตฺติ จ มนุสฺสานํ อมนาปา, ยนฺนูนาหํ น อุสฺสุกฺกํ กเรยฺยํ ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมินฺติ. โส น อุสฺสุกฺกํ อกาสิ ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมึ. อถโข เตสํ อาคนฺตุกานํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "ปุพฺเพ ขฺวายํ อาวุโส อาวาสิโก ภิกฺขุ นฺหาเน อุสฺสุกฺกํ กโรติ,[๑] อุสฺสุกฺกมฺปิ กโรติ, ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมึ, โสทานายํ น อุสฺสุกฺกํ กโรติ, ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมึ, ทุฏฺโจทานายํ อาวุโส อาวาสิโก ภิกฺขุ, หนฺท มยํ อาวุโส อิมํ[๒] อาวาสิกํ ภิกฺขุ๋ อุกฺขิปามาติ. อถโข เต อาคนฺตุกา ภิกฺขู สนฺนิปติตฺวา กสฺสปโคตฺตํ ภิกฺขุ๋ เอตทโวจุ๋ "ปุพฺเพ โข ตฺวํ อาวุโส นฺหาเน อุสฺสุกฺกํ กโรสิ, อุสฺสุกฺกมฺปิ กโรสิ ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมึ, โสทานิ ตฺวํ น อุสฺสุกฺกํ กโรสิ ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมึ, อาปตฺตึ ตฺวํ อาวุโส อาปนฺโน, ปสฺสเสตํ อาปตฺตินฺติ. "นตฺถิ เม อาวุโส อาปตฺติ, ยมหํ ปสฺเสยฺยนฺติ. อถโข เต อาคนฺตุกา ภิกฺขู กสฺสปโคตฺตํ ภิกฺขุ๋ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิปึสุ.

อถโข กสฺสปโคตฺตสฺส ภิกฺขุโน เอตทโหสิ "อหํ โข เอตํ น ชานามิ 'อาปตฺติ วา เอสา อนาปตฺติ วา, อาปนฺโน จมฺหิ อนาปนฺโน วา, อุกฺขิตฺโต จมฺหิ อนุกฺขิตฺโต วา, ธมฺมิเกน วา อธมฺมิเกน วา, กุปฺเปน วา อกุปฺเปน วา, ฐานารเหน วา อฏฺฐานารเหน วา, ยนฺนูนาหํ จมฺปึ คนฺตฺวา ภควนฺตํ เอตมตฺถํ ปุจฺเฉยฺยนฺติ. อถโข กสฺสปโคตฺโต ภิกฺขุ เสนาสนํ สำสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน จมฺปา, เตน ปกฺกามิ. อนุปุพฺเพน, เยน

---

[๑] สี.,เท.,อิ.,มหา. อกาสิ, เอวมุปริปิ. [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

จมฺปา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. อาจิณฺณํ โข ปเนตํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ อาคนฺตุเกหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ ปฏิสมฺโมทิตุํ. อถโข ภควา กสฺสปโคตฺตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ "กจฺจิ ภิกฺขุ ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิสิ[๑] อปฺปกิลมเถน อทฺธานํ อาคโต, กุโต จ ตฺวํ ภิกฺขุ อาคจฺฉสีติ. "ขมนียํ ภควา, ยาปนียํ ภควา, อปฺปกิลมเถน จาหํ ภนฺเต อทฺธานํ อาคโต, อตฺถิ ภนฺเต กาสีสุ ชนปเทสุ วาสภคามโม นาม, ตตฺถาหํ ภควา[๒] อาวาสิโก ตนฺติพทฺโธ อุสฺสุกฺกํ อาปนฺโน "กินฺติ อนาคตา จ เปสลา ภิกฺขู อาคจฺเฉยฺยุํ, อาคตา จ เปสลา ภิกฺขู ผาสุํ วิหเรยฺยุํ, อยญฺจ อาวาโส วุฑฺฒึ วิรุฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺเชยฺยาติ. อถโข ภนฺเต สมฺพหุลา ภิกฺขู กาสีสุ จาริกํ จรมานา, เยน วาสภคามโม ตทวสริํสุ. อทฺทสํ โข อหํ ภนฺเต เต[๓] ภิกฺขู ทูรโต ว อาคจฺฉนฺเต; ทิสฺวาน อาสนํ ปญฺญาเปสึ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปึ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหสึ, ปานีเยน อาปุจฺฉึ, นฺหาเน อุสฺสุกฺกํ อกาสึ, อุสฺสุกฺกมฺปิ อกาสึ ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมึ. อถโข เตสํ ภนฺเต อาคนฺตุกานํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "ภทฺทโก โข อยํ อาวุโส อาวาสิโก ภิกฺขุ นฺหาเน อุสฺสุกฺกํ กโรติ, อุสฺสุกฺกมฺปิ กโรติ, ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมึ, หนฺท มยํ อาวุโส อิเธว วาสภคามเม นิวาสํ กปฺเปมาติ. อถโข เต ภนฺเต อาคนฺตุกา ภิกฺขู ตตฺเถว วาสภคามเม นิวาสํ กปฺเปสุ. ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต เอตทโหสิ "โย โข อิเมสํ อาคนฺตุกานํ ภิกฺขูนํ อาคนฺตุกกิลมโถ, โส ปฏิปฺปสฺสทฺโธ, เยปีเม โคจเร อปฺปกตญฺญุโน,

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. กจฺจิ [๒] สฺยา. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๓] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

เตทานีเม โคจเร ปกตญฺญุโน, ทุกฺกรํ โข ปน ปรกุเลสุ ยาวชีวํ อุสฺสุกฺกํ กาตุํ, วิญฺญตฺติ จ มนุสฺสานํ อมนาปา, ยนฺนูนาหํ น อุสฺสุกฺกํ กเรยฺยํ ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมึ.[๑] โส โข อหํ ภนฺเต น อุสฺสุกฺกํ อกาสึ, ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมินฺติ.[๒] อถโข เตสํ ภนฺเต อาคนฺตุกานํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "ปุพฺเพ ขฺวายํ อาวุโส อาวาสิโก ภิกฺขุ นฺหาเน อุสฺสุกฺกํ กโรติ, อุสฺสุกฺกมฺปิ กโรติ ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมึ, โสทานายํ น อุสฺสุกฺกํ กโรติ ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมึ, ทุฏฺโฐทานายํ อาวุโส อาวาสิโก ภิกฺขุ, หนฺท มยํ อาวุโส อิมํ[๓] อาวาสิกํ ภิกฺขุํ อุกฺขิปามาติ. อถโข เต ภนฺเต อาคนฺตุกา ภิกฺขู สนฺนิปติตฺวา มํ เอตทโวจุํ "ปุพฺเพ โข ตฺวํ อาวุโส นฺหาเน อุสฺสุกฺกํ กโรสิ, อุสฺสุกฺกมฺปิ กโรสิ ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมึ, โสทานิ ตฺวํ น อุสฺสุกฺกํ กโรสิ ยาคุยา ขาทนีเย ภตฺตสฺมึ, อาปตฺตึ ตฺวํ อาวุโส อาปนฺโน, ปสฺสเสตํ อาปตฺตินฺติ. "นตฺถิ เม อาวุโส อาปตฺติ, ยมหํ ปสฺเสยฺยนฺติ. อถโข เต ภนฺเต อาคนฺตุกา ภิกฺขู มํ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิปึสุ, ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต เอตทโหสิ "อหํ โข เอตํ น ชานามิ 'อาปตฺติ วา เอสา อนาปตฺติ วา, อาปนฺโน จมฺหิ อนาปนฺโน วา, อุกฺขิตฺโต จมฺหิ อนุกฺขิตฺโต วา, ธมฺมิเกน วา อธมฺมิเกน วา, กุปฺเปน วา อกุปฺเปน วา, จานารเหน วา อฏฺจานารเหน วา, ยนฺนูนาหํ จมฺปึ คนฺตฺวา ภควนฺตํ เอตมตฺถํ ปุจฺเฉยฺยนฺติ. ตโต อหํ ภควา อาคจฺฉามีติ. "อนาปตฺติ เอสา ภิกฺขุ, เนสา

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. ภตฺตสฺมินฺติ.
[๒] สี.,ฉ.,เท.,มหา. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] สี.,ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อาปตฺติ, อนาปนฺโนสิ, นสิ อาปนฺโน, อนุกฺขิตฺโตสิ, นสิ อุกฺขิตฺโต, อธมฺมิเกนาสิ กมฺเมน อุกฺขิตฺโต กุปฺเปน อฏฺฐานารเหน, คจฺฉ ตฺวํ ภิกฺขุ, ตตฺเถว วาสภคาเม นิวาสํ กปฺเปหีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข กสฺสปโคตฺโต ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา, เยน วาสภคาโม, เตน ปกฺกามิ.

[๓๘๑] อถโข เตสํ อาคนฺตุกานํ ภิกฺขูนํ อหุเทว กุกฺกุจฺจํ, อหุ วิปฺปฏิสาโร "อลาภา วต โน, น วต โน ลาภา, ทุลฺลทฺธํ วต โน, น วต โน สุลทฺธํ, เย มยํ สุทฺธํ ภิกฺขุ๋ อนาปตฺติกํ อวตฺถุสฺมึ อการเณ อุกฺขิปิมฺหา, หนฺท มยํ อาวุโส จมฺปึ คนฺตฺวา ภควโต สนฺติเก อจฺจยं อจฺจยโต เทเสมาติ. อถโข เต อาคนฺตุกา ภิกฺขู เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน จมฺปา, เตน ปกฺกมึสุ. อนุปุพฺเพน, เยน จมฺปา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. อาจิณฺณํ โข ปเนตํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ อาคนฺตุเกหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ ปฏิสมฺโมทิตุ๋ํ. อถโข ภควา เต ภิกฺขู เอตทโวจ "กจฺจิ ภิกฺขเว ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิตฺถ[๑] อปฺปกิลมเถน อทฺธานํ อาคตา, กุโต จ ตุมฺเห ภิกฺขเว อาคจฺฉถาติ. "ขมนียํ ภควา, ยาปนียํ ภควา, อปฺปกิลมเถน จ มยं ภนฺเต อทฺธานํ อาคตา, อตฺถิ ภนฺเต กาสีสุ ชนปเทสุ วาสภคาโม นาม, ตโต มยं ภควา อาคจฺฉามาติ. "ตุมฺเห ภิกฺขเว อาวาสิกา ภิกฺขุ๋ อุกฺขิปิตฺถาติ. "เอวํ ภนฺเตติ. "กิสฺมึ ภิกฺขเว วตฺถุสฺมึ กิสฺมึ[๒] การเณติ. "อวตฺถุสฺมึ ภควา อการเณติ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา "อนนุจฺฉวิกา ภิกฺขเว[๓] อนนุโลมิกา อปฺปฏิรูปา อสฺสามณกา อกปฺปิยา อกรณียา, กถ หิ นาม ตุมฺเห โมฆปุริสา

---

[๑] อิ. กจฺจิ [๒] สี.,ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๓] สี.,ฉ.,เท. โมฆปุริสา

สุทฺธํ ภิกฺขุ์ อนาปตฺติกํ อวตฺถุสฺมึ อการเณ อุกฺขิปิสฺสถ, เนตํ โมฆปุริสา อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “น ภิกฺขเว สุทฺโธ ภิกฺขุ อนาปตฺติโก อวตฺถุสฺมึ อการเณ อุกฺขิปิตพฺโพ; โย อุกฺขิเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

อถโข เต ภิกฺขู อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจุ์ “อจฺจโย โน ภนฺเต อจฺจคมา ยถาพาเล ยถามูฬฺเห ยถาอกุสเล, เย มยํ สุทฺธํ ภิกฺขุ์ อนาปตฺติกํ อวตฺถุสฺมึ อการเณ อุกฺขิปิมฺหา, เตสํ โน ภนฺเต ภควา อจฺจยํ อจฺจยโต ปฏิคฺคณฺหาตุ อายตึ สำวรายาติ. “ตคฺฆ ตุมฺเห ภิกฺขเว อจฺจโย อจฺจคมา ยถาพาเล ยถามูฬฺเห ยถาอกุสเล, เย ตุมฺเห สุทฺธํ ภิกฺขุ์ อนาปตฺติกํ อวตฺถุสฺมึ อการเณ อุกฺขิปิตฺถ, ยโต จ โข ตุมฺเห ภิกฺขเว อจฺจยํ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธมฺมํ ปฏิกโรถ, ตํ โว มยํ ปฏิคฺคณฺหาม, วุฑฺฒิ เหสา ภิกฺขเว อริยสฺส วินเย, โย อจฺจยํ อจฺจยโต ทิสฺวา ยถาธมฺมํ ปฏิกโรติ, อายตึ สำวรํ อาปชฺชตีติ.

๒. อกมฺเมน วคฺคาทิกมฺมกถา

[๓๘๒] เตน โข ปน สมเยน จมฺปายํ ภิกฺขู เอวรูปานิ กมฺมานิ กโรนฺติ; อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ กโรนฺติ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ กโรนฺติ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ กโรนฺติ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ กโรนฺติ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ กโรนฺติ, เอโกปิ เอกํ อุกฺขิปติ, เอโกปิ เทฺว อุกฺขิปติ, เอโกปิ สมฺพหุเล อุกฺขิปติ, เอโกปิ สงฺฆํ อุกฺขิปติ, เทฺวปิ เอกํ อุกฺขิปนฺติ, เทฺวปิ เทฺว

อุกฺขิปนฺติ, เทฺวปิ สมฺพหุเล อุกฺขิปนฺติ, เทฺวปิ สงฺฆํ อุกฺขิปนฺติ, สมฺพหุลาปิ เอกํ อุกฺขิปนฺติ, สมฺพหุลาปิ เทฺว อุกฺขิปนฺติ, สมฺพหุลาปิ สมฺพหุเล อุกฺขิปนฺติ, สมฺพหุลาปิ สงฺฆํ อุกฺขิปนฺติ, สงฺโฆปิ สงฺฆํ อุกฺขิปติ. เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา ฯเปฯ เต อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "กถํ หิ นาม จมฺปายํ ภิกฺขู เอวรูปานิ กมฺมานิ กริสฺสนฺติ; อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ กริสฺสนฺติ ฯเปฯ สงฺโฆปิ สงฺฆํ อุกฺขิปิสฺสตีติ. อถโข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "สจฺจํ กิร ภิกฺขเว, จมฺปายํ ภิกฺขู เอวรูปานิ กมฺมานิ กโรนฺติ, อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ กโรนฺติ ฯเปฯ สงฺโฆปิ สงฺฆํ อุกฺขิปตีติ. "สจฺจํ ภควาติ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ

[๓๘๓] "ธมฺเมน[๑] เจ ภิกฺขเว วคฺคกมฺมํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. อธมฺเมน เจ ภิกฺขเว[๒] สมคฺคกมฺมํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. ธมฺเมน เจ ภิกฺขเว วคฺคกมฺมํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. ธมฺมปฏิรูปเกน เจ ภิกฺขเว วคฺคกมฺมํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. ธมฺมปฏิรูปเกน เจ ภิกฺขเว สมคฺคกมฺมํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. เอโกปิ เอกํ อุกฺขิปติ อกมฺมํ น จ กรณียํ. เอโกปิ เทฺว อุกฺขิปติ อกมฺมํ น จ กรณียํ. เอโกปิ สมฺพหุเล อุกฺขิปติ อกมฺมํ น จ กรณียํ. เอโกปิ สงฺฆํ อุกฺขิปติ อกมฺมํ น จ กรณียํ. เทฺวปิ เอกํ อุกฺขิปนฺติ อกมฺมํ น จ กรณียํ. เทฺวปิ เทฺว อุกฺขิปนฺติ อกมฺมํ น จ กรณียํ. เทฺวปิ สมฺพหุเล อุกฺขิปนฺติ อกมฺมํ น จ กรณียํ. เทฺวปิ สงฺฆํ อุกฺขิปนฺติ อกมฺมํ น จ กรณียํ. สมฺพหุลาปิ เอกํ อุกฺขิปนฺติ อกมฺมํ น จ กรณียํ. สมฺพหุลาปิ เทฺว อุกฺขิปนฺติ อกมฺมํ น จ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ.,มหา. อธมฺเมน　　[๒] สี.,ฉ.,เท. เจ ภิกฺขเวติ ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

กรณียํ. สมฺพหุลาปิ สมฺพหุเล อุกฺขิปนฺติ อกมฺมํ น จ กรณียํ. สมฺพหุลาปิ สงฺฆํ อุกฺขิปนฺติ อกมฺมํ น จ กรณียํ. สงฺโฆปิ สงฺฆํ อุกฺขิปติ อกมฺมํ น จ กรณียํ.

[๓๘๔] จตฺตาริมานิ ภิกฺขเว กมฺมานิ; อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ. ตตฺร ภิกฺขเว ยทิทํ[๑] อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อิทํ ภิกฺขเว กมฺมํ อธมฺมตฺตา วคฺคตฺตา กุปฺปํ อฏฺฐานารหํ, น ภิกฺขเว เอวรูปํ กมฺมํ กาตพฺพํ, น จ มยา เอวรูปํ กมฺมํ อนุญฺญาตํ. ตตฺร ภิกฺขเว ยทิทํ อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, อิทํ ภิกฺขเว กมฺมํ อธมฺมตฺตา กุปฺปํ อฏฺฐานารหํ, น ภิกฺขเว เอวรูปํ กมฺมํ กาตพฺพํ, น จ มยา เอวรูปํ กมฺมํ อนุญฺญาตํ. ตตฺร ภิกฺขเว ยทิทํ ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อิทํ ภิกฺขเว กมฺมํ วคฺคตฺตา กุปฺปํ อฏฺฐานารหํ, น ภิกฺขเว เอวรูปํ กมฺมํ กาตพฺพํ, น จ มยา เอวรูปํ กมฺมํ อนุญฺญาตํ. ตตฺร ภิกฺขเว ยทิทํ ธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, อิทํ ภิกฺขเว กมฺมํ ธมฺมตฺตา สมคฺคตฺตา อกุปฺปํ ฐานารหํ, เอวรูปํ ภิกฺขเว กมฺมํ กาตพฺพํ, เอวรูปญฺจ มยา กมฺมํ อนุญฺญาตํ. ตสฺมาติห ภิกฺขเว เอวรูปํ กมฺมํ กริสฺสาม, ยทิทํ ธมฺเมน สมคฺคนฺติ. เอวญฺหิ โว ภิกฺขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ.

๓. ฉตฺติวิปนฺนกมฺมาทิกถา

[๓๘๕] เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู เอวรูปานิ กมฺมานิ กโรนฺติ; อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ กโรนฺติ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ กโรนฺติ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ กโรนฺติ, ธมฺมปฏิรูปเกน

---

[๑] อิ. ยํ อิทํ

วคฺคกมฺมํ กโรนฺติ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ กโรนฺติ, ฌตฺติวิปนฺนมฺปิ กมฺมํ กโรนฺติ อนุสฺสาวนสมฺปนฺนํ, อนุสฺสาวนวิปนฺนมฺปิ กมฺมํ กโรนฺติ ฌตฺติสมฺปนฺนํ, ฌตฺติวิปนฺนมฺปิ อนุสฺสาวนวิปนฺนมฺปิ กมฺมํ กโรนฺติ, อญฺญตฺราปิ ธมฺมา กมฺมํ กโรนฺติ, อญฺญตฺราปิ วินยา กมฺมํ กโรนฺติ, อญฺญตฺราปิ สตฺถุ สาสนา กมฺมํ กโรนฺติ, ปฏิกุฏฺฐกตมฺปิ กมฺมํ กโรนฺติ อธมฺมิกํ กุปฺปํ อฏฺฐานารหํ. เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา ฯเปฯ เต อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ “กถํ หิ นาม ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู เอวรูปานิ กมฺมานิ กริสฺสนฺติ, อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ กริสฺสนฺติ ฯเปฯ ปฏิกุฏฺฐกตมฺปิ กมฺมํ กริสฺสนฺติ อธมฺมิกํ กุปฺปํ อฏฺฐานารหนฺติ. อถโข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. “สจฺจํ กิร ภิกฺขเว ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู เอวรูปานิ กมฺมานิ กโรนฺติ, อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ กโรนฺติ ฯเปฯ ปฏิกุฏฺฐกตมฺปิ กมฺมํ กโรนฺติ อธมฺมิกํ กุปฺปํ อฏฺฐานารหนฺติ. “สจฺจํ ภควาติ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ

[๓๘๖] “อธมฺเมน เจ ภิกฺขเว วคฺคกมฺมํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. อธมฺเมน เจ ภิกฺขเว[๑] สมคฺคกมฺมํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. ธมฺเมน เจ ภิกฺขเว วคฺคกมฺมํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. ธมฺมปฏิรูปเกน เจ ภิกฺขเว วคฺคกมฺมํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. ธมฺมปฏิรูปเกน เจ ภิกฺขเว สมคฺคกมฺมํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. ฌตฺติวิปนฺนญฺเจ ภิกฺขเว กมฺมํ อนุสฺสาวนสมฺปนฺนํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. อนุสฺสาวนวิปนฺนญฺเจ ภิกฺขเว กมฺมํ ฌตฺติสมฺปนฺนํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. ฌตฺติวิปนฺนญฺเจ ภิกฺขเว กมฺมํ อนุสฺสาวนวิปนฺนํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. อญฺญตฺราปิ ภิกฺขเว[๒] ธมฺมา กมฺมํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. อญฺญตฺราปิ ภิกฺขเว

---

[๑] ฉ. เจ ภิกฺขเวติ ปาฐา น ทิสฺสนฺติ　　[๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ

วินยา กมฺมํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. อญฺญตฺราปิ ภิกฺขเว สตฺถุ สาสนา กมฺมํ อกมฺมํ น จ กรณียํ. ปฏิกุฏฺฐกตํ เจ ภิกฺขเว กมฺมํ อธมฺมิกํ กุปฺปํ อฏฺฐานารหํ อกมฺมํ น จ กรณียํ.

[๓๘๗] ฉยิมานิ ภิกฺขเว กมฺมานิ; อธมฺมกมฺมํ, วคฺคกมฺมํ, สมคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ.

กตมญฺจ ภิกฺขเว อธมฺมกมฺมํ. ญตฺติทุติเย เจ ภิกฺขเว กมฺเม เอกาย ญตฺติยา กมฺมํ กโรติ, น จ กมฺมวาจํ อนุสฺสาเวติ, อธมฺม-กมฺมํ. ญตฺติทุติเย เจ ภิกฺขเว กมฺเม ทฺวีหิ ญตฺตีหิ กมฺมํ กโรติ, น จ กมฺมวาจํ อนุสฺสาเวติ, อธมฺมกมฺมํ. ญตฺติทุติเย เจ ภิกฺขเว กมฺเม เอกาย กมฺมวาจาย กมฺมํ กโรติ, น จ ญตฺตึ ฐเปติ, อธมฺมกมฺมํ. ญตฺติทุติเย เจ ภิกฺขเว กมฺเม ทฺวีหิ กมฺมวาจาหิ กมฺมํ กโรติ, น จ ญตฺตึ ฐเปติ, อธมฺมกมฺมํ. ญตฺติจตุตฺเถ เจ ภิกฺขเว กมฺเม เอกาย ญตฺติยา กมฺมํ กโรติ, น จ กมฺมวาจํ อนุสฺสาเวติ, อธมฺมกมฺมํ. ญตฺติจตุตฺเถ เจ ภิกฺขเว กมฺเม ทฺวีหิ ญตฺตีหิ ตีหิ ญตฺตีหิ จตูหิ ญตฺตีหิ กมฺมํ กโรติ, น จ กมฺมวาจํ อนุสฺสาเวติ, อธมฺมกมฺมํ. ญตฺติจตุตฺเถ เจ ภิกฺขเว กมฺเม เอกาย กมฺมวาจาย กมฺมํ กโรติ, น จ ญตฺตึ ฐเปติ, อธมฺมกมฺมํ. ญตฺติจตุตฺเถ เจ ภิกฺขเว กมฺเม ทฺวีหิ กมฺมวาจาหิ ตีหิ กมฺมวาจาหิ จตูหิ กมฺมวาจาหิ กมฺมํ กโรติ, น จ ญตฺตึ ฐเปติ, อธมฺมกมฺมํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อธมฺมกมฺมํ. (๑)

กตมญฺจ ภิกฺขเว วคฺคกมฺมํ. ญตฺติทุติเย เจ ภิกฺขเว กมฺเม ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อนาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานํ ฉนฺโท อนาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิกฺโกสนฺติ, วคฺคกมฺมํ.

ฌตฺติทุติเย เจ ภิกฺขเว กมฺเม ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อนาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิกฺโกสนฺติ, วคฺคกมฺมำ. ฌตฺติทุติเย เจ ภิกฺขเว กมฺเม ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิกฺโกสนฺติ, วคฺคกมฺมำ. ฌตฺติจตุตฺถเถ เจ ภิกฺขเว กมฺเม ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อนาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อนาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิกฺโกสนฺติ, วคฺคกมฺมำ. ฌตฺติจตุตฺถเถ เจ ภิกฺขเว กมฺเม ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อนาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิกฺโกสนฺติ, วคฺคกมฺมำ. ฌตฺติจตุตฺถเถ เจ ภิกฺขเว กมฺเม ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิกฺโกสนฺติ, วคฺคกมฺมำ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว วคฺคกมฺมำ. (๒)

กตมญฺจ ภิกฺขเว สมคฺคกมฺมำ. ฌตฺติทุติเย เจ ภิกฺขเว กมฺเม ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา นปฺปฏิกฺโกสนฺติ, สมคฺคกมฺมำ. ฌตฺติจตุตฺถเถ เจ ภิกฺขเว กมฺเม ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา นปฺปฏิกฺโกสนฺติ, สมคฺคกมฺมำ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว สมคฺคกมฺมำ. (๓)

กตมญฺจ ภิกฺขเว ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมำ. ฌตฺติทุติเย เจ ภิกฺขเว กมฺเม ปฐมำ กมฺมวาจำ อนุสฺสาเวติ, ปจฺฉา ฌตฺตึ ฐเปติ, ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อนาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อนาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิกฺโกสนฺติ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมำ. ฌตฺติทุติเย เจ ภิกฺขเว กมฺเม ปฐมำ กมฺมวาจำ

อนุสฺสาเวติ, ปจฺฉา ญตฺตึ ฐเปติ, ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อนาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิกฺโกสนฺติ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมำ. ญตฺติทุติเย เจ ภิกฺขเว กมฺเม ปฐมำ กมฺมวาจำ อนุสฺสาเวติ, ปจฺฉา ญตฺตึ ฐเปติ, ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิกฺโกสนฺติ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมำ. ญตฺติจตุตฺเถ เจ ภิกฺขเว กมฺเม ปฐมำ กมฺมวาจำ อนุสฺสาเวติ, ปจฺฉา ญตฺตึ ฐเปติ, ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อนาคตา โหนฺติ ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อนาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิกฺโกสนฺติ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมำ. ญตฺติจตุตฺเถ เจ ภิกฺขเว กมฺเม ปฐมำ กมฺมวาจำ อนุสฺสาเวติ, ปจฺฉา ญตฺตึ ฐเปติ, ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อนาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิกฺโกสนฺติ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมำ. ญตฺติจตุตฺเถ เจ ภิกฺขเว กมฺเม ปฐมำ กมฺมวาจำ อนุสฺสาเวติ, ปจฺฉา ญตฺตึ ฐเปติ, ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา ปฏิกฺโกสนฺติ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมำ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมำ. (๔)

กตมญฺจ ภิกฺขเว ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมำ. ญตฺติทุติเย เจ ภิกฺขเว กมฺเม ปฐมำ กมฺมวาจำ อนุสฺสาเวติ, ปจฺฉา ญตฺตึ ฐเปติ, ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา นปฺปฏิกฺโกสนฺติ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมำ. ญตฺติจตุตฺเถ เจ ภิกฺขเว กมฺเม ปฐมำ กมฺมวาจำ อนุสฺสาเวติ, ปจฺฉา ญตฺตึ ฐเปติ, ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา,

เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา นปฺปฏิกฺโกสนฺติ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมำ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมำ. (๕)

กตมญฺจ ภิกฺขเว ธมฺเมน สมคฺคกมฺมำ. ญตฺติทุติเย เจ ภิกฺขเว กมฺเม ปจฺจำ ญตฺตึ ฐเปติ, ปจฺฉา เอกาย กมฺมวาจาย กมฺมำ กโรติ, ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา นปฺปฏิกฺโกสนฺติ, ธมฺเมน สมคฺคกมฺมำ. ญตฺติจตุตฺเถ เจ ภิกฺขเว กมฺเม ปจฺจำ ญตฺตึ ฐเปติ, ปจฺฉา ตีหิ กมฺมวาจาหิ กมฺมำ กโรติ, ยาวติกา ภิกฺขู กมฺมปฺปตฺตา, เต อาคตา โหนฺติ, ฉนฺทารหานำ ฉนฺโท อาหโฏ โหติ, สมฺมุขีภูตา นปฺปฏิกฺโกสนฺติ. ธมฺเมน สมคฺคกมฺมำ. อิทำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ธมฺเมน สมคฺคกมฺมำ. (๖)

๔. จตุวคฺคกรณาทิกถา

[๓๘๘] ปญฺจ สงฺฆา; จตุวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ, ปญฺจวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ, ทสวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ, วีสติวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ, อติเรกวีสติวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆติ.[๑] ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายำ จตุวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ ฐเปตฺวา ตีณิ กมฺมานิ อุปสมฺปทำ ปวารณำ อพฺภานำ ธมฺเมน สมคฺโค สพฺพกมฺเมสุ กมฺมปฺปตฺโต. ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายำ ปญฺจวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ ฐเปตฺวา เทฺว กมฺมานิ มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ อุปสมฺปทำ อพฺภานำ ธมฺเมน สมคฺโค สพฺพกมฺเมสุ กมฺมปฺปตฺโต. ตตฺร ภิกฺขเว

---

[๑] เท.,อิ.,มหา. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.

ยฺวายํ ทสวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ จเปตฺวา เอกํ กมฺมํ อพฺภานํ ธมฺเมน สมคฺโค สพฺพกมฺเมสุ กมฺมปฺปตฺโต. ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ วีสติวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ ธมฺเมน สมคฺโค สพฺพกมฺเมสุ กมฺมปฺปตฺโต. ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ อติเรกวีสติวคฺโค ภิกฺขุสงฺโฆ ธมฺเมน สมคฺโค สพฺพกมฺเมสุ กมฺมปฺปตฺโต.

[๓๘๙] จตุวคฺคกรณญฺเจ ภิกฺขเว กมฺมํ, ภิกฺขุนีจตุตฺโถ กมฺมํ กเรยฺย, อกมฺมํ น จ กรณียํ. จตุวคฺคกรณญฺเจ ภิกฺขเว กมฺมํ สิกฺขมานาจตุตฺโถ ฯเปฯ สามเณรจตุตฺโถ. สามเณรีจตุตฺโถ. สิกฺขาปจฺจกฺขาตกจตุตฺโถ. อนฺติมวตฺถุํ อชฺฌาปนฺนกจตุตฺโถ. อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิตฺตกจตุตฺโถ. อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺขิตฺตกจตุตฺโถ. ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺขิตฺตกจตุตฺโถ. ปณฺฑกจตุตฺโถ. เถยฺยสวาสกจตุตฺโถ. ติตฺถิยปกฺกนฺตกจตุตฺโถ. ติรจฺฉานคตจตุตฺโถ. มาตุฆาตกจตุตฺโถ. ปิตุฆาตกจตุตฺโถ. อรหนฺตฆาตกจตุตฺโถ. ภิกฺขุนีทูสกจตุตฺโถ. สงฺฆเภทกจตุตฺโถ. โลหิตุปฺปาทกจตุตฺโถ. อุภโตพฺยญฺชนกจตุตฺโถ. นานาสวาสกจตุตฺโถ. นานาสีมาย จิตจตุตฺโถ. อิทฺธิยา เวหาเส จิตจตุตฺโถ. ยสฺส สงฺโฆ กมฺมํ กโรติ, ตํจตุตฺโถ กมฺมํ กเรยฺย, อกมฺมํ น จ กรณียํ.

จตุวคฺคกรณํ.[๑]

[๓๙๐] ปญฺจวคฺคกรณญฺเจ ภิกฺขเว กมฺมํ, ภิกฺขุนีปญฺจโม กมฺมํ กเรยฺย, อกมฺมํ น จ กรณียํ. ปญฺจวคฺคกรณญฺเจ ภิกฺขเว กมฺมํ สิกฺขมานาปญฺจโม ฯเปฯ สามเณรปญฺจโม. สามเณรีปญฺจโม.

---

[๑] สี. จตุวรณํ

สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตกปญฺจโม. อนฺติมวตฺถุ๎ อชฺฌาปนฺนกปญฺจโม. อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิตฺตกปญฺจโม. อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺขิตฺตกปญฺจโม. ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺขิตฺตกปญฺจโม. ปณฺฑกปญฺจโม เถยฺยสวาสกปญฺจโม. ติตฺถิยปกฺกนฺตกปญฺจโม. ติรจฺฉานคตปญฺจโม. มาตุฆาตกปญฺจโม. ปิตุฆาตกปญฺจโม. อรหนฺตฆาตกปญฺจโม ภิกฺขุนีทูสกปญฺจโม. สงฺฆเภทกปญฺจโม. โลหิตุปฺปาทกปญฺจโม. อุภโตพฺยญฺชนกปญฺจโม. นานาสวาสกปญฺจโม. นานาสีมาย จิตปญฺจโม. อิทฺธิยา เวหาเส จิตปญฺจโม. ยสฺส สงฺโฆ กมฺมํ กโรติ, ตํปญฺจโม กมฺมํ กเรยฺย, อกมฺมํ น จ กรณียํ.

ปญฺจวคฺคกรณํ.

[๓๙๑] ทสวคฺคกรณญฺเจ ภิกฺขเว กมฺมํ, ภิกฺขุนีทสโม กมฺมํ กเรยฺย, อกมฺมํ น จ กรณียํ. ทสวคฺคกรณญฺเจ ภิกฺขเว กมฺมํ สิกฺขมานาทสโม ฯเปฯ สามเณรทสโม. สามเณรีทสโม. สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตกทสโม. อนฺติมวตฺถุ๎ อชฺฌาปนฺนกทสโม. อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิตฺตกทสโม. อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺขิตฺตกทสโม. ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺขิตฺตกทสโม. ปณฺฑกทสโม. เถยฺยสวาสกทสโม. ติตฺถิยปกฺกนฺตกทสโม. ติรจฺฉานคตทสโม. มาตุฆาตกทสโม. ปิตุฆาตกทสโม. อรหนฺตฆาตกทสโม. ภิกฺขุนีทูสกทสโม สงฺฆเภทกทสโม โลหิตุปฺปาทกทสโม อุภโตพฺยญฺชนกทสโม นานาสวาสกทสโม นานาสีมาย จิตทสโม. อิทฺธิยา เวหาเส จิตทสโม. ยสฺส สงฺโฆ กมฺมํ กโรติ, ตํทสโม กมฺมํ กเรยฺย, อกมฺมํ น จ กรณียํ.

ทสวคฺคกรณํ.

[๓๙๒] วีสติวคฺคกรณญฺเจ ภิกฺขเว กมฺมํ, ภิกฺขุนีวีโส กมฺมํ กเรยฺย, อกมฺมํ น จ กรณียํ. วีสติวคฺคกรณญฺเจ ภิกฺขเว กมฺมํ สิกฺขมานาวีโส ฯเปฯ สามเณรวีโส. สามเณรีวีโส. สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตกวีโส อนฺติมวตฺถุํ อชฺฌาปนฺนกวีโส. อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิตฺตกวีโส. อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺขิตฺตกวีโส. ปาปิกาย ทิฏฺิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺขิตฺตกวีโส. ปณฺฑกวีโส. เถยฺยสวาสก-วีโส. ติตฺถิยปกฺกนฺตกวีโส. ติรจฺฉานคตวีโส. มาตุฆาตกวีโส. ปิตุฆาตกวีโส. อรหนฺตฆาตกวีโส. ภิกฺขุนีทูสกวีโส. สงฺฆเภทกวีโส. โลหิตุปฺปาทกวีโส. อุภโตพฺยญฺชนกวีโส. นานาสวาสกวีโส. นานา-สีมาย ิตวีโส. อิทฺธิยา เวหาเส ิตวีโส. ยสฺส สงฺโฆ กมฺมํ กโรติ, ตวีโส กมฺมํ กเรยฺย, อกมฺมํ น จ กรณียํ.

วีสติวคฺคกรณํ.

๕. ปาริวาสิกาทิกถา

[๓๙๓] ปาริวาสิกจตุตฺโถ เจ ภิกฺขเว ปริวาสํ ทเทยฺย, มูลาย ปฏิกสฺเสยฺย, มานตฺตํ ทเทยฺย, ตวีโส อพฺเภยฺย, อกมฺมํ น จ กรณียํ. มูลาย ปฏิกสฺสนารหจตุตฺโถ เจ ภิกฺขเว ปริวาสํ ทเทยฺย, มูลาย ปฏิกสฺเสยฺย, มานตฺตํ ทเทยฺย, ตวีโส อพฺเภยฺย, อกมฺมํ น จ กรณียํ. มานตฺตารหจตุตฺโถ เจ ภิกฺขเว ปริวาสํ ทเทยฺย, มูลาย ปฏิกสฺเสยฺย, มานตฺตํ ทเทยฺย, ตวีโส อพฺเภยฺย, อกมฺมํ น จ กรณียํ. มานตฺตจาริกจตุตฺโถ เจ ภิกฺขเว ปริวาสํ ทเทยฺย, มูลาย ปฏิกสฺเสยฺย, มานตฺตํ ทเทยฺย, ตวีโส อพฺเภยฺย, อกมฺมํ น จ กรณียํ. อพฺภานารหจตุตฺโถ เจ ภิกฺขเว ปริวาสํ

ทเทยฺย, มูลาย ปฏิกสฺเสยฺย, มานตฺตํ ทเทยฺย, ตีวีโส อพฺเภยฺย, อกมฺมํ น จ กรณียํ.

[๓๙๔] เอกจฺจสฺส ภิกฺขเว สงฺฆมชฺเฌ ปฏิกฺโกสนา รูหติ,[๑] เอกจฺจสฺส น รูหติ. กสฺส จ ภิกฺขเว สงฺฆมชฺเฌ ปฏิกฺโกสนา น รูหติ. ภิกฺขุนิยา ภิกฺขเว สงฺฆมชฺเฌ ปฏิกฺโกสนา น รูหติ. สิกฺขมานาย ภิกฺขเว ฯเปฯ สามเณรสฺส ภิกฺขเว สามเณริยา ภิกฺขเว. สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตกสฺส[๒] ภิกฺขเว. อนฺติมวตฺถุ์ อชฺฌาปนฺนกสฺส ภิกฺขเว. อุมฺมตฺตกสฺส ภิกฺขเว. ขิตฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขเว. เวทนาฏฺฏสฺส[๓] ภิกฺขเว. อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิตฺตกสฺส ภิกฺขเว. อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺขิตฺตกสฺส ภิกฺขเว. ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺขิตฺตกสฺส ภิกฺขเว. ปณฺฑกสฺส ภิกฺขเว. เถยฺยสวาสกสฺส ภิกฺขเว. ติตฺถิยปกฺกนฺตกสฺส ภิกฺขเว. ติรจฺฉานคตสฺส ภิกฺขเว. มาตุฆาตกสฺส ภิกฺขเว. ปิตุฆาตกสฺส ภิกฺขเว. อรหนฺตฆาตกสฺส ภิกฺขเว. ภิกฺขุนีทูสกสฺส ภิกฺขเว. สงฺฆเภทกสฺส ภิกฺขเว. โลหิตุปฺปาทกสฺส ภิกฺขเว. อุภโตพฺยญฺชนกสฺส ภิกฺขเว. นานาสวาสกสฺส ภิกฺขเว. นานาสีมาย จิตสฺส ภิกฺขเว. อิทฺธิยา เวหาเส จิตสฺส ภิกฺขเว. ยสฺส สงฺโฆ กมฺมํ กโรติ, ตสฺส [ ][๔] ภิกฺขเว สงฺฆมชฺเฌ ปฏิกฺโกสนา น รูหติ. อิเมสํ โข ภิกฺขเว สงฺฆมชฺเฌ ปฏิกฺโกสนา น รูหติ.

กสฺส จ ภิกฺขเว สงฺฆมชฺเฌ ปฏิกฺโกสนา รูหติ. ภิกฺขุสฺส ภิกฺขเว ปกตตฺตสฺส สมานสวาสกสฺส สมานสีมาย จิตสฺส อนฺตมโส

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,มหา. รุหติ, เอวมุปริปิ.
[๒] สี.,ฉ.,เท. สิกฺขาปจฺจกฺขาตกสฺส
[๓] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เวทนาฏฺฏสฺส
[๔] สี.,ฉ.,เท. เอตฺถนฺตเร จลทฺโท ทิสฺสติ.

อนนฺตริกสฺสาปิ[๑] ภิกฺขุโน วิญฺญาเปนฺตสฺส สงฺฆมชฺเฌ ปฏิกฺโกสนา รูหติ. อิมสฺส โข[๒] ภิกฺขเว สงฺฆมชฺเฌ ปฏิกฺโกสนา รูหติ.

๖. เทฺวนิสฺสารณาทิกถา

[๓๙๕] เทฺวมา ภิกฺขเว นิสฺสารณา. อตฺถิ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อปฺปตฺโต นิสฺสารณํ, ตํ เจ สงฺโฆ นิสฺสาเรติ, เอกจฺโจ สุนิสฺสาริโต, เอกจฺโจ ทุนฺนิสฺสาริโต. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อปฺปตฺโต นิสฺสารณํ, ตํ เจ สงฺโฆ นิสฺสาเรติ, ทุนฺนิสฺสาริโต. อิธ ปน[๓] ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุทฺโธ โหติ อนาปตฺติโก, ตํ เจ สงฺโฆ นิสฺสาเรติ, ทุนฺนิสฺสาริโต. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อปฺปตฺโต นิสฺสารณํ, ตํ เจ สงฺโฆ นิสฺสาเรติ, ทุนฺนิสฺสาริโต.

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อปฺปตฺโต นิสฺสารณํ, ตํ เจ สงฺโฆ นิสฺสาเรติ, สุนิสฺสาริโต. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ พาโล โหติ อพฺยตฺโต อาปตฺติพหุโล อนปทาโน, คิหิสํสฏฺโฐ วิหรติ อนนุโลมิเกหิ คิหิสํสคฺเคหิ, ตํ เจ สงฺโฆ นิสฺสาเรติ, สุนิสฺสาริโต. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อปฺปตฺโต นิสฺสารณํ, ตํ เจ สงฺโฆ นิสฺสาเรติ, สุนิสฺสาริโต.

[๓๙๖] เทฺวมา ภิกฺขเว โอสารณา. อตฺถิ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อปฺปตฺโต โอสารณํ, ตํ เจ สงฺโฆ โอสาเรติ, เอกจฺโจ โสสาริโต, เอกจฺโจ โทสาริโต. กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อปฺปตฺโต โอสารณํ, ตํ เจ สงฺโฆ โอสาเรติ, โทสาริโต. ปณฺฑโก ภิกฺขเว

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. อานนฺตริกสฺสาปิ [๒] ฉ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] สฺยา. ปนสทฺโท น ทิสฺสติ.

อปฺปตฺโต โอสารณนฺ, ตญฺเจ สงฺโฆ โอสาเรติ, โทสาริโต. เถยฺย-สฺวาสโก ภิกฺขเว ฯเปฯ ติตฺถิยปกฺกนฺตโก ภิกฺขเว. ติรจฺฉานคโต ภิกฺขเว. มาตุฆาตโก ภิกฺขเว. ปิตุฆาตโก ภิกฺขเว. อรหนฺตฆาตโก ภิกฺขเว. ภิกฺขุนีทูสโก ภิกฺขเว. สงฺฆเภทโก ภิกฺขเว. โลหิตุปฺปาทโก ภิกฺขเว. อุภโตพฺยญฺชนโก ภิกฺขเว. อปฺปตฺโต โอสารณนฺ, ตำ เจ สงฺโฆ โอสาเรติ, โทสาริโต. อยำ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อปฺปตฺโต โอสารณนฺ, ตำ เจ สงฺโฆ โอสาเรติ, โทสาริโต. [ ][1]

กตโม จ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อปฺปตฺโต โอสารณนฺ, ตำ เจ สงฺโฆ โอสาเรติ, โสสาริโต. หตฺถจฺฉินฺโน ภิกฺขเว อปฺปตฺโต โอสารณนฺ, ตำ เจ สงฺโฆ โอสาเรติ โสสาริโต. ปาทจฺฉินฺโน ภิกฺขเว ฯเปฯ หตฺถปาทจฺฉินฺโน ภิกฺขเว. กณฺณจฺฉินฺโน ภิกฺขเว. นาสจฺฉินฺโน ภิกฺขเว. กณฺณนาสจฺฉินฺโน ภิกฺขเว. องฺคุลิจฺฉินฺโน ภิกฺขเว. อพฺพุ-ฉินฺโน ภิกฺขเว. กณฺฑรจฺฉินฺโน ภิกฺขเว. ผณหตฺถโก ภิกฺขเว. ขุชฺโช ภิกฺขเว. วามโน ภิกฺขเว. คลคณฺฑี ภิกฺขเว. ลกฺขณาหโต[2] ภิกฺขเว. กสาหโต ภิกฺขเว ลิขิตโก ภิกฺขเว. สีปที[3] ภิกฺขเว. ปาปโรคี ภิกฺขเว. ปริสทูสโก ภิกฺขเว. กาโณ ภิกฺขเว. กุณี ภิกฺขเว. ขญฺโช ภิกฺขเว. ปกฺขหโต ภิกฺขเว. ฉินฺนิริยปโถ[4] ภิกฺขเว. ชราทุพฺพโล ภิกฺขเว. อนฺโธ ภิกฺขเว. มูโค ภิกฺขเว. พธิโร ภิกฺขเว. อนฺธมูโค ภิกฺขเว. อนฺธพธิโร ภิกฺขเว. มูคพธิโร ภิกฺขเว. อนฺธมูคพธิโร ภิกฺขเว อปฺปตฺโต โอสารณนฺ, ตำ เจ สงฺโฆ โอสาเรติ,

---

[1] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. เอตฺถนฺตเร อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว ปุคฺคลา อปฺปตฺตา โอสารณนฺ, เต เจ สงฺโฆ โอสาเรติ, โทสาริตาติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ, เอวมุปริปิ.

[2] อิ. ลกฺขณาหโต, มหา. ลกฺขณหโต [3] สี.,ฉ.,เท.,อิ. สีปทิโก

[4] สี.,ฉ.,อิ.,มหา. ฉินฺนิริยาปโถ

โสสาริโต. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อปฺปตฺโต โอสารณํ, ตํ เจ สงฺโฆ โอสาเรติ, โสสาริโต.

วาสภคามภาณวาโร นิฏฺฐิโต ปฐโม.[๑]

๗. อธมฺมกมฺมาทิกถา

[๓๙๗] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส น โหติ อาปตฺติ ทฏฺฐพฺพา. ตเมนํ โจเทติ สงฺโฆ วา สมฺพหุลา วา เอกปุคฺคโล วา 'อาปตฺตึ ตฺวํ อาวุโส อาปนฺโน, ปสฺสเสตํ อาปตฺตินฺติ. โส เอวํ วเทติ 'นตฺถิ เม อาวุโส อาปตฺติ, ยมหํ ปสฺเสยฺยนฺติ. ตํ สงฺโฆ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิปติ, อธมฺมกมฺมํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส น โหติ อาปตฺติ ปฏิกาตพฺพา. ตเมนํ โจเทติ สงฺโฆ วา สมฺพหุลา วา เอกปุคฺคโล วา 'อาปตฺตึ ตเมนํ อาวุโส อาปนฺโน ปฏิกโรหิ ตํ อาปตฺตินฺติ. โส เอวํ วเทติ 'นตฺถิ เม อาวุโส อาปตฺติ, ยมหํ ปฏิกเรยฺยนฺติ. ตํ สงฺโฆ อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺขิปติ, อธมฺมกมฺมํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส น โหติ ปาปิกา ทิฏฺฐิ ปฏินิสฺสชฺเชตา. ตเมนํ โจเทติ สงฺโฆ วา สมฺพหุลา วา เอกปุคฺคโล วา 'ปาปิกา เต อาวุโส ทิฏฺฐิ, ปฏินิสฺสชฺเชตํ ปาปิกํ ทิฏฺฐินฺติ. โส เอวํ วเทติ 'นตฺถิ เม อาวุโส ปาปิกา ทิฏฺฐิ, ยมหํ ปฏินิสฺสชฺเชยฺยนฺติ. ตํ สงฺโฆ ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺขิปติ, อธมฺมกมฺมํ.

---

[๑] สฺยา. วาสภคามภาณวารํ ปฐมํ, เท. วาสภคามภาณวารํ นิฏฺฐิตํ ปฐมํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส น โหติ อาปตฺติ ทฏฺฐพฺพา น โหติ อาปตฺติ ปฏิกาตพฺพา. ตเมนํ โจเทติ สงฺโฆ วา สมฺพหุลา วา เอกปุคฺคโล วา ‘อาปตฺตึ ตฺวํ อาวุโส อาปนฺโน, ปสฺสเสตํ อาปตฺตึ ปฏิกโรหิ, ตํ อาปตฺตินฺติ. โส เอวํ วเทติ ‘นตฺถิ เม อาวุโส อาปตฺติ, ยมหํ ปสฺเสยฺยํ, นตฺถิ เม อาวุโส อาปตฺติ, ยมหํ ปฏิกเรยฺยนฺติ. ตํ สงฺโฆ อทสฺสเน วา อปฺปฏิกมฺเม วา อุกฺขิปติ, อธมฺมกมฺมํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส น โหติ อาปตฺติ ทฏฺฐพฺพา, น โหติ ปาปิกา ทิฏฺฐิ ปฏินิสฺสชฺเชตา. ตเมนํ โจเทติ สงฺโฆ วา สมฺพหุลา วา เอกปุคฺคโล วา ‘อาปตฺตึ ตฺวํ อาวุโส อาปนฺโน, ปสฺสเสตํ อาปตฺตึ ปาปิกา เต ทิฏฺฐิ, ปฏินิสฺสชฺเชตํ ปาปิกํ ทิฏฺฐินฺติ. โส เอวํ วเทติ ‘นตฺถิ เม อาวุโส อาปตฺติ, ยมหํ ปสฺเสยฺยํ, นตฺถิ เม [ ][1] ปาปิกา ทิฏฺฐิ, ยมหํ ปฏินิสฺสชฺเชยฺยนฺติ. ตํ สงฺโฆ อทสฺสเน วา อปฺปฏินิสฺสคฺเค วา อุกฺขิปติ, อธมฺมกมฺมํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส น โหติ อาปตฺติ ปฏิกาตพฺพา, น โหติ ปาปิกา ทิฏฺฐิ ปฏินิสฺสชฺเชตา. ตเมนํ โจเทติ สงฺโฆ วา สมฺพหุลา วา เอกปุคฺคโล วา ‘อาปตฺตึ ตฺวํ อาวุโส อาปนฺโน, ปฏิกโรหิ ตํ อาปตฺตึ ปาปิกา เต ทิฏฺฐิ, ปฏินิสฺสชฺเชตํ ปาปิกํ ทิฏฺฐินฺติ. โส เอวํ วเทติ ‘นตฺถิ เม อาวุโส อาปตฺติ, ยมหํ ปฏิกเรยฺยํ, นตฺถิ เม อาวุโส ปาปิกา ทิฏฺฐิ, ยมหํ ปฏินิสฺสชฺเชยฺยนฺติ. ตํ สงฺโฆ อปฺปฏิกมฺเม วา อปฺปฏินิสฺสคฺเค วา อุกฺขิปติ, อธมฺมกมฺมํ.

---

[1] ฉ.,เท. เอตฺถนฺตเร อาวุโสติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส น โหติ อาปตฺติ ทฏฺฐพฺพา, น โหติ อาปตฺติ ปฏิกาตพฺพา, น โหติ ปาปิกา ทิฏฺฐิ ปฏินิสฺสชฺเชตา. ตเมนํ โจเทติ สงฺโฆ วา สมฺพหุลา วา เอกปุคฺคโล วา 'อาปตฺตึ ตฺวํ อาวุโส อาปนฺโน, ปสฺสเสตํ อาปตฺตึ ปฏิกโรหิ ตํ[๑] อาปตฺตึ ปาปิกา เต ทิฏฺฐิ, ปฏินิสฺสชฺเชตํ ปาปิกํ ทิฏฺฐินฺติ. โส เอวํ วเทติ 'นตฺถิ เม อาวุโส อาปตฺติ, ยมหํ ปสฺเสยฺยํ นตฺถิ เม อาวุโส อาปตฺติ, ยมหํ ปฏิกเรยฺยํ, นตฺถิ เม อาวุโส ปาปิกา ทิฏฺฐิ, ยมหํ ปฏินิสฺสชฺเชยฺยนฺติ. ตํ สงฺโฆ อทสฺสเน วา อปฺปฏิกมฺเม วา อปฺปฏินิสฺสคฺเค วา อุกฺขิปติ, อธมฺมกมฺมํ.

[๓๙๘] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส โหติ อาปตฺติ ทฏฺฐพฺพา. ตเมนํ โจเทติ สงฺโฆ วา สมฺพหุลา วา เอกปุคฺคโล วา 'อาปตฺตึ ตฺวํ อาวุโส อาปนฺโน, ปสฺสเสตํ อาปตฺตินฺติ. โส เอวํ วเทติ 'อามาวุโส ปสฺสามีติ. ตํ สงฺโฆ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิปติ, อธมฺมกมฺมํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส โหติ อาปตฺติ ปฏิกาตพฺพา. ตเมนํ โจเทติ สงฺโฆ วา สมฺพหุลา วา เอกปุคฺคโล วา 'อาปตฺตึ ตฺวํ อาวุโส อาปนฺโน, ปฏิกโรหิ ตํ อาปตฺตินฺติ. โส เอวํ วเทติ 'อามาวุโส ปฏิกริสฺสามีติ. ตํ สงฺโฆ อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺขิปติ, อธมฺมกมฺมํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส โหติ ปาปิกา ทิฏฺฐิ ปฏินิสฺสชฺเชตา. ตเมนํ โจเทติ สงฺโฆ วา สมฺพหุลา วา เอกปุคฺคโล วา 'ปาปิกา เต อาวุโส ทิฏฺฐิ, ปฏินิสฺสชฺเชตํ ปาปิกํ ทิฏฺฐินฺติ. โส เอวํ

---

[๑] อิ. ปฏิกโรเหตํ

วเทติ ‘อามาวุโส ปฏินิสฺสชฺชิสฺสามีติ. ตํ สงฺโฆ ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺขิปติ, อธมฺมกมฺมํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส โหติ อาปตฺติ ทฏฺฐพฺพา, โหติ อาปตฺติ ปฏิกาตพฺพา. โหติ อาปตฺติ ทฏฺฐพฺพา โหติ ปาปิกา ทิฏฺฐิ ปฏินิสฺสชฺเชตา. โหติ อาปตฺติ ปฏิกาตพฺพา โหติ ปาปิกา ทิฏฺฐิ ปฏินิสฺสชฺเชตา. โหติ อาปตฺติ ทฏฺฐพฺพา โหติ อาปตฺติ ปฏิกาตพฺพา โหติ ปาปิกา ทิฏฺฐิ ปฏินิสฺสชฺเชตา. ตเมนํ โจเทติ สงฺโฆ วา สมฺพหุลา วา เอกปุคฺคโล วา ‘อาปตฺตึ ตฺวํ อาวุโส อาปนฺโน, ปสฺสเสตํ อาปตฺตึ, ปฏิกโรหิ ตํ อาปตฺตึ, ปาปิกา เต ทิฏฺฐิ, ปฏินิสฺสชฺเชตํ ปาปิกํ ทิฏฺฐินฺติ. โส เอวํ วเทติ ‘อามาวุโส ปสฺสามิ, อาม ปฏิกริสฺสามิ, อาม ปฏินิสฺสชฺชิสฺสามีติ. ตํ สงฺโฆ อทสฺสเน วา อปฺปฏิกมฺเม วา อปฺปฏินิสฺสคฺเค วา อุกฺขิปติ, อธมฺมกมฺมํ.

[๓๙๙] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส โหติ อาปตฺติ ทฏฺฐพฺพา. ตเมนํ โจเทติ สงฺโฆ วา สมฺพหุลา วา เอกปุคฺคโล วา ‘อาปตฺตึ ตฺวํ อาวุโส อาปนฺโน, ปสฺสเสตํ อาปตฺตินฺติ. โส เอวํ วเทติ ‘นตฺถิ เม อาวุโส อาปตฺติ, ยมหํ ปสฺเสยฺยนฺติ. ตํ สงฺโฆ อาปตฺติยา[๑] อทสฺสเน อุกฺขิปติ, ธมฺมกมฺมํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส โหติ อาปตฺติ ปฏิกาตพฺพา. ตเมนํ โจเทติ สงฺโฆ วา สมฺพหุลา วา เอกปุคฺคโล วา ‘อาปตฺตึ ตฺวํ อาวุโส อาปนฺโน, ปฏิกโรหิ ตํ อาปตฺตินฺติ. โส เอวํ วเทติ ‘นตฺถิ เม อาวุโส อาปตฺติ, ยมหํ ปฏิกเรยฺยนฺติ. ตํ สงฺโฆ อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺขิปติ, ธมฺมกมฺมํ.

---

[๑] สี.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส โหติ ปาปิกา ทิฏฺฐิ ปฏินิสฺสชฺเชตา. ตเมนํ โจเทติ สงฺโฆ วา สมฺพหุลา วา เอกปุคฺคโล วา 'ปาปิกา เต อาวุโส ทิฏฺฐิ, ปฏินิสฺสชฺเชตํ ปาปิกํ ทิฏฺฐินฺติ. โส เอวํ วเทติ 'นตฺถิ เม อาวุโส ปาปิกา ทิฏฺฐิ, ยมหํ ปฏินิสฺสชฺเชยฺยนฺติ. ตํ สงฺโฆ ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺขิปติ, ธมฺมกมฺมํ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส โหติ อาปตฺติ ทฏฺฐพฺพา, โหติ อาปตฺติ ปฏิกาตพฺพา. โหติ อาปตฺติ ทฏฺฐพฺพา โหติ ปาปิกา ทิฏฺฐิ ปฏินิสฺสชฺเชตา. โหติ อาปตฺติ ปฏิกาตพฺพา โหติ ปาปิกา ทิฏฺฐิ ปฏินิสฺสชฺเชตา. โหติ อาปตฺติ ทฏฺฐพฺพา โหติ อาปตฺติ ปฏิกาตพฺพา โหติ ปาปิกา ทิฏฺฐิ ปฏินิสฺสชฺเชตา. ตเมนํ โจเทติ สงฺโฆ วา สมฺพหุลา วา เอกปุคฺคโล วา 'อาปตฺตึ ตฺวํ อาวุโส อาปนฺโน, ปสฺสเสตํ อาปตฺตึ, ปฏิกโรหิ ตํ อาปตฺตึ, ปาปิกา เต อาวุโส[๑] ทิฏฺฐิ, ปฏินิสฺสชฺเชตํ ปาปิกํ ทิฏฺฐินฺติ. โส เอวํ วเทติ 'นตฺถิ เม อาวุโส อาปตฺติ, ยมหํ ปสฺเสยฺยํ, นตฺถิ เม [ ][๒] อาปตฺติ, ยมหํ ปฏิกเรยฺยํ, นตฺถิ เม [ ][๒] ปาปิกา ทิฏฺฐิ, ยมหํ ปฏินิสฺสชฺเชยฺยนฺติ. ตํ สงฺโฆ อทสฺสเน วา อปฺปฏิกมฺเม วา อปฺปฏินิสฺสคฺเค วา อุกฺขิปติ, ธมฺมกมฺมนฺติ.

๙. อุปาลิปุจฺฉากถา

[๔๐๐] อถโข อายสฺมา อุปาลิ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ

---

[๑] สี.,เท.,อิ.,มหา. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

[๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. เอตฺถนฺตเร อาวุโสติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

นิสินฺโน โข อายสฺมา อุปาลิ ภควนฺตํ เอตทโวจ “โย นุ โข ภนฺเต สมคฺโค สงฺโฆ สมฺมุขากรณียํ กมฺมํ อสมฺมุขา กโรติ, ธมฺมกมฺมํ นุ โข ตํ ภนฺเต วินยกมฺมนฺติ. “อธมฺมกมฺมํ ตํ อุปาลิ อวินยกมฺมนฺติ. “โย นุ โข ภนฺเต สมคฺโค สงฺโฆ ปฏิปุจฺฉากรณียํ กมฺมํ อปฺปฏิปุจฺฉา กโรติ, ปฏิญฺญาย กรณียํ กมฺมํ อปฺปฏิญฺญาย กโรติ. สติวินยารหสฺส อมูฬฺหวินยํ เทติ. อมูฬฺหวินยารหสฺส ตสฺสปาปิยสิกากมฺมํ[๑] กโรติ. ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ. ตชฺชนียกมฺมารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ[๒] กโรติ. นิยสฺสกมฺมารหสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรติ. ปพฺพาชนียกมฺมารหสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรติ. ปฏิสารณียกมฺมารหสฺส อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรติ. อุกฺเขปนีย-กมฺมารหสฺส ปริวาสํ เทติ. ปริวาสารหํ มูลาย ปฏิกสฺสติ. มูลาย ปฏิกสฺสนารหสฺส มานตฺตํ เทติ. มานตฺตารหํ อพฺเภติ อพฺภานารหํ อุปสมฺปาเทติ. ธมฺมกมฺมํ นุ โข ตํ ภนฺเต วินยกมฺมนฺติ. “อธมฺมกมฺมํ ตํ อุปาลิ อวินยกมฺมํ.

โย โข อุปาลิ สมคฺโค สงฺโฆ สมฺมุขากรณียํ กมฺมํ อสมฺมุขา กโรติ, เอวํ โข อุปาลิ อธมฺมกมฺมํ โหติ อวินยกมฺมํ, เอวญฺจ ปน สงฺโฆ สาติสาโร โหติ. โย โข อุปาลิ สมคฺโค สงฺโฆ ปฏิปุจฺฉากรณียํ กมฺมํ อปฺปฏิปุจฺฉา กโรติ ฯเปฯ ปฏิญฺญาย กรณียํ กมฺมํ อปฺปฏิญฺญาย กโรติ. สติวินยารหสฺส อมูฬฺหวินยํ เทติ. อมูฬฺหวินยารหสฺส ตสฺสปาปิยสิกากมฺมํ กโรติ. ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ. ตชฺชนียกมฺมารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรติ. นิยสฺสกมฺมารหสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรติ.

---

[๑] เท. ตสฺสปาปิยฺยสิกากมฺมํ, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. นิสฺสยกมฺมํ, เอวมุปริปิ.

ปพฺพาชนียกมฺมารหสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรติ. ปฏิสารณีย-กมฺมารหสฺส อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรติ. อุกฺเขปนียกมฺมารหสฺส ปริวาสํ เทติ. ปริวาสารหํ มูลาย ปฏิกสฺสติ. มูลาย ปฏิกสฺสนารหสฺส มานตฺตํ เทติ. มานตฺตารหํ อพฺเภติ. อพฺภานารหํ อุปสมฺปาเทติ. เอวํ โข อุปาลิ อธมฺมกมฺมํ โหติ อวินยกมฺมํ, เอวญฺจ ปน สงฺโฆ สาติสาโร โหตีติ.

[๔๐๑] “โย นุ โข ภนฺเต สมคฺโค สงฺโฆ สมฺมุขากรณียํ กมฺมํ สมฺมุขา กโรติ, ธมฺมกมฺมํ นุ โข ตํ ภนฺเต วินยกมฺมนฺติ. “ธมฺมกมฺมํ ตํ อุปาลิ วินยกมฺมนฺติ. “โย นุ โข ภนฺเต สมคฺโค สงฺโฆ ปฏิปุจฺฉากรณียํ กมฺมํ ปฏิปุจฺฉา กโรติ. ปฏิญฺญาย กรณียํ กมฺมํ ปฏิญฺญาย กโรติ. สติวินยารหสฺส สติวินยํ เทติ. อมูฬฺห-วินยารหสฺส อมูฬฺหวินยํ เทติ. ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส ตสฺสปาปิยสิกากมฺมํ กโรติ. ตชฺชนียกมฺมารหสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ. นิยสฺสกมฺมารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรติ. ปพฺพาชนียกมฺมารหสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรติ. ปฏิสารณียกมฺมารหสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรติ. อุกฺเขปนียกมฺมารหสฺส อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรติ. ปริวาสารหสฺส ปริวาสํ เทติ. มูลาย ปฏิกสฺสนารหํ มูลาย ปฏิกสฺสติ. มานตฺตา-รหสฺส มานตฺตํ เทติ. อพฺภานารหํ อพฺเภติ. อุปสมฺปทารหํ อุปสมฺปาเทติ. ธมฺมกมฺมํ นุ โข ตํ ภนฺเต วินยกมฺมนฺติ. “ธมฺมกมฺมํ ตํ อุปาลิ วินยกมฺมํ.

โย โข อุปาลิ สมคฺโค สงฺโฆ สมฺมุขากรณียํ กมฺมํ สมฺมุขา กโรติ, เอวํ โข อุปาลิ ธมฺมกมฺมํ โหติ วินยกมฺมํ, เอวญฺจ ปน สงฺโฆ อนติสาโร โหติ. โย โข อุปาลิ สมคฺโค สงฺโฆ ปฏิปุจฺฉากรณียํ กมฺมํ ปฏิปุจฺฉา กโรติ. ปฏิญฺญาย กรณียํ กมฺมํ

ปฏิญฺญาย กโรติ. สติวินยารหสฺส สติวินยํ เทติ. อมูฬฺหวินยารหสฺส อมูฬฺหวินยํ เทติ. ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส ตสฺสปาปิยสิกากมฺมํ กโรติ. ตชฺชนียกมฺมารหสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ. นิยสฺสกมฺมารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรติ. ปพฺพาชนียกมฺมารหสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรติ. ปฏิสารณียกมฺมารหสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรติ. อุกฺเขปนียกมฺมารหสฺส อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรติ. ปริวาสารหสฺส ปริวาสํ เทติ. มูลาย ปฏิกสฺสนารหํ มูลาย ปฏิกสฺสติ. มานตฺตารหสฺส มานตฺตํ เทติ. อพฺภานารหํ อพฺเภติ. อุปสมฺปทารหํ อุปสมฺปาเทติ. เอวํ โข อุปาลิ ธมฺมกมฺมํ โหติ วินยกมฺมํ. เอวญฺจ ปน สงฺโฆ อนติสาโร โหตีติ.

[๔๐๒] “โย นุ โข ภนฺเต สมคฺโค สงฺโฆ สติวินยารหสฺส อมูฬฺหวินยํ เทติ, อมูฬฺหวินยารหสฺส สติวินยํ เทติ, ธมฺมกมฺมํ นุ โข ตํ ภนฺเต วินยกมฺมนฺติ. “อธมฺมกมฺมํ ตํ อุปาลิ อวินยกมฺมนฺติ. “โย นุ โข ภนฺเต สมคฺโค สงฺโฆ อมูฬฺหวินยารหสฺส ตสฺสปาปิยสิกากมฺมํ กโรติ, ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส อมูฬฺหวินยํ เทติ. ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ, ตชฺชนียกมฺมารหสฺส ตสฺสปาปิยสิกากมฺมํ กโรติ. ตชฺชนียกมฺมารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรติ, นิยสฺสกมฺมารหสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ. นิยสฺสกมฺมารหสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรติ, ปพฺพาชนียกมฺมารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรติ. ปพฺพาชนียกมฺมารหสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรติ, ปฏิสารณียกมฺมารหสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรติ. ปฏิสารณียกมฺมารหสฺส อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรติ, อุกฺเขปนียกมฺมารหสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรติ. อุกฺเขปนียกมฺมารหสฺส ปริวาสํ เทติ, ปริวาสารหสฺส อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรติ. ปริวาสารหํ มูลาย ปฏิกสฺสติ, มูลาย

ปฏิกสฺสนารหสฺส ปริวาสํ เทติ. มูลาย ปฏิกสฺสนารหสฺส มานตฺตํ เทติ, มานตฺตารหํ มูลาย ปฏิกสฺสติ. มานตฺตารหํ อพฺเภติ, อพฺภานารหสฺส มานตฺตํ เทติ. อพฺภานารหํ อุปสมฺปาเทติ, อุปสมฺปทารหํ อพฺเภติ, ธมฺมกมฺมํ นุ โข ตํ ภนฺเต วินยกมฺมนฺติ. “อธมฺมกมฺมํ ตํ อุปาลิ อวินยกมฺมํ.

โย โข อุปาลิ สมคฺโค สงฺโฆ สติวินยารหสฺส อมูฬฺห-วินยํ เทติ, อมูฬฺหวินยารหสฺส สติวินยํ เทติ, เอวํ โข อุปาลิ อธมฺมกมฺมํ โหติ, อวินยกมฺมํ, เอวญฺจ ปน สงฺโฆ สาติสาโร โหติ. โย โข อุปาลิ สมคฺโค สงฺโฆ อมูฬฺหวินยารหสฺส ตสฺสปาปิยสิกากมฺมํ กโรติ, ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส อมูฬฺห-วินยํ เทติ, ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ, ตชฺชนียกมฺมารหสฺส ตสฺสปาปิยสิกากมฺมํ กโรติ. ตชฺชนียกมฺมารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรติ, นิยสฺสกมฺมารหสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ, นิยสฺสกมฺมารหสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรติ, ปพฺพาชนียกมฺมารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรติ. ปพฺพาชนียกมฺมารหสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรติ, ปฏิสารณียกมฺมารหสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรติ, ปฏิสารณียกมฺมา-รหสฺส อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรติ, อุกฺเขปนียกมฺมารหสฺส ปฏิสารณีย-กมฺมํ กโรติ. อุกฺเขปนียกมฺมารหสฺส ปริวาสํ เทติ, ปริวาสารหสฺส อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรติ, ปริวาสารหํ มูลาย ปฏิกสฺสติ, มูลาย ปฏิกสฺสนารหสฺส ปริวาสํ เทติ. มูลาย ปฏิกสฺสนารหสฺส มานตฺตํ เทติ, มานตฺตารหํ มูลาย ปฏิกสฺสติ, มานตฺตารหํ อพฺเภติ, อพฺภานารหสฺส มานตฺตํ เทติ. อพฺภานารหํ อุปสมฺปาเทติ, อุปสมฺปทารหํ อพฺเภติ, เอวํ โข อุปาลิ อธมฺมกมฺมํ โหติ อวินยกมฺมํ. เอวญฺจ ปน สงฺโฆ สาติสาโร โหตีติ.

[๔๐๓] “โย นุ โข ภนฺเต สมคฺโค สงฺโฆ สติวินยารหสฺส สติวินยํ เทติ, อมูฬฺหวินยารหสฺส อมูฬฺหวินยํ เทติ, ธมฺมกมฺมํ นุ โข ตํ ภนฺเต วินยกมฺมนฺติ. “ธมฺมกมฺมํ ตํ อุปาลิ วินยกมฺมนฺติ. “โย นุ โข ภนฺเต สมคฺโค สงฺโฆ อมูฬฺหวินยารหสฺส อมูฬฺหวินยํ เทติ. ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส ตสฺสปาปิยสิกากมฺมํ กโรติ. ตชฺชนียกมฺมารหสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ. นิยสฺสกมฺมารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรติ. ปพฺพาชนียกมฺมารหสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรติ. ปฏิสารณียกมฺมารหสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรติ. อุกฺเขปนียกมฺมารหสฺส อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรติ. ปริวาสารหสฺส ปริวาสํ เทติ. มูลาย ปฏิกสฺสนารหํ มูลาย ปฏิกสฺสติ. มานตฺตารหสฺส นานตฺตํ เทติ. อพฺภานารหํ อพฺเภติ. อุปสมฺปทารหํ อุปสมฺปาเทติ. ธมฺมกมฺมํ นุ โข ตํ ภนฺเต วินยกมฺมนฺติ. “ธมฺมกมฺมํ ตํ อุปาลิ วินยกมฺมํ.

โย โข อุปาลิ สมคฺโค สงฺโฆ สติวินยารหสฺส สติวินยํ เทติ, อมูฬฺหวินยารหสฺส อมูฬฺหวินยํ เทติ, เอวํ โข อุปาลิ ธมฺมกมฺมํ โหติ วินยกมฺมํ, เอวญฺจ ปน สงฺโฆ อนติสาโร โหติ. โย โข อุปาลิ สมคฺโค สงฺโฆ อมูฬฺหวินยารหสฺส อมูฬฺหวินยํ เทติ, ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส ตสฺสปาปิยสิกากมฺมํ กโรติ. ตชฺชนียกมฺมารหสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ, นิยสฺสกมฺมารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรติ. ปพฺพาชนียกมฺมารหสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรติ. ปฏิสารณียกมฺมารหสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรติ. อุกฺเขปนียกมฺมารหสฺส อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรติ. ปริวาสารหสฺส ปริวาสํ เทติ. มูลาย ปฏิกสฺสนารหํ มูลาย ปฏิกสฺสติ. มานตฺตารหสฺส มานตฺตํ เทติ. อพฺภานารหํ อพฺเภติ. อุปสมฺปทารหํ อุปสมฺปาเทติ, เอวํ โข อุปาลิ ธมฺมกมฺมํ โหติ วินยกมฺมํ, เอวญฺจ ปน สงฺโฆ อนติสาโร โหตีติ.

[๔๐๔] อถโข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “โย โข ภิกฺขเว สมคฺโค สงฺโฆ สติวินยารหสฺส อมูฬฺหวินยํ เทติ, เอวํ โข ภิกฺขเว อธมฺมกมฺมํ โหติ อวินยกมฺมํ, เอวญฺจ ปน สงฺโฆ สาติสาโร โหติ. โย โข ภิกฺขเว สมคฺโค สงฺโฆ สติวินยารหสฺส ตสฺสปาปิยสิกากมฺมํ กโรติ, สติวินยารหสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ. สติวินยารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรติ. สติวินยารหสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรติ. สติวินยารหสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรติ. สติวินยารหสฺส อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรติ. สติวินยารหสฺส ปริวาสํ เทติ. สติวินยารหํ มูลาย ปฏิกสฺสติ. สติวินยารหสฺส มานตฺตํ เทติ. สติวินยารหํ อพฺเภติ. สติวินยารหํ อุปสมฺปาเทติ, เอวํ โข ภิกฺขเว อธมฺมกมฺมํ โหติ อวินยกมฺมํ, เอวญฺจ ปน สงฺโฆ สาติสาโร โหติ.

[๔๐๕] โย โข ภิกฺขเว สมคฺโค สงฺโฆ อมูฬฺหวินยารหสฺส ตสฺสปาปิยสิกากมฺมํ กโรติ, เอวํ โข ภิกฺขเว อธมฺมกมฺมํ โหติ อวินยกมฺมํ, เอวญฺจ ปน สงฺโฆ สาติสาโร โหติ. โย โข ภิกฺขเว สมคฺโค สงฺโฆ อมูฬฺหวินยารหสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ, อมูฬฺหวินยารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรติ. อมูฬฺหวินยารหสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรติ. อมูฬฺหวินยารหสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรติ. อมูฬฺหวินยารหสฺส อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรติ. อมูฬฺหวินยารหสฺส ปริวาสํ เทติ. อมูฬฺหวินยารหํ มูลาย ปฏิกสฺสติ. อมูฬฺหวินยารหสฺส มานตฺตํ เทติ. อมูฬฺหวินยารหํ อพฺเภติ. อมูฬฺหวินยารหํ อุปสมฺปาเทติ. อมูฬฺหวินยารหสฺส สติวินยํ เทติ, เอวํ โข ภิกฺขเว อธมฺมกมฺมํ โหติ อวินยกมฺมํ, เอวญฺจ ปน สงฺโฆ สาติสาโร โหติ.

[๔๐๖] โย โข ภิกฺขเว สมคฺโค สงฺโฆ ตสฺสปาปิยสิกา-กมฺมารหสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ. ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรติ. ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ

กโรติ. ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรติ. ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรติ. ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส ปริวาสํ เทติ ฯเปฯ ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส สติวินยํ เทติ. ตสฺสปาปิยสิกากมฺมารหสฺส อมูฬฺหวินยํ เทติ, เอวํ โข ภิกฺขเว อธมฺมกมฺมํ โหติ อวินยกมฺมํ, เอวญฺจ ปน สงฺโฆ สาติสาโร โหติ.

โย โข ภิกฺขเว สมคฺโค สงฺโฆ ตชฺชนียกมฺมารหสฺส ฯเปฯ นิยสฺสกมฺมารหสฺส ฯเปฯ ปพฺพาชนียกมฺมารหสฺส ฯเปฯ ปฏิสารณียกมฺมารหสฺส ฯเปฯ อุกฺเขปนียกมฺมารหสฺส ฯเปฯ ปริวาสารหสฺส[๑] ฯเปฯ มูลาย ปฏิกสฺสนารหสฺส ฯเปฯ มานตฺตารหสฺส[๒] ฯเปฯ อพฺภานารหสฺส[๓] ฯเปฯ อุปสมฺปทารหสฺส สติวินยํ เทติ. อุปสมฺปทารหสฺส อมูฬฺหวินยํ เทติ. อุปสมฺปทารหสฺส ตสฺสปาปิยสิกากมฺมํ กโรติ. อุปสมฺปทารหสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ. อุปสมฺปทารหสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรติ. อุปสมฺปทารหสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรติ. อุปสมฺปทารหสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรติ. อุปสมฺปทารหสฺส อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรติ. อุปสมฺปทารหสฺส ปริวาสํ เทติ. อุปสมฺปทารหํ มูลาย ปฏิกสฺสติ. อุปสมฺปทารหสฺส มานตฺตํ เทติ. อุปสมฺปทารหํ อพฺเภติ, เอวํ โข ภิกฺขเว อธมฺมกมฺมํ โหติ อวินยกมฺมํ, เอวญฺจ ปน สงฺโฆ สาติสาโร โหตีติ.

อุปาลิปุจฺฉาภาณวาโร นิฏฺฐิโต ทุติโย.[๔]

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. ปริวาสารหํ [๒] สี.,ฉ.,เท. มานตฺตารหํ [๓] สี.,ฉ.,เท. อพฺภานารหํ
[๔] สฺยา. อุปาลิปุจฺฉาภาณวารํ ทุติยํ, เท. อุปาลิปุจฺฉาภาณวารํ นิฏฺฐิตํ ทุติยํ.

๙. ตชฺชนียกมฺมกถา

[๔๐๗] "อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก โหติ กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ, เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ[๑] อาวาสํ คจฺฉติ. ตตฺถปิ[๒] ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต อธมฺเมน วคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ, เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน สมคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต อธมฺเมน สมคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ, เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺเมน วคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต ธมฺเมน วคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ, เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ. ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ปิสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.
[๒] สี.,อิ.,มหา. ปิสทฺโท น ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

[๔๐๘] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก โหติ กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน สมคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต อธมฺเมน สมคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺเมน วคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต ธมฺเมน วคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรติ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺมปฏิรูปเกน[๑] สมคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. ธมฺมปติรูปเกน, เอวมุปริปิ.

[๔๐๙] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก โหติ กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺเมน วคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต ธมฺเมน วคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต อธมฺเมน วคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน สมคฺคา.

[๔๑๐] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก โหติ กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก

กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต อธมฺเมน วคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน สมคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต อธมฺเมน สมคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺเมน วคฺคา.

[๔๑๑] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก โหติ กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ

อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญัปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต อธมฺเมน วคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน สมคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญัปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต อธมฺเมน สมคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺเมน วคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญัปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต ธมฺเมน วคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา.

๑๐. นิยสฺสกมฺมกถา

[๔๑๒] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ พาโล โหติ อพฺยตฺโต อาปตฺติพหุโล อนปทาโน, คิหิสํสฏฺโฐ วิหรติ อนนุโลมิเกหิ คิหิสํสคฺเคหิ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ พาโล อพฺยตฺโต อาปตฺติพหุโล อนปทาโน, คิหิสํสฏฺโฐ วิหรติ อนนุโลมิเกหิ คิหิสํสคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ นิยสฺสกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญัปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน นิยสฺสกมฺมกโต อธมฺเมน วคฺเคหิ, หนฺทสฺส

มยํ นิยสฺสกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส นิยสฺสกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ

ยถา เหฏฺจา, ตถา จกฺกํ กาตพฺพํ.

๑๑. ปพฺพาชนียกมฺมกถา

[๔๑๓] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ กุลทูสโก โหติ ปาปสมาจาโร. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ กุลทูสโก ปาปสมาจาโร, หนฺทสฺส มยํ ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญมฺปิ อาวาสํ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ปพฺพาชนียกมฺมกโต อธมฺเมน วคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยํ ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ

จกฺกํ กาตพฺพํ.

๑๒. ปฏิสารณียกมฺมกถา

[๔๑๔] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ คิหี อกฺโกสติ ปริภาสติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ คิหี อกฺโกสติ ปริภาสติ, หนฺทสฺส มยํ ปฏิสารณียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา

ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ

จกฺกํ กาตพฺพํ.

๑๓. อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมกถา

[๔๑๕] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา น อิจฺฉติ อาปตฺตึ ปสฺสิตุ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา น อิจฺฉติ อาปตฺตึ ปสฺสิตุ, หนฺทสฺส มยํ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ

จกฺกํ กาตพฺพํ.

๑๔. อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมกถา

[๔๑๖] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา น อิจฺฉติ อาปตฺตึ ปฏิกาตุ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา น อิจฺฉติ อาปตฺตึ ปฏิกาตุ, หนฺทสฺส มยํ อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ

จกฺกํ กาตพฺพํ.

๑๕. อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมกถา

[๔๑๗] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ น อิจฺฉติ ปาปิกำ ทิฏฺฐึ ปฏินิสฺสชฺชิตุ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนำ เอวำ โหติ 'อยำ โข อาวุโส ภิกฺขุ น อิจฺฉติ ปาปิกำ ทิฏฺฐึ ปฏินิสฺสชฺชิตุ, หนฺทสฺส มยำ ปาปิกาย ทิฏฺจิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมำ กโรมาติ. เต ตสฺส ปาปิกาย ทิฏฺจิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมำ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ

จกฺกำ กาตพฺพำ.

๑๖. ตชฺชนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา

[๔๑๘] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมำ ปาเตติ, เนตฺถารำ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส[๑] ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนำ เอวำ โหติ 'อยำ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมำ ปาเตติ, เนตฺถารำ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยำ ตชฺชนียกมฺมำ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนีย-กมฺมำ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ อธมฺเมน วคฺคา. โส ตมฺหา อาวาสา อญฺญำปิ อาวาสำ คจฺฉติ, ตตฺถปิ ภิกฺขูนำ เอวำ โหติ 'อิมสฺส โข อาวุโส ภิกฺขุโน สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมำ ปฏิปฺปสฺสทฺธำ อธมฺเมน วคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยำ ตชฺชนียกมฺมำ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต

---

[๑] ฉ.,เท. ตชฺชนียสฺส กมฺมสฺส, เอวมุปริปิ.

ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ

[๔๑๙] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขู สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ

[๔๒๐] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขู สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ

[๔๒๑] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขู สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข

อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนีย-กมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ

[๔๒๒] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ

๑๗. นิยสฺสกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา

[๔๒๓] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน นิยสฺสกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, นิยสฺสกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน นิยสฺสกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, นิยสฺสกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ นิยสฺสกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส นิยสฺสกมฺมํ

ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ

จกฺกํ กาตพฺพํ.

๑๘. ปพฺพาชนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา

[๔๒๔] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน ปพฺพาชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ปพฺพาชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ปพฺพาชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ปพฺพาชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ ปพฺพาชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ

จกฺกํ กาตพฺพํ.

๑๙. ปฏิสารณียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา

[๔๒๕] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน ปฏิสารณียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ปฏิสารณียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ปฏิสารณียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ โลมํ ปาเตติ เนตฺถารํ วตฺตติ ปฏิสารณียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส

มยํ ปฏิสารณียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ

จกฺกํ กาตพฺพํ.

๒๐. อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา

[๔๒๖] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, อาปตฺติยา อุกฺเขปนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ ธมฺเมน[๑] วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ

จกฺกํ กาตพฺพํ.

---

[๑] สี.,ฉ. อธมฺเมน

๒๑. อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา

[๔๒๗] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมสฺส[๑] ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ

จกฺกํ กาตพฺพํ.

๒๒. อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา

[๔๒๘] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนีย-กมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ,

---

[๑] เท.,มหา. อุกฺเขปนียสฺส กมฺมสฺส, เอวมุปริปิ.

ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ

จกฺกํ กาตพฺพํ.

๒๓. ตชฺชนียกมฺมวิวาทกถา

[๔๒๙] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก โหติ กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา. ตตฺรฏฺโฐ สงฺโฆ วิวทติ อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, [ ][1] ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อธมฺเมน วคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน.

---

[1] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. เอตฺถนฺตเร ธมฺเมน วคฺคกมฺมนฺติ อิเม ปาฐา ทิสฺสนฺติ

[๔๓๐] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก โหติ [๑]กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก[๑] สงฺเฆ อธิกรณการโก. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน สมคฺคา. ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อธมฺเมน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน.

[๔๓๑] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก โหติ กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺเมน วคฺคา. ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'ธมฺเมน วคฺคกมฺมนฺติ,[๒] เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน.

[๑-๑] ฉ. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ, เอวมุปริปิ. [๒] สี.,ฉ. สมคฺคกมฺมนฺติ

[๔๓๒] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก โหติ กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา. ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน.

[๔๓๓] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก โหติ กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ ภณฺฑนการโก [ ][1] กลหการโก วิวาทการโก ภสฺสการโก สงฺเฆ อธิกรณการโก, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ กโรนฺติ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา. ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู

---

[1] สี.,เท. เอตฺถนฺตเร โหตีติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ.

เอวมาหํสุ ‘อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน.

๒๔. นิยสฺสกมฺมวิวาทกถา

[๔๓๔] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ พาโล โหติ อพฺยตฺโต อาปตฺติพหุโล อนปทาโน, คิหิสංสฏฺโฐ วิหรติ อนนุโลมิเกหิ คิหิสංสคฺเคหิ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ พาโล อพฺยตฺโต อาปตฺติพหุโล อนปทาโน, คิหิสංสฏฺโฐ วิหรติ อนนุโลมิเกหิ คิหิสංสคฺเคหิ, หนฺทสฺส มยं นิยสฺสกมฺมं กโรมาติ, เต ตสฺส นิยสฺสกมฺมं กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ ตตฺรฏฺโฐ สงฺโฆ วิวทติ ‘อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ ‘ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ ‘อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมं ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน. อิเม ปญฺจ วารา สงฺขิตฺตา.

๒๕. ปพฺพาชนียกมฺมวิวาทกถา

[๔๓๕] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ กุลทูสโก โหติ ปาปสมาจาโร. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ กุลทูสโก ปาปสมาจาโร, หนฺทสฺส มยं ปพฺพาชนียกมฺมं กโรมาติ. เต

ตสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ ตตฺรฏฺโฐ สงฺโฆ วิวทติ 'อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน. อิเม ปญฺจ วารา สงฺขิตฺตา.

๒๖. ปฏิสารณียกมฺมวิวาทกถา

[๔๓๖] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ คิหึ อกฺโกสติ ปริภาสติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ คิหึ อกฺโกสติ ปริภาสติ, หนฺทสฺส มยํ ปฏิสารณียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ปฏิสารณียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺม-ปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ ตตฺรฏฺโฐ สงฺโฆ วิวทติ 'อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน. อิเม ปญฺจ วารา สงฺขิตฺตา.

๒๗. อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมวิวาทกถา

[๔๓๗] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา น อิจฺฉติ อาปตฺตึ ปสฺสิตุ๎. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา น อิจฺฉติ อาปตฺตึ ปสฺสิตุ๎, หนฺทสฺส มยํ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน[๑] สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ ‘อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺค-กมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏ๎ กมฺมํ ปุน กาตพฺพ๎ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ ‘ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ ‘อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏ๎ กมฺมํ ปุน กาตพฺพ๎ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน. อิเม ปญฺจ วารา สงฺขิตฺตา.

๒๘. อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมวิวาทกถา

[๔๓๘] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา น อิจฺฉติ อาปตฺตึ ปฏิกาตุ๎. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา น อิจฺฉติ อาปตฺตึ ปฏิกาตุ๎, หนฺทสฺส มยํ อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรมาติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. อธมฺเมน

เต ตสฺส อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ 'อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน. อิเม ปญฺจ วารา สงฺขิตฺตา.

๒๙. อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมวิวาทกถา

[๔๓๙] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ น อิจฺฉติ ปาปิกํ ทิฏฺึ ปฏินิสฺสชฺชิตุํ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ น อิจฺฉติ ปาปิกํ ทิฏฺึ ปฏินิสฺสชฺชิตุํ, หนฺทสฺส มยํ ปาปิกาย ทิฏฺิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรมาติ. เต ตสฺส ปาปิกาย ทิฏฺิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมํ กโรนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺม-ปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ 'อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต

ภิกฺขู เอวมาหํสุ ‘อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน. อิเม ปญฺจ วารา สงฺขิตฺตา.

๓๐. ตชฺชนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา

[๔๔๐] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ อธมฺเมน วคฺคา. ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ ‘อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ ‘อธมฺเมน วคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ ‘อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน.

[๔๔๑] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ,

หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ อธมฺเมน สมคฺคา. ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ 'อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อธมฺเมน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน.

[๔๔๒] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ ธมฺเมน วคฺคา. ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ 'อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อธมฺเมน[๑] วคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อกตํ กมฺมํ ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน.

---

[๑] ฉ.,เท. ธมฺเมน

[๔๔๓] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา. ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ 'อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน.

[๔๔๔] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ตชฺชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ตชฺชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส ตชฺชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา. ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ 'อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต

ภิกฺขู เอวมาหํสุ ‘ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ ‘อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน.

๓๑. นิยสฺสกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา

[๔๔๕] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน นิยสฺสกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, นิยสฺสกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน นิยสฺสกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, นิยสฺสกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ นิยสฺสกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส นิยสฺสกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ ‘อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ ‘ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ ‘อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน. อิเม[๑] ปญฺจ วารา สงฺขิตฺตา.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. อิเมปิ, เอวมุปริปิ.

๓๒. ปพฺพาชนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา

[๔๔๖] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน ปพฺพาชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ปพฺพาชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ปพฺพาชนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ปพฺพาชนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ ปพฺพาชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส ปพฺพาชนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ 'อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน. อิเม ปณฺจ วารา สงฺขิตฺตา.

๓๓. ปฏิสารณียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา

[๔๔๗] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน ปฏิสารณียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ปฏิสารณียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ปฏิสารณียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ปฏิสารณียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ ปฏิสารณียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส

ปฏิสารณียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ ตตฺรฏฺโฐ สงฺโฆ วิวทติ ‘อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพ’นฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ ‘ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ ‘อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพ’นฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน. อิเม ปญฺจ วารา สงฺขิตฺตา.

๓๔. อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา

[๔๔๘] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ ‘อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺเขปนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ ตตฺรฏฺโฐ สงฺโฆ วิวทติ ‘อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน

วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน. อิเม ปญฺจ วารา สงฺขิตฺตา.

๓๕. อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา

[๔๔๙] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส อาปตฺติยา อปฺปฏิกมฺเม อุกฺเขปนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ, อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺม-ปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ 'อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน. อิเม ปญฺจ วารา สงฺขิตฺตา.

๓๖. อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนีกมฺมปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา

[๔๕๐] อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺเฆน ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ. ตตฺร เจ ภิกฺขูนํ เอวํ โหติ 'อยํ โข อาวุโส ภิกฺขุ สงฺเฆน ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมกโต สมฺมา วตฺตติ, โลมํ ปาเตติ, เนตฺถารํ วตฺตติ, ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมสฺส ปฏิปฺปสฺสทฺธึ ยาจติ, หนฺทสฺส มยํ ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภมาติ. เต ตสฺส ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสคฺเค อุกฺเขปนียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ อธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ อธมฺเมน สมคฺคา ฯเปฯ ธมฺเมน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคา ฯเปฯ ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคา ฯเปฯ ตตฺรฏฺโ สงฺโฆ วิวทติ 'อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, อธมฺเมน สมคฺคกมฺมํ, ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน วคฺคกมฺมํ, ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมํ, อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. ตตฺร ภิกฺขเว เย เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'ธมฺมปฏิรูปเกน สมคฺคกมฺมนฺติ, เย จ เต ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'อกตํ กมฺมํ, ทุกฺกฏํ กมฺมํ ปุน กาตพฺพํ กมฺมนฺติ. อิเม ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโนติ[๑] อิเมปิ ปญฺจ วารา สงฺขิตฺตา.

จมฺเปยฺยกฺขนฺธโก นวโม.[๒]

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] สฺยา.,เท. จมฺเปยฺยกฺขนฺธกํ นวมํ

ตสฺสุทฺทานํ

จมฺปายํ ภควา อาสิ วตฺถุ วาสภคามเก
อาคนฺตุกานํ อุสฺสุกฺกํ[๑] อกาสิ อิจฺฉิตพฺพเก.

ปกตญฺญุโนติ ญตฺวา อุสฺสุกฺกํ น กรี ตทา
อุกฺขิตฺโต น กโรตีติ อคมา[๒] ชินสนฺติเก.

อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ สมคฺคํ อธมฺเมน จ
ธมฺเมน วคฺคกมฺมํ จ ปฏิรูปเกน วคฺคิกํ.

ปฏิรูปเกน สมคฺคํ เอโก อุกฺขิปเตกกํ
เอโก จ เทฺว สมฺพหุเล สงฺฆํ อุกฺขิปเตกโต.[๓]

ทุเวปิ สมฺพหุลาปิ สงฺโฆ สงฺฆํ จ อุกฺขิปิ
สพฺพญฺญู ปวโร[๔] สุตฺวา อธมฺมนฺติ ปฏิกฺขิปิ.

ญตฺติวิปนฺนํ ยํ กมฺมํ สมฺปนฺนํ อนุสาวนํ
อนุสฺสาวนวิปนฺนํ สมฺปนฺนํ ญตฺติยา จ ยํ.

อุภเยน วิปนฺนญฺจ อญฺญตฺร ธมฺมเมว จ
วินยํ[๕] สตฺถุ ปฏิกุฏฺฐํ กุปฺปํ อฏฺฐานรูปกํ.[๖]

อธมฺมวคฺคสมคฺคํ[๗] ปฏิรูเปน เย ทุเว[๘]
ธมฺเมเนว จ สามคฺคึ อนุญฺญาสิ ตถาคโต.

จตุวคฺโค ปญฺจวคฺโค ทสวคฺโค จ วีสติ
อติเรกวีสติวคฺโค[๙] สงฺโฆ ปญฺจวิโธ ตถา.

---

[๑] สี.,เท.,มหา. อาคนฺตุกานมุสฺสุกฺกํ
[๒] สี.,ฉ.,เท.,มหา. สาคมา
[๓] สี.,ฉ.,เท. อุกฺขิปเตกโก.
[๔] มหา. สพฺพญฺญุปวโร
[๕] สี.,ฉ.,เท. วินยา, อิ. วินา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อฏฺฐานารหิกํ.
[๗] มหา. อธมฺมวคฺคํ สมคฺคํ
[๘] สี.,ฉ.,เท. ธมฺมปฏิรูปานิ เย ทุเว, อิ. ปฏิรูปานิ เย ทุเว.
[๙] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ปโรวีสติวคฺโค จ

จเปตฺวา อุปสมฺปทำ ยญฺจ กมฺมำ ปวารณำ
อพฺภานกมฺเมน สห จตุวคฺเคหิ กมฺมิโก.

ทุเว กมฺเม จเปตฺวาน มชฺฌเทสุปสมฺปทำ[๑]
อพฺภานำ ปญฺจวคฺคิโก สพฺพกมฺเมสุ กมฺมิโก.

อพฺภาเนกำ จเปตฺวาน เย ภิกฺขู ทสวคฺคิกา
สพฺพกมฺมกโร สงฺโฆ วีโส สพฺพตฺถ กมฺมิโก.

ภิกฺขุนี สิกฺขมานา จ สามเณโร สามเณริกา[๒]
ปจฺจกฺขาตนฺติมวตฺถู[๓] อุกฺขิตฺตาปตฺติทสฺสเน.

อปฺปฏิกมฺมทิฏฺฐิยา ปณฺฑกเถยฺยสำวาสกำ[๔]
ติตฺถิยติรจฺฉานคตำ มาตุ ปิตุ จ ฆาตกำ.

อรหำ ภิกฺขุนีทูสี[๕] เภทกำ โลหิตุปฺปาทกำ[๖]
พฺยญฺชนำ นานาสำวาสำ[๗] นานาสีมาย อิทฺธิยา.

ยสฺส สงฺโฆ กเร กมฺมำ โหนฺติ[๘] เต จตุวีสติ
สมฺพุทฺเธน ปฏิกฺขิตฺตา น เหเต คณปูรกา.

ปาริวาสิกจตุตฺถโก ปริวาสำ ทเทยฺย วา
มูลมานตฺตมพฺเภยฺย[๙] อกมฺมำ น จ กรณำ.

มูลอรหมานตฺตำ[๑๐] อพฺภานารหเมว จ
อกมฺมการกา[๑๑] ปญฺจ สมฺพุทฺเธน ปกาสิตา.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. มชฺเฌเทสูปสมฺปทำ, อิ. มชฺเฌ เทสุปสมฺปทำ
[๒] สี.,ฉ.,เท. สามเณรี
[๓] อิ. ปจฺจกฺขาตนฺติมวตฺถุ
[๔] สี.,ฉ.,เท. ปณฺฑโก เถยฺยสำวาสกำ
[๕] สี.,ฉ.,เท.,มหา. ภิกฺขุนีทูสิ
[๖] สี.,ฉ.,เท.,อิ. โลหิตุปฺปาทำ, มหา. โลหิตุปฺปาทกำ
[๗] อิ. นานาสำวาสโก เจว
[๘] สี.,ฉ.,เท.,อิ. โหนฺเตเต
[๙] สี.,ฉ.,เท.,อิ. มูลามานตฺตมพฺเภยฺย อพฺเภยฺย
[๑๐] สี.,ฉ.,เท. มูลา อรหมานตฺตา, อิ. มูลมานตฺตำ
[๑๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. น กมฺมการกา

ภิกฺขุนี สิกฺขมานา จ สามเณโร สามเณริกา
ปจฺจกฺขนฺติมอุมฺมตฺตา ขิตฺตเวทนทสฺสเน.[๑]

อปฺปฏิกมฺมทิฏฺฐิยา ปณฺฑกเถยฺยสำวาสกำ[๒]
ติตฺถิยติรจฺฉานคตำ มาตา ปิตุ จ ฆาตกำ.

อรหำ ภิกฺขุนีทูสึ เภทกำ โลหิตุปาทกำ
อุภโตพฺยญฺชนญฺเจว นานาสำวาสกำปิจ.[๓]

นานาสีมาย จิตกำ[๔] เวหาสำ ยสฺส กมฺม จ
สตฺตวีสานเมเตสำ[๕] ปฏิโกสำ น รูหติ.

ภิกฺขุสฺส ปกตตฺตสฺส รูหติ ปฏิโกสนา
สุทฺธสฺส ทุนฺนิสาริโต พาโล หิ สุนิสาริโต.

ปณฺฑโก เถยฺยสำวาโส[๖] ปกฺกนฺโต ติรจฺฉานโค[๗]
มาตาปิตุอรหนฺโต[๘] ทูสโก สงฺฆเภทโก.

โลหิตุปฺปาทโก เจว อุภโตพฺยญฺชโน จ โย
เอกาทสนฺนเมเตสำ[๙] โอสารณำ น ยุชฺชติ.

หตฺถปาทา[๑๐] ตทูภยำ กณฺณนาสา[๑๑] ตทูภยำ[๑๒]
องฺคุลีอพกณฺฑรำ ผณำ ขุชฺโช จ วามโน.

---

๑ สี.,ฉ.,เท. ขิตฺตาเวทนทสฺสเน ๒ สี.,ฉ.,เท.,อิ. ปณฺฑกาปิจ พฺยญฺชนา
๓ สี.,ฉ.,เท.,อิ. ติตฺถิยติรจฺฉานคตำ ฯเปฯ นานาสำวาสกำปิจาติ ทิยฑฺฒคาถา น ทิสฺสติ.
๔ สี.,ฉ.,เท.,อิ. นานาสำวาสกา สีมา ๕ สี.,ฉ.,เท.,อิ. อฏฺฐารสนฺนเมเตสำ ๖ อิ. เถยฺยสำวาสำ
๗ สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. ติรจฺฉานคโต ๘ สี.,อิ. มาตุ ปิตุ อรหนฺเต ฉ.,เท. มาตุ ปิตุ อรหนฺเต
๙ สี.,ฉ.,เท.,อิ. เอกาทสนฺนำ เอเตสำ ๑๐ สี.,ฉ.,เท. หตฺถปาทำ
๑๑ สี.,ฉ.,เท. กณฺณนาสำ ๑๒ สี. ตทูภยำ, ฉ.,เท.,อิ. ตทุภยา

คณฺฑิลกฺขณกาสา[๑] จ ลิขิตโก จ สีปที
ปาปปริสกาโณ[๒] จ กุณิ ขญฺโช หโตปิ จ.

อิริยาปถทุพฺพโล อนฺโธ มูโค จ พาธิโร[๓]
อนฺธมูคนฺธพาธิโร มูคพาธีรเมว จ.

อนฺธมูคพธีโร[๔] จ ทฺวตฺตึเสเต อนูนกา
เตสํ โอสารณํ โหติ สมฺพุทฺเธน ปกาสิตํ.

ทฏฺฐพฺพา ปฏิกาตพฺพา นิสฺสชฺเชตา[๕] น วิชฺชติ
ตสฺส อุกฺเขปนา กมฺมา สตฺต โหนฺติ อธมฺมิกา.

อาปนฺนํ อนุวตฺตนฺติ[๖] สตฺต เตปิ อธมฺมิกา
อาปนฺนํ อนุวตฺตนฺติ[๗] สตฺต กมฺมา สุธมฺมิกา.[๘]

สมฺมุขา ปฏิปุจฺฉา จ ปฏิญฺญาย จ การกา[๙]
สติอมูพฺหปาปิกา ตชฺชนีนิยเสน จ.

ปพฺพาชนียปฏิสารา[๑๐] อุกฺเขปปริวาส จ
มูลมานตฺตอพฺภานา ตเถว อุปสมฺปทา.

อญฺญํ กเรยฺย อญฺญสฺส โสพฺเสเต อธมฺมิกา
ตนฺตํ กเรยฺย ตนฺตสฺส โสพฺเสเต สุธมฺมิกา.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. คณฺฑี ลกฺขณกสา, มหา. คณฺฑีกลกฺขณกาสา
[๒] สี.,ฉ.,เท.,มหา. ปาปาปริสกาโณ
[๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. พธิโร
[๔] ฉ.,เท.,มหา. อนฺธมูคพธิโร, อิ. อนฺธพธิรมูโค
[๕] สี. นิสฺสเชตา, อิ. นิสฺสชฺเชตํ
[๖] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อนุวตฺตนฺตํ, เอวมุปริปิ.
[๗] อิ. นานุวตฺตนฺตํ
[๘] อิ. สตฺตกมฺเมสุ ธมฺมิกา.
[๙] สี.,ฉ.,เท. การณา
[๑๐] สี.,ฉ.,เท. ปพฺพาชนียปฏิสาโร, อิ. ปพฺพาชนิยปฏิสาโร

ปจฺจาโรเปยฺย อญฺโญญฺญํ[๑] โสพฺเสเต อธมฺมิกา
เทฺว เทฺว มูลา กตา[๒] ตสฺส เตปิ โสพฺส ธมฺมิกา.

เอเกกมูลกํ จกฺกํ อธมฺมนฺติ ชิโน พฺรวิ
อกาสิ ตชฺชนียํ กมฺมํ สงฺโฆ ภณฺฑนการโก.

อธมฺเมน วคฺคกมฺมํ อญฺญํ อาวาส[๓] คจฺฉิ โส
ตตฺถาธมฺเมน สมคฺคา ตสฺส ตชฺชนิยํ กรุ.

อญฺญตฺถ วคฺคธมฺเมน ตสฺส ตชฺชนิยํ กรุ
ปฏิรูปเกน[๔] วคฺคาปิ สมคฺคาปิ ตถา กรุ.

อธมฺเมน สมคฺคา จ ธมฺเมน วคฺคเมว จ
ปฏิรูปเกน วคฺคา จ สมคฺคา จ อิเม ปทา.

เอเกกํ มูลกํ กตฺวา จกฺกํ พนฺเธ วิจกฺขโณ
พาลาปฺยตฺตสฺส นิยสฺสํ[๕] ปพฺพาเช กุลทูสกํ.

ปฏิสารณียกมฺมํ กเร อกฺโกสกสฺส จ
อทสฺสนาปฏิกฺกมฺเม โย จ ทิฏฺฐึ น นิสฺสเช.

เตสํ อุกฺเขปนกมฺมํ[๖] สตฺถวาเหน ภาสิตํ
อุปวินยกมฺมานํ[๗] ปญฺโญ ตชฺชนิยํ นเย.

---

[๑] สี.,ฉ. อญฺญมญฺญํ, อิ. อญฺญญฺโญ
[๒] สี.,เท. เทฺว ตมมูลกา, ฉ.,อิ. เทฺว เทฺว ตมูลกา
[๓] โป.,สี.,ฉ.,เท. อาวาสา
[๔] สี. ปติรูเปน, ฉ.,เท. ปฏิรูเปน
[๕] อิ. พาลาวฺยตฺตสฺส นิสฺสยํ, มหา. พาลาพฺยตฺตสฺ นิยสฺสา
[๖] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. อุกฺเขปนียกมฺมา
[๗] สี.,ฉ.,เท. อุปรินยกมฺมานา, อิ. อุกฺเขปนิยกมฺมานา

เตสเมว อนุโลมํ สมฺมา วตฺตติ ยาจติ[๑]
ปสฺสทฺธึ เตสํ กมฺมานํ เหฏฺฐา กมฺมนเยน จ.

ตสฺมึ ตสฺมึ หิ[๒] กมฺเมสุ ตตฺรฏฺโฐ จ วิวทติ[๓]
อกตํ ทุกฺกฏญฺเจว ปุน กาตพฺพกนฺติ จ.

กมฺเม ปสฺสทฺธิยา จาปิ เต ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน
วิปตฺติพฺยาธิเต ทิสฺวา กมฺมปฺปตฺเต มหามุนิ
ปฏิปฺปสฺสทฺธิมกฺขาสิ สลฺลกตฺโตว โอสธนฺติ.

อิมมฺหิ ขนฺธเก วตฺถูนิ ฉตฺตึสาติ.

จมฺเปยฺยกฺขนฺธโก นิฏฺฐิโต.[๔]

---

[๑] สี.,ฉ. ยาจิเต, เท. ยาจิเต, อิ. สมฺมาวตฺตนฺตยาจิเต [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ตุ
[๓] สฺยา. วิวาทติ [๔] เท. จมฺเปยฺยกขนฺธกํ นิฏฺฐิตํ.

๑๐. โกสมฺพิกฺขนฺธโก[๑]

๑. โกสมฺพิกวิวาทกถา

[๔๕๑] เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเม. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ อาปตฺตึ อาปนฺโน โหติ. โส ตสฺสา อาปตฺติยา อาปตฺติทิฏฺฐิ โหติ, อญฺเญ ภิกฺขู ตสฺสา อาปตฺติยา อนาปตฺติทิฏฺฐิโน โหนฺติ. โส อปเรน สมเยน ตสฺสา อาปตฺติยา อนาปตฺติทิฏฺฐิ โหติ, อญฺเญ ภิกฺขู ตสฺสา อาปตฺติยา อาปตฺติทิฏฺฐิโน โหนฺติ. อถโข เต ภิกฺขู ตํ ภิกฺขุ เอตทโวจุ “อาปตฺตึ ตวํ อาวุโส อาปนฺโน, ปสฺสเสตํ อาปตฺตินฺติ. “นตฺถิ เม อาวุโส อาปตฺติ, ยมหํ ปสฺเสยฺยนฺติ. อถโข เต ภิกฺขู สามคฺคึ ลภิตฺวา ตํ ภิกฺขุ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิปึสุ. โส จ ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ อาคตาคโม ธมฺมธโร วินยธโร มาติกาธโร ปณฺฑิโต พฺยตฺโต เมธาวี ลชฺชี กุกฺกุจฺจโก สิกฺขากาโม. อถโข โส ภิกฺขุ สนฺทิฏฺเฐ สมฺภตฺเต ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ “อนาปตฺติ เอสา อาวุโส, เนสา อาปตฺติ, อนาปนฺโนมฺหิ, นมฺหิ อาปนฺโน, อนุกฺขิตฺโตมฺหิ, นมฺหิ อุกฺขิตฺโต, อธมฺมิเกนมฺหิ กมฺเมน อุกฺขิตฺโต กุปฺเปน อฏฺฐานารเหน, โหถ เม อายสฺมนฺโต ธมฺมโต วินยโต ปกฺขาติ. อลภิ โข โส ภิกฺขุ สนฺทิฏฺเฐ สมฺภตฺเต ภิกฺขู ปกฺเข. ชานปทานํ จ[๒] สนฺทิฏฺฐานํ สมฺภตฺตานํ ภิกฺขูนํ สนฺติเก ทูตํ ปาเหสิ “อนาปตฺติ เอสา อาวุโส, เนสา อาปตฺติ, อนาปนฺโนมฺหิ, นมฺหิ อาปนฺโน, อนุกฺขิตฺโตมฺหิ,

---

[๑] สี.,เท. โกสมฺพกกฺขนฺธกํ, สฺยา. โกสมฺพิกฺขนฺธกํ [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. ชานปทานมฺปิ

นมฺหิ อุกฺขิตฺโต, อธมฺมิเกนมฺหิ กมฺเมน อุกฺขิตฺโต กุปฺเปน อฏฺฐานารเหน, โหนฺตุ เม อายสฺมนฺโต ธมฺมโต วินยโต ปกฺขาติ. อลภิ โข โส ภิกฺขุ ชานปเทปิ สนฺทิฏฺเฐ สมฺภตฺเต ภิกฺขู ปกฺเข. อถโข เต อุกฺขิตฺตานุวตฺตกา ภิกฺขู, เยน อุกฺเขปกา ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อุกฺเขปเก ภิกฺขู เอตทโวจุ๋ “อนาปตฺติ เอสา อาวุโส, เนสา อาปตฺติ, อนาปนฺโน เอโส ภิกฺขุ, เนโส ภิกฺขุ อาปนฺโน, อนุกฺขิตฺโต เอโส ภิกฺขุ, เนโส ภิกฺขุ อุกฺขิตฺโต, อธมฺมิเกน กมฺเมน อุกฺขิตฺโต กุปฺเปน อฏฺฐานารเหนาติ. เอวํ วุตฺเต, อุกฺเขปกา ภิกฺขู อุกฺขิตฺตานุวตฺตเก ภิกฺขู เอตทโวจุ๋ “อาปตฺติ เอสา อาวุโส, เนสา อนาปตฺติ, อาปนฺโน เอโส ภิกฺขุ, เนโส ภิกฺขุ อนาปนฺโน, อุกฺขิตฺโต เอโส ภิกฺขุ, เนโส ภิกฺขุ อนุกฺขิตฺโต , ธมฺมิเกน กมฺเมน อุกฺขิตฺโต อกุปฺเปน ฐานารเหน, มา โข ตุมฺเห อายสฺมนฺโต เอตํ อุกฺขิตฺตกํ ภิกฺขุ๋ อนุวตฺติตฺถ อนุปริวาเรถาติ. เอวํปิ โข เต อุกฺขิตฺตานุวตฺตกา ภิกฺขู อุกฺเขปเกหิ ภิกฺขูหิ วุจฺจมานา ตเถว ตํ อุกฺขิตฺตกํ ภิกฺขุ๋ อนุวตฺตึสุ อนุปริวาเรสุ๋.

[๔๕๒] อถโข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “อิธ ภนฺเต อญฺญตโร ภิกฺขุ อาปตฺตึ อาปนฺโน อโหสิ, โส ตสฺสา อาปตฺติยา อาปตฺติทิฏฺจิ อโหสิ, อญฺเญ ภิกฺขู ตสฺสา อาปตฺติยา อนาปตฺติทิฏฺจิโน อเหสุ๋, โส อปเรน สมเยน ตสฺสา อาปตฺติยา อนาปตฺติทิฏฺจิ อโหสิ, อญฺเญ ภิกฺขู ตสฺสา อาปตฺติยา อาปตฺติทิฏฺจิโน อเหสุ๋. อถโข เต ภนฺเต ภิกฺขู ตํ ภิกฺขุ๋ เอตทโวจุ๋ “อาปตฺตึ ตฺวํ อาวุโส อาปนฺโน,

ปสฺสเสตํ อาปตฺตินฺติ. นตฺถิ เม อาวุโส อาปตฺติ, ยมหํ ปสฺเสยฺยนฺติ. อถโข เต ภนฺเต ภิกฺขู สามคฺคึ ลภิตฺวา ตํ ภิกฺขุ์ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิปึสุ, โส จ ภนฺเต ภิกฺขุ พหุสฺสุโต อาคตาคโม ธมฺมธโร วินยธโร มาติกาธโร ปณฺฑิโต พฺยตฺโต เมธาวี ลชฺชี กุกฺกุจฺจโก สิกฺขากาโม. อถโข โส ภนฺเต ภิกฺขุ สนฺทิฏฺเจ สมฺภตฺเต ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ “อนาปตฺติ เอสา อาวุโส, เนสา อาปตฺติ, อนาปนฺโนมฺหิ, นมฺหิ อาปนฺโน, อนุกฺขิตฺโตมฺหิ, นมฺหิ อุกฺขิตฺโต, อธมฺมิเกนมฺหิ กมฺเมน อุกฺขิตฺโต กุปฺเปน อฏฺฐานารเหน, โหถ เม อายสฺมนฺโต ธมฺมโต วินยโต ปกฺขาติ. อลภิ โข โส ภนฺเต ภิกฺขุ สนฺทิฏฺเจ สมฺภตฺเต ภิกฺขู ปกฺเข ชานปทานปิ สนฺทิฏฺฐานํ สมฺภตฺตานํ [ ][1] สนฺติเก ทูตํ ปาเหสิ “อนาปตฺติ เอสา อาวุโส, เนสา อาปตฺติ, อนาปนฺโนมฺหิ, นมฺหิ อาปนฺโน, อนุกฺขิตฺโตมฺหิ, นมฺหิ อุกฺขิตฺโต, อธมฺมิเกนมฺหิ กมฺเมน อุกฺขิตฺโต กุปฺเปน อฏฺฐานารเหน, โหนฺตุ เม อายสฺมนฺโต ธมฺมโต วินยโต ปกฺขาติ. อลภิ โข โส ภนฺเต ภิกฺขุ ชานปเทปิ สนฺทิฏฺเจ สมฺภตฺเต ภิกฺขู ปกฺเข. อถโข เต ภนฺเต อุกฺขิตฺตานุวตฺตกา ภิกฺขู, เยน อุกฺเขปกา ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อุกฺเขปเก ภิกฺขู เอตทโวจุ์ “อนาปตฺติ เอสา อาวุโส, เนสา อาปตฺติ, อนาปนฺโน เอโส ภิกฺขุ, เนโส ภิกฺขุ อาปนฺโน, อนุกฺขิตฺโต เอโส ภิกฺขุ, เนโส ภิกฺขุ อุกฺขิตฺโต, อธมฺมิเกน กมฺเมน อุกฺขิตฺโต กุปฺเปน อฏฺฐานารเหนาติ. เอวํ วุตฺเต, [ ][2] ภนฺเต อุกฺเขปกา ภิกฺขู อุกฺขิตฺตานุวตฺตเก ภิกฺขู เอตทโวจุ์ “อาปตฺติ เอสา อาวุโส,

---

[1] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร ภิกฺขูนนฺติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ.

[2] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร เตติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ.

เนสา อนาปตฺติ, อาปนฺโน เอโส ภิกฺขุ, เนโส ภิกฺขุ อนาปนฺโน, อุกฺขิตฺโต เอโส ภิกฺขุ, เนโส ภิกฺขุ อนุกฺขิตฺโต, ธมฺมิเกน กมฺเมน อุกฺขิตฺโต อกุปฺเปน ฐานารเหน, มา โข ตุมฺเห อายสฺมนฺโต เอตํ อุกฺขิตฺตกํ ภิกฺขุ์ อนุวตฺติตฺถ อนุปริวาเรถาติ. เอวมฺปิ โข เต ภนฺเต อุกฺขิตฺตานุวตฺตกา ภิกฺขู อุกฺเขปเกหิ ภิกฺขูหิ วุจฺจมานา ตเถว ตํ อุกฺขิตฺตกํ ภิกฺขุ์ อนุวตฺตนฺติ อนุปริวาเรนฺตีติ.

[๔๕๓] อถโข ภควา “ภินฺโน ภิกฺขุสงฺโฆ ภินฺโน ภิกฺขุสงฺโฆติ อุฏฺฐายาสนา, เยน อุกฺเขปกา ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. นิสชฺช โข ภควา อุกฺเขปเก ภิกฺขู เอตทโวจ “มา โข ตุมฺเห ภิกฺขเว ‘ปฏิภาติ โน ปฏิภาติ โนติ, ยสฺมึ วา ตสฺมึ วา ภิกฺขุ์ อุกฺขิปิตพฺพํ มญฺญิตฺถ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขู อาปตฺตึ อาปนฺโน โหติ. โส ตสฺสา อาปตฺติยา อนาปตฺติทิฏฺฐิ โหติ, อญฺเญ ภิกฺขู ตสฺสา อาปตฺติยา อาปตฺติทิฏฺฐิโน โหนฺติ. เต เจ ภิกฺขเว ภิกฺขู ตํ ภิกฺขุ์ เอวํ ชานนฺติ ‘อยํ โข อายสฺมา พหุสฺสุโต ฯเปฯ สิกฺขากาโม, สเจ มยํ อิมํ ภิกฺขุ์ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิปิสฺสาม, น มยํ อิมินา ภิกฺขุนา สทฺธึ อุโปสถํ กริสฺสาม, วินา อิมินา ภิกฺขุนา อุโปสถํ กริสฺสาม, ภวิสฺสติ สงฺฆสฺส ตโตนิทานํ ภณฺฑนํ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานํ สงฺฆนานากรณนฺติ. เภทครุเกหิ ภิกฺขเว ภิกฺขูหิ น โส ภิกฺขุ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิปิตพฺโพ.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขู อาปตฺตึ อาปนฺโน โหติ. โส ตสฺสา อาปตฺติยา อนาปตฺติทิฏฺฐิ โหติ, อญฺเญ ภิกฺขู ตสฺสา อาปตฺติยา อาปตฺติทิฏฺฐิโน โหนฺติ. เต เจ ภิกฺขเว ภิกฺขู ตํ ภิกฺขุ์ เอวํ ชานนฺติ ‘อยํ โข อายสฺมา พหุสฺสุโต ฯเปฯ สิกฺขากาโม, สเจ

มยํ อิมํ ภิกฺขุ๋ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิปิสฺสาม, น มยํ อิมินา ภิกฺขุนา สทฺธึ ปวาเรสฺสาม, วินา อิมินา ภิกฺขุนา ปวาเรสฺสาม. น มยํ อิมินา ภิกฺขุนา สทฺธึ สงฺฆกมฺมํ กริสฺสาม, วินา อิมินา ภิกฺขุนา สงฺฆกมฺมํ กริสฺสาม, น มยํ อิมินา ภิกฺขุนา สทฺธึ อาสเน นิสีทิสฺสาม, วินา อิมินา ภิกฺขุนา อาสเน นิสีทิสฺสาม, น มยํ อิมินา ภิกฺขุนา สทฺธึ ยาคุปาเน นิสีทิสฺสาม, วินา อิมินา ภิกฺขุนา ยาคุปาเน นิสีทิสฺสาม, น มยํ อิมินา ภิกฺขุนา สทฺธึ ภตฺตคฺเค นิสีทิสฺสาม, วินา อิมินา ภิกฺขุนา ภตฺตคฺเค นิสีทิสฺสาม, น มยํ อิมินา ภิกฺขุนา สทฺธึ เอกจฺฉนฺเน วสิสฺสาม, วินา อิมินา ภิกฺขุนา เอกจฺฉนฺเน วสิสฺสาม, น มยํ อิมินา ภิกฺขุนา สทฺธึ ยถาวุฑฺฒํ อภิวาทนํ ปจฺจุฏฺฐานํ อญฺชลิกมฺมํ สามีจิกมฺมํ กริสฺสาม, วินา อิมินา ภิกฺขุนา ยถาวุฑฺฒํ อภิวาทนํ ปจฺจุฏฺฐานํ อญฺชลิกมฺมํ สามีจิกมฺมํ กริสฺสาม, ภวิสฺสติ สงฺฆสฺส ตโตนิทานํ ภณฺฑนํ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆวตฺถานํ สงฺฆนานา-กรณนฺติ. เภทครุเกหิ ภิกฺขเว ภิกฺขูหิ น โส ภิกฺขุ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิปิตพฺโพติ.

[๔๔๔] อถโข ภควา อุกฺเขปกานํ ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ ภาสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา, เยน อุกฺขิตฺตานุวตฺตกา ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. นิสชฺช โข ภควา อุกฺขิตฺตานุวตฺตเก ภิกฺขู เอตทโวจ “มา โข ตุมฺเห ภิกฺขเว อาปตฺตึ อาปชฺชิตฺวา ‘นมฺห[๑] อาปนฺนา, นมฺห อาปนฺนาติ อาปตฺตึ น ปฏิกาตพฺพํ มญฺญิตฺถ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. นามฺห, อิ. นมฺหา

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาปตฺตึ อาปนฺโน โหติ. โส ตสฺสา อาปตฺติยา อนาปตฺติทิฏฺฐิ โหติ, อญฺเญ ภิกฺขู ตสฺสา อาปตฺติยา อาปตฺติทฏฺฐิโน โหนฺติ, โส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เต ภิกฺขู เอวํ ชานาติ อิเม โข อายสฺมนฺโต[๑] พหุสฺสุตา ฯเปฯ สิกฺขากามา, นาลํ มมํ วา การณา อญฺเญสํ วา การณา ฉนฺทา โทสา โมหา ภยา อคตึ คนฺตุํ, สเจ มํ อิเม ภิกฺขู อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิปิสฺสนฺติ, น มยา สทฺธึ อุโปสถํ กริสฺสนฺติ, วินา มยา อุโปสถํ กริสฺสนฺติ, ภวิสฺสติ สงฺฆสฺส ตโตนิทานํ ภณฺฑนํ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานํ สงฺฆนานากรณนฺติ. เภทครุเกน ภิกฺขเว ภิกฺขุนา ปเรสมฺปิ สทฺธาย[๒] สา[๓] อาปตฺติ เทเสตพฺพา.

อิธ ปน ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาปตฺตึ อาปนฺโน โหติ. โส ตสฺสา อาปตฺติยา อนาปตฺติทิฏฺฐิ โหติ, อญฺเญ ภิกฺขู ตสฺสา อาปตฺติยา อาปตฺติทิฏฺฐิโน โหนฺติ, โส เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เต ภิกฺขู เอวํ ชานาติ 'อิเม โข อายสฺมนฺโต พหุสฺสุตา ฯเปฯ สิกฺขากามา, นาลํ มมํ วา การณา อญฺเญสํ วา การณา ฉนฺทา โทสา โมหา ภยา อคตึ คนฺตุํ, สเจ มํ อิเม ภิกฺขู อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิปิสฺสนฺติ, น มยา สทฺธึ ปวาเรสฺสนฺติ, วินา มยา ปวาเรสฺสนฺติ, น มยา สทฺธึ สงฺฆกมฺมํ กริสฺสนฺติ, วินา มยา สงฺฆกมฺมํ กริสฺสนฺติ, น มยา สทฺธึ อาสเน นิสีทิสฺสนฺติ, วินา มยา อาสเน นิสีทิสฺสนฺติ, น มยา สทฺธึ ยาคุปาเน นิสีทิสฺสนฺติ, วินา มยา ยาคุปาเน นิสีทิสฺสนฺติ, น มยา สทฺธึ ภตฺตคฺเค นิสีทิสฺสนฺติ, วินา มยา ภตฺตคฺเค นิสีทิสฺสนฺติ, น มยา สทฺธึ เอกจฺฉนฺเน วสิสฺสนฺติ, วินา

---

[๑] อิ. อายสฺมนฺตา, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. สนฺธาย [๓] ฉ.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ

มยา เอกจฺฉนฺเน วสิสฺสนฺติ, น มยา สทฺธึ ยถาวุฑฺฒํ อภิวาทนํ ปจฺจุฏฺฐานํ อญฺชลิกมฺมํ สามีจิกมฺมํ กริสฺสนฺติ, วินา มยา ยถาวุฑฺฒํ อภิวาทนํ ปจฺจุฏฺฐานํ อญฺชลิกมฺมํ สามีจิกมฺมํ กริสฺสนฺติ, ภวิสฺสติ สงฺฆสฺส ตโตนิทานํ ภณฺฑนํ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานํ สงฺฆนานากรณนฺติ. เภทครุเกน ภิกฺขเว ภิกฺขุนา ปเรสมฺปิ สทฺธาย สา อาปตฺติ เทเสตพฺพาติ. อถโข ภควา อุกฺขิตฺตานุวตฺตกานํ ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ ภาสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

[๔๕๕] เตน โข ปน สมเยน อุกฺขิตฺตานุวตฺตกา ภิกฺขู ตตฺเถว อนฺโตสีมาย อุโปสถํ กโรนฺติ, สงฺฆกมฺมํ กโรนฺติ. อุกฺเขปกา ปน ภิกฺขู นิสฺสีมํ คนฺตฺวา อุโปสถํ กโรนฺติ, สงฺฆกมฺมํ กโรนฺติ. อถโข อญฺญตโร อุกฺเขปโก ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “เต ภนฺเต อุกฺขิตฺตานุวตฺตกา ภิกฺขู ตตฺเถว อนฺโตสีมาย อุโปสถํ กโรนฺติ, สงฺฆกมฺมํ กโรนฺติ, มยํ ปน ภนฺเต[๑] อุกฺเขปกา ภิกฺขู นิสฺสีมํ คนฺตฺวา อุโปสถํ กโรม, สงฺฆกมฺมํ กโรมาติ. เต เจ ภิกฺขุ อุกฺขิตฺตานุวตฺตกา ภิกฺขู ตตฺเถว อนฺโตสีมาย อุโปสถํ กริสฺสนฺติ, สงฺฆกมฺมํ กริสฺสนฺติ, ยถา มยา ฌตฺติ จ อนุสฺสาวนา จ ปญฺญตฺตา, เตสํ ตานิ กมฺมานิ ธมฺมิกานิ [ ][๒] ภวิสฺสนฺติ อกุปฺปานิ ฐานารหานิ. ตุมฺเห เจ ภิกฺขุ อุกฺเขปกา ภิกฺขู ตตฺเถว อนฺโตสีมาย อุโปสถํ กริสฺสถ, สงฺฆกมฺมํ กริสฺสถ,

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

[๒] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร กมฺมานีติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ, เอวมุปริปิ.

ยถา มยา ฌตฺติ จ อนุสฺสาวนา จ ปญฺญตฺตา, ตุมฺหากมฺปิ ตานิ กมฺมานิ ธมฺมิกานิ ภวิสฺสนฺติ อกุปฺปานิ ฐานารหานิ. ตํ กิสฺส เหตุ. นานาสํวาสกา เต[๑] ภิกฺขู[๒] ตุมฺเหหิ ตุมฺเห จ เตหิ นานาสํวาสกา.

เทฺวมา ภิกฺขุ นานาสํวาสกภูมิโย. อตฺตนา วา อตฺตานํ นานาสํวาสกํ กโรติ, สมคฺโค วา นํ สงฺโฆ อุกฺขิปติ อทสฺสเน วา อปฺปฏิกมฺเม วา อปฺปฏินิสฺสคฺเค วา; อิมา โข ภิกฺขุ เทฺว นานาสํวาสกภูมิโย. เทฺวมา ภิกฺขุ สมานสํวาสกภูมิโย. อตฺตนา วา อตฺตานํ สมานสํวาสกํ[๓] กโรติ, สมคฺโค วา นํ สงฺโฆ อุกฺขิตฺตํ โอสาเรติ อทสฺสเน วา อปฺปฏิกมฺเม วา อปฺปฏินิสฺสคฺเค วา; อิมา โข ภิกฺขุ เทฺว สมานสํวาสกภูมิโยติ.

[๔๕๖] เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ภตฺตคฺเค อนฺตรฆเร ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ อนนุโลมิกํ กายกมฺมํ วจีกมฺมํ อุปทฺทเสนฺติ, หตฺถปรามาสํ กโรนฺติ. มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "กถํ หิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา ภตฺตคฺเค อนฺตรฆเร ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ อนนุโลมิกํ กายกมฺมํ วจีกมฺมํ อุปทฺทเสสฺสนฺติ, หตฺถปรามาสํ กริสฺสนฺตีติ. อสฺโสสุ โข ภิกฺขู เตสํ มนุสฺสานํ อุชฺฌายนฺตานํ ขียนฺตานํ วิปาเจนฺตานํ. เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา ฯเปฯ เต อุชฺฌายนฺติ ขียนฺติ วิปาเจนฺติ "กถํ หิ นาม ภิกฺขู ภตฺตคฺเค อนฺตรฆเร ภณฺฑนชาตา ฯเปฯ หตฺถปรามาสํ กริสฺสนฺตีติ. อถโข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุ. "สจฺจํ กิร ภิกฺขเว

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. เอเต [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขู [๓] สี.,ฉ.,เท. สมานสํวาสํ

ภิกฺขู ภตฺตคฺเค อนฺตรฆเร ภณฺฑนชาตา ฯเปฯ หตฺถปรามาสํ กโรนฺตีติ. "สจฺจํ ภควาติ. วิครหิ พุทฺโธ ภควา ฯเปฯ วิครหิตฺวา ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภินฺเน ภิกฺขเว สงฺเฆ อธมฺมิยมาเน[๑] อสมฺโมทิกาย วตฺตมานาย, เอตฺตาวตา น อญฺญมญฺญํ อนนุโลมิกํ กายกมฺมํ วจีกมฺมํ อุปฏฺเสสฺสาม, หตฺถปรามาสํ กริสฺสามาติ อาสเน นิสีทิตพฺพํ, ภินฺเน ภิกฺขเว สงฺเฆ ธมฺมิยมาเน[๒] สมฺโมทิกาย วตฺตมานาย อาสนนฺตริกาย นิสีทิตพฺพนฺติ.

[๔๕๗] เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู สงฺฆมชฺเฌ ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ. เต น สกฺโกนฺติ ตํ อธิกรณํ วูปสเมตุ. อถโข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. เอกมนฺตํ ฐิโต โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อิธ ภนฺเต ภิกฺขู สงฺฆมชฺเฌ ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ, เต น สกฺโกนฺติ ตํ อธิกรณํ วูปสเมตุ, สาธุ ภนฺเต ภควา, เยน เต ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน.[๓] อถโข ภควา, เยน เต ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. นิสชฺช โข ภควา เต ภิกฺขู เอตทโวจ "อลํ ภิกฺขเว มา ภณฺฑนํ มา กลหํ มา วิคฺคหํ มา วิวาทนฺติ. เอวํ วุตฺเต, อญฺญตโร อธมฺมวาที ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อาคเมตุ ภนฺเต ภควา ธมฺมสามี, อปฺโปสฺสุกฺโก ภนฺเต ภควา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ อนุยุตฺโต วิหรตุ, มยเมเตน ภณฺฑเนน

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. อธมฺมิยายมาเน [๒] สี.,ฉ.,เท. ธมฺมิยายมาเน [๓] อิ. ตุณฺหิภาเวน.

กลเหน วิคฺคเหน วิวาเทน ปญฺญายิสฺสามาติ. ทุติยมฺปิ โข ภควา เต ภิกฺขู เอตทโวจ "อลํ ภิกฺขเว มา ภณฺฑนํ มา กลหํ มา วิคฺคหํ มา วิวาทนฺติ. ทุติยมฺปิ โข โส อธมฺมวาที ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อาคเมตุ ภนฺเต ภควา ธมฺมสามี, อปฺโปสฺสุกฺโก ภนฺเต ภควา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ อนุยุตฺโต วิหรตุ, มยเมเตน ภณฺฑเนน กลเหน วิคฺคเหน วิวาเทน ปญฺญายิสฺสามาติ.

๒. ทีฆาวุวตฺถุ

[๔๕๘] อถโข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว พาราณสิยํ พฺรหฺมทตฺโต นาม กาสีราชา อโหสิ อฑฺโฒ มหทฺธโน มหาโภโค มหพฺพโล มหาวาหโน มหาวิชิโต ปริปุณฺณโกส-โกฏฺฐาคาโร. ทีฆีติ นาม โกสลราชา อโหสิ ทลิทฺโท อปฺปธโน อปฺปโภโค อปฺปพโล อปฺปวาหโน อปฺปวิชิโต อปริปุณฺณโกส-โกฏฺฐาคาโร. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา จตุรงฺคินึ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา ทีฆีตึ โกสลราชานํ อพฺภุยฺยาสิ. อสฺโสสิ โข ภิกฺขเว ทีฆีติ โกสลราชา 'พฺรหฺมทตฺโต กิร กาสีราชา จตุรงฺคินึ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา มํ[๑] อพฺภุยฺยาโตติ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ เอตทโหสิ "พฺรหฺมทตฺโต โข กาสีราชา อฑฺโฒ มหทฺธโน มหาโภโค มหพฺพโล มหาวาหโน มหาวิชิโต ปริปุณฺณ-โกสโกฏฺฐาคาโร, อหํ ปนมฺหิ ทลิทฺโท อปฺปธโน อปฺปโภโค อปฺปพโล อปฺปวาหโน อปฺปวิชิโต อปริปุณฺณโกสโกฏฺฐาคาโร,

---

[๑] สี. มมํ, ฉ.,เท.,อิ. มม

นาหํ ปฏิพโล พฺรหฺมทตฺเตน กาสีรญฺญา เอกสงฺฆาตมฺปิ สหิตุํ, ยนฺนูนาหํ ปฏิกจฺเจว[๑] นครมฺหา นิปฺปเตยฺยนฺติ.

อถโข ภิกฺขเว ทีฆีติ โกสลราชา มเหสึ อาทาย ปฏิกจฺเจว นครมฺหา นิปฺปติ. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ พลญฺจ วาหนญฺจ ชนปทญฺจ โกสญฺจ โกฏฺฐาคารญฺจ อภิวิชิย อชฺฌาวสติ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆีติ โกสลราชา สปชาปติโก, เยน พาราณสี, เตน ปกฺกามิ, อนุปุพฺเพน, เยน พาราณสี, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภิกฺขเว ทีฆีติ โกสลราชา สปชาปติโก พาราณสิยํ อญฺญตรสฺมึ ปจฺจนฺติเม โอกาเส กุมฺภการนิเวสเน อญฺญาตกเวเสน ปริพฺพาชกจฺฉนฺเนน ปฏิวสติ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ มเหสี นจิรสฺเสว คพฺภินี อโหสิ. ตสฺสา เอวรูโป โทหโฬ [ ][๒] โหติ 'อิจฺฉติ สุริยสฺส อุคฺคมนกาเล จตุรงฺคินึ เสนํ สนฺนทฺธํ วมฺมิกํ สุภูมิยํ[๓] จิตฺตํ ปสฺสิตุํ, ขคฺคานญฺจ โธวนํ ปาตุํ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ มเหสี ทีฆีตึ โกสลราชานํ เอตทโวจ 'คพฺภินิมฺหิ เทว ตสฺสา เม เอวรูโป โทหโฬ อุปฺปนฺโน, อิจฺฉามิ สุริยสฺส อุคฺคมนกาเล จตุรงฺคินึ เสนํ สนฺนทฺธํ วมฺมิกํ สุภูมิยํ จิตฺตํ ปสฺสิตุํ ขคฺคานญฺจ โธวนํ ปาตุนฺติ. 'กุโต เทวิ อมฺหากํ ทุคฺคตานํ จตุรงฺคินี เสนา สนฺนทฺธา วมฺมิกา สุภูมิยํ จิตา ขคฺคานญฺจ โธวนนฺติ.[๔] 'สจาหํ เทว น ลภิสฺสามิ, มริสฺสามีติ.

---

[๑] เท.,อิ. ปฏิคจฺเจว, เอวมุปริปิ.
[๒] สี.,ฉ. เอตฺถนฺตเร อุปฺปนฺโนติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ
[๓] สี.,ฉ. สุภูเม
[๔] สี.,ฉ.,เท. โธวนํ ปาตุนฺติ.

[๔๕๙] เตน โข ปน ภิกฺขเว[๑] สมเยน พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ ปุโรหิโต พฺราหฺมโณ ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ สหาโย โหติ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆีติ โกสลราชา เยน พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ ปุโรหิโต พฺราหฺมโณ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ ปุโรหิตํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ 'สขี เต สมฺม คพฺภินี, ตสฺสา เอวรูโป โทหโฬ อุปฺปนฺโน, อิจฺฉติ สุริยสฺส อุคฺคมนกาเล จตุรงฺคินึ เสนํ สนฺนทฺธํ วมฺมิกํ สุภูมิยํ จิตํ ปสฺสิตุ, ขคฺคานญฺจ โธวนํ ปาตุนฺติ. 'เตนหิ เทว มยฺปิ เทวึ ปสฺสามาติ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ มเหสี, เยน พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ ปุโรหิโต พฺราหฺมโณ, เตนุปสงฺกมิ. อทฺทสา โข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ ปุโรหิโต พฺราหฺมโณ ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ มเหสึ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตึ; ทิสฺวาน อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา, เยน ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ มเหสี, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ติกฺขตฺตุ อุทานํ อุทาเนสิ 'โกสลราชา วต โภ กุจฺฉิคโต, โกสลราชา วต โภ กุจฺฉิคโตติ. อวิมนา[๒] เทวิ โหหิ, ลจฺฉสิ สุริยสฺส อุคฺคมนกาเล จตุรงฺคินึ เสนํ สนฺนทฺธํ วมฺมิกํ สุภูมิยํ จิตํ ปสฺสิตุ, ขคฺคานญฺจ โธวนํ ปาตุนฺติ.

อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ ปุโรหิโต พฺราหฺมโณ, เยน พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา พฺรหฺมทตฺตํ กาสีราชานํ เอตทโวจ 'ตถา เทว นิมิตฺตานิ ทิสฺสนฺติ, เสฺว สุริยสฺส อุคฺคมนกาเล จตุรงฺคินี เสนา สนฺนทฺธา วมฺมิกา สุภูมิยํ ติฏฺฐตุ, ขคฺคา จ โธวิยนฺตูติ. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต

---

[๑] สี.,ฉ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ, อิ. สมเยน ภิกฺขเว, เอวมุปริปิ. [๒] สี.,ฉ.,เท. อตฺตมนา

กาสีราชา มนุสฺเส อาณาเปสิ 'ยถา ภเณ ปุโรหิโต พฺราหฺมโณ อาห, ตถา กโรถาติ. อลภิ โข ภิกฺขเว ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ มเหสี สุริยสฺส อุคฺคมนกาเล จตุรงฺคินึ เสนำ สนฺนทฺธำ วมฺมิกำ สุภูมิยำ จิตำ ปสฺสิตุำ, ขคฺคานญฺจ โธวนำ ปาตุำ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ มเหสี ตสฺส คพฺภสฺส ปริปากมนฺวาย ปุตฺตำ วิชายิ. ตสฺส 'ทีฆาวูติ นามำ อกำสุ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆาวุ กุมาโร นจิรสฺเสว วิญฺญุตำ ปาปุณิ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ เอตทโหสิ 'อยำ โข พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา พหุโน อมฺหากำ อนตฺถสฺส การโก, อิมินา อมฺหากำ พลญฺจ วาหนญฺจ ชนปโท จ โกโส จ โกฏฺฐาคารญฺจ อจฺฉินฺนำ, สจายำ อมฺเห ชานิสฺสติ, สพฺเพ ว ตโย ฆาตาเปสฺสติ, ยนฺนูนาหำ ทีฆาวุำ กุมารำ พหินคเร วาเสยฺยนฺติ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆีติ โกสลราชา ทีฆาวุำ กุมารำ พหินคเร วาเสสิ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆาวุ กุมาโร พหินคเร ปฏิวสนฺโต นจิรสฺเสว สพฺพสิปฺปานิ สิกฺขิ.

[๔๖๐] เตน โข ปน ภิกฺขเว[๑] สมเยน ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ กปฺปโก พฺรหฺมทตฺเต กาสีรญฺเญ ปฏิวสติ. อทฺทสา โข ภิกฺขเว ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ กปฺปโก ทีฆีตึ โกสลราชานำ สปชาปติกำ พาราณสิยำ อญฺญตรสฺมึ ปจฺจนฺติเม โอกาเส กุมฺภการนิเวสเน อญฺญาตกเวเสน ปริพฺพาชกจฺฉนฺเนน ปฏิวสนฺตำ; ทิสฺวาน, เยน พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา พฺรหฺมทตฺตำ กาสีราชานำ เอตทโวจ 'ทีฆีติ เทว โกสลราชา สปชาปติโก พาราณสิยำ อญฺญตรสฺมึ ปจฺจนฺติเม โอกาเส กุมฺภการนิเวสเน

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. อยำ ปาโจ น ทิสฺสติ.

อญฺญาตกเวเสน ปริพฺพาชกจฺฉนฺเนน ปฏิวสตีติ. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา มนุสฺเส อาณาเปสิ ‘เตนหิ ภเณ ทีฆีตึ โกสลราชานํ สปชาปติกํ อาเนถาติ. ‘เอวํ เทวาติ โข ภิกฺขเว เต มนุสฺสา พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ ปฏิสฺสุณิตฺวา ทีฆีตึ โกสลราชานํ สปชาปติกํ อาเนสุ. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา มนุสฺเส อาณาเปสิ ‘เตนหิ ภเณ ทีฆีตึ โกสลราชานํ สปชาปติกํ ทพฺหาย รชฺชุยา ปจฺฉาพาหํ คาพฺหพนฺธนํ พนฺธิตฺวา ขุรมุณฺฑึ กริตฺวา ขรสฺสเรน ปณเวน รถิยาย รถิยं[๑] สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกึ ปริเนตฺวา ทกฺขิเณน ทฺวาเรน นิกฺขาเมตฺวา ทกฺขิณโต นครสฺส จตุธา ฉินฺทิตฺวา จตุทฺทิสา พิลานิ นิกฺขิปถาติ. ‘เอวํ เทวาติ โข ภิกฺขเว เต มนุสฺสา พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ ปฏิสฺสุณิตฺวา[๒] ทีฆีตึ โกสลราชานํ สปชาปติกํ ทพฺหาย รชฺชุยา ปจฺฉาพาหํ คาพฺหพนฺธนํ พนฺธิตฺวา ขุรมุณฺฑึ กริตฺวา ขรสฺสเรน ปณเวน รถิยาย รถิยं สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกึ ปริเนนฺติ.

อถโข ภิกฺขเว ทีฆาวุสฺส กุมารสฺส เอตทโหสิ ‘จิรํ ทิฏฺฐา[๓] โข เม มาตาปิตโร, ยนฺนูนาหํ มาตาปิตโร ปสฺเสยฺยนฺติ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆาวุ กุมาโร พาราณสึ ปวิสิตฺวา อทฺทส มาตาปิตโร ทพฺหาย รชฺชุยา ปจฺฉาพาหํ คาพฺหพนฺธนํ พนฺธิตฺวา ขุรมุณฺฑึ กริตฺวา ขรสฺสเรน ปณเวน รถิยาย รถิยं สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกึ ปริเนนฺเต; ทิสฺวาน, เยน มาตาปิตโร, เตนุปสงฺกมิ. อทฺทสา โข ภิกฺขเว ทีฆีติ โกสลราชา ทีฆาวุึ กุมารึ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตึ; ทิสฺวาน ทีฆาวุึ กุมารึ เอตทโวจ ‘มา โข ตฺวํ ตาต ทีฆาวุ ทีฆึ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. รถิกาย รถิกึ [๒] ฉ.,เท.,อิ. ปฏิสฺสุตฺวา [๓] เท.,อิ. จิรทิฏฺฐา

ปสฺส, มา รสฺสํ, น หิ ตาต ทีฆาวุ เวเรน เวรา สมฺมนฺติ, อเวเรน หิ ตาต ทีฆาวุ เวรา สมฺมนฺตีติ. เอวํ วุตฺเต ภิกฺขเว, เต มนุสฺสา ทีฆีตึ โกสลราชานํ เอตทโวจุ๋ 'อุมฺมตฺตโก อยํ ทีฆีติ โกสลราชา วิปฺปลปติ, โก อิมสฺส ทีฆาวุ, กึ อยํ เอวมาห 'มา โข ตฺวํ ตาต ทีฆาวุ ทีฆึ ปสฺส, มา รสฺสํ, น หิ ตาต ทีฆาวุ เวเรน เวรา สมฺมนฺติ, อเวเรน หิ ตาต ทีฆาวุ เวรา สมฺมนฺตีติ. 'นาหํ ภเณ อุมฺมตฺตโก วิปฺปลปามิ, อปิจ โย วิญฺญู โส วิภาเวสฺสตีติ. ทุติยมฺปิ โข ภิกฺขเว ฯเปฯ ตติยมฺปิ โข ภิกฺขเว ทีฆีติ โกสลราชา ทีฆาวุ๋ กุมารึ เอตทโวจ 'มา โข ตฺวํ ตาต ทีฆาวุ ทีฆึ ปสฺส, มา รสฺสํ, น หิ ตาต ทีฆาวุ เวเรน เวรา สมฺมนฺติ, อเวเรน หิ ตาต ทีฆาวุ เวรา สมฺมนฺตีติ. ตติยมฺปิ โข ภิกฺขเว เต มนุสฺสา ทีฆีตึ โกสลราชานํ เอตทโวจุ๋ 'อุมฺมตฺตโก อยํ ทีฆีติ โกสลราชา วิปฺปลปติ, โก อิมสฺส ทีฆาวุ, กึ อยํ เอวมาห 'มา โข ตฺวํ ตาต ทีฆาวุ ทีฆึ ปสฺส, มา รสฺสํ, น หิ ตาต ทีฆาวุ เวเรน เวรา สมฺมนฺติ, อเวเรน หิ ตาต ทีฆาวุ เวรา สมฺมนฺตีติ. 'นาหํ ภเณ อุมฺมตฺตโก วิปฺปลปามิ, อปิจ โย วิญฺญู โส วิภาเวสฺสตีติ. อถโข ภิกฺขเว เต มนุสฺสา ทีฆีตึ โกสลราชานํ สปชาปติกึ รถิยาย รถิยึ สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกึ ปริเนตฺวา ทกฺขิเณน ทฺวาเรน นิกฺขาเมตฺวา ทกฺขิณโต นครสฺส จตุธา ฉินฺทิตฺวา จตุทฺทิสา พิลานิ นิกฺขิปิตฺวา คุมฺพึ ฐเปตฺวา ปกฺกมึสุ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆาวุ กุมาโร พาราณสึ ปวิสิตฺวา สุรึ นีหริตฺวา คุมฺพิเย ปาเยสิ. ยทา เต มตฺตา อเหสุ๋ ปติตา, อถ กฏฺฐานิ สงฺกฑฺฒิตฺวา มาตาปิตูนํ สรีรึ จิตกึ อาโรเปตฺวา อคฺคึ ทตฺวา ปญฺชลิโก ติกฺขตฺตุ๋ จิตกึ ปทกฺขิณึ อกาสิ.

[๔๖๑] เตน โข ปน ภิกฺขเว สมเยน พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา อุปริปาสาทวรคโต โหติ. อทฺทสา โข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา ทีฆาวุํ กุมารํ ปญฺชลิกํ ติกฺขตฺตุํ จิตกํ ปทกฺขิณํ กโรนฺตํ; ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ 'นิสฺสํสยํ โข โส มนุสฺโส ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ ญาติ วา สาโลหิโต วา, อโห เม อนตฺถโก, น หิ นาม เม โกจิ อาโรเจสฺสตีติ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆาวุ กุมาโร อรญฺญํ คนฺตฺวา ยาวทตฺถํ กนฺทิตฺวา โรทิตฺวา วปฺปิ[๑] ปุญฺฉิตฺวา พาราณสึ ปวิสิตฺวา อนฺเตปุรสฺส สามนฺตา หตฺถิสาลํ คนฺตฺวา หตฺถาจริยํ เอตทโวจ 'อิจฺฉามหํ อาจริย สิปฺปึ สิกฺขิตุนฺติ. 'เตนหิ ภเณ มาณวก สิกฺขสฺสูติ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆาวุ กุมาโร รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย หตฺถิสาลายํ มญฺชุนา สเรน คายิ วีณญฺจ วาเทสิ. อสฺโสสิ โข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย หตฺถิสาลายํ มญฺชุนา สเรน คีตํ วีณญฺจ วาทิตํ; สุตฺวาน มนุสฺเส ปุจฺฉิ 'โก ภเณ รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย หตฺถิสาลายํ มญฺชุนา สเรน คายิ, วีณญฺจ วาเทสีติ. อมุกสฺส เทว หตฺถาจริยสฺส อนฺเตวาสี มาณวโก รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย หตฺถิสาลายํ มญฺชุนา สเรน คายิ, วีณญฺจ วาเทสีติ. 'เตนหิ ภเณ ตํ มาณวกํ อาเนถาติ. 'เอวํ เทวาติ โข ภิกฺขเว เต มนุสฺสา พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ ปฏิสฺสุณิตฺวา ทีฆาวุํ กุมารํ อาเนสุ. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา ทีฆาวุํ กุมารํ เอตทโวจ 'ตฺวํ ภเณ มาณวก รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย หตฺถิสาลายํ มญฺชุนา

---

[๑] สี. พปฺปึ, ฉ. ขปฺปึ

สเรน คายิ, วีณญฺจ วาเทสีติ. ‘เอวํ เทวาติ. ‘เตนหิ [ ][1] ภเณ มาณวก คายสฺสุ, วีณญฺจ วาเทหีติ. ‘เอวํ เทวาติ โข ภิกฺขเว ทีฆาวุ กุมาโร พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ ปฏิสฺสุณิตฺวา อาราชาเปกฺโข มญฺชุนา สเรน คายิ, วีณญฺจ วาเทสิ. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา ทีฆาวุํ กุมารํ เอตทโวจ ‘ตฺวํ ภเณ มาณวก มํ อุปฏฺฐหาติ. ‘เอวํ เทวาติ โข ภิกฺขเว ทีฆาวุ กุมาโร พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ ปจฺจสฺโสสิ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆาวุ กุมาโร พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ ปุพฺพุฏฺฐายี อโหสิ ปจฺฉานิปาตี กึการปฏิสฺสาวี มนาปจารี ปิยวาที. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา ทีฆาวุํ กุมารํ นจิรสฺเสว อพฺภนฺตริเก[2] วิสฺสาสิกฏฺฐาเน ฐเปสิ.

[๔๖๒] อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา ทีฆาวุํ กุมารํ เอตทโวจ ‘เตนหิ ภเณ มาณวก รถํ โยเชหิ, มิควํ คมิสฺสามาติ. ‘เอวํ เทวาติ โข ภิกฺขเว ทีฆาวุ กุมาโร พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ ปฏิสฺสุณิตฺวา รถํ โยเชตฺวา พฺรหฺมทตฺตํ กาสีราชานํ เอตทโวจ ‘ยุตฺโต โข เต เทว รโถ, ยสฺสทานิ กาลํ มญฺญสีติ. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา รถํ อภิรูหิ, ทีฆาวุ กุมาโร รถํ เปเสสิ. ตถา ตถา รถํ เปเสสิ, ยถา ยถา อญฺเญเนว เสนา อคมาสิ, อญฺเญเนว รโถ. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา ทูรํ คนฺตฺวา ทีฆาวุํ กุมารํ เอตทโวจ ‘เตนหิ ภเณ มาณวก รถํ มุญฺจสฺสุ, กิลนฺโตมฺหิ, นิปชฺชิสฺสามีติ. ‘เอวํ เทวาติ โข ภิกฺขเว ทีฆาวุ กุมาโร พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ ปฏิสฺสุณิตฺวา รถํ

---

[1] สี.,ฉ.,อิ.,มหา. เอตฺถนฺตเร ตฺวนฺติ อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ. [2] สี.,ฉ.,มหา. อพฺภนฺตริเม

มุญฺจิตฺวา ปจฺวิยํ ปลฺลงฺเกน นิสีทิ. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา ทีฆาวุสฺส กุมารสฺส อุจฺฉงฺเค สีสํ กตฺวา เสยฺยํ กปฺเปสิ. ตสฺส กิลนฺตสฺส มุหุตฺตเกเนว นิทฺทา โอกฺกมิ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆาวุสฺส กุมารสฺส เอตทโหสิ 'อยํ โข พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา พหุโน อมฺหากํ อนตฺถสฺส การโก, อิมินา อมฺหากํ พลญฺจ วาหนญฺจ ชนปโท จ โกโส จ โกฏฺฐาคารญฺจ อจฺฉินฺนํ, อิมินา จ เม มาตาปิตโร หตา, อยํ ขฺวสฺส กาโล, โยหํ เวรํ อปฺเปยฺยนฺติ โกสิยา ขคฺคํ นิพฺพาหิ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆาวุสฺส กุมารสฺส เอตทโหสิ 'ปิตา โข มํ มรณกาเล อวจ 'มา โข ตฺวํ ตาต ทีฆาวุ ทีฆํ ปสฺส, มา รสฺสํ, น หิ ตาต ทีฆาวุ เวเรน เวรา สมฺมนฺติ, อเวเรน หิ ตาต ทีฆาวุ เวรา สมฺมนฺตีติ, น โข เม ตํ ปฏิรูปํ, โยหํ ปิตุ วจนํ อติกฺกเมยฺยนฺติ โกสิยา ขคฺคํ ปเวเสสิ. ทุติยมฺปิ โข ภิกฺขเว ฯเปฯ ตติยมฺปิ โข ภิกฺขเว ทีฆาวุสฺส กุมารสฺส เอตทโหสิ 'อยํ โข พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา พหุโน อมฺหากํ อนตฺถสฺส การโก, อิมินา อมฺหากํ พลญฺจ วาหนญฺจ ชนปโท จ โกโส จ โกฏฺฐาคารญฺจ อจฺฉินฺนํ, อิมินา จ เม มาตาปิตโร หตา, อยํ ขฺวสฺส กาโล, โยหํ เวรํ อปฺเปยฺยนฺติ โกสิยา ขคฺคํ นิพฺพาหิ. ตติยมฺปิ โข ภิกฺขเว ทีฆาวุสฺส กุมารสฺส เอตทโหสิ 'ปิตา โข มํ มรณกาเล อวจ 'มา โข ตฺวํ ตาต ทีฆาวุ ทีฆํ ปสฺส, มา รสฺสํ, น หิ ตาต ทีฆาวุ เวเรน เวรา สมฺมนฺติ, อเวเรน หิ ตาต ทีฆาวุ เวรา สมฺมนฺตีติ, น โข เม ตํ ปฏิรูปํ, โยหํ ปิตุ วจนํ อติกฺกเมยฺยนฺติ ปุนเทว โกสิยา ขคฺคํ ปเวเสสิ. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา ภีโต อุพฺพิคฺโค อุสฺสงฺกี อุตฺรโสฺต สหสา วุฏฺฐาสิ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆาวุ กุมาโร พฺรหฺมทตฺตํ กาสีราชานํ เอตทโวจ 'กิสฺส ตฺวํ เทว ภีโต อุพฺพิคฺโค

อุสฺสงฺกี อุตฺรโสฺต สหสา วุฏฺฐาสีติ. ‘อิธ มํ ภเณ มาณวก ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ ปุตฺโต ทีฆาวุ กุมาโร สุปินนฺเตน ขคฺเคน ปริปาเตสิ, เตนาหํ ภีโต อุพฺพิคฺโค อุสฺสงฺกี อุตฺรสฺโต สหสา วุฏฺฐาสินฺติ. อถโข ภิกฺขเว ทีฆาวุ กุมาโร วาเมน หตฺเถน พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ สีสํ ปรามสิตฺวา ทกฺขิเณน หตฺเถน ขคฺคํ นิพฺพาเหตฺวา พฺรหฺมทตฺตํ กาสีราชานํ เอตทโวจ ‘อหํ โข โส เทว ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ ปุตฺโต ทีฆาวุ กุมาโร, พหุโน ตฺวํ อมฺหากํ อนตฺถสฺส การโก, ตยา อมฺหากํ พลญฺจ วาหนญฺจ ชนปโท จ โกโส จ โกฏฺฐาคารญฺจ อจฺฉินฺนํ, ตยา จ เม มาตาปิตโร หตา, อยํ ขฺวสฺส กาโล, โยหํ เวรํ อปฺเปยฺยนฺติ. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา ทีฆาวุสฺส กุมารสฺส ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ทีฆาวุํ กุมารํ เอตทโวจ ‘ชีวิตํ เม ตาต ทีฆาวุ เทหิ, ชีวิตํ เม ตาต ทีฆาวุ เทหีติ. ‘กฺยาหํ อุสฺสหามิ เทวสฺส ชีวิตํ ทาตุ, เทโว โข เม ชีวิตํ ทเทยฺยาติ. ‘เตนหิ ตาต ทีฆาวุ ตฺวญฺเจว เม ชีวิตํ เทหิ, อหญฺจ เต ชีวิตํ ทมฺมีติ. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต จ กาสีราชา ทีฆาวุ จ กุมาโร อญฺญมญฺญสฺส ชีวิตํ อทำสุ, ปาณิญฺจ อคฺคเหสุ, สปถญฺจ อกำสุ อทูหาย.[๑]

อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา ทีฆาวุํ กุมารํ เอตทโวจ ‘เตนหิ ตาต ทีฆาวุ รถํ โยเชหิ, คมิสฺสามาติ. ‘เอวํ เทวาติ โข ภิกฺขเว ทีฆาวุ กุมาโร พฺรหฺมทตฺตสฺส กาสีรญฺโญ ปฏิสฺสุณิตฺวา รถํ โยเชตฺวา พฺรหฺมทตฺตํ กาสีราชานํ เอตทโวจ ‘ยุตฺโต โข เต เทว รโถ, ยสฺสทานิ กาลํ มญฺญสีติ. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา รถํ อภิรูหิ, ทีฆาวุ กุมาโร

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. อทฺทูภาย, อิ. อทฺรูภาย.

รถํ เปเสสิ. ตถา ตถา รถํ เปเสสิ, ยถา ยถา นจิรสฺเสว เสนาย สมาคจฺฉิ. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา พาราณสึ ปวิสิตฺวา อมจฺเจ ปาริสชฺเช สนฺนิปาตาเปตฺวา เอตทโวจ 'สเจ ภเณ ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ ปุตฺตํ ทีฆาวุํ กุมารํ ปสฺเสยฺยาถ, กินฺติ ตํ[๑] กเรยฺยาถาติ. เอกจฺเจ อมจฺจา[๒] เอวมาหํสุ 'มยํ เทว หตฺเถ ฉินฺเทยฺยาม, มยํ เทว ปาเท ฉินฺเทยฺยาม, มยํ เทว หตฺถปาเท ฉินฺเทยฺยาม, มยํ เทว กณฺเณ ฉินฺเทยฺยาม, มยํ เทว นาสํ ฉินฺเทยฺยาม, มยํ เทว กณฺณนาสํ ฉินฺเทยฺยาม, มยํ เทว สีสํ ฉินฺเทยฺยามาติ. 'อยํ โข โส ภเณ ทีฆีติสฺส โกสลรญฺโญ ปุตฺโต ทีฆาวุ กุมาโร, นายํ ลพฺภา กิญฺจิ กาตุํ, อิมินา จ เม ชีวิตํ ทินฺนํ, มยา จ อิมสฺส ชีวิตํ ทินฺนนฺติ.

[๔๖๓] อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา ทีฆาวุํ กุมารํ เอตทโวจ 'ยํ โข ตาต ทีฆาวุ ปิตา มรณกาเล อวจ 'มา โข ตฺวํ ตาต ทีฆาวุ ทีฆํ ปสฺส, มา รสฺสํ, น หิ ตาต ทีฆาวุ เวเรน เวรา สมฺมนฺติ, อเวเรน หิ ตาต ทีฆาวุ เวรา สมฺมนฺตีติ, กินฺเต ปิตา สนฺธาย อวจาติ. 'ยํ โข เม เทว ปิตา มรณกาเล อวจ 'มา ทีฆนฺติ, 'มา จิรํ เวรํ อกาสีติ อิมํ โข เม เทว ปิตา มรณกาเล อวจ 'มา ทีฆนฺติ. ยํ โข เม เทว ปิตา มรณกาเล อวจ 'มา รสฺสนฺติ, 'มา ขิปฺปํ มิตฺเตหิ ภิชฺชิตฺถาติ อิมํ โข เม เทว ปิตา มรณกาเล อวจ 'มา รสฺสนฺติ. ยํ โข เม เทว ปิตา มรณกาเล อวจ 'น หิ ตาต ทีฆาวุ เวเรน เวรา สมฺมนฺติ, อเวเรน หิ ตาต ทีฆาวุ เวรา สมฺมนฺตีติ, 'เทเวน เม มาตาปิตโร หตาติ, สจาหํ เทวํ ชีวิตา โวโรเปยฺยํ, เย เทวสฺส อตฺถกามา,

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. นํ [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

เต มํ ชีวิตา โวโรเปยฺยุ, เย เม อตฺถกามา, เต เต ชีวิตา โวโรเปยฺยุ, เอวนฺตํ เวรํ เวเรน น วูปสเมยฺย, อิทานิ จ ปน เม เทเวน ชีวิตํ ทินฺนํ, มยา จ เทวสฺส ชีวิตํ ทินฺนํ, เอวนฺตํ เวรํ อเวเรน วูปสนฺตํ, อิมํ โข เม เทว ปิตา มรณกาเล อวจ 'น หิ ตาต ทีฆาวุ เวเรน เวรา สมฺมนฺติ, อเวเรน หิ ตาต ทีฆาวุ เวรา สมฺมนฺตีติ. อถโข ภิกฺขเว พฺรหฺมทตฺโต กาสีราชา 'อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, ยาว ปณฺฑิโต อยํ ทีฆาวุ กุมาโร, ยตฺร หิ นาม ปิตุโน สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานิสฺสตีติ ปตฺติกํ พลญฺจ วาหนญฺจ ชนปทญฺจ โกสญฺจ โกฏฺฐาคารญฺจ ปฏิปาเทสิ, ธีตรญฺจ อทาสิ. เตสํ หิ นาม ภิกฺขเว ราชูนํ อาทินฺนทณฺฑานํ อาทินฺนสตฺถานํ เอวรูปึ ขนฺติโสรจฺจํ ภวิสฺสตีติ. อิธ โข ปน ตํ ภิกฺขเว โสเภถ, ยํ ตุมฺเห เอวํ สฺวากฺขาเต ธมฺมวินเย ปพฺพชิตา สมานา ขมา จ ภเวยฺยาถ โสรตา จาติ.

ตติยมฺปิ โข ภควา เต ภิกฺขู เอตทโวจ "อลํ ภิกฺขเว มา ภณฺฑนํ มา กลหํ มา วิคฺคหํ มา วิวาทนฺติ. ตติยมฺปิ โข โส อธมฺมวาที ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อาคเมตุ ภนฺเต ภควา ธมฺมสามี, อปฺโปสฺสุกฺโก ภนฺเต ภควา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารํ อนุยุตฺโต วิหรตุ, มยเมเตน ภณฺฑเนน กลเหน วิคฺคเหน วิวาเทน ปญฺญายิสฺสามาติ. อถโข ภควา "ปริยาทินฺนรูปา โข อิเม โมฆปุริสา, นยิเม สุกรา สญฺญาเปตุนฺติ อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

ทีฆาวุภาณวาโร นิฏฺฐิโต ปฐโม.[๑]

---

[๑] สฺยา.,อิ. ทีฆาวุภาณวารํ ปฐมํ, เท. ทีฆาวุภาณวารํ นิฏฺฐิตํ ปฐมํ.

[๔๖๔] อถโข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺต-จีวรมาทาย โกสมฺพึ ปิณฺฑาย ปาวิสิ โกสมฺพิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สงฺฆมชฺเฌ จิตโก ว อิมา คาถาโย อภาสิ

"ปุถุสทฺโท สมชโน น พาโล โกจิ มญฺญถ
สงฺฆสฺมึ ภิชฺชมานสฺมึ นาญฺญํ ภิยฺโย อมญฺญรุ.

ปริมุฏฺฐา ปณฺฑิตา ภาสา วาจาโคจรภาณิโน
ยาวิจฺฉนฺติ มุขายามํ เยน นีตา น ตํ วิทู.

อกฺโกจฺฉิ มํ อวธิ มํ อชินิ มํ อหาสิ เม
เย จ ตํ อุปนยฺหนฺติ เวรํ เตสํ น สมฺมติ.

อกฺโกจฺฉิ มํ อวธิ มํ อชินิ มํ อหาสิ เม
เย จ ตํ นุปนยฺหนฺติ เวรํ เตสูปสมฺมติ.

น หิ เวเรน เวรานิ สมฺมนฺตีธ กุทาจนํ
อเวเรน จ สมฺมนฺติ เอส ธมฺโม สนนฺตโน.

ปเร จ น วิชานนฺติ มยเมตฺถ ยมามฺหเส[๑]
เย จ ตตฺถ วิชานนฺติ ตโต สมฺมนฺติ เมธคา.

อฏฺฐิจฺฉิทฺทา[๒] ปาณหรา ควาสฺสธนหาริโน
รฏฺฐํ วิลุมฺปมานานํ เตสมฺปิ โหติ สงฺคติ.

กสฺมา ตุมฺหาก[๓] โน สิยา.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ยมามเส [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ.,มหา. อฏฺฐิจฺฉินฺนา [๓] อิ. ตุมฺหากํ

สเจ ลเภถ นิปกํ สหายํ
สทฺธิญฺจรํ สาธุวิหาริธีรํ
อภิภุยฺย สพฺพานิ ปริสฺสยานิ
จเรยฺย เตนตฺตมโน สตีมา.

โน เจ ลเภถ นิปกํ สหายํ
สทฺธิญฺจรํ สาธุวิหาริธีรํ
ราชาว รฏฺฐํ วิชิตํ ปหาย
เอโก จเร มาตงฺครญฺเญว นาโค.

เอกสฺส จริตํ เสยฺโย นตฺถิ พาเล สหายตา.

เอโก จเร น จ ปาปานิ กยิรา
อปฺโปสฺสุกฺโก มาตงฺครญฺเญว นาโคติ.

๓. พาลกโลณกคมนกถา

[๔๖๕] อถโข ภควา สงฺฆมชฺเฌ จิตโก ว อิมา คาถาโย ภาสิตฺวา, เยน พาลกโลณการกคาโม,[๑] เตนุปสงฺกมิ. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ภคุ พาลกโลณการกคาเม วิหรติ. อทฺทสา โข อายสฺมา ภคุ ภควนฺตํ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตํ; ทิสฺวาน อาสนํ ปญฺญาเปสิ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหสิ. นิสีทิ ภควา ปญฺญตฺเต อาสเน; นิสชฺช [ ][๒] ปาเท ปกฺขาเลสิ. อายสฺมาปิ โข ภคุ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. พาลกโลณกคาโม, อิ. พาลกโลณการคาโม
[๒] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร โข ภควาติ ปาฐทฺวยํ ทิสฺสติ.

เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ ภคฺคุ ภควา เอตทโวจ "กจฺจิ ภิกฺขุ ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิ ปิณฺฑเกน น กิลมสีติ. "ขมนียํ ภควา, ยาปนียํ ภควา, น จาหํ ภนฺเต ปิณฺฑเกน กิลมามีติ. อถโข ภควา อายสฺมนฺตํ ภคฺคุ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา, เยน ปาจีนวํสทาโย, เตนุปสงฺกมิ.

๔. ปาจีนวํสคมนกถา

[๔๖๖] เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา จ อนุรุทฺโธ อายสฺมา จ นนฺทิโย อายสฺมา จ กิมฺพิโล[๑] ปาจีนวํสทาเย วิหรนฺติ. อทฺทสา โข ทายปาโล ภควนฺตํ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตํ; ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจ "มา สมณ เอตํ ทายํ ปาวิสิ, สนฺเตตฺถ ตโย กุลปุตฺตา อตฺตกามรูปา วิหรนฺติ, มา เตสํ อผาสุมกาสีติ. อสฺโสสิ โข อายสฺมา อนุรุทฺโธ ทายปาลสฺส ภควตา สทฺธึ มนฺตยมานสฺส, สุตฺวาน ทายปาลํ เอตทโวจ "มา อาวุโส ทายปาล ภควนฺตํ วาเรสิ, สตฺถา โน ภควา อนุปฺปตฺโตติ. อถโข อายสฺมา อนุรุทฺโธ, เยนายสฺมา จ นนฺทิโย, อายสฺมา จ กิมฺพิโล, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตญฺจ นนฺทิยํ อายสฺมนฺตญฺจ กิมฺพิลํ เอตทโวจ "อภิกฺกมถายสฺมนฺโต, อภิกฺกมถายสฺมนฺโต, สตฺถา โน ภควา อนุปฺปตฺโตติ. อถโข อายสฺมา จ อนุรุทฺโธ อายสฺมา จ นนฺทิโย อายสฺมา จ กิมฺพิโล

---

[๑] สี.,ฉ. กิมิโล

ภควนฺตํ ปจฺจุคฺคนฺตฺวา, เอโก ภควโต ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหสิ, เอโก อาสนํ ปญฺญาเปสิ, เอโก ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิ. นิสีทิ ภควา ปญฺญตฺเต อาสเน; นิสชฺช [ ][1] ปาเท ปกฺขาเลสิ. เตปิ โข อายสฺมนฺโต[2] ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข อายสฺมนฺตา อนุรุทฺธา ภควา เอตทโวจ “กจฺจิ โว อนุรุทฺธา ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิ ปิณฺฑกเกน น กิลมถาติ. “ขมนียํ ภควา, ยาปนียํ ภควา, น จ มยํ ภนฺเต ปิณฺฑกเกน กิลมามาติ.

“กจฺจิ ปน โว อนุรุทฺธา สมคฺคา สมฺโมทมานา อวิวทมานา ขีโรทกีภูตา อญฺญมญฺญํ ปิยจกฺขูหิ สมฺปสฺสนฺตา วิหรถาติ. “ตคฺฆ เต[3] มยํ ภนฺเต สมคฺคา สมฺโมทมานา อวิวทมานา ขีโรทกีภูตา อญฺญมญฺญํ ปิยจกฺขูหิ สมฺปสฺสนฺตา วิหรามาติ. “ยถากถํ ปน ตุมฺเห อนุรุทฺธา สมคฺคา สมฺโมทมานา อวิวทมานา ขีโรทกีภูตา อญฺญมญฺญํ ปิยจกฺขูหิ สมฺปสฺสนฺตา วิหรถาติ. “อิธ มยฺหํ ภนฺเต เอวํ โหติ ‘ลาภา วต เม, สุลทฺธํ วต เม, โยหํ เอวรูเปหิ สพฺรหฺมจารีหิ สทฺธึ วิหรามีติ, ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต อิเมสุ อายสฺมนฺเตสุ เมตฺตํ กายกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ อาวิ เจว รโห จ, เมตฺตํ วจีกมฺมํ เมตฺตํ มโนกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ อาวิ เจว รโห จ, ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต เอวํ โหติ ‘ยนฺนูนาหํ สกํ จิตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา อิเมสํเยว อายสฺมนฺตานํ จิตฺตสฺส วเสน วตฺเตยฺยนฺติ, โส โข อหํ ภนฺเต สกํ จิตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา

---

[1] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร โข ภควาติ ปาจฑฺวยํ ทิสฺสติ. [2] อิ. อายสฺมนฺตา
[3] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อิเมสํเยว อายสฺมนฺตานํ จิตฺตสฺส วเสน วตฺตามิ, นานา หิ โข โน ภนฺเต กายา, เอกญฺจ ปน มญฺเญ จิตฺตนฺติ.

อายสฺมาปิ โข นนฺทิโย อายสฺมาปิ โข กิมฺพิโล ภควนฺตํ เอตทโวจ "มยฺหมฺปิ โข ภนฺเต เอวํ โหติ 'ลาภา วต เม, สุลทฺธํ วต เม, โยหํ เอวรูเปหิ สพฺรหฺมจารีหิ สทฺธึ วิหรามีติ, ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต อิเมสุ อายสฺมนฺเตสุ เมตฺตํ กายกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ อาวิ เจว รโห จ, เมตฺตํ วจีกมฺมํ เมตฺตํ มโนกมฺมํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ อาวิ เจว รโห จ, ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต เอวํ โหติ 'ยนฺนูนาหํ สกํ จิตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา อิเมสํเยว อายสฺมนฺตานํ จิตฺตสฺส วเสน วตฺเตยฺยนฺติ, โส โข อหํ ภนฺเต สกํ จิตฺตํ นิกฺขิปิตฺวา อิเมสํเยว อายสฺมนฺตานํ จิตฺตสฺส วเสน วตฺตามิ, นานา หิ โข โน ภนฺเต กายา, เอกญฺจ ปน มญฺเญ จิตฺตนฺติ, เอวํ โข มยํ ภนฺเต สมคฺคา สมฺโมทมานา อวิวทมานา ขีโรทกีภูตา อญฺญมญฺญํ ปิยจกฺขูหิ สมฺปสฺสนฺตา วิหรามาติ.

"กจฺจิ ปน โว อนุรุทฺธา อปฺปมตฺตา อาตาปิโน ปหิตตฺตา วิหรถาติ. "ตคฺฆ มยํ ภนฺเต อปฺปมตฺตา อาตาปิโน ปหิตตฺตา วิหรามาติ. "ยถากถํ ปน ตุมฺเห อนุรุทฺธา อปฺปมตฺตา อาตาปิโน ปหิตตฺตา วิหรถาติ. "อิธ ภนฺเต อมฺหากํ โย ปธมํ คามโต ปิณฺฑาย ปฏิกฺกมติ, โส อาสนํ ปญฺญาเปติ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปติ, อวกฺการปาตึ โธวิตฺวา อุปฏฺฐาเปติ, ปานียํ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปติ; โย ปจฺฉา คามโต ปิณฺฑาย ปฏิกฺกมติ, สเจ โหติ ภุตฺตาวเสโส, สเจ อากงฺขติ, ภุญฺชติ, โน เจ อากงฺขติ, อปหริเต วา ฉฑฺเฑติ, อปฺปาณเก วา อุทเก โอปิลาเปติ, โส อาสนํ อุทฺธรติ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ ปฏิสาเมติ,

อวกฺการปาตึ โธวิตฺวา ปฏิสาเมติ, ปานียํ ปริโภชนียํ ปฏิสาเมติ, ภตฺตคฺคํ สมฺมชฺชติ. โย ปสฺสติ ปานียฆฏํ วา ปริโภชนียฆฏํ วา วจฺจฆฏํ วา ริตฺตํ ตุจฺฉํ, โส อุปฏฺฐาเปติ, สจสฺส โหติ อวิสยฺหํ, หตฺถวิกาเรน ทุติยัมฺปิ[๑] อามนฺเตตฺวา หตฺถวิลงฺฆเกน อุปฏฺฐาเปม, น เตฺวว มยํ ภนฺเต ตปฺปจฺจยา วาจํ ภินฺทาม, ปญฺจาหิกํ โข ปน มยํ ภนฺเต สพฺพรตฺติยา ธมฺมิยา กถาย สนฺนิสีทาม, เอวํ โข มยํ ภนฺเต อปฺปมตฺตา อาตาปิโน ปหิตตฺตา วิหรามาติ.

๕. ปาริเลยฺยกคมนกถา

[๔๖๗] อถโข ภควา อายสฺมนฺตญฺจ อนุรุทฺธํ อายสฺมนฺตญฺจ นนฺทิยํ อายสฺมนฺตญฺจ กิมฺพิลํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา, เยน ปาริเลยฺยกํ,[๒] เตน จาริกํ ปกฺกามิ. อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน ปาริเลยฺยกํ, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา ปาริเลยฺยเก วิหรติ รกฺขิตวนสณฺเฑ ภทฺทสาลมูเล.

อถโข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "อหํ โข ปุพฺเพ อากิณฺโณ น ผาสุ[๓] วิหาสึ เตหิ โกสมฺพิเกหิ[๔] ภิกฺขูหิ ภณฺฑนการเกหิ กลหการเกหิ วิวาท-การเกหิ ภสฺสการเกหิ สงฺเฆ อธิกรณการเกหิ, โสมฺหิ เอตรหิ เอโก อทุติโย สุขํ ผาสุ วิหรามิ อญฺญเตฺรว เตหิ โกสมฺพิเกหิ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปิสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๒] สี.,ฉ.,เท. ปาลิเลยฺยกํ
[๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ผาสุ
[๔] สี.,ฉ.,อิ. โกสมฺพเกหิ

ภิกฺขูหิ ภณฺฑนการเกหิ กลหการเกหิ วิวาทการเกหิ ภสฺสการเกหิ สงฺเฆ อธิกรณการเกหีติ.

อญฺญตโรปิ โข หตฺถินาโค อากิณฺโณ วิหรติ หตฺถีหิ หตฺถินีหิ หตฺถิกลเภหิ[๑] หตฺถิจฺฉาเปหิ,[๒] ฉินฺนคฺคานิ เจว ติณานิ ขาทติ, โอภคฺโคภคฺคญฺจสฺส สาขาภงฺคํ ขาทนฺติ, อาวิลานิ จ ปานียานิ ปิวติ, โอคาหญฺจสฺส[๓] โอติณฺณสฺส หตฺถินิโย กายํ อุปนิฆฺสนฺติโย คจฺฉนฺติ. อถโข ตสฺส หตฺถินาคสฺส เอตทโหสิ "อหํ โข อากิณฺโณ วิหรามิ หตฺถีหิ หตฺถินีหิ หตฺถิกลเภหิ หตฺถิจฺฉาเปหิ, ฉินฺนคฺคานิ เจว ติณานิ ขาทามิ, โอภคฺโคภคฺคญฺจ เม สาขาภงฺคํ ขาทนฺติ, อาวิลานิ จ ปานียานิ ปิวามิ, โอคาหญฺจ[๔] เม โอติณฺณสฺส หตฺถินิโย กายํ อุปนิฆฺสนฺติโย คจฺฉนฺติ, ยนฺนูนาหํ เอโก ว คณสฺมา วูปกฏฺโฐ วิหเรยฺยนฺติ. อถโข โส หตฺถินาโค ยูถา อปกฺกมฺม, เยน ปาริเลยฺยกํ, รกฺขิตวนสณฺโฑ, ภทฺทสาลมูลํ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา โสณฺฑาย ภควโต ปานียํ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปติ, อปหริตญฺจ กโรติ. อถโข ตสฺส หตฺถินาคสฺส เอตทโหสิ "อหํ โข ปุพฺเพ อากิณฺโณ น ผาสุํ วิหาสึ หตฺถีหิ หตฺถินีหิ หตฺถิกลเภหิ หตฺถิจฺฉาเปหิ, ฉินฺนคฺคานิ เจว ติณานิ ขาทึ, โอภคฺโคภคฺคญฺจ เม สาขาภงฺคํ ขาทึสุ, อาวิลานิ จ ปานียานิ อปายึ, โอคาหญฺจ เม โอติณฺณสฺส หตฺถินิโย กายํ อุปนิฆฺสนฺติโย อคมฺสุ, โสมฺหิ เอตรหิ เอโก อทุติโย สุขํ ผาสุํ วิหรามิ อญฺญเตฺรว หตฺถีหิ หตฺถินีหิ หตฺถิกลเภหิ หตฺถิจฺฉาเปหีติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,อิ. หตฺถิกพเภหิ　[๒] อิ. หตฺถิจฺฉาปเกหิ　[๓] สี.,ฉ.,เท. โอคาหา จสฺส, อิ. โอคาหนฺตสฺส　[๔] สี.,ฉ.,เท. โอคาหา จ, อิ. โอคาหนฺตสฺส

อถโข ภควา อตฺตโน จ ปวิเวกํ วิทิตฺวา ตสฺส จ หตฺถินาคสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"เอตํ[๑] นาคสฺส นาเคน อีสาทนฺตสฺส หตฺถิโน
สเมติ จิตฺตํ จิตฺเตน ยเทโก รมตี วเนติ.

อถโข ภควา ปาริเลยฺยเก ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน สาวตฺถี, เตน จาริกํ ปกฺกามิ. อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน, เยน สาวตฺถี, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม.

อถโข โกสมฺพิกานํ อุปาสกานํ เอตทโหสิ[๒] "อิเม โข อยฺยา โกสมฺพิกา ภิกฺขู พหุโน อมฺหากํ อนตฺถสฺส การกา, อิเมหิ อุพฺพาฬฺโห ภควา ปกฺกนฺโต, หนฺท มยํ อยฺเย โกสมฺพิเก ภิกฺขู เนว อภิวาเทยฺยาม, น ปจฺจุฏฺเฐยฺยาม, น อญฺชลิกมฺมํ[๓] สามีจิกมฺมํ กเรยฺยาม, น สกฺกเรยฺยาม, น ครุกเรยฺยาม[๔] น มาเนยฺยาม [ ][๕] น ปูเชยฺยาม, อุปคตานมฺปิ ปิณฺฑกํ[๖] น ทชฺเชยฺยาม, เอวํ อิเม อมฺเหหิ อสกฺกริยมานา อครุกริยมานา อมานิยมานา [ ][๗] อปูชิยมานา อสกฺการปกตา ปกฺกมิสฺสนฺติ วา วิพฺภมิสฺสนฺติ วา ภควนฺตํ วา ปสาเทสฺสนฺตีติ. อถโข โกสมฺพิกา อุปาสกา โกสมฺพิเก ภิกฺขู เนว อภิวาเทสุ, น ปจฺจุฏฺเฐสุ, น อญฺชลิกมฺมํ สามีจิกมฺมํ

---

[๑] อิ. เอวํ [๒] สี.,ฉ.,อิ. โกสมฺพกา อุปาสกา [๓] มหา. อญฺชลีกมฺมํ
[๔] สี.,ฉ.,เท. ครุ กเรยฺยาม [๕] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร น ภเชยฺยามาติ ปาโฐ ทิสฺสติ.
[๖] อิ. ปิณฺฑปาตํ [๗] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร อภชิยมานาติ ปาโฐ ทิสฺสติ.

อกํสุ, น สกฺกรึสุ, น ครุกรึสุ, น มาเนสุ, [ ][1] น ปูเชสุ, อุปคตานมฺปิ ปิณฺฑกํ น อทํสุ. อถโข โกสมฺพิกา ภิกฺขู โกสมฺพิเกหิ อุปาสเกหิ อสกฺกริยมานา อครุกริยมานา อมานิยมานา [ ][2] อปูชิยมานา อสกฺการปกตา เอวมาหํสุ "หนฺท มยํ อาวุโส สาวตฺถึ คนฺตฺวา ภควโต สนฺติเก อิมํ อธิกรณํ วูปสเมยฺยามาติ.[3]

๖. อฏฺฐารสวตฺถุกถา

[๔๖๘] อถโข โกสมฺพิกา ภิกฺขู เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน สาวตฺถี, เตนุปสงฺกมึสุ.

อสฺโสสิ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต "เต กิร โกสมฺพิกา ภิกฺขู ภณฺฑนการกา กลหการกา วิวาทการกา ภสฺสการกา สงฺเฆ อธิกรณการกา สาวตฺถึ อาคจฺฉนฺตีติ. อถโข อายสฺมา สาริปุตฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ "เต กิร ภนฺเต โกสมฺพิกา ภิกฺขู ภณฺฑนการกา กลหการกา วิวาทการกา ภสฺสการกา สงฺเฆ อธิกรณการกา สาวตฺถึ อาคจฺฉนฺติ, กถาหํ ภนฺเต เตสุ ภิกฺขูสุ ปฏิปชฺชามีติ. "เตนหิ ตฺวํ สาริปุตฺต, ยถา ธมฺโม, ตถา ปติฏฺฐาหีติ.[4] "กถาหํ ภนฺเต ชาเนยฺยํ ธมฺมํ วา อธมฺมํ วาติ.

---

[1] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร น ภเชสุนฺติ ปาฐทฺวยํ ทิสฺสติ.
[2] สี.,ฉ.,เท.,มหา. เอตฺถนฺตเร อภาชิยมานาติ ปาโฐ ทิสฺสติ.
[3] อิ. วูปสเมมาติ. [4] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ติฏฺฐาหีติ.

"อฏฺฐารสหิ โข สาริปุตฺต วตฺถูหิ อธมฺมวาที ชานิตพฺโพ. อิธ สาริปุตฺต ภิกฺขุ อธมฺมํ 'ธมฺโมติ ทีเปติ ธมฺมํ 'อธมฺโมติ ทีเปติ อวินยํ 'วินโยติ ทีเปติ วินยํ 'อวินโยติ ทีเปติ อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน 'ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน 'อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ, อนาจิณฺณํ ตถาคเตน 'อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ, อาจิณฺณํ ตถาคเตน 'อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ, อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตน 'ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ, ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน 'อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ, อนาปตฺตึ 'อาปตฺตีติ ทีเปติ, อาปตฺตึ 'อนาปตฺตีติ ทีเปติ, ลหุกํ อาปตฺตึ 'ครุกา อาปตฺตีติ ทีเปติ, ครุกํ อาปตฺตึ 'ลหุกา อาปตฺตีติ ทีเปติ, สาวเสสํ อาปตฺตึ 'อนวเสสา อาปตฺตีติ ทีเปติ, อนวเสสํ อาปตฺตึ 'สาวเสสา อาปตฺตีติ ทีเปติ, ทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ 'อทุฏฺฐุลฺลา อาปตฺตีติ ทีเปติ, อทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ 'ทุฏฺฐุลฺลา อาปตฺตีติ ทีเปติ. อิเมหิ โข สาริปุตฺต อฏฺฐารสหิ วตฺถูหิ อธมฺมวาที ชานิตพฺโพ.

อฏฺฐารสหิ จ โข สาริปุตฺต วตฺถูหิ ธมฺมวาที ชานิตพฺโพ. อิธ สาริปุตฺต ภิกฺขุ อธมฺมํ 'อธมฺโมติ ทีเปติ, ธมฺมํ 'ธมฺโมติ ทีเปติ, อวินยํ 'อวินโยติ ทีเปติ, วินยํ 'วินโยติ ทีเปติ, อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน 'อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ, ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน 'ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ, อนาจิณฺณํ ตถาคเตน 'อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ, อาจิณฺณํ ตถาคเตน 'อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ, อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตน 'อปฺปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ, ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน 'ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปติ, อนาปตฺตึ 'อนาปตฺตีติ ทีเปติ, อาปตฺตึ 'อาปตฺตีติ ทีเปติ,

ลหุกํ อาปตฺตึ ‘ลหุกา อาปตฺตีติ ทีเปติ, ครุกํ อาปตฺตึ ‘ครุกา อาปตฺตีติ ทีเปติ, สาวเสสํ อาปตฺตึ ‘สาวเสสา อาปตฺตีติ ทีเปติ, อนวเสสํ อาปตฺตึ ‘อนวเสสา อาปตฺตีติ ทีเปติ, ทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ ‘ทุฏฺฐุลฺลา อาปตฺตีติ ทีเปติ, อทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ อทุฏฺฐุลฺลา ‘อาปตฺตีติ ทีเปติ. อิเมหิ โข สาริปุตฺต อฏฺฐารสหิ วตฺถูหิ ธมฺมวาที ชานิตพฺโพติ.

[๔๖๙] อสฺโสสิ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ฯเปฯ อสฺโสสิ โข อายสฺมา มหากสฺสโป ฯเปฯ อสฺโสสิ โข อายสฺมา มหากจฺจาโน ฯเปฯ อสฺโสสิ โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิโต[๑] ฯเปฯ อสฺโสสิ โข อายสฺมา มหากปฺปิโน ฯเปฯ อสฺโสสิ โข อายสฺมา มหาจุนฺโท ฯเปฯ อสฺโสสิ โข อายสฺมา อนุรุทฺโธ ฯเปฯ อสฺโสสิ โข อายสฺมา เรวโต ฯเปฯ อสฺโสสิ โข อายสฺมา อุปาลิ ฯเปฯ อสฺโสสิ โข อายสฺมา อานนฺโท ฯเปฯ อสฺโสสิ โข อายสฺมา ราหุโล “เต กิร โกสมฺพิกา ภิกฺขู ภณฺฑนการกา กลหการกา วิวาทการกา ภสฺสการกา สงฺเฆ อธิกรณการกา สาวตฺถึ อาคจฺฉนฺตีติ. อถโข อายสฺมา ราหุโล, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราหุโล ภควนฺตํ เอตทโวจ “เต กิร ภนฺเต โกสมฺพิกา ภิกฺขู ภณฺฑนการกา กลหการกา วิวาทการกา ภสฺสการกา สงฺเฆ อธิกรณการกา สาวตฺถึ อาคจฺฉนฺติ, กถาหํ ภนฺเต เตสุ ภิกฺขูสุ ปฏิปชฺชามีติ. “เตนหิ ตฺวํ ราหุล, ยถา ธมฺโม, ตถา ปติฏฺฐาหีติ. “กถาหํ ภนฺเต ชาเนยฺยํ ธมฺมํ วา อธมฺมํ วาติ.

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. มหาโกฏฺฐิโก

"อฏฺฐารสหิ โข ราหุล วตฺถูหิ อธมฺมวาที ชานิตพฺโพ ฯเปฯ อิเมหิ โข ราหุล อฏฺฐารสหิ วตฺถูหิ อธมฺมวาที ชานิตพฺโพ.

อฏฺฐารสหิ จ โข ราหุล วตฺถูหิ ธมฺมวาที ชานิตพฺโพ ฯเปฯ อิเมหิ โข ราหุล อฏฺฐารสหิ วตฺถูหิ ธมฺมวาที ชานิตพฺโพติ.

[๔๗๐] อสฺโสสิ โข มหาปชาปตี โคตมี "เต กิร โกสมฺพิกา ภิกฺขู ภณฺฑนการกา กลหการกา วิวาทการกา ภสฺสการกา สงฺเฆ อธิกรณการกา สาวตฺถึ อาคจฺฉนฺตีติ. อถโข มหาปชาปตี โคตมี, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ. เอกมนฺตํ ฐิตา โข มหาปชาปตี โคตมี ภควนฺตํ เอตทโวจ "เต กิร ภนฺเต โกสมฺพิกา ภิกฺขู ภณฺฑนการกา กลหการกา วิวาทการกา ภสฺสการกา สงฺเฆ อธิกรณการกา สาวตฺถึ อาคจฺฉนฺติ, กถาหํ ภนฺเต เตสุ ภิกฺขูสุ ปฏิปชฺชามีติ. "เตนหิ ตฺวํ โคตมิ อุภยตฺถ ธมฺมํ สุณ, อุภยตฺถ ธมฺมํ สุตฺวา, เย ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน, เตสํ ทิฏฺฐิญฺจ ขนฺติญฺจ รุจิญฺจ อาทายญฺจ โรเจหิ, ยํ จ กิญฺจิ ภิกฺขุนี-สงฺเฆน ภิกฺขุสงฺฆโต ปจฺจาสีสิตพฺพํ,[๑] สพฺพนฺตํ ธมฺมวาทิโต ว ปจฺจาสีสิตพฺพนฺติ.

[๔๗๑] อสฺโสสิ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ "เต กิร โกสมฺพิกา ภิกฺขู ภณฺฑนการกา กลหการกา วิวาทการกา ภสฺสการกา สงฺเฆ อธิกรณการกา สาวตฺถึ อาคจฺฉนฺตีติ. อถโข อนาถ-ปิณฺฑิโก คหปติ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. ปจฺจาสีสิตพฺพํ

อนาถปิณฺฑิโก คหปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ "เต กิร ภนฺเต โกสมฺพิกา ภิกฺขู ภณฺฑนการกา กลหการกา วิวาทการกา ภสฺสการกา สงฺเฆ อธิกรณการกา สาวตฺถึ อาคจฺฉนฺติ, กถาหํ ภนฺเต เตสุ ภิกฺขูสุ ปฏิปชฺชามีติ. "เตนหิ ตฺวํ คหปติ อุภยตฺถ ทานํ เทหิ, อุภยตฺถ ทานํ ทตฺวา อุภยตฺถ ธมฺมํ สุณ, อุภยตฺถ ธมฺมํ สุตฺวา, เย ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน, เตสํ ทิฏฺฐิญฺจ ขนฺติญฺจ รุจิญฺจ อาทายญฺจ โรเจหีติ.

[๔๗๒] อสฺโสสิ โข วิสาขา มิคารมาตา "เต กิร โกสมฺพิกา ภิกฺขู ภณฺฑนการกา กลหการกา วิวาทการกา ภสฺสการกา สงฺเฆ อธิกรณการกา สาวตฺถึ อาคจฺฉนฺตีติ. อถโข วิสาขา มิคารมาตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข วิสาขา มิคารมาตา ภควนฺตํ เอตทโวจ "เต กิร ภนฺเต โกสมฺพิกา ภิกฺขู ภณฺฑนการกา กลหการกา วิวาทการกา ภสฺสการกา สงฺเฆ อธิกรณการกา สาวตฺถึ อาคจฺฉนฺติ, กถาหํ ภนฺเต เตสุ ภิกฺขูสุ ปฏิปชฺชามีติ. "เตนหิ ตฺวํ วิสาเข อุภยตฺถ ทานํ เทหิ, อุภยตฺถ ทานํ ทตฺวา อุภยตฺถ ธมฺมํ สุณ, อุภยตฺถ ธมฺมํ สุตฺวา, เย ตตฺถ ภิกฺขู ธมฺมวาทิโน, เตสํ ทิฏฺฐิญฺจ ขนฺติญฺจ รุจิญฺจ อาทายญฺจ โรเจหีติ.

[๔๗๓] อถโข โกสมฺพิกา ภิกฺขู อนุปุพฺเพน, เยน สาวตฺถี, ตทวสรึสุ.[๑] อถโข อายสฺมา สาริปุตฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. ตทวสรุ.

นิสินฺโน โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ "เต กิร ภนฺเต โกสมฺพิกา ภิกฺขู ภณฺฑนการกา กลหการกา วิวาทการกา ภสฺสการกา สงฺเฆ อธิกรณการกา สาวตฺถึ อนุปฺปตฺตา, กถํ นุ โข ภนฺเต เตสุ ภิกฺขูสุ เสนาสนํ[๑] ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. "เตนหิ ตยา[๒] สาริปุตฺต วิวิตฺตํ เสนาสนํ ทาตพฺพนฺติ. "สเจ ปน ภนฺเต วิวิตฺตํ น โหติ, กถํ ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. "เตนหิ สาริปุตฺต วิวิตฺตํ กตฺวาปิ ทาตพฺพํ, น เตฺววาหํ สาริปุตฺต 'เกนจิ ปริยาเยน วุฑฺฒตรสฺส ภิกฺขุโน เสนาสนํ ปฏิพาหิตพฺพนฺติ วทามิ; โย ปฏิพาเหยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ.

"อามิเส ปน ภนฺเต กถํ ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. "อามิสํ โข สาริปุตฺต สพฺเพสํ สมกํ ภาเชตพฺพนฺติ.

๗. โอสารณานุชานนา

[๔๗๔] อถโข ตสฺส อุกฺขิตฺตกสฺส ภิกฺขุโน ธมฺมญฺจ วินยญฺจ ปจฺจเวกฺขนฺตสฺส เอตทโหสิ "อาปตฺติ เอสา, เนสา อนาปตฺติ, อาปนฺโนมฺหิ, นมฺหิ อนาปนฺโน, อุกฺขิตฺโตมฺหิ, นมฺหิ อนุกฺขิตฺโต, ธมฺมิเกนมฺหิ กมฺเมน อุกฺขิตฺโต อกุปฺเปน ฐานารเหนาติ. อถโข โส อุกฺขิตฺตโก ภิกฺขุ, เยน อุกฺขิตฺตานุวตฺตกา ภิกฺขู เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อุกฺขิตฺตานุวตฺตเก ภิกฺขู เอตทโวจ "อาปตฺติ เอสา อาวุโส, เนสา อนาปตฺติ, อาปนฺโนมฺหิ, นมฺหิ อนาปนฺโน, อุกฺขิตฺโตมฺหิ, นมฺหิ อนุกฺขิตฺโต, ธมฺมิเกนมฺหิ กมฺเมน

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. เสนาสเน [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อุกฺขิตฺโต อกุปฺเปน ฐานารเหน, เอถ มํ อายสฺมนฺโต โอสาเรถาติ. อถโข เต อุกฺขิตฺตานุวตฺตกา ภิกฺขู ตํ อุกฺขิตฺตกํ ภิกฺขุ์ อาทาย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ์ "อยํ ภนฺเต อุกฺขิตฺตโก ภิกฺขุ เอวมาห 'อาปตฺติ เอสา อาวุโส, เนสา อนาปตฺติ, อาปนฺโนมฺหิ, นมฺหิ อนาปนฺโน, อุกฺขิตฺโตมฺหิ, นมฺหิ อนุกฺขิตฺโต, ธมฺมิเกนมฺหิ กมฺเมน อุกฺขิตฺโต อกุปฺเปน ฐานารเหน, เอถ มํ อายสฺมนฺโต โอสาเรถาติ, กถํ นุ โข ภนฺเต ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. "อาปตฺติ เอสา ภิกฺขเว, เนสา อนาปตฺติ, อาปนฺโน เอโส ภิกฺขุ, เนโส ภิกฺขุ อนาปนฺโน, อุกฺขิตฺโต เอโส ภิกฺขุ, เนโส ภิกฺขุ อนุกฺขิตฺโต, ธมฺมิเกน กมฺเมน อุกฺขิตฺโต อกุปฺเปน ฐานารเหน, ยโต จ โข โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาปนฺโน จ อุกฺขิตฺโต จ ปสฺสติ จ, เตนหิ ภิกฺขเว ตํ ภิกฺขุ์ โอสาเรถาติ.

๘. สงฺฆสามคฺคีกถา

[๔๗๕] อถโข เต อุกฺขิตฺตานุวตฺตกา ภิกฺขู ตํ อุกฺขิตฺตกํ ภิกฺขุ์ โอสาเรตฺวา, เยน อุกฺเขปกา ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อุกฺเขปเก ภิกฺขู เอตทโวจุ์ "ยสฺมึ อาวุโส วตฺถุสฺมึ อโหสิ สงฺฆสฺส ภณฺฑนํ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานํ สงฺฆนานากรณ์, โส เอโส ภิกฺขุ อาปนฺโน จ อุกฺขิตฺโต จ ปสฺสิ จ โอสาริโต จ, หนฺท มยํ อาวุโส ตสฺส วตฺถุสฺส วูปสมาย สงฺฆสามคฺคึ กโรมาติ.

อถโข เต อุกฺเขปกา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต อุกฺเขปกา[๑] ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ "เต ภนฺเต อุกฺขิตฺตานุวตฺตกา ภิกฺขู เอวมาหํสุ 'ยสฺมึ อาวุโส วตฺถุสฺมึ อโหสิ สงฺฆสฺส ภณฺฑนํ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานํ สงฺฆนานากรณํ, โส เอโส ภิกฺขุ อาปนฺโน จ อุกฺขิตฺโต จ ปสฺสิ จ โอสาริโต จ, หนฺท มยํ อาวุโส ตสฺส วตฺถุสฺส วูปสมาย สงฺฆสามคฺคึ กโรมาติ, กถํ นุ โข ภนฺเต ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ. ยโต จ โข โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาปนฺโน จ อุกฺขิตฺโต จ ปสฺสิ จ โอสาริโต จ, เตนหิ ภิกฺขเว สงฺโฆ ตสฺส วตฺถุสฺส วูปสมาย สงฺฆสามคฺคึ กโรตุ. เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว กาตพฺพา. สพฺเพเหว เอกชฺฌํ สนฺนิปติตพฺพํ คิลาเนหิ จ อคิลาเนหิ จ, น เกหิจิ ฉนฺโท ทาตพฺโพ. สนฺนิปติตฺวา พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สงฺโฆ ญาเปตพฺโพ

'สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, ยสฺมึ วตฺถุสฺมึ อโหสิ สงฺฆสฺส ภณฺฑนํ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานํ สงฺฆนานากรณํ, โส เอโส ภิกฺขุ อาปนฺโน จ อุกฺขิตฺโต จ ปสฺสิ จ โอสาริโต จ. ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สงฺโฆ ตสฺส วตฺถุสฺส วูปสมาย สงฺฆสามคฺคึ กเรยฺย; เอสา ญตฺติ.

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, ยสฺมึ วตฺถุสฺมึ อโหสิ สงฺฆสฺส ภณฺฑนํ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานํ สงฺฆนานากรณํ, โส เอโส ภิกฺขุ อาปนฺโน จ อุกฺขิตฺโต จ ปสฺสิ จ โอสาริโต จ. สงฺโฆ ตสฺส วตฺถุสฺส วูปสมาย

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

สงฺฆสามคฺคึ กโรติ. ยสฺสายสฺมโต ขมติ ตสฺส วตฺถุสฺส วูปสมาย สงฺฆสามคฺคิยา กรณํ, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺย.

กตา สงฺเฆน ตสฺส วตฺถุสฺส วูปสมาย สงฺฆสามคฺคี, นีหโต สงฺฆเภโท, นีหตา สงฺฆราชิ, นีหตํ สงฺฆววตฺถานํ, นีหตํ สงฺฆนานากรณํ.[๑] ขมติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตุณฺหี. เอวเมตํ ธารยามีติ.

ตาวเทว อุโปสโถ กาตพฺโพ ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิตพฺพนฺติ.

๙. อุปาลิสงฺฆสามคฺคีปุจฺฉา

[๔๗๖] อถโข อายสฺมา อุปาลิ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุปาลิ ภควนฺตํ เอตทโวจ "ยสฺมึ ภนฺเต วตฺถุสฺมึ โหติ สงฺฆสฺส ภณฺฑนํ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานํ สงฺฆนานากรณํ, สงฺโฆ ตํ วตฺถุ อวินิจฺฉินิตฺวา อมูลา มูลํ คนฺตฺวา สงฺฆสามคฺคึ กโรติ, ธมฺมิกา นุ โข สา ภนฺเต สงฺฆสามคฺคีติ. "ยสฺมึ อุปาลิ วตฺถุสฺมึ โหติ สงฺฆสฺส ภณฺฑนํ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานํ สงฺฆนานากรณํ, สงฺโฆ ตํ วตฺถุ อวินิจฺฉินิตฺวา อมูลา มูลํ คนฺตฺวา สงฺฆสามคฺคึ กโรติ, อธมฺมิกา สา อุปาลิ สงฺฆสามคฺคีติ.

"ยสฺมึ ปน ภนฺเต วตฺถุสฺมึ โหติ สงฺฆสฺส ภณฺฑนํ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานํ สงฺฆนานากรณํ,

---

[๑] อิ. กตา สงฺเฆน ตสฺส วตฺถุสฺส วูปสมาย สงฺฆสามคฺคี, นีหตา สงฺฆราชิ, นีหโต สงฺฆเภโท.

สงฺโฆ ตำ วตฺถุ วินิจฺฉินิตฺวา มูลา มูลำ คนฺตฺวา สงฺฆสามคฺคึ กโรติ, ธมฺมิกา นุ โข สา ภนฺเต สงฺฆสามคฺคีติ. “ยสฺมึ อุปาลิ วตฺถุสฺมึ โหติ สงฺฆสฺส ภณฺฑนำ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานำ สงฺฆนานากรณำ, สงฺโฆ ตำ วตฺถุ วินิจฺฉินิตฺวา มูลา มูลำ คนฺตฺวา สงฺฆสามคฺคึ กโรติ, ธมฺมิกา สา อุปาลิ สงฺฆสามคฺคีติ.

“กติ นุ โข ภนฺเต สงฺฆสามคฺคิโยติ. “เทฺว[๑] อุปาลิ สงฺฆสามคฺคิโย อตฺถิ อุปาลิ สงฺฆสามคฺคี อตฺถาเปตา พฺยญฺชนุเปตา, อตฺถิ อุปาลิ สงฺฆสามคฺคี อตฺถุเปตา จ พฺยญฺชนุเปตา จ. กตมา จ อุปาลิ สงฺฆสามคฺคี อตฺถาเปตา พฺยญฺชนุเปตา. ยสฺมึ อุปาลิ วตฺถุสฺมึ โหติ สงฺฆสฺส ภณฺฑนำ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานำ สงฺฆนานากรณำ, สงฺโฆ ตำ วตฺถุ อวินิจฺฉินิตฺวา อมูลา มูลำ คนฺตฺวา สงฺฆสามคฺคึ กโรติ; อยำ วุจฺจติ อุปาลิ สงฺฆสามคฺคี อตฺถาเปตา พฺยญฺชนุเปตา. กตมา จ อุปาลิ สงฺฆสามคฺคี อตฺถุเปตา จ พฺยญฺชนุเปตา จ. ยสฺมึ อุปาลิ วตฺถุสฺมึ โหติ สงฺฆสฺส ภณฺฑนำ กลโห วิคฺคโห วิวาโท สงฺฆเภโท สงฺฆราชิ สงฺฆววตฺถานำ สงฺฆนานากรณำ, สงฺโฆ ตำ วตฺถุ วินิจฺฉินิตฺวา มูลา มูลำ คนฺตฺวา สงฺฆสามคฺคึ กโรติ; อยำ วุจฺจติ อุปาลิ สงฺฆสามคฺคี อตฺถุเปตา จ พฺยญฺชนุเปตา จ. อิมา โข อุปาลิ เทฺว สงฺฆสามคฺคิโยติ.

[๔๗๗] อถโข อายสฺมา อุปาลิ อุฏฺฐายาสนา เอกำสำ อุตฺตราสงฺคำ กริตฺวา, เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตำ คาถาย อชฺฌภาสิ

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,อิ. เทฺวมา

[๔๗๘] “สงฺฆสฺส กิจฺเจสุ จ มนฺตนาสุ จ
อตฺเถสุ ชาเตสุ วินิจฺฉเยสุ จ
กถมฺปกาโรธ นโร มหตฺถิโก
ภิกฺขุ กถํ โหติธ ปคฺคหารโหติ.

อนานุวชฺโช ปจเมน สีลโต
อเวกฺขิตาจารสุสํวุตินฺทฺริโย[๑]
ปจฺจตฺถิกา โนปวทนฺติ ธมฺมโต
น หิสฺส ตํ โหติ วเทยฺยุ เยน นํ.

โส ตาทิโส สีลวิสุทฺธิยา จิโต
วิสารโท โหติ วิสยฺห ภาสติ
นจฺฉมฺภติ ปริสคโต น เวธติ
อตฺถํ น หาเปติ อนุยฺยุตฺตํ ภณํ.

ตเถว ปญฺหํ ปริสาสุ ปุจฺฉิโต
น จาปิ[๒] ปชฺฌายติ น มงฺกุ โหติ
โส กาลาคตํ พฺยากรณารหํ วโจ
รณฺเชติ วิญฺญูปริสํ วิจกฺขโณ.

สคารโว วุฑฺฒตเรสุ ภิกฺขุสุ
อาเจรกมฺหิ จ สเก วิสารโท
อลํ ปเมตุํ ปคุโณ กเถตเว
ปจฺจตฺถิกานญฺจ วิรทฺธิโกวิโท.

---

[๑] สี.,ฉ.,อิ. อเวกฺขิตาจาโร สุสํวุตินฺทฺริโย [๒] สี.,ฉ.,เท.,อิ. เจว

ปจฺจตฺถิกา เยน วชนฺติ นิคฺคหํ
มหาชโน ปญฺญาปนญฺจ[๑] คจฺฉติ
สกญฺจ อาทายมยํ น ริญฺจติ
เวยฺยากรํ[๒] ปญฺหมนูปฆาติกํ.

ทูเตยฺยกมฺเมสุ อลํ สมุคฺคโห
สงฺฆสฺส กิจฺเจสุ จ อาหุนํ ยถา
กรวโจ ภิกฺขุคเณน เปสิโต
'อหํ กโรมีติ น เตน มญฺญติ.

อาปชฺชติ ยาวตเกสุ วตฺถุสุ
อาปตฺติยา โหติ ยถา จ วุฏฺฐิติ[๓]
เอเต วิภงฺคา อุภยสฺส สฺวาคตา[๔]
อาปตฺติวุฏฺฐานปทสฺส โกวิโท.

นิสฺสารณํ คจฺฉติ ยานิ จาจรํ
นิสฺสาริโต โหติ ยถา จ วตฺถุนา[๕]
โอสารณํ ตวุสิตสฺส ชนฺตุโน
เอตมฺปิ ชานาติ วิภงฺคโกวิโท.

สคารโว วุฑฺฒตเรสุ ภิกฺขุสุ
นเวสุ เถเรสุ จ มชฺฌิเมสุ จ
มหาชนสฺสตฺถจโรธ ปณฺฑิโต
โส ตาทิโส ภิกฺขุ อิธ ปคฺคหารโหติ.

โกสมฺพิกฺขนฺธโก ทสโม.[๖]

---

[๑] สี.,ฉ.,เท.,มหา. สญฺญาปนญฺจ [๒] สี.,ฉ.,มหา. วิยากรํ, อิ. วฺยกรณปญฺหมนุปฆาติกํ
[๓] อิ. วุฏฺฐาติ [๔] สฺยา.,อิ. สาคตา. [๕] สี.,ฉ.,เท. วตฺตนา [๖] สี.,อิ. โกสมฺพกฺขนฺธโก ทสโม, เท. โกสมฺพกขนฺธกํ นิฏฺฐิตํ ทสมํ, สฺยา. โกสมฺพิกฺขนฺธกํ ทสมํ

ตสฺสุทฺทานํ

โกสมฺพิยํ ชินวโร วิวาทาปตฺติทสฺสเน
อุกฺขิเปยฺย[๑] ยสฺมึ ตสฺมึ ตสฺส ยาปตฺติ[๒] เทสเย.

อนฺโตสีมาย[๓] ตตฺเถว พาลกญฺเจว วสฺสทา
ปาริเลยฺยา จ สาวตฺถี สาริปุตฺโต จ โกลิโต.

มหากสฺสปกจฺจาโน[๔] โกฏฺฐิโต กปฺปิเนน จ
มหาจุนฺโท จ[๕] อนุรุทฺโธ เรวโต อุปาลิวฺหโย.[๖]

อานนฺโท ราหุโล เจว โคตมีนาถปิณฺฑิโก
[๗]วิสาขา มิคารมาตา จ.[๗]

เสนาสนํ วิวิตฺตญฺจ อามิสํ สมกัปิ จ
น เกหิ[๘] ฉนฺโท ทาตพฺโพ อุปาลิ ปริปุจฺฉิโต
อนุปวชฺโช[๙] สีเลน[๑๐] สามคฺคี ชินสาสเนติ.

โกสมฺพิกฺขนฺธโก นิฏฺฐิโต.[๑๑]

มหาวคฺคปาลิ นิฏฺฐิตา.[๑๒]

---

[๑] สี.,ฉ.,เท. นุกฺขิเปยฺย [๒] สี.,ฉ.,เท. สทฺธายาปตฺติ [๓] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อนฺโตสีมายํ
[๔] สี.,ฉ.,เท.,มหา. มหากสฺสปกจฺจานา [๕] สี.,ฉ.,เท.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๖] สี.,ฉ.,เท. อุปาลิ จุโภ. [๗-๗] สี.,ฉ.,เท.,มหา. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๘] อิ. เกน [๙] สี.,ฉ.,เท. อนานุวชฺโช, อิ. อนุปวชฺชิ [๑๐] อิ. วิสีเลน
[๑๑] สี.,ฉ. โกสมฺพกกฺขนฺธโก นิฏฺฐิโต, เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ, มหา. โกสมฺพิกวคฺโค นิฏฺฐิโต. [๑๒] สฺยา. มหาวคฺโค สมตฺโต, อิ. มหาวคฺคํ สมตฺตํ.

วินยปิฎเก
มหาวิภงฺคปาลิยา ทุติยภาเค
ปทานุกฺกโม

ปทานุกฺกโม	ปฏฺเพ/องฺเก
[อ]	
อกฏฺยูสํ	๒๖๙/๕๐
อกตกปฺปี	๒๗๘/๖๓
อกตํ	๓๒๕/๑๕๓,๔๒๙/๒๗๕
อกปฺปกเตน	๓๐๘/๑๒๗
อกปฺปิย	๒๗๒/๕๖,๓๐๓/๑๒๐, ๓๐๕/๑๒๑
อกมฺมการกา	๔๕๐/๔๕๐
อกรณียํ	๒๗๔/๕๗, ๓๐๓/๑๒๐
อกสุ	๔๕๙/๓๐๘
อกามา	๓๔๑/๑๘๓-๑๘๒
อการเณ	๓๘๑/๒๓๖
อกิริยวาโท	๒๙๘/๑๐๗
อกุกฺกุ	๓๒๕/๑๕๔
อกุกฺกุกเตน	๓๐๙/๑๒๘
อกุปฺป	๓๘๐/๒๓๒, ๔๕๕/๓๐๒-๓๐๓,๔๗๔/๓๓๑
อกุกมนฺติ	๒๔๙/๑๘
อกุโกจฺฉิ	๔๖๔/๓๑๗
อกุโกสติ	๔๑๔/๒๖๗
อกุขึ	๒๘๙/๘๙
อกุขีนิ	๒๖๕/๔๕
อคตึ	๔๕๔/๓๐๑
อครุกริยมานา	๔๖๗/๓๒๔
อคาริกภูโต	๒๕๗/๓๐
อคิลาน	๒๗๓/๕๖,๔๗๕/๓๓๒
อคุตฺตึ	๓๔๓/๑๘๕
อคุคนครึ	๒๘๖/๘๕
อคุคเหสิ	๒๔๓/๘
อคุคพึ	๓๐๑/๑๑๗
อคุคึ	๓๓๕/๑๗๕
อคุคิโต	๒๘๖/๘๕
อคุคิหุตฺตมุขา	๓๐๐/๑๑๕
องฺคชาตึ	๒๕๒/๒๓
องฺควาโต	๒๖๗/๔๘
องฺคุลิจฺฉินฺโน	๓๙๖/๒๔๙
องฺคุลิยา	๒๖๕/๔๕
อจิรปกฺกนฺต	๒๔๓/๕,๒๗๖/๖๐, ๒๘๕/๘๓

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อจิรุปสมฺปนฺโน	๒๔๓/๕
อจฺจคมา	๓๘๑/๒๓๖
อจฺจย	๒๘๐/๖๗,๒๘๒/๗๓,๒๙๔/๙๘
อจฺจายตา	๒๔๓/๗
อจฺจารทฺธวิริยสฺส	๒๔๓/๕-๖
อจฺฉกณฺชิกํ	๒๖๙/๕๐
อจฺฉมํสคนฺเธน	๒๘๑/๗๑
อจฺฉมํสํ	๒๘๑/๗๑
อจฺฉมฺภติ	๔๗๗/๓๓๕
อจฺฉวสํ	๒๖๒/๓๙
อจฺฉริยํ	๑๘๐/๖๖,๒๔๒/๔, ๓๓๐/๑๖๔,๔๖๓/๓๑๖
อจฺฉิ	๒๘๑/๗๑
อจฺฉาเทตฺวา	๒๔๓/๕,๒๕๗/๓๐
อจฺฉิทฺโท	๒๔๔/๑๐
อจฺฉินฺนํ	๔๕๙/๓๐๘
อชจมฺมํ	๒๕๗/๓๒
อชวิสาณวทฺธิกา	๒๔๖/๑๔
อชินจมฺมปริกฺขฏา	๒๔๖/๑๕
อชินปฺปเวณิ	๒๕๔/๒๕
อชินิ	๔๖๔/๓๑๗
อชฺชตคฺเค	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๘/๑๐๘-๑๐๙
อชฺฌภาสิ	๔๗๗/๓๓๔
อชฺฌาปนฺนกปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
อชฺฌาปนฺนกทสโม	๓๙๑/๒๔๕
อชฺฌาปนฺนกวีโส	๓๙๒/๒๔๖
อชฺฌาราเม	๒๔๘/๑๗
อชฺฌาวสติ	๔๕๘/๓๐๖
อชฺฌาวสตา	๒๔๓/๕,๒๕๗/๒๙
อชฺเฌสิ	๒๕๘/๓๓
อชฺโฌกาเส	๒๔๘/๑๖,๓๔๓/๑๘๕
อญฺชนํ	๒๖๕/๔๔
อญฺชนิถวิกํ	๒๖๕/๔๕
อญฺชนี	๒๖๕/๔๔,๒๖๕/๔๔
อญฺชนีสลากา	๒๖๕/๔๕
อญฺชนูปปีสเนหิ	๒๖๕/๔๔
อญฺชนฺติ	๒๖๕/๔๕
อญฺชลีกมฺมํ	๔๕๓/๓๐๐,๔๖๗/๓๒๔
อญฺญติตฺถิยา	๒๙๓/๙๗
อญฺญตร	๓๐๘/๑๒๗,๓๘๕/๒๓๙
อญฺญาตกเวเสน	๔๕๘/๓๐๖, ๔๖๐/๓๐๘-๓๐๙
อญฺญาสิ	๒๔๒/๔,๒๙๓/๙๘, ๓๐๑/๑๑๗
อฏฺฐกวคฺคิกานิ	๒๕๘/๓๓
อฏฺฐานาเรหน	๓๘๐/๒๓๒, ๓๘๔/๒๓๘,๔๕๑/๒๙๗

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อฏฺฐาสิ	๒๗๖/๖๐	อตฺถรณานิ	๒๕๗/๓๒
อฏฺจิจุฉินฺนา	๔๖๔/๓๑๗	อตฺถริตพฺพํ	๓๐๖/๑๒๖
อฏฺจิมยํ	๒๖๕/๔๕	อตฺถสญฺหิตํ	๒๗๔/๕๗
อฑฺฒกาสิโย	๓๓๘/๑๘๐	อตฺถารา	๓๐๘/๑๒๘
อฑฺฒเตรเสหิ	๒๘๒/๗๑,๒๙๘/๑๐๖,	อตฺถุเปตา	๔๗๖/๓๓๔
	๒๙๙/๑๑๐,๓๐๐/๑๑๕	อตฺโถ	๒๕๕/๒๖,๒๔๕/๑๑,
อฑฺฒโยคํ	๒๙๕/๑๐๑,๓๔๓/๑๘๕		๒๖๒/๓๙,๒๖๗/๔๘
อฑฺโฒ	๔๕๘/๓๐๕	อตฺรโช	๓๗๙/๒๒๘
อณฺณวํ	๒๘๖/๘๗	อทสฺสเน	๔๕๑/๒๙๖
อตรมาโน	๓๐๑/๑๑๗	อทิฏฺฐปุพฺพา	๒๘๙/๙๐
อติกฺกนฺตวรา	๓๓๗/๑๗๘	อทิฏฺฐํ	๒๙๔/๑๐๐
อติกฺกามยโต	๒๗๑/๕๕	อทุฏฺฐุลฺลา	๔๖๘/๓๒๖
อติปกฺขิตฺตมชฺช	๒๖๗/๔๗	อทุติโย	๔๖๗/๓๒๒
อติเรกปณฺจเกน	๓๐๙/๑๒๘	อเทยฺยํ	๒๘๐/๖๖
อติเรกวีสติวคฺโค	๔๕๐/๒๙๐	อทูหาย	๔๖๒/๓๑๔
อติลีนวีริยํ	๒๔๓/๗	อทฺทส	๓๘๐/๒๓๑
อติวิสํ	๒๖๓/๔๐	อทฺทสา	๒๔๒/๒,๒๔๗/๑๕,
อติสิถิลา	๒๔๓/๗		๒๗๒/๕๕,๒๘๖/๘๔
อตีตานิ	๒๘๒/๗๒	อทฺทสฺสุ	๒๙๘/๑๐๗
อตฺตกามรูปา	๔๖๖/๓๑๙	อทฺธานมคฺคปฏิปนฺน	๒๘๔/๗๗,
อตฺตมนา	๒๗๑/๕๔,๒๙๓/๙๗		๓๔๑/๑๗๒
อตฺถกาม	๔๖๓/๓๑๕	อทฺธานํ	๒๗๕/๕๙,๓๘๐/๒๓๓
อตฺถตกิโน	๓๑๒/๑๓๐	อธมฺม	๓๘๒/๒๓๖,
อตฺถตํ	๓๐๘/๑๒๗		๓๘๔/๒๓๘,๔๖๘/๓๒๕

ปทานุกฺกโม	ปฬิเพ/องฺเก
อธมฺมกมฺมํ	๔๐๐/๒๕๕
อธมฺมตฺตา	๓๘๔/๒๓๘
อธมฺมวาที	๔๕๗/๓๐๔, ๔๖๓/๓๑๖,๔๖๘/๓๒๖
อธมฺมิกา	๔๕๐/๒๙๓-๒๙๔
อธมฺมิเกน	๓๘๐/๒๓๒,๒๓๔-๒๓๕, ๓๘๕/๒๓๙,๔๕๑/๒๙๖-๒๙๘
อธมฺมิกํ	๓๘๕-๓๘๖/๒๓๙-๒๔๐
อธมฺมิยมาเน	๔๕๖/๓๐๔
อธิกรณการก	๔๐๗/๒๖๒, ๔๖๗/๓๒๒
อธิการํ	๓๓๑/๑๖๖,๓๓๕/๑๗๔
อธิคจฺฉติ	๒๘๕/๘๓
อธิจิตฺตํ	๒๕๑/๒๑
อธิฏฺจาตุ	๒๖๗/๔๗
อธิฏฺจาสิ	๒๔๓/๗
อธิปญฺญํ	๒๕๑/๒๑
อธิมุตฺโต	๒๔๔/๘
อธิวาสนํ	๒๘๖/๘๕,๒๙๓/๙๘, ๒๙๙/๑๑๐
อธิวาเสตุ	๒๘๐/๖๗,๒๗๖/๖๐, ๒๘๕/๘๑,๒๙๓/๙๘, ๒๙๘/๑๐๘,๒๙๙/๑๑๐
อธิวาเสสิ	๒๘๐/๖๗,๒๙๓/๙๘,

ปทานุกฺกโม	ปฬิเพ/องฺเก
อธิสีลํ	๒๕๑/๒๑-๒๒
อธิยนฺตสฺส	๓๒๙/๑๖๐
อโธเตหิ	๒๔๙/๑๘
อนคาริยํ	๒๔๓/๕,๒๔๕/๑๒, ๒๕๗/๒๔
อนติริตฺตํ	๒๗๖/๖๑,๒๙๕/๑๐๑
อนติสโร	๔๐๓/๒๕๙
อนธิฏฺจิเตน	๓๑๗/๑๓๘
อนตฺตมโน	๒๘๓/๒๕,๓๐๑/๑๑๖
อนตฺถโก	๔๖๑/๓๑๑
อนตฺถตํ	๓๐๘/๑๒
อนตฺถสญฺหิตํ	๒๗๔/๕๗,๓๐๓/๑๒๐
อนตฺถสฺส	๔๕๙/๓๐๘
อนนจฺฉวิกํ	๒๗๔/๕๗
อนนุโพธา	๒๘๗/๘๗
อนนุโลมิกํ	๒๗๔/๕๗,๓๐๓/๑๒๐, ๔๕๖/๓๐๓
อนพฺภกฺขาตุกามา	๒๙๐/๙๓
อนภาวํ	๒๙๒/๙๕
อนวชฺชํ	๓๓๗/๑๗๘
อนวเสสา	๔๖๘/๓๒๖
อนาคตา	๓๘๐/๒๓๓
อนาจิณฺณโ	๔๖๘/๓๒๖
อนานุวชฺโช	๔๗๗/๓๓๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อนาปตฺติ	๒๗๔/๕๘,๓๘๐/๒๓๔, ๔๕๑/๒๙๕,๔๖๘/๓๒๖
อนาปตฺติโก	๓๘๑/๒๓๖,๓๕๕/๒๔๘
อนาปตฺติทฺวิโน	๔๕๑/๒๙๖
อนาปนฺโน	๔๗๔/๓๓๐
อนาปุจฺฉา	๒๙๙/๑๑๐,๓๒๙/๑๖๐
อนามนฺตจาโร	๓๐๖/๑๒๖
อนาสาย	๓๑๗/๑๒๘
อนิมิตฺตกเตน	๓๐๙/๑๒๘
อนิสฺสคฺคิเยน	๓๐๙/๑๒๘
อนุกมฺปึ	๒๘๖/๘๖,๔๕๗/๓๐๔
อนุฆรกึ	๓๐๓/๑๑๙
อนุชานาตุ	๒๙๙/๑๑๑
อนุชานามิ	๒๕๓/๒๔, ๒๕๖/๒๘,๒๘๔/๘๐
อนุชาเนยฺย	๒๕๗/๓๑
อนุชาเนยฺยึ	๒๖๐/๓๗
อนุกฺขิตฺโต	๓๘๐/๒๓๒,๔๕๑/๒๙๗, ๔๕๒/๒๙๘,๔๗๔/๓๓๐
อนุคายนฺติ	๓๐๐/๑๑๓
อนุญฺญาต	๒๗๐/๕๑,๒๘๔/๘๐, ๒๙๕/๑๐๐,๓๐๓/๑๒๑,๓๘๔/๒๓๘
อนุญฺญาสิ	๔๕๐/๒๙๐
อนุตฺตโร	๒๙๘/๑๐๖,๓๐๐/๑๑๒
อนุปจฺฉินฺนา	๓๒๕/๑๕๓
อนุปนีโต	๒๔๕/๑๑
อนุปริวาเรถ	๔๕๑/๒๙๗
อนุปริวาเรนฺติ	๔๕๒/๒๙๙
อนุปาหโน	๒๔๘/๑๖
อนุปุพฺพกถา	๒๔๒/๔,๒๘๔/๗๙, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๗,๑๐๙, ๓๐๑/๑๑๗
อนุปุพฺเพน	๒๗๔/๕๖,๒๘๒/๗๒
อนุปฺปตฺตสทตฺโถ	๒๔๔/๘
อนุปฺปตฺโต	๒๘๕/๘๑,๒๘๙/๘๙
อนุปฺปเวจฺฉติ	๒๘๒/๗๓
อนุปฺปาทธมฺมา	๒๙๒/๙๕
อนุพทฺธา	๒๘๒/๗๒
อนุพนฺธสฺส	๒๘๒/๗๒
อนุพนฺธิ	๒๔๗/๑๕,๒๕๕/๒๗
อนุพุทฺธํ	๒๘๗/๘๗
อนุภาสนฺติ	๓๐๐/๑๑๓
อนุโมทิตฺวา	๒๘๒/๗๔,๒๘๖/๘๖
อนุยุญฺช	๒๕๗/๓๐
อนุยุตฺโต	๔๕๗/๓๐๕
อนุยุยุตฺ	๔๗๗/๓๓๕
อนุโลเมติ	๒๘๒/๗๓,๓๐๕/๑๒๑
อนุวตฺตนฺติ	๔๕๒/๒๙๙

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
อนุวตฺติตฺถ	๔๕๑/๒๙๗
อนุวาตกรณมตฺเตน	๓๐๘/๑๒๗
อนุวิจฺจการํ	๒๙๓/๙๗
อนุสาสิสฺสติ	๒๔๒/๒
อนุสฺสาวนวิปนฺนํ	๓๘๕/๒๓๙
อนุสฺสาวนสมฺปนฺนํ	๓๘๕/๒๓๙
อนุสฺสาวนา	๔๕๕/๓๐๓
อนูนกา	๔๕๐/๒๙๓
อนูปฆาติกํ	๔๗๗/๓๓๖
อเนกปริยาเยน	๒๕๕/๒๗, ๒๗๑/๕๕,๒๘๔/๘๐
อเนกวิหิต	๒๔๒/๓,๒๕๐/๑๘, ๒๙๒/๙๔
อเนลคลาย	๒๕๘/๓๓
อนฺตคณฺหาพาโธ	๓๓๓/๑๗๐
อนฺตคณฺหี	๓๓๓/๑๗๑,๓๗๙/๒๒๘
อนฺตรฆเร	๔๕๖/๓๐๓
อนฺตรฐายติ	๒๔๒/๓
อนฺตรวาสเกน	๓๐๘/๑๒๗
อนฺตรหิโต	๒๔๓/๖,๒๗๘/๖๓
อนฺตรามคฺเค	๒๕๓/๒๔,๒๗๒/๕๕
อนฺตรายา	๒๘๖/๘๕
อนฺตลิกฺข	๒๔๒/๓,๒๙๖/๑๐๓
อนฺตานิ	๓๓๓/๑๗๑
อนฺติมวตฺถุ	๓๙๐/๒๔๕
อนฺเตปุเร	๒๗๑/๕๓, ๓๒๘/๑๕๙,๔๖๑/๓๑๑
อนฺเตวาสี	๒๘๐/๖๖,๔๖๑/๓๑๑
อนฺโต	๒๕๕/๒๖,๒๙๕/๑๐๐, ๓๒๙/๑๖๑
อนฺโตโกฏฐาคาริกา	๒๗๑/๕๔
อนฺโตสีมาย	๔๕๕/๓๐๒
อนฺธกาเร	๒๔๒/๔,๒๔๙/๑๘, ๒๘๔/๘๐,๒๙๘/๑๐๘
อนฺธพธิโร	๓๙๖/๒๔๙
อนฺธมูคพธิโร	๓๙๖/๒๔๙
อนฺธมูโค	๓๙๖/๒๔๙
อนฺโธ	๓๙๖/๒๔๙
อนฺนกถํ	๒๕๐/๑๘๐
อปกฑฺฒิ	๓๓๑/๑๖๖
อปกฑฺฒนฺติ	๒๖๓/๔๒
อปคตกาฬกํ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๗,๓๐๑/๑๑๗
อปคพฺภตาย	๒๙๑/๙๔
อปคพฺโภ	๒๙๑/๙๔
อปรกฺกมฺม	๔๖๗/๓๒๓
อปรปฺปจฺจย	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๘,๓๐๑/๑๑๗

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อปรหิเต	๔๖๖/๓๒๑
อปริกถากเตน	๓๐๙/๑๒๘
อปริปุณฺณโกสโกฏฺฐาคาโร	๔๕๗/๓๐๕
อปริสงฺกิตํ	๒๙๔/๑๐๐
อปลิโพธา	๓๒๕/๑๕๒
อปโลเกถ	๒๘๙/๙๐
อปวิลายมาโน	๓๒๑/๑๔๗
อปหริเต	๒๘๔/๗๙
อปากฑฺฒิ	๓๗๙/๒๒๘
อปาเถยฺเยน	๒๙๙/๑๑๑,๓๒๙/๑๖๑
อปายึ	๒๘๕/๘๒
อปายิ	๒๗๓/๕๖,๓๓๔/๑๗๔
อปารุต	๒๖๕/๔๔,๒๖๖/๔๖
อปิธานึ	๒๖๕/๔๔,๒๖๖/๔๖
อปุญฺญึ	๒๘๓/๗๖
อปูชิยมานา	๔๖๗/๓๒๔
อปฺปกตญฺญุโน	๓๘๐/๒๓๑
อปฺปกิลมเถน	๒๗๕/๕๙,๓๘๐/๒๓๓
อปฺปญฺญตฺตึ	๔๖๘/๓๒๖
อปฺปฏิกมฺม	๓๙๑/๒๔๕,๓๙๔/๒๔๗, ๔๒๗/๒๗๔
อปฺปฏิกฺขิตฺตึ	๓๐๕/๑๒๑
อปฺปฏิคฺคหิต	๒๖๘/๔๙
อปฺปฏิญฺญาย	๔๐๐/๒๕๕
อปฺปฏินิสฺสคฺเค	๓๙๑/๒๔๕
อปฺปฏิปุจฺฉา	๔๐๐/๒๕๕
อปฺปฏิรูปึ	๒๗๔/๕๗,๓๐๓/๑๒๐
อปฺปฏิเวกฺขิตฺวา	๓๘๐/๖๘
อปฺปฏิเวธา	๒๘๗/๘๗
อปฺปตร	๒๕๗/๓๑
อปฺปตฺโต	๓๙๕/๒๔๘
อปฺปธโน	๔๕๘/๓๐๕
อปฺปพโล	๔๕๘/๓๐๕
อปฺปภกฺขา	๒๙๙/๑๑๑,๓๒๙/๑๖๑
อปฺปภิกฺขุโก	๒๕๗/๓๐
อปฺปโภโค	๔๕๘/๓๐๕
อปฺปมตฺต	๒๔๓/๘,๔๖๖/๓๒๒
อปฺปมตฺตก	๒๗๖/๖๑,๒๘๑/๗๐
อปฺปมาทาธิกรณึ	๒๘๕/๘๓
อปฺปวาหโน	๔๕๘/๓๐๕
อปฺปวิชิโต	๔๕๘/๓๐๕
อปฺปสทฺโธ	๓๐๑/๑๑๗
อปฺปสนฺนา	๒๘๑/๗๐
อปฺปาณเก	๒๘๔/๗๙,๔๖๖/๓๒๑
อปฺปิจฺฉา	๒๕๕/๒๗,๒๗๑/๕๔
อปฺเปยฺยึ	๔๖๒/๓๑๓
อปฺโปทกา	๒๙๙/๑๑๑,๓๒๙/๑๖๑
อปฺโปสฺสุกฺโก	๔๕๗/๓๐๔,

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
	๔๖๓/๓๑๖,๔๖๔/๓๑๘
อผาสุ	๒๕๓/๒๔
อพีชํ	๒๗๘/๖๓
อพฺพาหิตฺวา	๒๗๘/๖๑
อพฺภญฺชนํ	๒๖๗/๔๗
อพฺภญฺญาสิ	๒๔๓/๘
อพฺภนฺตรโต	๒๘๖/๘๕
อพฺภาจิกฺขนฺติ	๒๙๐/๙๓
อพฺภาจิกฺขนฺเตน	๒๙๔/๙๖
อพฺภานารหํ	๔๐๐/๒๕๕
อพฺภานุโมทิ	๒๕๘/๓๓
อพฺภุตํ	๒๘๐/๖๖,๒๔๒/๔
อพฺภุคฺคโต	๒๙๘/๑๐๖, ๓๐๐/๑๑๒
อพฺภุคฺคจฺฉติ	๒๘๕/๘๒
อพฺภุคฺคนฺตฺวา	๒๔๒/๓
อพฺภุยฺยาโต	๔๕๘/๓๐๕
อพฺภุยฺยาสิ	๔๕๘/๓๐๕
อพฺภุตํ	๔๖๓/๓๑๖
อพฺเภติ	๔๐๐/๒๕๕
อพฺเภยฺย	๓๙๓/๒๔๖
อพฺยตฺโต	๓๙๕/๒๔๘
อพฺยาปชฺฌาธิมุตฺโต	๒๔๔/๘
อภิชยมานา	๔๖๗/๓๒๔

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อภาสิตํ	๔๖๘/๓๒๖
อภิกฺกนฺตํ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๘/๑๐๘
อภิกฺกมถ	๔๖๖/๓๑๙
อภิชีวนิกสฺส	๒๔๘/๑๗
อภิญฺญา	๓๐๐/๑๑๒
อภิญฺญาต	๒๙๐/๙๑,๓๐๑/๑๑๖
อภินิปชฺชิตุํ	๒๕๖/๒๘
อภินิสีทนฺติ	๒๕๖/๒๘
อภินิสีทิตุํ	๒๕๖/๒๘
อภิปฺปสนฺนา	๒๗๑/๕๔
อภิปฺปสาเรยฺยาสิ	๒๔๒/๒
อภิภุยฺย	๔๖๔/๓๑๘
อภิรทฺโธ	๒๙๓/๙๒
อภิรุห	๒๕๓/๒๔
อภิรุหิตพฺพา	๒๕๒/๒๓
อภิรุเหยฺย	๒๕๒/๒๓
อภิรูป	๒๕๕/๒๖,๒๗๑/๕๓, ๓๒๖/๑๕๗
อภิรูหนฺติ	๒๔๙/๑๘
อภิวฑฺฒิสฺสติ	๒๘๐/๖๖
อภิวาทนํ	๔๕๓/๓๐๐
อภิวาเทตฺวา	๒๘๐/๖๖,๒๘๑/๖๗, ๒๘๓/๖๗,๒๗๐/๕๑

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
อภิวาเทยฺยาม	๔๖๗/๓๒๔
อภิวาเทสุ	๔๖๗/๓๒๔
อภิสงฺขริตุ	๒๖๗/๔๘
อภิสฏา	๓๒๖/๑๕๗
อภิสนฺนกาโย	๒๖๙/๕๐
อภิหรึสุ	๒๗๑/๕๔
อภูเตน	๒๙๐/๙๓,๒๙๔/๙๙
อเภสชฺชํ	๓๒๙/๑๖๑
อมญฺญรุ	๔๖๔/๓๑๗
อมนาปา	๓๘๐/๒๓๒
อมนุสฺสิกาพาโธ	๒๖๔/๔๓
อมนุสฺเสน	๓๓๔/๑๗๓
อมานิยมานา	๔๖๗/๒๓๒
อมิสฺสีกตํ	๒๔๔/๑๐
อมูลา	๔๗๖/๓๓๓
อมูพฺหวินยํ	๔๐๐/๒๕๕,๔๐๕/๒๖๐
อมูพหวินยารหสฺส	๔๐๐/๒๕๕, ๔๐๕/๒๖๐
อมฺพปานํ	๓๐๐/๑๑๔
อยฺย	๒๕๓/๒๔,๒๗๐/๕๑, ๒๗๗/๖๑,๒๘๑/๗๐
อรญฺเญ	๒๘๓/๗๐
อรหติ	๓๓๔/๑๑๓
อรหตฺตปฺปตฺตสฺส	๒๔๔/๔
อรหนฺตฆาตกปญฺจโม	๓๙๐/๘๙
อรหนฺตฆาตกวีโส	๓๙๒/๒๔๖
อรหํ	๒๔๔/๘,๒๙๐/๙๑-๙๒, ๒๙๘/๑๐๖-๑๐๗,๓๐๐/๑๑๒, ๓๐๑/๑๑๖,๔๕๐/๒๙๑-๒๙๒
อริย	๒๕๘/๓๓,๒๘๖/๘๕
อริยสจฺจานํ	๒๘๗/๘๗
อโรค	๒๖๔/๔๓,๓๓๐/๑๖๒, ๓๓๑/๑๖๖
อลงฺกตา	๒๗๑/๕๒
อลงฺการํ	๒๗๑/๕๒
อลตฺถ	๒๕๗/๓๑
อลปิตํ	๔๖๘/๑๗๐
อลภนฺตสฺส	๒๘๐/๖๖
อลภมานา	๓๔๒/๒๗
อลภิ	๔๕๒/๑๔๐
อลํ	๓๓๔/๑๗๒,๔๕๗/๓๐๕
อลาภา	๒๘๓/๗๖
อวกฺการปาตี	๔๖๖/๓๒๑
อวณฺณกามา	๒๙๔/๙๙
อวตฺถุสฺมึ	๓๘๑/๒๓๕
อวชิ	๔๖๔/๓๑๗
อวสริ	๒๕๐/๑๙,๒๕๑/๒๑,๒๕๒/๒๒
อวสิฏฺจ	๒๗๘/๖๓,๒๘๔/๗๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อวินยกมฺมํ	๔๐๐/๒๕๕
อวินยํ	๔๖๘/๓๒๖
อวินิจฺฉินิตฺวา	๔๗๖/๓๓๓
อวิมนา	๔๕๙/๓๐๗
อวิวทมานา	๔๖๖/๓๒๐
อวิสยฺหํ	๔๖๖/๓๒๐
อวิสารโท	๒๘๕/๘๒
อวิสฺสฏฺจา	๒๗๔/๕๘
อเวกฺขิตาจารสุสํวุตินฺทฺริโย	๔๗๗/๓๓๕
อโวจ	๒๘๐/๖๖
อสกฺกริยมานา	๔๖๗/๓๒๔
อสกฺการปกตา	๔๖๗/๓๒๔
อสงฺกมนียาโย	๒๕๑/๒๒
อสตา	๒๙๔/๑๙๙
อสนฺนิธิ	๓๒๕/๑๕๔
อสนฺนิธิกเตน	๓๐๙/๑๒๘
อสมนุปสฺสนฺโต	๒๔๔/๘
อสมาทานจาโร	๓๐๖/๑๒๖
อสมฺมุขา	๔๐๐/๒๕๕
อสมฺโมทิกาย	๔๕๖/๓๐๔
อสมฺโมหาธิมุตฺโต	๒๔๔/๘
อสิปฺเปน	๓๒๘/๑๖๐
อสีติสกฏวาเห	๒๔๕/๑๒
อสุสิโร	๒๔๔/๘
อสฺสตฺถรึ	๒๕๔/๒๕
อสฺสตฺโถ	๒๙๑/๙๔,๒๙๒/๙๖
อสฺสทฺธา	๒๘๑/๗๐
อสฺสมฺสึ	๒๘๑/๖๙
อสฺสรโถ	๓๓๐/๑๖๔
อสฺสา	๒๘๑/๖๙
อสฺสามณกึ	๒๗๔/๕๗,๓๐๓/๑๒๐
อสฺสาโว	๒๖๔/๔๓
อสฺสาสาย	๒๙๑/๙๔
อสฺสุตฺ	๒๙๔/๑๐๐
อสฺโสสิ	๒๙๖/๑๐๓,๒๙๙/๑๑๐, ๔๖๑/๓๐๕
อสฺโสสุ	๒๘๓/๕๔
อหตกปฺเปน	๓๐๙/๑๒๘
อหาสิ	๔๖๔/๓๑๗
อหิ	๒๖๘/๔๙,๒๘๑/๖๙
อหิมึสึ	๒๘๑/๖๙
อพฺจฺฉินฺโน	๓๙๖/๙๓
อสวทฺธโก	๒๖๕/๔๕

[อา]

อากงฺขติ	๒๙๕/๑๐๑,๓๔๓/๑๖๕, ๓๕๓/๒๐๔,๔๖๖/๓๒๑

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อากิณฺณมนุสฺสา	๓๒๖/๑๕๘
อากิณฺโณ	๔๖๗/๓๒๒
อาโกเฏหิ	๓๐๑/๑๑๗
อาคจฺฉตุ	๒๘๐/๖๗
อาคจฺฉนฺตํ	๒๘๔/๗๗
อาคตา	๓๘๐/๒๓๑
อาคตาคโม	๔๕๑/๒๙๖
อาคนฺตุก	๒๗๕/๓๒,๓๘๐/๒๓๑
อาคนฺตุกกิลมโถ	๓๘๐/๒๓๑
อาคเมตุ	๔๕๗/๓๐๔-๓๐๕
อาคเมนฺตานํ	๓๔๑/๑๘๒
อาคเมสุ	๓๔๑/๑๘๑
อาคเมหิ	๓๓๔/๑๗๔
อาคาริกา	๓๓๐/๑๖๔
อาคาริกภูโต	๒๔๓/๗
อาจมนปาตุกํ	๒๕๑/๒๒
อาจริย	๓๓๒/๑๖๙,๔๖๑/๓๑๑
อาจิกฺเขยฺย	๒๔๒/๔,๒๕๗/๓๒, ๒๕๘/๓๔,๒๙๓/๙๗, ๒๙๘/๑๐๘-๑๐๙
อาจิณฺณํ	๒๗๕/๕๙,๓๐๖/๑๒๕, ๓๘๐/๒๓๓,๓๘๑/๒๓๕,๔๖๘/๓๒๖
อาเจรกมฺหิ	๔๗๗/๓๓๕
อาชานามิ	๒๔๓/๕,๒๕๗/๒๙-๓๐
อาชานิสฺสติ	๔๖๓/๓๑๖
อาณตฺโต	๒๙๗/๑๐๔,๓๓๔/๑๗๔
อาณาเปตุ	๓๓๒/๑๖๗,๓๓๔/๑๗๒
อาณาเปสิ	๒๗๘/๖๒,๒๘๐/๖๖, ๒๙๔/๙๘,๒๙๙/๑๐๕
อาตาปิโน	๔๖๖/๓๒๑-๓๒๒
อาตาปี	๒๔๓/๘
อาทาย	๒๘๐/๖๖,๒๘๔/๗๗
อาทายมยํ	๔๗๗/๓๓๖
อาทิกลฺยาณํ	๒๙๘/๑๐๖
อาทินฺนทณฺฑานํ	๔๖๓/๓๑๖
อาทินฺนสตฺถานํ	๔๖๓/๓๑๖
อาทิเส	๒๘๖/๘๖
อาทีนว	๒๔๒/๔,๒๕๘/๓๓, ๒๘๔/๗๙,๒๘๕/๘๒, ๒๙๓/๙๘,๓๐๑/๑๑๗
อานนฺตริกสฺส	๓๙๔/๒๔๘
อานิสํสํ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๗๙, ๒๙๓/๙๘
อาเนญฺชปฺปตฺตํ	๒๔๔/๑๐
อาเนถ	๒๘๐/๖๗
อาเนสุ	๔๖๐/๓๐๙
อาปชฺชติ	๓๘๑/๒๓๒,๔๗๗/๓๓๖
อาปชฺชนฺติ	๒๔๕/๑๒

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อาปชฺเชยฺย	๓๘๐/๒๓๑
อาปณฺ	๓๐๐/๑๑๒
อาปตฺติ	๒๔๕/๑๒,๒๔๖/๑๓-๑๔ อาทิ
อาปตฺติทิฏฺฐิ	๔๕๑/๒๙๖
อาปตฺติพหุโล	๓๙๕/๒๔๘
อาปตฺติยา	๔๗๗/๓๓๖
อาปตฺติวุฏฺฐานปทสฺส	๔๗๗/๓๓๖
อาปนฺโน	๓๘๐/๒๓๑,๔๗๔/๓๓๑, ๔๗๕/๓๓๒
อาปาถ	๒๔๔/๑๐-๑๑
อาพาโธ	๒๔๙/๑๗,๒๖๔/๔๒, ๒๖๕/๔๓,๓๓๑/๑๖๕
อาภตา	๒๗๑/๕๔
อามกมํสํ	๒๖๔/๔๓
อามกโลหิตํ	๒๖๔/๔๓
อามนฺเตสิ	๒๔๒/๓,๒๕๓/๖
อามลกํ	๒๖๓/๔๑,๓๓๔/๑๗๔
อามาวเสสํ	๒๘๒/๗๓
อามิสขารํ	๒๖๙/๕๐
อายตนํ	๒๘๖/๘๘
อายุ่	๒๘๒/๗๓
อารญฺญกา	๓๐๖/๑๒๕
อารทฺธา	๒๘๓/๗๖
อาราธาเปกฺโข	๔๖๑/๓๑๒
อาราเม	๒๗๘/๖๒,๓๒๖/๑๕๘
อารามสตานิ	๓๒๖/๑๕๗
อารามสหสฺสานิ	๓๒๖/๑๕๗
อารามิก	๒๗๐/๕๑
อารามิกกุลํ	๒๗๑/๕๓
อารามิกคามโก	๒๗๐/๕๒
อารามิกสตานิ	๒๗๐/๕๒
อารามิกินิยา	๒๗๑/๕๒
อาโรจาเปสิ	๒๗๖/๖๐,๒๘๔/๗๕, ๒๙๔/๙๙,๒๙๙/๑๑๐
อาโรเจสิ	๒๕๓/๒๔,๒๕๕/๒๗, ๒๗๔/๕๗,๒๘๐/๖๖
อาโรเจยฺยาถ	๒๗๐/๕๑
อาโรเจสุ่	๒๘๑/๖๙,๒๘๔/๗๙
อาโรปิตา	๒๙๕/๑๐๑
อาโรเปตฺวา	๒๘๒/๗๒,๒๘๕/๘๑
อาโรหิตฺวา	๒๔๗/๑๕
อาลินฺทํ	๓๐๑/๑๑๗
อาลิมฺเปตฺวา	๒๖๖/๔๖
อาเลเปน	๓๓๑/๑๖๖,๓๗๙/๒๒๘
อาวสถาคารํ	๒๘๕/๘๑
อาวาส	๓๘๐/๒๓๑,๔๐๘/๒๖๓
อาวาสปลิโพโธ	๓๒๕/๑๕๒
อาวาสาปลิโพโธ	๓๒๕/๑๕๓

ปทานุกฺกโม	ปฏิเพ/องฺเก
อาวาสิโก	๓๘๐/๒๓๑
อาวิลานิ	๔๖๗/๓๒๓
อาสน	๒๗๑/๕๒,๒๘๕/๘๑
อาสนนฺตริกาย	๔๕๖/๓๐๔
อาสนฺทิ	๒๕๔/๒๕
อาสาทนาเปกฺโข	๒๘๓/๗๕
อาสาย	๓๑๘/๑๓๙
อาสาวจฺเฉทิก	๓๑๐/๑๒๘, ๓๑๘/๑๔๐
อาสิญฺจิยติ	๒๖๖/๔๖
อาสิตฺตํ	๓๓๐/๑๖๔
อาหโฏ	๒๘๔/๗๗
อาหร	๒๘๔/๗๗, ๓๒๑-๓๒๓/๑๔๘-๑๕๐
อาหรนฺติ	๒๗๔/๕๘
อาหริยตุ	๒๘๐/๖๕
อาหริยนฺติ	๒๙๕/๑๐๒
อาหริยิตฺถ	๒๘๐/๖๘
อาหริยิสฺสติ	๒๘๐/๖๖
อาหารตฺถํ	๒๖๐/๓๘
อาหิณฺฑถ	๓๐๓/๓๑๙
อาหิณฺฑนฺต	๒๔๓/๖,๒๔๙/๑๗, ๒๘๐/๖๖
อาหุนํ	๔๗๗/๓๓๖

ปทานุกฺกโม	ปฏิเพ/องฺเก
อาหุหกถาลิกํ	๒๙๖/๑๐๓
[อิ]	
อิจฺฉตา	๒๘๒/๗๔
อิจฺฉติ	๓๓๔/๑๗๒,๔๑๕/๒๖๘
อิติภวาภวกถํ	๒๕๐/๑๙
อิตฺถนฺตเรน	๒๕๓/๒๓
อิตฺถนฺนามํ	๒๙๕/๑๐๑
อิตฺถีกถํ	๒๕๐/๑๙
อิตฺถียุตฺเตน	๒๕๓/๒๓
อิตฺถีสตานิ	๓๓๑/๑๖๖
อิทฺธา	๓๒๖/๑๕๗
อิทฺธานุภาโว	๒๗๑/๕๒,๒๙๖/๑๐๓
อิทฺธิปาฏิหาริยํ	๒๔๒/๓,๒๗๐/๕๒
อิทฺธิยา	๓๙๐/๒๔๕
อิริยาปถทุพฺพโล	๔๕๐/๒๙๓
อิสโย	๓๐๐/๑๑๓
อิสฺสริยาธิปจฺจํ	๒๔๒/๑
อีสาทนฺตสฺส	๔๖๗/๓๒๔
[อุ]	
อุกฺกปิณฺฑกา	๒๗๔/๕๘,๒๙๕/๑๐๒
อุกฺกํ	๒๔๙/๑๘
อุกฺกณฺจิตรูปา	๓๐๖/๑๒๖
อุกฺกนฺติตฺวา	๒๘๐/๖๖

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อุกฺกาสิตฺวา	๓๐๑/๑๑๗
อุกฺกุชฺเชยฺย	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๖,๒๙๘/๑๐๘-๑๐๙
อุกฺขิตฺตกทสโม	๓๙๑/๒๔๕
อุกฺขิตฺตกปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
อุกฺขิตฺตกวีโส	๓๙๒/๒๔๖
อุกฺขิตฺตกสฺส	๔๗๔/๓๓๐
อุกฺขิตฺตานุวตฺตกา	๔๕๑/๒๙๗, ๔๕๒/๒๙๘-๒๙๙,๔๕๔/๓๐๒, ๔๗๔-๔๗๕/๓๓๐-๓๓๒
อุกฺขิตฺโต	๓๘๐/๒๓๒,๔๕๑/๒๙๗, ๔๗๕/๓๓๑
อุกฺขิปนฺติ	๓๘๒/๒๓๖
อุกฺขิปาม	๓๘๐/๒๓๔
อุกฺขิปิตพฺโพ	๓๘๑/๒๓๖
อุกฺขิปึสุ	๔๕๑/๒๙๖
อุกฺขิเปยฺย	๓๘๑/๒๓๖
อุกฺเขปกา	๔๕๑/๒๙๗,๔๕๒/๒๙๙, ๔๗๕/๓๓๑,
อุกฺเขปนียกมฺมํ	๔๐๐/๒๕๕
อุกฺเขปนียกมฺมารหสฺส	๔๐๐/๒๕๕
อุคฺคจฺฉติ	๒๖๐/๓๗
อุคฺคจฺฉิ	๓๓๐/๑๖๓
อุคฺคโต	๒๙๕/๑๐๑
อุคฺคหิตปฏิคฺคหิตกํ	๒๙๕/๑๐๑
อุคฺคหิตํ	๒๙๕/๑๐๐
อุจฺจาร	๒๖๕/๔๓,๓๓๓/๑๗๐
อุจฺจาวจ	๒๖๕/๔๕,๒๖๖/๔๖, ๓๓๙/๑๘๐
อุจฺจาสทฺท	๒๕๐/๑๙,๒๙๕/๑๐๒
อจฺจาสยนมหาสยนานิ	๒๕๕/๒๕
อุจฺฉงฺเค	๒๘๔/๗๙,๔๖๒/๓๑๓
อุจฺฉินฺนมูลา	๒๙๒/๙๕
อุจฺฉินฺนา	๒๘๗/๘๘
อุจฺเฉทวาโท	๒๙๑/๙๔
อุชุฌายนฺติ	๒๔๖/๑๓, ๒๕๓/๑๔,๒๖๕/๑๕
อุญฺเฉน	๒๙๕/๑๐๐
อุฏฺฐายาสนา	๒๔๓/๑๕,๒๘๐/๖๖,
อุโณหทกํ	๓๓๖/๑๗๗
อุตุนิ	๓๓๑/๑๖๕
อุตฺตมทมถสมถํ	๒๕๗/๓๑
อุตฺตมํ	๓๓๕/๑๗๕
อุตฺตราย	๒๕๙/๑๐
อุตฺตราสงฺค	๒๕๘/๑๐, ๒๘๐/๖๖,๓๐๘/๑๒๗,
อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ	๒๔๒/๓,๒๗๑/๕๔
อุตฺตริสฺสติ	๒๘๖/๘๖

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
อุตฺตาน	๓๓๐/๑๖๓,๓๓๒/๑๑๐	อุทฺทิสิตพฺพํ	๔๗๕/๓๓๓
อุตฺตรโสตฺ	๔๖๒/๓๑๓-๓๑๔	อุทฺเทกํ	๓๓๔/๑๗๒
อุทกโกฏฺฐกํ	๒๖๗/๔๘	อุทฺเทสํ	๒๕๑/๒๑
อุทกจิกฺขลฺเล	๓๐๖/๑๒๕	อุทฺธรติ	๔๖๖/๓๒๑
อุทกโต	๒๘๖/๘๕	อุทฺธราม	๓๓๔/๑๗๓
อุทกมณิกํ	๒๘๕/๘๑	อุทฺธโลมึ	๒๕๔/๒๕
อุทกสมฺภินฺนํ	๒๗๓/๕๖	อุนฺทูเรหิ	๒๗๑/๕๔,๓๔๓/๑๘๕
อุทกสุทฺธิกา	๒๕๗/๓๑	อุปกฏฺฐาย	๓๐๖/๑๒๕
อุทเก	๒๘๔/๗๙	อุปกณฺณเก	๒๙๔/๙๙
อุทคฺค	๒๘๐/๖๖,๒๘๓/๘๐,	อุปจิกา	๓๔๓/๑๘๕,๓๗๙/๒๒๙
	๓๓๗/๑๗๘	อุปจฺฉิชฺชติ	๓๑๙/๑๔๓
อุทคฺคจิตฺต	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐,	อุปจฺฉินฺนา	๓๒๕/๑๕๓
	๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๗,	อุปชายเต	๒๘๒/๗๓
	๒๙๘/๑๐๙,๓๐๑/๑๑๗	อุปชีวิตุ	๓๒๘/๑๖๐
อุทปาทิ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๗๙,	อุปชฺฌาโย	๒๕๗/๓๑,๒๕๘/๓๓
	๒๙๓/๙๘,๒๙๕/๑๐๐	อุปฏฺฐห	๓๓๑/๑๖๖
อุทรจฺฉวึ	๓๓๓/๑๑๑	อุปฏฺฐากกุลํ	๒๗๗/๖๑
อุทรวาตาพาโธ	๒๗๓/๕๖	อุปฏฺฐาโก	๒๔๒/๒
อุทานํ	๒๕๘/๓๓,๒๘๖/๘๗,	อุปฑฺฒามลกํ	๓๓๔/๑๗๔
	๔๕๙/๓๐๗	อุปติฏฺฐถ	๒๙๙/๑๑๑
อุทาเนสิ	๒๕๘/๓๓,๒๘๖/๘๗,	อุปทำเสนฺติ	๔๕๖/๓๐๓
	๔๕๙/๓๐๗	อุปธาเรติ	๓๒๙/๑๖๐
อุทุกฺขลํ	๒๖๓/๔๓	อุปนยฺหนฺติ	๔๖๔/๓๑๗
อุทฺทจมฺมปริกฺขฏา	๒๔๖/๑๔	อุปนาเมสิ	๒๗๔/๕๗,๒๗๘/๖๓

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อุปนิกฺขิปนฺติ	๒๙๙/๑๑๒
อุปนิกฺขิปิ	๓๘๐/๒๓๐
อุปนิฆฺสนฺติโย	๔๖๗/๓๒๓
อุปนิชฺฌายติ	๒๕๕/๒๕
อุปนิพนฺธิตฺวา	๓๓๓/๑๗๑
อุปนิสีทิตฺวา	๒๙๖/๑๐๓
อุปปชฺชติ	๒๘๕/๘๒
อุปมาโน	๓๓๘/๑๘๐
อุปริปาสาทวรคโต	๔๖๑/๓๑๑
อุปวทนฺติ	๔๗๗/๓๓๕
อุปสงฺกมติ	๒๘๕/๘๒
อุปสงฺกมิ	๒๘๐/๖๖,๒๘๒/๗๒
อุปสงฺกมิตฺวา	๒๗๐/๕๑
อุปสมฺปชฺช	๒๔๓/๘
อุปสมฺปทา	๔๕๐/๒๙๓
อุปสมฺปทารหำ	๔๐๐/๒๕๖
อุปสมฺปาเทติ	๔๐๐/๒๕๖
อุปสมฺปาเทสิ	๒๕๗/๓๐
อุปสำหรถ	๒๘๙/๙๐
อุปโสภติ	๓๒๖/๑๕๗
อุปาทานกฺขยาธิมุตฺโต	๒๔๔/๘
อุปาสกำ	๒๘๔/๘๐
อุปาสิกำ	๒๘๐/๖๖
อุปาหนำ	๒๔๕/๑๒
อุโปสถคฺคำ	๒๔๙/๑๘
อุโปสถำ	๔๕๓/๒๙๙,๔๕๕/๓๐๒
อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาต	๒๖๐/๓๖, ๓๓๓/๑๗๑
อุปฺปนฺน	๒๗๖/๕๙, ๓๐๖/๑๒๖,๓๓๗/๑๗๙
อุโปสโถ	๔๗๕/๓๓๓
อุปฺปลหตฺถานิ	๓๓๖/๑๗๖
อุปฺปาเฏตฺวา	๓๓๒/๑๖๘
อุปฺปณฺเฑติ	๒๗๙/๖๔
อุปฺผณฺเฑนฺติ	๓๓๑/๑๖๕
อุพฺพาพโห	๔๖๗/๓๒๔
อุพฺพิคฺโค	๔๖๒/๓๑๓
อุพฺภตำ	๓๑๐/๑๒๘
อุพฺภาราย	๓๑๐/๑๒๘
อุพฺภิทำ	๒๖๓/๔๒
อุภโตปสนฺนา	๒๘๐/๖๕
อุภโตพฺยญฺชนกปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
อุภโตพฺยญฺชนกวีโส	๓๙๒/๒๔๖
อุภโตโลหิตกูปทานำ	๒๕๔/๒๕
อุมฺมตฺตโก	๔๖๐/๓๑๐
อุมฺมุชฺชิตฺวา	๒๔๒/๓
อุยฺโยเชสิ	๒๔๒/๓,๒๘๕/๘๓
อุลูกจมฺมปริกฺขฏา	๒๔๖/๑๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อุลฺลิขิตมตฺเตน	๓๐๘/๑๒๗
อุสีรํ	๒๖๓/๔๐
อุสูยนฺติ	๒๙๘/๑๐๗
อุสฺสงฺกี	๔๖๒/๓๑๓
อุสฺสนฺน	๒๗๘/๖๓,๒๘๔/๘๐, ๓๐๓/๑๒๑
อุสฺสโว	๒๗๑/๕๒
อุสฺสหติ	๒๘๐/๖๖
อุสฺสหามิ	๔๖๒/๓๑๔
อุสฺสาวนนฺติกํ	๒๙๕/๑๐๒
อุสฺสุกฺกํ	๓๘๐/๒๓๑
อุพฺพุฬฺหี	๒๘๖/๘๖
[อู]	
อูรุมฺหิ	๒๘๐/๖๖
[เอ]	
เอกฆโน	๒๔๔/๑๐
เอกจฺฉนฺเน	๔๕๓/๓๐๐
เอกนฺตปริปุณฺณํ	๒๔๓/๕,๒๕๗/๒๙
เอกนฺตปริสุทฺธํ	๒๔๓/๕,๒๕๗/๒๙
เอกนฺตโลมึ	๒๕๔/๒๕
เอกปลาสิกํ	๒๔๕/๓๖
เอกปุคฺคโล	๓๙๗/๒๕๐
เอกภตฺตํ	๒๕๗/๓๐
เอกมนฺตํ	๒๗๐/๕๑
เอกวสฺโส	๒๕๘/๓๓
เอกสงฺฆาตึ	๔๕๘/๓๐๖
เอกเสยฺยึ	๒๕๗/๓๐
เอกึสึ	๔๕๙/๓๐๗
เอกาหึ	๓๓๗/๑๗๘
เอกชฺฌึ	๔๗๕/๓๓๒
เอกินฺทฺริยึ	๒๕๐/๒๐
เอทิโส	๒๕๗/๓๐
เอรกุ	๒๕๘/๓๑
เอวกลฺยาโณ	๒๙๘/๑๐๖
เอวมหานุภาโว	๒๔๒/๔
เอวมหิทฺธิโก	๒๔๒/๔
เอพกจมฺมึ	๒๕๗/๓๐
[โอ]	
โอกปุณฺเณหิ	๓๐๖/๑๒๓
โอการึ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๗๙, ๒๙๓/๙๘,๓๐๑/๑๑๗
โอกิณฺณวิกิณฺณา	๒๗๑/๕๔
โอกิริยนฺติ	๒๖๕/๔๔
โอกุกมิ	๔๖๒/๓๑๓
โอกุกมิตฺวา	๒๗๒/๕๓

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
โอกฺกมีสุ	๓๔๑/๑๘๑
โอกฺกมฺม	๒๕๓/๒๔,๒๘๔/๗๗
โอคาหำ	๔๖๗/๓๒๓
โอคาเหตฺวา	๒๗๘/๖๒
โอคุมฺผิยนฺติ	๒๕๖/๒๘
โอฏฺเฏยฺยกรณมตฺเตน	๓๐๘/๑๒๗
โอทาตวสนา	๒๔๘/๑๗
โอทาตวณฺณา	๒๘๙/๘๙
โอทาตวตฺถา	๒๘๙/๘๙
โอทาตา	๒๘๙/๘๙
โอนีตปตฺตปาณึ	๒๗๖/๖๐, ๒๘๐/๖๘,๒๘๔/๗๕, ๒๘๙/๙๑,๒๙๔/๙๙
โอปติตฺวา	๒๙๖/๑๐๓
โอปานภูตำ	๒๙๓/๙๗
โอปิลาเปติ	๔๖๖/๓๒๑
โอปิลาเปหิ	๒๘๔/๗๕
โอภคฺโคภคฺคำ	๔๖๗/๓๒๓
โอมุกฺกำ	๒๔๗/๑๖
โอมุญฺจาเปตฺวา	๓๓๑/๑๖๖
โอรโต	๒๕๙/๕๙
โอรสำ	๒๘๖/๘๖
โอรา	๒๘๖/๘๖
โอริเม	๒๘๖/๘๗
โอโรหิตฺวา	๒๔๗/๑๕
โอลีนวิลีนานิ	๒๗๑/๕๔
โอลุมฺเปตฺวา	๓๓๔/๑๗๔
โอโลเกยฺยำ	๒๘๒/๗๒,๓๐๒/๑๑๘
โอวฏฺฏิกรณมตฺเตน	๓๐๘/๑๒๗
โอวรกำ	๒๘๐/๖๖
โอสารณา	๓๙๖/๒๔๙,๔๗๗/๓๓๐
โอสาริโต	๔๗๕/๓๓๑
โอสาเรติ	๓๙๖/๒๔๘
โอสาเรถ	๔๗๔/๓๓๑
โอหาย	๒๔๕/๑๒
โอหาเรตฺวา	๒๔๓/๕,๒๕๗/๓๐
โอหิตภาโร	๒๔๔/๘
โอพาริก	๒๖๐/๓๘,๓๓๖/๑๗๖

[ก]

กฏากฏำ	๒๖๙/๑๒๓
กฏิสฺสำ	๒๕๔/๒๕
กฏุกโรหิณี	๒๖๓/๔๐
กฏุจตุมฺพำ	๒๖๗/๔๘
กฏุจปาทุกาโย	๒๕๐/๑๘
กฏุจมยำ	๒๖๕/๔๔
กฏุจานิ	๒๙๕/๑๐๒
กจินทุสฺสำ	๓๐๗/๑๒๖

ปทานุกฺกโม	ปฬิเพ/องฺเก
กจินำ	๓๐๖/๑๒๖
กจินุทฺธาโร	๓๑๑/๑๒๘
กณฺฏกหตา	๒๕๘/๓๔
กณฺโจ	๒๖๖/๔๖
กณฺฑรจฺฉินฺโน	๓๙๖/๒๔๙
กณฺฑุ	๒๖๓/๔๓
กณฺฑุวำ	๒๖๗/๔๙
กณฺฑูสกรณมตฺเตน	๓๐๘/๑๒๗
กณฺณจฺฉินฺโน	๓๙๖/๒๔๙
กณฺณนาสำ	๔๖๒/๓๑๕
กณฺเณสุ	๒๕๒/๒๓
กณฺหวทฺธิกา	๒๔๖/๑๓
กณฺหุตฺรา	๒๕๗/๓๑
กตกรณีโย	๒๔๔/๘
กตจีวร	๓๑๑/๑๕๕
กตำ	๓๒๕/๑๕๓
กติกำ	๓๔๑/๑๘๒
กติปาหำ	๓๓๖/๑๗๖
กติวสฺโส	๒๕๘/๓๓
กโต	๒๖๘/๔๙
กตฺตรทณฺฑำ	๒๔๙/๑๘
กตฺตรสุปฺเป	๓๒๗/๑๕๙
กตฺตุกาโม	๒๗๐/๕๐
กถาย	๒๘๐/๖๖,๒๗๐/๕๑

ปทานุกฺกโม	ปฬิเพ/องฺเก
กเถตเว	๔๗๗/๓๓๕
กทลิมิคปวรปจฺจตฺถรณำ	๒๕๔/๒๕
กนฺตาร	๒๙๙/๑๑๑,๓๒๙/๑๖๑
กนฺทนฺติ	๒๙๔/๙๙
กนฺทิตฺวา	๔๖๑/๓๑๑
กปลฺลำ	๒๖๕/๔๔
กปฺปกเตน	๓๐๙/๑๒๘
กปฺปติ	๒๗๒/๕๕,๓๐๕/๑๒๑-๑๒๒, ๓๓๗/๑๗๘
กปฺปาสิปณฺณำ	๒๖๓/๔๑
กปฺปาสิกำ	๓๓๙/๑๘๐
กปฺปิยการก	๒๖๘/๔๙,๒๙๙/๑๑๒
กปฺปิยภูมึ	๒๙๕/๑๐๑
กปฺปิยำ	๒๙๙/๑๑๒
กปฺเปติ	๒๔๒/๓,๒๘๖/๘๖
กปฺเปสุ	๓๘๐/๒๓๑
กพฬิกา	๒๖๗/๔๘
กมฺพลปาทุกำ	๒๕๑/๒๑
กมฺพลมทฺทนมตฺเตน	๓๐๘/๒๓๑
กมฺพล	๓๓๙/๑๘๐
กมฺม	๓๘๔/๒๓๘,๓๙๐/๒๔๕, ๔๑๘/๒๖๙,๔๔๕/๒๘๕
กมฺมกเร	๒๙๙/๑๑๐
กมฺมญฺญา	๒๔๓/๗

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
กมฺมิโก	๔๕๐/๒๙๑
กรณีย	๓๒๖/๑๕๘,๓๘๓/๒๓๗
กรี	๔๕๐/๒๙๐
กรุ	๔๕๐/๒๙๐
กลหการก	๔๐๗/๒๖๒,๔๖๗/๓๒๕
กลหชาตา	๔๕๖/๓๐๓
กลโห	๔๕๓/๒๙๙,๔๗๕/๓๓๑
กลฺลจิตฺต	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๗, ๒๙๘/๑๐๙,๓๐๑/๑๑๗
กลฺยาณิยา	๒๕๘/๓๓
กลฺยาโณ	๒๘๕/๘๓,๓๐๐/๑๑๒
กสนฺตสฺส	๒๙๖/๑๐๓
กสาวคนฺธ์	๓๓๔/๑๗๒
กสาวรสํ	๓๓๔/๑๗๒
กสาววณฺณ์	๓๓๔/๑๗๒
กสาวานิ	๒๖๓/๔๐
กสาโวทก	๒๖๗/๔๘
กสาหโต	๓๙๖/๒๔๙
กสมยา	๒๕๑/๒๒
กากเปยฺยา	๒๘๖/๘๖
กาเกหิ	๓๒๘/๑๖๐
กาโกรวสทฺทำ	๒๙๕/๑๐๒
กาจมยา	๒๕๑/๒๒
กาเชหิ	๓๐๐/๑๑๓
กาโณ	๓๙๖/๒๔๙
กาตพฺพ	๓๘๔/๒๓๘,๔๗๕/๓๓๒
กาตุ์	๒๖๗/๔๙
กามโภคิโน	๒๔๖/๑๓, ๒๕๒/๒๓,๒๕๔/๒๕,๒๖๕/๔๔
กายกมฺมำ	๔๕๖/๓๐๓
กายฑาหาพาโธ	๒๗๘/๖๒
กายทุจฺจริเตน	๒๙๒/๙๕
กายวิญฺเญยฺยา	๒๔๔/๑๐
กาโย	๓๓๖/๑๗๕
การกา	๒๘๐/๕๖,๔๕๙/๒๙๑
การณ	๒๗๑/๕๓,๓๘๑/๒๓๙, ๔๕๔/๓๐๑
การาเปติ	๒๗๐/๕๕
กาเรตพฺโพ	๒๕๒/๒๓,๒๖๗/๔๗, ๒๘๓/๗๗
กาล	๒๗๖/๖๐,๒๘๐/๖๗, ๒๘๒/๗๓,๒๙๙/๑๑๐
กาลกิริยา	๒๘๐/๖๖
กาลยุตฺตำ	๒๕๗/๓๐
กาลาคตำ	๔๗๗/๓๓๕
กาสายานิ	๒๔๓/๓๐
กาหกจมฺมปริกฺขฏา	๒๔๖/๑๔

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
กาพญฺชนํ	๒๖๕/๔๔
กาพโลณํ	๒๖๓/๔๒
กาพานุสาริยํ	๒๖๕/๔๔
กิตฺติสทฺโท	๒๘๕/๘๒,๒๙๘/๑๐๖, ๓๐๐/๑๑๒
กิริยวาโท	๒๙๘/๙๒
กิลนฺตรูปา	๒๗๕/๕๙
กิลิชฺชิตฺถ	๒๖๗/๔๙
กีส	๒๖๐/๓๗,๓๓๓/๑๗๑
กีการปฏิสฺสาวี	๔๖๑/๓๑๒
กีฏกํ	๒๕๐/๑๙
กีวจิรํ	๒๗๐/๕๒
กีพนฺติ	๒๗๑/๕๑
กุกฺกุกเตน	๓๐๘/๑๒๗
กุกฺกุจฺจโก	๔๕๑/๒๙๖
กุกฺกุจฺจํ	๒๘๓/๗๖
กุกฺกุจฺจายนฺต	๒๗๔/๕๘, ๒๘๔/๘๐,๒๙๙/๑๑๑
กุจฺฉิคโต	๔๕๙/๓๐๗
กุฏชกสาวํ	๒๖๓/๔๐
กุฏชปณฺณํ	๒๖๓/๔๐
กุณี	๓๙๖/๒๔๙
กุตฺตกํ	๒๕๔/๒๕
กุปิโต	๒๘๓/๗๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
กุปฺป	๓๘๐/๒๓๕,๓๘๔/๒๓๘, ๔๕๑/๒๙๔
กุมารี	๓๒๖/๑๕๙
กุมาโร	๔๕๙/๓๐๘
กุมฺภการนิเวสเน	๔๕๘/๓๐๖
กุมฺภฏฺฐานกถํ	๒๕๐/๑๙
กุลทูสโก	๔๑๓/๒๖๗,๔๓๕/๒๗๘
กุลปุตฺตา	๒๔๕/๘,๔๖๖/๓๑๙
กุลุปโก	๒๕๕/๒๖,๒๗๑/๕๒
กุลฺลํ	๒๘๖/๘๗
กูฏาคารสตานิ	๓๒๖/๑๕๗
กูฏาคารสหสฺสานิ	๓๒๖/๑๕๗
กูฏาคารานิ	๓๒๖/๑๕๗
เกวลกปฺปี	๒๘๐/๖๖
เกวลปริปุณฺณํ	๒๙๘/๑๐๖
เกสมสฺสุ	๒๔๓/๕,๒๕๗/๒๙
โกชวํ	๓๓๗/๑๗๙
โกฏฺเฐนฺติ	๒๙๕/๑๐๒
โกฏฺฐาคาร	๔๕๘/๓๐๕-๓๐๖, ๔๕๙/๓๐๘
โกลมฺพ	๒๗๑/๕๔,๒๗๖/๖๐ ๒๘๔/๗๙
โกวิโท	๔๗๗/๓๓๕
โกสชฺชาย	๒๔๓/๗

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
โกสมฺพิเกหิ	๔๖๗/๓๒๒
โกสินารกา	๓๐๑/๑๑๕
โกเสยฺยวาโร	๓๓๗/๑๗๙
โกเสยฺยํ	๒๕๔/๒๕,๓๓๙/๑๘๑
โกโส	๔๕๙/๓๐๘,๔๖๒/๓๑๙
[ข]	
ขคฺค	๔๕๘๓๐๖/,๔๕๙/๓๐๗-๓๐๘, ๔๖๒/๓๑๓-๓๑๔
ขชฺชนฺติ	๓๔๓/๑๘๕
ขญฺชติ	๒๔๗/๑๕
ขญฺชมาโน	๒๔๗/๑๕
ขญฺโช	๓๙๖/๑๔๙
ขฏฺขฏสทฺทา	๒๕๐/๑๘
ขตฺติยปริสํ	๒๘๕/๘๒
ขนิตฺตึ	๓๒๙/๑๖๑
ขนฺติโสรจฺจํ	๔๖๓/๓๑๖
ขมติ	๓๐๗/๑๐๒
ขมนียํ	๒๗๕/๕๙,๓๐๖/๑๒๕, ๓๘๐/๒๓๓
ขรสฺสเรน	๔๖๐/๓๑๐
ขรา	๒๕๗/๓๑
ขลฺลกวฺหา	๒๔๖/๑๔
ขาท	๓๓๔/๑๗๔
ขาทนีย	๒๖๓/๔๑,๒๗๕/๕๙, ๒๘๐/๖๗,๒๘๓/๗๕, ๒๙๙/๑๑๐,๓๐๓/๑๑๙
ขียนฺติ	๒๔๖/๑๓,๒๕๓/๒๔, ๒๖๕/๔๔,๒๘๑/๖๙
ขีณาสโว	๒๔๔/๘
ขีรํ	๒๙๙/๑๑๑
ขีโรทกีภูตา	๔๖๖/๓๒๐
ขุชฺโช	๓๙๖/๒๔๙
ขุทฺทา	๒๘๒/๗๓
ขุทฺทกํ	๓๓๒/๑๖๘
ขุรภณฺฑา	๓๐๓/๑๑๙
ขุรมุณฺฑา	๔๖๐/๓๐๙
[ค]	
คจฺฉ	๒๘๐/๖๖
คจฺฉามิ	๒๘๔/๘๐
คณปูรกา	๔๕๐/๒๙๑
คณโภชนํ	๓๐๖/๑๒๖
คณิกา	๓๒๖/๑๕๗,๓๒๗/๑๕๘
คเณตฺวา	๒๗๐/๕๒
คณฺหาพาโธ	๒๖๗/๑๘
คต	๒๙๘/๑๐๘-๑๐๙
คทฺรภวสํ	๒๖๒/๓๙

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
คนฺตุกามา	๒๘๖/๘๖	คาวี	๒๕๒/๒๓,๒๕๕/๒๗, ๓๐๑/๑๑๗
คนฺธกถํ	๒๕๐/๑๘	คาฬฺหพนฺธนํ	๔๖๐/๓๐๙
คนฺธาเลปึ	๒๖๙/๕๐	คิลาน	๒๕๓/๒๔,๒๘๐/๖๖, ๒๘๔/๘๐
คนฺโธ	๒๖๗/๔๓	คิหิวิกตํ	๒๕๖/๒๘
คพฺภเสยฺยา	๒๙๒/๙๘	คิหิสํสฏฺโจ	๓๙๕/๒๔๘
คพฺภินี	๓๒๗/๑๕๙,๔๕๘/๓๐๖	คิหี	๒๕๔/๒๘,๔๑๔/๒๖๗
คมิกาภิสงฺขาโร	๒๙๐/๙๒	คีตํ	๓๐๐/๑๑๓
ครหิโต	๒๕๕/๒๗	คีวาย	๒๕๒/๒๓
ครุกเรยฺยาม	๔๖๗/๓๒๔	คุณงฺคุณุปาหน	๒๔๕/๑๒
ครุกา	๔๖๘/๓๒๖	คุตฺตึ	๒๕๗/๓๑
คลคณฺฑี	๓๙๖/๒๔๙	คุตฺตาคุตฺตึ	๓๔๓/๑๘๖
คลติ	๒๖๖/๔๖	คุมฺพึ	๔๖๐/๓๑๐
ควาฆาตนึ	๒๔๓/๕	คุมฺพิเย	๔๖๐/๓๑๐
คหปติ	๒๙๘/๘๒	คุพ	๒๗๒/๕๕,๒๙๙/๑๑๒
คหปติกึ	๒๙๕/๑๐๓	คุพกรณึ	๒๗๒/๕๕
คหปติจีวรึ	๓๓๗/๑๗๙	คุพกุมฺภปูเรหิ	๒๘๔/๗๗
คหปติปริสึ	๒๘๕/๘๒	คุพกุมฺภึ	๒๘๔/๗๗
คเหตฺวา	๒๖๘/๔๙,๒๘๐/๖๗	คุพตฺถิเกน	๒๙๙/๑๑๒
คเหตพฺพึ	๒๕๓/๒๓	คุโพทกึ	๒๘๔/๗๗
คเหตุึ	๒๖๗/๔๘	คุหา	๓๔๓/๑๘๕
คามกถึ	๒๕๐/๑๘	คูถึ	๒๖๘/๔๙
คามเก	๒๗๑/๕๒	เครุกึ	๒๖๕/๔๔
คามิกสหสฺสานิ	๒๔๒/๑		
คารยฺหฏฺฐานึ	๒๙๐/๙๓		

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
โคกณฺฏกหตา	๒๕๗/๓๑
โคจมฺม	๒๕๕/๒๘
โคจเร	๓๘๐/๒๓๑
โคจผลํ	๒๖๓/๔๑
โคธามุขํ	๒๗๙/๖๔
โคณโก	๒๕๔/๒๕
โคนิสาทิกํ	๒๙๕/๑๐๒
โคปาลกสตานิ	๒๙๙/๑๑๐
โครเส	๒๙๙/๑๑๑
[ฆ]	
ฆเฏ	๒๗๑/๕๔,๒๘๔/๗๙
ฆเฏติ	๒๗๖/๖๐
ฆรณี	๓๓๐/๑๖๓
ฆรทินฺนาพาโธ	๒๖๙/๔๙
ฆรํ	๒๘๐/๖๖
ฆราวาสตฺโถ	๒๘๒/๗๒
ฆราวาสา	๒๕๘/๓๓
ฆาตาเปยฺย	๓๓๔/๑๗๔
ฆานวิญฺเญยฺยา	๒๔๔/๑๐
[จ]	
จกฺกํ	๔๑๒/๒๖๗
จกฺขุมนฺโต	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐
จกฺขุโรคาพาโธ	๒๖๕/๔๓
จกฺขุวิญฺเญยฺยา	๒๔๔/๑๐
จงฺกมติ	๒๔๓/๓
จงฺกโม	๒๔๓/๓
จณฺโฑ	๓๓๔/๑๗๒
จตุโทณิกํ	๒๙๖/๑๐๓
จตุทฺทิสา	๔๖๐/๓๐๙
จตุรงฺคินี	๒๙๗/๑๐๔, ๔๕๘/๓๐๕-๓๐๖,๔๕๙/๓๐๗-๓๐๘
จตุวคฺโค	๓๖๓/๒๐๙-๒๑๑
จนฺทนํ	๒๖๕/๔๔
จมฺม	๒๕๕/๒๗-๒๘,๒๕๗/๓๒
จมฺมวินทฺธานิ	๒๕๖/๒๘
จมฺโมนทฺธานิ	๒๕๖/๒๕๖
จรนฺตานํ	๒๘๑/๖๘
จรมาโน	๒๗๑/๕๒
จาตุทฺทีโป	๓๗๙/๒๓๐
จาริกํ	๒๘๒/๗๑
จาลิเตหิ	๒๖๔/๔๓
จาเวนฺติ	๒๕๐/๑๙
จิจฺจิฏายติ	๒๘๔/๗๙
จิฏิจิฏายติ	๒๘๔/๗๙
จิตฺตก	๒๕๔/๒๕
จิตฺตรูปี	๒๘๓/๗๔
จิตฺตานิ	๒๘๖/๘๔

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
จิตฺร	๒๔๖/๑๔,๒๕๕/๒๗
จิเรน	๒๗๐/๕๒
จีวรอปลิโพโธ	๓๒๕/๑๕๓
จีวรนิทาหโก	๓๔๒/๑๘๔
จีวรปฏิคฺคาหก	๓๔๒/๑๘๔
จีวรปฏิวีโส	๓๒๑/๑๔๗
จีวรปลิโพโธ	๓๒๕/๑๕๓
จีวรวิจารณมตฺเตน	๓๐๘/๑๒๗
จีวรสหสฺสานิ	๓๓๗/๑๗๙
จีวรานิ	๒๖๔/๔๒,๓๓๙/๑๘๐, ๓๔๔/๑๙๐,๓๔๕/๑๙๑
จีวราสา	๓๑๗/๑๓๙
จีวรุปฺปาโท	๓๐๖/๑๒๖
จุณฺณ	๒๖๔/๔๓
จุณฺณจาลินึ	๒๖๔/๔๓
เจตโส	๒๕๗/๓๑,๒๙๕/๑๐๐
เจเตนฺติ	๒๗๑/๕๕
เจเตสนฺติ	๒๗๑/๕๕
เจโตปริวิตกฺกํ	๒๔๒/๓
โจจปานํ	๓๐๐/๑๑๔
โจเทติ	๓๙๗/๒๕๐
โจรกถํ	๒๕๐/๑๘
โจรา	๒๗๔/๕๘,๒๙๕/๑๐๒
โจริกาย	๒๗๑/๕๓

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[ฉ]	
ฉกนํ	๒๖๔/๔๓
ฉฑฺฑนียธมฺมํ	๓๓๐/๑๖๓
ฉฑฺเฑติ	๔๖๖/๓๒๑
ฉฑฺเฑสิ	๓๒๗/๑๕๙
ฉฑฺเฑหิ	๒๘๔/๗๙
ฉนฺทโส	๓๐๐/๑๑๕
ฉนฺทา	๔๕๔/๓๐๑
ฉนฺทาคตึ	๓๔๒/๑๘๓
ฉนฺโท	๔๗๕/๓๓๒
ฉมาสิกํ	๒๙๖/๑๐๓
ฉวิ	๒๗๙/๖๔
ฉวิโทสาพาโธ	๒๗๙/๖๔
ฉาริกํ	๒๖๘/๔๙,๒๗๒/๕๖
ฉินฺทิตุ	๒๖๗/๔๙
ฉินฺทิตฺวา	๔๖๐/๓๐๙
ฉินฺนคฺคานิ	๔๖๗/๓๒๓
ฉินฺนานิ	๒๕๐/๒๐,๒๕๕/๒๖
ฉินฺนิริยาปโถ	๓๙๖/๒๔๙
ฉุปนฺติ	๒๕๒/๒๓
ฉุปิตพฺพํ	๒๕๒/๒๓
ฉุเปยฺย	๒๕๒/๒๓
เฉทนมตฺตเกน	๓๐๘/๑๒๗
เฉปฺปาย	๒๕๒/๒๓

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[ช]	
ชฏิโล	๓๐๐/๑๑๒
ชตุมยํ	๒๖๕/๔๔
ชตูนิ	๒๖๓/๔๒
ชนปท	๒๕๓/๒๔,๒๕๗/๓๒, ๒๕๘/๓๔,๒๕๙/๓๕
ชนปทกถํ	๒๕๐/๑๙
ชนฺตุ	๒๕๘/๓๒,๔๗๗/๓๓๖
ชมฺพุปานํ	๓๐๐/๑๑๔
ชราทุพฺพโล	๓๙๖/๒๔๙
ชาตรูปรชตํ	๒๙๙/๑๑๒
ชาตึ	๒๗๒/๕๖
ชานปท	๒๘๒/๗๑, ๒๙๕/๑๐๑,๓๓๗/๑๗๕
ชานาหิ	๒๘๐/๖๖
ชานิตพฺโพ	๔๖๘/๓๒๗
ชาเนยฺย	๓๔๒/๑๘๓
ชาเนยฺยาสิ	๒๙๔/๙๙
ชายนฺติ	๒๗๒/๕๖
ชิคุจฺฉามิ	๒๙๒/๙๕
ชินสนฺติเก	๔๕๐/๒๙๐
ชิรินฺติ	๒๙๔/๙๙
ชิวฺหาวิญฺเญยฺยา	๒๔๔/๑๐
ชีวสญฺญิโน	๒๕๐/๒๐
ชีวิตเหตุ	๒๙๔/๙๙
เชคุจฺฉํ	๓๓๔/๑๗๒
เชคุจฺฉตาย	๒๙๑/๙๓
เชคุจฺฉี	๒๙๑/๙๓
เชคุจฺโฉ	๒๘๑/๖๙
[ฌ]	
ฌตฺติ	๒๙๕/๑๐๑,๓๐๗/๑๒๗, ๓๔๒/๑๘๔,๔๕๕/๓๐๓
ฌตฺติวิปนฺนํ	๓๘๕/๒๓๙
ฌตฺติสมฺปนฺนํ	๓๘๕/๒๓๙
ฌาตมนุสฺส	๒๙๓/๙๗,๓๐๑/๑๑๖
ฌาติ	๔๖๑/๓๐๙
ฌาติกถํ	๒๕๐/๑๘
ฌาเปตพฺโพ	๒๙๕/๑๐๑,๓๐๖/๑๒๕
[ฐ]	
ฐานานิ	๒๔๔/๘,๒๘๒/๗๓
ฐานารห	๓๘๐/๒๓๒
ฐิตทสโม	๓๙๑/๒๔๕
ฐิตปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
[ฑ]	
ฑากึ	๓๐๒/๑๑๘-๑๑๙

ปทานุกฺกโม	ปฏฺเพ/องฺเก
[ต]	
ตกปณฺณึ	๒๖๓/๔๒
ตกปตฺตึ	๒๖๓/๔๒
ตกึ	๒๖๓/๔๒
ตกฺกึ	๒๙๙/๑๑๑
ตครึ	๒๖๕/๔๔
ตชฺชนียกมฺมกโต	๔๐๗/๒๖๒, ๔๑๘/๒๖๙
ตชฺชนียกมฺมึ	๔๐๐/๒๕๕,๔๑๘/๒๖๙
ตชฺชนียกมฺมารหสฺส	๔๐๐/๒๕๕
ตชฺชนียสฺส	๔๑๘/๒๖๙
ตณฺฑุล	๒๗๔/๕๘,๒๘๒/๗๑, ๒๙๙/๑๑๑,๓๐๓/๑๑๙
ตณฺฑุลตฺถิเกน	๒๙๙/๑๑๑
ตณฺหกฺขยาธิมุตฺโต	๒๔๔/๙
ตโตนิทานึ	๔๕๓/๒๙๙
ตตฺรฏฺโ	๔๓๔/๒๗๘
ตถาคตสาวกสฺส	๒๘๔/๗๙
ตถาคตสฺส	๒๘๔/๗๙
ตถาคตา	๒๗๔/๕๗,๓๐๓/๑๒๐, ๓๓๗/๑๗๘
ตทหุ	๓๐๕/๑๒๒
ตนฺติพทฺโธ	๓๘๐/๒๓๒
ตนฺติโย	๒๔๓/๗
ตนฺติสฺสเร	๒๔๓/๗
ตปนียา	๒๙๒/๙๕
ตปสฺสิตาย	๒๙๑/๙๕
ตปสฺสี	๒๙๑/๙๖
ตปฺปจฺจย	๔๖๖/๓๒๒
ตมฺพโลหมยา	๒๕๑/๒๒
ตรจฺฉมังสคนฺเธน	๒๘๑/๗๑
ตรจฺฉมังสึ	๒๘๑/๗๑
ตรจฺฉา	๒๘๑/๗๑
ตรนฺติ	๒๐๖/๘๗
ตรุณปฺปสนฺเนน	๒๘๓/๗๔
ตรุณวจฺฉา	๓๐๑/๑๑๖
ตรุโณ	๒๕๕/๒๖,๓๓๑/๑๖๕
ตสฺสปาปิยสิกากมฺมึ	๔๐๐/๒๕๕
ตสฺสปาปิยกากมฺมารหสฺส	๔๐๐/๒๕๕
ตำทสโม	๓๙๑/๒๔๕
ตำปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
ตำวิโส	๓๙๒/๒๔๖
ตำวุสิตสฺส	๔๗๗/๓๓๖
ตาทิโส	๔๗๗/๓๓๕
ตาลตรุณานิ	๒๕๐/๒๐
ตาลปตฺตปาทุกาโย	๒๕๐/๒๐
ตาลาวตฺถุกตา	๒๙๒/๙๕
ตาลึ	๒๖๕/๔๔

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ตาวตึเสหิ	๒๘๖/๘๔
ตาวมหา	๒๘๐/๖๗
ติกิจฺฉนฺตา	๓๓๐/๑๖๒
ติโลฏฺปริสุทฺธํ	๒๙๔/๑๐๐
ติกฺขตฺตุ	๔๕๙/๓๐๗
ติคุณา	๒๔๕/๑๒
ติฏฺฐนฺติ	๒๗๑๕๔
ติณจุณฺเณหิ	๒๖๕/๔๔
ติณณฺหูปกํ	๒๗๑/๕๓
ติณปาทุกํ	๒๕๑/๒๑
ติณฺณวิจิกิจฺฉ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๙,๓๐๑/๑๑๗
ติณฺณา	๒๐๖/๘๗
ติตฺติรปตฺติกา	๒๔๖/๑๔
ติตฺถิยปกฺกนฺตกปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
ติตฺติยปกฺกนฺตโก	๓๙๖/๒๔๙
ติตฺถิยปกฺกนฺตกทสโม	๓๙๑/๒๔๕
ติตฺถิยปกฺกนฺตกวีโส	๓๙๒/๒๔๖
ติตฺถิยา	๒๙๘/๙๗
ติตฺเถน	๒๘๖/๘๖
ติปุมยา	๒๕๑/๒๒
ติรจฺฉานกถํ	๒๕๐/๑๘
ติรจฺฉานคตทสโม	๓๙๑/๒๔๙
ติรจฺฉานคตปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
ติรจฺฉานคตวีโส	๓๙๒/๒๔๖
ติรจฺฉานคโต	๓๙๖/๒๔๙
ติโรกรณี	๓๓๓/๑๗๑
ติล	๒๗๔/๕๖
ติลกกฺกํ	๒๖๗/๔๘
ตีเร	๓๘๐/๒๓๑
ตีเรตฺวา	๓๒๗/๑๕๘
ตุจฺฉ	๒๙๔/๙๙,๔๖๖/๓๒๒
ตุณฺหี	๓๐๗/๑๒๗,๓๔๒/๑๘๔
ตุณฺหีภาเวน	๒๗๖/๖๐,๒๘๐/๖๗, ๒๙๓/๙๘,๒๙๙/๑๑๐, ๔๕๗/๓๐๔
ตุมฺพึ	๒๖๗/๑๒๓
ตุมฺหาทิสานํ	๒๙๓/๙๗
ตูลปุณฺณิกา	๒๔๖/๐๔
ตูลิกา	๒๕๔/๒๕
เตกฏฺลํ	๒๗๔/๕๗
เตลกํ	๒๖๖/๔๕
เตลตฺถิเกน	๒๙๙/๑๑๒
เตลปีปึ	๒๘๕/๘๑
เตลปริโภเคน	๒๖๒/๓๙
เตลปากํ	๒๖๗/๔๗
เตลปฺปชฺโชตึ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๔๙, ๒๙๘/๑๐๙

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
เตลภาชนํ	๒๖๗/๔๗
เตลํ	๒๖๐/๓๘,๒๖๗/๔๗, ๒๗๑/๕๔,๒๙๙/๑๑๐,๓๐๓/๑๑๙
[ถ]	
ถมฺภํ	๒๘๕/๘๒
ถวิกาโย	๒๗๑/๕๔,๒๘๔/๗๘
ถาลเกสุ	๒๖๕/๔๔
ถุลฺลกจฺฉาพาโธ	๒๖๔/๔๒
ถุลฺลกจฺฉุ	๒๖๓/๔๓
ถุลฺลจฺจยสฺส	๒๗๙/๒๓
เถยฺยสตฺถาสกทสโม	๓๙๑/๒๔๕
เถยฺยสตฺถาสกปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
เถยฺยสตฺถาสกวีโส	๓๙๒/๒๔๖
เถยฺยสตฺถาสก	๓๗๓/๒๒๒,๓๗๔/๒๒๓
เถโร	๒๗๐/๕๑
โถกํ	๒๘๓/๗๙
[ท]	
ทกฺขนฺติ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๖,๒๙๘/๑๐๘-๑๐๙
ทุกฺขา	๓๐๓/๑๘
ทกฺขิณาย	๒๕๙/๓๕
ทกฺขิตุกาโม	๒๔๒/๑
ทกฺขิสฺสติ	๒๔๒/๒,๒๕๗/๓๑
ทชฺเชยฺยาถ	๒๘๙/๘๙
ทชฺเชยฺยาม	๔๖๗/๓๒๔
ทชฺเชยฺยาสิ	๓๓๐/๑๖๓
ทชฺเชหิ	๒๘๐/๖๖
ทฏฺฐพฺพ	๒๔๔/๘-๙,๓๙๗/๒๕๐
ทฏฺโฐ	๒๖๘/๔๙
ทฑฺฒุํ	๓๒๕/๑๕๓
ทณฺฑภยา	๓๐๑/๑๑๖
ททาติ	๒๘๒/๗๓
ทเทยฺย	๓๙๓/๒๔๖
ทธึ	๒๙๙/๑๑๑
ทนฺตมยํ	๒๖๕/๔๔
ทนฺตํ	๒๕๗/๓๑
ทมกา	๒๗๔/๕๘
ทมฺมิ	๒๗๐/๕๑,๒๗๘/๖๒
ทลิทฺโท	๔๕๘/๓๐๕
ทสกฺขตฺตุํ	๓๓๖/๑๗๖
ทสวคฺค	๒๕๗/๓๐,๓๘๘/๒๔๓-๒๔๔
ทสวคฺคกรณํ	๓๙๑/๒๔๕
ทสฺสน	๒๘๐/๖๖,๒๗๕/๑๑๕
ทสฺสนกามา	๓๐๑/๑๑๕
ทสฺสนีย	๒๕๕/๒๖,๒๗๑/๕๓, ๓๒๖/๑๕๗

ปทานุกฺกโม	ปฬิเพ/องฺเก
ทสฺเสหิ	๒๔๒/๓
ทหติ	๒๖๖/๔๖
ทหรโก	๓๓๐/๑๖๒
ทฬฺหาย	๔๖๐/๓๐๙
ทฬฺหีกมฺมกรณมตฺเตน	๓๐๘/๑๒๗
ทาตพฺพ	๓๔๓/๑๘๗-๑๘๘, ๓๖๗/๒๑๗
ทาตุกาโม	๒๗๐/๕๑
ทาตุ	๒๖๘/๔๙
ทานกถำ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๗๙, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๗-๑๐๘, ๓๐๑/๑๑๗
ทาเปสิ	๓๓๐/๑๖๒
ทายปาโล	๔๖๖/๓๑๙
ทารก	๒๗๑/๕๒,๒๘๐/๖๖, ๓๐๓/๑๑๙
ทาริกา	๒๗๑/๕๒
ทาส	๒๙๙/๑๐๖,๓๓๐/๑๖๔, ๓๓๔/๑๗๓
ทาสกมฺมกรโปริสำ	๒๙๖/๑๐๓
ทาสิยา	๒๘๐/๖๖
ทาสี	๓๓๐/๑๖๔
ทิคุณา	๒๔๕/๑๑
ทิฏฺจ	๓๓๒/๑๖๘,๔๖๐/๓๐๙
ทิฏฺจธมฺมสุขวิหารำ	๒๖๓/๘๐, ๔๕๗/๓๐๙
ทิฏฺจธมฺม	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๙,๓๐๑/๑๑๗
ทิฏฺจธมฺมิเก	๒๔๒/๔
ทิฏฺฐิ	๓๙๔/๒๔๗,๓๙๗/๒๕๐
ทินฺน	๒๕๗/๓๒,๒๕๘/๓๔,๒๘๔/๗๘
ทิสงฺคมิโก	๓๒๑/๑๔๘
ทิสาปาโมกฺโข	๓๒๙/๑๖๐, ๓๓๐/๑๖๒
ทิสาย	๒๕๙/๓๔
ทิสฺสนฺติ	๔๕๙/๓๐๗
ทีฆมทฺธานำ	๒๘๗/๘๗
ทีฆำ	๔๖๐/๓๑๐
ทีปิจมฺมปริกฺขฏา	๒๔๖/๑๑
ทีปิจมฺมำ	๒๕๕/๒๕
ทีปิจฺฉาโป	๒๕๕/๒๖
ทีปิมำสคนฺเธน	๒๘๑/๗๑
ทีปิมำสำ	๒๘๑/๗๑
ทีปี	๒๘๑/๗๑
ทุกฺกฏ	๔๒๙/๒๗๕
ทุกฺกรำ	๒๕๗/๒๙,๓๐๑/๑๑๖
ทุกฺข	๒๖๕/๔๓,๒๘๔/๘๗
ทุคฺคตานำ	๒๗๑/๕๓,๔๕๘/๓๐๖

ปทานุกฺกโม	ปฏฺเพ/องฺเก
ทุคฺคตึ	๒๘๕/๘๒
ทุคฺคนฺโธ	๒๖๓/๔๓
ทุฏฺฐคหณิโก	๒๖๙/๕๐
ทุฏฺฐุลฺลํ	๔๖๘/๓๒๖
ทุฏฺโฐ	๓๘๐/๒๓๒
ทุนฺนิสาริโต	๓๙๕/๒๔๘
ทุปฺปริหารํ	๒๗๙/๖๔
ทุพฺพณฺโณ	๓๓๓/๑๗๐
ทุพฺภิกฺข	๒๗๔/๕๘,๒๗๖/๖๑
ทุโรปโย	๒๗๙/๖๔
ทุลฺลทฺธึ	๒๘๓/๗๖
ทุลฺลภปิณฺเฑ	๒๙๕/๑๐๐
ทุสฺสจาลนึ	๒๖๔/๔๓
ทุสฺสยุคสตสหสฺสานิ	๓๓๕/๑๗๕
ทุสฺสยุคสตานิ	๓๓๕/๑๗๕
ทุสฺสยุคสหสฺสานิ	๓๓๕/๑๗๕
ทุสฺสยุคึ	๓๓๕/๑๗๕
ทุสฺสสฺเส	๒๙๕/๑๐๐
ทุสฺสีลสฺส	๒๘๕/๘๒
ทูตึ	๒๗๐/๕๑,๔๕๑/๒๙๖
ทูเตยฺยกมฺเมสุ	๔๗๗/๓๓๖
ทูรโต	๒๗๙/๖๔
เทถ	๒๗๑/๕๒
เทนฺติ	๒๘๑/๖๙
เทยฺยธมฺโม	๓๓๐/๑๖๔
เทว	๒๗๐/๕๒,๒๘๙/๙๐
เทวตา	๒๘๖/๘๔
เทวตานุกมฺปิโต	๒๘๖/๘๖
เทวมนุสฺสาย	๒๘๔/๗๙
เทวิโย	๓๓๑/๑๖๕
เทเสตพฺพา	๔๕๔/๓๐๒
เทเสสฺสาม	๒๗๔/๕๗
เทหิ	๒๘๒/๗๕
โทวาริโก	๓๒๗/๑๕๙
โทสา	๔๕๔/๓๐๑
โทสาคตึ	๓๔๒/๑๘๓
โทสาภิสนฺโน	๓๓๖/๑๗๕
โทสาริโต	๓๙๔/๒๔๙
โทหโฬ	๔๕๘/๓๐๖
ทฺวงฺคุลา	๒๗๙/๖๕

[ธ]

ธญฺญผลรสํ	๓๐๐/๑๑๔
ธญฺญาคารํ	๒๙๖/๑๐๓,๒๙๗/๑๐๔
ธมนิสนฺถตคตฺต	๒๖๐/๓๗-๓๘, ๒๖๑/๓๙
ธมฺม	๒๔๒/๔,๒๕๘/๓๓, ๒๘๔/๘๐,๒๙๓/๙๗

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ธมฺมกมฺมํ	๔๐๐/๒๕๕
ธมฺมจกฺขุ	๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๘, ๓๐๑/๑๐๙
ธมฺมเทสนา	๒๘๔/๗๙,๓๐๑/๑๑๗
ธมฺมธโร	๔๕๑/๒๙๖
ธมฺมปฏิรูปเกน	๓๘๒/๒๓๖, ๔๐๗/๒๖๒
ธมฺมวาทิโน	๔๒๙/๒๗๕,๔๗๐/๓๒๘
ธมฺมสามี	๔๕๗/๓๐๔-๓๐๕, ๔๖๓/๓๑๖
ธมฺมิเกน	๓๘๐/๒๓๔
ธมฺมิยมาเน	๔๕๖/๓๐๔
ธมฺมิยา	๒๗๐/๕๑,๒๗๖/๖๐
ธาตา	๒๘๓/๗๔
ธารยามิ	๒๙๕/๑๐๒,๓๐๗/๑๒๗
ธารา	๒๙๖/๑๐๓
ธาเรตพฺพ	๒๔๕/๑๒,๒๕๕/๒๕, ๒๖๕/๑๔๕
ธาเรตุ	๒๔๒/๔,๒๙๘/๑๐๙
ธาเรนฺติ	๒๕๔/๒๕,๒๖๕/๔๕
ธาเรยฺย	๒๔๒/๔,๒๖๕/๔๔, ๒๘๔/,๒๙๘/๑๐๙
ธีตา	๒๗๑/๕๓
ธุวการา	๓๗๙/๒๒๘
ธุวฏฺฐานิยา	๒๕๑/๒๓
ธุวนหานํ	๒๕๗/๓๒
ธุวภตฺเตน	๒๙๘/๑๐๙
ธูมเนตฺต	๒๖๖/๔๖
ธูมเนตฺตตฺถวิกํ	๒๖๖/๔๖
ธูมํ	๒๖๖/๔๖
ธูมายติ	๒๔๒/๓
เธนุสตานิ	๒๙๙/๑๑๐
โธตหตฺถํ	๒๘๒/๗๓
โธวนมตฺเตน	๓๐๘/๑๒๗
โธวนํ	๔๕๘/๓๐๖

[น]

นกฺขมติ	๒๙๕/๑๐๒,๓๐๗/๑๒๖, ๓๔๒/๑๘๔
นกฺขมนีโย	๒๖๑/๔๕
นครกถํ	๒๕๐/๑๘
นครํ	๒๘๖/๘๔
นงฺคเลน	๒๙๖/๑๐๓
นจฺฉาเทนฺติ	๒๖๑/๓๘
นฏฺฐํ	๓๒๕/๑๕๓
นตฺตมาลกสาวํ	๒๖๓/๔๑
นตฺถุ	๒๖๖/๔๖
นตฺถุกมฺมํ	๒๖๖/๔๖

ปทานุกฺกโม	ปฏิเพ/องฺเก
นตฺถุกรณึ	๒๖๖/๔๖
นที	๒๘๖/๘๖
นปฺปฏิคฺคณฺหนฺติ	๒๙๙/๑๑๑
นมนฺติ	๒๘๖/๘๔
นวนีตํ	๒๖๐/๓๘,๒๗๑/๕๕,๒๙๙/๑๑๒
นวา	๒๗๖/๕๙
นสฺสติ	๓๑๒/๑๓๐
นหาตํ	๓๓๖/๑๗๗
นหานครุกา	๒๕๗/๓๑
นหาปิตกมฺเม	๓๐๓/๑๑๙
นหาปิตปุพฺโพ	๓๐๓/๑๑๙
นฬมยํ	๒๖๕/๔๔
นากามา	๓๔๑/๑๘๑
นาค	๒๕๗/๓๑,๒๗๘/๖๒-๖๓
นาคเมสุ	๓๔๑/๑๘๑
นาคราชา	๒๘๑/๗๐
นานตฺตกถํ	๒๕๐/๑๙
นานาเภสชฺเชหิ	๓๓๐/๑๖๓
นานาสวาสกปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
นานาสวาสกภูมิโย	๔๕๕/๓๐๓
นานาสวาสกวีโส	๓๙๒/๒๔๖
นานาสวาสกา	๔๕๕/๓๐๓
นานาสีมาย	๓๙๐/๒๔๔
นาวึ	๒๘๖/๘๖

ปทานุกฺกโม	ปฏิเพ/องฺเก
นาสจฺฉินฺโน	๓๙๖/๒๔๙
นาสนนฺติกา	๓๑๐/๑๒๘
นิกามยมาโน	๒๔๔/๙
นิกฺกุชฺชิตํ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๘/๑๐๙
นิกฺขมิสฺสติ	๒๘๖/๘๖
นิกฺขมิสฺสติ	๒๘๖/๘๖
นิกฺขาเมตฺวา	๔๖๐/๓๑๐
นิกฺขาเมนฺติ	๒๔๙/๑๗,๒๖๕/๔๓
นิกฺขิปถ	๒๗๗/๖๑
นิกฺขิปนฺติ	๒๖๕/๔๔
นิกฺขิปิตฺวา	๒๗๕/๕๙
นิคจฺฉติ	๒๘๕/๘๒
นิคณฺฐสาวโก	๒๙๐/๙๒
นิคณฺฐา	๒๙๔/๙๙
นิคมกถํ	๒๕๐/๑๘
นิคฺคหึ	๔๗๗/๓๓๖
นิจฺฉาเรสิ	๓๓๔/๑๗๔
นิฏฺฐานนฺติก	๓๑๐/๑๒๘,๓๑๑/๑๒๙
นิทหนฺติ	๓๔๓/๑๘๕
นิทาเน	๒๕๓/๑๒,๒๗๕/๕๙
นิปกึ	๔๖๔/๓๑๘
นิปกฺกึ	๒๖๒/๓๙
นิปชฺชิ	๒๘๐/๖๖

ปทานุกฺกโม	ปพุเพ/องฺเก
นิปชฺชิสฺสามิ	๔๖๒/๓๑๒
นิปติตฺวา	๒๔๒/๓,๓๘๑/๒๓๖
นิปนฺนา	๒๘๐/๖๖
นิปฺปจิตฺวา	๓๓๐/๑๖๓
นิปฺปจิสฺสามิ	๓๓๔/๑๗๒
นิปฺปติ	๓๓๔/๑๗๒,๔๕๘/๓๐๖
นิพฺพฏฺฏพีชํ	๒๗๘/๖๓
นิพฺพาหิ	๔๖๒/๓๑๓
นิมนฺติต	๒๗๖/๖๐,๒๘๓/๗๕
นิมิตฺตกเตน	๓๐๘/๑๒๗
นิมิตฺตานิ	๔๕๙/๓๐๗
นิมุชฺชิตฺวา	๒๔๒/๒
นิมฺพกสาวํ	๒๖๓/๔๐
นิมฺพโกเส	๓๔๓/๑๘๕
นิมฺพปณฺณํ	๒๖๓/๔๑
นิยสฺสกมฺมกโต	๔๑๒/๒๖๖
นิยสฺสกมฺมํ	๔๐๐/๒๕๕
นิยสฺสกมฺมารหสฺส	๔๐๐/๒๕๕
นิยสฺสสฺส	๔๒๓/๒๗๑
นิยฺยาเทตฺวา	๓๓๔/๑๗๔
นิรยํ	๒๘๕/๘๒
นิรูปธิ	๒๕๘/๓๓
นิโรธธมฺมํ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐
	๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๙จิ๓๐๑/๑๑๗

ปทานุกฺกโม	ปพุเพ/องฺเก
นิโรธํ	๒๘๔/๔,๒๙๘/๑๐๗-๑๐๙
นิวตฺเตหิ	๓๓๔/๑๗๓
นิวตฺโต	๓๓๔/๑๗๓
นิวาสํ	๓๘๐/๒๓๑
นิวาเสตฺวา	๒๗๐/๕๒,๒๘๐/๖๗, ๒๘๓/๖๙
นิเวเสน	๒๕๕/๒๖,๒๗๑/๕๒
นิสชฺช	๔๕๓/๑๐
นิสทโปตกํ	๒๖๓/๔๐
นิสทํ	๒๖๓/๔๐
นิสินฺโน	๒๗๐/๕๐
นิสีทิ	๒๕๓/๕,๒๗๐/๕๑,๒๘๐/๖๗
นิสีทิสฺสาม	๔๕๓/๓๐๐
นิสฺสคฺคิเยน	๓๐๘/๑๒๗
นิสฺสํสยํ	๒๗๑/๕๓,๔๖๑/๓๑๑
นิสฺสาย	๒๘๕/๘๒
นิสฺสารณ	๓๙๕/๒๔๘,๔๗๗/๓๓๖
นิสฺสาริโต	๔๗๗/๓๓๖
นิสฺสาเติ	๓๙๕/๒๔๘
นิสฺสีมคตานํ	๒๕๗/๓๒
นิสฺสีมฏฺโฐ	๓๐๘/๑๒๗
นีจา	๒๘๖/๘๔
นีลกวฏฺฏิกา	๒๔๖/๑๓
นีหฏํ	๒๗๖/๖๑,๒๙๕/๑๐๑

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
นีหต	๔๗๕/๓๓๓
นุฏฺฐุหิตฺวา	๓๓๐/๑๖๓
เนกฺขมฺมาธิมุตฺโต	๒๔๔/๘
เนกฺขมฺเม	๒๔๒/๔,๒๘๔/๙
เนคโม	๓๒๖/๑๕๗
เนตฺถารํ	๔๑๘/๒๗๐
[ป]	
ปกตฺญฺญุโน	๓๘๐/๒๓๑,๔๕๐/๒๙๐
ปกตตฺตสฺส	๓๙๔/๒๔๗
ปกรเณ	๒๕๓/๒๔,๒๗๕/๕๙
ปกาสิต	๒๘๔/๘๐,๒๙๘/๙๗
ปกาเสติ	๒๙๘/๑๐๗
ปกาเสสิ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘
ปกฺก	๒๖๗/๓๙,๒๙๔/๑๐๐
ปกฺกนฺโต	๒๙๙/๑๑๐,๔๖๗/๓๒๔
ปกฺกมนนฺติก	๓๑๐/๑๒๘,๓๑๑/๑๒๘
ปกฺกมิสฺสนฺติ	๔๖๗/๓๒๔
ปกฺกามิ	๒๕๐/๑๙,๒๕๑/๒๑
ปกฺขหโต	๓๙๖/๒๔๙
ปกฺขา	๔๕๑/๒๙๗
ปกฺขาเลตฺวา	๒๘๕/๘๒
ปกฺขาเลสิ	๔๖๕/๓๑๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปกฺขิตฺโต	๒๘๔/๗๙
ปกฺขิปนฺติ	๒๗๖/๕๖
ปกฺขิปนฺเต	๒๗๒/๕๕
ปกฺขิปิตพฺพํ	๒๖๗/๔๗
ปกฺขิปิตุํ	๒๖๗/๔๗
ปคุโณ	๓๓๒/๑๗๐,๔๗๗/๓๓๕
ปคฺควกสาวํ	๒๖๓/๔๑
ปคฺคหารโห	๔๗๗/๓๓๕
ปคฺคเหน	๒๙๕/๑๐๐
ปจฺจตฺถิกานํ	๔๗๗/๓๓๕
ปจฺจตฺถินา	๔๗๗/๓๓๕
ปจนฺติ	๒๙๕/๑๐๒
ปจิตพฺพํ	๒๖๗/๔๗
ปจฺจกฺขาตกทสโม	๓๙๑/๒๔๕
ปจฺจกฺขาตกปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
ปจฺจกฺขาตกวีโส	๓๙๒/๒๔๕
ปจฺจกฺขาโต	๓๓๒/๑๖๖
ปจฺจนฺติม	๒๕๙/๓๔-๓๕,๒๙๕/๑๐๑
ปจฺจเวกฺขนฺตสฺส	๔๗๔/๓๓๐
ปจฺจสฺโสสิ	๒๗๐/๕๑
ปจฺจาคจฺฉนฺโต	๒๔๔/๙
ปจฺจาคจฺฉิ	๒๙๗/๑๐๖
ปจฺจาสึสิตพฺพํ	๔๗๐/๓๒๘
ปจฺจุฏฺฐานํ	๔๕๓/๓๐๐

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปจฺจุฏฺฐาย	๒๕๐/๑๙,๒๘๖/๘๔, ๔๖๑/๓๑๑
ปจฺจุฏฺฐาสิ	๒๘๖/๘๗
ปจฺจุฏฺเฐยฺยาม	๔๖๗/๓๒๔
ปจฺจุปฏฺฐิตํ	๔๖๖/๓๒๐
ปจฺจูสสมยํ	๒๘๖/๘๔,๔๖๑/๓๑๑
ปจฺโจโรหิตฺวา	๒๙๘/๑๐๗
ปจฺฉาคจฺฉิ	๓๓๓/๓๗๑,๓๖๔/๒๑๒
ปจฺฉานิปาตี	๔๖๑/๓๑๑
ปจฺฉาพาหํ	๔๖๐/๓๑๐
ปจฺฉาสมเณน	๒๔๗/๑๕
ปจฺฉิมาภิมุขา	๒๘๕/๘๓
ปจฺฉิมาย ทิสาย	๒๕๙/๓๕
ปชาย	๒๘๔/๗๙
ปชฺชลติ	๒๔๒/๓
ปชฺฌายติ	๔๗๗/๓๓๕
ปญฺจเกน	๓๐๘/๑๒๗
ปญฺจวคฺคกรณํ	๓๙๐/๒๔๕
ปญฺจวคฺคิโก	๔๕๐/๒๙๑
ปญฺจวคฺโค	๔๕๐/๒๙๑
ปญฺจาหิกํ	๔๖๖/๓๒๒
ปญฺชลิโก	๔๖๐/๓๑๐
ปญฺญตฺต	๒๕๕/๒๖,๒๗๐/๕๓
ปญฺญาเปสิ	๒๔๒/๓,๓๘๐/๒๓๑
ปญฺญาเปสฺสาม	๒๗๔/๕๗
ปญฺญาเปหิ	๒๔๒/๓
ปญฺญายติ	๒๖๗/๔๗
ปญฺญายิสฺสาม	๔๕๗/๓๐๕
ปญฺญาสโยชนิกา	๓๓๔/๑๗๓
ปญฺโญ	๔๕๐/๒๙๕
ปฏลิกา	๒๕๔/๒๕
ปฏากํ	๒๙๓/๙๗
ปฏิกจฺเจว	๔๕๘/๓๐๖
ปฏิกโรถ	๓๘๑/๒๓๖
ปฏิกสฺสนารหจตุตฺโถ	๓๙๓/๒๔๗
ปฏิกสฺสนารหสฺส	๔๐๐/๒๕๕
ปฏิกสฺเสยฺย	๓๙๓/๒๔๗
ปฏิกา	๒๕๔/๒๕
ปฏิกาตพฺพา	๓๙๗/๒๕๒
ปฏิกุฏฺฐกตํ	๓๘๕/๒๓๙
ปฏิกุกมติ	๔๖๖/๓๒๑
ปฏิกุกุล	๒๘๑/๖๙-๗๐
ปฏิกุโกสนา	๓๙๔/๒๔๗
ปฏิกฺขิตฺต	๒๔๗/๑๖,๒๕๐/๑๙, ๒๕๕/๒๔
ปฏิกฺขิปามิ	๒๙๕/๑๐๑
ปฏิคฺคหาเปตุํ	๒๖๘/๔๙
ปฏิคฺคหาเปตฺวา	๒๗๕/๕๙

ปทานุกฺกโม	ปฏฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปฏฺเพ/องฺเก
ปฏิคฺคณฺหาติ	๒๖๘/๔๙	ปฏิปาฏึ	๒๘๒/๗๒,๒๙๕/๑๐๑
ปฏิคฺคณเหยฺย	๒๔๒/๔	ปฏิปาเทสิ	๔๖๓/๓๑๖
ปฏิคฺคหิตํ	๒๖๒/๔๐,๒๘๓/๗๖, ๒๙๕/๑๐๐	ปฏิปุจฺฉนฺติ	๒๗๔/๕๗,๓๐๓/๑๒๐
		ปฏิปุจฺฉากรณียํ	๔๐๐/๙๙
ปฏิคฺคหิตุํ	๒๗๕/๕๙	ปฏิปุจฺฉิ	๒๗๙/๖๔,๒๘๐/๖๘, ๒๘๓/๗๓
ปฏิคฺคเห	๓๓๐/๑๖๓	ปฏิปุจฺฉิตฺวา	๒๗๐/๕๑
ปฏิคฺคเหตพฺโพ	๒๖๘/๔๙	ปฏิปฺปสฺสทฺธ	๓๘๐/๒๓๑
ปฏิคฺคเหสิ	๓๘๐/๓๕	ปฏิปฺปสฺสทฺธึ	๔๑๘/๒๖๙
ปฏิคฺคโห	๒๖๘/๔๙	ปฏิปฺปสฺสมฺภิ	๒๙๐/๙๒
ปฏิคฺคาหกํ	๓๔๒/๑๘๓	ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺติ	๔๑๘/๒๖๙
ปฏิจโย	๒๔๔/๑๑	ปฏิพล	๒๘๓/๗๕,๒๙๕/๑๐๑, ๓๐๖/๑๒๖
ปฏิจฺจ	๓๓๔/๑๗๓	ปฏิพาหติ	๓๐๕/๑๒๑
ปฏิจฺจกมฺมํ	๒๙๔/๙๙	ปฏิพาหาย	๒๘๖/๘๔
ปฏิจฺฉนฺนํ	๒๔๒/๔,๒๙๔/๙๖, ๒๙๘/๑๐๙	ปฏิพาหิตพฺพํ	๔๗๓/๓๓๐
		ปฏิพาเหยฺย	๔๗๓/๓๓๐
ปฏิจฺฉาทนีย	๒๖๙/๕๐,๒๘๐/๖๖	ปฏิภาเณยฺยกา	๓๐๓/๑๒๐
ปฏิจฺฉาเทตฺวา	๒๕๕/๒๗	ปฏิภาติ	๔๕๓/๒๙๙
ปฏิญฺญาย	๔๐๐/๙๙	ปฏิภาตุ	๒๕๘/๓๓
ปฏินิวตฺติตฺวา	๒๗๙/๖๔	ปฏิภานํ	๒๘๒/๗๓
ปฏินิสฺสชฺชิตุํ	๔๓๙/๒๘๑	ปฏิมุญฺจิ	๒๗๑/๕๓
ปฏินิสฺสชฺเชตา	๓๙๗/๒๕๑	ปฏิยาทาเปตฺวา	๒๗๖/๖๐,๒๘๖/๖๗, ๒๘๙/๙๐,๒๙๙/๑๑๑
ปฏินิสฺสชฺเชยฺยํ	๓๙๗/๒๕๑		
ปฏิปชฺชามิ	๒๘๔/๗๘		
ปฏิปชฺชิตพฺพํ	๒๖๗/๔๗		

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
ปฏิยาเทยฺยํ	๒๘๒/๗๒,๓๐๒/๑๑๘
ปฏิรูปี	๒๘๐/๖๖,๓๓๖/๑๗๖
ปฏิลภิตฺวา	๒๗๐/๕๒
ปฏิวตฺเตสิ	๒๘๙/๘๙
ปฏิวสติ	๔๕๘/๓๐๖
ปฏิวิชฺฌิ	๒๔๓/๗
ปฏิวิทฺธํ	๒๘๗/๘๗
ปฏิวิโนเทติ	๒๘๒/๗๓
ปฏิวิสฺสเก	๒๗๑/๕๓
ปฏิเวกฺขิ	๒๘๐/๖๘
ปฏิเวทยิ	๓๗๙/๒๒๘
ปฏิเวเทมิ	๒๔๒/๔
ปฏิเวเทหิ	๒๘๐/๖๖
ปฏิสงฺขา	๒๗๖/๖๑
ปฏิสมฺโมทติ	๒๕๘/๓๓
ปฏิสมฺโมทิ	๒๗๖/๖๑
ปฏิสมฺโมทิตุํ	๒๗๕/๕๙, ๓๐๖/๑๒๕
ปฏิสลฺลีนสฺส	๒๔๓/๖,๒๙๕/๑๐๐, ๔๖๗/๓๒๒
ปฏิสลฺลานา	๒๕๗/๓๑,๒๙๕/๑๐๐
ปฏิสาเมติ	๒๗๑/๕๔
ปฏิสายนียานิ	๒๗๑/๕๕
ปฏิสารณียกมฺมกโต	๔๔๗/๒๘๖
ปฏิสารณียกมฺมํ	๔๐๐/๒๕๕
ปฏิสารณียกมฺมารหสฺส	๔๐๐/๒๕๕
ปฏิสารณียสฺส	๔๔๗/๒๘๖
ปฏิสฺสุณิตฺวา	๒๗๐/๕๒,๒๘๐/๖๖, ๒๘๔/๗๗
ปฏิสฺสุโต	๒๗๐/๕๒
ปฏิหนฺติ	๒๘๒/๗๓
ปฏิหรนฺติ	๓๔๒/๑๘๓
ปโฏลกสาวํ	๒๖๓/๔๐
ปโฏลปณฺณํ	๒๖๓/๔๐
ปณเวน	๔๖๐/๓๐๙
ปณีต	๒๗๕/๕๙,๒๗๖/๖๐, ๒๘๐/๖๖
ปณฺฑกทสโม	๓๙๑/๒๔๕
ปณฺฑกปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
ปณฺฑกวีโส	๓๙๒/๒๔๖
ปณฺฑโก	๓๙๖/๒๔๘
ปณฺฑิตชาติโย	๒๘๖/๘๖
ปณฺฑิโต	๔๕๑/๒๙๔,๔๗๗/๓๓๖
ปณฺฑุโรคาพาโธ	๒๖๙/๕๐
ปณฺณานิ	๒๖๓/๔๑
ปติฏฺฐาปิโต	๒๘๕/๘๑
ปติฏฺฐาเปตฺวา	๒๘๕/๘๑
ปติตา	๒๖๕/๔๕,๔๖๐/๓๑๐

ปทานุกฺกโม	ปฏฺเพ/องฺเก
ปตฺตกลฺลํ	๒๙๕/๑๐๑,๓๐๖/๑๒๖, ๓๔๒/๑๘๔
ปตฺตจีวรํ	๒๔๗/๑๕,๒๕๕/๒๖, ๒๕๗/๓๒
ปตฺตธมฺม	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๙,๓๐๑/๑๑๗
ปตฺตรสํ	๓๐๐/๑๑๔
ปตฺติกา	๒๘๘/๘๘,๙๐
ปตฺติโก	๒๙๐/๙๒,๒๙๘/๑๐๗
ปตฺเต	๒๘๓/๗๕-๗๖
ปตฺถยตา	๒๘๒/๗๔
ปทกฺขิณํ	๒๗๐/๕๑,๒๘๐/๖๗, ๒๘๓/๗๖
ปทา	๔๕๐/๒๙๔
ปเทเส	๒๘๖/๘๔
ปปาเต	๒๕๗/๒๙
ปพนฺธติ	๒๘๖/๘๗
ปพฺพชปาทุกํ	๒๕๐/๒๒
ปพฺพเชยฺยํ	๒๔๓/๕
ปพฺพชฺชาภิสงฺขาโร	๒๕๗/๓๐
ปพฺพวาโต	๒๖๗/๔๘
ปพฺพาชะนียกมฺมกโต	๔๔๖/๒๘๖
ปพฺพาชนียกมฺมํ	๔๐๐/๒๕๕
ปพฺพาชนียกมฺมารหสฺส	๔๐๐/๒๕๕
ปพฺพาชนียสฺส	๔๔๖/๒๘๖
ปพฺภารํ	๒๗๐/๕๐
ปมาทาธิกรณํ	๒๘๕/๘๒
ปมุฏฺจา	๒๗๖/๖๐
ปมุสฺสติ	๓๒๙/๑๖๐
ปเมตุ์	๔๗๗/๓๓๕
ปริยุปาสติ	๓๑๘/๑๓๙
ปยิรุปาสถ	๒๔๒/๒
ปยิรุปาสิตฺวา	๒๗๗/๖๑
ปนิรุปาสิสฺสํ	๓๒๐/๑๔๕
ปรกุเลสุ	๓๘๐/๒๓๒
ปรทตฺตโภชินํ	๒๘๒/๗๓
ปรมาย	๓๒๖/๑๕๗
ปรมฺมรณา	๒๘๕/๘๒
ปรามสิตฺวา	๔๖๒/๓๑๔
ปริกถากเตน	๓๐๘/๑๒๗
ปริกฺขีณภาวสโยชโน	๒๔๔/๘
ปริคฺคณฺหนฺติ	๒๘๖/๘๔
ปริคฺคเหตฺวา	๒๘๐/๖๖
ปริจฺจตฺตานิ	๒๘๐/๖๗
ปริณามํ	๒๘๔/๗๗,๓๓๓/๑๗๐
ปริณาเมติ	๒๘๒/๗๓
ปริตฺตํ	๓๔๒/๑๘๓
ปริทสฺสิ	๒๕๘/๓๓

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
ปริเนตฺวา	๔๖๐/๓๑๐
ปริเนนฺติ	๔๖๐/๓๐๙
ปริปากํ	๓๒๗/๑๕๙,๔๕๙/๓๐๘
ปริปาเตนฺติ	๒๘๑/๗๐
ปริปาเตสิ	๔๖๒/๓๑๔
ปริปุจฺฉ	๒๕๑/๒๑
ปริปุณฺณโกสโกฏฺฐาคาโร	๔๕๘/๓๐๕
ปริพฺพาชกจฺฉนฺเนน	๔๕๘/๓๐๖
ปริภาสติ	๔๑๔/๒๖๗
ปริภุญฺชิ	๒๘๐/๖๙
ปริภุญฺชิตพฺพานิ	๒๗๑/๕๕,๓๐๔/๑๒๑
ปริภุญฺชิตุํ	๒๖๘/๔๙,๒๗๒/๕๖
ปริภุญฺเชยฺยุ	๒๘๑/๗๐
ปริภุตฺต	๒๗๘/๖๓
ปริโภชนียฆฏฺ	๔๖๖/๓๒๒
ปริมุฏฺฐา	๔๖๔/๓๑๗
ปริยาทินฺนรูปา	๔๖๓/๓๑๖
ปริยาทิยนฺติ	๒๔๔/๑๐
ปริยาทิยิสฺสติ	๓๓๒/๑๖๘
ปริยาโย	๒๙๑/๙๓
ปริเยสนฺติ	๒๘๖/๘๖
ปริเยสิตพฺพ	๒๙๙/๑๑๒
ปริโยคาหมฺหิ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๙,๓๐๑/๑๑๗
ปริโยทาตสิปฺปา	๓๐๓/๑๑๙
ปริโยสานกลฺยาณํ	๒๙๘/๑๐๖
ปริวาเรนฺติ	๒๗๔/๕๘
ปริวาสํ	๔๐๐/๒๕๕
ปริวาสารหํ	๔๐๐/๒๕๕
ปริวิตกฺโก	๒๙๕/๑๐๐,๔๖๗/๓๒๒
ปริวิสติ	๒๙๖/๑๐๓
ปริเวเณน	๒๘๐/๖๕
ปริเวสนา	๒๙๙/๑๑๑
ปริสทูสโก	๓๙๖/๒๔๙
ปริสา	๒๗๑/๕๔,๒๘๕/๘๗
ปริสฺสาวนานิ	๒๗๑/๕๔,๒๘๔/๘๗
ปริสุทฺธํ	๒๙๘/๑๐๖
ปริสฺสยานิ	๔๖๔/๓๑๘
ปริหรนฺติ	๒๖๕/๔๕
ปริหริตพฺพ	๓๐๓/๑๒๐
ปริหริตุํ	๒๖๓/๔๐
ปริหเรยฺยุ	๒๙๓/๙๗
ปลิโพธา	๓๒๕/๑๕๒
ปลฺลงฺโก	๒๕๔/๒๕
ปลฺลลานิ	๒๘๖/๘๗
ปวตฺตมํสํ	๒๘๐/๖๖,๒๙๔/๙๘
ปวตฺตาโร	๓๐๐/๑๑๓
ปวรํ	๓๓๕/๑๗๕

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
ปวาเรนฺติ	๒๗๖/๖๑	ปสฺสาว	๒๖๕/๔๓
ปวาเรสฺสาม	๔๕๓/๓๐๐	ปสฺสาวปาทุกำ	๒๕๑/๒๒
ปวิเวกาธิมุตฺโต	๒๔๔/๘	ปสฺสิ	๔๗๕/๓๓๒
ปวิสนฺติ	๒๖๖/๒๘	ปสฺสิตฺวา	๒๗๑/๕๒
ปวิสิตฺวา	๒๘๐/๖๖	ปสฺเสน	๓๓๒/๑๖๗
ปวิเสยฺย	๒๕๖/๒๘	ปสฺเสยฺยุ	๓๙๗/๒๕๑
ปเวเทติ	๒๙๘/๑๐๖	ปหิตตฺต	๒๔๓/๘,๔๖๖/๓๒๑
ปเวเสสิ	๔๖๒/๓๑๓	ปหูตำ	๒๘๒/๗๓,๓๐๐/๑๑๓
ปสเตน	๓๓๐/๑๖๓	ปำสุกูล	๓๐๙/๑๒๘,๓๔๐/๑๘๑
ปสตฺถา	๒๕๕/๒๗	ปำสุกูลิก	๓๐๖/๑๒๕,๓๓๗/๑๗๘
ปสนฺนจิตฺต	๒๘๔/๘๐,๒๙๓/๙๓,	ปำสุเกหิ	๒๖๕/๔๔
	๒๙๘/๑๐๗,๓๐๑/๑๑๗	ปากติกานิ	๒๖๑/๓๘
ปสนฺนา	๒๙๙/๑๐๘	ปาเจติ	๒๘๒/๗๓
ปสาทนีย์	๒๕๗/๓๑	ปาฏุงฺกี	๒๕๓/๒๔
ปสาเทสฺสนฺติ	๔๖๗/๓๒๔	ปาฏลิคามิกา	๒๘๕/๘๑
ปสาโท	๓๐๑/๑๑๖	ปาฏิกาย	๒๔๒/๒
ปสาริตำ	๒๗๘/๖๓,๒๘๖/๘๖	ปาเจยฺยกา	๓๐๖/๑๒๕
ปสาเรยฺย	๒๗๘/๖๒	ปาณก	๒๖๖/๔๖,๓๓๒/๑๖๘
ปสีเทยฺย	๓๐๑/๑๑๖	ปาณหรา	๔๖๔/๓๑๗
ปสุตำ	๒๘๓/๗๖	ปาณาติปาตา เวรมณี	๒๕๕/๒๗
ปสฺส	๔๖๐/๓๑๐	ปาณาติปาโต	๒๕๕/๒๗
ปสฺสติ	๒๗๕/๒๗	ปาณุเปต	๒๘๔/๘๐,๒๙๘/๑๐๘
ปสฺสตุ	๒๗๙/๖๔	ปาตพฺพำ	๒๖๗/๔๗
ปสฺสามิ	๒๘๔/๗๙	ปาตราสำ	๓๓๔/๑๗๓

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปาติโมกฺขํ	๔๗๕/๓๓๓
ปาตุรโหสิ	๒๔๓/๖
ปาตุ๋	๒๖๖/๔๗
ปาเถยฺยํ	๒๙๙/๑๑๑,๓๒๙/๑๖๑
ปาเท	๒๔๒/๑๓
ปาทกถลิกำ	๓๘๐/๒๓๑,๔๖๕/๓๑๘
ปาทชีลาพาโธ	๒๔๙/๑๗
ปาทชีโล	๒๔๙/๑๗
ปาทจฺฉินฺโน	๓๙๖/๒๔๙
ปาทตเลสุ	๒๔๒/๒
ปาทพฺยญฺชนำ	๒๖๗/๔๘,๓๓๐/๑๖๔
ปาทปีฐำ	๓๘๐/๒๓๑,๔๖๕/๓๑๘
ปาทาสิ	๓๓๐/๑๖๔
ปาทุกมณฺฑนานุโยคำ	๒๕๑/๒๑
ปาโททกำ	๓๘๐/๒๓๑,๔๖๕/๓๑๘
ปานกถำ	๒๕๐/๑๘
ปานปริโภเคน	๒๗๓/๕๖
ปานานิ	๓๐๐/๑๑๓
ปานียฆฏำ	๔๖๖/๓๒๒
ปาปโก	๒๘๕/๘๒
ปาปณิเกน	๓๐๙/๑๒๘
ปาปภิกฺขุ	๒๕๕/๒๖
ปาปโรคี	๓๙๖/๒๔๙
ปาปสมาจาโร	๔๑๓/๒๖๗,๔๓๕/๒๗๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปาปิกา	๓๙๔/๒๔๗,๓๙๗/๒๕๒
ปาปุปาสก	๒๕๕/๒๖
ปาเป	๒๕๘/๓๓
ปาโมกฺขำ	๓๓๕/๑๗๕
ปาเยตุ๋	๒๖๘/๔๙
ปาเยสิ	๔๖๐/๓๑๐
ปารำ	๒๘๖/๘๖
ปาริปูรี	๒๗๕/๕๙
ปาริเม	๒๘๖/๘๗
ปาริวาสิกจตุตฺถโถ	๓๙๓/๒๔๖, ๔๕๐/๒๙๑
ปาริสชฺเช	๔๖๒/๓๑๕
ปาลิคุณฺจิมา	๒๔๖/๑๔
ปาวท	๓๓๐/๑๖๓
ปาวาโร	๓๓๗/๑๗๙
ปาวิสิ	๒๔๗/๑๕,๒๗๑/๕๒,๒๘๕/๘๓
ปาสาท	๒๗๑/๕๓,๒๙๕/๑๐๑, ๓๒๖/๑๕๗
ปาสาทสตานิ	๓๒๖/๑๕๗
ปาสาทสหสฺสานิ	๓๒๖/๑๕๗
ปาสาทิก	๒๕๕/๒๖,๒๕๗/๓๑, ๒๗๑/๕๓,๓๒๖/๑๕๗
ปาเหสิ	๒๔๒/๑,๒๗๐/๕๑, ๒๗๗/๖๑,๓๓๔/๑๗๒

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปิจุนา	๓๓๐/๑๖๓
ปิฏฺฐานิ	๒๖๕/๔๔
ปิฏฺจ	๒๖๕/๔๔,๒๗๒/๕๕
ปิฏฺฐขาทนียํ	๓๐๒/๑๑๘
ปิฏฺจิ	๒๕๒/๒๓,๒๕๕/๒๗, ๒๘๒/๗๒
ปิฏฺเจหิ	๒๖๓/๔๐
ปิณฺฑเกน	๓๐๖/๑๒๖
ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต	๔๖๔/๓๑๗
ปิณฺฑปาติกา	๓๐๖/๑๒๖
ปิณฺฑาย	๒๗๑/๕๒,๒๘๑/๖๘
ปิตา	๓๒๘/๑๖๐
ปิตุฆาตกทสโม	๓๙๑/๒๔๕
ปิตุฆาตกปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
ปิตุฆาตกวีโส	๓๙๒/๒๔๖
ปิตุฆาตโก	๓๙๖/๒๔๙
ปิปาสํ	๒๘๒/๗๓
ปิปฺผลี	๒๖๓/๔๑
ปิยจกฺขูหิ	๔๖๖/๓๒๐
ปิยวาที	๔๖๑/๓๑๒
ปิโลติกาย	๓๐๙/๑๒๘
ปิวติ	๓๓๔/๑๗๔
ปิวตุ	๒๗๔/๕๗
ปิวนฺติ	๒๖๖/๔๖
ปิวิ	๒๖๔/๔๓
ปิวิสฺสติ	๓๓๔/๑๗๒
ปิเวยฺย	๒๖๗/๔๗
ปิสฺกา	๒๖๓/๔๓
ปีจุ	๒๕๖/๒๘
ปีจุปฺปมาเณน	๒๕๕/๒๒
ปีเจ	๒๕๕/๒๒
ปีต	๒๖๐/๓๗,๒๖๘/๔๙,๒๘๐/๖๖
ปีตกวฏฺฏิกา	๒๔๖/๑๓
ปุคฺคล	๓๙๖/๑๓๘-๑๓๙
ปุคฺคลิกานิ	๓๐๔/๑๒๑
ปุจุฉติ	๒๘๐/๖๕
ปุจฺฉนฺติ	๒๗๔/๕๘
ปุจฺฉิ	๒๗๑/๕๓
ปุจฺฉิโต	๔๗๗/๓๓๕
ปุญฺฉิตฺวา	๔๖๑/๓๑๑
ปุญฺฉุ	๓๓๑/๑๖๖
ปุญฺญ	๒๘๓/๗๖,๓๓๗/๑๗๙
ปุฏฺเภทนํ	๒๘๖/๘๕
ปุฏฺวฏฺฐา	๒๔๖/๑๔
ปุตฺตํ	๒๘๖/๘๕
ปุถุสทฺโท	๔๖๔/๓๑๗
ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ	๒๙๒/๙๖
ปุนพฺภโว	๒๘๗/๘๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปุปฺผรสํ	๓๐๐/๑๑๔
ปุปฺผํ	๓๓๑/๑๖๕
ปุพฺพกา	๓๐๐/๑๑๔
ปุพฺพณฺหสมยํ	๒๔๗/๑๕,๒๕๕/๒๖, ๒๗๑/๕๒
ปุพฺพเปตกถํ	๒๕๐/๑๙
ปุพฺพุฏฺฐายี	๔๖๑/๓๑๒
ปุรกฺขตฺวา	๒๘๕/๘๒
ปุรตฺถาภิมุโข	๒๘๕/๘๒
ปุรตฺถิมทกฺขิณาย	๒๕๙/๓๕
ปุรตฺถิมํ	๒๘๕/๘๒
ปุรตฺถิมาย	๒๔๔/๑๐,๒๕๙/๓๔
ปุริสกถํ	๒๕๐/๑๙
ปุริสาคโต	๔๗๗/๓๓๕
ปุริสทมฺมสารถิ	๒๙๘/๑๐๖, ๓๐๐/๑๑๒
ปุริสนฺตเรน	๒๕๓/๒๓
ปุริสยุตฺตํ	๒๕๓/๒๔
ปุเรภตฺตํ	๒๗๗/๖๒,๒๙๕/๑๐๐
ปุโรหิโต	๔๕๙/๓๐๗
ปูชยนฺติ	๒๘๖/๘๖
ปูชิโต	๒๘๖/๘๖
ปูเชยฺยาม	๔๖๗/๓๒๔
ปูเรตฺวา	๒๗๑/๕๔
ปูเรนฺโต	๒๘๓/๗๕
ปูเรสุ	๒๘๔/๗๖
เปกฺขมานํ	๒๔๒/๒
เปสลา	๓๘๐/๒๓๑
เปสิโต	๔๗๗/๓๓๕
โปกฺขรฏฺฐํ	๒๗๘/๖๓,๒๙๕/๑๐๐
โปกฺขรณี	๒๗๘/๖,๓๒๖/๑๕๘
โปกฺขรสตานิ	๓๒๖/๑๕๘
โปกฺขรสหสฺสานิ	๓๒๖/๑๕๘
โปเจสุ	๒๘๙/๘๙
โปตฺถนิกํ	๒๘๐/๖๖
โปราณํ	๓๐๐/๑๑๓
โปสาปิโต	๓๒๘/๑๖๐
โปสาวนิกํ	๓๓๐/๑๖๕
โปโส	๒๘๖/๘๑

[ผ]

ผณหตฺถโก	๓๙๖/๒๔๙
ผรนฺติ	๒๖๓/๔๐
ผรุสา	๒๖๕/๔๕
ผเรยฺย	๒๖๐/๓๗
ผลขาทนียํ	๒๗๕/๕๙,๒๗๘/๖๓
ผลตุมฺพํ	๒๖๗/๕๘
ผลมยํ	๒๖๕/๔๔

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
ผลรสํ	๓๐๐/๑๑๔
ผลานิ	๒๖๓/๔๑
ผลิกมยา	๒๕๑/๒๒
ผลิตา	๒๖๗/๔๘
ผาณิตํ	๒๖๐/๓๘,๒๗๑/๕๕
ผารุสกปานํ	๓๐๐/๑๑๓
ผาลิตา	๒๔๗/๑๖
ผาเลนฺติ	๒๙๕/๑๐๒
ผาโล	๒๘๔/๗๙
ผาสุ	๓๒๔/๑๕๒
ผาสุวิหาริโก	๓๒๔/๑๕๒
ผาสุ	๓๘๐/๒๓๑
ผีตา	๓๒๖/๑๕๗
โผสิตุ	๒๖๗/๕๘
[พ]	
พธิโร	๓๙๖/๒๔๙
พนฺธตฺถาย	๒๗๒/๕๕
พนฺธนมตฺตเกน	๓๐๘/๑๒๗
พนฺธนมตฺตํ	๒๕๖/๒๘
พนฺธนสุตฺตกํ	๒๖๕/๔๕
พนฺธนฺติ	๒๘๖/๘๖
พนฺธาเปสิ	๒๗๑/๕๓
พนฺธิตุ	๒๖๕/๔๔
พนฺธิตฺวา	๒๗๘/๖๓
พยากรณารหํ	๔๗๗/๓๓๕
พลํ	๒๘๒/๗๓
พหารามโกฏฺฐเก	๒๙๕/๑๐๑
พหิสีมคต	๓๑๑/๑๒๙
พหุกโต	๓๐๑/๑๑๖
พหุกรณียา	๒๕๘/๓๓
พหุกิจฺจา	๒๕๘/๓๓
พหุชนา	๓๒๖/๑๕๗
พหุตรํ	๒๗๔/๒๑๓
พหุมายา	๓๓๔/๑๗๓
พหุสฺสุโต	๔๕๑/๒๙๔
พาราณเสยฺยโก	๓๓๓/๑๗๐
พาโล	๓๙๕/๒๔๘
พาหำ	๒๗๘/๖๒,๒๘๖/๘๖
พาหุลฺลาย	๒๗๑/๕๕
พาหุลฺลิกา	๒๗๑/๕๕
พาหุหตรำ	๒๕๓/๒๔
วิลงฺคำ	๒๖๓/๔๑
พิล	๒๖๓/๔๑,๔๖๐/๔๒
พีชานิ	๓๐๔/๑๒๑
พุทฺธ	๒๔๒/๑,๔,๒๔๘/๑๖, ๒๕๐/๒๐๒๗๔/๕๙,๒๘๔/๗๒
พุทฺธปฺปมุข	๒๗๖/๖๐,๒๘๐/๖๗

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
พฺยคฺฆจมฺมปริกฺขฏา	๒๔๖/๑๔
พฺยคฺฆจมฺมํ	๒๕๕/๒๕
พฺยคฺฆมสคนฺเธน	๒๘๑/๗๐
พฺยคฺฆมสํ	๒๘๑/๗๐
พฺยคฺฆึ	๒๘๒/๗๐
พฺยญฺชนูเปตา	๔๗๖/๓๓๔
พฺยตฺต	๒๙๕/๑๐๑,๔๕๑/๒๙๖, ๔๗๕/๓๓๓
พฺยปเนติ	๒๘๒/๗๓
พฺยากรณารหํ	๔๗๗/๓๓๕
พฺยากเรยฺย	๒๔๔/๘
พฺยากโรนฺติ	๒๔๕/๑๑
พฺรหฺมจริยปริโยสานํ	๒๔๓/๘
พฺรหฺมจริยํ	๒๔๓/๕,๒๕๗/๘
พฺรหฺมจาริโน	๒๘๖/๘๖
พฺรหฺมณ	๒๗๖/๕๙,๒๘๒/๗๓, ๓๐๐/๑๑๓
พฺรหฺมณปริสํ	๒๘๕/๘๒

[ภ]

ภคนฺทลาพาโธ	๒๗๙/๖๔,๓๓๑/๑๖๕
ภควา	๒๔๒/๑-๔,๒๔๓/๕-๖
ภคินิ	๒๘๐/๖๖
ภงฺคํ	๓๓๙/๑๘๐
ภงฺโคทกํ	๒๖๗/๔๘
ภเชยฺยาม	๔๖๗/๓๒๔
ภเณ	๒๗๐/๕๒
ภณฺฑนการกา	๔๖๘/๓๒๕
ภณฺฑนชาตา	๔๕๖/๓๐๓
ภณฺฑาคารํ	๓๔๓/๑๘๗
ภณฺฑาคาริกํ	๓๔๓/๑๘๕
ภณฺฑิกํ	๒๗๘/๖๓
ภตฺตปฏิปาฏิ	๓๐๒/๑๑๘
ภตฺตํ	๒๖๐/๓๗,๒๗๖/๖๐,๒๘๐/๖๘
ภตฺตคฺค	๒๘๒/๗๒,๔๕๓/๓๐๐
ภตฺตาจฺฉาทเกน	๒๖๑/๓๙
ภทฺทโก	๓๘๐/๒๓๑
ภทฺทมุตฺตกํ	๒๖๓/๔๐,๒๖๕/๔๔
ภทฺทสาลมูเล	๔๖๗/๓๒๒
ภทฺรโก	๓๓๑/๑๖๕
ภทฺรานิ	๒๘๖/๘๖
ภยกถํ	๒๕๐/๑๘
ภยา	๔๕๔/๓๐๑
ภยาคตึ	๓๔๒/๑๘๓
ภริยา	๓๓๐/๑๖๒
ภวเนตฺติ	๒๘๗/๘๘
ภสฺสการก	๔๐๗/๒๖๒,๔๖๗/๓๒๗
ภาคึ	๓๔๑/๑๘๓

ปทานุกฺกโม	ปฏิเพ/องฺเก
ภาเชตพฺพํ	๓๗๙/๒๒๗,๔๗๓/๓๓๐
ภายิ	๓๓๕/๑๗๔
ภาสิตํ	๒๘๙/๙๐
ภาเสยฺย	๓๔๒/๑๘๔
ภิกฺขุ	๒๖๘/๔๙,๒๗๑/๕๔
ภิกฺขุคเณน	๔๗๗/๓๓๖
ภิกฺขุนีทสโม	๓๙๑/๒๔๕
ภิกฺขุนีทุสกปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
ภิกฺขุนีทูสกวีโส	๓๙๒/๒๔๖
ภิกฺขุนีปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
ภิกฺขุนีวีโส	๓๙๒/๒๔๖
ภิกฺขุสต	๒๘๒/๗๑,๓๐๐/๑๑๓
ภิกฺขุสงฺฆ	๒๗๖/๕๙,๒๘๐/๖๘,
	๒๘๒/๗๓,๒๘๔/๘๐
ภิชฺชิตฺถ	๔๖๓/๓๑๖
ภิชฺชึสุ	๒๔๓/๕
ภิตฺตึ	๒๘๕/๘๒
ภินฺทาม	๔๖๖/๓๒๒
ภินฺโน	๔๕๓/๒๙๙
ภิยฺโยโส มตฺตาย	๒๖๑/๓๙
ภิเสหิ	๒๗๘/๖๒
ภีโต	๔๖๒/๓๑๓
ภุญฺชนฺตา	๒๘๔/๘๐
ภุตฺตํ	๒๖๐/๓๗,๓๓๓/๑๗๐
ภุตฺตาวเสโส	๔๖๖/๓๒๑
ภุตฺตาวี	๒๗๖/๖๐,๒๘๐/๖๖
ภุสา	๒๔๔/๑๐
ภุสาคาเร	๓๐๓/๑๒๐
ภูตปุพฺพํ	๔๕๘/๓๐๕
ภูมิ	๒๕๗/๓๑,๒๖๕/๔๕,
	๒๗๕/๕๙
เภทครุเกหิ	๔๕๓/๒๙๙
เภสชฺช	๒๖๐/๓๗,๒๖๓/๔๕,
	๒๗๑/๕๔,๒๘๒/๗๒
เภสชฺชสมฺมตํ	๒๖๐/๓๗
เภสชฺชานิ	๒๖๒/๓๘
โภคกฺขนฺธํ	๒๘๕/๘๓
โภคชานึ	๒๘๕/๘๒
โภชนสฺส	๒๗๕/๕๙
โภชนีย	๒๖๓/๔๐,๒๗๖/๖๐,
	๒๘๐/๖๗,๒๘๓/๗๕
โภชฺชยาคุ๋	๒๘๓/๗๔
โภเชตฺวา	๒๘๖/๘๖

[ม]

มกฺขิตา	๒๕๕/๒๗
มกฺขิยนฺติ	๓๓๑/๑๖๕
มคธมหามตฺตา	๒๘๖/๘๔

ปทานุกฺกโม	ปฺเพ/องฺเก
มคฺค	๒๘๔/๗๗,๒๙๘/๑๐๗, ๒๙๙/๑๑๑,๓๒๙/๑๖๑
มงฺกุ	๓๓๑/๑๖๕,๔๗๗/๓๓๕
มงฺกุภูโต	๒๘๕/๘๒
มจฺฉมำสำ	๒๙๔/๑๐๐
มจฺฉวำสำ	๒๖๒/๓๙
มชฺช	๒๖๗/๔๗
มชฺชปกฺขิตฺตำ	๒๖๗/๔๗
มชฺชารจทฺทปริกฺขฏา	๒๔๖/๑๔
มชฺชารุ	๒๕๘/๓๒
มชฺฌิม	๒๕๘/๓๒,๒๘๕/๘๒
มชฺเฌ	๒๕๙/๓๕
มชฺเฌกลฺยาณำ	๒๙๘/๑๐๖
มญฺจ	๒๕๕/๒๕,๒๕๖/๒๖
มญฺจเก	๒๘๐/๖๖,๓๓๐/๑๖๓, ๓๓๒/๑๖๘
มญฺจปฺปมาเณน	๒๕๕/๒๗
มญฺชุกา	๓๐๓/๑๑๙
มญฺชุนา	๔๖๑/๓๑๑
มญฺเชฏฺฐิกวทฺธิกา	๒๔๖/๑๓
มญฺญติ	๒๘๕/๘๑,๔๗๗/๓๓๖
มญฺญถ	๔๖๔/๓๑๗
มญฺญสิ	๓๓๖/๑๗๖
มญฺฌิตฺถ	๔๕๓/๑๔๗
มณิมยา	๒๕๑/๒๒
มณฺฑเป	๓๔๓/๑๘๕
มตฺตา	๔๖๐/๓๑๐
มตฺติกำ	๒๖๔/๔๓,๒๖๘/๔๙
มตฺถลุงฺคำ	๓๓๒/๑๖๘
มธุ	๒๖๐/๓๘,๒๗๖/๕๙,
มธุกปำนำ	๓๐๐/๑๑๓
มธุกปุปฺผรสำ	๓๐๐/๑๑๔
มธุโคพกำ	๒๘๒/๗๒
มนฺตนาสุ	๔๗๗/๓๓๕
มนาปจารี	๔๖๑/๓๑๒
มนุสฺส	๒๖๕/๔๕,๒๘๐/๖๘, ๒๘๒/๗๑,๒๘๖/๘๖,๒๙๙/๑๑๒
มนุสฺสมำสำ	๒๘๐/๖๘
มนุสฺสโสภคยตำ	๒๘๒/๗๔
มโนทุจฺจริเตน	๒๙๒/๙๕
มโนวิญฺเญยฺยา	๒๔๔/๑๐
มนฺตปทำ	๓๐๐/๑๑๓
มรนฺติ	๒๘๑/๖๗
มริจำ	๒๖๓/๔๑
มลฺลา	๓๐๑/๑๑๕
มหคฺฆานิ	๓๓๐/๑๖๔
มหตา	๒๘๒/๗๑
มหตี	๒๘๕/๘๑

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
มหทฺธโน	๔๕๘/๓๐๕	มาณวโก	๔๖๑/๓๑๑
มหพฺพโล	๔๕๘/๓๐๕	มาตงฺครญฺเญ	๔๖๔/๓๑๘
มหลฺลกำ	๓๓๒/๑๖๘	มาตา	๒๘๖/๘๖,๓๒๘/๑๖๐
มหาจมฺมานิ	๒๕๕/๒๕	มาตาปิตโร	๔๖๐/๓๐๙
มหาชโน	๔๗๗/๓๓๕	มาติกา	๓๑๐/๑๒๘
มหานามรตฺตวทฺธิกา	๒๔๖/๑๓	มาติกาธโร	๔๕๑/๒๙๖
มหาภิโส	๓๗๙/๒๒๘	มาตาฆาตกทาสโม	๓๙๑/๒๔๕
มหาโภโค	๔๕๘/๓๐๕	มาตุฆตกปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
มหามตฺต	๒๗๐/๕๒,๒๘๓/๗๖	มาตุฆาตกวีโส	๓๙๒/๒๔๕
มหามตฺตกถำ	๒๕๐/๑๘	มาตุฆาตโก	๓๙๖/๒๔๙
มหามุนิ	๔๕๐/๒๙๕	มานตฺตจาริกจตุตฺโถ	๓๙๓/๒๔๖
มหารงฺครตฺตวทฺธิกา	๒๔๖/๑๓	มานตฺตำ	๓๙๓/๒๔๖,๔๐๐/๒๕๖
มหาราช	๒๗๐/๕๑	มานตฺตารหจตุตฺโถ	๓๙๓/๒๔๖
มหาวาหโน	๔๕๘/๓๐๕	มานตฺตารหำ	๔๐๐/๒๕๕
มหาวิกฏานิ	๒๖๘/๔๙	มานยนฺติ	๒๘๖/๘๖
มหาวิชิโต	๔๕๗/๓๐๕	มานิตา	๒๘๖/๘๖
มหาสทฺทา	๒๕๐/๑๘,๒๙๕/๑๐๒	มาเนยฺยาม	๔๖๗/๓๒๖
มหาสาลา	๒๕๙/๓๔	มาเปตุำ	๒๘๖/๘๖
มหาเสทำ	๒๖๗/๔๘	มาเปนฺติ	๒๘๖/๘๖
มเหสกฺขา	๒๘๖/๘๔	มาเปสิ	๓๓๐/๑๖๕
มเหสี	๔๕๘/๓๐๖	มาเรตพฺพา	๒๕๒/๒๓
มำสปาตี	๒๘๓/๗๔	มาเรยฺย	๒๕๒/๒๓
มำสปาติสตานิ	๒๘๓/๗๕	มาลำ	๒๗๑/๕๓
มำสำ	๒๘๐/๖๖	มาลากถำ	๒๕๐/๑๘

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
มาลากตา	๒๗๐/๕๑
มาสตฺถิเกน	๒๙๙/๑๑๑
มาสานิ	๒๘๒/๗๒
มาโส	๒๙๙/๑๑๑
มิคจมฺมํ	๒๕๗/๓๒
มิถุเภทา	๒๘๖/๘๖
มิลายนฺติ	๒๕๐/๑๘
มุขสตฺตีหิ	๔๕๗/๓๐๔
มุขํ	๓๐๐/๑๑๔
มุขายามํ	๔๖๔/๓๑๗
มุคฺค	๒๗๒/๕๖
มุคฺคตฺถิเกน	๒๙๙/๑๑๑
มุณฺจสฺสุ	๔๖๒/๓๑๒
มุณฺชปาทุกํ	๒๕๑/๒๑
มุตฺตํ	๒๖๘/๔๙
มุตฺตาหรีฑกํ	๒๖๙/๕๐
มุทุจิตฺต	๒๘๔/๘๐,๒๙๓/๙๘, ๒๙๘/๑๐๗,๓๐๑/๑๑๗
มุทฺทิกปานํ	๓๐๐/๑๑๔
มุทฺธนิ	๒๖๖/๔๕
มุสลํ	๒๖๓/๔๓
มุฬาลิกา	๒๗๘/๖๒,๒๗๘/๖๒
มูคพธิโร	๓๙๖/๒๔๙
มูโค	๓๙๖/๒๔๙
มูล	๒๖๓/๔๐,๓๓๔/๑๗๒, ๓๙๓/๒๔๖,๔๐๐/๒๕๕
มูฬฺหสฺส	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐,๒๙๘/๙๖
เมโฆ	๒๙๕/๑๐๑
เมณฺฑวิสาณวทฺธิกา	๒๔๖/๑๔
เมธาวี	๒๘๖/๘๗,๔๕๑/๒๙๖
โมกฺขจิกาย	๓๓๓/๑๗๐
โมฆปุริส	๒๔๕/๑๑,๒๕๐/๒๐, ๒๕๕/๒๗,๒๗๙/๖๒,๔๖๓/๓๑๖
โมจปานํ	๓๐๐/๑๑๔
โมเจตุํ	๒๖๗/๔๘
โมเจตฺวา	๒๖๗/๔๘
โมรคู	๒๕๘/๓๔
โมรปิณฺชปริสิพฺพิตา	๒๔๖/๑๔
โมหา	๔๕๔/๓๐๑
โมหาคตี	๓๔๒/๑๘๓

[ย]

ยชตํ	๓๐๐/๑๑๕
ยญฺญา	๓๐๐/๑๑๕
ยตินฺทริยํ	๒๕๗/๓๔
ยถาอกุสเล	๓๘๑/๒๓๖
ยถาธมฺม	๒๕๒/๒๓,๒๕๕/๒๘, ๒๖๗/๔๗,๒๗๑/๕๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ยถาพาเล	๓๘๑/๒๓๖
ยถาภิรนฺตํ	๒๕๐/๑๙,๒๗๒/๕๕, ๒๗๘/๖๒,๒๘๒/๗๑
ยถามูพฺเห	๓๘๑/๒๓๖
ยถาวุฑฺฒํ	๔๕๓/๓๐๐
ยถาสุขํ	๒๗๒/๕๕
ยมกตฺถวิกํ	๒๖๖/๔๗
ยมกํ	๒๖๖/๔๗
ยาคุ๋	๒๖๐/๓๗,๒๗๔/๕๗, ๒๘๒/๗๒,๓๓๓/๑๗๐
ยาคุปาน	๓๐๓/๑๑๙,๔๕๓/๓๐๐
ยาจติ	๔๑๘/๒๖๙
ยาจิตพฺโพ	๓๔๒/๑๘๓
ยาเจยฺยาม	๓๓๑/๑๖๗
ยานกถํ	๒๕๐/๑๘
ยานุคฺฆาเฏน	๒๕๓/๒๔
ยาเนน	๒๕๓/๒๔
ยาปนียํ	๒๗๕/๕๙,๓๐๖/๑๒๕, ๓๘๐/๒๓๓
ยาเปตุ๋	๒๙๕/๑๐๐
ยามกาลิกํ	๓๐๕/๑๒๒
ยามาติกฺกนฺเต	๓๐๕/๑๒๒
ยายนฺติ	๒๕๓/๒๓
ยายิตพฺพํ	๒๕๓/๒๔
ยาเยยฺย	๒๕๓/๒๔
ยาวกาลิกํ	๓๐๕/๑๒๒
ยาวชีวิกํ	๓๐๕/๑๒๒
ยาวตเกสุ	๔๗๗/๓๓๖
ยาวติกา	๒๙๘/๑๐๗,๓๗๙/๒๒๗
ยาวทตฺถจีวรํ	๓๐๖/๑๒๖
ยาวทตฺถํ	๒๗๕/๕๙
ยุทฺธกถํ	๒๕๐/๑๘
โยชนํ	๓๒๙/๑๖๑

[ร]

รชนนิปกฺกํ	๒๖๔/๔๓
รชนํ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๗,๓๐๑/๑๐๙
รญฺเชติ	๔๗๗/๓๓๕
รญฺโญ	๒๗๐/๕๒
รตฺตจิตฺต	๒๕๒/๒๓
รตฺติ	๒๗๐/๕๒,๒๘๐/๗๒, ๒๘๒/๗๕,๒๘๕/๘๓
รตฺติสตานิ	๒๗๐/๕๒
รตฺตูปรตา	๓๐๐/๑๑๓
รถตฺถรํ	๒๕๔/๒๕
รถิยาย	๒๙๔/๙๙
รมตี	๒๕๘/๓๓

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
รสญฺชนํ	๒๖๕/๔๔		[ล]
รโส	๒๖๗/๔๗	ลกฺขณหโต	๓๙๖/๒๔๙
รสฺสํ	๔๖๐/๓๑๐	ลคฺคนฺติ	๒๖๔/๔๒
รโหคตสฺส	๒๔๓/๕,๒๙๕/๑๐๐,	ลคฺเคติ	๒๗๑/๕๔
	๔๖๗/๓๒๒	ลชฺชี	๔๕๑/๒๙๖
ราชกถํ	๒๕๐/๑๘	ลทฺธํ	๒๗๑/๕๔
ราชกุมาโร	๓๒๘/๑๕๙	ลพฺภติ	๒๘๒/๗๒
ราชกุลานิ	๓๒๘/๑๕๙	ลภิมฺหา	๒๗๕/๕๙
ราชคหโก	๓๒๖/๑๕๗,๓๗๙/๒๒๘	ลภิสฺสาม	๒๘๒/๗๒
ราชงฺคํ	๒๘๑/๖๗	ลภีสุ	๒๗๕/๕๙
ราชา	๒๗๐/๕๑,๓๒๗/๑๕๘	ลสิกาย	๒๖๔/๔๒
ริญฺจติ	๔๗๗/๓๓๖	ลหุกํ	๔๖๘/๓๒๖
ริญฺจนฺติ	๒๕๑/๑๙	ลาภสกฺการสิโลกํ	๒๔๔/๙
ริตฺตํ	๔๖๖/๓๒๒	ลาภา	๓๘๑/๒๓๕
รุกฺขมูเล	๒๕๓/๒๔,๒๘๔/๗๗,	ลาภี	๒๗๑/๕๔
	๓๔๓/๑๘๕	ลิขิตโก	๓๙๖/๒๔๙
รุหติ	๓๙๔/๒๔๗	ลิจฺฉวิปริสํ	๒๘๙/๙๐
รูปานิ	๒๘๔/๘๐,๒๙๘/๑๐๘	ลุทฺทกา	๒๘๑/๗๐
รูปิยมย	๒๕๑/๒๑,๒๖๕/๔๔	ลูข	๒๖๐/๓๗,๒๖๑/๓๘,
รูหติ	๒๖๗/๔๐		๒๗๕/๕๙,๓๓๐/๑๖๓
รูโพห	๒๘๐/๖๖	เลณํ	๒๗๐/๕๐
โรเจหิ	๔๗๑/๓๒๘	โลกกฺขายิกํ	๒๕๐/๑๙
โรปิตานิ	๓๐๔/๑๒๑	โลกวิทู	๒๙๘/๑๐๖,๓๐๐/๑๑๒
โรปิยนฺติ	๓๐๔/๑๒๑	โลเก	๒๕๘/๓๓

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
โลณ	๒๖๓/๔๒,๒๗๔/๕๐, ๒๘๒/๗๑,๒๙๙/๑๑๐
โลณตฺถิเกน	๒๙๙/๑๑๒
โลณสกฺขริกาย	๒๖๗/๔๙
โลณโสวีรกํ	๒๗๓/๕๖
โลม	๒๔๒/๒,๔๑๘/๒๖๙
โลมชาโต	๒๘๐/๖๗
โลมหฏฺฐชาโต	๒๘๔/๗๙
โลหตุมฺพํ	๒๖๗/๔๘
โลหมยํ	๒๖๕/๔๔
โลหิต	๒๖๗/๔๘
โลหิตกวฏฺฐิกา	๒๔๖/๑๓
โลหิตกา	๒๘๙/๘๙
โลหิตุปฺปาทกปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๕
โลหิตุปฺปาทกวีโส	๓๙๒/๒๔๖

[ว]

วคฺคกมฺมํ	๓๘๒/๒๓๖,๓๘๔/๒๓๘
วคฺคตฺตา	๓๘๔/๒๓๘
วคฺคา	๔๐๗/๒๖๒,๔๑๙/๒๗๐
วจตฺถํ	๒๖๓/๔๐
วจํ	๒๖๓/๔๐
วจีกมฺมํ	๔๕๖/๓๐๓
วจีทุจฺจริเตน	๒๙๒/๙๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
วโจ	๔๗๗/๓๓๕
วจฺจปาทุกํ	๒๕๑/๒๒
วจฺจฆฏฺฏึ	๔๖๖/๓๒๒
วจฺจมคฺคํ	๒๗๙/๖๔
วจฺเจ	๒๗๒/๕๖
วจฺฉโก	๒๕๕/๒๖
วจฺฉคิทฺธินี	๒๕๕/๒๗
วจฺฉตรี	๒๕๒/๒๓
วชนฺติ	๔๗๗/๓๓๕
วชฺชีนํ	๒๘๖/๘๔
วฏฺฏึ	๒๖๖/๔๖
วฑฺฒมานสฺส	๒๖๗/๔๙
วณเตลํ	๒๖๗/๔๙
วณปฏิกมฺมํ	๒๖๗/๔๙
วณพนฺธนโจเฬน	๒๖๗/๔๙
วณิปฺปโถ	๒๘๖/๘๕
วโณ	๒๖๗/๔๙,๒๗๙/๖๔,๒๘๐/๖๗
วณฺณโปกฺขรตาย	๓๒๖/๒๕๗
วณฺณนํ	๒๘๒/๗๓
วณฺณิตฺตํ	๒๘๒/๗๓
วณฺเณมิ	๓๔๐/๑๘๑
วณฺโณ	๒๖๗/๔๙
วตฺตติ	๔๑๘/๒๖๙
วตฺตาโร	๒๔๕/๑๒

ปทานุกฺกโม	ปฬเพ/องฺเก
วตฺถกถํ	๒๕๐/๑๘
วตฺถุ	๒๘๔/๘๐,๒๙๘/๑๐๗
วตฺถิกมฺมํ	๒๗๙/๖๕
วตฺถึ	๒๘๒/๗๓
วตฺถุสฺมึ	๓๘๑/๒๓๕
วเทติ	๒๕๘/๓๓,๓๒๑/๑๔๗
วเทนฺติ	๓๒๑/๑๔๘
วเทยฺยามิ	๓๖๑/๒๐๗
วเทหิ	๒๕๗/๓๑
วธิตฺวา	๒๕๕/๒๗,๒๙๔/๙๙
วนฏฺจํ	๒๗๘/๖๓,๒๙๕/๑๐๐
วปฺปึ	๔๖๑/๓๑๑
วมฺมิกา	๔๕๘/๓๐๖
วรํ	๓๓๔/๑๗๔,๓๓๗/๑๗๘
วสติ	๒๖๘/๔๙,๓๒๕/๒๕๓
วสานิ	๒๖๒/๓๙
วสิสฺสนฺติ	๔๕๔/๓๐๑
วสฺสริตฺวา	๒๗๐/๕๒
วสฺสูปนายิกาย	๓๐๖/๑๒๕
วาจาโคจรภาณิโน	๔๖๔/๓๑๗
วาจิตมนุวาเจนฺติ	๓๐๐/๑๑๓
วาตปาเนสุ	๒๗๑/๕๔
วาตวุฏฺจิ	๒๔๔/๑๐
วาตํ	๒๘๒/๗๓
วาตาพาโธ	๒๖๑/๔๗
วาเทสิ	๔๖๑/๓๑๑-๓๑๒
วาเทหิ	๔๖๑/๓๑๒
วาปเกน	๓๐๓/๑๑๙
วามโก	๓๐๐/๑๑๙
วามโน	๓๙๖/๒๔๙
วารา	๔๓๔/๒๗๘
วาเรสิ	๔๖๖/๓๑๙
วาสํ	๒๘๖/๘๖
วาเสตุ	๒๙๕/๑๐๑
วาเสตฺวา	๒๗๔/๘๑
วาหน	๓๓๔/๑๗๒,๔๕๘/๓๐๖
วาหนาคาเรสุ	๓๓๔/๑๗๒
วิกติกํ	๒๕๔/๒
วิกาลโภชนา	๓๐๐/๑๑๓
วิกาเล	๒๖๒/๓๙,๒๗๒/๕๕
วิกาสิกํ	๒๖๗/๔๙
วิคตกถกถ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๙,๓๐๑/๑๑๗
วิครหิ	๒๔๘/๑๖,๒๘๐/๖๔
วิครหิตฺวา	๒๗๑/๕๕
วิคฺคห	๔๕๓/๒๙๙-๓๐๐,๔๕๗/๓๐๔
วิฆาตํ	๒๔๕/๑๒
วิฆาสาทสตานิ	๒๘๒/๗๒

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
วิฆาสาทานำ	๒๘๔/๗๘
วิจกฺขโณ	๔๕๐/๒๙๔,๔๗๗/๓๓๕
วิวิตฺตำ	๔๗๓/๓๓๐
วิจฺฉิกาพิกำ	๒๔๖/๑๔
วิชายิ	๔๕๙/๓๐๘
วิชฺชติ	๒๖๗/๔๗
วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน	๒๙๘/๑๐๖, ๓๐๐/๑๑๓
วิชายิสฺสติ	๓๓๑/๑๖๕
วิญฺญตฺติ	๓๘๐/๒๓๒
วิญฺญาปนิยา	๒๕๘/๓๓
วิญฺญาเปตฺวา	๒๗๔/๕๖
วิญฺญาเปนฺตสฺส	๓๙๔/๒๔๘
วิญฺญาเปสิ	๒๘๐/๖๖
วิญฺญุตำ	๔๕๙/๓๐๘
วิญฺญู	๔๖๐/๓๑๐
วิญฺญูปริสำ	๔๗๗/๓๓๕
วิตุทนฺตา	๔๕๗/๓๐๔
วิทิตธมฺม	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๙,๓๐๑/๑๑๗
วิทิตฺวา	๒๗๔/๕๗,๒๘๐/๖๗, ๒๘๖/๘๔
วิธุนิตฺวา	๒๕๕/๒๗
วินฏฺจำ	๓๒๕/๑๕๓
วินยกมฺมำ	๔๐๐/๒๕๕
วินยโต	๔๕๔/๒๙๘
วินยธรปญฺจเมน	๒๕๙/๓๔
วินยธโร	๔๕๑/๒๕๖
วินยา	๓๘๕/๒๓๙
วินา	๔๕๔/๓๐๑
วินิปาตำ	๒๘๕/๘๒
วินิเวเจตฺวา	๓๓๓/๑๗๑
วินีวรณจิตฺต	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๗, ๒๙๘/๑๐๙,๓๐๑/๑๑๗
วิปาเจนฺติ	๒๔๖/๑๓,๒๕๓/๒๔
วิปฺปกตจีวรำ	๓๑๓/๑๓๑
วิปฺปกตำ	๓๒๕/๑๕๓
วิปฺปฏิสาโร	๒๘๓/๗๖
วิปฺปลปติ	๔๖๐/๓๑๐
วิพฺภมิสฺสนฺติ	๔๖๗/๓๒๔
วิภงฺคโกวิโท	๔๗๗/๓๓๖
วิภงฺคา	๔๗๗/๓๓๖
วิภาสฺสนฺติ	๔๖๐/๓๑๐
วิภีตกำ	๒๖๓/๔๑
วิภุสาเปตฺวา	๓๓๑/๑๖๖
วิมโน	๓๓๐/๑๖๔
วิยากรำ	๔๗๗/๓๓๕

ปทานุกฺกโม	ปฬเพ/องฺเก
วิรชฺ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๘/๑๐๙,๓๐๑/๑๑๗
วิรตา	๓๐๐/๑๑๓
วิรทฺธิโกวิโท	๔๗๗/๓๓๕
วิริตฺโต	๓๓๖/๑๗๗
วิรุฬฺหึ	๓๘๐/๒๓๑
วิเรจนํ	๒๖๔/๕๐,๒๘๐/๖๖, ๓๓๖/๑๗๕
วิเรเจสฺสติ	๓๓๖/๑๗๖
วิลุมฺปมานานํ	๔๖๔/๓๑๗
วิวทติ	๔๓๔/๒๗๘
วิวริสฺสติ	๓๐๑/๑๑๗
วิวเรยฺย	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๘/๑๐๘
วิวาท	๔๕๓/๓๐๑,๔๕๗/๓๐๔, ๔๗๕/๓๒๓
วิวาทการก	๔๐๗/๒๖๒,๔๖๗/๓๒๕
วิวาทาปนฺนา	๔๕๖/๓๐๓
วิสชฺช	๒๘๖/๘๗
วิสมํ	๒๖๖/๔๖
วิสํ	๒๖๘/๔๙
วิสาณ	๒๕๒/๑๔,๒๖๗/๔๕
วิสาณมยํ	๒๖๕/๔๔
วิสารโท	๔๗๗/๓๓๖
วิสิขากถํ	๒๕๐/๑๙
วิสยฺห	๔๗๗/๓๓๕
วิสชฺเชสิ	๒๗๑/๕๔
วิสฺสฏฺจาย	๒๕๘/๓๓
วิหรตุ	๔๕๗/๓๐๔
วิหริตฺวา	๒๗๒/๓๒๔
วิหเรยฺยุ	๓๘๐/๒๓๑
วิหาร	๒๗๑/๕๗,๒๘๐/๖๕
วิหารจาริกํ	๒๕๔/๒๕,๒๗๑/๕๔
วิหารปจฺฉายายํ	๒๔๒/๓
วิหาสิ	๒๔๓/๘
วิเหเจนฺติ	๒๕๐/๒๐
วิเหเจยฺยุ	๒๘๑/๗๐
วีณํ	๒๕๙/๓๖
วีตโทสตฺตา	๒๔๔/๙
วีตมลํ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๘,๓๐๑/๑๑๗
วีตโมหตฺตา	๒๔๔/๙
วีตราคตฺตา	๒๔๔/๙
วีติสาเรตฺวา	๒๗๖/๖๐,๒๘๖/๘๕
วีสติวคฺคกรณํ	๓๙๒/๒๔๙
วีตินาเมติ	๓๑๑/๑๒๙
วุจฺจนฺติ	๓๙๖/๒๔๙
วุฏฺฐาติ	๒๖๗/๔๙

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
วุฏฺฐาเปถ	๓๒๗/๑๕๘
วุฏฺฐิติ	๔๗๗/๓๓๖
วุฏฺฐิโต	๒๕๗/๓๑
วุฑฺฒตร	๔๗๓/๓๓๐,๔๗๗/๓๓๕
วุฑฺฒปพฺพชิโต	๓๐๓/๑๑๙
วุฑฺฒิ	๓๘๑/๒๓๖,๓๘๑/๒๓๖
วุสิตำ	๒๔๓/๘
วุสิตฺวา	๒๔๔/๘
วูปกฏฺโฐ	๒๔๓/๘,๔๖๗/๓๒๓
วูปสมาย	๔๗๕/๓๓๑
วูปสเมตุำ	๔๕๗/๓๐๔
วูปสเมยฺยาม	๔๖๗/๓๒๔
เวชฺติ	๔๗๗/๓๓๕
เวชฺช	๒๖๗/๔๗,๒๗๙/๖๔, ๓๒๙/๑๖๐,๓๓๐/๑๖๒
เวเจตฺวา	๒๘๐/๖๖
เวตนำ	๒๙๖/๑๐๓
เวทนาฏฺฏสฺส	๓๙๔/๒๔๗
เวนยิโก	๒๙๑/๙๓
เวปุลฺลำ	๓๘๐/๒๓๑
เวร	๔๖๐/๓๑๐
เวลายำ	๒๘๖/๘๗
เวสารชฺชปฺปตฺต	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๙,๓๐๑/๑๑๗

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
เวสาลิกา	๒๘๙/๘๙
เวหาส	๒๔๒/๓,๓๙๐/๒๔๕
เวฬุตรุเณ	๒๕๐/๒๐
เวฬุปตฺตปาทุกาโย	๒๕๐/๒๐
เวฬุมย	๒๖๕/๔๔
เวฬุริยมยา	๒๕๑/๒๒
โวโรเปยฺยาม	๒๙๔/๙๙
โวโรเปยฺยำ	๔๖๓/๓๑๕

[ส]

สอุตฺตรจฺฉท	๒๕๔/๒๕
สอุปาหนา	๒๔๘/๑๖,๒๕๖/๒๘
สกฏปริวตฺตำ	๒๙๕/๑๐๑
สกเฏสุ	๒๘๒/๗๑,๒๙๙/๑๑๐
สกฺกจฺจ	๒๘๒/๗๒
สกฺกเรยฺยาม	๔๖๗/๓๒๔
สกฺกา	๓๓๔/๑๗๒
สกฺโกมิ	๒๕๓/๒๔
สกฺยมุนิ	๓๗๙/๒๒๙
สขี	๔๕๙/๓๐๗
สคารวา	๒๔๘/๑๗
สคฺคกถำ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๗๙,๒๙๓/๙๘
สคฺคำ	๒๘๕/๘๓
สคารโว	๔๗๗/๓๓๕

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
สงฺกฑฺฒิตฺวา	๔๖๐/๓๑๐
สงฺกมนียา	๒๕๑/๒๒
สงฺกมฺเปยฺย	๒๔๔/๑๐
สงฺการกูเฏ	๓๒๗/๑๕๙
สงฺกิเลสํ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๗๙
สงฺขนาภิมยํ	๒๖๕/๔๕
สงฺขลิขิตํ	๒๔๓/๕,๒๕๗/๒๗
สงฺขาโต	๓๗๙/๒๒๘
สงฺขยํ	๒๗๒/๕๖
สงฺขร	๓๐๑/๑๑๗
สงฺขิตฺตา	๔๓๔/๒๗๘
สงฺฆกมฺมํ	๔๕๓/๓๐๐,๔๕๕/๓๐๒
สงฺฆนานากรณํ	๔๕๓/๒๙๙, ๔๗๕/๓๓๑
สงฺฆเภทกทสโม	๓๙๑/๒๔๕
สงฺฆเภทกปญฺจโม	๒๙๐/๒๔๕
สงฺฆเภทกวีโส	๓๙๒/๒๔๖
สงฺฆเภโท	๔๕๓/๒๙๙,๔๗๕/๓๓๑
สงฺฆมชฺเฌ	๓๙๔/๒๔๗
สงฺฆราชิ	๔๕๓/๙๙,๔๗๕/๓๓๑
สงฺฆสามคฺคึ	๔๗๕/๓๓๒
สงฺฆาฏิ	๒๕๕/๒๗
สงฺฆิกานิ	๓๐๔/๑๒๑
สงฺฆุปฏฺฐากา	๒๘๐/๖๕
สงฺโฆ	๓๐๐/๑๑๕,๓๐๗/๑๒๖
สจฺจํ	๒๗๑/๕๕
สฑฺฒุลสํ	๒๖๓/๔๒
สณฺจิจฺจ	๒๙๔/๙๙
สณฺฐต	๒๘๒/๗๓,๒๘๖/๘๖
สณฺฐาปนํ	๔๗๗/๓๓๖
สณฺฐิโยชนิโก	๓๓๔/๑๗๓
สณฺเหหิ	๒๖๔/๔๓
สติ	๒๖๘/๔๙,๒๗๐/๕๒
สติวินยารหสฺส	๔๐๐/๒๕๕
สตฺตวสฺสิกาอาพาธ	๓๗๙/๒๒๘
สตฺตวสฺสิโก	๓๓๐/๑๖๒
สตฺตหตฺถิกํ	๒๔๕/๑๒
สตฺตาหกาลิก	๓๐๕/๑๒๒
สตฺตาหปรมํ	๒๗๑/๕๕
สตฺตาหํ	๓๐๕/๑๒๒
สตฺถกมฺมํ	๒๖๗/๔๘,๒๗๙/๖๔
สตฺถา	๓๐๐/๑๑๒
สตฺถุ สาสเน	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐
สทิสา	๓๔๑/๑๘๒
สเทวกํ	๒๙๘/๑๐๖
สเทวมนุสฺสํ	๒๙๘/๑๐๖
สทฺธา	๒๘๐/๖๖,๒๙๙/๑๑๒
สทฺธามตฺตกํ	๒๔๔/๘

ปทานุกฺกโม	ปฏิเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปฏิเพ/องฺเก
สนนฺตโน	๔๖๔/๓๑๗	สนฺธาวิตํ	๒๘๗/๘๗
สนฺตฏฺโต	๒๘๔/๗๙	สนฺธูปจยติ	๒๘๔/๗๙
สนฺตปฺปิต	๒๘๕/๘๑,๒๘๘/๘๘, ๒๘๙/๘๐,๓๐๐/๑๑๓	สนฺนทฺธา	๔๕๘/๓๐๖
		สนฺนยหิตฺวา	๔๕๘/๓๐๕
สนฺตปฺเปตฺวา	๒๗๖/๖๐,๒๘๐/๖๘, ๒๘๓/๗๕,๒๘๕/๘๓	สนฺนิฏฺฐานนฺติกํ	๓๑๐/๑๒๘, ๓๑๑/๑๒๙
สนฺตปฺเปสิ	๒๗๐/๕๑,๒๘๕/๘๑, ๒๘๘/๘๘,๒๘๙/๘๙,๓๐๐/๑๑๓	สนฺนิธิกเตน	๓๐๘/๑๒๗
		สนฺนิธิการกํ	๒๗๑/๕๕
สนฺตปฺเปหิ	๒๘๔/๗๘	สนฺนิปติตพฺพํ	๔๗๕/๓๓๒
สนฺตมานสํ	๒๕๗/๑๓	สนฺนิปาตาเปตฺวา	๒๘๐/๖๘
สนฺติ	๒๙๙/๑๑๑	สนฺนิสชฺชํ	๒๔๙/๑๘
สนฺติเก	๒๗๐/๕๑	สนฺนิสีทาม	๔๖๖/๓๒๒
สนฺตินฺทฺริยํ	๒๕๗/๑๓	สปชาปติโก	๔๕๘/๓๐๖
สนฺตุฏฺฐึ	๓๔๐/๑๘๑	สปถํ	๔๖๒/๓๑๔
สนฺถตํ	๒๘๕/๘๑	สปทานํ	๒๗๑/๕๒
สนฺถริตฺวา	๒๘๕/๘๑	สปริโส	๒๗๒/๕๕
สนฺถาคาเร	๒๙๐/๙๑	สปฺปติสฺสา	๒๔๘/๑๗
สนฺทสฺสิต	๒๘๕/๘๑,๒๘๘/๘๘, ๒๘๙/๘๐,๓๐๐/๑๑๓	สปฺปิ	๒๖๐/๓๗,๒๗๑/๕๕, ๒๙๙/๑๑๒,๓๓๐/๑๖๓
สนฺทสฺเสตฺวา	๒๗๖/๖๐,๒๘๐/๖๘, ๒๘๓/๗๕,๒๘๕/๘๓	สปฺปิตฺถิเกน	๒๙๙/๑๑๒
สนฺทสฺเสสิ	๒๗๐/๕๑,๒๘๕/๘๑, ๒๘๘/๘๘,๒๘๙/๘๙,๓๐๐/๑๑๓	สพฺพกณฺหา	๒๔๖/๑๓
		สพฺพญฺญุปวโร	๔๕๐/๒๙๐
สนฺทิฏฺเจ	๔๕๑/๒๙๖	สพฺพตฺถกํ	๒๗๐/๕๒,๒๙๖/๑๐๔
		สพฺพนีลิกา	๒๔๖/๑๓

ปทานุกฺกโม	ปฬิเพ/องฺเก
สพฺพปจฺจนฺติเมสุ	๒๕๙/๓๕
สพฺพปิติกา	๒๔๖/๑๓
สพฺพมญฺเชฏฺฐิกา	๒๔๖/๑๓
สพฺพมหานามรตฺตา	๒๔๖/๑๓
สพฺพมหารงฺครตฺตา	๒๔๖/๑๓
สพฺพโลหิติกา	๒๔๖/๑๓
สพฺพสนฺถรึ	๒๘๕/๘๑
สพฺพสิปฺปานิ	๔๕๙/๓๐๘
สพฺพโสวณฺณมโย	๒๗๐/๕๔
สพฺพาลงฺการํ	๓๓๑/๑๖๖
สพฺยญฺชนํ	๒๙๘/๑๐๖
สพฺรหฺมก	๒๘๔/๗๙,๒๙๘/๑๐๖
สพฺรหฺมจารีหิ	๔๖๖/๓๒๐
สภาควุตฺติกา	๒๔๘/๑๗
สมคฺคา	๔๐๐/๓๒๐,๔๐๗/๒๖๒, ๔๐๘/๒๖๓,๔๖๖/๓๑๙
สมคฺคกมฺมํ	๓๘๒/๒๓๗,๔๒๙/๒๗๕
สมชโน	๔๖๔/๓๑๓
สมณ	๒๗๑/๕๔,๒๘๑/๙๖, ๓๐๐/๑๑๒
สมณปริสํ	๒๘๕/๘๒
สมณฑลีกเตน	๓๐๘/๑๒๗
สมติตฺติกา	๒๘๖/๘๖
สมติตฺติกตุ	๓๓๖/๑๗๖
สมนฺนาคโต	๒๕๘/๓๓
สมนฺนาหรนฺติ	๒๔๒/๓
สมาคจฺฉิ	๔๖๒/๓๑๕
สมาทปิต	๒๘๕/๘๑,๒๘๘/๘๘, ๒๘๙/๘๐,๓๐๐/๑๑๓
สมาทเปตพฺพํ	๒๕๕/๒๘,๓๐๓/๑๒๐
สมาทเปตฺวา	๒๗๖/๖๐,๒๘๐/๖๘, ๒๘๓/๗๕,๒๘๕/๘๓
สมาทเปสิ	๒๗๐/๕๑,๒๘๕/๘๑, ๒๘๘/๘๘,๒๘๙/๘๙,๓๐๐/๑๑๓
สมาทาย	๓๑๒/๑๓๐
สมานลาภา	๓๗๙/๒๒๗
สมานสำวาสกภูมิโย	๔๕๕/๓๐๓
สมานสำวาสกสฺส	๓๙๔/๒๔๗
สมารก	๒๘๔/๗๙,๒๙๘/๑๐๖
สมิหิตำ	๓๐๐/๑๑๓
สมุคฺคโห	๔๗๗/๓๓๖
สมุตฺเตชิโต	๒๗๐/๕๑,๒๘๑/๗๐
สมุตฺเตเชตฺวา	๒๘๐/๖๘,๒๙๔/๑๐๐, ๒๙๘/๑๐๙
สมุตฺเตเชสิ	๒๗๐/๕๑,๒๘๘/๘๘, ๓๓๗/๑๗๘
สมุทยธมฺมํ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๙

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
สมุทยํ	๒๘๔/๘๐,๒๙๘/๑๐๗
สมุทฺทกฺขายิกํ	๒๕๐/๑๙
สมูหตา	๒๘๗/๘๘
สมฺปกมฺเปยฺย	๒๔๔/๑๐
สมฺปฏฺฐปายติ	๒๘๔/๗๙
สมฺปรายิเก	๒๔๒/๒
สมฺปริกิณฺณํ	๓๒๘/๑๕๙
สมฺปวาเรตฺวา	๒๗๖/๖๐,๒๘๐/๖๘, ๒๘๒/๗๓
สมฺปวาเรสิ	๒๙๙/๑๑๑
สมฺปเวเธยฺย	๒๔๔/๑๐
สมฺปสฺสนฺตา	๔๖๖/๓๒๐
สมฺปหํสิต	๒๘๕/๘๑,๒๘๘/๘๘, ๒๘๙/๘๐,๓๐๐/๑๑๓
สมฺปหํเสตฺวา	๒๗๖/๖๐,๒๘๐/๖๘, ๒๘๓/๗๕,๒๘๕/๘๓
สมฺปหํเสสิ	๒๗๐/๕๑,๒๘๕/๘๑, ๒๘๘/๘๘,๒๘๙/๘๙,๓๐๐/๑๑๓
สมฺปหํเสหิ	๓๓๗/๑๗๘
สมฺปาเทตฺวา	๒๘๐/๖๖
สมฺปาเทนฺติ	๒๙๕/๑๐๒
สมฺพนฺธิตฺวา	๓๓๒/๑๖๘
สมฺพหุลา	๒๙๘/๑๐๗,๓๘๒/๒๓๘
สมฺพาธ	๒๕๘/๓๓,๒๗๙/๖๕
สมฺภาตฺเต	๔๕๑/๒๙๖
สมฺภารเสทำ	๒๖๗/๔๘
สมฺภาเวตุ	๓๐๖/๑๒๕
สมฺภาเวสิ	๒๙๙/๑๑๐,๓๓๔/๑๗๓
สมฺภุณาติ	๓๑๔/๑๓๓
สมฺมชฺชติ	๔๖๖/๓๒๒
สมฺมชฺชาเปตฺวา	๒๙๖/๑๐๓
สมฺมติ	๒๙๕/๑๐๓,๓๔๒/๑๘๔
สมฺมติกำ	๒๙๕/๑๐๓
สมฺมโต	๒๙๕/๑๐๒
สมฺมทญฺญาวิมุตฺโต	๒๔๔/๘
สมฺมนฺติ	๔๖๐/๓๑๐
สมฺมนฺนติ	๒๙๕/๑๐๒,๓๔๒/๑๘๓
สมฺมนฺนิตพฺโพ	๓๔๑/๑๘๓
สมฺมนฺนิตุ	๓๔๒/๑๘๓
สมฺมนฺนิตฺวา	๒๙๕/๑๐๑
สมฺมนฺเนยฺย	๓๔๒/๑๘๓
สมฺมาวิมุตฺตจิตฺตสฺส	๒๔๔/๑๐
สมฺมาสมฺพุทฺโธ	๒๙๘/๑๐๖, ๓๐๐/๑๑๒
สมฺมิญฺชิตำ	๒๗๘/๖๓,๒๘๖/๘๖
สมฺมิญฺเชยฺย	๒๗๘/๖๓,๒๘๖/๘๖
สมฺมุขากรณีย์	๔๐๐/๒๕๕
สมฺมูโฬห	๒๘๕/๘๒

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
สมฺโมทนียํ	๒๘๖/๘๕
สมฺโมทึสุ	๒๘๖/๘๕
สยนกถํ	๒๕๐/๑๘
สรณํ	๒๘๔/๘๐,๒๙๘/๙๗
สรตุ	๓๓๔/๑๗๔
สรภญฺญปริโยสาเน	๒๕๘/๓๓
สรวตี	๒๔๓/๗
สรํ	๒๘๖/๘๗
สราชิกาย	๒๗๑/๕๔
สราวเกสุ	๒๖๕/๔๔
สรีรํ	๔๖๐/๓๑๐
สเรน	๔๖๑/๓๑๑
สลาโกฏานิยํ	๒๖๕/๔๕
สวนนฺติก	๓๑๐/๑๒๘,๓๑๑/๑๒๙
สฺวาคตา	๔๗๗/๓๓๖
สฺวาตนาย	๒๗๖/๖๐,๒๘๐/๖๗, ๒๘๓/๗๔,๒๙๓/๙๘
สสฺสมณพฺราหฺมณี	๒๘๔/๗๙, ๒๙๘/๑๐๖
สสฺสุ	๓๓๐/๑๖๔
สหตฺถา	๒๗๖/๖๐,๒๘๐/๖๘, ๒๘๒/๗๓,๒๙๔/๙๙
สหธมฺมิโก	๒๙๐/๙๓
สหสฺสตฺถวิกํ	๒๙๖/๑๐๓

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
สหาโย	๓๐๑/๑๑๕
สหิตุํ	๔๕๘/๓๐๖
สหุพฺภารา	๓๑๐/๑๒๘
สำวร	๓๘๑/๒๓๖,
สำวิคฺโค	๒๘๔/๗๙
สำวิชฺชนฺติ	๒๔๓/๖
สำวุตทฺวาโร	๓๐๑/๑๑๗
สำสริตำ	๒๘๗/๘๗
สำสฏฺจำ	๒๖๒/๓๙
สำสาเมตฺวา	๒๕๗/๓๒,๓๘๐/๒๓๒, ๔๖๔/๓๑๗
สำหราม	๓๓๔/๑๗๒
สาขาภงฺคำ	๔๖๗/๓๒๓
สาคมา	๔๕๐/๒๙๐
สาฏกา	๓๓๑/๑๖๕
สาณำ	๓๓๙/๑๘๐
สาติสาโร	๔๐๐/๒๕๕
สาตฺถำ	๒๙๘/๑๐๖
สาทิตพฺพำ	๒๙๙/๑๑๒
สาทิยตุ	๓๓๗/๑๗๙
สาธุวิหารี	๔๖๔/๓๑๘
สาปเตยฺยำ	๓๓๒/๑๖๙
สาเปกฺโข	๓๒๕/๑๕๓
สามเณรทสโม	๓๙๑/๒๔๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
สามเณรปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๔
สามเณรวีโส	๓๙๒/๒๔๖
สามเณริยา	๓๙๔/๒๔๗
สามนฺตา	๒๗๙/๖๕,๔๖๑/๓๔
สามํ	๒๖๘/๔๙,๒๗๔/๕๘, ๒๙๕/๑๐๐
สามํปาโก	๒๗๔/๕๘
สามิโส	๒๗๒/๕๕
สามีจิกมฺมํ	๔๕๓/๓๐๐,๔๖๗/๓๒๔
สามุกฺกสิกา	๒๔๒/๔,๒๘๔/๘๐, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๗,๓๐๑/๑๑๗
สามุทฺทํ	๒๖๓/๔๒
สายณฺหสมยํ	๒๙๕/๑๐๐
สาราณียํ	๒๗๖/๖๙,๒๘๖/๘๕
สารโต	๒๔๔/๙
สารทิเกน	๒๖๐/๓๗
สาลุกปานํ	๓๐๐/๑๑๔
สาโลหิโต	๔๖๑/๓๑๑
สาวกตฺตํ	๒๙๓/๙๗
สาวเสสํ	๔๖๘/๓๒๖
สาสปกุฑฺเฑน	๒๖๗/๔๙
สิกฺขมานาทสโม	๓๙๑/๒๔๕
สิกฺขมานาปญฺจโม	๓๙๐/๒๔๔
สิกฺขมานาวีโส	๓๙๒/๒๔๖
สิกฺขมานาย	๓๙๔/๒๔๗
สิกฺขสฺสุ	๓๒๙/๑๖๐
สิกฺขากาโม	๔๕๑/๒๙๖
สิกฺขาปทํ	๒๗๔/๕๗
สิกฺขิ	๔๕๙/๓๐๘
สิกฺขิตพฺพํ	๓๘๔/๒๓๘
สิงฺคิเวรํ	๒๖๓/๔๐
สิงฺฆาฏก	๒๙๔/๙๙,๔๖๐/๓๐๙
สิตฺถํ	๒๘๓/๗๖
สินิทฺโธ	๓๓๖/๑๗๖
สิเนเหถ	๓๓๖/๑๗๖
สินฺธวํ	๒๖๓/๔๒
สิปฺปี	๓๒๘/๑๖๐
สิพฺพินึ	๓๓๒/๑๖๘
สิพฺเพตุ	๒๖๕/๔๔
สิรสา	๓๘๑/๒๓๖
สิวิกํ	๒๕๓/๒๔
สิเวยฺยกํ	๓๓๕/๑๗๕
สีตาโลพี	๒๖๙/๔๙
สีปทึ	๓๙๖/๒๔๙
สีมฏฺโจ	๓๐๙/๑๒๘
สีมาติกฺกนฺติก	๓๑๐/๑๒๘,๓๑๑/๑๒๙
สีลกถํ	๒๔๒/๔,๒๘๔/๗๙,๒๙๓/๙๘, ๒๙๘/๑๐๗-๑๐๘,๓๐๑/๑๑๗

ปทานุกฺกโม	ปฬิเพ/องฺเก
สีลพฺพตปรามาสํ	๒๔๔/๙
สีลสมฺปทาย	๒๘๕/๘๓
สีลสมฺปนฺโน	๒๘๕/๘๓
สีลวโต	๒๘๕/๘๓
สีลวิปตฺติยา	๒๘๕/๘๓
สีลวิปนฺโน	๒๘๕/๘๓
สีลวิสุทฺธิยา	๔๗๗/๓๓๗
สีสมยา	๒๕๑/๒๒
สีสจฺฉวึ	๓๓๒/๑๖๘
สีสาพาโธ	๓๓๐/๑๖๒
สีสาภิตาโป	๒๖๖/๔๕
สีเส	๒๗๑/๕๓
สีหจมฺมปริกฺขฏา	๒๔๖/๑๔
สีหจมฺมํ	๒๕๕/๒๕
สีหมํสคนฺเธน	๒๘๑/๗๐
สีหมํสํ	๒๘๑/๗๐
สีหึ	๒๘๑/๗๐
สุกร	๒๔๓/๕,๒๕๗/๒๙, ๒๙๕/๑๐๐,๒๙๙/๑๑๑
สุขึ	๒๘๒/๗๓
สุขตฺถิเกน	๒๘๒/๗๔
สุขุมา	๒๗๙/๖๔
สุขุมาโล	๒๔๒/๑,๒๔๕/๑๒
สุคต	๒๘๒/๗๓,๓๐๐/๑๑๒
สุคติ	๒๘๕/๘๓
สุคโต	๒๙๘/๑๐๖
สุคฺคหิตานิ	๒๕๘/๓๓
สุจฺฉวิ	๒๘๐/๖๗
สุญฺญาคารํ	๒๘๕/๘๓
สุณิสา	๒๙๖/๑๐๓,๓๓๐/๑๖๔
สุโต	๒๕๗/๓๐
สุตฺตเกน	๒๖๕/๔๔
สุทิฏโจ	๓๓๒/๑๖๔
สุทฺธ	๒๙๘/๑๐๗,๓๘๑/๑๓๔
สุทฺธึ	๒๘๔/๘๐
สุธมฺมิกำ	๔๕๐/๒๙๓
สุนขมำสำ	๒๘๑/๖๙
สุนโข	๒๘๑/๖๙
สุนิสฺสาริโต	๓๙๕/๒๔๘
สุปินนฺเตน	๔๖๒/๓๑๔
สุภิกฺขา	๒๙๕/๑๐๐,๓๒๖/๑๕๗
สุภูมิยำ	๔๕๘/๓๐๖
สุมนสิกตานิ	๒๕๘/๓๓
สุลทฺธึ	๒๘๓/๗๖
สุลภาปิณฺฑา	๒๙๕/๑๐๐
สุลสิปณฺณึ	๒๖๓/๔๑
สุวณฺณมาลา	๒๗๑/๕๓
สุวณฺณึ	๒๗๑/๕๔

ปทานุกฺกโม	ปฏฺเพ/องฺเก
สุวิกฺขาลิตํ	๒๗๘/๖๓
สุสสฺสา	๒๙๕/๑๐๐
สุสานํ	๓๔๑/๑๘๑
สุสิกฺขิโต	๓๒๙/๑๖๑
สุสุกาวสํ	๒๖๒/๓๙
สูกรวสํ	๒๖๒/๓๙
สูกรสูนํ	๒๖๔/๔๓
สูปธาริตานิ	๒๕๘/๓๓
สูปภิญฺชนกํ	๒๙๖/๑๐๓
สูปานิ	๒๙๕/๑๐๒
สูรกถํ	๒๕๐/๑๙
เสฏฺจิ	๓๓๕/๑๗๕
เสฏฺจิภริยา	๓๓๐/๑๖๒
เสตุฆาโต	๒๗๔/๕๗
เสตุ	๒๘๖/๘๗
เสทกกมฺมํ	๒๖๗/๔๘
เสนา	๔๕๗/๓๐๖,๔๕๘/๓๐๖
เสนากถํ	๒๕๐/๑๘
เสนาสนจาริกํ	๒๔๓/๔๒,๒๗๙/๖๔
เสนาสนํ	๓๕๓/๒๐๒
เสนิย	๒๔๒/๒,๒๗๐/๕๑, ๓๒๗/๑๕๘
เสเนสิกานิ	๒๖๑/๓๘
โสณฺฑาย	๒๗๘/๖๒,๔๖๗/๓๒๓
โสตญฺชนํ	๒๖๕/๔๔
โสตพฺพํ	๒๗๒/๕๕
โสตวิญฺเญยฺยา	๒๔๔/๑๐
โสธาเปติ	๒๗๐/๕๐
โสธาเปมิ	๒๗๐/๕๑
โสเธติ	๒๘๒/๗๓
โสเภถ	๒๔๘/๑๘
โสรตา	๔๖๓/๓๑๖
โสวณฺณมยํ	๒๕๑/๔๔,๒๖๕/๔๕
โสสาริโต	๓๙๖/๒๔๘
โสพฺพสสหสฺสานิ	๓๓๐/๑๖๔

[ห]

หฏฺโจ	๒๘๐/๖๗,๒๘๓/๗๖, ๓๓๗/๑๗๙
หตฺถคตา	๒๙๖/๑๐๓
หตฺถจฺฉินฺโน	๓๙๖/๑๐๓
หตฺถตฺถรํ	๒๕๔/๒๕
หตฺถปรามาสํ	๔๕๖/๓๐๓
หตฺถปาทจฺฉินฺโน	๓๙๖/๒๔๙
หตฺถวฏฺฏกํ	๒๕๓/๒๔
หตฺถวิกาเรน	๔๖๖/๓๒๒
หตฺถวิลงฺฆเกน	๔๖๖/๓๒๒
หตฺถาจริยสฺส	๔๖๑/๓๑๑

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
หตฺถิกลเภหิ	๔๖๗/๓๒๓	หรีตกํ	๒๖๓/๔๑
หตฺถิจฺฉาเปหิ	๔๖๗/๓๒๓	หลิทฺทำ	๒๖๓/๔๐
หตฺถินาโค	๔๖๗/๓๒๓	หสมานกำ	๒๔๕/๑๑
หตฺถินิกา	๓๓๔/๑๗๓	หาเปติ	๔๗๗/๓๓๕
หตฺถิมำสำ	๒๘๑/๖๘	หายติ	๒๘๒/๗๒
หตฺถิสาลำ	๔๖๑/๓๑๑	หิงฺคุชตุ	๒๖๓/๔๒
หตฺถี	๒๘๑/๖๘	หิงฺคุสิปาฏิกำ	๒๖๓/๔๒
หตฺเถน	๒๖๕/๔๕	หิงฺคุ	๒๖๓/๔๒
หนฺตฺวา	๒๘๑/๗๐	หิรญฺญสุวณฺณำ	๒๙๙/๑๑๒
หมฺมิยำ	๒๙๕/๑๐๑,๓๔๓/๑๘๕	หิรญฺญำ	๒๔๕/๑๒,๓๓๐/๑๖๒
หรถ	๒๘๓/๗๙	หินฺตาลปาทุกำ	๒๕๑/๒๑
หรนฺติ	๒๗๔/๕๘	เหตุ	๔๕๕/๓๐๓
หราเปยฺยำ	๒๗๖/๖๙,๒๘๐/๖๖	โหตุ	๓๓๔/๑๗๔

วินยปิฎเก
มหาวคฺคปาลิยา ทุติยภาเค
อสาธารณนามานิ

นามานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
องฺคีรโส (อิสิ)	๓๐๐/๓๑๓
องฺคุตฺตราโป (ชนปโท)	๒๙๙/๑๑๐
อจิรวตี (สาวตฺถิยํ นที)	๒๕๒/๒๓
อฏฺฐโก (อิสิ)	๓๐๐/๑๑๓
อนาถปิณฺฑิโก (คหปติ)	๒๕๒/๒๒, ๒๕๗/๓๒,๒๖๐/๓๗,๒๗๘/๖๒, ๓๐๓/๑๒๑,๓๐๖/๑๒๕,๓๔๙/๑๙๖, ๔๖๗/๓๒๔,๔๗๑/๓๒๘-๓๒๙
อนุรุทฺโธ (เถโร)	๔๖๖/๓๑๙-๓๒๑, ๔๖๗/๓๒๒,๔๖๙/๓๒๗,๔๗๘/๓๓๗
อนฺธกวินฺทํ (ชนปโท)	๒๘๒/๗๑
อภโย (ราชกุมาโร)	๓๒๘/๑๕๙-๑๖๐, ๓๓๐/๑๖๔,๓๓๑/๑๖๕
อมฺพปาลี (คณิกา)	๒๘๘-๒๘๙/๘๘-๙๑,๓๐๕/๑๒๔,๓๒๖/๑๕๗, ๓๒๗/๑๕๘
อวนฺตี (รฏฺฐํ)	๒๕๗/๒๙
อวนฺติทกฺขิณาปโถ (อวนฺติยํ ชนปโท)	๒๕๗-๒๕๙/๓๐-๓๕
อากาสโคตฺโต (เวชฺโช)	๒๗๙/๖๔
อาตุมา (นครํ)	๓๐๓/๑๑๙-๓๒๑, ๓๐๕/๑๒๔
อานนฺโท (เถโร พุทฺธุปฏฺฐาโก)	๒๕๗/๓๒, ๒๖๐/๓๗,๒๖๑/๓๙, ๒๖๔/๔๒,๒๗๔/๕๖-๕๗,๒๘๒/๗๒, ๒๘๖/๘๔-๘๕,๒๙๕/๑๐๐-๑๐๒, ๓๐๑/๑๑๕-๑๑๖,๓๐๒/๑๑๘, ๓๓๖/๑๗๕-๑๗๗,๓๔๕/๑๙๐-๑๙๑, ๓๔๗/๑๙๔,๓๕๓-๓๕๔/๒๐๒-๒๐๔, ๓๕๖/๒๐๕,๓๖๒/๒๐๘, ๓๖๕/๒๑๓-๒๑๔,๔๖๙/๓๒๗, ๔๗๘/๓๓๗
อาปณํ (นิคโม)	๓๐๐/๑๑๒
อารามิกคามโก (คาโม)	๒๗๐/๕๒
อิสิทาโส (ภิกฺขุ)	๓๖๓/๒๑๐
อิสิปตนํ (มิคทาโย)	๒๕๐/๑๙, ๒๘๐/๖๕, ๓๔๘/๑๙๕
อิสิภตฺโต (ภิกฺขุ)	๓๖๓/๒๑๐

นามานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อุชฺเชนี (นครำ)	๓๓๔/๑๗๑-๑๗๒
อุปนนฺโท สกฺยปุตฺโต (ภิกฺขุ)	๒๗๗/๖๑
อุปาลิ (เถโร วินยธโร)	๔๐๐-๔๐๓/๒๕๔-๒๕๙,๔๖๙/๓๒๗,๔๗๖-๔๗๗/๓๓๓-๓๓๔,๔๗๘/๓๓๗
อุสีรทฺธโช (ปพฺพโต)	๒๕๙/๓๕
กงฺขาเรวโต (เถโร)	๒๗๒/๕๕-๕๖
กชงฺคลำ (นิคโม)	๒๕๙/๓๔
กสฺสปโคตฺโต (ภิกฺขุ)	๓๘๐/๒๓๑-๒๓๒,๒๓๕
กสฺสโป (อิสิ)	๓๐๐/๑๑๓
กาโก (ทาโส)	๓๓๔/๑๗๓-๑๗๔
กาสี (รฏฺฐำ)	๒๗๕/๕๘,๓๘๐/๒๓๑,๒๓๓,๓๘๑/๒๓๕
กิมฺพิโล (เถโร)	๔๖๖/๓๑๙,๓๒๑
กุกฺกุฏาราโม (ปาฏลิปุตฺเต วิหาโร)	๓๖๓/๒๑๑
กุรรฆรำ (อวนฺตีรฏฺเจ นครำ)	๒๕๗/๒๙
กุสินารา (นครำ)	๓๐๑/๑๑๕,๓๐๒/๑๑๘,๓๐๓/๑๑๙
กูฏาคารสาลา (เวสาลิยำ มหาวเน สาลา)	๒๘๙/๙๑
เกณิโย (ชฏิโล)	๓๐๐/๑๑๒-๑๑๔

นามานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
โกฏิคาโม (คาโม)	๒๘๗/๘๗,๒๘๘/๘๘,๒๘๙/๘๙
โกสมฺพิกา (ภิกฺขู)	๔๖๗-๔๖๘/๓๒๒,๓๒๔-๓๒๕,๔๖๙-๔๗๓/๓๒๗-๓๓๐
โกสมฺพิกา (อุปาสกา)	๔๖๗/๓๒๔
โกสมฺพี (นครำ)	๓๓๔/๑๗๓,๔๕๑/๒๙๖
โกสโล (รฏฺฐำ, ชนปโท)	๒๕๓/๒๔,๓๔๑/๑๘๑-๑๘๒,๓๖๗/๒๑๗
โกสินารกา (มลฺลา)	๓๐๑/๑๑๕
คคฺครา (จมฺปายำ โปกฺขรณี)	๓๘๐/๒๓๑
คงฺคา (นที)	๒๘๖/๑๘๖
คงฺคามหี (นที)	๒๕๓/๒๔
คิชฺฌกูโฏ (ปพฺพโต)	๒๔๒/๑-๒,๒๔๓/๖-๗,
คิญฺชกาวสโถ (นาทิเก วิหาโร)	๒๘๙/๙๐,๒๕๙/๓๖
โคตมกำ (เวสาลิยำ เจติยำ)	๓๔๖/๑๙๒
โคตมติตฺถำ (ปาฏลิปุตฺตนคเร คงฺคาย ติตฺถำ)	๒๘๖/๘๖
โคตมทฺวารำ (ปาฏลิปุตฺตนครทฺวารำ)	๒๘๖/๘๖

นามานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
โคตโม (โคตฺเตน พุทฺธสมโณ)	๒๗๖/๖๐-๖๑,๒๗๙/๖๔, ๒๘๒/๗๒-๗๓,๒๘๖/๘๕-๘๖, ๒๙๐-๒๙๓/๙๒-๙๗,๒๙๔/๙๙, ๒๙๘/๑๐๖-๑๐๗,๓๐๐/๑๑๒-๑๑๔
โคปโก (เถโร)	๓๖๓/๒๑๑
โฆสิตาราโม (โกสมฺพิยํ วิหาโร)	๔๕๑/๒๙๖
จมฺปา (นครํ)	๓๘๐/๒๓๑-๒๓๓, ๓๘๑/๒๓๕,๓๘๒/๒๓๖-๒๓๗
ฉพฺพคฺคิยา (ภิกฺขู)	๒๔๖/๑๒-๑๔, ๒๔๘/๑๖,๒๕๐/๑๘-๒๐,๒๕๒/๒๒, ๒๕๓/๒๓,๒๕๔-๒๕๕/๒๕-๒๖, ๒๕๖/๒๘,๒๖๕/๔๔-๔๖, ๒๖๗/๔๗,๒๗๙/๖๕,๓๔๓/๑๘๖, ๓๔๔/๑๙๐,๓๔๗/๑๙๓-๑๙๔, ๓๗๒/๒๒๑,๓๘๕/๒๓๘-๒๓๙
ชาติยาวนํ (ภทฺทิเย วนํ)	๒๙๘/๑๐๖, ๒๖๑/๒๑
ชีวโก โกมารภจฺโจ (ราชเวชฺโช)	๓๒๘-๓๓๘/๑๖๐-๑๘๐
เชตวนํ (สาวตฺถิยํ มหาวิหาโร)	๒๕๒/๒๒,๒๕๗/๓๒,๒๖๐/๓๗, ๒๗๘/๖๒-๖๓,๓๐๓/๑๒๑, ๓๐๖/๑๒๕,๓๔๙/๑๙๖,๔๖๗/๓๒๔
ตกฺกสิลา (นครํ)	๓๒๙/๑๖๐-๑๖๑
ตาวตึสา (เทวา)	๒๘๙/๙๐
ถูนํ (พฺราหฺมณคาโม)	๒๕๙/๓๕
ทกฺขิณาคิริ (ชนปโท)	๓๔๕/๑๙๐
ทีฆาวุ (ราชกุมาโร, โกสลราชปุตฺโต)	๔๕๙-๔๖๓/๓๐๘-๓๑๖
ทีฆีติ (อตีเต โกสลราชา)	๔๕๘-๔๖๑/ ๓๐๕-๓๑๑,๔๑๒/๓๑๔-๓๑๕
นนฺทิโย (เถโร)	๔๖๖/๓๑๙,๓๒๑
นาทิกา (นครํ)	๒๘๙/๙๐
นิคณฺโฐ นาฏปุตฺโต (ติตฺถกโร)	๒๙๐/๙๒
นีลวาสี (เถโร)	๓๖๓/๒๑๑
ปจฺจนฺติมา (ชนปทา)	๒๕๙/๓๔-๓๕
ปชฺโชโต (ราชา)	๓๓๔/๑๗๑-๑๗๔, ๓๓๕/๑๗๕,๓๓๗/๑๗๘,๓๗๙/๒๒๘
ปปาโต (กุรรฆเร ปพฺพโต)	๒๕๗/๒๙
ปาจีนวํสทาโย (อุยฺยาโน)	๔๖๕/๓๑๙
ปาฏลิคามิกา (อุปาสกา)	๒๘๕/๘๑-๘๓
ปาฏลิคาโม (เอโก คาโม)	๒๘๕/๘๑, ๒๘๖/๘๔
ปาฏลิปุตฺตํ (มคธรฏฺเ นวนครํ)	๒๘๖/๘๕,๓๖๓/๒๑๑

นามานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปาเจยฺยกา (ภิกฺขู)	๓๐๖/๑๒๕-๑๒๖, ๓๒๕/๑๕๔
ปาริเลยฺยกํ (คาโม)	๔๖๗/๓๒๒-๓๒๔
ปิลินฺทวจฺโฉ (เถโร)	๒๖๖/๔๕, ๒๖๗/๔๗-๔๘,๒๗๐-๒๗๑/๕๐-๕๔
ปิลินฺทวจฺฉคามโก (คาโม)	๒๗๐/๕๒, ๒๗๑/๕๒-๕๓
ผลิกสนฺทาโน (เถโร)	๓๖๓/๒๑๑
พาราณสี (กาสีรฏฺฐสฺส มหานครํ)	๒๕๐/๑๙,๒๕๑/๒๑,๒๘๐/๖๕, ๒๘๒/๗๑,๓๔๘/๑๙๕,๓๔๙/๑๙๖, ๔๕๘/๓๐๕-๓๐๖,๔๖๐/๓๐๘
พาลกโลณกคาโม	๔๖๕/๓๑๘
พิมฺพิสาโร (มคธรฏฺฐสฺส ราชา)	๒๔๒/๑-๒,๒๗๐-๒๗๑/๕๐-๕๔, ๒๙๖/๑๐๓-๑๐๔,๒๙๗/๑๐๖, ๓๒๗/๑๕๘,๓๓๑/๑๖๕-๑๖๗, ๓๓๓-๓๓๔/๑๗๐-๑๗๒
พฺรหฺมทตฺโต (กาสีราชา)	๔๕๘-๔๖๐/๓๐๕-๓๐๙, ๔๖๑-๔๖๓/๓๑๑-๓๑๖
ภคุ (อิสิ)	๓๐๐/๑๑๓
ภคุ (เถโร)	๓๖๓/๒๑๑, ๔๖๕/๓๑๘-๓๑๙
ภทฺทวติกา (หตฺถินิกา)	๓๓๔/๑๗๓
ภทฺทสาลมูลํ (รกฺขิตวนสณฺเฑ พุทฺธาธิวาสฏฺฐานํ)	๔๖๗/๓๒๒-๓๒๓
ภทฺทิยํ (นครํ)	๒๕๑/๒๑,๒๕๒/๒๒, ๒๙๖/๑๐๓-๑๐๔, ๒๙๗/๑๐๖,๒๙๙/๑๑๐
ภทฺทิยา (ภิกฺขู)	๒๕๑/๒๑
ภารทฺวาโช (อิสิ)	๓๐๐/๑๑๓
ภูสาคารํ (อาตุมายํ วิหาโร)	๓๐๓/๑๒๐
มชฺฌิโม (ชนปโท)	๒๕๗/๓๒
มนฺทากินี (โปกฺขรณี)	๒๗๘/๖๒-๖๔
มหากจฺจาโน (เถโร)	๒๕๗/๒๙-๓๐, ๒๕๘/๓๓,๔๖๙/๓๒๗
มหากปฺปิโน (เถโร)	๔๖๙/๓๒๗
มหากสฺสโป (เถโร)	๓๕๘/๒๐๖, ๔๖๙/๓๒๗
มหาโกฏฺฐิโต (เถโร)	๔๖๙/๓๒๗
มหาจุนฺโท (เถโร)	๔๖๙/๓๒๗
มหาปชาปตี โคตมี (เถรี)	๔๗๐/๓๒๘,๔๗๘/๓๓๗
มหาโมคฺคลฺลาโน (เถโร อคฺคสาวโก)	๒๗๘/๖๒-๖๓,๔๖๙/๓๒๗
มหาสาลา (นครํ)	๒๕๙/๓๔

นามานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
เมณฺฑโก (ภทฺทิยนคเร คหปติ)	๒๙๖-๒๙๙/๑๐๓-๑๑๑,๓๐๕/๑๒๔
ยมตคฺคิ (อิสิ)	๓๐๐/๑๑๓
ยโสโช (เถโร)	๒๙๕/๑๐๒
รกฺขิตวนํ (ปาริเลยฺยเก เอโก วนสณฺโฑ)	๔๖๗/๓๒๒,๓๒๓
ราชคหํ (มคธรฏฺฐสฺส มหานครํ)	๒๔๒/๑,๒๔๗/๑๕,๒๕๐/๑๙, ๒๗๐/๕๐,๒๗๒/๕๕,๒๗๔/๕๖,๕๘ ๒๗๕/๕๘-๕๙,๒๗๘/๖๒,๒๗๙/๖๔, ๒๘๐/๖๕,๒๘๔/๗๗,๘๐, ๒๘๕/๘๑,๒๙๗/๑๐๖,๓๒๖/๑๕๗, ๓๒๗/๑๕๘-๑๕๙,๓๒๙/๑๖๑, ๓๓๐/๑๖๔,๓๓๓/๑๗๐-๑๗๑, ๓๓๔/๑๗๔,๓๓๗/๑๗๙, ๓๔๕/๑๕๐-๑๕๑,๓๔๖/๑๕๑-๑๕๒, ๓๖๓/๒๑๑,๓๗๕/๒๒๘-๒๓๐
ราชคหโก (เสฏฺฐี)	๓๓๒/๑๖๖-๑๖๗, ๓๗๙/๒๒๘
ราหุโล (เถโร)	๔๖๙/๓๒๗-๓๒๘, ๔๗๘/๓๓๗
เรวโต (เถโร)	๔๖๙/๓๒๗
โรโช (มลฺโล)	๓๐๑/๑๑๕-๑๑๗, ๓๐๒/๑๑๘,๓๕๖/๒๐๕
วามโก (อิสิ)	๓๐๐/๑๑๓
วามเทโว (อิสิ)	๓๐๐/๑๑๓
วาสภคาโม (กาสีรฏฺเฐ เอโก คาโม)	๓๘๐/๒๓๑,๒๓๒,๒๓๕, ๓๘๑/๒๓๕
วาเสฏฺโฐ (อิสิ)	๓๐๐/๑๑๓
วิสาขา มิคารมาตา (มหาอุปาสิกา)	๓๔๙-๓๕๐/๑๙๖-๑๙๘, ๓๕๕/๒๐๕,๔๗๒/๓๒๙,๔๗๘/๓๓๗
เวลฏฺฐสีโล (เถโร, อานนฺทตฺเถรสฺส อุปชฺฌาโย)	๒๖๔/๔๒
เวลฏฺโฐ กจฺจาโน (อุปาสโก)	๒๘๔/๗๗-๗๘
เวสาลิกา (ลิจฺฉวี)	๒๘๙/๘๙
เวสาลี (วชฺชีรฏฺเฐ มหานครํ)	๒๘๘/๘๘,๒๘๙/๘๙,๙๑,๒๙๐/๙๒, ๒๙๓/๙๗,๒๙๔/๙๙,๒๙๕/๑๐๐, ๒๙๘/๑๐๖,๓๒๖-๓๒๗/๑๕๗-๑๕๘, ๓๔๖/๑๙๑-๑๙๒,๓๔๘/๑๙๕
เวสฺสามิตฺโต (อิสิ)	๓๐๐/๑๑๓
เวฬุวนํ (ราชคเห มหาวิหาโร)	๒๗๔/๕๖,๒๗๕/๕๙, ๒๗๙/๖๔,๒๘๔/๘๐,๓๒๖/๑๕๗
สลฺลวตี (นที)	๒๕๙/๓๕

นามานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
สาเกตํ (นครํ)	๓๒๙/๑๖๑, ๓๓๐/๑๖๒,๓๔๗/๑๙๔
สาคโต (ภิกฺขุ)	๒๔๒/๒-๔
สาณวาสี (เถโร)	๓๖๓/๒๑๑
สามุกฺกสิกา (ธมฺมเทสนา)	๒๔๒/๔, ๒๘๔/๘๐,๒๙๓/๙๘, ๒๙๘/๑๐๗,๑๐๙,๓๐๑/๑๑๗
สาริปุตฺโต (เถโร อคฺคสาวโก)	๒๗๘/๖๒-๖๓,๓๔๗/๑๙๔, ๓๗๗/๒๒๕,๔๖๘/๓๒๕-๓๒๗, ๕๗๒/๓๒๙-๓๓๐,๔๗๘/๓๓๗
สาลวติ (กุมารี, คณิกา)	๓๒๗/๑๕๙
สาวตฺถึ (โกสลรฏฺฐสฺส มหานครํ)	๒๕๒/๒๒,๒๕๓/๒๔, ๒๕๗/๓๒,๒๖๐/๓๗,๒๗๒/๕๕, ๒๗๘-๒๗๙/๖๒-๖๔,๓๐๓/๑๒๑, ๓๐๕-๓๐๖/๑๒๔-๑๒๖, ๓๔๙/๑๙๖,๓๕๑/๒๐๐-๒๐๑, ๓๖๓-๓๖๔/๒๐๙-๒๑๒,๓๖๗/๒๑๗, ๔๖๗-๔๖๘/๓๒๔-๓๒๕, ๔๖๙-๔๗๓/๓๒๗-๓๓๐,๔๗๘/๓๓๗
สาวิตฺตี (ฉนฺทลกฺขณํ)	๓๐๐/๑๑๕
สีตวนํ (โสณสฺส โกฬิวิสสฺส ภิกฺขุสฺส วิริยกรฏฺฐานํ)	๒๔๓/๕
สีโห เสนาปติ (นิคณฺฐสาวโก)	๒๙๐-๒๙๓/๙๑-๙๗
สีโห เสนาปติ (โสตาปนฺนุปาสโก)	๒๙๓-๒๙๔/๙๗-๑๐๐
สุนีธวสฺสการา (มคธมหามตฺตา)	๒๘๖/๘๔-๘๖
สุปสฺโส (นาคราชา)	๒๘๑/๗๐
สุปฺปิยา (อุปาสิกา)	๒๘๐/๖๕-๖๗
สุปฺปิโย (อุปาสโก)	๒๘๐/๖๕-๖๗
เสตกณฺณิกํ (นิคโมม)	๒๕๙/๓๕
โสโณ กุฏิกณฺโณ (อวนฺติทกฺขิณาปเถ อุปาสโก)	๒๕๗/๒๙-๓๐
โสโณ กุฏิกณฺโณ (เถโร)	๒๕๗/๓๒, ๒๕๘/๓๓
โสโณ โกฬิวิโส (จมฺปายํ เสฏฺฐิปุตฺโต)	๒๔๒/๑
โสโณ โกฬิวิโส (เถโร)	๒๔๓/๕, ๒๕๙/๓๖

วินยปิฎเก
มหาวคฺคปาลิยา ทุติยภาเค
คาถานุกฺกโม

ปฐมปาทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปฐมปาทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อคฺคิหุตฺตมุขา ยญฺญา	๓๐๐/๑๑๕	ยา อนฺนปานํ ททตี ปโมทิตา	๓๕๑/๒๐๑
เอตํ นาคสฺส นาเคน	๔๖๗/๓๒๔	เย ตรนฺติ อณฺณวํ สรํ	๒๘๖/๘๗
โกสมฺพิยํ ชินวโร	๔๗๘/๓๓๗	โย สญฺญตานํ ปรทตฺตโภชินํ	๒๘๒/๗๓
จตุนฺนํ อริยสจฺจานํ	๒๘๗/๘๘	ราชคหโก เนคโม	๓๗๙/๒๒๘
จมฺปายํ ภควา อาสิ	๔๕๐/๒๙๐	ราชา จ มาคโธ โสโณ	๒๕๙/๓๖
ตีส ปาเจยฺยกา ภิกฺขู	๓๔๕/๑๕๔	สงฺฆสฺส กิจฺเจสุ จ มนฺตนาสุ จ	๔๗๘/๓๓๕
ทิสฺวา อาทีนวํ โลเก	๒๕๗/๓๓	สารทิเก วิกาเลปิ	๓๐๕/๑๒๓
เนกฺขมฺมํ อธิมุตฺตสฺส	๒๔๔/๑๑		
ปุถุสทฺโท สมชโน	๔๖๔/๓๑๗		
ยสฺมึ ปเทเส กปฺเปติ	๒๘๖/๘๖		

วินยปิฎเก
มหาวคฺคปาลิยา ทุติยภาเค
ธมฺมปฺปเภโท

มาติกา	ปพฺเพ/องฺเก
[ทุกกำ]	
โอสารณา	๓๙๖/๒๔๘
กจินสฺส อปลิโพธา	๓๒๕/๑๕๓
กจินสฺส ปลิโพธา	๓๒๕/๑๕๓
นานาสำวาสกภูมิโย	๔๕๕/๓๐๓
นิสฺสารณา	๓๙๕/๒๔๕
พุทฺธานำ ภิกฺขุปุจฺฉนาการา	๒๗๔/๕๗,๓๐๓/๑๒๐
สงฺฆสามคฺคิโย	๔๗๖/๓๓๔
สมานสำวาสกภูมิโย	๔๕๕/๓๐๓
สุจริตานิ	๒๙๒/๙๔
[ติกำ]	
กมฺปิยภูมิโย	๒๙๕/๑๐๒
ติโกฏิปริสุทฺธำ มจฺฉมำสำ	๒๙๔/๑๐๐
ตุมฺพานิ	๒๖๗/๔๘
ทุจฺจริตานิ	๒๙๒/๙๔
ปาฏลิปุตฺตสฺส อนฺตรายา	๒๘๖/๘๕
ปาทุกาโย ธุวฏฺฐานิยา	๒๕๑/๒๒

มาติกา	ปพฺเพ/องฺเก
[จตุกฺกำ]	
อริยสจฺจานิ	๒๘๗/๘๗-๘๘
กปฺปิยภูมิโย	๒๙๕/๑๐๒-๑๐๓
กมฺมานิ	๓๘๔/๒๓๘
กาลิกานิ	๓๐๕/๑๒๒
มหาปเทสา	๓๐๕/๑๒๑-๑๒๒
มหาวิกฏานิ	๒๘๖/๔๙
[ปญฺจกำ]	
อตฺถตกจินานำ อานิสำสา	๓๐๖/๑๒๖
อนฺตรวาสกสฺส นิกฺเขปาย ปจฺจยา	๓๖๒/๒๐๙
อนุปุพฺพีกถา	๒๔๒/๔,๒๘๔/๗๙, ๒๙๓/๙๘,๒๙๘/๑๐๗,๑๐๙, ๓๐๑/๑๑๗
อภพฺพสฺส คิลานุปฏฺฐากสฺส องฺคานิ	๓๖๖/๒๑๕
อุตฺตราสงฺคสฺส นิกฺเขปาย ปจฺจยา	๓๖๒/๒๐๙

มาติกา	ปพฺเพ/องฺเก
อุปฏฺฐิตสฺสติสฺส นิทฺทำ โอกฺกมโต อานิสำสำ	๓๕๓/๒๐๕
โครสา	๒๙๙/๑๑๑
จีวรนิทาหกสฺส องฺคานิ	๓๔๒/๑๘๓
จีวรปฺปฏิคฺคาหกสฺส องฺคานิ	๓๔๒/๑๘๔
จีวรภาชกสฺส องฺคานิ	๓๔๓/๑๘๖-๑๘๗
ทูปฏฺฐสฺส คิลานสฺส องฺคานิ	๓๖๖/๒๑๕
ภณฺฑาคาริกสฺส องฺคานิ	๓๔๓/๑๘๕-๑๘๖
ภพฺพสฺส คิลานุปฏฺฐากสฺส องฺคานิ	๓๖๖/๒๑๖
เภสชฺชานิ	๒๖๐/๓๗,๒๗๑/๕๕
มุฏฺฐสฺสติสฺส นิทฺทำ โอกฺกมโต อาทีนวา	๓๕๓/๒๐๒๐๓-๒๐๔
วสฺสิกสาฏิกาย นิกฺเขปาย ปจฺจยา	๓๖๒/๒๐๙
วิสฺสาสคฺคาหสฺส องฺคานิ	๓๕๖/๒๐๕
สงฺฆาฏิยา นิกฺขิปาย ปจฺจยา	๓๖๒/๒๐๘
สีลวิปตฺติยา อาทีนวา	๒๘๕/๘๒
สีลสมฺปทาย อานิสำสา	๒๘๕/๘๓
สูปฏฺฐสฺส คิลานสฺส องฺคานิ	๓๖๖/๒๑๖
[ฉกฺกำ]	
กมฺมานิ	๓๘๗/๒๔๐-๒๔๓
ขีณาสวสฺส อธิมุตฺตปฏฺฐานานิ	๒๔๔/๘-๑๐
จีวรานิ	๓๓๙/๑๘๐
รชนานิ	๓๔๔/๑๘๘
[อฏฺฐกำ]	
กจินสฺส อุพฺภารายา มาติกา	๓๑๐/๑๒๘
จีวรสฺส อุปฺปาทาย มาติกา	๓๗๙/๒๒๗
ปานานิ	๓๐๐/๑๑๔
วิสาขาย มิคารมาตุยา วรานิ	๓๕๐/๑๙๘-๒๐๐
[ทสกำ]	
ยาคุยา อานิสำสา	๒๘๒/๗๓
[อฏฺฐารสกำ]	
อธมฺมวาทิชานนวตฺถูนิ	๔๖๘/๓๒๖
ธมฺมวาทิชานนวตฺถูนิ	๔๖๘/๓๒๖

คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ*

๑.	สมเด็จพระพุฒาจารย์	วัดสระเกศ	ประธานกรรมการ
๒.	พระพรหมมุนี	วัดบวรนิเวศวิหาร	รองประธานกรรมการ
๓.	พระพรหมเวที	วัดไตรมิตรวิทยาราม	รองประธานกรรมการ
๔.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	กรรมการ
๕.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	กรรมการ
๖.	พระวิสุทธิวงศาจารย์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๗.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	กรรมการ
๘.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	กรรมการ
๙.	พระธรรมปัญญาภรณ์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๑๐.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	กรรมการ
๑๑.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	กรรมการ
๑๒.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	กรรมการ
๑๓.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	กรรมการ
๑๔.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	กรรมการ
๑๕.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	กรรมการ
๑๖.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	กรรมการ
๑๗.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	กรรมการ
๑๘.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	กรรมการ
๑๙.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	กรรมการ
๒๐.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	กรรมการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘** มติที่ ๕๐๙/๒๕๔๘ เรื่อง ขอความเห็นชอบรายนามคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย เพื่อร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี และ **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๖/๒๕๔๙** มติที่ ๓๕๗/๒๕๔๙ เรื่อง แต่งตั้งกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ แทนกรรมการที่พ้นจากตำแหน่ง

๒๑. พระราชวชิราภรณ์ วัดพระเชตุพนฯ กรรมการ
๒๒. พระราชวชิรโมลี วัดสวนพลู กรรมการ
๒๓. พระราชปริยัติวิลก วัดประยุรวงศาวาส กรรมการ
๒๔. พระราชเมธี วัดราชนัดดาราม กรรมการ
๒๕. พระราชโมลี วัดจักรวรรดิราชาวาส กรรมการ
๒๖. พระราชวรมุนี วัดดุสิดาราม กรรมการ
๒๗. พระราชวิสุทธิโมลี วัดมหาธาตุฯ กรรมการ
๒๘. พระราชวรเมธี วัดเทพธิดาราม กรรมการ
๒๙. พระราชสุธี วัดเทวราชกุญชร กรรมการและเลขานุการ
๓๐. พระราชกิตติโสภณ วัดเบญจมบพิตรฯ กรรมการ
๓๑. พระราชปฏิภาณโสภณ วัดราชโอรสาราม กรรมการ
๓๒. พระศรีวิสุทธิมุนี วัดสุทัศนเทพวราราม กรรมการ
๓๓. พระศรีรัชมงคลเมธี วัดอาวุธวิกสิตาราม กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๔. พระปริยัติกวี วัดปากน้ำ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๕. พระเมธีวราลงกรณ์ วัดชนะสงคราม กรรมการ
๓๖. พระศรีวิสุทธาภรณ์ วัดบรมนิวาส กรรมการ
๓๗. พระมหานายก วัดบวรนิเวศวิหาร กรรมการ
๓๘. พระอมรโมลี วัดปทุมวนาราม กรรมการ
๓๙. พระมหาไฉน จิตฺตสุทฺโธ ป.ธ. ๙ วัดบวรนิเวศวิหาร กรรมการ
๔๐. พระมหารังษี เขมวีโร ป.ธ. ๙ วัดพระศรีมหาธาตุ กรรมการ
๔๑. พระมหาวินัย ถิรวินโย ป.ธ. ๙ วัดราชาธิวาสวิหาร กรรมการ
๔๒. นายวิชัย ธรรมเจริญ ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๓. นายบุญสืบ อินสาร ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๔. นายบุญเชิด กิตติธรางกูร ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๕. นายแก้ว ชิดตะขบ ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง พิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกฯ*

๑.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	ประธานอนุกรรมการ
๒.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	อนุกรรมการ
๓.	พระราชวชิราภรณ์	วัดพระเชตุพนฯ	อนุกรรมการ
๔.	พระราชวชิรโมลี	วัดสวนพลู	อนุกรรมการ
๕.	พระราชโมลี	วัดจักรวรรดิราชาวาส	อนุกรรมการ
๖.	พระราชกิตติโสภณ	วัดเบญจมบพิตรฯ	อนุกรรมการ
๗.	พระศรีวิสุทธิมุนี	วัดสุทัศนเทพวราราม	อนุกรรมการ
๘.	พระศรีวิสุทธาภรณ์	วัดบรมนิวาส	อนุกรรมการ
๙.	พระมหานายก	วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ
๑๐.	พระอมรโมลี	วัดปทุมวนาราม	อนุกรรมการ
๑๑.	พระมหารังษี เขมวีโร	ป.ธ. ๙ วัดพระศรีมหาธาตุ	อนุกรรมการ
๑๒.	พระมหาวินัย ถิรวินโย	ป.ธ. ๙ วัดราชาธิวาสวิหาร	อนุกรรมการ
๑๓.	พระมหาไฉน จิตฺตสุทฺโธ	ป.ธ. ๙ วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก*

๑.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	ที่ปรึกษา
๒.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	ประธานคณะทำงาน
๓.	พระธรรมปริยัติเวที	วัดพระปฐมเจดีย์	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	รองประธานคณะทำงาน
๕.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	รองประธานคณะทำงาน
๖.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	รองประธานคณะทำงาน
๗.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	คณะทำงาน
๘.	พระราชเมธี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๙.	พระราชวรมุนี	วัดดุสิดาราม	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชวิสุทธิโมลี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๑.	พระราชวรเมธี	วัดเทพธิดาราม	คณะทำงาน
๑๒.	พระราชวิสุทธิดิลก	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๓.	พระเมธีธรรมานันท์	วัดไร่ขิง	คณะทำงาน
๑๔.	พระเมธีปริยัติวิบูล	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๕.	พระเมธีวราลงกรณ์	วัดชนะสงคราม	คณะทำงาน
๑๖.	พระสุธีรัตนาภรณ์	วัดสุทัศนเทพวราราม	คณะทำงาน
๑๗.	พระศรีปริยัติโมลี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๑๘.	พระกิตติสารเมธี	วัดดาวดึงษาราม	คณะทำงานและเลขานุการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

๑๙. พระมหาอิทธิยาวุธ ธีรวโร ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ

๒๐. พระมหาวัชระ จิตวณฺโณ ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ

๒๑. พระมหาชลอ ปิยาจาโร ป.ธ. ๙ วัดชนะสงคราม คณะทำงาน

๒๒. พระมหาปราโมทย์ วิริยธมฺโม ป.ธ. ๙ วัดดุสิดาราม คณะทำงาน

๒๓. พระมหาอุดม สารเมธี ป.ธ. ๙ วัดทองนพคุณ คณะทำงาน

๒๔. นายประสิทธิ์ แสงทับ นักวิชาการภาษาโบราณ ๘ คณะทำงาน

๒๕. นายสำรวย นักการเรียน นักวรรณศิลป์ ๗ คณะทำงาน

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก*

๑.	พระวิสุทธิวงศาจารย์	วัดปากน้ำ			ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมปัญญาภรณ์	วัดปากน้ำ			รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระราชวิริยาลังการ	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๔.	พระราชสุตาภรณ์	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๕.	พระปริยัติกวี	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๖.	พระปิฎกโกศล	วัดปากน้ำ			คณะทำงานและเลขานุการ
๗.	พระวิเชียรกวี	วัดปากน้ำ			คณะทำงาน
๘.	พระมหามนตรี	ขนฺติสาโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๙.	พระมหาประนอม	กิตฺติปณฺโณ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๐.	พระมหาสมจินต์	สมฺมาปณฺโณ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๑.	พระมหาบุญชู	กิตฺติโชติโก	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๒.	พระมหาจรัญ	วิจารณเมธี	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๓.	พระมหาทองดี	ปณฺณาวชิโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๔.	พระมหาเสนาะ	กิตฺติเสโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๕.	พระมหาครรชิต	สุชิตคนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๖.	พระมหาวัฒน์พร	อภิวฑฺฒโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๗.	พระมหาชำนาญ	มหาชาโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาหวน	ยสาโส	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๙.	พระมหาสมาน	มโนพนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก*

๑.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	คณะทำงาน
๕.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	คณะทำงาน
๖.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	คณะทำงาน
๗.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงาน
๘.	พระราชปริยัติวิลก	วัดประยุรวงศาวาส	คณะทำงาน
๙.	พระราชเวที	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชปฏิภาณโสภณ	วัดราชโอรสาราม	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๑.	พระราชสิทธิมุนี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๒.	พระสุธีธรรมนุวัตร	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๓.	พระศรีวิสุทธิโกศล	วัดเพชรสมุทร	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๔.	พระวิสุทธิธีรพงศ์	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕.	พระศรีศาสนวงศ์	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖.	พระมหาบุญเทียม ญาณินฺโท ป.ธ. ๘	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๗.	พระมหาสมลักษณ์ คนฺธสาโร ป.ธ. ๘	วัดท่ามะโอ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร ป.ธ. ๖	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๑๙.	พระครูธรรมธรสุมนต์ นนฺทิโก	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๒๐.	นายนิมิตร โพธิพัฒน์		คณะทำงาน
๒๑.	ผศ. เวทย์ บรรณกรกุล		คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

พระไตรปิฎกฉบับเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี
พุทธศักราช ๒๕๔๙

เจ้าของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ผู้จัดทำ คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก
คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง

ที่ปรึกษา พระพรหมสุธี วัดสระเกศ
พระธรรมกิตติเมธี วัดสัมพันธวงศาราม
พระธรรมวรเมธี วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

บรรณาธิการ พระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙)

คณะบรรณาธิการ/ประสานงาน
พระศรีรัชมงคลเมธี (ประนต กิตฺติวฑฺฒโน ป.ธ. ๙)
พระปริยัติกวี (สุบิน ธีรวโส ป.ธ. ๙)
นายวิชัย ธรรมเจริญ ป.ธ. ๙
นายบุญลือ อินสาร ป.ธ. ๙
นายบุญเชิด กิตติธรางกูร ป.ธ. ๙
นายแก้ว ชิดตะขบ ป.ธ. ๙

พิมพ์ที่ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐
โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๔๕